Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ।

ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରଟୀକା

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥା

ଯୋ ପାଦନୀରଜୱରୋଦରରାଧିତେନ [...ରାଦିକେନ (କ।)],

ଲୋକତ୍ତଯେନ'ୱିକଲେନ ନିରାକୁଲେନ;

ୱିଞ୍ଞାପଯୀ ନିରୁପମେଯ୍ୟତମତ୍ତନୋ ତଂ,

ୱନ୍ଦେ ମୁନିନ୍ଦମଭିୱନ୍ଦିଯ ୱନ୍ଦନୀଯଂ।

ପତ୍ତୋ ସପତ୍ତୱିଜଯୋ ଜଯବୋଧିମୂଲେ,

ସଦ୍ଧମ୍ମରାଜପଦୱିଂ ଯଦନୁଗ୍ଗହେନ;

ସତ୍ତାପସତ୍ତ [ସତ୍ତପ୍ପସତ୍ଥ (କ।)] ୱିପୁଲାମଲସଗ୍ଗୁଣସ୍ସ,

ସଦ୍ଧମ୍ମସାରରତନସ୍ସ ନମତ୍ଥୁ ତସ୍ସ।

ଯୋ ଭାଜନତ୍ତମଭିସମ୍ଭୁଣି ସଗ୍ଗୁଣସ୍ସ,

ତସ୍ସାପି ଧମ୍ମରତନସ୍ସ ମହାରହସ୍ସ;

ସମ୍ଭାୱିତଂ ସସିରସାହିତସନ୍ନତେହି,

ସମ୍ଭାୱଯାମି ସିରସା ଗଣମୁତ୍ତମଂ ତଂ।

ଯେ'ନନ୍ତତନ୍ତରତନାକରମନ୍ଥନେନ,

ମନ୍ଥା'ଚଲୋଲ୍ଲସିତଞ୍ଞାଣୱରେନ ଲଦ୍ଧା;

ସାରା ମତାତି ସୁଖିତା ସୁଖଯନ୍ତି ଚଞ୍ଞେ,

ତେ ମେ ଜଯନ୍ତି ଗୁରୱୋ ଗୁରୱୋ ଗୁଣେହି।

୧। ଦୋସାୱବୋଧ ପଠମପରିଚ୍ଛେଦ

ରତନତ୍ତଯପ୍ପଣାମୱଣ୍ଣନା

୧।

ମୁନିନ୍ଦୱଦନମ୍ଭୋଜ-ଗବ୍ଭସମ୍ଭୱସୁନ୍ଦରୀ;

ସରଣଂ ପାଣିନଂ ୱାଣୀ, ମୟ୍ହଂ ପୀଣୟତଂ ମନଂ।

୧। ଅଥାୟଂ ଗନ୍ଥକାରୋ ଗନ୍ଥାରମ୍ଭେ ପୁବ୍ବପୟୋଗାନୁବନ୍ଧସଭାୱସିଦ୍ଧିକୱିଗୁଣୋପେତାନଂ ଯତିପୋତାନଂ ତଦୁପାୟନ୍ତରୱିରତା କମନ୍ତରାପେତପରକ୍କମସମ୍ପତ୍ତେନାଧିଗତତ୍ଥସନସତମୁପଲକ୍ଖ ଦୟାସଞ୍ଜାତରସରସହଦୟତାୟ ତଦୁପାୟଭୂତଂ ବନ୍ଧଲକ୍ଖଣଂ ୱିରଚୟିତୁକାମୋଭିମତସିଦ୍ଧିନିମିତ୍ତମତ୍ତନୋଧିଗତସଦ୍ଧମ୍ମଦେୱତାନୁସ୍ସରଣଂ ତାୱ ଦସ୍ସେତୁମାହ ''ମୁନିନ୍ଦେ''ଚ୍ଚାଦି। ନନୁ ''ବନ୍ଧଲକ୍ଖଣଂ ୱିରଚୟିତୁକାମୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, କିମେତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣକରଣେନ ଅଦିଟ୍ଠଲକ୍ଖଣାପି ଦିସ୍ସନ୍ତି ବନ୍ଧନ୍ତାତି? ସଚ୍ଚଂ, ତଥାପି ତେ ଘୁଣକ୍ଖରପ୍ପକାସା ତବ୍ବିଦୂନଂ ପୟୋଗାନୁସାରିନୋ ୱା ସିୟୁଂ, ପୁବ୍ବେ କତସତ୍ଥପରିଚୟା ୱା ସିୟୁନ୍ତି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ। ୱାଣୀ ମୟ୍ହଂ ମନଂ ପୀଣୟତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱାଣୀତି ୱା ସରସ୍ସତ୍ୟପରନାମଧେୟ୍ୟା କାଚି ଦେୱତା, ସା ସବ୍ବାୱଦାତା ଯଥିଚ୍ଛିତତ୍ଥସାଧନପୁଣ୍ଡରୀକଗବ୍ଭେ ନିସୀଦତୀତି ଲୋକୱାଦୋ। ୱାଣୀତି ପନ ପଚ୍ଚୁହୱିରହେନାଭିମତସିଦ୍ଧିନିବନ୍ଧନେକତାଣୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାସିତୋ ସଦ୍ଧମ୍ମୋ, ତତୋୟେୱାୟଂ ଦେୱତା ରୁପ୍ପତେ। ତତ୍ଥ ସରସ୍ସତିୟା ଯଥା'ସତ୍ତା ଜାତାୟ ମନୋସମ୍ପୀଣନନ୍ତି ଲୋକୋ, ସଦ୍ଧମ୍ମଦେୱତାୟ ତୁ ମନୋପୀଣନଂ, ତସ୍ସା ସବ୍ବୱଜ୍ଜରହିତାୟଚ୍ଚନ୍ତନିମ୍ମଲାୟ ନିରନ୍ତରହ୍ଦନେକତାଣପ୍ପୱତ୍ତିୟା ମନସୋ ସମ୍ପୀଣନଂ। ତେନ ଚ ପସ୍ସଦ୍ଧି, ତାୟ ପନ ସୁଖଂ, ତେନାପି ସମାଧି, ସମାଧିସମ୍ପତ୍ତେନ ଯଥାଭୂତାୱବୋଧସମ୍ପତ୍ତୋ ୱିଚିତ୍ତାନେକସଦ୍ଦତ୍ଥୱିସେସୋ ପଟିଭନ୍ତ୍ଵନାୟାସେନ, ତତୋ ଚ ଯଥିଚ୍ଛିତସିଦ୍ଧିନିପ୍ଫତ୍ତୀତି ୱଙ୍ଖ୍ୟତ୍ତିୟା ତପ୍ପସାଦମାସୀସତି।

କିଂୱିସିଟ୍ଠୋଚ୍ଚାହ ''ମୁନିନ୍ଦେ''ଚ୍ଚାଦି। ଉଭୋ ଲୋକେ ମୁନାତି ଜାନାତୀତି ମୁନି, ଇନ୍ଦତି ପରମିସ୍ସରିୟଂ ପୱତ୍ତେତି ସବ୍ବତ୍ଥାତି ଇନ୍ଦୋ, ମୁନି ଚ ସୋ ଇନ୍ଦୋ ଚ, ମୁନୀନଂ ଇନ୍ଦୋତି ୱା ମୁନିନ୍ଦୋ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। ତତୋୟଂ ତସ୍ସ ନିମିତ୍ତକସଞ୍ଞା। ୱିଜ୍ଜମାନେସ୍ୱପି ପରିୟାୟସଦ୍ଦେସ୍ୱଞ୍ଞେସୁ କୱିକାମିତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସେକନ୍ତୱାଚକତ୍ତେନୋ' ଚିତ୍ତସମ୍ପୋସକୋୟଂ ମୁନିନ୍ଦସଦ୍ଦୋ, ତଥା ହି ଯୋ ଉଭୟଲୋକଜାନନେନ ମୁନୀନଂ ପରମିସ୍ସରିୟପୁଗ୍ଗଲାନମ୍ପି ପରମିସ୍ସରିୟଂ ୱତ୍ତେତି, ସୋ ପରଂ ପୀଣେତି ହେତୁଭାୱେନ'ତ୍ରେ'ତ୍ଥ'ଚିତମେୱ, ତଥା ପଦନ୍ତରାନମ୍ପି ଓଚିତ୍ୟଂ ପୋସେତି। ତଥା ହି ତାଦିସସ୍ସ ୱଦନାରୱିନ୍ଦୋଦରେ ସମ୍ଭୱା ସୁନ୍ଦରୀ, ତତୋୟେୱ ପଟିସରଣଂ, ତସ୍ମା ଚ ମନୋ ପୀଣେତୀତି। ତସ୍ସ ୱଦନଂ, ତମିୱ ମୁନିନ୍ଦୱଦନଂ, ଅମ୍ଭୋଜଂ। ତମେୱ ୱା ଲକ୍ଖିସଂୟୋଗିତାଦିସଧମ୍ମେନ'ମ୍ଭୋଜଂ, ପଦୁମଂ। ତସ୍ସ ଗବ୍ଭୋ। ତତ୍ଥ ସମ୍ଭୱେନ ପୱତ୍ତିୟା, ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ୱା ସୁନ୍ଦରୀ ନିରୱଜ୍ଜା ଦେୱତା। ୱାଚା ପନ ଦୋସଲେସେନାପ'ସମ୍ଫୁଟ୍ଠାୱ ନିରୱଜ୍ଜା, ତଥା ଚ ୱକ୍ଖତି ''ଗୁଣାଲଙ୍କାରସଂୟୁତ୍ତା'' [ସୁବୋଧାଲଙ୍କାର ୧୪ ଗାଥା] ଇଚ୍ଚାଦି। ତତୋୱାୟଂ ସରଣଂ ପାଣିନଂ ସତ୍ତାନଂ ପଟିଭାନାଦିଗୁଣୱିସେସାୱହତ୍ତମତ୍ତେନ ପଟିସରଣଭୂତା ଦେୱତା। ୱାଚା ପନ ସବ୍ବପଦ୍ଦୱନିୱାରଣେନ ସବ୍ବହିତସୁଖସମ୍ପଦାସମ୍ପାଦନେନେଚ୍ଚନ୍ତପଟିସରଣଭୂତା। ସଭାୱନପୁଂସକତ୍ତା ଚେତ୍ଥ ନ ଲିଙ୍ଗପରିୱତ୍ତନଂ। ମୟ୍ହନ୍ତି ଏକୱଚନେନତ୍ତନୋ ନିରଭିମାନତ'ମାନେତି ସଜ୍ଜନମାଚାରଂ। ଅଭିନ୍ନପଦସିଲେସୋ ଚାୟଂ, ସବ୍ବତ୍ଥେୱାୱୀକତସଦ୍ଦପ୍ପୟୋଗତୋ। ସିଲେସୋ ଚାୟଂ ୱଙ୍ଖ୍ୟତ୍ତିୟା ସବ୍ବତ୍ଥ ସିରିଂ ପୋସେତି। ତଥା ଚ ୱକ୍ଖତି ''ୱଙ୍ଖ୍ୟତ୍ତୀସୁ ପୋସେତି, ସିଲେସୋ ତୁ ସିରିଂ ପର''ନ୍ତି [ସୁବୋଧାଲଙ୍କାର ୧୭୨ ଗାଥା]। ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପେନ ନୟେନ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା। ୱିତ୍ଥାରନୟେନ ପନ ନାନପ୍ପକାରେନତ୍ଥୋ ସଂୱଣ୍ଣେତୁଂ ସକ୍କା। ତଥା ସତି ଗନ୍ଥଗାରୱୋପି ସିୟାତି ପକାରୋୟମେୱବ୍ଭୁପଗତୋ।

୧। ସୁପରିସୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧିଗୋଚରପରମୱିଚିତ୍ତଗନ୍ଥକାରକୋୟମାଚରିୟ- ସଙ୍ଘରକ୍ଖିତମହାସାମିପାଦୋ ସପିଟକତ୍ତୟସବ୍ବସତ୍ଥପାରାୱତରଣେନ ସଞ୍ଜାତାନପ୍ପକପୀତିସୁଖମନୁଭୱଂ ପଟିପତ୍ତିପଟିୱେଧସାସନଦ୍ୱୟସ୍ସ ପରିୟତ୍ତିମୂଲକତ୍ତା ଯେନ କେନଚି ପରିୟାୟେନ ତସ୍ସା ପରିୟତ୍ତିୟା ଅତ୍ଥାୱବୋଧେନ ''ଅପ୍ପେୱ ନାମ ସାଧୁଜନଂ ପରିତୋସେୟ୍ୟ''ମିତି ତଦଧିଗମୋପାୟଭୂତମିଦଂ ପକରଣମାରଭନ୍ତୋ ଗନ୍ଥାରମ୍ଭେ ଇଟ୍ଠଦେୱତାୟ ପଣାମକରଣଂ ସତାଚାରାନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ [ସଦାଚାରାନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ (କ।)], ୱିସେସତୋ ଅଭିମତଗନ୍ଥସ୍ସାନନ୍ତରାୟେନ ପରିସମତ୍ତିୟା ଚ କାରଣମିତି ଇଟ୍ଠଦେୱତାନୁସ୍ସରଣଂ, ଗନ୍ଥନ୍ତରାରମ୍ଭପଟିକ୍ଖେପକଜନପଟିବାହନପୁବ୍ବକାନି ଅଭିଧାନାଭିଧେୟ୍ୟକରଣପ୍ପକାରପୟୋଜନାନି ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ମୁନିନ୍ଦୱଦନମ୍ଭୋଜ…ପେ… ପରିସ୍ସମୋ''ତି ଗାଥତ୍ତୟମାହ। ଏତ୍ଥ ପଠମଗାଥାୟ ଇଟ୍ଠଦେୱତାସଙ୍ଖାତରତନତ୍ତୟପ୍ପଣାମୋ ଦସ୍ସିତୋ, ଦୁତିୟଗାଥାୟ ଆରମ୍ଭପଟିକ୍ଖେପକଜନା ନିସେଧିତା, ତତିୟଗାଥାୟ ଅଭିଧାନାଦିକଂ ଦସ୍ସିତଂ। ତଥା ହି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମନିସ୍ସିତପରିୟତ୍ତିସଙ୍ଖାତସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାରତିୟା ମନୋସମ୍ପୀଣନାସୀସନାପଦେସେନ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସେସଧମ୍ମରତନେ ପସାଦୋ ପକାସିତୋ। ସୋ ପନ ଧମ୍ମପ୍ପସାଦୋ ତଦୱିନାଭାୱତୋ ବୁଦ୍ଧସଙ୍ଘେସୁପି ସିଦ୍ଧୋତି ରତନତ୍ତୟୱିସୟଂ ପଣାମଂ ୱଙ୍ଖ୍ୟତ୍ତିୟା ଦସ୍ସେତି। ସୋ ହି ଅତ୍ଥତୋ ପଣାମକ୍ରିୟାଭିନିପ୍ଫାଦିକା କୁସଲଚେତନା। ଏତ୍ଥ ଫଲଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ।

ପୁନ ସନ୍ତେସୁ ରାମସମ୍ଭାଦ୍ଦୟଲଙ୍କାରେସୁ ପିଟ୍ଠପିସନଂ ୱିୟ ହୋତୀଦଂ ଅଲଙ୍କାରକରଣନ୍ତି ୱଦନ୍ତା ୱିରୁଦ୍ଧୱାଦିନୋ ରାମସମ୍ଭାଦୀନମତ୍ଥିଭାୱଂ ଉବ୍ଭାୱେତ୍ୱା [ଅଭ୍ଭୁପଗମେତ୍ୱା (କ।)] ତେ ସୁଦ୍ଧମାଗଧିକା ନ ୱଠଅଞ୍ଜେନ୍ତୀତି ଇମିନା ପଟିସିଦ୍ଧା। ନିରାକରଣଫଲଞ୍ଚିି ଗନ୍ଥସ୍ସ ନିଦ୍ଦୋସଭାୱୋୱ। ଅପିଚ

ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରଦୀପକେନ ଅଲଙ୍କାରସଦ୍ଦେନ ଗନ୍ଥସରୀରସଙ୍ଖାତସଞ୍ଞିନୋ ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତଅଭିଧାନଞ୍ଚ ଅଲଙ୍କାରସଦ୍ଦସ୍ସ ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରାଦ୍ୟଭିଧେୟ୍ୟଞ୍ଚ ସୁଦ୍ଧମାଗଧିକତ୍ତଂ ୱତ୍ୱା ଅଲଙ୍କାରସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିସେସନଭୂତଅନୁରୂପସଦ୍ଦୋପାଦାନେନ ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ଉପଯୋଗତ୍ତଂ ମାଗଧିକୱୋହାରେନ ଭୱତୀତି ଗମ୍ୟମାନତ୍ତା କରଣପ୍ପକାରଞ୍ଚ ଅଲଙ୍କାରଗନ୍ଥପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରାଦିନିସ୍ସିତତ୍ତା ଇମିନା ଅଲଙ୍କାରସଦ୍ଦେନେୱ ଅଲଙ୍କାରସଙ୍ଖରଣସଙ୍ଖାତପ୍ପଯୋଜନଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି।

ସତ୍ଥପ୍ପଯୋଜନାନଂ ସାଧ୍ୟସାଧନଲକ୍ଖଣୋ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ପନ ସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭୂତସତ୍ଥପ୍ପଯୋଜନାନଂ ଦସ୍ସନେନେୱ ତନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା ସଯମ୍ପି ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଂ ହି–

‘‘ସତ୍ଥଂ ପଯୋଜନଞ୍ଚେୱ, ଉଭୋ ସମ୍ବନ୍ଧନିସ୍ସଯା;

ୱୁତ୍ତା ତଂୱୁତ୍ତିଯାଯେୱ, ୱୁତ୍ତୋ ତନ୍ନିସ୍ସିତୋପି ସୋ’’ତି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ– ସମ୍ବନ୍ଧନିସ୍ସଯା ସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ଆଧାରଭୂତା ସତ୍ଥଂ, ପଯୋଜନଞ୍ଚ ଉଭୋ ୱୁତ୍ତା, ତଂୱୁତ୍ତିଯାଯେୱ ତେସଂ ଉଭିନ୍ନଂ କଥନେନେୱ ତନ୍ନିସ୍ସିତୋ ତେ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତୋ ସୋପି ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱୁତ୍ତୋ ଭୱତୀତି।

ଏତ୍ଥ ଅଭିଧାନକଥନଂ ୱୋହାରସୁଖତ୍ଥଂ, ଅଭିଧେୟ୍ୟାଦିକଥନଂ ପନ ତେହି ଯୁତ୍ତାନଂଯେୱ ଗନ୍ଥାନଂ ସୁବୁଦ୍ଧିପୁବ୍ବକାଦୀନଂ ଉପାଦେୟ୍ୟତ୍ତଞ୍ଚ ତବ୍ବିପରୀତାନଂ ଉମ୍ମତ୍ତକୱଚନାଦୀନମିୱଅନୁପାଦେୟ୍ୟତ୍ତଞ୍ଚ ପକାସନତ୍ଥନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

‘‘ସମ୍ବନ୍ଧାନୁଗୁଣୋପାଯଂ [ସମ୍ବନ୍ଧନୁଗୁଣୋପାଯଂ (କ।)], ପୁରିସତ୍ଥାଭିଧାଯକଂ;

ୱୀମଂସାଧିଗତଂ [ୱୀମଂସାଧିକତଂ (ସୀ।)] ୱାକ୍ୟ-ମତୋନଧିଗତଂ [...ନଧିକତଂ (ସୀ।)] ପର’’ନ୍ତି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ– ସମ୍ବନ୍ଧାନୁଗୁଣୋପାଯଂ ସାଧ୍ୟସାଧନଲକ୍ଖଣସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭୂତୱାଚ୍ଚୱାଚକାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧିଭୂତାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନୁରୂପଗୁଣପରିଜାନନେ କାରଣଭୂତଂ ପୁରିସତ୍ଥାଭିଧାଯକଂ ଚତୁବ୍ବିଧଧମ୍ମଅତ୍ଥକାମମୋକ୍ଖସଙ୍ଖାତାନଂ ପୁରିସତ୍ଥାନଂ ୱାଚକଭୂତଂ ୱାକ୍ୟଂ ‘‘ଏକାଖ୍ୟାତୋ ପଦଚ୍ଚଯୋ, ସିଯା ୱାକ୍ୟଂ ସକାରକୋ’’ତି [ଅଭିଧାନପ୍ପଦୀପିକା ୧୦୬ ଗାଥା] ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣମଜ୍ଝପତିତୱାକ୍ୟସମୁଦାଯୋପେତଂ ମହାୱାକ୍ୟସରୂପସତ୍ଥଂ ୱୀମଂସାଧିଗତଂ ଞାଣଗତିଲକ୍ଖଣୌପପରିକ୍ଖାଯ ଅଧିଗତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଅତୋ ପରଂ ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣସତ୍ଥତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଅନଧିଗତଂ ନାଧିପ୍ପେତନ୍ତି। ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ଗାଥାନଂ ନିକ୍ଖେପପ୍ପଯୋଜନଂ।

ଲୋକେ ପଦୁମଗବ୍ଭେ ୱସନ୍ତିଯା ସବ୍ବଙ୍ଗଧୱଲାଯ ଯଥିଚ୍ଛିତତ୍ଥସାଧିକାଯ ସରସ୍ସତୀନାମିକାଯ ଦେୱତାଯ ‘‘ୱାଣୀ’’ତି ୱୋହାରତୋ ଇମିନା ଅତ୍ଥେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ଅଭିନ୍ନପଦସିଲେସାଲଙ୍କାରୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପଦତ୍ଥୋ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ସୋଭାସୁଗନ୍ଧାଦିଗୁଣଯୋଗତୋ ମୁଖସଦିସସ୍ସ, ନୋ ଚେ ମୁଖସଙ୍ଖାତଅମ୍ଭୋଜସ୍ସ ଗବ୍ଭେ ଉଦରେ ସମ୍ଭୱେନ ପୱତ୍ତିଯା ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ୱା ସୁନ୍ଦରୀ ନିଦ୍ଦୋସା, ସୋଭନା ୱା ପାଣିନଂ ସରଣଂ ଅତୋଯେୱ ଅହିତାପନଯନହିତାୱହତ୍ଥେନ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ପଟିସ୍ସରଣଭୂତା ୱାଣୀ ଯଥାୱୁତ୍ତଗୁଣୋପେତା ସରସ୍ସତୀଦେୱତା, ନୋ ଚେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାରତୀତି ୱୁତ୍ତସଦ୍ଧମ୍ମରତନଂ ମଯ୍ହଂ ମନଂ ଗନ୍ଥୱିରଚନେ ବ୍ୟାୱଟସ୍ସ ମେ ଚିତ୍ତଂ ପୀଣଯତଂ ଅଭିମତତ୍ଥସମ୍ପାଦନେନ ପୀଣଯତୂତି।

ଉଭଯଲୋକଜାନନତୋ ମୁନି ଚ ସୋ ଇନ୍ଦଭାୱପୱତ୍ତନତୋ ଇନ୍ଦୋ ଚେତି କମ୍ମଧାରଯେନ ୱା,
ଅଗାରିଯମୁନିଅନଗାରିଯମୁନିସେଖମୁନିଅସେଖମୁନୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପଞ୍ଚମୋ ହୁତ୍ୱା ଇନ୍ଦୋତି ଛଟ୍ଠୀତପ୍ପୁରିସେନ ୱା ମୁନିନ୍ଦୋ। ଦେୱତାପକ୍ଖେ ୱଦନମିୱ ୱଦନନ୍ତି ଅମ୍ଭୋଜେ, ସଦ୍ଧମ୍ମପକ୍ଖେ ଅମ୍ଭୋଜମିୱ ଅମ୍ଭୋଜନ୍ତି ୱଦନେ ଚ ଉପଚାରେନ ଗହିତେ କମ୍ମଧାରଯୋ। ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ୱଦନମ୍ଭୋଜମିତି ଚ, ତସ୍ସ ଗବ୍ଭୋତି ଚ, ତସ୍ମିଂ ସମ୍ଭୱୋତି ଚ, ତେନ ସୁନ୍ଦରୀତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ। ୱାଣିଯା ୱିସେସନତ୍ତେପି ଏକନ୍ତନପୁଂସକତ୍ତା ସରଣସଦ୍ଦସ୍ସ ନ ଲିଙ୍ଗପରିୱତ୍ତନଭାୱୋ। ପାଣିନନ୍ତି ରସ୍ସତ୍ତଂ, ଦୀଘସ୍ସ ବ୍ୟଭିଚାରତ୍ତା। ମଯ୍ହନ୍ତି ଏକୱଚନେନ ଅତ୍ତନୋ ସାଧୁଗୁଣୋଦଯକାରଣଂ ନିରତିମାନତଂ ଦୀପେତି। ସନ୍ତେସୁପି ଅଞ୍ଞେସୁ ଜିନପରିଯାଯେସୁ ମୁନିନ୍ଦସଦ୍ଦୋ ଇଟ୍ଠମନୋସମ୍ପୀଣନଅମ୍ଭୋଜତୁଲ୍ୟତାସୁନ୍ଦରିତ୍ତସରଣତ୍ତସଙ୍ଖାତାନଂ ଅତ୍ଥନ୍ତରାନଂ ଓଚିତ୍ୟଂ ପୋସେତୀତି ପଯୁତ୍ତୋ। ତଥା ହି ତାଦିସସ୍ସ ମୁଖଂ ଅମ୍ଭୋଜତୁଲ୍ୟଂ, ତସ୍ମିଂ ମୁଖୋଦରେ ସମ୍ଭୱା ସୁନ୍ଦରୀ, ତତୋଯେୱ ପାଣିନଂ ସରଣଂ। ତସ୍ମାଯେୱ ମନୋସମ୍ପୀଣନେ ପଟୁତ୍ତଂ ସୁବ୍ୟତ୍ତମିତି ଓଚିତ୍ୟଂ ହୋତି। ଲୋକେ ପତ୍ଥଟମିଦମୋଚିତ୍ୟମାଦରଣୀଯଂ ହୋତି। ତସ୍ମିଞ୍ହି ଉତ୍ତମକୱୋଯେୱ ଉପଦେସକାତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

‘‘ଓଚିତ୍ଥଂ ନାମ ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ, ଲୋକେ ୱିଖ୍ୟାତମାଦରା;

ତନ୍ତୋପଦେସପ୍ପଭଣ୍ଣା, ସୁଜନା କୱିପୁଙ୍ଗୱା’’ତି [ସୁବୋଧାଲଙ୍କାର ୧୦୪ ଗାଥା]।

ନିମିତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨।

ରାମସମ୍ମାଦ୍ୟଲଙ୍କାରା, ସନ୍ତି ସନ୍ତୋ ପୁରାତନା;

ତଥାପି ତୁ ୱଠଅଞ୍ଜେନ୍ତି, ସୁଦ୍ଧମାଗଧିକା ନ ତେ।

୨। ଅଥେୱମଭିଗତାମିତସିଦ୍ଧିସମ୍ପଦାପାଦନେକଚତୁରପରମିଟ୍ଠଦେୱତା- ଭାୱରୂପିତସଦ୍ଧମ୍ମରତନସ୍ସୋ’ ପଦସ୍ସିତନିପଚ୍ଚକାରେନ ଇଟ୍ଠଦେୱତାପୂଜଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ‘‘ନନୁ ବନ୍ଧଲକ୍ଖଣମନ୍ତିୟେୱ ପୁବ୍ବକଂ, ତସ୍ମା କିମନେନ ପିଟ୍ଠପିସନେନେ’’ତି ଲକ୍ଖଣନ୍ତରାରମ୍ଭପଟିକ୍ଖେପକଜନପଟିବାହନପୁବ୍ବକମଭିଧେୟ୍ୟପ୍ପୟୋଜନ- ସମ୍ବନ୍ଧେ ଦସ୍ସେତୁମାହ ‘‘ରାମସମ୍ମେ’’ଚ୍ଚାଦି। ରାମସମ୍ମାଦୀନଂ ରାମସମ୍ମପଭୁତୀନଂ ପୁବ୍ବାଚରିୟାନଂ, ରାମସମ୍ମାଦୟୋ ୱା ତଂସମ୍ବନ୍ଧତୋ। ଭୱତି ହି ତଂସମ୍ବନ୍ଧତୋ ତବ୍ବୋହାରୋ ୟଥା କିଞ୍ଚିପି ୱେଜ୍ଜସନ୍ଥଂ ‘‘ବିମ୍ବିସାରୋ’’ତି। ଅଲଙ୍କାରା ଭୂସାୱିସେସା, ବନ୍ଧାଲଙ୍କାରପଟିପାଦକତ୍ତେନ ଅଲଙ୍କାରଖ୍ୟା ଗନ୍ଥୱିସେସା ୱା। ସନ୍ତୋ ସୋଭନା। ଦ୍ୱେପି ପୁରା ପୁବ୍ବକାଲେ ଭୱା ପୁରାତନା, ପୋରାଣିକା। ଉଭୋପି ସନ୍ତି। ୟଜ୍ଜପି ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି। ତଥାପି ତୂତି ନିପାତସମୁଦାୟୋୟଂ ୱିସେସାଭିଧାନାରମ୍ଭେ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଦ୍ଧମାଗଧିକାତି ମଗଧେସୁ ଭୱା, ତତ୍ଥ ୱିଦିତା ୱା ମଗଧା, ସଦ୍ଦା। ତେ ଏତେସଂ ସନ୍ତି, ତେସୁ ୱା ନିୟୁତ୍ତାତି ମାଗଧିକା। ସୁଦ୍ଧା ଚ ସକ୍କଟାଦିଭାସିତକାଲୁସିୟାଭାୱେନ ୱିସୁଦ୍ଧା, ଅସମ୍ମିସ୍ସା ୱା ଅପରିଚିତତ୍ତା ତେ ମାଗଧିକା ଚାତି ସୁଦ୍ଧମାଗଧିକା, ୟତିପୋତା। ତେ ୟଥାୱୁତ୍ତେ ଅଲଙ୍କାରେ ଆଭରଣୱିସେସେ ନ ୱଠଅଞ୍ଜେନ୍ତି, ପସାଧନୱିସେସେ ନାନୁଭୱନ୍ତି। ଗନ୍ଥୱିସେସେ ପନ ଉଗ୍ଗହଣଧାରଣାଦିୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ସୁଦ୍ଧମାଗଧିକତ୍ତା, ରାମସମ୍ମାଦୀନଞ୍ଚ ସକ୍କଟାଦିଭାୱତୋତି ଅୟମେତ୍ଥ ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ। ଭାୱତ୍ଥଲେସୋପେତ୍ଥ ପରିପୂରତି, ତଥାୱିଧପତୀତିୟୋଗତୋ। ସୁଦ୍ଧମାଗଧିକା ଅତ୍ତନୋ ପରିସୁଦ୍ଧଭାୱେନ ପୁବ୍ବେ ସୋଭନାପି ତେ ଅଲଙ୍କାରା ଇଦାନି ମଲଗ୍ଗହିତଭାୱପ୍ପତ୍ତା ‘‘କିଂ ତେହି ମଲଗ୍ଗହିତେହି ଅମ୍ହାଦିସାନଂ ସୁଦ୍ଧସତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ନ ୱଠଅଞ୍ଜେନ୍ତୀତି।

‘‘ପତୀୟମାନଂ ପନ କିଞ୍ଚି ୱତ୍ଥୁ,

ଅତ୍ଥେୱ ୱାଣୀସୁ ମହାକୱୀନଂ;

ୟଂ ତଂ ପସିଦ୍ଧାୱୟୱାତିରିତ୍ତ-

ମାଭାତି ଲାୱଣ୍ଣମିୱଙ୍ଗନାସୂ’’ତି।

ହି ୱୁତ୍ତଂ।

୨।ସନ୍ତୋ ୱିଜ୍ଜନ୍ତିହି ପସତ୍ଥତ୍ତା ସୋଭନା ପୁରାତନା ପୁବ୍ବକାଲସମ୍ଭୂତା ରାମସମ୍ମାଦ୍ୟଲଙ୍କାରା ରାମସମ୍ମାଦୀହି ଆଚରିୟେହି ୱିରଚିତତ୍ତା, ତେସଂ ତଂସମ୍ବନ୍ଧତୋ ତବ୍ବୋହାରସଦିସନାମତ୍ତା ୱା ରାମସମ୍ମାଦୟୋ ନାମ ଅଲଙ୍କାରା କିସ୍ମିଞ୍ଚି ୱେଜ୍ଜସତ୍ଥେ ‘‘ବିମ୍ବିସାରୋ’’ତି ୱୋହାରୋ ୱିୟ। ଅଲଙ୍କାରା ଭୂସାୱିସେସା, ଅଲଙ୍କାରତ୍ତପଟିପାଦନତୋ ଅଲଙ୍କାରନାମିକା ଗନ୍ଥୱିସେସା ୱା ସନ୍ତି କିଞ୍ଚାପି ୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ତଥାପି ତୁ ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ସୁଦ୍ଧମାଗଧିକା ସକ୍କଟପାକତାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞଭାସାସୁ ପରିଚୟାଭାୱତୋ କେୱଲମାଗଧିକା ତେ ରାମସମ୍ମାଦିକେ ଅଲଙ୍କାରେ ନ ୱଠଅଞ୍ଜେନ୍ତି ପସାଧନୱସେନ, ଉଗ୍ଗହଣଧାରଣାଦିୱସେନ ନ ସେୱନ୍ତି। ମଗଧେସୁ ଭୱା, ତେସୁ ୱା ୱିଦିତା ମଗଧା, ସଦ୍ଦା। ତେ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥି, ତେସୁ ନିୟୁତ୍ତାତି ୱା ମାଗଧିକା। ସୁଦ୍ଧସଦ୍ଦୋ ମଗଧୱିସେସନୋ, ମାଗଧିକୱିସେସନୋ ୱା ହୋତି। ସଦ୍ଦାନଂ ତାଦିସପତୀତିୱିସେସୟୋଗତୋ ଭାୱତ୍ଥଲେସୋପି ଇଧ ଦିପ୍ପତି। ତଥା ହି ସୁଦ୍ଧମାଗଧିକା ଅତ୍ତନୋ ସୁଦ୍ଧତ୍ତା ତେସଂ ୱିନ୍ୟାସେନ ସୋଭନତ୍ତେ ସତିପି ଭାସାୟ ପୁରାତନତ୍ତା ଅପରିସୁଦ୍ଧୋତି ଅୱମଞ୍ଞମାନା ନ ୱଠଅଞ୍ଜେନ୍ତୀତି। ୱଚ୍ଛିଚ୍ଛିତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଭୂତୋ ଭାୱତ୍ଥଲେସୋପି ମହାକୱୀନଂ ୱଚନେସୁୟେୱ ଲବ୍ଭତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତଂ ହି–

‘‘ପତୀଯମାନଂ ପନ କିଞ୍ଚି ୱତ୍ଥୁ,

ଅତ୍ଥେୱ ୱାଣୀସୁ ମହାକୱୀନଂ;

ଯଂ ତଂ ପସିଦ୍ଧାୱଯୱାତିରିତ୍ତ-

ମାଭାତି ଲାୱଣ୍ଣମିୱଙ୍ଗନାସୂ’’ତି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ମହାକୱୀନଂ ପୂଜିତକୱୀନଂ ୱାଣୀସୁ ୱଚନୱିସେସେସୁ ପତୀଯମାନଂ ଗମ୍ମମାନଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ୱତ୍ଥୁ ଯୋ କୋଚି ଅତ୍ଥଲେସୋ ଅତ୍ଥେୱ ଅତ୍ଥି ଏୱ, ତଂ ୱତ୍ଥୁ ଅଙ୍ଗନାସୁ ୱନିତାସୁ ପସିଦ୍ଧାୱଯୱାତିରିତ୍ତଂ ହତ୍ଥପାଦାଦିପାକଟସରୀରାୱଯୱତୋ ଅଧିକଂ ଲାୱଣ୍ଣମିୱ ମନୋଗୋଚରୀଭୂତସୁନ୍ଦରତ୍ତଂ ୱିଯ ପସିଦ୍ଧାୱଯୱାତିରିତ୍ତଂ ପକାସସଦ୍ଦାୱଯୱତୋ ଅଧିକଂ ହୁତ୍ୱା ଆଭାତି ଦିସ୍ସତୀତି।

ଅଭିଧାନାଦିୱଣ୍ଣନା

୩।

ତେନାପି ନାମ ତୋସେନ୍ତୁ-ମେତେ’ଲଙ୍କାରୱଜ୍ଜିତେ;

ଅନୁରୂପେନା’ଲଙ୍କାରେ-ନେ’ସମେସୋ ପରିସ୍ସମୋ।

୩।ତେନେଚ୍ଚାଦି। ଯେନ ତେ ଅଲଙ୍କାରେ ନ ୱଠଅଞ୍ଜେନ୍ତି, ତେନ କାରଣେନ ଅଲଙ୍କାରୱଜ୍ଜିତେ ଆଭରଣେହି, ଗନ୍ଥୱିସେସେହି ୱା ରହିତେ, ଅଲଙ୍କାରା ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତୱଜ୍ଜିତା ଯେହି ତେ, ଏତେ ଯତିପୋତେ ଏସଂ ଯତିପୋତାନଂ ଅନୁରୂପେନ ଇଦାନି ୱିରଚିଯମାନତ୍ତାଭିନୱଭାୱତୋ, ଦସବଲୱଦନକମଲମଜ୍ଝୱାସିତଭାସିତୱିରଚିତଭାୱତୋ ଚ ଅନୁଚ୍ଛୱିକେନ ଅଲଙ୍କାରେନ ଆଭରଣେନ, ଅଲଙ୍କାରସତ୍ଥେନ ୱା ତୋସେନ୍ତୁଂ ଅପିନାମ ଯଥିଚ୍ଛିତପସାଧନୱସେନ, ସୱନଧାରଣାଦିୱସେନ ୱା ୱଠଅଞ୍ଜନେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠେ କରେନ୍ତୁଂ ଅପ୍ପେୱ ନାମ ଯନ୍ନୂନାତି ଏସୋ ପରିସ୍ସମୋ ଅଯଂ ଅମ୍ହାକଂ ତାଦିସସନ୍ତୁଟ୍ଠିଜନକାଲଙ୍କାରପକରଣପ୍ପଯୋଗୋ।

ଅଲଙ୍କରୋନ୍ତି ଅତ୍ତଭାୱମନେନାତି ଅଲଙ୍କାରୋ, ଆଭରଣଂ ହାରକେଯୂରାଦି। ଅଲଙ୍କରୋନ୍ତି ବନ୍ଧସରୀରମନେନାତି ଅଲଙ୍କାରୋତିମିନା ପନ ଅଲଙ୍କାରସଦ୍ଦେନ ପସାଦାଦଯୋ ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରା, ସଭାୱୱୁତ୍ତ୍ୟାଦଯୋ ଚ ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରା ନାନପ୍ପକାରା ସଙ୍ଗହିତା, ଯେହି ସଦ୍ଦତ୍ଥସଙ୍ଖାତଂ ବନ୍ଧସରୀରଂ ସୋଭତେ, ଯଥା ହି ପୁରିସସରୀରେ ହାରକେଯୂରାଦ୍ୟଲଙ୍କାରୋ ନ୍ୟସ୍ସତେ, ଯେନ ସୋଭତେ, ତଥା ବନ୍ଧସରୀରେପି ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରା, ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରା ଚ ନିକ୍ଖିପୀଯନ୍ତି, ଯତୋ ସୋଭତେ। ତେନେୱ ୱକ୍ଖତି ‘‘ତଂ ତୁ ପାପେନ୍ତ୍ୟଲଙ୍କାରା, ୱିନ୍ଦନୀଯତରତ୍ତନ’’ନ୍ତି [ସୁବୋଧାଲଙ୍କାର ୯ ଗାଥା] ଚ, ‘‘ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରସହିତେ’’ଚ୍ଚାଦିକଞ୍ଚ [ସୁବୋଧାଲଙ୍କାର ୧୬୪ ଗାଥା]।

ଅଲଙ୍କାରୱିଧାନଭାୱେନ ତୁ ବନ୍ଧସରୀରମ୍ପି ତଦତ୍ଥିଯା ଅଲଙ୍କାରୋ, ତଥା ତପ୍ପଟିପାଦକଂ ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରନାମଧେଯ୍ୟସତ୍ଥଂ ଅଲଙ୍କତପଟିପାଦକତ୍ତେନ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତନ୍ତି ୱିଯ। ୱକ୍ଖତି ହି ‘‘ଗନ୍ଥୋପି କୱିୱାଚାନ-ମଲଙ୍କାରପ୍ପକାସକୋ’’ [ସୁବୋଧାଲଙ୍କାର ୧୨ ଗାଥା] ଚ୍ଚାଦି। ଅତ୍ର ଉଚ୍ଚତେ –

‘‘ମୁଖ୍ୟୋଲଙ୍କାରସଦ୍ଦୋଯଂ, ସଦ୍ଦତ୍ଥାଲଙ୍କତିସ୍ସିତୋ;

ସାମତ୍ଥିଯା ବ୍ୟଧିଟ୍ଠାନେ, ତଥା ସତ୍ଥେପି ତଦ୍ଧତୀ’’ତି।

ଅନେନସ୍ସାଭିଧେଯ୍ୟାଦୀନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅଭିଧୀଯତେ ଇତି ଅଭିଧେଯ୍ୟଂ, ସମୁଦିତେନ ସତ୍ଥେନ ୱଚନୀଯତ୍ଥୋ। ସୋ ଚ ସରୀରାଲଙ୍କାରୱିଭାଗକପ୍ପନାଯ ତେସଂ ପଟିପାଦନଂ। ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରେନ ହି ତେ ପଟିପାଦୀଯନ୍ତି। ଯେନ ଚ ଯୋ ପଟିପାଦୀଯତି, ତସ୍ସାଯମତ୍ଥୋ ଭୱତୀତି ଅଭିଧେଯ୍ୟସତ୍ଥୋପି। ଦସ୍ସିତମେୱ ତୁ ସରୀରାଲଙ୍କାରସଙ୍ଖରଣଂ ପଯୋଜନଂ, ତଂ ନିସ୍ସାଯ ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରପ୍ପୱତ୍ତିତୋ। ଯସ୍ସ ହି ଯମୁଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତି ହୋତି, ତଂ ତସ୍ସ ପଯୋଜନଂ, ତଂ ପନ କୱିତ୍ତକିତ୍ତିପସିଦ୍ଧାଦିଲକ୍ଖଣଂ, ପରମ୍ପରାଯ ତଦତ୍ଥତାଯ ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରସଙ୍ଖରଣସ୍ସ। ସତ୍ଥପଯୋଜନାନଂ, ସାଧ୍ୟସାଧନଲକ୍ଖଣୋ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ତୁ ନିସ୍ସଯପଦସ୍ସିନା ଦସ୍ସିତୋଯେୱ। ଯଥାହ –

‘‘ସମ୍ବଂ ପଯୋଜନଞ୍ଚେୱ, ଉଭୋ ସମ୍ବନ୍ଧନିସ୍ସଯା;

ୱୁତ୍ତାତଂୱୁତ୍ତିଯାଯେୱ, ୱୁତ୍ତୋ ତନ୍ନିସ୍ସିତୋପି ସୋ’’ତି।

ଅଭିଧେଯ୍ଯାଦିକଥନଞ୍ଚ ତଂସମଙ୍ଗିସ୍ସେୱ ଚ ୱୀମଂସାୱିସେସସମଙ୍ଗୀନମୁପାଦୀଯମାନତ୍ତା, ଅଞ୍ଞାଦିସସ୍ସ ପନ ଉମ୍ମତ୍ତକୱଚନାଦିନୋ ୱିଯ ହେଯ୍ଯତ୍ତା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ସମ୍ବନ୍ଧାନୁଗୁଣୋପାଯଂ, ପୁରିସତ୍ଥାଭିଧାଯକଂ;

ୱୀମଂସାଧିଗତଂ ୱାକ୍ୟ-ମତୋନଧିଗତଂ ପର’’ନ୍ତି।

ୱାକ୍ୟନ୍ତି ଚେତ୍ଥ ୱାକ୍ୟଲକ୍ଖଣୋପେତମନ୍ତରୱାକ୍ୟସନିଚଯଂ ମହାୱାକ୍ୟସରୂପଂ ସତ୍ଥମେୱାଧିପ୍ପେତଂ।

୩। ଯେନ ତେ ତେ ଅଲଙ୍କାରେନ ୱଢଅଞ୍ଜେନ୍ତି, ତେନ କାରଣେନ ଅଲଙ୍କାରୱଜ୍ଜିତେ ଆଭରଣୱିସେସେହି, ଗନ୍ଧୱିସେସେହି ୱା ୱଜ୍ଜିତେ, ତେ ୱିରହିତେ ଯେହି ଏତେ ସୁଦ୍ଧମାଗଧିକେ ଏସଂ ସୁଦ୍ଧମାଗଧିକାନଂ ଅନୁରୂପେନ ଅଭିନୱଭାୱତୋ ମାଗଧିକସରୂପଂ ଅନୁଗତରୂପେନ, ଦସବଲଭାସିତୱିରଚିତତ୍ତା ୱା ଅନୁକୂଲେନ ଅଲଙ୍କାରେନ ଆଭରଣୱିସେସେନ, ଗନ୍ଧୱିସେସେନ ୱା ତୋସେଯ୍ଯଂ ଅଲଙ୍କାରୱଢଅଞ୍ଜାପନେନ, ଗନ୍ଧୱିସେସେ [ଗନ୍ଧୱିସଯେ (କା)] ଉଗ୍ଗହଣଧାରଣାଦିକାରାପନେନ ୱା ସନ୍ତୁଟ୍ଠେ କରେଯ୍ଯଂ ଅପିନାମ ଯଂନୂନ ସୁନ୍ଦରମିତି, ଏସୋ ପରିସ୍ସମୋ ଅଯଂ ମମ ଅଲଙ୍କାରପକରଣପ୍ପଯୋଗୋ। ଅପିନାମାତି ଏତ୍ଥ ଇତିସଦ୍ଦୋ ଗମ୍ଯମାନୋ।

ଅଲଙ୍କାରେହି ୱଜ୍ଜିତା, ଅଲଙ୍କାରା ୱଜ୍ଜିତା ଯେହି ୱାତି ଚ। ରୂପସ୍ସ ଅନୁ ଅନୁରୂପଂ, ରୂପଂ ଅନୁଗତଂ ଅନୁରୂପଂ ୱା, ତେନ ଅନୁରୂପେନ। ଅଲଙ୍କରୋନ୍ତି ଅତ୍ତଭାୱମନେନେତି ଅଲଙ୍କାରୋ, ହାରକେଯୂରାଦି ଆଭରଣପକ୍ଖେ, ଗନ୍ଧପକ୍ଖେ ତୁ ଅଲଙ୍କରୋନ୍ତି ବନ୍ଧସରୀରମନେନେତି ଅଲଙ୍କାରୋ। ଇମିନା ମୁଖ୍ଯଭାୱେନ ପସାଦାଦିସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରା ଚ ସଭାୱୱୁତ୍ତ୍ଯାଦିଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରା ଚ ପୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅମୁଖ୍ଯତୋ ପନ ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଲଙ୍କାରାନମଧିଟ୍ଠାନଭୂତବନ୍ଧସରୀରମ୍ପି, ତଥା ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତରତନସୁତ୍ତାଦିୱୋହାରୋ ୱିଯ ଅଲଙ୍କାରପକାସକଂ ‘‘ସମ୍ମା ବୁଚ୍ଚନ୍ତି ଦ୍ୱିପ୍ପକାରା ଅଲଙ୍କାରା ଅନେନେ’’ତି ଇମିନା ଅତ୍ଥେନ ଲଦ୍ଧସୁବୋଧାଲଙ୍କାରୱରନାମଧେଯ୍ଯସତ୍ଥମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱୁତ୍ତମିଦମେୱ –

‘‘ମୁଖ୍ଯୋଲଙ୍କାରସଦ୍ଦୋଯଂ, ସଦ୍ଦତ୍ଥାଲଙ୍କତିସ୍ସିତୋ;

ସାମତ୍ଥିଯା ଦ୍ୱିଧିଟ୍ଠାନେ, ତଥା ସତ୍ଥେପି ତବ୍ଭତୀ’’ତି।

ଏତ୍ଥ ସାମତ୍ଥିଯଂ ନାମ ତଦାଧାରତପ୍ପଟିପାଦକୱୋହାରତୋ ତଦାଧେଯ୍ଯତପ୍ପଟିପାଦନୀଯଂ ନ ଭୱତି ଚେ, ଅଞ୍ଞଂ କିଂ ଭୱତୀତି ଅଞ୍ଞଥାନୁପପତ୍ତିଲକ୍ଖଣମେୱାତି।

୪।

ଯେସଂ ନ ସଞ୍ଚିତା ପଞ୍ଞା-ନେକସତ୍ଥନ୍ତରୋଚିତା;

ସମ୍ମୋହବ୍ଯୂହତାୱେ’ତେ, ନାୱବୁଜ୍ଝନ୍ତି କିଞ୍ଚିପି।

୫।

କିଂ ତେହି ପାଦସୁସ୍ସୂସା, ଯେସଂ ନତ୍ଥି ଗୁରୂନୀ’ହ [ଗରୂନିହ (କା)];

ଯେ ତପ୍ପାଦରଜୋକିଣ୍ଣା, ତେ’ୱ ସାଧୂୱିୱେକିନୋ।

୪-୫। ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣାରମ୍ଭପଟିକ୍ଖେପକଜନପଟିବାହନପୁବ୍ବକମଭିଧେୟ୍ୟାଦିକଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସଦ୍ଦତୋୱ ସବ୍ବନ୍ଧ ଗୁଣଦୋସୱିୱେଚନଂ। ଅତୋଯେୱ ୱୁତ୍ତତି –

''ସବ୍ବନ୍ଧ ସଦ୍ଦତୋଯେୱ, ଗୁଣଦୋସୱିୱେଚନଂ;

ଯଂ କରୋତି ୱିନା ସଦ୍ଦଂ, ସାହସଂ କିମତୋଧିକ''ନ୍ତି।

ତସ୍ମା ଗୁଣଦୋସୱିଭାଗୱିଚାରଣଂ ନାମ ତଦ୍ଧିଦୂନଂଯେୱ, ନାସଦ୍ଦଞ୍ଞୂନଂ ପୁରିସପସୂନଂ। ତଥା ଚାହ –

''ଗୁଣଦୋସମସଦ୍ଦଞ୍ଞୂ, ଜନୋ ୱିଭଜତେ କଥଂ;

ଅଧିକାରୋ କିମନ୍ଧସ୍ସ, ରୂପଭେଦୋପଲଦ୍ଧିଯ''ନ୍ତି [କାବ୍ଯାଦାସ ୧।୮]।

ଯେନେୱଂ, ତେନେତ୍ଥ ଗୁଣଦୋସଦସ୍ସନେ ପସନ୍ନାନେକସତ୍ତଚକ୍ଖୁଯେୱାଧିଗତୋ, ନଞ୍ଞୋ ତବ୍ବିପରୀତୋତ୍ୟନ୍ୱଯବ୍ଯତିରେକୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯେସ''ନ୍ତିଆଦିଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ। ତତ୍ଥ ଯେସନ୍ତି ଅନିଯମୁଦ୍ଦେସୋ, ଯେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେହି ନ ସଞ୍ଚିତା ନ ରାସିକତା, ନାନାସନ୍ତାନୱୁତ୍ତିନୀପି ଏକତ୍ତନଯେନ ଏକସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ନ ୱାସିତା ନପରିଭାୱିତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କା ସା? ପଞ୍ଞା ହେଯ୍ୟୋପାଦେଯ୍ୟୱିୱେକରୂପା। କୀଦିସୀତି ଆହ ''ଅନେକସଦ୍ଦନ୍ତରୋଚିତା''ତି। ଅନେକସ୍ମିଂ ତିପିଟକତକ୍କବ୍ଯାକରଣାଲଙ୍କାରସତ୍ଥାଦିକେ ସଦ୍ଦନ୍ତରେ ଉଚିତା ସୱନଧାରଣାଦିୱସେନ ପରିଚିତା ସାଯଂ ପଞ୍ଞା ଯେସଂ ନ ସଞ୍ଚିତାତି ପକତଂ। ଏତେତି ଯଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ନିଯମୱଚନଂ। ସମ୍ମୋହବ୍ଯୂହତାତି ଯଥାୱୁତ୍ତାଯାତିସଯୱତିଯା ପଞ୍ଞାଯାଭାୱତୋ ବଲୱତ୍ତେନ ମୋହେନ ଅବ୍ଯୂହତା ୱିସେସେନ ପହତା, ଏୱସବ୍ଧିତା ହୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯତୋ ଏୱଂ, ତସ୍ମାପି କିଞ୍ଚିପି ହେଯ୍ୟୋପାଦେଯ୍ୟରୂପଂ ଯଂ କିଞ୍ଚିଦେୱ ଅତ୍ଥାନାନିଯୋଜକତାଦିସଗୁରୁପାଦସୁସ୍ସୂସାନିସ୍ସଯପଟିଲଦ୍ଧୱିୱେକପଞ୍ଞାତି- ସଯାଲାଭେନ ନାୱବୁଜ୍ଝନ୍ତି, ନ ଜାନନ୍ତୀତ୍ୟତ୍ଥୋ। ଯତୋ ଆଲସିଯାଦିଦୋସଲେସପରିଗ୍ଗହୋପି ସତତାଚରିଯସେୱନୱସେନ ସିରୋୱିକିଣ୍ଣତାଦିସଗୁରୁପାଦପଙ୍କଜମୁଜପରାଯନୋ ଚିରେନପି କାଲେନ ନାନାୱିଧସଦ୍ଦନ୍ତରକତପରିଚଯବଲେନ ପପ୍ପୋତି ତାଦିସଂ ପଞ୍ଞାୱେଯତ୍ତିଯଂ। ତେନେୱାହ ଭଗୱା –

''ନିହୀଯତି ପୁରିସୋ ନିହୀନସେୱୀ,

ନ ଚ ହାଯେଥ କଦାଚି ତୁଲ୍ଯସେୱୀ;

ସେଟ୍ଠମୁପନମଂ ଉଦେତି ଖିପ୍ପଂ,

ତସ୍ମା'ତ୍ତନୋ ଉତ୍ତରିତରଂ ଭଜେଥା''ତି [ଅ। ନି। ୩।୨୬]।

ତତୋ ଏତାଦିସୋ ପଞ୍ଞୱାଯେୱେତ୍ଥ ଗୁଣଦୋସୱିଭାଗୱିୱେଚନେ ଅଧିକାରୀ, ନଞ୍ଞୋ ତବ୍ବିପରୀତୋ ପୁରିସପସୂତି ଅଯମେତ୍ଥାଧିପ୍ପାଯୋ। ରୁଚିହୋ ଅତ୍ଥୱିସେସୋ। ତେନାହ ''କିଂ ତେହି ପାଦସୁସ୍ସୂସା, ଯେସଂ ନତ୍ଥି ଗୁରୂନିହା''ତି। ଇହାତି ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ଯେସଂ ଜନାନଂ ଗୁରୂନଂ କାତଜ୍ଞା ପାଦସୁସ୍ସୂସା ପାଦପରିଚରିଯା ନତ୍ଥି, ତେହି ଜନେହି ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ପଞ୍ଞାୱେଯତ୍ତିଯରସାନଭିଞ୍ଞେହି କିଂ ପଯୋଜନଂ, ଲେସମତ୍ତମ୍ପି ନତ୍ଥି, ଅନଧିଗତାଯେୱେତ୍ଥ ଏତେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦାନି ବ୍ଯତିରେକମୁଖେନ ଆହ ''ଯେ''ତିଆଦି। ଯେ ପୁବ୍ବେ କତପୁଞ୍ଞତାଦିସମ୍ପତ୍ତିସମ୍ପନ୍ନା ତପ୍ପାଦରଜେହି ତେସଂ ଗୁରୂନଂ ପାଦଧୂଲୀହି ଓକିଣ୍ଣା ଓନଦ୍ଧା ଗତ୍ତଚ୍ଛିତା, ତେୱ ସାଧୂ ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ପଞ୍ଞାୱେଯତ୍ତିଯେନ ଅଭିଞ୍ଞାତା ସଜ୍ଜନା ଏୱ ୱିୱେକିନୋ ହେଯ୍ୟୋପାଦେଯ୍ୟଗୁଣଦୋସୱିଭାଗନିଯମନପଞ୍ଞାସମ୍ପତ୍ତିସମଙ୍ଗିନୋ ହୋନ୍ତି, ତେଯେୱେତ୍ଥ ଗୁଣଦୋସୱିୱେଚନେ ଅଧିଗତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସା ଚାଯଂ ଗୁରୁପାଦସୁସ୍ସୂସା ୱିସିଟ୍ଠାଦରେନ କରଣୀଯାତି ୱଙ୍କୱୁତ୍ତିଯା ତଦଭ୍ଯାସେ ସାଧୁଜନେ ନିଯୋଜେତି।

୪-୫। ଯେ ସକଲସତ୍ଥପରିଚିତଞ୍ଞାଣପାଟୱା ଯଦି ଦୋସମାରୋପଯନ୍ତି, ତେସଂ ତଦ୍ଦୋସନିରାକରଣଂ ୱିନା ପଦେସାୱବୋଧନମତ୍ତେନ ପଣ୍ଡିତମାନୀନଂ ୱଚନସ୍ସାଗୁରୁକରଣଂ ୱଙ୍କୱୁତ୍ତିଯା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଚ ତଂଦ୍ୱାରେନେୱ ଅତ୍ତନୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଗୁରୁଗାରୱତଂ ସାଧୁଜନେହି ପରମାଦରେନ ସମ୍ପାଦେତବ୍ବମିତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯେସଂ…ପେ… କିନୋ''ତି ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ। ଅନେକସତ୍ଥାନଂ ତିପିଟକତକ୍କବ୍ଯାକରଣାଦୀନଂ ଅନେକେସଂ ଗନ୍ଥାନଂ ଅନ୍ତରେ ତଦ୍ଦତ୍ଥସଙ୍ଖାତଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଉଚିତା ସୱନୌଗ୍ଗହଣଧାରଣାଦିୱସେନ ପରିଚିତା ପଞ୍ଞା ସୁତମଯା ପଞ୍ଞା ଯେସଂ ଯେହି

ନ ସଞ୍ଝିତା, ଢ୍ୱିନ୍ନମେକକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତିଯାଭାୱେପି ଉପଚିତସମୂହଭାୱତୋ, ପୁବ୍ବକାଲିକପଞ୍ଞ୍ଞାଯ ଅପରକାଲିକପଞ୍ଞ୍ଞାଯ ଅନନ୍ତରଆସେୱନାଦିପଚ୍ଚଯଲାଭତୋ ଅୱତ୍ଥବାହୁଲ୍ଲପୱତ୍ତିତୋ ୱା ସଞ୍ଝିତଙ୍କାପି ନ ରାସିକତା। ଏତେ ଇଦିସପଞ୍ଞ୍ଞାପାଟୱରହିତା ଇମେ ସମ୍ମୋହବ୍ଯୂହତା ପଞ୍ଞ୍ଞାପାଟୱାଭାୱତୋ ବଲୱତେନ ମୋହେନ ୱିସେସେନ ପହତା ଏୱ କିଞ୍ଚିପି ହେଯ୍ଯୋପାଦେଯ୍ଯଂ ନାୱବୁଜ୍ଝନ୍ତି। ନ ଏକେ ଅନେକେତି ଚ, ତେ ଚ ତେ ସବ୍ବା ଚେତି ଚ, ତେସମନ୍ତରମିତି ଚ, ତସ୍ମିଂ ଉଚିତାତି ଚ ସମ୍ମୋହେନ ଅବ୍ଯୂହତାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ–

‘‘ଗୁଣଦୋସମସଦ୍ଧଞ୍ଞ୍ଞୂ, ଜନୋ ୱିଭଜତେ କଥଂ;

ଅଧିକାରୋ କିମନ୍ଧସ୍ସ, ରୂପଭେଦୋପଲଦ୍ଧିଯ’’ନ୍ତି [କାବ୍ଯାଦାସ ୧।୮]।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅସଦ୍ଧଞ୍ଞ୍ଞୂ ଜନୋ ଗୁଣଦୋସଂ କଥଂ ୱିଭଜତେ। ତଥା ହି ରୂପଭେଦୋପଲଦ୍ଧିଯଂ ନୀଲପୀତାଦିରୂପୱିସେସାୱବୋଧନେ ଅନ୍ଧସ୍ସ ଅଧିକାରୋ ଅଭିମୁଖକରଣଂ କିଂ ହୋତି, ନ ଭୱତ୍ଯେୱ, ତସ୍ମା ଅନେକସଦ୍ଧନ୍ତରଗତସୁପ୍ପସନ୍ନପଞ୍ଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଏୱ ଗୁଣଦୋସୱିୱେଚନଂ ଭୱତି, ତଦଭାୱେ ନ ଭୱତ୍ଯେୱା। ଇଦମେୱ ୱୁଚ୍ଚତେ–

‘‘ସଙ୍ଖ୍ଯ ସଦ୍ଧତୋଯେୱ, ଗୁଣଦୋସୱିୱେଚନଂ;

ଯଂ କରୋତି ୱିନା ସଦ୍ଧଂ, ସାହସଂ କିମତୋଧିକ’’ନ୍ତି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସଙ୍ଖ୍ଯ ଗୁଣଦୋସୱିୱେଚନଂ ସଦ୍ଧତୋଯେୱ ହୋତି, ସଦ୍ଧଂ ୱିନା ସଦ୍ଧୋଚିତତାଦିସପଞ୍ଞ୍ଞଂ ୱିନା ଯଂ କରୋତି ଗୁଣାଗୁଣୱିଭାଗଂ କରୋତି, ଯଂ କରଣଂ ଅତ୍ଥି, ଅତୋଧିକଂ ସାହସଂ କିଂ ଆସୁଂ କିରିଯା ଅନୁପପରିକ୍ଖନକିରିଯା ନତ୍ଥେୱ।

ଇହ ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ଯେସଂ ଅକତପୁଞ୍ଞ୍ଞାନଂ ଜନାନଂ ଗୁରୂନଂ

‘‘ପିଯୋ ଗରୁ ଭାୱନୀଯୋ,

ୱତ୍ତା ଚ ୱଚନକ୍ଖମୋ;

ଗମ୍ଭୀରଞ୍ଚ କଥଂ କତ୍ତା,

ନୋ ଚା’ଟ୍ଠାନେ ନିଯୋଜକୋ’’ତି [ଅ। ନି। ୭।୩୭]।

ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଗୁଣୋପେତାନଂ ଆଚରିଯାନଂ କାତଙ୍କା ପାଦସୁସ୍ସୂସା ପାଦପରିଚରିଯା ନତ୍ଥି, ତେହି କିଂ ପଯୋଜନଂ। ଯେ କତପୁଞ୍ଞ୍ଞା ଜନା ତପ୍ପାଦରଜୋକିଣ୍ଣା ତେସଂ ଗୁରୂନଂ ପାଦରଜେହି ଗୱଚ୍ଛିତା, ତେୱ ସାଧୂ ଜନା ଏୱ ୱିୱେକିନୋ କଲ୍ଯାଣମିତ୍ତଗୁରୁପାସନାହି ଅଧିଗତୱିସିଟ୍ଠୱିୱେକବୁଦ୍ଧିନୋ ଭୱନ୍ତି, ତେ ଏୱ ୱିୱେକଂ ଜାନନ୍ତୀତି ଭାୱୋ। ସୋତୁମିଚ୍ଛା ସୁସ୍ସୂସା, ତଂ ନିସ୍ସାଯ କତ୍ତବ୍ବପାଦପରିଚରିଯାପି ତଦତ୍ଥିଯା ସୁସ୍ସୂସା ନାମ ହୋତି। ପାଦେସୁ ସୁସ୍ସୂସାତି ଚ, ତେସଂ ପାଦାତି ଚ, ତେସୁ ରଜାନୀତି ଚ, ତେହି ଓକିଣ୍ଣାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ସିସ୍ସାନଂ ସକଲାଭିବୁଦ୍ଧିଯା ଗୁରୁପଟିବଦ୍ଧତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣତୋ ଅଧିକତରାଯେୱ ସେୱିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ଭଗୱତା –

‘‘ନିହୀଯତି ପୁରିସୋ ନିହୀନସେୱୀ,

ନ ଚ ହାଯେଥ କଦାଚି ତୁଲ୍ଯସେୱୀ;

ସେଟ୍ଠମୁପନମଂ ଉଦେତି ଖିପ୍ପଂ,

ତସ୍ମା’ତ୍ତନୋ ଉତ୍ତରିତରଂ ଭଜେଥା’’ତି [ଅ। ନି। ୩।୨୬]।

୬।

କଵ୍ୱନାଟକନିକ୍ଖିତ୍ତ-ନେତ୍ତଚିତ୍ତା କଵିଜନା;

ଯଂକିଞ୍ଚି ରଚୟନ୍ତେ’ତଂ, ନ ୱିମ୍ହୟକରଂ ପରଂ।

୭।

ତେଯେ’ୱ ପଟିଭାୱନ୍ତୋ, ସୋ’ୱ ବନ୍ଧୋ ସୱିମ୍ହୟୋ;

ଯେନ ତୋସେନ୍ତି ୱିଞ୍ଞୂୟେ, ତଞ୍ଚାପ୍ଯ’ୱିହିତାଦରା।

୬-୭। ଏୱମେତ୍ଥାନ୍ୱୟବ୍ୟତିରେକୱସେନାଧିଗତେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ‘‘କିଂ ଅମ୍ହାକଂ କଵ୍ୱନାଟକପରିଚୟାଭାୱେରଚନାୱିସେସାଭିଯୋଗୋପଜନିତପରିସ୍ସମେନା’’ତି ଓଲୀନୱୁତ୍ତିନୋ ସୋତୁଜନେ ସମୁସ୍ସାହେତି ‘‘କଵ୍ୱନାଟକା’’ତିଆଦିନା। କୱିପ୍ପଯୋଗସଙ୍ଖାତୋ ବନ୍ଧୋୱ କୱିନୋ ଇଦନ୍ତି କଵ୍ୱଂ। ମୁତ୍ତକାଦିୱାକ୍ୟସ୍ସମୁତ୍ତିକାଦ୍ୟୱୟୱସଭାୱା ଅନ୍ତରୱାକ୍ୟସମୁଦାୟସମ୍ପନ୍ନଂ ୱୁତ୍ତଜାତିଭେଦଭିନ୍ନଂ ପଜ୍ଜମୟଂ ଗଜ୍ଜମୟଂ ପଜ୍ଜଗଜ୍ଜମୟଂ ଚମ୍ପୂନାମକଞ୍ଚ, ମହାୱାକ୍ୟରୂପଂ ମହାକଵ୍ୱଞ୍ଚ, ତଂ ପନ ମହାକଵ୍ୱଂ ସଗ୍ଗେହି ସଗ୍ଗନାମକେହି ପରିଚ୍ଛେଦୱିସେସେହି ବନ୍ଧୀୟତେ କରୀୟତୀତି ସଗ୍ଗବନ୍ଧୋତି ପୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ତୁ ଲକ୍ଖଣଂ ‘‘ସଗ୍ଗବନ୍ଧସ୍ସ ମୁଖଂ ଇଟ୍ଠାସୀସନଂ ସିୟା ପଣାମୋ ୱା ବନ୍ଧସମ୍ବନ୍ଧିନୋ କସ୍ସଚି ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସୋ ୱା’’ତିଆଦିନା ଅନେକଧା ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ତଂ ଯଥା?

‘‘ସଗ୍ଗବନ୍ଧୋ ମହାକଵ୍ୱ-ମୁଚ୍ଚତେ ତ୍ୱସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ;

ପଣାମୋ ୱତ୍ଥୁନିଦ୍ଦେସୋ, ଆସୀସାପି ଚ ତମ୍ମୁଖଂ।

ଇତିହାସକଥୁବ୍ଭୂତଂ, ସନ୍ତସନିସ୍ସୟମ୍ପି ୱା;

ଚତୁୱଗ୍ଗଫଲାୟତ୍ତଂ, ଚତୁରୋଦାତ୍ତନାୟକଂ।

ପୁରଣ୍ଣୱୁତୁସେଲିନ୍ଦୁ-ସୱିତୁଦୟୱଣ୍ଣନଂ;

ଉୟ୍ୟାନସଲିଲକ୍କୀଳ୍ହଆ, ମଧୁପାନରତୁସ୍ସୱଂ।

ୱିପ୍ପଲମ୍ଭୱିୱାହେହି, କୁମାରୋଦୟୱଡ୍ଢିହି;

ମନ୍ତଦୂତପ୍ପୟାନାଜି-ନାୟକାଭ୍ୟୁଦୟେହିପି।

ଅଲଙ୍କତମସଂଖିତ୍ତ-ରସଭାୱନିରନ୍ତରଂ;

ନାତିୱିତ୍ଥିଣ୍ଣସଗ୍ଗେହି, ପିୟୱୁତ୍ତସୁସନ୍ଧିଭି।

ସଵ୍ୱତ୍ଥ ଭିନ୍ନସଗ୍ଗନ୍ତେ-ହୁପେତଂ ଲୋକରଞ୍ଜକଂ;

କଵ୍ୱଂ କପ୍ପନ୍ତରଟ୍ଠାୟି, ଜାୟତେ ସାଧ୍ୱଲଙ୍କତୀ’’ତି [କାବ୍ୟାଦାସ ୧।୧୪ – ୧୯ ଗାଥା]।

ତତ୍ଥ ଇତିହାସକଥୁବ୍ଭୂତନ୍ତି ପୁରାୱୁତ୍ତକଥାସନିସ୍ସୟଂ। ସନ୍ତସନିସ୍ସୟନ୍ତି ଇତରସୋଭନାଧିକରଣଗୁଣରାଜଚରିତାଦିନିସ୍ସୟଂ ୱା। ଚତୁୱଗ୍ଗଫଲାୟତ୍ତନ୍ତି ଧମ୍ମାଦିଚତୁୱଗ୍ଗଫଲାୟତ୍ତଂ। ଧମ୍ମୋ ନାମ ଅବ୍ଭୁଦୟନିଵ୍ୱାନହେତୁକୋ। ଅତ୍ଥୋ ନାମ ୱିଜ୍ଜାଭୁମ୍ୟାଦୀନଂ ଯଥାଞ୍ଞାୟମଜ୍ଜନଂ, ଅଜ୍ଜିତାନଞ୍ଚ ରକ୍ଖଣଂ। କାମୋ ନାମ ନିରୟୋ ୱିସୟୋ ପୟୋଗୋ। ମୋକ୍ଖୋ ନାମ ସଵ୍ୱସଂସାରଦୁକ୍ଖନିୱତ୍ତି। ଚତୁରୋଦାତ୍ତନାୟକନ୍ତି ଉସ୍ସାହସତ୍ତିମନ୍ତସତ୍ତିପଭୁସତ୍ତିଯୋଗେନ ଚତୁରୋ କୁସଲୋ ଚାଗାତିସୟାଦିଯୋଗେନ ଉଦାତ୍ତୋ ଉଦାରୋ ନାୟକୋ ୱିପକ୍ଖୋ, ପଟିପକ୍ଖୋ ଚ ଯତ୍ଥ,

ତଂ। ମଧୁ ନାମ ସୁରା। ୱିପ୍ପଲମ୍ପୋ ୱିରହୋ। ମନ୍ତୋ ନୀତିୱେଦୀହି ସହ କାରୀଯନିଚ୍ଛୟୋ। ଦୂତୋ ସନ୍ଧାନପ୍ପୱତ୍ତୋ ପୁରିସୋ। ପଯାନଂ ସଙ୍ଗାମାଦିନିମିତ୍ତଗମନଂ। ଆଜି ସଙ୍ଗାଭାୱେ ୱିଗ୍ଗହୋ। ଅସଙ୍ଗତ୍ତରସଭାୱନିରନ୍ତରନ୍ତି ଅସଂଖ୍ୟା ବହୁତ୍ତା ରସା ସିଙ୍ଗାରୱୀରାଦୟୋ, ଭାୱା ରତିଉସ୍ସାହାଦୟୋ, ତେହି ନିରନ୍ତରଂ ପଦ୍ଧଟଂ। ପିଯୱୁତ୍ତସୁସନ୍ଧିଭୀତି ପିଯାନି ସୁତିସୁଭଗାନି ୱୁତ୍ତାନି ଇନ୍ଦୱଜିରାଦୀନି ଅଞ୍ଜଞମଞ୍ଜଞସମ୍ବନ୍ଧସଂସଗ୍ଗତାଯ ସୋଭନୋ ସନ୍ଧି ଅଞ୍ଜଞମଞ୍ଜଞସଙ୍ଗହା ଯେସଂ ସଗ୍ଗାନଂ, ତେହୀତି।

ପୁନପି ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ଅଙ୍ଗେସୁ ନଗରୱଣ୍ଣନାଦୀସୁ କିଞ୍ଚ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ମଧୁପାନାଦିରହିତମ୍ପି ତଞ୍ଞୂନଂ ମନୋ ରଞ୍ଜେତି ଉପାଦିଯତେୱ ସବ୍ବୀତି ଦସ୍ସେତୁମାହ–

''କଙ୍କଂ ନ ଦୁସ୍ସତଙ୍ଗେହି, ନ୍ଯୂନମପ୍ପତ୍ର କେହିଚି;

ବନ୍ଧଙ୍ଗସମ୍ପଦା ତଞ୍ଞୂ, କାମମାରାଧଯନ୍ତି ଚେ''ତି [କାବ୍ଯାଦାସ ୧।୨୦]।

ପୁନପି –

''ଗୁଣତୋ ପଠମଂ ୱତ୍ୱା, ନାଯକଂ ତେନ ସତ୍ତୁନୋ;

ନିରାକରଣମିଚ୍ଚେସ, ମଗ୍ଗୋ ପକତିସୁନ୍ଦରୋ।

ୱଂସୱୀରସୁତାଦୀନି, ୱଣ୍ଣଯିତ୍ୱା ରିପୁସ୍ସପି;

ତଜ୍ଜଯା ନାଯକୁକ୍କଂସ-କଥନଞ୍ଚ ସୁଖେତି ନୋ''ତି [କାବ୍ଯାଦାସ ୧।୨୧ ୨୨ ଗାଥା] ଆହୁ।

ସଙ୍କମ୍ପେତଂ ସଦ୍ଧମ୍ମାମତରସପାନସରସହଦଯାନଂ ସମ୍ପଲାପୱିପୁଲୱିସପ୍ପୱେସୋପଦ୍ଦୁତକଙ୍କନାଟକପରମ୍ମୁଖାନଂ ସତତଚରିତସଞ୍ଚରିତରତନଭାଜନାନଂ ସପ୍ପୁରିସାନଂ କିଂ ହଦଯଖେଦୋପଜନିତପରିସ୍ସମେନେତି ତଦନୁରୂପମେୱୋପଦସ୍ସିତନ୍ତି।

ନାଟକଂ ନାମ ଭରତାଦିନାଟ୍ଯସତ୍ଥେ ନାନପ୍ପକାରନିରୂପିତରୂପଂ କପ୍ପଂ, ତଂଲକ୍ଖଣେକଦେସଭୂତଲକ୍ଖଣାନି ପକରଣାଦୀନି ନୱ ରୂପକାନି। ନାଟିକା ଚ ଏତ୍ଥେୱାୱରୁମ୍ଭନ୍ତି। କଙ୍କଞ୍ଚ ନାଟକଞ୍ଚ, ତେସୁ ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଠପିତଂ ନେତ୍ତଞ୍ଚ ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଯେହୀତି ୱିଗ୍ଗହୋ। କେ ତେ? କୱିନୋ। ତତ୍ଥ ନିକ୍ଖିତ୍ତନେତ୍ତଚିତ୍ତୱଚନେନ ସୁତସ୍ସ ଚିନ୍ତନଞ୍ଚ ଊହାପୋହମୁଖେନ ଯଥୁଗ୍ଗହିତନିଯାମଂ, ଅୱିପରୀତତ୍ଥନିଚ୍ଛଯନଂ, ନିଚ୍ଛିତସ୍ସ ଭାୱନା, ନିରନ୍ତରାଭିଯୋଗୋ ଚ ଦସ୍ସିତୋ। କଙ୍କନାଟକୱଚନେନ ସୁତଂ, ଚିନ୍ତିତଂ, ଭାୱିତଞ୍ଚ ଦସ୍ସିତଂ। ସୁତେ ଦସ୍ସିତେ ତନ୍ନିସ୍ସଯଂ ସୁତମଯଞ୍ଞାଣମ୍ପି ଦସ୍ସିତମେୱ ସିଯାତି। ''କଙ୍କନାଟକନିକ୍ଖିତ୍ତନେତ୍ତଚିତ୍ତା''ତି ଇମିନା ସୁତଚିନ୍ତାଭାୱନାନୁକ୍କମେନ ସମ୍ପାଦିତପଞ୍ଞାପାଟୱାନଂ କଙ୍କରଚନାଯ ସାମତ୍ଥିଯଂ ଦସ୍ସେତି। ହୋତି ହି ତାଦିସାନଂ ତଂସୁତାଦି ବନ୍ଧନକାରଣଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

''ସାଭାୱିକୀ ଚ ପଟିଭା,

ସୁତଞ୍ଚ ବହୁ ନିମ୍ମଲଂ;

ଅମନ୍ଦୋ ଚାଭିଯୋଗୋଯଂ,

ହେତୁ ହୋତିହ ବନ୍ଧନେ''ତି [କାବ୍ଯାଦାସ ୧।୧୦୩ ଗାଥା]।

ଯଂକିଞ୍ଚୀତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତାରୁଳ୍ହଂ ଯଂକିଞ୍ଚି ବନ୍ଧଜାତଂ। ଇମିନା ପନ ଅନିଯମୱଚନେନ ଅତ୍ତନୋ ତତ୍ଥ ଆଦରାଭାୱଂ ଦୀପେତି। ରଚଯନ୍ତି କରୋନ୍ତି। ଏତଂ ତେହି ରଚିତଂ ବନ୍ଧଜାତଂ ପରଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ୱିମ୍ହଯକରଂ ନ ହୋତି, ତାଦିସୋପାଯସମ୍ପତ୍ତିସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଉପେତ୍ଯସମ୍ପତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ ଅନଚ୍ଛରିଯମେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତ୍ଥ ତେସୁ କଙ୍କନାଟକେସୁ ରଚନାୱିସେସଏକନ୍ତୋପାଯଭୂତେସୁ ଅୱିହିତାଦରାଅପି ସୁତାଦିୱସେନ ଅକତାଦରାପି ଯେ ସପ୍ପୁରିସା ପଞ୍ଞୱନ୍ତୋ ଯେନ ବନ୍ଧୱିସେସେନ ୱିଞ୍ଞୂ ଗୁଣଦୋସୱିଦୁନୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁନୋ ପଣ୍ଡିତଜନେ ତୋସେନ୍ତି ପୀଣେନ୍ତି। ତୋସେନ୍ତିଯେୱ ହି

ତେ ତାଦିସେ ସାଭାୱିକପଟିଭାୱିରହେପି ଏତାଦିସେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ସୁତଚିନ୍ତାଭାୱନାୱସେନ ୱାଯମନ୍ତା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

''ନ ୱିଜ୍ଜତୀ ଯଜ୍ଜପି ପୁବ୍ବୱାସନା-

ଗୁଣାନୁବନ୍ଧି ପଟିଭାନମବ୍ଭୁତଂ;

ସୁତେନ ୱାଚୁ'ସ୍ସହନେନୁପାସିତା,

ଧୁୱଂ କରୋତ୍ୟେୱ କମପ୍ପନୁଗ୍ଗହ''ନ୍ତି [କାବ୍ୟାଦାସ ୧।୧୦୪ ଗାଥା]।

ପଟିଭାୱନ୍ତୋ ହେଯ୍ୟୋପାଦେଯ୍ୟପରିଚ୍ଛେଦଲକ୍ଖଣପଞ୍ଞାଯ ପଞ୍ଞୱନ୍ତୋ ନାମ, ତେଯେୱ ସପ୍ପୁରିସା। ସୱିମ୍ହଯୋ ''କୀଦିସାଯଂ, ତାଦିସୋପାଯନ୍ତରରହିତାନମ୍ପି ଏତାଦିସୋ ବନ୍ଧୋ ସିଯା''ତି ୱିମ୍ହଯେନ ସହ ୱତ୍ତମାନୋପି। ସୋୱ ବନ୍ଧୋ ତମେୱ ବନ୍ଧନଂ ତାଦିସୋପାଯସମ୍ପତ୍ତିୱିରହେନୋପେଯ୍ୟସମ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ଭାୱତୋ, ନାଞ୍ଞୋତି।

୬-୭। ଇଦାନି କବ୍ୟନାଟକେସୁ ଅପରିଚିତାନମମ୍ହାକଂ ଗନ୍ଥରଚନାସଭାୱାୱବୋଧୋୱ କୁତୋତି ଓସଙ୍କନ୍ତେ ''କବ୍ୟନାଟକା''ଦିଗାଥାଦ୍ୱଯେନ ସମୁସ୍ସାହେତି। କବ୍ୟନାଟକନିକ୍ଖିତ୍ତନେତ୍ତଚିତ୍ତା କବ୍ୟନାଟକେସୁ ସୁତାନୁଲୋକନଚିନ୍ତାଭାୱନାୱସେନ ଠପିତନେତ୍ତଚିତ୍ତା କୱିଜନା କବ୍ୟକାରକା ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ତନୋ ଅଭିମତଂ ରଚଯନ୍ତି କରୋନ୍ତି, ଏତଂ ବନ୍ଧନଂ ପରଂ ଅତିସଯେନ ନ ୱିମ୍ହଯକରଂ ଅଚ୍ଛରିଯକରଂ ନ ହୋତି, ନିରନ୍ତରାଭିଯୋଗତୋ ସିଦ୍ଧୋପାଯମୂଲପଞ୍ଞାସମ୍ପଦାଯ ଉପେଯ୍ୟଭୂତଗନ୍ଥସଙ୍ଖରଣଂ ଭୱତ୍ୟେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କୱିନୋ ଇଦଂ କବ୍ୟନ୍ତି ଚ, ନଟକସ୍ସ ଇଦଂ ନାଟକଂ, ନଚ୍ଚଗୀତାଦି। ଇଧ ପନ ତପ୍ପଟିପାଦକକଥାପକାସକଗନ୍ଥୋ ନାଟକଂ ନାମ। କବ୍ୟଞ୍ଚ ନାଟକଞ୍ଚାତି ଚ, କବ୍ୟନାଟକେସୁ ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ନେତ୍ତଚିତ୍ତଂ ଯେହୀତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ଯେ ଜନା ତତ୍ଥ ତେସୁ କବ୍ୟନାଟକେସୁ ଅୱିହିତାଦରାପି ସୱନଧାରଣାଦିୱସେନ ଅକତସମ୍ମା ଏୱ ୱିଞ୍ଞୂ ଯେନ ଗନ୍ଥରଚନାୱିସେସେନ ତୋସେନ୍ତି ପୀଣେନ୍ତି, ତେଯେୱ ପଟିଭାୱନ୍ତୋ ପଟିଭାନସଙ୍ଖାତପଞ୍ଞୱନ୍ତୋ ଭୱନ୍ତି। ସୋୱ ବନ୍ଧୋ ସୱିମ୍ହଯୋ ଅଞ୍ଞେସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୱିମ୍ହଯେନ ସହିତୋ। ପଟିଭା ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଚ, ସହ ୱିମ୍ହଯେନ ୱତ୍ତତୀତି ଚ, ଅୱିହିତୋ ଆଦରୋ ଯେହୀତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ବାହିରସତ୍ଥାଭିଯୋଗାଭାୱେପି ପୁବ୍ବୱାସନାଭାୱେପି ଇଦ୍ଧ ନିରନ୍ତରାଭିଯୋଗଂ କରୋନ୍ତୋ ତାଦିସସାମତ୍ଥିଯଂ ସାଧେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

''ନ ୱିଜ୍ଜତୀ ଯଜ୍ଜପି ପୁବ୍ବୱାସନା-

ଗୁଣାନୁବନ୍ଧି ପଟିଭାନମବ୍ଭୁତଂ;

ସୁତେନ ୱାଚୁ'ସ୍ସହନେନୁପାସିତା,

ଧୁୱଂ କରୋତ୍ୟେୱ କମପ୍ପନୁଗ୍ଗହ''ନ୍ତି [କାବ୍ୟାଦାସ ୧।୧୦୪ ଗାଥା]।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଦି ପୁବ୍ବୱାସନାଗୁଣାନୁବନ୍ଧୀ ଅତୀତଜାତିଯା ପରିଚଯୱାସନାଗୁଣସ୍ସ ଅନୁବଲପ୍ପଦାନୱସେନ ଅନୁବନ୍ଧୋ ଯସ୍ସତ୍ଥି, ତାଦିସଂ ଅବ୍ଭୁତଂ ପଟିଭାନଂ ନ ୱିଜ୍ଜତିପି, ତଥାପି ସୁତେନ ସୱନେନ ଉସ୍ସହନେନ ପଗୁଣକରଣାଦିୱାଚୁସ୍ସହନେନ ୱା ଉପାସିତା କତଗୁରୁପାସନା ୱାଚା କମପି ଅନୁଗ୍ଗହଂ କିଞ୍ଚିପି ପଞ୍ଞାପାଟୱଂ ଧୁୱଂ ଏକନ୍ତେନ କରୋତି ଏୱାତି।

ଏତ୍ଥ କବ୍ୟଂ ନାମ ମୁତ୍ତକକୁଲକାଦିୱାକ୍ୟୱସେନ ଚ ଅୱଯୱସଭାୱେହି ତେସଂଯେୱ ଅନ୍ତରୱାକ୍ୟାୱଯୱସମୂହେହି ପରିପୁଣ୍ଣଂ ୱୁତ୍ତୱିସେସେହି ପଭେଦଗତଂ କେୱଲଂ ପଜ୍ଜମଯଂ ୱା ଗଜ୍ଜମଯଂ ୱା ଚମ୍ପୂତିଖ୍ୟାତପଜ୍ଜଗଜ୍ଜମଯଂ ୱାତି ମହାୱାକ୍ୟସଭାୱେନ ଚ ତିଟ୍ଠତି। ନାଟକଂ ନାମ ଭରତାଦିନଟସତ୍ଥଗତନାନପ୍ପକାରଦସ୍ସିତସଭାୱଂ। କବ୍ୟଞ୍ଚ ଇଧେୱ ଦସ୍ସିତଲକ୍ଖଣତୋ ଏକଦେସଯୁତ୍ତପ୍ପକରଣାଦିନୱରୂପକାନି ଚ ନାଟିକା ଚ ଭୱନ୍ତି। କବ୍ୟଲକ୍ଖଣଂ ପନ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ–

''ସଗ୍ଗବନ୍ଧୋ ମହାକବ୍ୟ-ମୁଚ୍ଚତେ ତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ;

ପଣାମୋ ୱତ୍ଥୁନିଦ୍ଦେସୋ, ଆସୀସାପି ଚ ତମ୍ମୁଖଂ।

ଇତିହାସକଥୁବ୍ଭୂତଂ, ସନ୍ତସନ୍ନିସ୍ସଯମ୍ପି ୱା;

ଚତୁୱଗ୍ଗଫଲାଯତ୍ତଂ, ଚତୁରୋଦାତ୍ତନାଯକଂ।

ପୁରଣ୍ଣୱୁତୁସେଲିନ୍ଦୁ-ସୱିତୂଦଯୱଣ୍ଣନଂ;

ଉଯ୍ୟାନସଲିଲକ୍କୀଢଆ, ମଧୁପାନରତୁସ୍ସୱଂ।

ୱିପ୍ପଲମ୍ଭୱିୱାହେହି, କୁମାରୋଦଯୱଡ୍ଢିହି;

ମନ୍ତଦୂତପ୍ପଯାନାଜି-ନାଯକାବ୍ଭୁଦଯେହିପି।

ଅଲଙ୍କତମସଂଖିତ୍ତ-ରସଭାୱନିରନ୍ତରଂ;

ନାତିୱିତ୍ଥିଣ୍ଣସଗ୍ଗେହି, ପିଯୱୁତ୍ତସୁସନ୍ଧିଭି।

ସବ୍ବତ୍ଥ ଭିନ୍ନସଗ୍ଗନ୍ତେ-ହୁପେତଂ ଲୋକରଞ୍ଜକଂ;

କବ୍ବଂ କପ୍ପନ୍ତରଟ୍ଠାଯି, ଜାଯତେ ସାଧ୍ୱଲଙ୍କତୀ’’ତି [କାବ୍ଯାଦାସ ୧।୧୪ – ୧୯ ଗାଥା]।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସଗ୍ଗବନ୍ଧୋ ସଗ୍ଗସଙ୍ଖାତେହି ପରିଚ୍ଛେଦୱିସେସେହି ବନ୍ଧୋ ‘‘ମହାକବ୍ବ’’ନ୍ତି ଉଚ୍ଚତେ। ଅସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ ତୁ ୱୁଚ୍ଚତେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କାକକ୍ଖିଗୋଢଅକନଯେନ ତମ୍ମୁଖଂ ତସ୍ସ କବ୍ବସ୍ସ ଆଦି ପନ ପଣାମୋ ଦେୱତାନମସ୍ସନଂ ୱା, ୱତ୍ଥୁନିଦ୍ଦେସୋ –

‘‘ଅସ୍ତ୍ୟୁତ୍ତରସ୍ୟାଂ ଦିଗି ଦେୱତାତ୍ମ,

ହିମାଲଯୋ ନାମ ନଗାଧିରାଜ?;

ପୂୱାପରେଙ୍ଗ ୱାରିନିଧୀ ୱିଗାହ୍ଯ,

ସ୍ଥିତ? ପଥିୱ୍ୟା ଇୱ ମାନଦଣ୍ଡ?’’ [କୁମାରସମ୍ଭୱ ୧।୧।]।

ଇଚ୍ଚାଦିବନ୍ଧସମ୍ବନ୍ଧିନୋ କସ୍ସଚି ୱତ୍ଥୁନୋ ଦସ୍ସନଂ, ଆସୀସାପି ‘‘ମଯ୍ହଂ ପୀଣଯତଂ ମନ’’ ମିଚ୍ଚାଦିଇଟ୍ଠାସୀସନଂ ୱା ଭୱତି।

ଇତିହାସକଥୁବ୍ଭୂତଂ ପୁରାୱୁତ୍ତକଥାସନ୍ନିସ୍ସଯଂ ୱା ସନ୍ତସନ୍ନିସ୍ସଯମ୍ପି ସୋଭନାନମ୍ପି ରାଜଚରିଯାଦିନିସ୍ସଯଂ ୱା ଚତୁୱଗ୍ଗଫଲାଯତ୍ତଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରସୁଖକାରଣଂ ଧମ୍ମୋ, ୱିଜ୍ଜାଭୂମିଆଦୀନଂ ସଞ୍ଚଯୋ, ସଞ୍ଚିତାନଂ ରକ୍ଖା ଚ ଅତ୍ଥୋ, ଅପାଯସଂୱତ୍ତନିକପଞ୍ଚକାମଗୁଣସଙ୍ଖାତୋ କାମୋ, ସବ୍ବଦୁକ୍ଖା ନିୱତ୍ତିହେତୁ ମୋକ୍ଖୋ ଚାତି ଚତୁୱଗ୍ଗଫଲାଧୀନଂ ଚତୁରୋଦାତ୍ତନାଯକଂ ଉସ୍ସାହସତ୍ତିମନ୍ତସତ୍ତିପଭୂସତ୍ତିଯୋଗତୋ ଚତୁରୋ ଦକ୍ଖୋ ଚାଗାତିସଯାଦିଯୋଗେନ ଉଦାତ୍ତୋ ଉଢଆରୋ ସପକ୍ଖୋ, ୱିପକ୍ଖୋ ୱା ନାଯକୋ ଯତ୍ଥ, ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ପୁରଣ୍ଣୱୁତୁସେଲିନ୍ଦୁ-ସୱିତୂଦଯୱଣ୍ଣନଂ ପୁରଂ ନଗରଂ, ଅଣ୍ଣୱଂ ସାଗରଂ, ଉତୁ ହେମନ୍ତୱସନ୍ତାଦିଉତୁ, ସେଲଂ ପବ୍ବତୋ, ଇନ୍ଦୁସୱିତୂଦଯୋ ଚନ୍ଦସୂରିଯାନଂ ଉଦଯୋ ଚାତି ଇମେସଂ ୱଣ୍ଣନଂ ଯତ୍ଥ, ତଂ। ସୱିତାତି ଏତ୍ଥ ତୁପଚ୍ଚଯନ୍ତୋ। ଉଯ୍ୟାନସଲିଲକ୍କୀଢଆମଧୁପାନରତୁସ୍ସୱଂ ଉଯ୍ୟାନକୀଢଆସୁରାପାନରତିକୀଢଆସଙ୍ଖାତୋ ଉସ୍ସୱୋ ଯତ୍ଥ, ତଂ ୱିପ୍ପଲମ୍ଭୱିୱାହେହି ଦାରାୱିଯୋଗଦାରପରିଗ୍ଗହେହି ଚ କୁମାରୋଦଯୱଡ୍ଢିହି କୁମାରୁପ୍ପତ୍ତିକୁମାରୱଡ୍ଢୀହି ଚ ମନ୍ତଦୂତପ୍ପଯାନାଜିନାଯକାବ୍ଭୁଦଯେହି ନୀତିଜାନନପଞ୍ଞା ମନ୍ତୋ, ସନ୍ଧାନକାରକୋ ଦୂତୋ, ଯୁଦ୍ଧାଭିଗମନଂ ପଯାନଂ, ଯୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାତୋ ଆଜି, ସପକ୍ଖନାଯକସ୍ସ ଅଭିୱଡ୍ଢିସଙ୍ଖାତୋ ଅବ୍ଭୁଦଯୋ ଚାତି ଇମେହି ଅଲଙ୍କତଂ ସଜ୍ଜିତଂ ଅସଂଖିତ୍ତ…ପେ… ନ୍ତରଂ ଅସଂଖିତ୍ତା ୱିତ୍ଥାରା ରସା ସିଙ୍ଗାରାଦଯୋ ଅଟ୍ଠ ଭାୱା ରତିଉସ୍ସାହାଦଯୋ ଚାତି ଇମେହି ନିରନ୍ତରଂ ୱିତ୍ଥିଣ୍ଣଂ ପିଯୱୁତ୍ତସୁସନ୍ଧିଭି ସୁତିସୁଭଗେହି ଇନ୍ଦୱଜିରାଦୀହି ୱୁତ୍ତେହି ପୁବ୍ବାପରସମ୍ବନ୍ଧପରିଚ୍ଛେଦତାଯ ସୋଭନା ସନ୍ଧି ଯେସଂ ସଗ୍ଗାନଂ, ତେହି ସବ୍ବତ୍ଥ ସବ୍ବସ୍ମିଂ ପରିଚ୍ଛେଦେ ଭିନ୍ନସଗ୍ଗନ୍ତେହି ଭିନ୍ନସଗ୍ଗା ପରିଯୋସାନା ଯେସଂ, ତେହି ନାତିୱିତ୍ଥିଣ୍ଣସଗ୍ଗେହି ନାତିୱିତ୍ଥାରସଗ୍ଗସଙ୍ଖାତେହି ପରିଚ୍ଛେଦେହି

ଉପେତଂ ଯୁତ୍ତଂ ସାଧ୍ୱଲଙ୍କତି ସୋଭନାଲଙ୍କାରୱନ୍ତଂ କଙ୍କଂ ଲୋକରଞ୍ଜକଂ ତଂ ସମାନଂ କପ୍ପନ୍ତରଟ୍ଠାୟି କପ୍ପନିରନ୍ତରଟ୍ଠାୟି କପ୍ପନ୍ତରେ ଠାୟି ୱା ଜାୟତେ। ଏତ୍ଥ ମଧୁପାନାଦିରହିତପୁରୱଣ୍ଣନାଦୟୋପି ତଞ୍ଞୂନଂ ଚିତ୍ତଂ ଆରାଧେତି ଚେ, ତଂପ୍ପଦୁଟ୍ଠଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

''କଙ୍କଂ ନ ଦୁସ୍ସତଙ୍ଗେହି, ନ୍ୟୂନମପ୍ପତ୍ର କେହିଚି;

ବନ୍ଧଙ୍ଗସମ୍ପଦା ତଞ୍ଞୂ, କାମମାରାଧୟନ୍ତି ଚେ''ତି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅତ୍ର ଇମେସୁ କଙ୍କଙ୍ଗେସୁ ମଜ୍ଝେ କେହିଚି ଅଙ୍ଗେହି କେହିଚି ଅୱୟୱେହି ନ୍ୟୂନମପି ଊନମପି, ନିସଦ୍ଦୋତ୍ରତବ୍ଭାୱୋ। କଙ୍କଂ ନ ଦୁସ୍ସତି, ତଂ ପନ ଅଦୁସ୍ସନଂ ବନ୍ଧଙ୍ଗସମ୍ପଦା ରଚିତପୁରୱଣ୍ଣନାଦିଅଙ୍ଗସମ୍ପଦା ତଞ୍ଞୂ କଙ୍କଞ୍ଞୂ ଜନେ କାମଂ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପଂ ଚେ ଆରାଧୟନ୍ତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଭୱତି। ପୁନପି ନାୟକୱଣ୍ଣନାସୁ ସପକ୍ଖନାୟକଂ ୱଣ୍ଣେତ୍ୱା ତେନ ନିରାକରଣଭାୱମ୍ପି। ନୋ ଚେ, ପଚ୍ଚତ୍ଥିକଂ ୱଣ୍ଣେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ନାୟକେନ ତସ୍ସାଭିଭୱନମ୍ପି ୱଣ୍ଣେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

''ଗୁଣତୋ ପଠମଂ ୱତ୍ୱା, ନାୟକଂ ତେନ ସତ୍ତୁନୋ;

ନିରାକରଣମିଚ୍ଚେସ, ମଗ୍ଗୋ ପକତିସୁନ୍ଦରୋ।

ୱଂସୱୀରସୁତାଦୀନି, ୱଣ୍ଣୟିତ୍ୱା ରିପୁସ୍ସପି;

ତଜ୍ଜୟା ନାୟକୁକ୍କଂସ-କଥନଞ୍ଚ ସୁଖେତି ନୋ''ତି।

୮।

ବନ୍ଧୋ ଚ ନାମ ସଦ୍ଦତ୍ଥା, ସହିତା ଦୋସୱଜ୍ଜିତା;

ପଜ୍ଜଗଜ୍ଜୱିମିସ୍ସାନଂ, ଭେଦେନା'ୟଂ ତିଧା ଭୱେ।

୮। ଏୱମେତେହି ସୋତୁଜନସମୁସ୍ସାହନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି କତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତବନ୍ଧୋତି ୱୁତ୍ତଂ ବନ୍ଧସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ କତ୍ତୁମାରଭତେ ''ବନ୍ଧୋ ଚା''ତିଆଦି। ଦୋସୱଜ୍ଜିତା ଦୋସେହି ସଦ୍ଦନିସ୍ସିତେହି, ଅତ୍ଥନିସ୍ସିତେହି ଚ ୱିରୋଧେହି ୱଜ୍ଜିତା ପରିଚ୍ଚତ୍ତା, ତେ ୱା ୱଜ୍ଜିତା ୟେହି, ସଦ୍ଦତ୍ଥା ସହିତା ଏକୀଭୂତା। ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣା ୟେହି ତେ ପୁବ୍ବାଚରିୟେହି ସହିତା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସହିତାନଂ ଭାୱୋ ସହଦୟହିଳାଦକାରଣଂ ସାହିଚ୍ଚଂ। ଇତି ଦୋସୱଜ୍ଜିତେ ସହିତେ ସଦ୍ଦତ୍ଥେ ପସିଦ୍ଧଭାୱେନ ଅନୁୱଦିତ୍ୱା ବନ୍ଧୋ ନାମ ସଭାୱୱୁତ୍ତିୱଙ୍କୱୁତ୍ତିଅଲଙ୍କାରୱୁତ୍ତିୱସେନ ତିୱିଧୋପୀତି ଅପ୍ପସିଦ୍ଧଂ ବନ୍ଧସରୀରଂ ୱିଧୀୟତେ ୟଥା ''ୟୋ କୁଣ୍ଡଲୀ, ସୋ ଦେୱଦତ୍ତୋ''ତି। ଚସଦ୍ଦୋୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତରସ୍ସ ସମୁଚ୍ଚୟୋ, କିଞ୍ଚୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତ୍ଥ ଜାତିଗୁଣକ୍ରିୟାଦବ୍ବଲକ୍ଖଣୋ ସଦ୍ଦାନମତ୍ଥୋ ମୁଖ୍ୟୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ହୋତି। ମୁଖ୍ୟସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ଚତୁବ୍ବିଧତ୍ତା ତିୱିଧେସୁ ସଦ୍ଦେସୁ ତବ୍ବାଚକୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ହୋତି ଜାତିସଦ୍ଦୋ ଗୁଣସଦ୍ଦୋ କ୍ରିୟାସଦ୍ଦୋ ଦବ୍ବସଦ୍ଦୋତି। ତିୱିଧୋ ହି ସଦ୍ଦୋ ୱାଚକୋ ଲକ୍ଖଣିକୋ ବ୍ୟଞ୍ଜକୋତି ବ୍ୟାପାରଭେଦେନ। ବ୍ୟାପାରୋ ଚ ନାମ ସଦ୍ଦସ୍ସ'ତ୍ଥପ୍ପତୀତିକାରିତ୍ତମେୱ। ସୋ ହି ତିୱିଧୋ ମୁଖ୍ୟୋ ଲକ୍ଖଣୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନସଭାୱୋ ଚେତି। ତତ୍ଥ ଜାତ୍ୟାଦିନିରନ୍ତରତ୍ଥୱିସୟୋ ସଦ୍ଦବ୍ୟାପାରୋ ମୁଖ୍ୟୋ। ସୋୟେୱ ଅଭିଧାତି ଉଚ୍ଚତେ। ତଂବ୍ୟାପାରୱା ଅବ୍ୟୱହିତଜାତ୍ୟାଦିସଙ୍କେହି ତମତ୍ଥଂ ମୁଖ୍ୟଭାୱେନ ୟୋ ୱଦତି ଗୋଆଦିକୋ, ସୋ ୱାଚକୋ। ସଦ୍ଦନ୍ତରତ୍ଥୱିସୟନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ସଦ୍ଦବ୍ୟାପାରୋ ଲକ୍ଖଣୋ। ସା ଦୁୱିଧା ସୁଦ୍ଧା, ଉପଚାରମିସ୍ସା ଚେତି। ତତ୍ଥ ସୁଦ୍ଧା ୟଥା ''ଗୋ ମୁଚ୍ଚତୁ, ମଞ୍ଚା ଉଗ୍ଘୋସେନ୍ତି, ଗଙ୍ଗାୟଂ ଘୋସୋ''ତି। ଏତ୍ଥ ଗୋସଦ୍ଦେନ ୱିସେସନଂ ଗୋତ୍ତସାମଞ୍ଞମେୱୋଚ୍ଚତେ, ନ ତୁ ଗୋବ୍ୟତ୍ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

''ୱିସେସ୍ୟଂନାଭିଧା ଗଚ୍ଛେ, ଖୀଣସତ୍ତି ୱିସେସନେ''ତି [କାବ୍ୟପ୍ପକାସେ ଦୁତିୟୌଲ୍ଲାସେ ଆଗତନ୍ୟାୟୋ'ୟଂ]।

ସାମଞ୍ଞସ୍ସ ବ୍ୟାପକତ୍ତା, ଅସରୀରତ୍ତା ଚ। ତତ୍ଥ ବନ୍ଧନମୋଚନାନି ନ ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସୟଭୂତା ଗୋବ୍ୟତ୍ତି ଆକଡ୍ଢୀୟତେ, ତଥା ମଞ୍ଚାନମୁଗ୍ଘୋସନଂ ନ ସମ୍ଭୱତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଉଗ୍ଘୋସନକ୍ରିୟାସିଦ୍ଧତ୍ଥଂ ମଞ୍ଚସମଙ୍ଗିନୋ ପୁରିସା ଆକଡ୍ଢୀୟନ୍ତି। ତଥା ଗଙ୍ଗାସଦ୍ଦୱାଚ୍ଚସ୍ସ ଜଲପ୍ପୱାହସ୍ସ ଘୋସପ୍ପତ୍ୟାକରତା ନ ସମ୍ଭୱତୀତି ଗଙ୍ଗାସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ତନୋଭିଧେୟ୍ୟସ୍ସୋଦକପ୍ପୱାହସ୍ସ ନିକଟଂ ତଟଂ ଲକ୍ଖେତି। ଉପଚାରସ୍ସାନେକପ୍ପକାରତ୍ତା

ଉପଚାରମିସ୍ସା ଲକ୍ଖଣାପ୍ୟନେକଧା ସିଯା। ଯଥା କତ୍ଥଚି କାରଣେ କାରୀଯମୁପଚରିଯତେ, ଯଥା “ଆଯୁ ଘତ”ନ୍ତି। କତ୍ଥଚି କାରଣକାରିଯାନମଭେଦୋ ଯଥା “ଆଯୁଯେୱେଦ”ନ୍ତି। କତ୍ଥଚି ଉପମାନେ ଉପମେଯ୍ୟମୁପଚରୀଯତେ, ଯଥା “ଗୋ ବାହିକୋ”ତି। କତ୍ଥଚି ଅଭେଦୋ ତେସଂ, ଯଥା “ଗୋଯେୱାଯ”ନ୍ତି। କତ୍ଥଚି ତଦାଧାରତାଯ [ତଦତ୍ଥତାଯ (କ।)] ତଂବ୍ୟପଦେସୋ, ଯଥା “ପଦୀପଟ୍ଠା କପଲ୍ଲିକା ପଦୀପୋ”ତି। କତ୍ଥଚି ତଂକମ୍ମସମ୍ବନ୍ଧା ତଂବ୍ୟପଦେସୋ, ଯଥା “ଅୱଡ୍ଢକୀପି ୱଡ୍ଢକୀ ଅଯ”ନ୍ତି। କତ୍ଥଚି ସଂସାମିସମ୍ବନ୍ଧା, ଯଥା “ରାଜସମ୍ବନ୍ଧୀ ପୁରିସୋ ରାଜାଯ”ନ୍ତି। କତ୍ଥଚି ଅୱଯୱେ ସମୁଦାଯବ୍ୟପଦେସୋ, ଯଥା “ପଟେକଦେସେ ପଟସଦ୍ଦୋ” ଇଚ୍ଚାଦି।

ଲକ୍ଖଣାଯ ନିସ୍ସଯୋ ସଦ୍ଦୋ ଲକ୍ଖଣିକୋ। ବ୍ୟଞ୍ଜନସଭାୱୋ ପନ ପରପରିଯାଯୋ ସଦ୍ଦସ୍ସ ତତିଯୋ ବ୍ୟାପାରୋ। ତସ୍ସ ନିସ୍ସଯୋ ସଦ୍ଦୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନକୋ। ଇଚ୍ଚେତଂ ତିଣ୍ଣଂ ସଦ୍ଦାନଂ ୱସେନ ଅତ୍ଥୋପି ତିୱିଧୋ ହୋତି ୱାଚ୍ଚୋ ଲକ୍ଖଣିଯୋ ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟୋତି। ତତ୍ଥ ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟୋଯେୱତ୍ଥୋ ବନ୍ଧସତ୍ତା ୱୁଚ୍ଚତେ। ତେନେୱ ପଧାନବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟୋ ବନ୍ଧୋ ଉତ୍ତମୋ, ଅପଧାନବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟୋ ମଜ୍ଝିମୋ, ଅବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟୋ ଅଧମୋ, ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟେନ ୱିନା ବନ୍ଧୋ ନିଜ୍ଜୀୱୋ ସିଯାତି ପୁବ୍ବାଚରିଯାନଂ ପୱତ୍ତି, ସଭାୱୱୁତ୍ତି ବନ୍ଧୋପି ତୁ ନିଜ୍ଜୀୱୋତି ନାସଙ୍କନୀଯୋ। ଯସ୍ମା କୱୀନଂ ଲୋକୱୋହାରକୋସଲ୍ଲଂ ସଭାୱୱୁତ୍ତିଯେୱ ଗମେତି। ଯୋ ହି ସକଲଲୋକଟ୍ଠିତିଂ ନ ଜାନାତି, ସୋ କୱିଯେୱ ନ ହୋତୀତି।

ଅଥେତ୍ଥ ତିୱିଧମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ତାଦିସଜନାୱବୋଧତ୍ଥଂ ସମୁଦାହରିସ୍ସାମ “ମୁନିନ୍ଦୱଦନମ୍ଭୋଜେ”ତ୍ୟାଦି। ଏତ୍ଥ ୱାଣୀସଦ୍ଦସ୍ସ ସଦ୍ଦମ୍ମସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ଥୋ ୱାଚ୍ଚତ୍ଥୋ। ୱାଣୀ ନାମ ଚେତନା, ତସ୍ସଂ ଯାୱ ଦେୱତତ୍ଥଂ ନାରୋପ୍ୟତେ, ତାୱ ତପ୍ପତୀ ଅତ୍ତନୋ ମନୋସମ୍ପୀଣନଆସୀସନା ନ ସଂଗଚ୍ଛତୀତି ୱାକ୍ୟସାମତ୍ଥିଯାଯେୱ ୱାଣିଯଂ ସାଯମୋଚିତ୍ୟଭେଦେନ ଦେୱତାସଦ୍ଦସ୍ସ ଆରୋପିତୋତ୍ଥୋ ଲକ୍ଖଣିଯୋ। ତଥା ୱଦନସଦ୍ଦସ୍ସାପି ମୁଖଂ ୱାଚ୍ଚତ୍ଥୋ। ଅମ୍ଭୋଜସଦ୍ଦସ୍ସ ସମାରୋପିତୋତ୍ଥୋ ଲକ୍ଖଣିଯୋ। ମନୋସମ୍ପୀଣନସ୍ସ ତୁ ଅଞ୍ଞଥା ଅନୁପପତ୍ତିଯା ପସ୍ସନ୍ତ୍ୟାଦିକ୍କମେନ ଯଥାଭୂତାୱବୋଧସମ୍ଭୱା ଅନାଯାସେନ ୱିଚିତ୍ତାନେକସଦ୍ଦତ୍ଥପଟିଭାନେନ ଗନ୍ଥପରିସମତ୍ତିସଙ୍ଖାତା ଯଥିଚ୍ଛିତତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତି ହୋତେୱ, ଅଯଂ ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟତ୍ଥୋ। ତବ୍ବାଚକା ସଦ୍ଦା ୱାଚକଲକ୍ଖଣିକବ୍ୟଞ୍ଜକା ହୋନ୍ତୀତି ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ସଦ୍ଦତ୍ଥୱିଚାରୋ ଗନ୍ତବ୍ବୋ।

ତମେୱଂ ଯଥାୱୁତ୍ତବନ୍ଧସରୀରଂ କତିୱିଧମିଚ୍ଚାହ “ପଜ୍ଜେ”ଚ୍ଚାଦି। ଅଯଂ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ବନ୍ଧୋ ବନ୍ଧସରୀରଂ ତିଧା ଭୱେ ତିପ୍ପକାରେନ ସିଯା, ନାଧିକଂ ନାପ୍ପୂନଂ। କଥଂ? ପଜ୍ଜଗଜ୍ଜୱିମିସ୍ସାନଂ ଭେଦେନ ପଜ୍ଜସଭାୱାଦୀନଂ ୱିସେସେନ ତିଧା ଭୱେତି ପକତଂ। ତତ୍ଥ ପଜ୍ଜଂ ନାମ ଅମ୍ହେହିଯେୱ ୱିରଚିତୱୁତ୍ତୋଦଯାଖ୍ୟେ ଛନ୍ଦସି ନିରୂପିତା ୱୁତ୍ତଜାତିପ୍ପଭେଦା ଚତୁପ୍ପଦିକତ୍ଥା ନିରୂପିତୋ ମୁତ୍ତକାଦିପି ୱୁତ୍ତଜାତିପ୍ପକାରୋଯେୱ। ତେନେୱେତ୍ଥ ତେସମଦସ୍ସନଂ। ତେସୁ ଏକଗାଥା ନିଟ୍ଠିତତ୍ଥା ସପ୍ପଧାନା ଗାଥନ୍ତରାନିରପେକ୍ଖା ମୁତ୍ତକଂ, ଏକକ୍ରିଯାଦାନେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସାପେକ୍ଖା ନିଟ୍ଠିତତ୍ଥା ପଚ୍ଚେକଂ ଅନିଟ୍ଠିତତ୍ଥା ଗାଥା କୁଲକଂ, ନାନାଭିତ୍ତିଯୋ ଭିନ୍ନକିରିଯୋ ସପ୍ପଧାନା ଗାଥା କୋସୋ ୱିଯ ଠପିତା କୋସୋ, ଏକଭିତ୍ତିପଦୋସାଦିକଂ ୱଣ୍ଣେତୁଂ ସମୁଦାଯେନ ପୱତ୍ତା ଭିନ୍ନକ୍ରିଯା ଗାଥା ସଙ୍ଘାତୋ, ସୋପି ଚତୁବ୍ବିଧୋ ପଜ୍ଜପ୍ପକାରୋ ଯଥାୱୁତ୍ତସଗ୍ଗବନ୍ଧୋୱାତି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ। ଗଜ୍ଜଂ ନାମ ପାଦସନ୍ନିଟ୍ଠାନରହିତୋ ସ୍ୟାଦ୍ୟନ୍ତତ୍ୟାଦ୍ୟନ୍ତପ୍ପବନ୍ଧୋ। ତସ୍ସ ତୁ ଦ୍ୱେ ପକାରା ଆଖ୍ୟାଯିକା, କଥାତି। ୱିମିସ୍ସଂ ପଜ୍ଜଗଜ୍ଜମଯଂ ନାଟକପ୍ପକରଣାଦି, ଚମ୍ପୂ ଜାତକମାଲାଦିକା ଚ।

୮। ଇଦାନି ସଞ୍ଞାନନାଭିଲାସୀନଂ ଅଲଙ୍କାରନିସ୍ସିତଂ ବନ୍ଧସରୀରଂ, ସୋୱ ବନ୍ଧୋତି ଅଧିକତଂ, “ଯୋ କୁଣ୍ଡଲୀ, ସୋ ଦେୱଦତ୍ତୋ”ତି ପସିଦ୍ଧକୁଣ୍ଡଲିତ୍ତାନୁୱାଦେନ ଅପ୍ପସିଦ୍ଧସ୍ସ ଦେୱଦତ୍ତୱିଧାନଂ ୱିଯ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ବନ୍ଧୋ”ଚ୍ଚାଦିମାହ। ତତ୍ଥ ବନ୍ଧୋ ନାମ ଚ ବନ୍ଧନଂ ପନ। ଦୋସୱଜ୍ଜିତା ସଦ୍ଦତ୍ଥନିସ୍ସିତଦୋସେହି ପରିଚ୍ଚତ୍ତା, ତେ ୱା ୱଜ୍ଜିତା ଏତେହି ତାଦିସା। ସହିତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନୁରୂପତ୍ତେନ ସହଭାୱଂ ଗତା। ସଦ୍ଦତ୍ଥା ସଦ୍ଦୋ, ଅତ୍ଥୋ ଚ। ଏୱଂପକାରେହି ତୁ ଇଦିସସଦ୍ଦତ୍ଥାନଂ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ତୁଟ୍ଠିଜନକଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନୁରୂପଗୁଣସହିତାନଂ ଭାୱୋତି ୱଚନତ୍ତେନ “ସାହିଚ୍ଚ”ମିତି ୱଦନ୍ତି। ସଦ୍ଦତ୍ଥାତି ଏତ୍ଥ ସଦ୍ଦତ୍ଥାନଂ କିଂ ନାନାକରଣନ୍ତି? ସଦ୍ଦୋ ପନ ଅତ୍ଥପ୍ପତୀତିଯଂ ଅତ୍ତନୋ ମୁଖ୍ୟବ୍ୟାପାରଂ ଲକ୍ଖଣବ୍ୟାପାରଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନସଭାୱବ୍ୟାପାରଞ୍ଚେତି ତିୱିଧଂ ବ୍ୟାପାରଭେଦେନ। କମତୋ ୱାଚକୋ ଲକ୍ଖଣିକୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନକୋ ଚେତି ତିୱିଧୋ। ତଥା ଅତ୍ଥୋପି ୱାଚ୍ଚୋ ଲକ୍ଖଣିଯୋ ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟୋ ଚେତି ତିୱିଧୋ। ଅତ୍ର ତୁ ୱାଚକୋ ସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ତନା ଦୀପେତବ୍ବମୁଖ୍ୟତ୍ଥସ୍ସ ଜାତିଗୁଣକ୍ରିଯାଦବ୍ବଭେଦେନ ଚତୁବ୍ବିଧତ୍ତା ସଯମ୍ପି ଜାତିଗୁଣକ୍ରିଯାଦବ୍ବସଦ୍ଦୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ। ୱାଚକସଦ୍ଦସ୍ସ ମୁଖ୍ୟବ୍ୟାପାରୋ “ଅଭିଧା”ତି ଚ ୱୋହରୀଯତି। ସୋ ମୁଖ୍ୟବ୍ୟାପାରୋ ଜାତ୍ୟାଦୀହି ଅବ୍ୟୱହିତତ୍ତେୱ ୱତ୍ତତେ। ତଥା ହି “ଗୋ ନୀଲଂ ପାଚକୋ ୱିସାଣି”ଚ୍ଚାଦୋ ଗୋଆଦିସଦ୍ଦାନଂ ମୁଖ୍ୟବ୍ୟାପାରୋ ଗୋପିଣ୍ଡନୀଲପଟପାଚକକତ୍ତୁସିଙ୍ଗୀତି ଦବ୍ବାନଂ ୱିସେସନଭୂତଜାତିଗୁଣକ୍ରିଯାଦବ୍ବେସ୍ୱେୱ ପୱତ୍ତତି, ନ ପନ ଜାତ୍ୟାଦୀନଂ ନିସ୍ସଯଭୂତଗୋପିଣ୍ଡାଦୀସୂତି। ୱୁତ୍ତଂ ହି–

“ୱିସେସ୍ୟଂ ନାଭିଧା ଗଚ୍ଛେ, ଖୀଣସତ୍ତି ୱିସେସନେ”ତି [କାବ୍ୟପ୍ପକାସେ ଦୁତିଯୌଲ୍ଲାସେ ଆଗତନ୍ୟାଯୋ’ଯଂ]।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ୱିସେସନେ ୱିସେସନଭୂତଜାତ୍ୟାଦିମ୍ହି ଖୀଣସତ୍ତି ଖୀଣବ୍ୟାପାରୱତୀ ଅଭିଧା ମୁଖ୍ୟବ୍ୟାପାରୋୱ ୱିସେସ୍ୟଂ ଦବ୍ବଂ ନ ଗଚ୍ଛେ ନ ପାପୁଣାତୀତି।

ଜାତ୍ୟାଦୀନଂ ନିସ୍ସୟଗୋପିଣ୍ଡାଦିକଂ ଅଭିଧା ନ ୱଦତି ଚେ, ଏୱଞ୍ଚ ସତି ''ଗୋ ଗଚ୍ଛତି, ନୀଲଂ ନିୱାସେତି, ପାଚକୋ ଆଗଚ୍ଛତି, ସିଙ୍ଗୀ ଧାୱତି''ଇଚ୍ଚାଦୀସୁ ଜାତ୍ୟାଦିୱିସିଟ୍ଠଗୋପିଣ୍ଡାଦୀନଂ ଗୋଆଦିସଦ୍ଦସ୍ସ କଥଂ ୱାଚକତ୍ତଂ ଯୁଜ୍ଜତୀତି? ଦଲ୍ଲାଧୀନଜାତିଗୁଣାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତେସୁ ତଲ୍ଲିସିଟ୍ଠସ୍ସ ଦଲ୍ଲସ୍ସ ପରିଯାୟତୋ ୱାଚକତ୍ତା। ନିପ୍ପରିଯାୟତୋ ପନ ସୁଦ୍ଧଲକ୍ଖଣବ୍ୟାପାରସ୍ସେୱ ୱିସୟୋ। ଲକ୍ଖଣବ୍ୟାପାରୋପି ସୁଦ୍ଧୋ ଉପଚାରମିସ୍ସୋତି ଦୁୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ସୁଦ୍ଧୋ ଲକ୍ଖଣବ୍ୟାପାରୋ ଜାତ୍ୟାଦିୱଜ୍ଜିତତ୍ଥୱିସୟୋ। ତଥା ହି ''ଗୋ ଗଚ୍ଛତି, ନୀଲଂ ନିୱାସେତି, ପାଚକୋ ଆଗଚ୍ଛତି, ସିଙ୍ଗୀ ଧାୱତି, ମଞ୍ଚା ଉକ୍କୋସେନ୍ତି, ଗଙ୍ଗାୟଂ ଘୋସୋ''ତ୍ୟାଦୀସୁ ଜାତିଗୁଣକ୍ରିୟାସିଙ୍ଗଦଲ୍ଲମଞ୍ଚଗଙ୍ଗାଦୀନଂ ଗମନାଦୀହି ଯୋଗାସମ୍ଭୱତୋ ଜାତିଗୁଣାଦୟୋ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଯଥାକ୍କମଂ ଗମନନିୱାସନଆଗମନଧାୱନୌକ୍କୋସନଘୋସାଦୀନଂ ନିସ୍ସୟଭୂତଗୋପିଣ୍ଡାଦୟୋ ପରାମସତି।

ମିସ୍ସୋ ତୁ ଉପଚାରଭେଦେନ ବହୁୱିଧୋ। ତଥା ହି କତ୍ଥଚି କାରଣେ କାରିୟମୁପଚରୀୟତେ, ଯଥା ''ଆୟୁଘତ''ନ୍ତି, ଏତ୍ଥ ଆୟୁୱଡ୍ଢନକାରଣଭୂତେ ଘତେ କାରିୟଭୂତଆୟୁନୋ ୱୋହାରୋ ଆରୋପିତୋ ହୋତି। ଉପରିପି ଉପଚାରୋ ଯଥାଯୋଗଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଅତଂସଭାୱେ ହି ତଂସଭାୱାରୋପନଂ ଉପଚାରୋ। କତ୍ଥଚି କାରଣକାରିୟାନମଭେଦୋ, ଯଥା ''ଆୟୁଯେୱ ଘତ''ନ୍ତି। କତ୍ଥଚି ଉପମେୟ୍ୟୋପମାନୋପଚାରୋ, ଯଥା ''ଗୋ ବାହିକୋ''ତି। କତ୍ଥଚି ଉପମାନୌପମେୟ୍ୟାନମଭେଦୋ, ଯଥା ''ଗୋଯେୱାୟଂ ବାହିକୋ''ତି। କତ୍ଥଚି ତଦାଧାରତାୟ ତଦୂପଚାରୋ, ଯଥା ''ପଦୀପଟ୍ଟା କପଲ୍ଲିକା ପଦୀପୋ''ତି। କତ୍ଥଚି କ୍ରିୟାସମ୍ବନ୍ଧେନ ତଂବ୍ବପଦେସୋ, ଯଥା ''ଅୱଡ୍ଢକୀପି ୱଡ୍ଢକୀ ଅୟ''ନ୍ତି। କତ୍ଥଚି ସଂସାମିସମ୍ବନ୍ଧେନ ତଂବ୍ବପଦେସୋ, ଯଥା ''ରାଜୱଲ୍ଲଭୋପି ରାଜା ଅୟ''ନ୍ତି। କତ୍ଥଚି ଅୱୟୱେ ସମୁଦାୟବ୍ବପଦେସୋ, ଯଥା ''ପଟୋ ଦଡ୍ଢୋ''ତି। ଇମିନା ମୁଖେନ ଉପଚାରଭେଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ବ୍ୟଞ୍ଜନସଭାୱବ୍ୟାପାରୋ ଏୱ ''ଧନ''ନ୍ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ତତିୟବ୍ୟାପାରସ୍ସ ୱିସୟୋ ତାଦିସୱାକ୍ୟମେୱ ୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଏତ୍ଥ ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟତ୍ଥଂ ବନ୍ଧସ୍ସ ଜୀୱିତମିତି ଚ, ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟତ୍ଥପଧାନଂ ବନ୍ଧମୁତ୍ତମନ୍ତି ଚ, ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟତ୍ଥପଧାନରହିତଂ ମଜ୍ଝିମନ୍ତି ଚ, ଅବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟବନ୍ଧଂ ଅଧମମିତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ହୋନ୍ତି ଚେତ୍ଥ –

ଅତ୍ଥପ୍ପତୀତିୟଂ ସଦ୍ଦ-ବ୍ୟାପାରୋ ତିୱିଧୋ ଭୱେ;

ମୁଖ୍ୟୋ ଲକ୍ଖଣବ୍ୟଞ୍ଜନ-ସଭାୱୋ ଚାତି ଏତ୍ଥ ତୁ।

ଅଭିଧାପରପରିଯାୟୋ, ବ୍ୟାପାରୋ ପଠମୋ ଭୱେ;

ଧନନ୍ତାପରପରିଯାୟୋ, ବ୍ୟାପାରୋ ତତିୟୋ ପୁନ।

ମୁଖ୍ୟୋ ନିରନ୍ତରତ୍ଥେସ୍ସୁ, ଲକ୍ଖଣା ତୁ ତିରୋହିତେ;

ଅତ୍ଥେ'ତରୋ ତୁ ୱାକ୍ୟସ୍ସ, ଅତ୍ଥେଯେୱ ପୱତ୍ତତି।

ବ୍ୟାପାରସ୍ସ ପଭେଦେନ, ତିଧା ସଦ୍ଦୋପି ୱାଚକୋ;

ଲକ୍ଖଣିକୋ ବ୍ୟଞ୍ଜକୋତି, ତଦତ୍ଥୋପି ତିଧା ମତୋ।

ୱାଚ୍ଚୋ ଲକ୍ଖଣିୟୋ ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟୋ-ଚ୍ଚେୱଂ ସଦ୍ଦେସୁ ୱାଚକୋ;

ଜାତିଗୁଣକ୍ରିୟାଦଲ୍ଲ-ଭେଦେନ ସୋ ଚତୁଲ୍ଲିଧୋ।

ୱାଚ୍ଚତ୍ଥସ୍ସ ଚତୁଦ୍ଧାୱ, ଭିନ୍ନତ୍ତା ଜାତିଆଦିତୋ;

ଜାତ୍ୟାଦୀନଂ ପଭେଦେନ, ତଥା ଲକ୍ଖଣିକୋ ମତୋ।

ଉପଚାରବହୁତ୍ତେନ, ଭେଦେ ସତିପି ତସ୍ସ ତୁ;

ବ୍ୟଞ୍ଜକୋ ତୁ ଅନଞ୍ଜଞ୍ଜତ୍ତା, ୱିସୁଂ ତେହି ନ ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ଲକ୍ଖଣତୋ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ – ''ମୁନିନ୍ଦୱଦନମ୍ବୋଜେ'' ତ୍ୟାଦିଗାଥାୟଂ ୱଦନସଦ୍ଦସ୍ସ ମୁଖତ୍ଥୋ ୱାଚ୍ଚତ୍ଥୋ, ଆରୋପିତଅମ୍ବୋଜତ୍ଥୋ ଲକ୍ଖଣିୟତ୍ଥୋ। ଅମ୍ବୋଜସଦ୍ଦସ୍ସ ପଦୁମତ୍ଥୋ ୱାଚ୍ଚତ୍ଥୋ, ଉପଚରିତମୁଖତ୍ଥୋ ଲକ୍ଖଣିୟତ୍ଥୋ। ୱାଣିସଦ୍ଦସ୍ସ ସଦ୍ଦସମୂହସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ଥୋ ୱାଚ୍ଚତ୍ଥୋ, ଆରୋପିତଦେୱତାଅତ୍ଥୋ ଲକ୍ଖଣିୟତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଆସୀସନା ନାମ ଯଥାୱୁତ୍ତନୟେନ ପୁଞ୍ଜିତାତିସୟତା, ତତୋ ଇଧ ଅଭିମତତ୍ଥବାଧକାକୁସଲନିୱାରଣଞ୍ଚ କୁସଲାନମନୁବଲପ୍ପଦାନଞ୍ଚ ତତୋ କାୟଚିତ୍ତପୀଳାୱିଗମୋ ଚ ତତୋ ସୁଖପ୍ପଟିଲାଭୋ ଚ ତତୋ ଚିତ୍ତସମାଧାନଞ୍ଚ ତତୋୟେୱ ଅନେକୱିଧତ୍ଥାୱବୋଧୋ ଚ ତତୋ ଅଭିମତଗନ୍ଥପରିସମତ୍ତି ଚ ଭୱତୀତ୍ୟୟଂ ୱାକ୍ୟସାମତ୍ଥିୟତୋ ଲଦ୍ଧତ୍ଥୋ ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟତ୍ତୋ। ତଂତଂଅତ୍ଥପ୍ପକାସକା ସଦ୍ଦା ୱାଚକଲକ୍ଖଣିକବ୍ୟଞ୍ଜନକା ନାମ ଭୱନ୍ତି। ଏୱଂ ସଦ୍ଦସଦ୍ଦତ୍ଥୱିଚାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇଦାନି ପକାସିତବନ୍ଧସ୍ସ ଭେଦଂ ୱଦତି ''ପଜ୍ଜା''ଦିନା। ଅୟଂ ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୋ ବନ୍ଧୋ ପଜ୍ଜଗଜ୍ଜୱିମିସ୍ସାନଂ ଭେଦେନ ଗାଥାଚୁଣ୍ଣିୟତଦୁଭୟମିସ୍ସାନଂ ୱସେନ ତିଧା ଭୱେ। ସଦ୍ଦୋ ଚ ଅତ୍ଥୋ ଚେତି ଚ, ସହଭାୱଂ ଇତା ପତ୍ତାତି ଚ, ଦୋସେହି ୱଜ୍ଜିତା, ଦୋସେ ୱା ୱଜ୍ଜିତା ଯେହୀତି ଚ, ପଜ୍ଜଞ୍ଚ ଗଜ୍ଜଞ୍ଚ ୱିମିସ୍ସଞ୍ଚେତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ଇହ ପଜ୍ଜଂ ନାମ ମୁତ୍ତକକୁଲକକୋସକସଙ୍ଘାତୱସେନ ଚତୁପ୍ପଭେଦଂ ଛନ୍ଦସି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୱୁତ୍ତୱିସେସୱିରଚିତଂ ଚତୁପ୍ପଦିକଗାଥାବନ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ମୁତ୍ତକଂ ନାମ ନିଟ୍ଠିତତ୍ଥା ସପ୍ପଧାନା ଏକା ଗାଥା, କୁଲକଂ ନାମ ପଚ୍ଚେକମନିଟ୍ଠିତତ୍ଥା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସାପେକ୍ଖା ଏକକ୍ରିୟାଦ୍ୱାରିକା ନାନାଗାଥା, କୋସକୋ ନାମ ନାନାୱିଧୱଣ୍ଣନାଭୂମିକା ଭିନ୍ନକ୍ରିୟାଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତା ସପ୍ପଧାନା ଗାଥାରାସି, ସଙ୍ଘାତୋ ନାମ ସଞ୍ଝାକାଲାଦିଏକୱଣ୍ଣନାଭୂମିନିସ୍ସିତା ଭିନ୍ନକ୍ରିୟାସମୁଦାୟେନ ପୱତ୍ତା ଗାଥା। ଗଜ୍ଜଂ ନାମ ଅନିୟତପଦୋ ଆଖ୍ୟାୟିକାକଥାୱସେନ ଦ୍ୱିପ୍ପଭେଦୋ ସ୍ୟାଦ୍ୟନ୍ତତ୍ୟାଦ୍ୟନ୍ତୋ ୱଚନପ୍ପବନ୍ଧୋ। ମିସ୍ସୋ ପନ ଇମେହି ଦ୍ୱୀହି ସଂମିସ୍ସୋ ନାଟକପକରଣାଦି ଚ ଜାତକମାଲାଦିଚମ୍ପୂ ଚ।

୯।

ନିବନ୍ଧୋ ଚା'ନିବନ୍ଧୋ ଚ, ପୁନ ଦ୍ୱିଧା ନିରୁପ୍ପତେ;

ତଂ ତୁ ପାପେନ୍ତ୍ୟ'ଲଙ୍କାରା, ୱନ୍ଦନୀୟତରତ୍ତନଂ।

୯। ଏୱଂ ତିପ୍ପକାରଂ ବନ୍ଧସରୀରଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଞ୍ଞଥାପି ଦସ୍ସେତୁମାହ ''ନିବନ୍ଧୋଚା'ନିବନ୍ଧୋ ଚ, ପୁନ ଦ୍ୱିଧା ନିରୁପ୍ପତେ'' ଇତି। ପୁନ ଭିଯ୍ୟୋ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ପଜ୍ଜମୟବନ୍ଧୋ ଦ୍ୱିଧା ଦ୍ୱିପ୍ପକାରେନ ନିରୁପ୍ପତେ ନିଚ୍ଛୀୟତେ। କଥଂ? ନିବନ୍ଧୋ ଚ ତଦେକଦେସଭୂତେହି ମୁତ୍ତକାଦୀହି ଚତୂହି ସଗ୍ଗବନ୍ଧାଦିୱସେନ ବନ୍ଧୋ ଚ ଅନିବନ୍ଧୋ ଚ କେୱଲଂ ମୁତ୍ତକୱସେନାତି ଏୱଂ ଦ୍ୱିଧା ନିରୁପ୍ପତେ ଇତି ପକତଂ। ନନୁ ତସ୍ସେତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତୱାତିମୟସ୍ସ ସକ୍କଟଂ ପାକତଂ ଅପଭ୍ରଂସୋ ପେସାଚିକଂ ମିସ୍ସଞ୍ଚେତି ପଞ୍ଚୱିଧତ୍ତଂ ୱତ୍ୱା ''ସକ୍କଟଂ ନାମ ଦେୱତାଭାସା। ପାକତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସକ୍କତେହି ୱଣ୍ଣଞ୍ଞତ୍ତମତ୍ତେନ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ମହିନ୍ଦସିନ୍ଧୱାଦି ତବ୍ଭୱଂ, ତସ୍ସମଂ ହିରିହରକମଲାଦି, ମହାରଟ୍ଠାଦିଦେସପସିଦ୍ଧଂ ଦେସୀୟଂ, ତବ୍ଭୱାଦୀହି ସମ୍ମିସ୍ସଂ ମିସ୍ସଂ। ଆଭୀରାଦୀନଂ ୱାଚା ଅପଭ୍ରଂସୋ, ସୋ ଚ ପାକତଂ ୱିୟ ଚତୁବ୍ବିଧୋ, ତିୱିଧୋ ଚ ନାଗରୌପନାଗରୱୁଦ୍ଧଭେଦେନ। ପିସାଚାନଂ ୱଚନଂ ପେସାଚିକଂ। ସବ୍ବେସଂ ୱସେନ ମିସ୍ସ''ନ୍ତି ସକ୍କଟାଦୀନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ''ସିଙ୍ଗାରପ୍ପଧାନନଚ୍ଚସଙ୍ଖାତଲାସ୍ୟାଦୀନଂ ପଟିପାଦକତ୍ତେନ ଲାସ୍ୟାଦିକମଭିନୟପ୍ପଧାନତ୍ତା ଦସ୍ସନୀୟଂ, ଇତରଂ କବ୍ବଂ ସୱନୀୟ''ନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ପୁବ୍ବାଚରିୟେହି ଭାସାଭେଦେନ ୱୁତ୍ତଂ ପଞ୍ଚୱିଧତ୍ତଂ, ୱିନିଯୋଗଭେଦେନ ୱୁତ୍ତଂ ଦୁୱିଧତ୍ତଞ୍ଚ ଇଧ କସ୍ମା ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ସଚ୍ଚଂ, ତଥାପି ତଦେୱମିଧାନୁପଯୋଗିତାୟ ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଏୱମଲଙ୍କାରାଧିଟ୍ଠାନଭାୱେନ ପଠମଂ ବନ୍ଧସରୀରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ହାରକେୟୂରାଦିନା ପୁରିସସରୀରମିୱ ବନ୍ଧସରୀରଂ ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରେହି ୱନ୍ଦନୀୟତରଂ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁମାହ ''ତଂ ତୁ'' ଇଚ୍ଚାଦି। ତୁସଦ୍ଦୋ ୱିସେସୱଚନିଚ୍ଛାୟଂ। ତଂ ବନ୍ଧସରୀରଂ ତୁ ଅଲଙ୍କାରା ଅଲଙ୍କରିୟତି ତଂ ବନ୍ଧସରୀରମେତେହୀତି ପସାଦାଦୟୋ ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରା, ସଭାୱୱୁତ୍ତ୍ୟାଦୟୋ ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରା ଚ ୱନ୍ଦନୀୟତରତ୍ତନଂ ଅତିସୟେନ ୱନ୍ଦନୀୟଭାୱଂ ଅସ୍ସାଦନୀୟଭାୱଂ ପାପେନ୍ତି ନୟନ୍ତି। ସବ୍ବଥା ନିଦ୍ଦୋସଭୂତାନଂ ସଦ୍ଦତ୍ଥାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନୁରୂପତୋ ସହିତଭାୱେନ ପରମାୟ ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାୟ ସମନ୍ନାଗତଂ ତାଦିସପୁରିସସରୀରମିୱ ୱନ୍ଦନୀୟମ୍ପି ସମାନଂ ଅଲଙ୍କାରେହି ପସାଧିତେ ସତି ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ୱନ୍ଦନୀୟଂ ସିୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୯। ପୁନପି ତସ୍ସେୱ ବନ୍ଧସ୍ସ ଭେଦଂ କଥେତୁଂ ''ନିବନ୍ଧୋ ଚା''ଦିମାହ। ପୁନ ନିବନ୍ଧୋ ଚ ମୁତ୍ତକାଦୀହି ଚତୂହି ଅୱିନାଭାୱତୋ ମହାକବ୍ବାଦିସଭାୱେନ ନିରନ୍ତରଂ କତ୍ୱା ବନ୍ଧୋ ଚ ଅନିବନ୍ଧୋ ଚ କେୱଲଂ ମହାକବ୍ବାଦିସଭାୱେନ ମୁତ୍ତକତ୍ତା ଅନିରନ୍ତରଂ କତ୍ୱା ବନ୍ଧୋ ଚାତି ସୋୱ ବନ୍ଧୋ ଦ୍ୱିଧା ନିରୁପ୍ପତେ

ନିଚ୍ଛୀୟତେ। ପୁନପି ସୋ ବନ୍ଧୋ ସକ୍କଟପାକତଅପବ୍ଭଂ ସପେସାଚିକମିସ୍ସଭାସାଭେଦେନ ପଞ୍ଚୱିଧୋ। ସିଙ୍ଗାରପଧାନନଚ୍ଚସଙ୍ଗୀତଲାସ୍ସାଦୀନଂ ଦସ୍ସନପ୍ପଧାନତ୍ତା ତାଦିସଂ ନଚ୍ଚଂଦସ୍ସନୀୟଂ, ତଦଞ୍ଞଂ କବ୍ବଂ ସୱନୀୟମିତି ୱଥଅଞ୍ଜନଭେଦତୋ ଦୁୱିଧୋ ଚ ହୋତି। ସୋ ସବ୍ବୋପି ପଯୋଜନାଭାୱତୋ ଇହ ନ ଗହିତୋ। ତତ୍ଥ ସକ୍କଟଂ ନାମ ଦେୱତାଭାସା। ତତୋ କେହିଚି ଅକ୍ଖରେହି ଭିନ୍ନଂ ପାକତଂ ନାମ। ତଂ ପନ ତବ୍ଭୱତସ୍ସମଦେସିୟମିସ୍ସୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସକ୍କଟତୋ ୱଣ୍ଣଞ୍ଞଡମତ୍ତେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ତବ୍ଭୱଂ ନାମ, ତଂ ମହିନ୍ଦସିନ୍ଧୱାଦି। ତସ୍ସମଂ ହିରିହରକମଲାଦି। ଦେସେ ପସିଦ୍ଧଂ ଦେସିୟଂ। ମିସ୍ସଂ ନାମ ତବ୍ଭୱାଦୀହି ସମ୍ମିସ୍ସଂ। ଅପବ୍ଭଂସୋ ନାମ ଗୋପାଲକାଦୀନଂ ୱାଚା, ସୋ ଚ ତବ୍ଭୱାଦୀହି ଚତୁବ୍ବିଧୋ, ନାଗରୋପନାଗରୱୁଦ୍ଧଭେଦେନ ତିୱିଧୋ ଚ ହୋତି। ପିସାଚାନଂ ୱଚନଂ ପେସାଚିକଂ। ତେହି ସକ୍କଟାଦୀହି ସମ୍ମିସ୍ସଂ ମିସ୍ସଂ ନାମ ହୋତି। ଇଦାନି ଇଦିସପ୍ପଭେଦୱନ୍ତବନ୍ଧସ୍ସ ଅଲଙ୍କାରେନ ସୋଭନତ୍ତଂ ୱତ୍ତୁଂ ''ତଂ ତୁ''ଇଚ୍ଚାଦିମାହ। ତଂ ତୁ ତଂ ପନ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ବନ୍ଧସରୀରଂ ଅଲଙ୍କାରା ପସାଦାଦିସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରା, ସଭାୱୱୁତ୍ତ୍ୟାଦିଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରା ଚ ୱନ୍ଦନୀଯତରତ୍ତନଂ ଅତିସୟପସାଦନୀୟତ୍ତଂ ପାପେନ୍ତି। ନିରନ୍ତରଂ ବନ୍ଧୋ ନିବନ୍ଧୋତି ଚ, ନ ନିବନ୍ଧୋ ଅନିବନ୍ଧୋତି ଚ, ଅତିସୟେନ ୱନ୍ଦନୀୟୋ ୱନ୍ଦନୀୟତରୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ୱନ୍ଦନୀୟତରତ୍ତନନ୍ତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୦।

ଅନୱଜ୍ଜଂ ମୁଖମ୍ଭୋଜ-ମନୱଜ୍ଜା ଚ ଭାରତୀ;

ଅଲଙ୍କତାୱ ସୋଭନ୍ତେ, କିଂ ନୁ'ତେ ନିରଲଙ୍କତା?

୧୦। ତମେୱ ସମତ୍ଥେତି ''ଅନୱଜ୍ଜ'' ମିଚ୍ଚାଦିନା। ଅନୱଜ୍ଜଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନୁରୂପାଧିକତନେତ୍ତକଣ୍ଣାଦିଅୱୟୱେନ ପିଳଅକତିଲକକାଲଅକାଦ୍ୟନାହତାୟ ଚ ସୁନ୍ଦରଭାୱତୋ ଅଗରହିତଂ ମୁଖମ୍ଭୋଜଂ ୱଦନାରୱିନ୍ଦଞ୍ଚ ତଥା ଅନୱଜ୍ଜା ପଦାଦିଦୋସାନଭିଭୂତାୟ ସୁନ୍ଦରଭାୱେନ ଅଗରହିତା ଭାରତୀ ଚ ୱାଣୀ ଉପଚାରତୋ ତପ୍ପଟିପାଦନୀୟୋ ଅତ୍ଥୋ ଚାତି ଏତେ ଅଲଙ୍କତାୱ ମୁଖଂ ତିଲକତାଡଙ୍କାଦିନାଲଙ୍କାରେନ, ସଦ୍ଦତ୍ଥା ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରେହି ପସାଧିତା ସଜ୍ଜିତା ଏୱ, ନିରଲଙ୍କତା ତଥା ଅପସାଧିତା ଅସଜ୍ଜିତା ସୋଭନ୍ତେ କିଂ ନୁ, ନ ସୋଭନ୍ତେୱାତି ୱିତକ୍କେମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନୁଇତି ୱିତକ୍କେ।

୧୦। ତମେୱ ''ଅନୱଜ୍ଜ'' ମିଚ୍ଚାଦିନା ସମତ୍ଥେତି। ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦିଅୱୟୱସମ୍ପତ୍ତିୟା ଚ ପିଳଅକତିଲକକାଲଅକାଦିଦୋସରହିତତ୍ତା ଚ ଅନିନ୍ଦିତଂ ମୁଖମ୍ଭୋଜଞ୍ଚ ଅନୱଜ୍ଜା ପଦଦୋସୱାକ୍ୟଦୋସଅତ୍ଥଦୋସେହି ଅମିସ୍ସତ୍ତା ଅଗରହିତା ଭାରତୀ ୱାଣୀ ଚ ଅଭେଦୋପଚାରେନ ତପ୍ପଟିପାଦନୀୟତ୍ଥୋ ଚାତି ଇମେ ଅଲଙ୍କତାୱ କୁଣ୍ଡଲତିଲକାଦିଆଭରଣେହି ଚ ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରେହି ଚ ସଜ୍ଜିତା ଏୱ, ନିରଲଙ୍କତା ତେହି ଅୱିଭୂସିତା ସୋଭନ୍ତେ କିଂ ନୁ, ନ ସୋଭନ୍ତେତି ମଞ୍ଞେ। ନତ୍ଥି ଅୱଜ୍ଜମସ୍ସାତି ଚ, ମୁଖମେୱ ଅମ୍ଭୋଜମିତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। କିମିତି ପଟିସେଧେ, ନୁଇତି ୱିତକ୍କେତି।

୧୧।

ୱିନା ଗୁରୂପଦେସଂ ତଂ, ବାଲୋ'ଲଙ୍କତ୍ତୁମିଚ୍ଛତି;

ସମ୍ପାପୁଣେ ନ ୱିଞ୍ଞୂହି, ହସ୍ସଭାୱଂ କଥଂ ନୁ ସୋ?

୧୧। ଅଲଙ୍କରଣଞ୍ଚ ତେସଂ ୱିନା ଗୁରୂପଦେସେନ କରୋନ୍ତୋ ୱିନା ପହାସଂ ନାପରଂ ୱିସେସମଧିଗଚ୍ଛତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ସିଲେସାଲଙ୍କାରମାହ ''ୱିନା''ତିଆଦି। ଗୁରୂନଂ ପସାଧନୋପାୟୋପଦେସକାନଂ, ଅଲଙ୍କାରକାରଣୋପାୟୋପଦେସକାନଂ ୱା ଉପଦେସଂ ''ଏତ୍ଥ ଏୱଂ କତେ ସୋଭେୟ୍ୟା''ତି ଉପଦିସନଂ ୱିନା ପରିଚ୍ଚଜ ମୁଖସ୍ସ, ବନ୍ଧସ୍ସ ଚ ଅଲଙ୍କରଣାନଭିଞ୍ଞତାୟ ବାଲୋ ଅଞ୍ଞାଣକୋ ଯୋ କୋଚି ପୁଗ୍ଗଲୋ ତଂ ମୁଖଂ, ବନ୍ଧଂ ୱା ଅଲଙ୍କତ୍ତୁଂ ଅନୁରୂପୱସେନ ସଜ୍ଜେତୁଂ ଇଚ୍ଛତି ଅଧିପ୍ପେତି, ସୋ ତାଦିସୋ ଅଞ୍ଞାଣପୁଗ୍ଗଲୋ ୱିଞ୍ଞୂହି ତଜ୍ଜିଦୂହି ପଣ୍ଡିତଜନେହି ହସ୍ସଭାୱଂ ଅୱହାସଂ କଥଂ କେନ ପକାରେନ ନ ସମ୍ପାପୁଣେୟ୍ୟ। ''କିମିଦଂ ଅଞ୍ଞାଣପୁରିସେନ କରିୟତୀ''ତି ହସନ୍ତେୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନୁଇତି ୱିତକ୍କେ।

୧୧। ଇଦାନି ପଦାଦିଦୋସରହିତବନ୍ଧସରୀରସ୍ସ ଅଲଙ୍କାରେହି ଭୂସନମପି ଗୁରୂପଦେସସହିତମେୱ ସେଟ୍ଠନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱିନା ଗୁରୂପଦେସ'' ମିଚ୍ଚାଦିସିଲେସାଲଙ୍କାରମାହ। ବାଲୋ ମୁଖାଦିସରୀରାଲଙ୍କାରେ, ବନ୍ଧାଲଙ୍କାରେ ୱା ଅସମତ୍ଥୋ ଯୋ କୋଚି ଗୁରୂପଦେସଂ ୱିନା ସରୀରାଲଙ୍କାରକରଣସ୍ସ, ବନ୍ଧାଲଙ୍କାରକରଣସ୍ସ ୱା ଅନୁରୂପୋପଦେସମନ୍ତରେନ ତଂ ସରୀରଂ, ବନ୍ଧଂ ୱା ଅଲଙ୍କତ୍ତୁଂ ତିଲକତାଡଙ୍କାଦୀହି, ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରେହି ୱା ସଜ୍ଜେତୁଂ ଇଚ୍ଛତି ଚେ, ସୋ ୱିଞ୍ଞୂହି ତଦୁଭୟଞ୍ଞୂହି ହସ୍ସଭାୱଂ ଅୱହସିତବ୍ବତଂ କଥଂ ନ ସମ୍ପାପୁଣେ, ପାପୁଣାତ୍ୟେୱ,

ତସ୍ମା ଗୁରୂହି ସାଦରତୋ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା କତ୍ତଵନ୍ତି ଭାଵୋ।

୧୨।

ଗନ୍ଥୋପି କଵିଵାଚାନ-ମଲଙ୍କାରପ୍ପକାସକୋ;

ଯାତି ତବ୍ବଚନୀୟତ୍ତଂ, ତବ୍ବୋହାରୂପଚାରତୋ।

୧୨। ନନୁ ସଦ୍ଦଗନ୍ଥା, ଅତ୍ଥଗନ୍ଥା ଚ ଅଲଙ୍କାରାତି ଗନ୍ଥୋ କଥନ୍ତି ଆହ ''ଗନ୍ଥୋପୀ''ତିଆଦି। କଵିଵାଚାନଂ କଵିପ୍ପୟୋଗାନଂ ସମୁଦାୟରୂପାନଂ, ପଟିପାଦନୀୟତାୟ ତବ୍ବଚନୀୟାନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥାନଂ ଅଲଙ୍କାରପ୍ପକାସକୋ ଅଲଙ୍କାରାନଂ ଯଥାଵୁତ୍ତାନଂ ଵିଭାଵିତୋ ଗନ୍ଥୋପି କିରିୟାକପ୍ପସଙ୍ଖାତଂ ସତ୍ଥମ୍ପି ତବ୍ବଚନୀୟତ୍ତଂ ତେନ ଅଲଙ୍କାରସଦ୍ଦେନ ଵାଚ୍ଚତଂ ଯାତି ଉପଗଚ୍ଛତି। କିନ୍ତି ଆହ ''ତବ୍ବୋହାରୂପଚାରତୋ''ତି। ତସ୍ସ କତଵୋହାରସ୍ସ ଅଲଙ୍କାରସଦ୍ଦସ୍ସ, ତସ୍ମିଂ ଵା ମଣ୍ଡନଵିସେସେ ପଵତ୍ତସ୍ସ ଅଲଙ୍କାରଵୋହାରସ୍ସ ଉପଚରଣଂ ସୋୟମିତ୍ୱଭେଦେନ ପରିକପ୍ପନଂ ଉପଚାରୋ। କସ୍ମା? ପଟିପାଦନୀୟପଟିପାଦକାନଂ ଅଭେଦଵସେନ କାରଣେ କାରୀୟସ୍ସ ଉପଚରିୟତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୧୨। ଇଦାନି ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରଗନ୍ଥୋ କଥମଲଙ୍କାରୋତି ଆହ ''ଗନ୍ଥୋ''ଇଚ୍ଚାଦି। କଵିଵାଚାନଂ କଵୀହି ଵୁତ୍ତଵାକ୍ୟସଙ୍ଖାତାନଂ, ଉପଚାରତୋ ତପ୍ପଟିପାଦନୀୟଅତ୍ଥସଙ୍ଖାତାନଞ୍ଚ କଵିପ୍ପୟୋଗାନଂ ଅଲଙ୍କାରପ୍ପକାସକୋ ସଦ୍ଦତ୍ଥାଲଙ୍କାରପ୍ପକାସକୋ ଗନ୍ଥୋଅପି କିରିୟାକପ୍ପସଙ୍ଖାତଂ ସତ୍ଥମ୍ପି ତବ୍ବୋହାରୂପଚାରତୋ ତସ୍ସ ଅଲଙ୍କାରୋତି କତଵୋହାରସ୍ସ ଅଲଙ୍କାରସଦ୍ଦସ୍ସ କାରଣେ କାରୀୟୂପଚାରେନ ତବ୍ବଚନୀୟତ୍ତଂ ତେନ ଅଲଙ୍କାରସଦ୍ଦେନ ଵତ୍ତବ୍ବତଂ ଯାତି। ଅପିସଦ୍ଦୋ ଅଲଙ୍କାରମପେକ୍ଖତି। ଅଲଙ୍କାରେ ପକାସେତି, ଅଲଙ୍କାରାନଂ ଵା ପକାସକୋତି ଚ, ତେନ ଵଚନୀୟୋ, ତସ୍ସ ଭାଵୋତି ଚ ଵିଗ୍ଗହୋ। ଏତ୍ଥ ଭାଵୋତି ଵାଚ୍ଚଵାଚକସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତସ୍ସ ସଦ୍ଦାଦିଅଲଙ୍କାରସ୍ସ ଵୋହାରୋତି ଚ, ତବୋହାରସ୍ସ ଅଲଙ୍କାରସଦ୍ଦସ୍ସ ଉପଚାରୋତି ଚ ଵାକ୍ୟନ୍ତି।

୧୩।

ଦ୍ୱିପ୍ପକାରା ଅଲଙ୍କାରା, ତତ୍ଥ ସଦ୍ଦତ୍ଥଭେଦତୋ;

ସଦ୍ଦତ୍ଥା ବନ୍ଧନାମାଵ, ତଂସଜ୍ଜିତତଦାଵଲି।

୧୩। ଇଦାନି ଯଥାଵୁତ୍ତଅଲଙ୍କାରାନଂ ପଭେଦଂ, ତପ୍ପସଙ୍ଗଞ୍ଚ ତଂବନ୍ଧସରୀରଞ୍ଚ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତମ୍ପି ଏକତୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦ୍ୱିପ୍ପକାରା''ଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ କିରିୟାକପ୍ପସଙ୍ଖାତେ ଗନ୍ଥେ, ତସ୍ମିଂ ଵା ବନ୍ଧାଲଙ୍କାରାଧିକାରେ ଅଲଙ୍କାରା ଯଥାଵୁତ୍ତା ଦ୍ୱିପ୍ପକାରା ହୋନ୍ତି। କଥଂ? ସଦ୍ଦଭେଦତୋ, ଅତ୍ଥଭେଦତୋ ଚ, ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରା ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରାତି ଅଲଙ୍କାରା ଦ୍ୱିପ୍ପକାରା ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେସଂ ଭେଦେନ ତେ ଦ୍ୱିପ୍ପକାରା, ତେ ସଦ୍ଦା, ଅତ୍ଥା ଚ। ''ବନ୍ଧୋ'' ଇତି ଵୁତ୍ତଂ ନାମଂ ଯସ୍ସା ଆଵଲିୟା ସା ବନ୍ଧନାମା ଏଵ। ତଂସଜ୍ଜିତତଦାଵଲି ତେହି ଅଲଙ୍କାରେହି ସଜ୍ଜିତା ପକାସିତା ତଂସଜ୍ଜିତା, ତେସଂ ସଦ୍ଦତ୍ଥାନଂ ଆଵଲି ସମୁଦାୟା, ମହାଵାକ୍ୟଂ, ଅନ୍ତରଵାକ୍ୟଂ ଵା। ପରିପୁଣ୍ଣୋ ବନ୍ଧୋ ମହାଵାକ୍ୟଂ, ମୁତ୍ତକାଦୟୋଵୟଵା ଅନ୍ତରଵାକ୍ୟାନି, ତଂସଜ୍ଜିତତଦାଵଲିକଂ ପସିଦ୍ଧଭାଵେନ ଅନୁଵଦିତ୍ୱା ଅପ୍ପସିଦ୍ଧା ସଦ୍ଦତ୍ଥା ଵିଧୀୟନ୍ତେ।

୧୩। ଇଦାନି ଯଥାଵୁତ୍ତଅଲଙ୍କାରାନଂ ଅଵୁତ୍ତଭେଦଞ୍ଚ ତଦାଧାରାଧିକତଂ ଯଥାଵୁତ୍ତବନ୍ଧସରୀରଞ୍ଚ ଏକତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦ୍ୱିପ୍ପକାରେ''ଇଚ୍ଚାଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ କିରିୟାକପ୍ପସଙ୍ଖାତେ ଅଲଙ୍କାରଗନ୍ଥେ, ନୋ ଚେ, ଅଲଙ୍କାରାଧିକାରେ ଵା ଅଲଙ୍କାରା ଵକ୍ଖମାନାଲଙ୍କାରା ସଦ୍ଦତ୍ଥଭେଦତୋ ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରଭେଦେନ ଦ୍ୱିପ୍ପକାରା ହୋନ୍ତି, ଯେସଂ ଭେଦେନ ଅଲଙ୍କାରା ଭିନ୍ନା, ତେ ସଦ୍ଦତ୍ଥା ବନ୍ଧନାମାଵ। ତଂସଜ୍ଜିତତଦାଵଲି ତେହି ସଦ୍ଦତ୍ଥାଲଙ୍କାରେହି ଅଲଙ୍କତା, ତେସଂ ସଦ୍ଦତ୍ଥାନଂ ମହାକବ୍ବାଦିସମୁଦାୟରୂପା ପଟିପାଟିବନ୍ଧୋତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ବନ୍ଧୋ'' ଇତି ନାମଂ ଯସ୍ସେତି ଚ, ତେହି ସଦ୍ଦତ୍ଥାଲଙ୍କାରେହି ସଜ୍ଜିତାତି ଚ, ତେସଂ ସଦ୍ଦତ୍ଥାନଂ ଆଵଲୀତି ଚ ସମାସୋ।

୧୪।

ଗୁଣାଲଙ୍କାରସଂୟୁତ୍ତା, ଅପି ଦୋସଲଵଙ୍କିତା;

ପସଂସିୟା ନ ଵିଞ୍ଞୂହି, ସା କଞ୍ଞା ଵିୟ ତାଦିସୀ।

୧୪। ଏୱଂ ଗୁଣେନ ଅଲଙ୍କାରେନ ସଜ୍ଜିତାପି ସା ସଦ୍ଦତ୍ଥାୱଲି ଅପ୍ପକେନପି ଦୋସେନ ସଂଯୁତ୍ତା ସତୀ ଅସମ୍ମୁସିତବ୍ବାୱ ୱିଞ୍ଞୂହି ସିୟାତି ଦସ୍ସେତୁମାହ ‘‘ଗୁଣ’’ ଇଚ୍ଚାଦି। ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରାଖ୍ୟେନ ଗୁଣେନ, ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରେନ ଚ ସଂଯୁତ୍ତାପି ୱିସେସେନ ସଜ୍ଜିତାପି ସଦ୍ଦତ୍ଥାୱଲି ଦୋସଲୱେନ ଦୋସଲେସେନାପି ଅଙ୍କିତା ଅଭିଲଞ୍ଛିତା ସତୀ ୱିଞ୍ଞୂହି ଗୁଣଦୋସୱିଭାଗୱିଦୂହି ପଣ୍ଡିତପୁରିସେହି ନ ପସଂସିୟା ନେୱ ପସଂସିତବ୍ବା। କାୱିୟାତି ଆହ ‘‘କଞ୍ଞା ୱିୟତାଦିସୀ’’ତି। ଯଥା ହି କଞ୍ଞା ଦସୱସ୍ସିକା ସନ୍ନଦ୍ଧଯୋବ୍ବନାଭିମୁଖଭାୱେନ ଜନନୟନମନୋୱିଲୁଦ୍ଧିନୀଗୁଣେନ, ଆଭରଣୱିସେସେନ ଚାଲଙ୍କତା କେନଚି କୁଟ୍ଠଦୋସଲେସେନ ଅଙ୍କିତା ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଅସମ୍ମୁସନୀୟା ସିୟା, ପଗେୱାପରା, ଏୱମେୱ ସଦ୍ଦତ୍ଥାୱଲିପି ଅପ୍ପକେନପି ସଦ୍ଦରୂପେନ, ଅତ୍ଥଲକ୍ଖଣେନ ଚ ଦୋସେନ କୁଟ୍ଠକପ୍ପେନ ୱଜ୍ଜନୀୟା ଏୱ ୱିଞ୍ଞୂନଂ, ପଗେୱ ବହୁନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୧୪। ଏୱଂ ସଦ୍ଦତ୍ଥାନଂ ଗୁଣୀଭୂତେହି ଅଲଙ୍କାରେହି ସଜ୍ଜିତା ସଦ୍ଦତ୍ଥାୱଲି କେନଚି ପଦାଦିଦୋସେନ ଅଭିଲକ୍ଖିତା ଚେ, ଅପ୍ପସତ୍ଥାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଗୁଣାଲଙ୍କାରି’’ଚ୍ଚାଦିମାହ। ଗୁଣାଲଙ୍କାରସଂଯୁତ୍ତା ଅପି ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରସଙ୍ଖାତଗୁଣେନ, ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରେନ ଚ ୱିସେସେନ ଯୁତ୍ତାପି ସା ସଦ୍ଦତ୍ଥାୱଲି ଦୋସଲୱଙ୍କିତା ପଦଦୋସାଦିନା ଅଣୁମତ୍ତେନପି ଦୋସେନ ଅଙ୍କିତା ଯୁତ୍ତା ସହିତା ତାଦିସୀ ଗୁଣାଲଙ୍କାରସଂଯୁତ୍ତାପି ଦୋସଲୱଙ୍କିତା କଞ୍ଞା ୱିୟ ଦସୱସ୍ସିକା ଯୋବ୍ବନପତ୍ତା ୱନିତାୱ ୱିଞ୍ଞୂହି ଗୁଣଦୋସପରିକ୍ଖକେହି ନ ପସଂସିୟା ନ ପସଂସିତବ୍ବା। ଯଥା ହି ଦସୱସ୍ସିକା ଇତ୍ଥୀ ପିୟସଭାୱସଣ୍ଠିତା ମନୁଞ୍ଞେହି ଗୁଣେହି, ସୋଭନାନୁରୂପଗୀୱେୟ୍ୟାଦିଆଭରଣୱିସେସେହି ଯୁତ୍ତାପି ଦିସ୍ସମାନେନ କେନଚି ସେତକୁଟ୍ଠଲୱେନ ଯୁତ୍ତା ସମାନା ଗୁଣଦୋସପରିକ୍ଖକେହି ଦସ୍ସନୀୟା ନ ହୋତି, ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାପି ବନ୍ଧପଦ୍ଧତି କୁଟ୍ଠତୁଲ୍ୟେନ କେନଚି ପଦାଦିଦୋସେନ ଯୁତ୍ତା ୱିଞ୍ଞୂହି ଅସ୍ସାଦନୀୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଦୋସାନଂ ଲୱୋ, ତେନ ଅଙ୍କିତାତି ଚ, ସା ୱିୟ ଦିସ୍ସତୀତି ତାଦୀସୀତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୫।

ତେନ ଦୋସନିରାସୋୱ, ମହୁସ୍ସାହେନ ସାଧିୟୋ;

ନିଦ୍ଦୋସା ସବ୍ବଥା ସା’ୟଂ, ସଗୁଣା ନ ଭୱେୟ୍ୟ କିଂ।

୧୫। ଯତୋ ଏୱଂ, ତେନ ତସ୍ମା କାରଣା ମହୁସ୍ସାହେନ ମହତା ୱାୟାମେନ ଦୋସାନଂ ପଦଦୋସାଦୀନମନତ୍ଥନିମିତ୍ତାନଂ ନିରାସୋୱ ସତ୍ଥଦିଟ୍ଠିୟା ସତ୍ଥପ୍ପଭାୱତୋ ପରିଚ୍ଚାଗୋୟେୱ ସାଧିୟୋ ସାଧେତବ୍ବୋ, ‘‘ୱିଞ୍ଞୂହୀ’’ତି ସେସୋ। ଏୱଂ ଦୋସନିରାସେ କୋ ଗୁଣୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଚେ। ସବ୍ବଥା ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ ନିଦ୍ଦୋସା ଦୋସେହି ନିଗ୍ଗତା ସାୟଂ ସଦ୍ଦତ୍ଥାୱଲି ସଗୁଣା ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରସଙ୍ଖାତେହି ଗୁଣେହି ସହିତା ନ ଭୱେୟ୍ୟ କିଂ, ଭୱେୟ୍ୟେୱ, ଗୁଣରହିତଂ ତଂଅଲଙ୍କତମନୁପାଦେୟ୍ୟଂ ସିୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୧୫। ତେନ ଯତୋ ଦୋସଯୁତ୍ତା ୱିଞ୍ଞୂହି ଅନୁପାଦେୟ୍ୟା, ତସ୍ମା ମହୁସ୍ସାହେନ ଅଧିକୱାୟାମେନ ଦୋସନିରାସୋୱ ପଦଦୋସାଦୀନଂ ନିରାକରଣମେୱ ସାଧିୟୋ ଅନେକସତ୍ଥୱିସୟାୟ ପଞ୍ଞାୟ ୱିଞ୍ଞୂହି ସାଧେତବ୍ବୋ, ଏୱଂ ସତି ସବ୍ବଥା ସବ୍ବାକାରେନ ନିଦ୍ଦୋସା ଦୋସରହିତା ସା ଅୟଂ ସଦ୍ଦତ୍ଥାୱଲି ସଗୁଣା ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରସଙ୍ଖାତେହି ଗୁଣେହି ଯୁତ୍ତା ନ ଭୱେୟ୍ୟ କିଂ, ଗୁଣଯୁତ୍ତା ଭୱେୟ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଦୋସାନଂ ନିରାସୋତି ଚ, ନତ୍ଥି ଦୋସା ଏତିସ୍ସା, ନିଗ୍ଗତା ଦୋସେହି ୱାତି ଚ, ସହ ଗୁଣେହି ୱତ୍ତମାନାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୬।

ସା’ଲଙ୍କାରୱିଯୁତ୍ତାପି, ଗୁଣଯୁତ୍ତା ମନୋହରା;

ନିଦ୍ଦୋସା ଦୋସରହିତା, ଗୁଣଯୁତ୍ତା ୱଧୂ ୱିୟ।

୧୬। କିଂକାରଣମେୱଂଭୂତୋ ଦୋସପରିଚ୍ଚାଗେନ ଗୁଣାଦାନେନ ବନ୍ଧୋତି ଆହ ‘‘ସା’ଲଙ୍କାରେ’’ଚ୍ଚାଦି। ସା ସଦ୍ଦତ୍ଥାୱଲି ଅଲଙ୍କାରେହି ୱିଯୁତ୍ତାପି ସତୀ ନିଦ୍ଦୋସା ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ ଦୋସେହି ନିଗ୍ଗତା ଗୁଣେହି ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରସଙ୍ଖାତେହି ସଂଯୁତ୍ତା ଜନାନମାନନ୍ଦସନ୍ଦୋହାଭିସନ୍ଦନେକହେତୁତାୟ ମନୋ ହରତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିକମାକଡ୍ଢତୀତି ମନୋହରା ହୋତୀତି। ତତ୍ଥୋଦାହରଣମାହ ‘‘ଦୋସରହିତା ଗୁଣଯୁତ୍ତା ୱଧୂ ୱିୟା’’ତି। ଯଥା ଯେନ କେନଚିପି ଦୋସେନ ୱିରହିତା ୱଧୂ ମନାପଚାରିତାଦୀହି ଗୁଣୱିସେସେହି ସଂଯୁତ୍ତା ସତୀ କେନଚି ଆଭରଣେନ ଅମଣ୍ଡିତା ଅପସାଧିତାପି କିନ୍ନାମ ମଧୁରା କୱୀନଂ ପସାଧନଂ କିନ୍ନାମ ମନୋହରା ହୋତି, ଏୱମୟଂ ସଦ୍ଦତ୍ଥାୱଲିପି ମନୋହରା ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୬। ଇଦାନି ଦୋସପରିଚ୍ଚାଗେନ ଗୁଣାଦାନେ ପଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ସା’ଲଙ୍କାରୱିଯୁତ୍ତୋ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ସା ସଦ୍ଦତ୍ଥାୱଲି ଅଲଙ୍କାରେହି ୱିଯୁତ୍ତା ସତୀପି ନିଦ୍ଦୋସା ସଦ୍ଦପ୍ପକାରେନ ଦୋସରହିତା ଗୁଣଯୁତ୍ତା ତତୋଯେୱ ଗୁଣୀଭୂତା ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରେନ ଯୁତ୍ତା ଦୋସରହିତା ଦୁଟ୍ଠଣ୍ଡଦୁସ୍ସଣ୍ଡାନାଦିଦୋସେହି ପରିଚ୍ଚତ୍ତା ଗୁଣଯୁତ୍ତା ହଦଯଙ୍ଗମଗୁଣଯୁତ୍ତା ୱଧୂ ୱିଯ ଅଙ୍ଗନା ୱିଯ ମନୋହରା ସାଧୁଜନେ ଆରାଧେତି।

୧୭।

ପଦେ ୱାକ୍ୟେ ତଦତ୍ଥେ ଚ, ଦୋସା ଯେ ୱିୱିଧା ମତା;

ସୋଦାହରଣମେତେସଂ, ଲକ୍ଖଣଂ କଥଯାମ୍ୟ’ହଂ।

୧୭। ଯତୋ ଏୱଂ ଗୁଣାଲଙ୍କାରସଂଯୁତ୍ତାଯପି ଦୋସଲୱଙ୍କିତାଯ ୱିଞ୍ଞୂନମନାଦରଣୀଯତା, ଅଲଙ୍କାରୱିଯୁତ୍ତାପି ଦୋସାଭାୱେନ ଗୁଣଯୁତ୍ତାଯ ମନୋହରତା, ଏୱମନତ୍ଥାୱହସ୍ସାପି ଦୋସସ୍ସ ପରିହରିତବ୍ବତା ସନ୍ଦିଟ୍ଠିଯା, ତସ୍ମା ତେ ଦୋସେ ଦସ୍ସେତୁଂ ପଟିଜାନାତି ‘‘ପଦେ’’ତିଆଦିନା। ତେସଂ ପଦାନଂ ୱାକ୍ୟାନଂ ଅତ୍ଥୋ ତଦତ୍ଥୋ, ତସ୍ମିଂ। ଉଦାହରୀଯତି ଲକ୍ଖ୍ୟଭାୱେନାତି ଉଦାହରଣଂ, ସହ ଉଦାହରଣେହୀତି ସୋଦାହରଣଂ। ଲକ୍ଖିଯତି ଲକ୍ଖିଯମନେନାତି ଲକ୍ଖଣଂ।

୧୭। ଏୱଂ ଅଲଙ୍କାରଯୁତ୍ତାପି ଅପ୍ପକେନ ଦୋସେନ ଯୁତ୍ତବନ୍ଧସ୍ସ ଅନୁପାଦେଯ୍ୟତ୍ତା, ଅଲଙ୍କାରଅଲଙ୍କରଣେ ଅସତିପି ଦୋସରହିତେ ୱିଞ୍ଞୂହି ଉପାଦେଯ୍ୟତ୍ତା ଚ ମୁଖ୍ୟସ୍ସ ଦୋସପରିହାରସ୍ସ ଅୱସ୍ସଂ କତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଇଦାନି ଅଧିଗତଦୋସେ ଦସ୍ସେତୁଂ ପଟିଜାନାତି ‘‘ପଦେ ୱାକ୍ୟେ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ପଦେ ନାମାଦିଚତୁବ୍ବିଧପଦେ ଚ, ୱାକ୍ୟେ ‘‘ସ୍ୟାଦ୍ୟନ୍ତତ୍ୟାଦ୍ୟନ୍ତାନଂ ଚଯୋ ୱାକ୍ୟଂ ସକାରକକିରିଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣେ ୱାକ୍ୟେ ଚ, ତଦତ୍ଥେ ଚ ତେସଂ ପଦୱାକ୍ୟାନଂ ଅତ୍ଥେ ଚ ୱିୱିଧା ଅନେକପ୍ପକାରା ଯେ ଦୋସା ୱିଞ୍ଞୂହି ଦୋସଭାୱେନ ମତା ଞେଯ୍ୟା, ଏତେସଂ ପଦାଦିଦୋସାନଂ ସୋଦାହରଣଂ ଉଦାହରଣସହିତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଅହଂ କଥଯାମି। ଏତ୍ଥ ଚ–

‘‘ପଦଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନାମାଖ୍ୟାତୋପସଗ୍ଗିକଂ;

ନିପାତକଞ୍ଚ ତଞ୍ଞୂହି, ଅସ୍ସୋ ଖଲ୍ୱାଭିଧାୱତୀ’’ତି [ରୂପଭିଦ୍ଧିଟୀକାଯଂ ନାମକଣ୍ଡେ]।

ୱୁତ୍ତନିଯାମେନ ପଦଂ ତାୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଉଦାହରୀଯନ୍ତି ଲକ୍ଖିଯଭାୱେନାତି ଉଦାହରଣାନୀତି ଚ, ସହ ଉଦାହରଣେନାତି ସୋଦାହରଣନ୍ତି ଚ, ଲକ୍ଖୀଯତି ଲକ୍ଖିଯମନେନାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ପଦଦୋସୌଦ୍ଦେସ

୧୮।

ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତରାଝତ୍ଥ-କିଲିଟ୍ଠାନି ୱିରୋଧି ଚ;

ନେଯ୍ୟଂ ୱିସେସନାପେକ୍ଖଂ, ହୀନତ୍ଥକମନତ୍ଥକଂ।

ୱାକ୍ୟଦୋସୌଦ୍ଦେସ

୧୯।

ଦୋସା ପଦାନ, ୱାକ୍ୟାନ-ମେକତ୍ଥଂ ଭଗ୍ଗରୀତିକଂ;

ତଥା ବ୍ୟାକିଣ୍ଣଗାମ୍ମାନି, ଯତିହୀନଂ କମଚ୍ଚୁତଂ;

ଅତିଵୁତ୍ତମପେତତ୍ଥଂ, ସବନ୍ଧଫରୁସଂ ତଥା

ଵାକ୍ୟତ୍ଥଦୋସୌଦ୍ଦେସ

୨୦।

ଅପକ୍କମୋ’ଚିତ୍ୟହୀନଂ, ଭଗ୍ଗରୀତି ସସଂସଯଂ;

ଗାମ୍ମଂ ଦୁଟ୍ଠାଲଙ୍କତୀତି, ଦୋସା ଵାକ୍ୟତ୍ଥନିସ୍ସିତା।

ପଦଦୋସାଦିଉଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୧୮-୧୯-୨୦। ଇଦାନି ଯଥାପଟିଞ୍ଞାତେ ଦୋସେ ଉଦ୍ଦିସତି ‘‘ଵିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତର’’ ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଵିରୁଦ୍ଧଂ ଅତ୍ଥନ୍ତରଂ ଯସ୍ସ ତଂ ଵିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତରଂ। କିଂ ତଂ? ପଦଂ। ଏଵମୁପରିପି ଯଥାଯୋଗଂ। ଅଧିକୋ ଅତ୍ଥୋ ଵିସେସ୍ସସ୍ସ ଯେନ ତଂ ଅଧିତ୍ଥଂ। ନୀଯତି ଅଵୁତ୍ତୋ ହେତୁ ଏତ୍ଥ ଆନୀଯତୀତି ନେଯ୍ୟଂ। ଦୋସା ପଦାନନ୍ତି ଯେହି ଦୋସେହି ପଦାନି ଦୁଟ୍ଠାନି, ତେ ଵିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତରତାଦଯୋ ପଦାନଂ ଦୋସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏଵମୁପରିପି ଯଥାଯୋଗଂ। ଵାକ୍ୟାନଂ ଦୋସାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଭଗ୍ଗା ରୀତି କମୋ ଯସ୍ମିଂ ତଂ ଭଗ୍ଗରୀତିକଂ, ଵାକ୍ୟଂ। ଅପକ୍କମତାଦଯୋ ଵାକ୍ୟତ୍ଥଦୋସା, ଵାକ୍ୟତ୍ଥାନଂ ଦୋସତୋ। ଵାକ୍ୟଂ ଦୁଟ୍ଠଂ ସିଯାତି ଵାକ୍ୟମେଵ ଵିସେସ୍ସତୋ। ତେନ ସଦ୍ଦତ୍ଥ ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗେନ ନିଦ୍ଦେସୋ।

୧୮-୧୯-୨୦। ଇଦାନି କଥେତବ୍ବଭାଵେନ ପଟିଞ୍ଞାତେ ଦୋସେ ଉଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ‘‘ଵିରୁଦ୍ଧ…ପେ… ନିସ୍ସିତା’’ତି ଆହ। କଵୀହି ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥତୋ ଵିରୁଦ୍ଧୋ ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥୋ ଯସ୍ସ ପଦସ୍ସାତି ତଂ ଵିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତରଂ ନାମ। ଵିସେସ୍ସସ୍ସ ଅଧିକତ୍ଥଭାଵକରଣତୋ ଅଝତ୍ଥଂ ନାମ। କଵୀହି ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥସ୍ସାଵୀକରଣେ ଅଵିସଦତ୍ତା କିଲିଟ୍ଠଂ ନାମ। ଦେସକାଲକଲାଦୀନଂ ଵିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ଵିରୋଧି ନାମ। ଅଞ୍ଞମାହରିତ୍ୱା ଵତ୍ତବ୍ବତୋ ନେଯ୍ୟଂ ନାମ। ଵିସେସନଂ ପତ୍ୱାଵ ସାତ୍ଥକଭାଵପ୍ପତ୍ତିତୋ ଵିସେସନାପେକ୍ଖଂ ନାମ। ଵିସେସ୍ସସ୍ସ ହୀନତାପାଦନତୋ ହୀନତ୍ଥକଂ ନାମ। ଅତ୍ଥରହିତତ୍ତା ଅନତ୍ଥକଂ ନାମାତି ଇମେ ଅଟ୍ଠ ପଦନିସ୍ସିତତ୍ତା ପଦଦୋସା ନାମ।

ଵୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସେଵ ପୁନ ଵଚନତୋ ଏକତ୍ଥଂ ନାମ। ଭିନ୍ନକ୍କମତ୍ତା ଭଗ୍ଗରୀତିକଂ ନାମ। ତଥା ସମ୍ମୋହକାରଣତ୍ତା ବ୍ୟାକିଣ୍ଣଂ ନାମ। ଵିସିଟ୍ଠଵଚନଵିରହତୋ ଗାମ୍ମଂ ନାମ। ଯତିସମ୍ପତ୍ତିଵିରହତୋ ଯତିହୀନଂ ନାମ। ପଦତ୍ଥକ୍କମତୋ ଚୁତତ୍ତା କମଚୁତଂ ନାମ। ଲୋକିଯଂ ଵୋହାରମତିକ୍କମ୍ମ ଵୁତ୍ତତ୍ତା ଅତିଵୁତ୍ତଂ ନାମ। ସମୁଦାଯତ୍ଥତୋ ଅପଗତତ୍ତା ଅପେତତ୍ଥଂ ନାମ। ବନ୍ଧଫରୁସଯୁତ୍ତତ୍ତା ବନ୍ଧଫରୁସଂ ନାମ, ତେନ ସହିତଂ ସବନ୍ଧଫରୁସନ୍ତି ଇମେ ନଵ ଵାକ୍ୟାନଂ ତଥା ଦୋସା ନାମ। ଏତ୍ଥ ତଥାସଦ୍ଦୋ ‘‘ଦୋସା’’ତି ପଦଂ ଉପସଂହରତି।

ଅପଗତକ୍କମତ୍ତା ଅପକ୍କମଂ ନାମ। ଉଚିତଭାଵସ୍ସ ପରିହୀନତ୍ତା ଓଚିତ୍ୟହୀନଂ ନାମ। ଭିନ୍ନଵିଭତ୍ତିକ୍କମତ୍ତା ଭଗ୍ଗରୀତି ନାମ। ସଂସଯଜନନତୋ ସସଂସଯଂ ନାମ। ଦୁପ୍ପତୀତିକରତ୍ତା ଗାମ୍ମଂ ନାମ। ଦୂସିତାଲଙ୍କାରତ୍ତା ଦୁଟ୍ଠାଲଙ୍କତି ନାମାତିମେ ଛ ଵାକ୍ୟତ୍ଥନିସ୍ସିତତ୍ତା ଵାକ୍ୟତ୍ଥଦୋସା ନାମ।

ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥନ୍ତରୋ। ଵିରୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥନ୍ତରୋ ଯସ୍ସାତି ଵିଗ୍ଗହୋ। ଦୋସପକାସକପଦମ୍ପି ଦୋସତୋ ଅବ୍ୟତିରିତ୍ତତ୍ତା ଦୋସୋ ନାମ। ଏଵଂ ସନ୍ତେପି ସମାସେନ ପଦସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ନପୁଂସକଂ ହୋତି। ଏସେଵନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁପି। ଵିସେସ୍ସସ୍ସ ଅଧିକୋ ଅତ୍ଥୋ ଯସ୍ସ ତଂ, କିଲିଟ୍ଠଂ ଵିଯ କିଲିଟ୍ଠଂ। ଯଥା ହି ମଲଗ୍ଗହିତୋ ଆଦାସୋ ଅତ୍ତନୋ କିଲିଟ୍ଠତ୍ତା ମୁଖାଦୀନଂ ପକାସନେ ଅଵିସଦୋ ହୋତି, ଏଵମଧିପ୍ପେତତ୍ଥପ୍ପକାସନେ ଅସମତ୍ଥଂ ପଦଂ କିଲିଟ୍ଠଂ ନାମ। ଵିରୋଧୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଵିରୋଧି। ନୀଯତି ଅଵୁତ୍ତୋ ହେତୁ ଏତ୍ଥାତି ନେଯ୍ୟଂ। ଵିସେସନେ ଅପେକ୍ଖା ଯସ୍ସ ତଂ। ହୀନୋ ଵିସେସ୍ସସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଯେନ ତଂ। ନତ୍ଥି ଅତ୍ଥୋ ଯସ୍ସ ତନ୍ତି ଵିଗ୍ଗହୋ।

ପଦଦୋସାନଂ ଅନଞ୍ଞତ୍ତେପି ଵିକପ୍ପନାଭେଦତୋ ‘‘ପଦାନଂ ଦୋସା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ, ଯଥା ‘‘ସିଲାପୁତ୍ତକସ୍ସ ସରୀର’’ନ୍ତି। ଵାକ୍ୟାନଂ ଦୋସାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଏକୋ ଅତ୍ଥୋ ଯସ୍ସ ତଂ। ଭଗ୍ଗାରୀତି କମୋ ଯସ୍ସ ତଂ। ଵିସୁଂ ଵିସୁଂ ଆକିଣ୍ଣଂ ବ୍ୟାକିଣ୍ଣଂ। ଗାମେ ଭଵୋ ଗାମ୍ମୋ, ଅବୁଦ୍ଧାନଂ ଵୋହାରୋ। ତପ୍ପକାସକପଦମ୍ପି ଉପଚାରତୋ ଗାମ୍ମଂ ନାମ। ଯତି ହୀନା ଏତ୍ଥାତି ଯତିହୀନଂ। କମତୋ ଚୁତଂ କମଚୁତଂ। ଅତିକ୍କମ୍ମ ଵୁତ୍ତଂ ଅତିଵୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥତୋ ଅପେତଂ ଅପେତତ୍ଥଂ। ବନ୍ଧେ ଫରୁସଂ ଫରୁସତା ଯତ୍ଥ ତଂ। ଅପଗତୋ କମୋ ଯସ୍ମା ତଂ। ଓଚିତ୍ୟଂ ହୀନଂ ଯତ୍ଥ ତଂ। ଭଗ୍ଗା ରୀତି ଯତ୍ଥ ତଂ। ସହ ସଂସଯେନ ଵତ୍ତତୀତି ତଂ। ଗାମ୍ମଂ ଵୁତ୍ତନଯମେଵ। ଦୁଟ୍ଠା ଦୂସିତା ଅଲଙ୍କତି ଅଲଙ୍କାରୋ ଯତ୍ଥ ତଂ। ଵାକ୍ୟାନଂ ଅତ୍ଥୋ, ତନ୍ନିସ୍ସିତା ଵାକ୍ୟତ୍ଥନିସ୍ସିତାତି

ୱିଗ୍ଗହୋ। ଏତ୍ଥ ଅନତ୍ଥକାପେତତ୍ଥଦୋସଦ୍ୱଯଂ ପଦୱାକ୍ୟତୋ ଭିନ୍ନଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଭଗ୍ଗରୀତିଦୋସଦ୍ୱଯଂ, ଗାମ୍ମଦ୍ୱଯଂ, କମଚ୍ଚୁତଅପକ୍କମଦ୍ୱଯଞ୍ଚ ୱାକ୍ୟୱାକ୍ୟତ୍ଥତୋ ଭିନ୍ନଂ।

ପଦଦୋସନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୨୧।

ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତରଂ ତଞ୍ହି, ଯସ୍ସ'ଞ୍ଞତ୍ଥୋ ୱିରୁଜ୍ଝତି;

ଅଧିପ୍ପେତେ ଯଥା ମେଘୋ, ୱିସଦୋ ସୁଖଯେ ଜନଂ।

୨୧। ଅଥୋଦ୍ଦେସକ୍କମେନ ପଦାଦିଦୋସେ ଉଦାହରତି ''ୱିରୁଦ୍ଧ'' ଇଚ୍ଚାଦିନା। ହି ଯସ୍ମା କାରଣା, ପସିଦ୍ଧିଯଂ ୱା ହିସଦ୍ଦୋ। ଯସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଅଞ୍ଞୋ ଅଧିପ୍ପେତତୋ ଅପରୋ ଅତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତେ ୱତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତେ ଅତ୍ଥେ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ଅନୁୱଦିତ୍ୱା ତସ୍ମା ତଂ ''ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତର''ନ୍ତି ୱିଧୀଯତେ। ''ଯଥେ''ତ୍ୟୁଦାହରତି। ଯଥା ଇଦଂ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତରଂ, ତଥା ଅଞ୍ଞମ୍ପି ତାଦିସଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ହିଦମେୱେତି ଯଥାସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ। ମେଘୋ ୱିସଦୋ ସୁଖଯେ ଜନନ୍ତି। ୱିସଂ ଉଦକଂ, ତଂ ଦଦାତୀତି ୱିସଦୋ ମେଘୋ ୱାରିୱହୋ ଜନଂ ଲୋକଂ ସୁଖଯେ ସୁଖଯତୀତି କୱିଚ୍ଛିତତ୍ଥୋ। ୱିସସଦ୍ଦୋ ଗରଳଅସ୍ସ ଚ ୱାଚକୋ ସିଯାତି ଗରଳଅଦୋ ମେଘୋ ମାରଯତି, ନ ପନ ସୁଖଯତୀତି ''ୱିସଦୋ''ତି ୱିସେସନପଦସ୍ସ ୱିରୁଦ୍ଧତା।

୨୧। ଇଦାନି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନୁକ୍କମେନ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତରାଦୀନଂ ସଲକ୍ଖଣଲକ୍ଖିଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୱିରୁଦ୍ଧ''ଇଚ୍ଚାଦିମାହ। ଯସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଅଞ୍ଞତ୍ଥୋ କୱିଚ୍ଛିତତ୍ଥତୋ ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତେ ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥେ ହି ଯସ୍ମା ୱିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ତଂ ପଦଂ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତରଂ ନାମ। ପସିଦ୍ଧିଯଂ ୱା ହିସଦ୍ଦୋ। ତଥା ହେସ ଅପ୍ପସିଦ୍ଧଂ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତରଂ ''ଯସ୍ସ ଅଞ୍ଞତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତେ ୱିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି ପକାସେତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ପକାସିତତ୍ଥୱିସଯେ ୱତ୍ତତି। ''ତଂ ହୀ''ତି ଯୋଜିତତ୍ତା ''ଯସ୍ସ ଅଞ୍ଞତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତେ ୱିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି ଲକ୍ଖଣଂ ପସିଦ୍ଧଭାୱେନ ଅନୁୱଦିତ୍ୱା ତଂ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତରନ୍ତି ଅନୁୱଦିତଙ୍ଗଅପ୍ପସିଦ୍ଧୱିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତରଂ ୱିଧୀଯତେ, ଯଥା ''ଯୋ କୁଣ୍ଡଲୀ, ସୋ ଦେୱଦତ୍ତୋ''ତି। ଉପରି ପସିଦ୍ଧାନୁୱାଦେନ ଅପ୍ପସିଦ୍ଧୱିଧାନମେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''ଯଥା…ପେ… ଜନ''ନ୍ତି ଉଦାହରଣଂ ଲକ୍ଖିଯଂ ଦସ୍ସେତି। ଯଥା ''ମେଘୋ ୱିସଦୋ''ଇଚ୍ଚାଦି ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତରସ୍ସ ଉଦାହରଣଂ, ଏୱମୀଦିସମଞ୍ଞମ୍ପି ଇମସ୍ସୁଦାହରଣଂ, ନ କେୱଲଂ ''ମେଘୋ''ଇଚ୍ଚାଦିମେୱ ଭୱତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଥାସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଇୱସଦ୍ଦପରିଯାଯତ୍ତେପି ଉଦାହରଣତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଉପରିପ୍ପେୱଂ। ମେଘୋ ଅମ୍ବୁଧରୋ ୱିସଦୋ ୱିସସଙ୍ଖାତଂ ଜଲଂ ଦଦନ୍ତୋ ଜନଂ ସୁଖଯେ ସୁଖଯତୀତି କୱୀହି ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ୱିସସଦ୍ଦସ୍ସ ଗରଳଅସଙ୍ଖାତସପ୍ପୱିସୱାଚକତ୍ତା, ''ୱିସଂ ଦଦାତୀତି ୱିସଦୋ''ତି ଏତ୍ଥ ୱିସସ୍ସ ଉଦକୱିସାନଂ ସାଧାରଣତ୍ତା ୱିସଦାଯକୋ ମେଘୋ ନାସେତିଯେୱ, ନ ସୁଖଯତୀତି କୱିନା ଅଧିପ୍ପେତସ୍ସ ସୁଖକାରଣସ୍ସ ମେଘୱିସେସନୱିସସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିରୁଦ୍ଧଅଞ୍ଞତ୍ଥତାତି ୱିସପଦଂ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତରଦୋସେନ ଦୁଟ୍ଠନ୍ତି।

୨୨।

ୱିସେସ୍ସମଧିକଂ ଯେନା'-

ଧୁତ୍ଥମେତଂ ଭୱେ ଯଥା;

ଓଭାସିତାସେସଦିସୋ,

ଖଜ୍ଜୋତୋ'ଯଂ ୱିରାଜତେ।

୨୨।ଯେନ ପଦେନ ୱିସେସ୍ସଂ ୱିସେସିତବ୍ବଂ ଅପରଂ ପଦଂ ଅତ୍ଥୱସେନ ଅଧିକଂ ଭୱତୀତ୍ୟନୁୱଦିତ୍ୱା ଏତଂ ଅଝତ୍ଥଂ ଭୱେତି ୱିଧୀଯତେ। ''ଯଥେ''ତ୍ୟୁଦାହରତି ''ଓଭାସିତେ''ଇଚ୍ଚାଦି। ଏୱମୁପରିପି ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ। ଓଭାସିତା ଦୀପିତା ଅସେସା ନିଖିଲା ଦିସାଯେନ ସୋଯଂ ଖଜ୍ଜୋତୋ ୱିରାଜତେ ଦିପ୍ପତି। ଏତ୍ଥ ଖଜ୍ଜୋତସ୍ସାଖିଲଦିସାଭାଗାୱଭାସନମତିୱୁତ୍ତୀତି ଅଧିକତ୍ଥଂ।

୨୨।ଯେନ ୱିସେସନପଦେନ ୱିସେସ୍ସଂ ୱିସେସିତବ୍ବଂ ପଦଂ ଅତ୍ଥୱସେନ ଅଧିକଂ ହୋତି, ଏତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୋପେତଂ ପଦଂ ଅଝତ୍ଥଂ ଭୱେ ଅଝତ୍ଥଂ ନାମ ପଦଦୋସୋ ଭୱେ। ଯଥା ତସ୍ସୁଦାହରଣମେୱଂ। ଓଭାସିତାସେସଦିସୋ ଜୋତିତସବ୍ବଦିସୋ ଅଯଂ ଖଜ୍ଜୋତୋ ଅଯଂ ଜୋତିରିଙ୍ଗଣୋ

ୱିରାଜତେ ଦିପ୍ପତି। ଏତ୍ଥ ୱିସେସ୍ସସ୍ସ ଖଜ୍ଜୋତସ୍ସ ସକଲଦିସୋଭାସନସ୍ସ ଅଝନ୍ତତ୍ତା [ଅତ୍ଥୁତ୍ତତ୍ତା (କ।)] ''ଓଭାସିତାସେସଦିସୋ''ତି ୱିସେସନପଦଂ ଅଝନ୍ତପଦଦୋସୋ ନାମ। ଓଭାସିତା ଅସେସଦିସା ଯେନାତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

୨୩।

ଯସ୍ସ'ତ୍ଥାୱଗମୋ ଦୁକ୍ଖୋ,

ପକତ୍ୟାଦିୱିଭାଗତୋ;

କିଲିଟ୍ଠଂ ତଂ ଯଥା ତାଯ,

ସୋ'ଯମାଲିଙ୍ଗ୍ୟତେ ପିଯା।

୨୩।ପକତ୍ୟାଦିୱିଭାଗତୋତି ପଚ୍ଚଯା ପଠମଂ କରୀଯତୀତି ପକତି। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ପଚ୍ଚଯାଦୀନଂ ପରିଗ୍ଗହୋ। ପକତ୍ୟାଦୀନଂୱିଭାଗତୋ ୱିଭଜନତୋ, ''ଅଯଂ ପକତି, ଅଯଂ ପଚ୍ଚଯୋ, ଅଯମାଦେସୋ''ତିଆଦିନା ପକତିପଚ୍ଚଯୱିଭାଗକପ୍ପନତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପୀଣେତୀତି ପୀ, ତାଯ ପିଯା ୱଲ୍ଲଭାଯ ସୋଯଂ ସାମୀ ଆଲିଙ୍ଗ୍ୟତେ ସିଲିସ୍ସତେ। ଏତ୍ଥ ''ପିଯା''ତି କିଲିଟ୍ଠଂ।

୨୩।ଯସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥାୱଗମୋ ଅତ୍ଥାୱବୋଧୋ ପକତ୍ୟାଦିୱିଭାଗତୋ ''ଅଯଂ ପକତି, ଅଯଂ ପଚ୍ଚଯୋ, ଅଯମାଦେସୋ''ତିଆଦିନା ପକତ୍ୟାଦୀନଂ ୱିଭଜନଜାନନେନ, ''ପକତ୍ୟାଦି ନାମ କି''ନ୍ତି ଗୱେସନତୋ ୱା ଦୁକ୍ଖୋ, ତଂ କିଲିଟ୍ଠଂ ନାମ। ଯଥା ତସ୍ସୁଦାହରଣମେୱଂ। ତାଯ ପିଯା ୱନିତାଯ ସୋ ଅଯଂ ୱଲ୍ଲଭୋ ଆଲିଙ୍ଗ୍ୟତେ ସିଲିସ୍ସତେ। ପଚ୍ଚଯା ପଠମଂ କରୀଯତୀତି ପକତି। ସା ଆଦି ଯେସଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ, ତେସଂ ୱିଭାଗୋତି ୱାକ୍ୟଂ। ପୀଣେତୀତି ପୀ, ନାରୀ। ତାଯ ପିଯା ଏତ୍ଥ ପିଯାସଙ୍ଖାତାଯ ୱଲ୍ଲଭାଯ କଥନେ ପୀସଦ୍ଦସ୍ସ ଅୱିସଦତ୍ତା ''ପିଯା''ତି ପଦଂ କିଲିଟ୍ଠଂ।

୨୪।

ଯଂ କିଲିଟ୍ଠପଦଂ ମନ୍ଦା-ଭିଧେଯ୍ୟଂ ଯମକାଦିକଂ;

କିଲିଟ୍ଠପଦଦୋସେୱ, ତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତୋ କରୀଯତି।

୨୪। ଇଦାନି ଯମକାଦିକମନଧିପ୍ପେତମ୍ପି କିଲିଟ୍ଠେଯେୱ ଅନ୍ତୋଗଧଂ ଦସ୍ସେତୁମାହ ''ଯ''ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଯନ୍ତି ଅନିଯମୱଚନଂ, ତସ୍ସ ନିଯମୱଚନଂ ଯମକାଦିକନ୍ତି। ଯମକମାଦି ଯସ୍ସ ପହେଳିକାଜାତସ୍ସ ତଂ ଯମକାଦିକଂ। କୀଦିସନ୍ତି ଆହ ''କିଲିଟ୍ଠପଦ''ନ୍ତିଆଦି। କିଲିଟ୍ଠାନି ଅପ୍ପତୀତଦୋସସଭାୱେ ଠିତତାଯ ମଲିତାନ୍ୟୱିସଦାନି ପଦାନି ଯସ୍ସ ତଂ କିଲିଟ୍ଠପଦଂ। ମନ୍ଦୋ ଅପ୍ପକୋ ଅଭିଧେଯ୍ୟୋ ଅତ୍ଥୋ ଯସ୍ସ ତଂ ମନ୍ଦାଭିଧେଯ୍ୟଂ, ତାଦିସଂ ତସ୍ମିଂ ଯମକାଦିକଂ କିଲିଟ୍ଠପଦଦୋସେଯେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଅନ୍ତୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ କରୀଯତି ୱିଧୀଯତି ତତ୍ଥେୱ ପକ୍ଖିପୀଯତି, କିଲିଟ୍ଠପଦଦୋସତୋ ନ ବ୍ୟତିରିଚ୍ଚତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୨୪। ଇଦାନି ଅନଧିପ୍ପେତମପି ଯମକାଦିଂ କିଲିଟ୍ଠଦୋସେଯେୱ ଅନ୍ତୋକରଣବ୍ୟାଜେନ ଆୱୀକରୋନ୍ତୋ ଆହ ''ଯଂ କିଲିଟ୍ଠେ''ଚ୍ଚାଦି। କିଲିଟ୍ଠପଦଂ ଅପ୍ପତୀତଦୋସେନ ମିସ୍ସକତ୍ତା ଅୱିସଦପଦଂ ମନ୍ଦାଭିଧେଯ୍ୟଂ ଅପ୍ପକାଭିଧେଯ୍ୟଂ ଯଂ ଯମକାଦିକଂ ଯଂ ଯମକପ୍ପହେଳିକାଜାତମତ୍ଥି, ତସ୍ମିଂ କିଲିଟ୍ଠପଦଦୋସେଯେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତକିଲିଟ୍ଠପଦଦୋସେଯେୱ ଅନ୍ତୋ କରୀଯତି ଅବ୍ଭନ୍ତରେ କରୀଯତି, କିଲିଟ୍ଠପଦଦୋସତୋ ଅବ୍ୟତିରିତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କିଲିଟ୍ଠାନି ପଦାନି ଯସ୍ସ, ମନ୍ଦୋ ଅଭିଧେଯ୍ୟୋ ଯସ୍ସ, ଯମକଂ ଆଦି ଯସ୍ସ ପହେଳିକାଜାତସ୍ସ, କିଲିଟ୍ଠପଦାନଂ ଦୋସୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

୨୫।

ପତୀତସଦ୍ଦରଚିତଂ, ସିଲିଟ୍ଠପଦସନ୍ଧିକଂ;

ପସାଦଗୁଣସଂଯୁତ୍ତଂ, ଯମକଂ ମତ'ମେଦିସଂ।

୨୫। ହୋତୁ କାମମନଭିମତମେଦିସଂ ଯମକାଦିକଂ, କିଞ୍ଚରହି ଅଭିମତନ୍ତି ଆହ ‘‘ପତୀତି’’ଚ୍ଚାଦି। ଅତ୍ତନୋ ୱଚନୀଯତ୍ଥପ୍ପତୀତତ୍ତେନ ୱାଚକାପି ସଦ୍ଦା ପତୀତାଯେୱ ନାମାତି ପତୀତେହି ପସିଦ୍ଧେହି ସଦ୍ଦେହି ପାଟିପଦିକେହି ରଚିତଂ କତଂ ପତୀତସଦ୍ଦରଚିତଂ। ସିଲିଟ୍ଠା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାଲିଙ୍ଗନେନ ମଟ୍ଠା ପଦାନଂ ସ୍ୱାଦ୍ୟନ୍ତାଦୀନଂ ସନ୍ଧଯୋ ସନ୍ଧନା ଯସ୍ସ ତଂ ସିଲିଟ୍ଠପଦସନ୍ଧିକଂ। ପତୀତସଦ୍ଦରଚିତତ୍ତାଯେୱ ପସାଦସଙ୍ଖାତେନ ଗୁଣେନ ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରେନ ସଂଯୁତ୍ତଂ ସମ୍ପଦେତ୍ୱୋପେତଂ ଏଦିସଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଗୁଣାସଯଂ ରମଣୀଯଂ ଯମକଂ ମତଂ ଅଭିମତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୫। ଇଦାନି ଅଧିଗତେସୁ ଯମକେସୁ ଈଦିସଂ ଯମକମିଟ୍ଠମିତି ସିସ୍ସାନଂ ଉପଦିସନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ପତୀତେ’’ଚ୍ଚାଦି। ପତୀତସଦ୍ଦରଚିତଂ ‘‘ଇମସ୍ସତ୍ଥସ୍ସାଯଂ ୱାଚକୋ’’ତି ପତୀତେହି ପସିଦ୍ଧେହି ସଦ୍ଦେହି ରଚିତଂ ପାଟିପଦିକେହି କତଂ ସିଲିଟ୍ଠପଦସନ୍ଧିକଂ ସିଲିଟ୍ଠା ସ୍ୱାଦ୍ୟନ୍ତାଦିପଦାନଂ ସନ୍ଧଯୋ ଯସ୍ସ ତଂ ପସାଦଗୁଣସଂଯୁତ୍ତଂ ପତୀତସଦ୍ଦରଚିତତ୍ତାଯେୱ ପସାଦସଙ୍ଖାତେନ ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରଗୁଣେନ ସଂଯୁତ୍ତଂ ଈଦିସଂ ଏୱଂଭୂତଂ ଗୁଣାଧିକତୋ ରମଣୀଯଂ ଉପରି ୱକ୍ଖମାନଯମକସଦିସଂ ଯମକଂ ମତଂ ୱିଞ୍ଞୂହି ଅଭିମତଂ। ପତୀତା ଚ ତେ ସଦ୍ଦା ଚ, ତେହି ରଚିତଂ, ସିଲିଟ୍ଠା ପଦାନଂ ସନ୍ଧଯୋ ଯସ୍ସ, ପସାଦୋତି ଗୁଣୋ ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରୋ, ତେନ ସଂଯୁତ୍ତନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

୨୬।

ଅବ୍ୟପେତଂ ବ୍ୟପେତ’ଞ୍ଚ-ମାୱୁତ୍ତାନେକୱଣ୍ଣଜଂ;

ଯମକଂ ତଞ୍ଚ ପାଦାନ-ମାଦିମଜ୍ଝନ୍ତଗୋଚରଂ।

୨୬। ଇଦାନି ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତମଭିମତଂ ଦସ୍ସେତୁମୁପକ୍କମତେ ‘‘ଅବ୍ୟପେତେ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଆୱୁତ୍ତା ଅଧିୱୁତ୍ତା ପୁନପ୍ପୁନୁଚ୍ଚାରଣୁପେତା ଅନେକେସଂ ପତିରୂପତ୍ତା, ବହୁୱଣ୍ଣା ସରବ୍ୟଞ୍ଜନରୂପା, ନ ଏକୋ ୱଣ୍ଣୋ ତସ୍ସାନୁପ୍ପାସତ୍ତା, ତଥା ଚ ୱକ୍ଖତି ‘‘ୱଣ୍ଣାୱୁତ୍ତି ପରୋ ଯଥା’’ତି [ସୁବୋଧାଲଙ୍କାର ୧୨୭ ଗାଥା], ତେହି ଜାତଂ ଯମକନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଯତେ। କତିୱିଧଂ ତଂ ୱିକପ୍ପୀଯତୀତି ଆହ ‘‘ଅବ୍ୟପେତଂ ବ୍ୟପେତଞ୍ଚ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯଂ ୱଣ୍ଣନ୍ତରାବ୍ୟୱହିତଂ ୱଣ୍ଣସମୁଦାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତଦବ୍ୟପେତଂ ଯମକଂ। ଯଂ ତୁ ବ୍ୟୱହିତଂ, ତଂ ବ୍ୟପେତଂ। ଯଂ ପନ ଉଭଯମିସ୍ସଂ, ତଂ ଅଞ୍ଞଂ ଅପରଂ ଅବ୍ୟପେତବ୍ୟପେତନ୍ତି ତିଧା ଯମକଂ ତାୱ ୱିକପ୍ପୀଯତେ। ତମେତଂ ତିୱିଧଂ ଯମକଂ ୱିସଯୱିଭାଗନିରୂପନାଯଂ ଆଦି ଚ ମଜ୍ଝୋ ଚ ଅନ୍ତୋ ଚ ଗୋଚରୋ ୱିସଯୋ ଯସ୍ସେତି ଆଦିମଜ୍ଝନ୍ତଗୋଚରଂ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ। କେସଂ ପାଦାନଂ? ପଚ୍ଚେକଂ ଚତୁନ୍ନଂଗାଥାୱଯୱାନଂ। ସାପେକ୍ଖତ୍ତେପି ସମାସୋ ଗମ୍ମକତ୍ତା।

ତତ୍ଥ ପାଦଚତୁକ୍କସ୍ସ ଆଦିମଜ୍ଝନ୍ତଭାୱୀନଂ ଯମକାନଂ ଯାୱନ୍ତୋ ପକାରା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ତେ ମୂଲା ସତ୍ତ। କଥଂ? ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ପାଦେ କ୍ୱଚି ଆଦିଯମକଂ, କ୍ୱଚି ମଜ୍ଝଯମକଂ, କ୍ୱଚି ଅନ୍ତଯମକଂ, କ୍ୱଚି ମଜ୍ଝନ୍ତଯମକଂ, କ୍ୱଚି ମଜ୍ଝାଦିଯମକଂ, କ୍ୱଚି ଆଦ୍ୟନ୍ତଯମକଂ, କ୍ୱଚି ସବ୍ବଯମକନ୍ତି। ଏୱଂ ପଚ୍ଚେକଂ ମୂଲଭୂତା ସତ୍ତାତି ଚତୂସୁ ଅଟ୍ଠୱୀସତି ହୋନ୍ତି। ପାଦାଦିଯମକଞ୍ଚ ପଠମପାଦାଦିଯମକମବ୍ୟପେତଂ ତଥା ଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥପାଦାଦିଯମକମବ୍ୟପେତଂ ପଠମଦୁତିଯପାଦାଦିଯମକମବ୍ୟପେତଂ ପଠମତତିଯପାଦାଦିଯମକମବ୍ୟପେତଂ ପଠମଚତୁତ୍ଥପାଦାଦିଯମକମବ୍ୟପେତନ୍ତିଆଦିନା ଅନେକଧା ପସଂସନ୍ତି। ଯଦା ଚ ସବ୍ବତୋଯମକଂ, ତଦା ମହାଯମକାଦଯୋ ୱିକପ୍ପା ଜାଯନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୨୬। ଇଦାନି ଅଭିମତଯମକଂ ଦୀପେତି ‘‘ଅବ୍ୟପେତେ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଆୱୁତ୍ତେହି ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱୁତ୍ତେହି ଅନେକୱଣ୍ଣେହି ସମୁଦାଯରୂପତ୍ତା ଅନେକେହି ସରବ୍ୟଞ୍ଜନସରୀରେହି ୱଣ୍ଣେହି ଜାତଂ ଯମକଂ ଅଞ୍ଞେହି ୱଣ୍ଣେହି ଅବ୍ୟୱହିତତ୍ତା ଅବ୍ୟପେତଂ, ୱଣ୍ଣନ୍ତରେହି ବ୍ୟୱହିତତ୍ତା ବ୍ୟପେତଂ, ଉଭଯମିସ୍ସକତ୍ତା ତେହି ଅଞ୍ଞଂ ଅବ୍ୟପେତବ୍ୟପେତଞ୍ଚାତି ତିୱିଧଂ ହୋତି। ତଞ୍ଚ ଯମକଂ ୱିସଯୱିଭାଗନିଯମେନ ଗାଥାପାଦାନଂ ଆଦିଗୋଚରଂ ମଜ୍ଝଗୋଚରଂ ଅନ୍ତଗୋଚରମିତି ତିୱିଧଂ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଚସଦ୍ଦୋ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତରେ ପୱତ୍ତତି, ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତରଂ ନାମ ଯଥାୱୁତ୍ତଅବ୍ୟପେତାଦିଭେଦତୋ ଅଞ୍ଞଂ ୱତ୍ତବ୍ବତାଯ ସମ୍ମୁଖୀଭୂତଂ ପାଦାନଂ ଆଦିମଜ୍ଝାୱସାନନ୍ତରଂ, ଉପନ୍ଯାସୋ ୱାକ୍ୟାରମ୍ଭୋତି ଚ ଏତସ୍ସେୱ ନାମଂ। ୱିସଦିସେନ ୱଣ୍ଣେନ ଅପେତଂ ବ୍ୟପେତଂ। ତବ୍ବିପରୀତମବ୍ୟପେତଂ। ଅବ୍ୟପେତଞ୍ଚ ବ୍ୟପେତଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞଞ୍ଚାତି ସମାହାରଦ୍ୱନ୍ଦୋ। ଅନେକେ ଚ ତେ ୱଣ୍ଣା ଚ, ଆୱୁତ୍ତାଯେୱ ଅନେକୱଣ୍ଣା, ତେହି ଜାତଂ, ଆଦି ଚ ମଜ୍ଝୋ ଚ ଅନ୍ତୋ ଚ, ତେ ଗୋଚରା ଯସ୍ସାତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

ତତ୍ଥ ପାଦଚତୁକ୍କସ୍ସ ଆଦିମଜ୍ଝାୱସାନେସୁ ଲବ୍ଭମାନଯମକଭେଦା ଏକେକସ୍ମିଂ ପାଦେ ସତ୍ତ ସତ୍ତ ଭୱନ୍ତି। କଥଂ? ପାଦାଦିଯମକଂ ପାଦମଜ୍ଝଯମକଂ ପାଦନ୍ତଯମକଂ ମଜ୍ଝନ୍ତଯମକଂ ମଜ୍ଝାଦିଯମକଂ ଆଦ୍ୟନ୍ତଯମକଂ ସବ୍ବତୋଯମକନ୍ତି ଏୱଂ ପଚ୍ଚେକଂ ସତ୍ତ ସତ୍ତ କତ୍ୱା ଚତୂସୁ ମୂଲଭୂତଯମକା ଅଟ୍ଠୱୀସ ଭୱନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ପାଦାଦିଯମକାଦିକମ୍ପି ଅବ୍ୟପେତପଠମପାଦାଦିଯମକଂ ତଥା ଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥପାଦାଦିଯମକମିତି ଚ ଅବ୍ୟପେତପଠମଦୁତିଯପାଦାଦିଯମକଂ ତଥା ପଠମତତିଯପାଦାଦିଯମକଂ ପଠମଚତୁତ୍ଥପାଦାଦିଯମକମିତି ଚ ଅବ୍ୟପେତଦୁତିଯତତିଯପାଦାଦିଯମକଂ

ତଥା ଦୁତିଯଚତୁତ୍ଥପାଦାଦିଯମକମିତି ଚ ଅବ୍ଯପେତତତିଯଚତୁତ୍ଥପାଦାଦିଯମକମିତି ଚ ଏୱମବ୍ଯପେତପାଦାଦିଯମକା ଦସ ହୋନ୍ତି। ତଥା ବ୍ଯପେତାପି ଦସାତି ୱୀସତି, ଅବ୍ଯପେତପଠମପାଦମଜ୍ଝଯମକଂ ତଥା ଦୁତିଯପାଦମଜ୍ଝଯମକମିଚ୍ଚାଦିନା ମଜ୍ଝଯମକମ୍ପି ୱୀସତିୱିଧଂ ହୋତି। ଅବ୍ଯପେତପଠମପାଦନ୍ତଯମକଂ ତଥା ଦୁତିଯପାଦନ୍ତଯମକମିଚ୍ଚାଦିନା ଅନ୍ତଯମକମ୍ପି ୱୀସତିୱିଧଂ। ସଂସଗ୍ଗଭେଦତୋ ପନ ଅନେକୱିଧଂ ହୋତି।

ଅବ୍ଯପେତପଠମପାଦାଦିଯମକୱଣ୍ଣନା

୨୭।

ସୁଜନା’ସୁଜନା ସବ୍ବେ, ଗୁଣେନାପି ୱିୱେକିନୋ;

ୱିୱେକଂ ନ ସମାଯନ୍ତି, ଅୱିୱେକିଜନନ୍ତିକେ।

୨୭।‘‘ସୁଜନା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ସୁଜନା ସଜ୍ଜନା, ଅସୁଜନା ଅସଜ୍ଜନାତି ଏତେ ସବ୍ବେ ଉଭଯପକ୍ଖପାତିନୋ ୱିସେସା ଜନା ଗୁଣେନ ସୀଲାଦିନା କରଣଭୂତେନ, ହେତୁଭୂତେନ ୱା ୱିୱେକିନୋପି ସାଧୂସୁ ଲବ୍ଭମାନାନମସାଧୂସ୍ୱନୁପଲବ୍ଭନତୋ ପୁଥୁଭୂତାପି ଅୱିୱେକୀନଂ ଜନାନଂ ଅନ୍ତିକେ ସମୀପେ ତେସଂ ସନ୍ନିଧାନେ ୱିୱେକଂ ୱିଭାଗଂ ନ ସମାଯନ୍ତି ନପାପୁଣନ୍ତି, ୱିଭାଗୱିଜାନନପଞ୍ଞାୱେକଲ୍ଲେନ ଚ ୱିୱେକିନୋପି ଜନା ତେ ଏକତୋ କତ୍ୱା ପସ୍ସନ୍ତୀତି। ଇଦଂ ପଠମପାଦାଦିଯମକମବ୍ଯପେତଂ।

୨୭। ଇଦାନି ଅବ୍ଯପେତପଠମପାଦାଦିଯମକସ୍ସ ମୁଖମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁମାହ ‘‘ସୁଜନି’’ଚ୍ଚାଦି। ସୁଜନା ସାଧୁଜନା, ଅସୁଜନା ଅସାଧୁଜନା ଚେତି ସବ୍ବେ ଉଭଯପକ୍ଖିକା ସୀଲାଦିନା, ପାଣାତିପାତାଦିନା ଗୁଣେନ ହେତୁନା ୱିୱେକିନୋ ଅପି ସାଧୂସୁ ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ, ଅସାଧୂସୁ ସୀଲାଦୀନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଗୁଣେନ ପୁଥୁଭୂତାପି ଅୱିୱେକିଜନନ୍ତିକେ ୱିୱେକଞାଣରହିତାନଂ ଜନାନଂ ସନ୍ତିକେ ୱିୱେକଂ ୱିଭାଗଂ ନ ସମାଯନ୍ତି ନ ପାପୁଣନ୍ତି। ୱିୱେକୋ ୱିନାଭୱନମେତେସମତ୍ଥୀତି ୱିୱେକିନୋ। ଏତ୍ଥ ୱିସଯୋପଚାରେନ ୱିୱେକୋତି ପଞ୍ଞା, ନ ୱିୱେକିନୋତି ଅୱିୱେକିନୋ, ତେଯେୱ ଜନା, ତେସଂ ଅନ୍ତିକମିତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ଇଦଂ ଅବ୍ଯପେତପଠମପାଦାଦିଯମକଂ।

ଅବ୍ଯପେତପଠମଦୁତିଯପାଦାଦିଯମକୱଣ୍ଣନା

୨୮।

କୁସଲା’କୁସଲା ସବ୍ବେ, ପବଲା’ପବଲା’ଥୱା;

ନୋ ଯାତା ଯାୱ’ହୋସିତ୍ତଂ, ସୁଖଦୁକ୍ଖପ୍ପଦା ସିଯୁଂ।

୨୮।‘‘କୁସଲା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ପବଲା ଆସେୱନପ୍ପଟିଲାଭୱସେନ ବଲୱନ୍ତୋ ଚ। ଅଥାତି ଅନନ୍ତରତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଅପବଲା ତଦଭାୱତୋ ଦୁବ୍ବଲା ଚ ସବ୍ବେ କୁସଲାକୁସଲା ଧମ୍ମା ଯାୱ ଯତ୍ତକଂ କାଲଂ ଅହୋସିତ୍ତଂ ୱିନା ଉପ୍ପତ୍ତିମତ୍ତଂ ଫଲଦାନାସମତ୍ଥତୋ କେୱଲଂ ‘‘ଅହୋସୀ’’ତି ୱଚନୀଯତ୍ଥନିମିତ୍ତମତ୍ତକମ୍ମଭାୱେନ ଅହୋସିକମ୍ମତ୍ତଂ ନୋ ଯାତା ନ ସମ୍ପତ୍ତା, ତାୱ ତତ୍ତକଂ କାଲଂ ସୁଖଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ତଂ ପଦନ୍ତୀତି ସୁଖଦୁକ୍ଖପ୍ପଦା ସିଯୁଂ। ଯାୱ ସଂସାରପୱତ୍ତି, ତାୱ ସୁଖଦୁକ୍ଖଦାଯକା ହୋନ୍ତୀତି। ଇଦଂ ପଠମଦୁତିଯପାଦାଦିଯମକମବ୍ଯପେତଂ।

୨୮।ପବଲା ଆସେୱନାଦିପଚ୍ଚଯଲାଭେନ ବଲୱନ୍ତୋ ୱା ଅଥ ଅପବଲା ତଦଭାୱେନ ଦୁବ୍ବଲା ୱା ସବ୍ବେ କୁସଲାକୁସଲା ଅହୋସିତ୍ତଂ ଫଲଦାନାଭାୱତୋ ପୱତ୍ତିମତ୍ତଂ ଯାୱ ଯତ୍ତକଂ କାଲଂ ନୋ ଯାତା ଅପ୍ପତ୍ତା, ତାୱ ତତ୍ତକଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖପ୍ପଦା ଯଥାକ୍କମଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖପଦାଯିନୋ ସିଯୁଂ ଭୱନ୍ତି। ଇଦଂ ଅବ୍ଯପେତପଠମଦୁତିଯପାଦାଦିଯମକଂ। କୁସଲପଟିପକ୍ଖା ଅକୁସଲା। ‘‘ଅହୋସୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଭାୱୋ ଅହୋସିତ୍ତଂ। ‘‘ଏହିପସ୍ସିକୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ କ୍ରିଯାପଦତୋପି ଣାଦିପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି।

ଅବ୍ଯପେତପଠମଦୁତିଯତତିଯପାଦାଦିଯମକୱଣ୍ଣନା

୨୯।

ସାଦରଂ ସା ଦରଂ ହନ୍ତୁ, ୱିହିତା ୱିହିତା ମଯା;

ୱନ୍ଦନା ୱନ୍ଦନାମାନ-ଭାଜନେ ରତନତ୍ତଯେ।

୨୯।‘‘ସାଦର’’ମିଚ୍ଚାଦି। ୱନ୍ଦନା ଦ୍ୱାରତ୍ତଯୋପଦସ୍ସିଯମାନା ମାନୋ ଚ ପୂଜା, ତେସଂ ଭାଜନେ ଆଧାରଭୂତେ ରତିଜନନାଦିନା ଅତ୍ଥେନ ରତନସଙ୍ଖାତାନଂ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ତଯେ ସମୂହଭୂତେ ରତନତ୍ତଯେ ସାଦରଂ ଆଦରସହିତଂ କତ୍ୱା ମଯା ୱିହିତା କତା, ୱିହିତା ଅଲଂସଂସାରଦୁକ୍ଖୱିସଟନିରାକରଣତୋ ୱିସେସେନ ହିତା ପଥ୍ୟା ସା ୱନ୍ଦନା ସୋ ପଣାମୋ ଦରଂ ଦରଥଂ କାଯଚିତ୍ତପରିଢାହଂ ହନ୍ତୁ ହିଂସତୁ। ମଯାତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ମେତି ଅତ୍ଥତୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଇଦଂ ପନ ପଠମଦୁତିଯତତିଯପାଦାଦିଯମକମତ୍ଥପେତଂ।

୨୯।ୱନ୍ଦନାମାନଭାଜନେ ଦ୍ୱାରତ୍ତଯେନ ୱିଧିଯମାନପଣାମପୂଜାନଂ ଆଧାରଭୂତେ ରତନତ୍ତଯେ ରତିଜନନାଦିଅତ୍ଥେନ ରତନସଙ୍ଖାତାନଂ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ତଯେ ମଯା ଯା ୱନ୍ଦନା ସାଦରଂ ଆଦରସହିତଂ ୱିହିତା କତା, ୱିହିତା ଲୋକିଯ ଲୋକୁତ୍ତର ସମ୍ପତ୍ତିସାଧନତୋ ୱିସେସେନ ହିତା ସା ୱନ୍ଦନା ଦରଂ ମୟ୍ହଂ କାଯଚିତ୍ତଦରଥଂ ହନ୍ତୁ ୱିନାସେତୁ। ଇଦଂ ଅତ୍ଥପେତପଠମଦୁତିଯତତିଯପାଦାଦିଯମକଂ। ସହ ଆଦରେନ ୱତ୍ତମାନଂ ସାଦରଂ, କ୍ରିଯାୱିସେସନଂ। ଏତ୍ଥ କ୍ରିଯା ନାମ ୱିହିତାସଦ୍ଦେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠକରଣଂ। କରଣଞ୍ହି ୱିହିତାସଦ୍ଦସ୍ସ ୱୁତ୍ତକମ୍ମତ୍ତେପି ଅଞ୍ଞଥାନୁପପତ୍ତିଲକ୍ଖଣସାମତ୍ଥିଯତୋ ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିଜ୍ଜମାନଂ ‘‘ଅକାସି’’ନ୍ତି କ୍ରିଯାଯ ସମ୍ବନ୍ଧମୁପେନ୍ତଂ କମ୍ମଞ୍ଚ ହୋତି, ଭାୱେ ୱିହିତସ୍ସ ଯୁପଚଯନ୍ତସ୍ସ ନପୁଂସକତ୍ତା ନପୁଂସକଞ୍ଚ, ସତ୍ତାଯ ଏକତ୍ତା ଏକୱଚନଞ୍ଚ ତବ୍ବିସେସନତ୍ତା ସାଦରସଦ୍ଦୋପି ନପୁଂସକଦୁତିଯେକୱଚନୋ ହୋତି।

‘‘ୱିସେସ୍ସେ ଦିସ୍ସମାନା ଯା,

ଲିଙ୍ଗସଙ୍ଖ୍ୟାୱିଭତ୍ତିଯୋ;

ତୁଲ୍ୟାଧିକରଣେ ଭିଯ୍ୟୋ,

କାତବ୍ବା ତା ୱିସେସନେ’’ତି [ସମ୍ବନ୍ଧଚିନ୍ତୋ ୧୫ ଗାଥା ଭେଦଚିନ୍ତା ୧୯୪ ଗାଥା]।

ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ କ୍ରିଯାୱିସେସନେ ଗହିତେ ସାମତ୍ଥିଯତୋ ‘‘ମଯା’’ତି ତତିଯନ୍ତସ୍ସ ପଠମନ୍ତତ୍ତଂ, ‘‘ୱନ୍ଦନା’’ତି ପଠମନ୍ତସ୍ସ ଛଟ୍ଠନ୍ତଞ୍ଚ ହୋତି। ୱନ୍ଦନା ଚ ମାନୋ ଚ, ତେସଂ ଭାଜନଂ। ତିଣ୍ଣଂ ସମୂହୋ ତଯଂ, ରତନାନଂ ତଯନ୍ତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଅତ୍ଥପେତଚତୁକ୍କପାଦାଦିଯମକୱଣ୍ଣନା

୩୦।

କମଲଂ କ’ମଲଂ କତ୍ତୁଂ-ୱନଦୋ ୱନଦୋ’ମ୍ବରଂ;

ସୁଗତୋ ସୁଗତୋ ଲୋକଂ, ସହିତଂ ସହିତଂ କରଂ।

୩୦।‘‘କମଲ’’ମିଚ୍ଚାଦି। କମଲଂ ଅରୱିନ୍ଦଂ କଂ ଜଲଂ ଅଲଙ୍କତ୍ତୁଂ ସଜ୍ଜନତ୍ଥାଯ ହୋତି, ୱିକସିତାରୱିନ୍ଦସନ୍ଦୋହସଞ୍ଛାୱିତୋଦକସ୍ସ ୱାପାଦୀସୁ ତାଦିସରମଣୀଯତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିସମ୍ଭୱତୋ, ଅୱନଂ ରକ୍ଖଂ ଦଦାତି ସସ୍ସସମ୍ପତ୍ତ୍ୟାଦିକାରଣଭାୱେନାତି ଅୱନଦୋ। ୱନଂ ଜଲଂ ଦଦାତି ନ ତୁଚ୍ଛୋତି ୱନଦୋ ମେଘୋ ଅମ୍ବରଂ ଆକାସଂ ଜଲଧାରଭାରଭରିତମ୍ବରକୁହରସ୍ସ ଦସ୍ସନୀଯତାଗୁଣଯୋଗତୋ ଅଲଂକତ୍ତୁନ୍ତି ଅଧିକତଂ। ସହିତଂ ସମ୍ପୁଣ୍ଣଂ ହିତଂ ଅଭିୱୁଦ୍ଧିଂ କରଂ କରୋନ୍ତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଗଦତୀତି ସୁଗତୋ ମଞ୍ଜୁଭାଣୀ ପୁବ୍ବବୁଦ୍ଧା ୱିଯ ନେକ୍ଖମ୍ମାଦିନା କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିକେ ପଜହନ୍ତୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ସୱାସନସକଲକିଲେସେ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ସୋଭନଂ ନିବ୍ବାନପୁରଂ ଗତୋତି ୱା ସୁଗତୋତି ୱୁତ୍ତୋ ସୋ ମହାମୁନି ଅତ୍ତନୋ ଅପରିମିତପାରମିତାସିମ୍ପକଚଗଲିତତିଲକଭାୱେନ ଲୋକଂ ଲୋକତ୍ତଯଂ, ସହିତଂ ଲୋକନ୍ତି ୱା ଯୋଜନୀଯଂ ଅଲଙ୍କତ୍ତୁଂ ଅଲଂକରଣାଯାତି। ଇଦଂ ପାଦଚତୁକ୍କାଦିଯମକମତ୍ଥପେତଂ।

୩୦।କମଲଂ ପଦୁମଂ କଂ ଜଲଂ ଅଲଙ୍କତ୍ତୁଂ ପଞ୍ଚୱିଧପଦୁମସଞ୍ଛନ୍ନସ୍ସ ଉଦକସ୍ସ ରମଣୀଯତ୍ତା ସକ୍କେତୁଂ ହୋତି। ଅୱନଦୋ କାଲେ ୱୁଟ୍ଠିସମ୍ପଦାଯ ସସ୍ସସମ୍ପଦାଦୀନଂ କାରଣତ୍ତା ଆରକ୍ଖଂ ଦେନ୍ତୋ ୱନଦୋ ମେଘୋ ଅମ୍ବରଂ ଆକାସଂ ଅଲଙ୍କତ୍ତୁଂ ଜଲଧାରଭାରଭରିତମ୍ବରକୁଚ୍ଛିଯା ଦସ୍ସନୀଯତ୍ତା ସକ୍କେତୁଂ ହୋତି, ସହିତଂ ସମ୍ପୂଣ୍ଣଂ ହିତଂ ଅଭିୱୁଦ୍ଧିଂ କରଂ କରୋନ୍ତୋ ସୁଗତୋ ଚିତ୍ରକଥୀ ସୁନ୍ଦରଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗତୋ ୱା ସୋ ସୁଗତୋ ସୋ ତଥାଗତୋ ଲୋକଂ ଲୋକତ୍ତଯଂ, ସହିତଂ ଲୋକଂ ୱା ଅଲଙ୍କତ୍ତୁଂ ଚିତ୍ରକଥାଦିକାରଣେହି ତାଦିସସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଚ ଲୋକରାମଣେଯ୍ୟସ୍ସାଭାୱା ସକ୍କେତୁଂ ହୋତି। ସବ୍ବପଦଟ୍ଠାନଂ ସତ୍ତାବ୍ଯଭିଚାରିତ୍ତା ହୋତୀତି ଗମ୍ଯଂ। ତତୋଯେୱ ସବ୍ବେ ପଠମନ୍ତଭୱନକ୍ରିଯାଯ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱଦନ୍ତି। ଇଦଂ ଅବ୍ଯପେତଚତୁକ୍କପାଦାଦିଯମକଂ।

୩୧।

ଅବ୍ଯପେତାଦିଯମକ-ସ୍ସେସୋ ଲେସୋ ନିଦସ୍ସିତୋ;

ଞେଯ୍ୟାନି'ମାଯେୱ ଦିସା-ଯ'ଞ୍ଞାନି ଯମକାନିପି।

୩୧। ଇଚ୍ଚେୱମଭିମତଯମକେ ଅବ୍ଯପେତପାଦାଦିଯମକସ୍ସ ଦିସାମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଉପସଂହରତି ''ଅବ୍ଯପେତେ''ଚ୍ଚାଦିନା। ଅବ୍ଯପେତସ୍ସ ଅବ୍ଯୱହିତସ୍ସ ଚତୁନ୍ନଂ ପାଦାନଂ ଆଦୋ, ଆଦିଭୂତସ୍ସ ୱା ଯମକସ୍ସ ଏସୋ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଲେସୋ କୋଚିଦେୱ ଭେଦୋ ନିଦସ୍ସିତୋ ୱିକପ୍ପିତୋ। ଅପରାନିପି କିଂ ନ ୱିକପ୍ପିଯନ୍ତୀତିଚେତି ଆହ ''ଞେଯ୍ୟାନି''ଚ୍ଚାଦି। ଇମାଯ ଦିସାଯ ଇମିନା ଉପାଯେନ ମଗ୍ଗେନେୱ ଅଞ୍ଞାନି ୱୁତ୍ତତୋ ଅପରାନି ଦୁତିଯପାଦାଦିଯମକତତିଯପାଦାଦିଯମକଚତୁତ୍ଥପାଦାଦିଯମକାଦୀନି ଅବ୍ଯପେତାନିପି ପଠମଦୁତିଯପାଦାଦିଯମକପଠମତତିଯପାଦାଦିଯମକାନିପି ବ୍ଯପେତାନି, ପଠମଚତୁତ୍ଥଦୁତିଯତତିଯପାଦାଦିଯମକାଦୀନିପି ଅବ୍ଯପେତବ୍ଯପେତାନି, ତଥା ମଜ୍ଝନ୍ତପାଦଯମକାନି ଞେଯ୍ୟାନି ଜାନିତବ୍ବାନି, ୱିଞ୍ଞୂନଂ ତାଦିସାଯ ଦିସାଯ ଦସ୍ସିତତ୍ତାତି। ତତ୍ଥ ଚ –

''ଗୁଣାଗୁଣେନ ସହ ତେ, ସାଧୱୋ'ସାଧୱୋ ଜନା;

ୱିଗାହନ୍ତେ ସମଂ ନାଥ, ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତେ କଥଂ ନୁ ତେ''।

ଇଚ୍ଚାଦିନା ଦୁତିଯପାଦାଦିଯମକାଦୀନି ଅବ୍ଯପେତାନି,

''ପିଯେନ ୱଚସା ସବ୍ବେ,

ପିଯେନ'ପ୍ପିଯଭାଣିନୋ;

ପାଦାନତେ ଜିନୋକାସି,

ସୋ ଧମ୍ମୋ ହନ୍ତୁ ୱୋ'ପ୍ପିଯଂ''।

ଇଚ୍ଚାଦିନା ପଠମଦୁତିଯପାଦାଦିଯମକାଦୀନି ଅବ୍ଯପେତାନି,

''ସ'ମଲଂ ସମଲଂ କତ୍ତୁଂ, ସୁଚିରଂସୁଚି ରଂଜଯେ;

ସୁଚିରଂ ସୁଚିରଂଗଂ ତଂ, ସ'ମଲଂ ସମଲଂଭି ଯୋ''।

ଇଚ୍ଚାଦିନା ପଠମଚତୁତ୍ଥଦୁତିଯତତିଯପାଦାଦିଯମକାଦୀନି ଅବ୍ଯପେତବ୍ଯପେତାନି,

''ମନୋହର ହର କ୍ଲେସଂ, ଜିନ ଚେତୋଭୱଂ ମମ;

ନନୁ ତ୍ୱଂ ପାରମୀସାରା-ମତଭାୱିତମୋସଧଂ''।

ଇଚ୍ଚାଦିନା ମଜ୍ଝପାଦଯମକାନି,

‘‘ସାଧୁନା ରଂଜୟ ଜୟ-ଦ୍ଧନିନା’ପୂରୟି ମହିଂ;

ଯୋ ତଂ ଜିନଓ୍ୱରଂ ଧୀର-ମଦ୍ଧକାମୋସି ଚେ ତୁଓ୍ୱଂ’’।

ଇଚ୍ଚାଦିନା ଅନ୍ତପାଦଯମକାନି ଞାନିତବ୍ବାନି।

୩୧। ଏଓ୍ୱଂ ଅଭିମତଯମକେନ ଅବ୍ୟପେତଯମକାନମୁପାଯାଦୀନି ନିଗମେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅବ୍ୟପେତି’’ଚ୍ଚାଦି। ଅବ୍ୟପେତାଦିଯମକସ୍ସ ୱିସଦିସଓ୍ୱଣ୍ଣେହି ଅବ୍ୟଓ୍ୱହିତାଦିଯମକସ୍ସ, ଅବ୍ୟପେତପାଦାଦିଯମକସ୍ସ ୱା ଏସୋ ଲେସୋ ‘‘ସୁଜନି’’ଚ୍ଚାଦିକୋ ଅପ୍ପକୋଦାହରଣନଯୋ ନିଦସ୍ସିତୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ଅଞ୍ଞାନି ଯମକାନିପି ଇମାଯେୱ ଦିସାଯ ଇମିନା ନଯେନେୱ ଞେଯ୍ୟାନି ୱିଞ୍ଞୂହି ଞାତବ୍ବାନି। ଆଦୋ ଯମକଂ, ଆଦିଭୂତଂ ୱା ଯମକଂ, ଅବ୍ୟପେତଞ୍ଚ ତଂ ଆଦିଯମକଞ୍ଚାତି ୱାକ୍ୟଂ। ଏଓ୍ୱଂ ଦସ୍ସିତେନ ଇମିନା କମେନ ଅବ୍ୟପେତଦୁତିଯପାଦାଦିଯମକାଦଯୋ ଞାତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ତତ୍ଥ ଅବ୍ୟପେତଦୁତିଯପାଦାଦିଯମକମେଓ୍ୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ –

ଗୁଣାଗୁଣେନ ସହ ତେ, ସାଧୱୋ’ସାଧୱୋ ଜନା;

ୱିଗାହନ୍ତେ ସମଂ ନାଥ, ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତେ କଥଂ ନୁ ତେ।

ଭୋ ନାଥ ତେ ତୁଯ୍ହଂ ଚିତ୍ତେ ସାଧୱୋ ଅସାଧୱୋ ତେ ଜନା ଗୁଣାଗୁଣେନ ସକସକଗୁଣେନ ଅଗୁଣେନ ଚ ସହ ସମଂ ଏକଜ୍ଝଂ କଥଂ ନୁ ୱିଗାହନ୍ତେ, ଚିତ୍ତଂ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ସୁଜନଦୁଜ୍ଜନେସୁ ସମମେତ୍ତା ଅଚ୍ଛରିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅବ୍ୟପେତପଠମଦୁତିଯପାଦାଦିଯମକମେଓ୍ୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ –

ପିଯେନ ୱଚସା ସବ୍ବେ, ପିଯେନ’ପ୍ପିଯଭାଣିନୋ;

ପାଦାନତେ ଜିନୋକାସି, ସୋ ଧମ୍ମୋ ହନ୍ତୁ ୱୋ’ପ୍ପୀଯଂ।

ଜିନୋ ଅପ୍ପିଯଭାଣିନୋପି ସବ୍ବେ ଜନେ ପିଯେନ ଯେନ ୱଚସା ପାଦାନତେ ଅକାସି, ସୋ ଧମ୍ମୋ ୱୋ ଅପ୍ପିଯଂ ହନ୍ତୁ। ଏତ୍ଥ ଅପିସଦ୍ଦପରିଯାଯସ୍ସ ପିସଦ୍ଦସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ଯତିଭଙ୍ଗୋ ନତ୍ଥି।

ପଠମଚତୁତ୍ଥଦୁତିଯତତିଯପାଦାଦିଅବ୍ୟପେତବ୍ୟପେତଯମକମେଓ୍ୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ –

ସ’ମଲଂ ସମଲଂ କତ୍ତୁଂ, ସୁଚିରଂସୁଚି ରଂଜଯେ;

ସୁଚିରଂ ସୁଚିରଂଗଂ ତଂ, ସ’ମଲଂ ସମଲଂଭି ଯୋତି।

ଏତ୍ଥ ‘‘ସମଲଂ ସମଲଂ, ସୁଚିରଂ ସୁଚିର’’ନ୍ତି ୱିସଦିସଓ୍ୱଣ୍ଣେହି ଅବ୍ୟଓ୍ୱହିତତ୍ତା ଅବ୍ୟପେତଂ, ‘‘ସମଲଂ ସମଲ’’ନ୍ତି ପୁବ୍ବପରଯୁଗଳଂ [ପୁବ୍ବପରଯୁଗଳଅଦ୍ୱଯଂ (କ।)] ‘‘କତ୍ତୁ’’ମିତି ଭିନ୍ନଓ୍ୱଣ୍ଣେହି, ‘‘ସୁଚିରଂ ସୁଚିର’’ନ୍ତି ପୁବ୍ବପରଯୁଗଳଂ [ପୁବ୍ବପରଯୁଗଳଅଦ୍ୱଯଂ (କ।)] ‘‘ଜଯେ’’ତି ଭିନ୍ନଓ୍ୱଣ୍ଣେହି ଚ ବ୍ୟଓ୍ୱହିତତ୍ତା ବ୍ୟପେତଞ୍ଚ ହୋତି। ସୁଚିରଂସୁଚି ସୋଭନରଂସିନା ଉଚି ଯୁତ୍ତୋ ଯୋ ଜିନୋ ସଂ ସନ୍ତିଂ ନିବ୍ବାନଂ ସମଲଂଭି ଅଲଭି, ଅଲଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅତିସଯେନ ସୁଚିରଂଗଂ ୱିସୁଦ୍ଧଦେହଂ ତଂ ଜିନଂ ସମଲଂ ଜଲ୍ଲିକାସଙ୍ଘାତେନ, ରାଗାଦିକୁଚ୍ଛିତସଙ୍ଘାତେନ ୱା ମଲେନ ସହିତଂ ସଂ ଅତ୍ତାନଂ ଅଲଂକତ୍ତୁଂ ନିମ୍ମଲଂ କତ୍ୱା ସଜ୍ଜେତୁଂ ସୁଚିରଂ ସୁଚିରକାଲଂ ରଂଜଯେ ଅତ୍ତନି ଅଭିରମାପେଯ୍ୟ।

ପାଦମଜ୍ଝଯମକମେଓ୍ୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ –

ମନୋହର ହର କ୍ଲେସଂ, ଜିନ ଚେତୋଭଓଂ ମମ;

ନନୁ ଓ୍ଵଂ ପାରମୀସାରା-ମତଭାଓିତମୋସଧନ୍ତି।

ମନୋହର ଜିନ ମମ ଚେତୋଭଓଂ କ୍ଲେସଂ ସନ୍ତାପଂ ହର ଅପନୟ, ଓ୍ଵଂ ପାରମୀସାରାମତଭାଓିତଂ ଓସଧଂ ଦିବ୍ବୋସଧଂ ନନୁ।

ପାଦନ୍ତଯମକମେଓଂ ଦଟ୍ଠଂ –

ସାଧୁନା ରଂଜୟ ଜୟ-ଦ୍ଧନିନା'ପୂରୟି ମହିଂ;

ଯୋ ତଂ ଜିନଓରଂ ଧୀର-ମତ୍ଥକାମୋସି ଚେ ତୁଓନ୍ତି।

ଯୋ ଜିନଓରୋ ସାଧୁନା ଜୟଦ୍ଧନିନା ଓେନେଯ୍ୟଜୟଘୋସେନ ମହିଂ ଆପୂରୟି, ଧୀରଂ ତଂ ଜିନଓରଂ ତୁଓଂ ସପ୍ପୁରିସ ଚେ ଅତ୍ଥକାମୋ ଅସି, ରଂଜୟ ଅଭିରମାପେହି। ଇମିନା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଯମକେହେଓ ଅଓସେସା ତତିୟପାଦାଦିଯମକାଦଯୋ ଓିଞ୍ଞେୟ୍ୟା।

୩୨।

ଅଚ୍ଚନ୍ତବହଓୋ ତେସଂ,

ଭେଦା ସମ୍ଭେଦଯୋନିୟୋ;

ତତ୍ଥାପି କେଚି ସୁକରା,

କେଚି ଅଚ୍ଚନ୍ତଦୁକ୍କରା।

୩୨। କିଂ ପନ ସାକଲ୍ଲେନ ନ ଓିକପ୍ପିତାନୀତି ଆହ ''ଅଚ୍ଚନ୍ତି''ଚ୍ଚାଦି। ତେସଂ ଓିକପ୍ପାନଂ ସମ୍ଭେଦୋ ସଙ୍କରୋ ମିସ୍ସିଓମୁଚ୍ଚାରଣପ୍ପକାରୋ ଯୋନି ପଭଓୋ ଯେସଂ ତେ ସମ୍ଭେଦଯୋନିୟୋ, ଭେଦା ପକାରା ଅଚ୍ଚନ୍ତବହଓୋ ଅତିସୟେନ ବହୁଲା ଯଥାଓୁତ୍ତନୟେନ ସମ୍ଭଓନ୍ତି, ତତ୍ଥାପି ତେସୁ ଓିକପ୍ପେସୁପି କେଚି ଓିକପ୍ପା ସୁଖେନ କରୀୟନ୍ତି ପୟୁଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସୁକରା, ତବ୍ବିପରୀତୋ ଚ କେଚି ଓିକପ୍ପା ଅଚ୍ଚନ୍ତଦୁକ୍କରା। ଇତି ଦ୍ଵିଧା ସଙ୍ଗୟ୍ହନ୍ତି, ତେସୁ ସୁକରାନଂ କେସଞ୍ଚି ଅଭିମତଯମକାନଂ ମୁଖମତ୍ତଂ ଦସ୍ସିତଂ। ଇଦାନି ଦୁକ୍କରାନଂ କେସଞ୍ଚି ମୁଖମତ୍ତଂ ନ ସବ୍ବମେଓଂ ଓେଦିତବ୍ବଂ।

ସମ୍ମୁନ୍ନତେନ ତେ ସତା,

କଥଂ ନ ତେ ନ ତେ ସିୟୁଂ;

ଯତୋ ନତେନତେପି'ତୋ,

ସିୟୁଂ ନ ତେ ନତେ ସୁଭା।

ଇଦଂ ପାଦଚତୁକ୍କମଜ୍ଝଯମକମବ୍ବପେତବ୍ବପେତମେକରୂପଂ ଦୁକ୍କରଂ।

ନ ଭାସୁରା ତେପି ସୁରା ଓିଭୂସିତା,

ତଥାସୁରା ଭୂରି ସୁରାପରାଜିତା;

ସଭାସୁ ରାଜାପି ତଥା ସୁରାଜିତୋ,

ଯଥା ସୁରାଜନ୍ତି ସୁରାୱିନିସ୍ସଟା।

ଇଦଂ ଚତୁକ୍କପାଦମଜ୍ଝଯମକମେକରୂପନ୍ବୟେତଂ।

୩୨। ସଦ୍ଧମିଦମନୁଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଲକ୍ଖଣାତିଦେସେନ ନିଗମନଂ କିମତ୍ଥମିଚ୍ଚାସଙ୍କାୟମାହ ''ଅଚ୍ଚନ୍ତେ''ଚ୍ଚାଦି। ତେସଂ ଯମକାନଂ ସନ୍ତେଦଯୋନିଯୋ ପଭେଦୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣଭୂତା ଭେଦା ଉଚ୍ଚାୱଚପକାରା ଅଚ୍ଚନ୍ତବହୱୋ, ତଥାପି ତେସୁପି କେଚି ଯମକା ସୁକରା ସୁସାଧିଯା, କେଚି ଅଚ୍ଚନ୍ତଦୁକ୍କରା ଅତିସଯେନ ଦୁସ୍ସାଧିଯା। ସନ୍ତେଦୋ ଯୋନି ଯେସନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଇହ ସୁକରସ୍ସ ଉପଦିସିତତ୍ତା ଦୁକ୍କରଯମକପୱେସୋପାଯମତ୍ତମୁପଦିସୀଯତେ –

''ମନଂ ମନଂ ସତ୍ଥୁ ଦଦେୟ୍ଯ ଚେ ଯୋ,

ମନଂ ମନଂ ପୀଣଯତ'ସ୍ସ ସତ୍ଥୁ;

ମନଂ ମନଂ ତେନ ଦଦେୟ୍ଯ ଚେ ନ,

ମନଂ ମନଂପ'ସ୍ସ ନ ସାଧୁପୁଜ୍ଜ''ନ୍ତି।

ଇଦଂ ପାଦଚତୁକ୍କାଦିଯମକମେକରୂପଂ ଅବ୍ୟପେତବ୍ୟପେତଂ।

ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ମନଂ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଂ ସତ୍ଥୁ ଜିନସ୍ସ ମନଂ ଖଣମତ୍ତମ୍ପି ଦଦେୟ୍ଯ ଚେ, ସତ୍ଥୁ ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ମନଂ ଚିତ୍ତଂ ଅସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମନଂ ଚିତ୍ତଂ ପୀଣଯତି ସମ୍ପୀଣେତି, ତେନ ତସ୍ମା ମନଂ ମନଂ ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଦଦେୟ୍ଯ ଚେ ନ ଯଦି ନୋ ଦଦେୟ୍ଯ, ଅସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମନଂ ଚିତ୍ତଂ ମନଂପି ମୁହୁତ୍ତମ୍ପି ସାଧୁପୁଜ୍ଜଂ ସାଧୂହି ପୂଜିତବ୍ବଂ ନ ଭୱତି।

''ସମୁନ୍ନତେନ ତେ ସତା,

କଥଂ ନ ତେ ନ ତେ ସିୟୁଂ;

ଯତୋ ନତେ'ନତେପି'ତୋ,

ସିୟୁଂ ନ ତେ ନତେ ସୁଭା''ତି।

ଇଦଂ ପାଦଚତୁକ୍କମଜ୍ଝଯମକମେକରୂପମବ୍ୟପେତବ୍ୟପେତଂ।

ଯତୋ ଯେନ କାରଣେନ ତେ ତୁଯ୍ହଂ ସତା ସୋଭନେନ ସମୁନ୍ନତେନ ସମ୍ମା ଉନ୍ନତେନ ହେତୁନା ନତେପି ଅୱନତେପି ଅନତେପି ଅନୱନତେପି ତେ ତେ ସୁଭା ତେ ତେ ସୋଭନା ନ ନ ସିୟୁଂ, ଭୱନ୍ତେୱ, ଅତୋ ତେନ କାରଣେନ ତେ ସୁଭା ତେ ସୋଭନା ନତେ ଅୱନତେ କଥଂ ନ ସିୟୁଂ, ଭୱନ୍ତେୱ।

''ଜିନଂ ପଣାମୋନତସଜ୍ଜନଂ ଜନଂ,

ଗୁଣେ ନିୱେସେନ୍ତମସଜ୍ଜନଂ'ଜନଂ;

ୱେନେୟ୍ଯନେତ୍ତେ ଗୁଣଭାଜନଂ ଜନଂ,

ନମେ ମମେନ୍ତଂ ଖଲୁ ସଜ୍ଜନଂ'ଜନ''ନ୍ତି।

ଇଦଂ ପାଦଚତୁକ୍କନ୍ତଯମକମେକରୂପମବ୍ଯପେତବ୍ଯପେତଯମକଂ ଦୁକ୍କରଂ।

ପଣାମୋନତସଜ୍ଜନଂ ପଣାମିତୁକାମୋନତସାଧୁଜନୱନ୍ତଂ ଜନଂ ୱେନେଯ୍ଯଜନଂ ଅସଜ୍ଜ ପମାଦମକତ୍ୱା ଗୁଣେ ସୀଲାଦିଗୁଣେ ନିୱେସେନ୍ତଂ ନିଯୋଜେନ୍ତଂ ୱେନେଯ୍ଯନେୱେ ଅଞ୍ଜନଂ ଅଞ୍ଜନଭୂତଂ ଗୁଣଭାଜନଂ ଗୁଣାନମାଧାରଭୂତଂ ସଜ୍ଜନଂଜନଂ ଇମିନା କାରଣେନ ସାଧୁଜନାନଂ ଅଞ୍ଜନଭୂତଂ ଜନଂ ସାଧୁଜନଂ ଖଲୁ ଏକନ୍ତେନ ମମେନ୍ତଂ ମମାଯନ୍ତଂ ନଂ ଜିନଂ ନମେ ନମାମି।

''ସାଭାସୁ ସାଭା ଭୁୱନେ ଜିନସ୍ସ,

ସାଭାଯ ସା ଭାସତିଯେୱ ଜାତୁ;

ସାଭାଯ ସା ଭାତି ନ ଚେ କଥଂ ନ,

ସାଭା ସସାଭାନମତିଚ୍ଚ ଭାତୀ''ତି।

ଇଦଂ ପାଦଚତୁକ୍କାଦିଯମକେକରୂପବ୍ଯପେତଂ।

ଭୁୱନେ ସତ୍ତଲୋକେ ସାଭାସୁ ୱିଜ୍ଜମାନାଭାସୁ ଜିନସ୍ସ ସାଭା ସୋଭନା ଆଭା ସାଭାଯ ୱିଜ୍ଜମାନାଯ, ସୋଭନାଯ ୱା ଆଭାଯ ଆଭାତୋ ଜାତୁ ଏକନ୍ତେନ ଭାସତିଯେୱ ଦିପ୍ପତେୱ, ସା ଜିନାଭା ସାଭାଯ ୱିଜ୍ଜମାନାଭାତୋ ଅଧିକା ହୁତ୍ୱା ଚେ ନ ଭାତି ଯଦି ନ ଭାସତି, ସସାଭାନଂ ୱିଜ୍ଜମାନସୋଭନାଭାନଂ ବ୍ରହ୍ମାଦୀନଂ ସାଭା ସୋଭନାଭାଯୋ ଅତିଚ୍ଚ ଅତିକ୍କମ୍ମ କଥଂ ନ ଭାତି, ଭାସତିଯେୱ।

''ନ ଭାସୁରା ତେପି ସୁରା ୱିଭୂସିତା,

ତଥାସୁରା ଭୂରି ସୁରାପରାଜିତା;

ସଭାସୁ ରାଜାପି ତଥା ସୁରାଜିତୋ,

ଯଥା ସୁରାଜନ୍ତି ସୁରାୱିନିସ୍ସଟା''ତି।

ଇଦଂ ପାଦଚତୁକ୍କମଜ୍ଝଯମକେକରୂପବ୍ଯପେତଂ।

ସୁରାୱିନିସ୍ସଟା ସୁରାପାନତୋ ଅପଗତା ଜନା ଯଥା ସୁରାଜନ୍ତି, ତଥା ୱିଭୂସିତା ୱିସେସେନ ଅଲଙ୍କତା ତେପି ସୁରା ତେ ଦେୱା ଅପି ନ ଭାସୁରା ସୋଭମାନା ନ ହୋନ୍ତି, ତଥା ଏୱଂ ସୁରାପରାଜିତା ସୁରାପାନହେତୁ ପରାଜିତଭାୱଂ ପତ୍ତା ଭୂରି ଅସୁରା ବହୱୋ ୱେପଚିତ୍ତିଆଦଯୋ ଅସୁରାପି ନ ଭାସୁରା ନ ସୋଭନ୍ତି, ତଥା ଏୱଂ ସୁରାଜିତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଅଲଙ୍କତୋ ରାଜାପି ସଭାସୁ ନ ଭାସୁରୋ।

''ଜିନାଣତ୍ତିଯଂ ଯୋ'ହିତାସା ସିତାସା,

ଅୱସ୍ସଂୱ ତେ ହୋନ୍ତ୍ୟ'ତାସା ହତାସା;

ଅତୋ ସଦ୍ଧପାପେ ସତାସା ୱତାସା,

କରୋନ୍ତେୱ ସନ୍ତିସ୍ସିତା ସାମିତାସା''ତି।

ଇଦଂ ପାଦଚତୁକ୍କନ୍ତଯମକମେକରୂପବ୍ଯପେତଂ।

ଯେ ସପ୍ପୁରିସା ଜିନାଣତ୍ତିଯଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱିନଯପଣ୍ଣତ୍ତିସଙ୍ଖାତାଣତ୍ତିଯଂ ଓହିତାସା ଅୱୀତିକ୍କମୱସେନ ପତିଟ୍ଠିତଆସା ହୋନ୍ତି ସିତାସା ପରିସୁଦ୍ଧାସା, ତେ ସାଧୱୋ ହତାସା ଅନୁକ୍କମେନ ହତତଣ୍ହା ଅୱସ୍ସଂୱ ଏକନ୍ତେନେୱ ଅତାସା ଭଯରହିତା ଯତୋ ହୋନ୍ତି, ଅତୋ ତସ୍ମା ସଦ୍ଧପାପେ ସଦ୍ଧାକୁସଲେ

ସତାସା ଭଯସହିତା ୱତାସାୱ ନିରୱଜ୍ଜୱତାଭିଲାସୱନ୍ତୋ ସାଧୁଜନା ସନ୍ତିସ୍ସିତା ସନ୍ତିନିସ୍ସିତାଯୋ ସାମିତାସା ସାମିଭାୱାସାଯୋ କରୋନ୍ତେୱ।

୩୩।

ଯମକଂ ତଂ ପହେଳିଇ ଚ, ନେକନ୍ତମଧୁରାନି'ତି;

ଉପେକ୍ଖିଯନ୍ତି ସଜ୍ଜାନି, ସିସ୍ସଖେଦଭଯା ମଯା।

୩୩। ନନୁ ଯମକଂ ନାମ କୱୀନଂ ସାମତ୍ଥିଯୱିସେସସୂଚକନ୍ତି ତତ୍ଥ ତଂ ସୋପଯୋଗଂ, ପହେଳିଇକା ଚ ସୋପଯୋଗା କୀଳାୱିନୋଦନେ ସମ୍ବାଧଟ୍ଠାନମନ୍ତନେ ପରବ୍ଯାମୋହନେ [ପରମବ୍ଯାମୋହନେ (କ।), କାବ୍ଯାଦାସ ୩।୯୭] ଚ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ କଥମୁପେକ୍ଖା ଭୱତୋତି ଆହ ''ଯମକ''ନ୍ତିଆଦି। ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଯମକଞ୍ଚ ସୁକରଦୁକ୍କରପ୍ପଭେଦଂ। ପହେଳିଇକା ପନ ପୁବ୍ବାଚରିଯେହି ସୋଳସ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ସମାଗତାୱଞ୍ଚିତାଦିକା। ତତ୍ଥିଦଂ ଲକ୍ଖଣଂ –

ସମାଗତା ନାମ ସିଯା, ଗୁଳହତ୍ଥା ପଦସନ୍ଧିନା;

ୱଞ୍ଚିତାଞ୍ଞତ୍ଥ ରୁଳହେନ, ଯତ୍ଥ ସଦ୍ଦେନ ୱଞ୍ଚନା।

ଉକ୍କନ୍ତାତିବ୍ଯୱହିତ-ପ୍ପଯୋଗା ମୋହକାରିନୀ;

ସିଯା ପମୁସ୍ସିତା ଯସ୍ସା, ଦୁବ୍ବୋଧତ୍ଥା ପଦାୱଲି।

ସମାନରୂପା'ମୁଖ୍ଯତ୍ଥା-ରୋପାହିତପଦା ସିଯା;

ଫରୁସା ପଚ୍ଚଯାଦୀହି, ଜାତସଦ୍ଦା କଥଞ୍ଚିପି।

ସଙ୍ଖ୍ଯାତା ନାମ ସଙ୍ଖ୍ଯାନଂ, ଯତ୍ଥ ବ୍ଯାମୋହକାରଣଂ;

ଅଞ୍ଞଥା'ଭାସତେ ଯତ୍ଥ, ୱାକ୍ଯତ୍ଥୋ ସା ପକପ୍ପିତା।

ସା ନାମନ୍ତରିକା ଯସ୍ସା, ନାମେ ନାନତ୍ଥକପ୍ପନା;

ନିଭୂତା'ୱଟ୍ଟିତଞ୍ଞତ୍ଥା, ତୁଲ୍ଯତ୍ଥସୁତିହେତୁତୋ।

ସମାନସଦ୍ଦା ସା ଇଟ୍ଠ-ସଦ୍ଦପରିଯାଯସାଧିତା;

ସମ୍ମୂଳହା ମୂଳହତାଯେୱ, ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ଥାପି ସାଧୁକଂ।

ଯସ୍ସା ସମ୍ବନ୍ଧବାହୁଲ୍ଯା, ନାମଂ ସା ପାରିହାରିକୀ;

ଏକଚ୍ଛନ୍ନା ଭୱେ ବ୍ଯଞ୍ଜା-ଧେଯ୍ଯଂ ନିସ୍ସଯଗୋପନା।

ସା ଭୱେ ଉଭଯଚ୍ଛନ୍ନା, ଯସ୍ସା ଉଭଯଗୋପନା;

ସଂକିଣ୍ଣା ନାମ ସା ଯସ୍ସା, ନାନାଲକ୍ଖଣସଙ୍କରୋତି।

ଦୋସତ୍ତେପି ଚେସଂ ସଦ୍ଦେସଂ ଉକ୍କନ୍ତାଦୀସୁ ଦୋସଭାୱେ ନାରୋପିତତ୍ତା। ଏସା ହି [ମନସୋତି (କ।)] ''ବହୁଗୁଣେ ପଣମତି''ଚ୍ଚାଦିନା

[ସୁବୋଧାଲଙ୍କାର ୪୪ ଗାଥା] ୱାକ୍ଯସଂକିଣ୍ଣନାମେନ ନ ୱୁତ୍ତା, ପକପ୍ପିତା ଚ ସଂସଯଦୋସପରିହାରେନ ‘‘ଯାତେ ଦୁତିଯଂ ନିଲଯ’’ନ୍ତି [ସୁବୋଧାଲଙ୍କାର ୧୧୨ ଗାଥା] ଆଦିନା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା।

‘‘ପଭୱା’ନତୱିଭିଣ୍ଣା, ତୱା’ଣା ମହତୀ ସତି;

ଚିରାଯ ଜଯତଂ ନାଥ, ପହୁତଫଲସାଧନୀ’’ତି।

ଅଯଂ ସମାଗତା।

‘‘ଭଦ୍ଦମେୱୋ’ପସେୱେଥ୍ଯ, ୱିଧୂତମଦକିବ୍ବିସଂ;

ସମ୍ପାପଯେ ପୁରଂ ଖେମଂ, ସ ଦନ୍ତୋ’ଭନିସେୱିନ’’ନ୍ତି।

ଅଯଂ ୱଞ୍ଚିତା।

ପମୁସ୍ସିତାଦଯୋ ତୁ ଲକ୍ଖଣାନୁସାରେନ, ତଦ୍ଧୋଦାହରଣାନୁସାରେନ ଚ ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏୱଂ ପୁବ୍ବାଚରିଯେହି ପରିକପ୍ପିତା ପହେଳିକା ଚେତି ଏତାନି ସବ୍ବାନି ଏକନ୍ତେନ ନିଯମେନ ନ ମଧୁରାନି ଅତ୍ଥରସସ୍ସ ୱା ସଦ୍ଦରସସ୍ସ ୱା କସ୍ସଚି ଅଭାୱେନ ଅସ୍ସାଦିତବ୍ବାନି ନ ହୋନ୍ତୀତି ଇମିନା କାରଣେନ ସିସ୍ସାନମୁପ୍ପନ୍ନୋ ଖେଦୋଯେୱ ଭଯଂ ତତୋ ତେସଂ ଖେଦତୋ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଭଯତୋ ମଯା ଉପେକ୍ଖିଯନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧନୀଯଂ।

୩୩। ଏୱଂ ସୁକରଦୁକ୍କରୱସେନ ଦୁୱିଧଭଂ ୱତ୍ୱା କୱୀନଂ ସାମତ୍ଥିଯପ୍ପକାସନେ ସପ୍ପଯୋଜନଯମକାନଞ୍ଚ, କୀଳଆୱିନୋଦନେ ସମ୍ବାଧଟ୍ଠାନସମ୍ମନ୍ତନେ ପରବ୍ଯାମୋହନେ ଚାତି ଇମେସୁ ସପ୍ପଯୋଜନାନଞ୍ଚ ପହେଳିକାନମୱଚନେ କାରଣଂ ନିଦ୍ଦିସତି ‘‘ଯମକ’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ତଂ ଯମକଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ସୁକରଦୁକ୍କରାଦିଭେଦଂ ଯମକଜାତଞ୍ଚ ପହେଳି ଚ ପୁବ୍ବାଚରିଯେହି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ସମାଗଭାଦିକା ପହେଳିକା ଚ ଇତି ଇମାନି ସବ୍ବାନି ଏକନ୍ତମଧୁରାନି ନ ଇତି ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବସ୍ସ ଅତ୍ଥରସସ୍ସ, ସଦ୍ଦରସସ୍ସ ୱା ନିଯମତୋ ଅଭାୱା ଏକନ୍ତେନ ଅମଧୁରାନି, ଇତି ଇମିନା କାରଣେନ ଚ ସିସ୍ସଖେଦଭଯା ସିସ୍ସାନଂ ଅସହନସଙ୍ଖାତାଯ ଅସହନେନ ଜାତାଯ ୱା ଭୀତିଯା ଚ ମଯା ଉପେକ୍ଖୀଯନ୍ତି। ସିସ୍ସାନଂ ଖେଦୋଯେୱ ଭଯଂ, ସିସ୍ସଖେଦତୋ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱା ଭଯଂ, ତତୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଏତ୍ଥ ପହେଳିକା ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବା –

ସମାଗତା ଚ ୱଞ୍ଚିତୁ-କ୍କନ୍ତା ପମୁସ୍ସିତାପି ଚ;

ସମାନରୂପା ଫରୁସା, ସଙ୍ଖ୍ଯାତା ଚ ପକପ୍ପିତା।

ଅଥୋପି ନାମନ୍ତରିକା, ନିଭୂତା ଚ ପହେଳିକା;

ଅଥୋ ସମାନସଦ୍ଦା ଚ, ସମ୍ମୂଳ୍ହା ପାରିହାରିକୀ;

ଏକଚ୍ଛନ୍ନୋଭଯଚ୍ଛନ୍ନା, ସଂକିଣ୍ଣାତି ଚ ସୋଳସାତି।

ତତ୍ରିଦଂ ଲକ୍ଖଣଂ –

ସମାଗତା ନାମ ସିଯା, ଗୁଳ୍ହତ୍ଥା ପଦସନ୍ଧିନା;

ୱଞ୍ଚିତାଞ୍ଞତ୍ଥ ରୁଳ୍ହେନ, ଯତ୍ଥ ସଦ୍ଦେନ ୱଞ୍ଚନା।

ଉକ୍କନ୍ତାତିବ୍ୟୱହିତ-ପ୍ପୟୋଗା ମୋହକାରିନୀ;

ସିୟା ପମୁସ୍ସିତା ୟସ୍ସା, ଦୁବ୍ବୋଧତ୍ଥା ପଦାୱଲି।

ସମାନରୂପା'ମୁଖ୍ୟତ୍ଥା-ରୋପାହିତପଦା ସିୟା;

ଫରୁସା ପଚ୍ଚୟାଦୀହି, ଜାତସଦ୍ଦା କଥଞ୍ଚିପି।

ସଙ୍ଖ୍ୟାତା ନାମ ସଙ୍ଖ୍ୟାନଂ, ୟତ୍ଥ ବ୍ୟାମୋହକାରଣଂ;

ଅଞ୍ଞଥା'ଭାସତେ ୟତ୍ଥ, ୱାକ୍ୟତ୍ଥୋ ସା ପକପ୍ପିତା।

ସା ନାମନ୍ତରିକା ୟସ୍ସା, ନାମେ ନାନତ୍ଥକପ୍ପନା;

ନିଭୂତା'ୱଟ୍ଟିତଞ୍ଞତ୍ଥା, ତୁଲ୍ୟତ୍ଥସୁତିହେତୁତୋ।

ସମାନସଦ୍ଦା ସା ଇଟ୍ଠ-ସଦ୍ଦପରିୟାୟସାଧିତା;

ସମ୍ମୁଢହା ମୂଢହତାୟେୱ, ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାପି ସାଧୁକଂ।

ୟସ୍ସା ସମ୍ବନ୍ଧବାହୁଲ୍ଲା, ନାମଂ ସା ପାରିହାରିକୀ;

ଏକଚ୍ଛନ୍ନା ଭୱେ ବ୍ୟଞ୍ଜା-ଧେୟ୍ୟଂ ନିସ୍ସୟଗୋପନା।

ସା ଭୱେ ଉଭୟଚ୍ଛନ୍ନା, ୟସ୍ସା ଉଭୟଗୋପନା;

ସଂକିଣ୍ଣା ନାମ ସା ୟସ୍ସା, ନାନାଲକ୍ଖଣସଙ୍କରୋତି।

ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ପଦସନ୍ଧିନା ପଦାନଂ ସନ୍ଧାନତୋ ଗୁଢହତ୍ଥା ଅପାକଟତ୍ଥା ସମାଗତା ନାମ ସିୟା। ଗୁଢହତ୍ଥାତି ପସିଦ୍ଧାନୁୱାଦେନ ଅପସିଦ୍ଧା ସମାଗତା ୱିଧୀୟତେ। ଇତୋ ପରମ୍ପି ଅନୁୱାଦାନୁୱାଦ୍ୟଭାୱୋ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୟତ୍ଥ ପହେଢଇକାୟଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ରୁଢହେନ ସଦ୍ଦେନ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ପସିଦ୍ଧେନ ରୁଢହିସଦ୍ଦେନ ୱଞ୍ଚନା ୱଞ୍ଚିତା ନାମ ସିୟା।

ଅତିବ୍ୟୱହିତପ୍ପୟୋଗା ଅତିସୟେନ ଅନ୍ତରିତପୟୁଜ୍ଜମାନପଦୟୁତ୍ତା ତତୋୟେୱ ମୋହକାରିନୀ ସମ୍ମୋହକାରିକା ପହେଢଇକା ଉକ୍କନ୍ତା ନାମ। ୟସ୍ସା ପହେଢଇକାୟ ପଦାୱଲି ପଦପନ୍ତି ଦୁବ୍ବୋଧତ୍ଥା ଦୁରନୁବୋଧାଭିଧେୟ୍ୟା, ସା ପମୁସ୍ସିତା ନାମ।

ଅମୁଖ୍ୟତ୍ଥାରୋପାହିତପଦା ଅପ୍ପଧାନତ୍ଥେ ମୁଖ୍ୟତ୍ଥପକାସକସଦ୍ଦାନଂ କିଞ୍ଚି ସଧମ୍ମଂ ନିସ୍ସାୟ ଆରୋପନତୋ ଉପଟ୍ଠିତପଦୟୁତ୍ତା ସମାନରୂପା ନାମ ସିୟା। ପଚ୍ଚୟାଦୀହି ପଚ୍ଚୟାଦେସାଦୀହି କଥଞ୍ଚିପି ୟେନ କେନଚି ପକାରେନ ଜାତସଦ୍ଦା ନିପ୍ଫନ୍ନସଦ୍ଦା ଫରୁସା ନାମ।

ୟତ୍ଥ ୟସ୍ସଂ ପହେଢଇକାୟଂ ସଙ୍ଖ୍ୟାନଂ ଗଣନଂ ୱୁତ୍ତମପି ବ୍ୟାମୋହକାରଣଂ ହୋତି, ସା ପହେଢଇକା ସଙ୍ଖ୍ୟାତା ନାମ ସିୟା। ୟତ୍ଥ ୟସ୍ସଂ ପହେଢଇକାୟଂ ୱାକ୍ୟତ୍ଥୋ ସମୁଦାୟତ୍ଥୋ ଅଞ୍ଞଥା ଅଞ୍ଞେନ ପକାରେନ ଆଭାସତେ ୱିଞ୍ଞାୟତେ, ସା ପକପ୍ପିତା ନାମ।

ୟସ୍ସା ପହେଢଇକାୟ ନାମେ ପୟୁତ୍ତାଭିଧାନେ ନାନତ୍ଥକପ୍ପନା ୱିୱିଧାଭିଧେୟ୍ୟକପ୍ପନା ସମ୍ଭୱତି, ସା ପହେଢଇକା ନାମନ୍ତରିକା ନାମ। ତୁଲ୍ୟତ୍ଥସୁତିହେତୁତୋ ସମାନତ୍ଥସଦ୍ଦାନଂ ପୟୋଗହେତୁୟା ଅୱଟ୍ଟିତଞ୍ଞତ୍ଥା ପତିଟ୍ଠିତଅଞ୍ଞତ୍ଥା ହୋତି, ସା ନିଭୂତା ନାମ।

ୟା ପହେଢଇକା ଇଟ୍ଠସଦ୍ଦପରିୟାୟସାଧିତା ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥସଦ୍ଦସ୍ସ ୱେୱଚନେହି ନିପ୍ଫାଦିତା ହୋତି, ସା ସମାନସଦ୍ଦା ନାମ। ସାଧୁକଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାପି ଦସ୍ସିତଅତ୍ଥୟୁତ୍ତାପିୟା ମୂଢହତାୟେୱ ସମ୍ମୋହଭାୱତ୍ତଂ ଏୱ ଭୱତି, ସା ସମ୍ମୁଢହା ନାମ।

ଯସ୍ସା ପହେଳିକାଯ ୱିରଚନେ ନାମଂ ଦସ୍ସିଯମାନଂ ନାମଂ ସମ୍ବନ୍ଧବାହୁଲ୍ଲା ସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ବହୁଲଭାୱତୋ ଭୱତି, ସା ପାରିହାରିକୀ ନାମ। ଯସ୍ସା ଆଧେଯ୍ୟଂ ବ୍ଯଞ୍ଜ ଅଭିବ୍ଯଞ୍ଜିଯ ପକାସେତ୍ୱା ନିସ୍ସଯଗୋପନା ଆଧାରଗୁତ୍ତି ଭୱତି, ସା ଏକଚ୍ଛନ୍ନା ନାମ।

ଯସ୍ସା ପଯୋଗେ ଉଭଯଗୋପନା ଉଭିନ୍ନମାଧାରାଧେଯ୍ୟାନଂ ଗୋପନା ଭୱତି, ସା ଉଭଯଚ୍ଛନ୍ନା ନାମ। ଯସ୍ସା ନାନାଲକ୍ଖଣସଙ୍କରୋ ସମାଗତାଦିନାନାୱିଧଲକ୍ଖଣାନଂ ସଙ୍କରୋ ହୋତି, ସା ସଂକିଣ୍ଣା ନାମ ସିଯା।

ଇଦାନି ସମାଗତାଦୀନଂ ଲକ୍ଖିଯଂ କମେନ ଏୱଂ ଞାତବ୍ବଂ –

‘‘ପଭୱା’ନତୱିତ୍ଥିଣ୍ଣା, ତୱା’ଣା ମହତୀ ସତୀ;

ଚିରାଯ ଜଯତଂ ନାଥ, ପହୁତଫଲସାଧିନୀ’’ତି।

ଅଯଂ ସମାଗତା।

ନାଥ ତୱ ପଭୱତୋ ପଟ୍ଠାଯ ନତୱିତ୍ଥିଣ୍ଣା ୱଣତୱସେନ ପଟ୍ଠତା, ଏୱଂ ସତି ନଦୀ ୱିଯ ଦିସ୍ସତି। ପଭୱ ପକଟ୍ଠତ ସୋଭାୱନ୍ତ। ଭୋ ନାଥ ତୱ ତୁଯ୍ହଂ ମହତୀ ସତୀ ମହନ୍ତୀ ସମାନା ଆଣା ଆନତୱିତ୍ଥିଣ୍ଣା ଅୱନି ନତେସୁ ଜନେସୁ ପଟ୍ଠତା ପହୁତଫଲସାଧିନୀ ବହୁଲତ୍ଥନିପ୍ଫାଦନୀ ଚିରାଯ ଚିରକାଲଂ ଜଯତଂ ଉକ୍କଂସଭାୱେନ ପୱତ୍ତତୁ। ଏତ୍ଥ ପଭୱଆନତୈତିସନ୍ଧିନା ଅତ୍ଥୋ ଗୁଳ୍ହୋ।

‘‘ଭଦ୍ଦମେୱୋ’ପସେୱେଯ୍ୟ, ୱିଧୂତମଦକିବ୍ବିସଂ;

ସମ୍ପାପଯେ ପୁରଂ ଖେମଂ, ସ ଦନ୍ତୋ’ୱନିସେୱିତ’’ନ୍ତି।

ଅଯଂ ୱଞ୍ଚିତା।

ୱିଧୂତମଦକିବ୍ବିସଂ ୱିନାସିତମଦଦୋସଂ ଭଦ୍ଦମେୱ ମନ୍ଦପିଯ [ପିନ୍ଦପିସ୍ସ (କ।)] – ଭଦ୍ଦଜାତିକେସୁ ହତ୍ଥୀସୁ ଭଦ୍ଦଜାତିକହତ୍ଥିମେୱ ଉପସେୱେଯ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ୱିଯ ଦିସ୍ସତି। ଭଦ୍ଦମେୱ ଉତ୍ତମପୁରିସମେୱ ସେୱେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେୱନଂ କିମତ୍ଥନ୍ତି ଚେ? ହତ୍ଥିପକ୍ଖେ ଦନ୍ତୋ ସିକ୍ଖିତୋ ସୋ ହତ୍ଥି ଅୱନିସେୱିତଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ଭଜିତଂ ଜନଂ ଖେମଂ ନିବ୍ଭଯଂ ପୁରଂ ନଗରଂ ସମ୍ପାପେତି। ପୁରିସପକ୍ଖେ ପନ ଦନ୍ତୋ ଦମିତୋ ସୋ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲୋ ଅୱନିସେୱିତଂ ଅଦ୍ଧାନମୁପସେୱିତଂ ଜନଂ ଖେମଂ ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖଂ ପୁରଂ ନିବ୍ବାନପୁରଂ ପାପେତି। ଏତ୍ଥ କୱିଚ୍ଛିତୌତ୍ତମତ୍ଥତୋ ଅଞ୍ଞେନ ହତ୍ଥିଅତ୍ଥେ ରୁଳ୍ହେନ ସଦ୍ଦେନ ୱଞ୍ଚନା ନାମ।

‘‘ବହୁଗୁଣେ ପଣମତି, ଦୁଜ୍ଜନାନଂପ୍ପଯଂ ଜନୋ;

ହିତଂ ପମୁଦିତୋ ନିଚ୍ଚଂ, ସୁଗତଂ ସମନୁସ୍ସର’’ନ୍ତି।

ଅଯଂ ଉକ୍କନ୍ତା। ଇମସ୍ସତ୍ଥୋ ଉପରି ଆଗମିସ୍ସତି।

ବ୍ଯାକିଣ୍ଣଦୋସତ୍ତେ ସତିପି ପହେଳିକାରୁଳ୍ହତ୍ତା ଏସା ଇଟ୍ଠା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ପହେଳିକାଯମାରୁଳ୍ହା, ନ ହି ଦୁଟ୍ଠା କିଲିଟ୍ଠତା’’ତି। ଇହ ସମ୍ବନ୍ଧୀପଦାନଂ ଅଟ୍ଠାନଟ୍ଠାପନେନ ବ୍ଯୱହିତତ୍ତଂ ହୋତି।

‘‘ମୁଖଫୁଲ୍ଲଂ ଗିଙ୍ଗମକଂ, ନିଯୁତ୍ତୁଗ୍ଗତ୍ଥନୁନ୍ନତଂ;

ପଟଚ୍ଚରୀ ୱରଂ ପୋସୋ, ଭୀରୁଯା ଧାରଯନ୍ତିଯା’’ତି।

ଅଯଂ ପମୁସ୍ସିତା।

ମୁଖଫୁଲ୍ଲଂ ତିଲକାଦିଂ ଗିଙ୍ଗମକଂ ଏୱଂନାମକଂ ପସାଧନଂ ନିୟୁରୁଗ୍ଗହନୁନ୍ନତଂ ନିୟୁରଂ ୱଲୟଂ, ଉଗ୍ଗହନଂ ପୟୋଧରପଟଂ, ଉନ୍ନତଂ ନଲାଟପଟାଦିକଂ, ମୁଖତୋ ଉନ୍ନତାଭରଣଞ୍ଚ ଧାରୟନ୍ତିୟା ଭୀରୁୟା ଇତ୍ଥିୟା ପଟଚ୍ଚରୀ ଜିଣ୍ଣୱତ୍ଥନିୱାସୀ ପୋସୋ ପୁରିସୋ ୱରଂ ଉତ୍ତମୋ। ଏତ୍ଥ ବହୁପୟୋଗରହିତେହି ସଦ୍ଦେହି ରଚିତତ୍ତା ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦୁରୱବୋଧତା।

''ନୱ'ଗ୍ଗରତନାନ'ସ୍ମିଂ, ଦିସ୍ସନ୍ତି ରତନାକରେ;

ପୁରିସାନେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ, ଅଟ୍ଠା'ସାଧାରଣା'ପର''ନ୍ତି।

ଅୟଂ ସମାନରୂପା।

ଅସ୍ମିଂ ରତନାକରେ ଅଗ୍ଗରତନାନି ନୱ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ଏତ୍ଥ ଇମେସୁ ରତନେସୁ ଅଟ୍ଠ ରତନାନି ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ପୁରିସାନଂ ଅସାଧାରଣାନି, ଅପରଂ ରତନଂ ସାଧାରଣଂ। ଇମାନି ନୱ ଲୋକୁତ୍ତରାନି ଚିତ୍ତୀକତାଦିଅତ୍ଥେନ ''ରତନାନୀ''ତି ଚ ତପ୍ପଭୱୋ ସନ୍ତାସମ୍ବନ୍ଧୋ ''ଆକରୋ''ତି ଚ କପ୍ପିତୋତି ଅମୁଖ୍ୟତ୍ଥେସୁ ରତନାଦିସଦ୍ଦାନମାରୋପନଂ ହୋତି।

''ୱିନ୍ଦନ୍ତି ଦେୱଗନ୍ଧବ୍ବା, ହିମୱନ୍ତମହାତଲେ;

ରସୱନ୍ତେ ସରେ ସତ୍ତ, ନ ନାଗାପି ଉପୋସଥା''ତି।

ଅୟଂ ଫରୁସା।

ହିମୱନ୍ତମହାତଲେ ହିମାଲୟସ୍ସ ମତ୍ଥକେ ରସୱନ୍ତେ ସୋଦକେ ସତ୍ତ ସରେ ଅନୋତତ୍ତାଦିକେ ଦେୱଗନ୍ଧବ୍ବା ୱିନ୍ଦନ୍ତି ସେୱନ୍ତି, ଉପୋସଥା ନାଗାପି ନ ୱିନ୍ଦନ୍ତି। ଅୟମପରତ୍ଥୋ। ହିମୱନ୍ତମହାତଲେ ଚନ୍ଦରଂସିୟୁତ୍ତେ ମହାପାସାଦତଲେ ଦେୱଗନ୍ଧବ୍ବା କୀଳଅମାନା ଗନ୍ଧବ୍ବା ରସୱନ୍ତେ ମଧୁରଗୁଣୟୁତ୍ତେ ସତ୍ତ ସରେ ୱୀଣାୟ ଛଜ୍ଜାଦିକେ ସତ୍ତ ସରେ ୱିନ୍ଦନ୍ତି, ନାଗାପି ଅରିୟାପି ଉପୋସଥାପି ଉପୱୁତ୍ଥାପି ନ ୱିନ୍ଦନ୍ତି ନାନୁଭୱନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଦିବ୍ବନ୍ତୀତି ଦେୱା। ଉପୋସଥୋ ଏତେସମତ୍ଥୀତି ଉପୋସଥାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ଲକ୍ଖଣଲ୍ଲମତୋ ପସିଦ୍ଧପଚୁରପୟୋଗତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥଦତ୍ଥା ୟେନ କେନଚି ଲେସେନ ପଚ୍ଚୟାଦୀନଂ ଜାତସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥିତା।

''ଗୀତସଦ୍ଦେ ସରା ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ, ଦ୍ୱେ ଛଜ୍ଜଞ୍ଞତ୍ର ଛସ୍ସରା;

ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣଂ ୟଥା ଚକ୍ଖୁ, ଛବ୍ବଣ୍ଣା ନାସିକା ତଥା''ତି।

ଅୟଂ ସଙ୍ଖ୍ୟାତା।

ଗୀତସଦ୍ଦେ ସରା ଦ୍ୱେ ହୋନ୍ତି, ଛଜ୍ଜ'ଞ୍ଞତ୍ର ଛଜ୍ଜତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଛଜ୍ଜଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଉସଭୋ ଗନ୍ଧାରୋ ମଜ୍ଝିମୋ ପଞ୍ଚମୋ ଧେୱତୋ ନିସାଦୋତି। ଏତ୍ଥ ୟୁଗଳଅତୋ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ଛସ୍ସରା ଛସରୱନ୍ତୋ। ୟଥା ଚକ୍ଖୁ ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣଂ ହୋତି, ତଥା ଏୱଂ ନାସିକା ଛବ୍ବଣ୍ଣା ହୋତି, ଗୀତସଦ୍ଦେ ଈକାରଅକାରସରଦ୍ୱୟସବ୍ଭାୱତୋ ଚ ଛଜ୍ଜଂ ଠପେତ୍ୱା ଉସଭାଦୀସୁ ସରାନଂ ତିୱିଧତ୍ତା ଚ ''ଚକ୍ଖୁ''ତି ସରବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣାନଂ ସବ୍ଭାୱତୋ ଚ ''ନାସିକା''ତି ଛନ୍ନଂ ସବ୍ଭାୱତୋ ଚ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତସଙ୍ଖ୍ୟାଗୀତାଦିସଦ୍ଦସନ୍ନିଟ୍ଠାନତୋ ସମ୍ମୋହକାରିନୀ ହୋତି।

''ପାତୁ ୱୋ ଉଦିତୋ ରାଜା, ସିରିମା ରତ୍ତମଣ୍ଡଲୋ;

ସକନ୍ତିଗହନକ୍ଖତ୍ତ-ସଙ୍ଘୟୁତ୍ତୋ ସୁଲକ୍ଖଣୋ''ତି।

ଅୟଂ ପକପ୍ପିତା।

ସିରିମା ସିରିମନ୍ତୋ ରତ୍ତମଣ୍ଡଲୋ ଅନୁରତ୍ତଜନପଦମଣ୍ଡଲୋ, ଅନୁରତ୍ତଅମଚ୍ଚମଣ୍ଡଲୋ ୱା ସକନ୍ତିଗହନକ୍ଖତ୍ତସଙ୍ଘୟୁତ୍ତୋ ସକସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଅନ୍ତେ ସମୀପେ ଗହନେହି ଅୱିରଲଏହି ଖତ୍ତସଙ୍ଘେହି ଖତ୍ତିୟସମୂହେହି ୟୁତ୍ତୋ ସଂୟୁତ୍ତୋ ସୁଲକ୍ଖଣୋ ପସତ୍ଥପୁରିସଲକ୍ଖଣୋ ଉଦିତୋ ପସିଦ୍ଧୋ ରାଜା

ନରିନ୍ଦୋ ୱୋ ତୁମ୍ହେ ପାତୁ ରକ୍ଖତୂତି ଅଯଂ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ଥୋ। ସିରିମା ‘‘ଲକ୍ଖିଯା ୱାସଟ୍ଠାନଭୂତା’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସିରିମନ୍ତୋ ରତ୍ତମଣ୍ଡଲୋ ଉଗ୍ଗମନେ ରତ୍ତମଣ୍ଡଲୋ ସକନ୍ତିଗହନକ୍ଖତ୍ତସଙ୍ଘଯୁତ୍ତୋ କନ୍ତିସହିତେହି ଗହନକ୍ଖତ୍ତତାରଗଣେହି ଯୁତ୍ତୋ ସୁଲକ୍ଖଣୋ ସୁଟ୍ଠୁ ସସଲକ୍ଖଣୋ ଉଦିତୋ ଉଗ୍ଗତୋ ରାଜା ଚନ୍ଦୋ ୱୋ ତୁମ୍ହେ ପାତୂତି ଉଭଯପକ୍ଖସ୍ସ ସାଧାରଣଗୁଣଗୁଣୀପଦପରିଗ୍ଗହେନ ଇଧ ୱାକ୍ଯତ୍ଥସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥା ଦିସ୍ସମାନତା ହୋତି।

‘‘ୱୁଚ୍ଚତା’ଦୋ ଇସିନ୍ତ୍ଵେ’କୋ, ସୁମହନ୍ତୋପକାରୱା;

ସନାତନୋ ଚ ନ ଇସି, ନ ସଖା ନ ସନାତନୋ’’ତି।

ଅଯଂ ନାମନ୍ତରିକା।

ଏକୋ ଆଦୋ ପୁବ୍ବେ ‘‘ଇସୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସୁମହନ୍ତୋପକାରୱା ଅତିମହନ୍ତୋପକାରସମନ୍ନାଗତୋ ସନାତନୋ ଚ ସସ୍ସତୋ ଚ ହୋତି, ତଥାପି ନ ଇସି ଇସି ନାମ ନ ହୋତି, ନ ସଖା ମିତ୍ତୋପି ନ ହୋତି, ନ ସନାତନୋ ସସ୍ସତୋପି ନ ହୋତି, ଅଯଂ ଗମ୍ଯମାନତ୍ଥୋ। ସୁମହା ଅତିମହନ୍ତୋ ଏକୋ ଆଦୋ ନାମାଦିମ୍ହି ଇସୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଅନ୍ତୋ ମଜ୍ଝେ ପକାରୱା ପ-କାରେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ସନାତନୋ ଚ ସସ୍ସତୋ ଚ ହୋତି, ଇସିପି ନାମ ନ ହୋତି, ମିତ୍ତୋପି ନ ହୋତି, ସୋ ନାତନୋ ତନୈତି ଅକ୍ଖରଦ୍ୱଯରହିତୋ ନ ହୋତି। ଆଦିମଜ୍ଝାନଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅନ୍ତେତି ଞାଯତି, ‘‘ଇସିପତନୱିହାରୋ’’ତି ଗହେତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଇସିପତନନାମେନ ଇସିଆଦୀନଂ ଗମ୍ଯମାନତ୍ତା ନାନତ୍ଥକପ୍ପନା ହୋତି।

‘‘ଧାୱନ୍ତଂ ଉଦଯା ଅହ୍ନଂ, ମୁହୁତ୍ତଂ ନ ନିୱତ୍ତତି;

ନ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲଂ ଏତଂ, ନାପି ଆଦିଚ୍ଚମଣ୍ଡଲ’’ନ୍ତି।

ଅଯଂ ନିଭୂତା।

ଉଦଯା ଉଦଯତୋ ପଭୁତି ଅହ୍ନଂ ଯାୱ ଅହ୍ନଂ ଧାୱନ୍ତଂ ଜୱନ୍ତଂ ମୁହୁତ୍ତଂ ମୁହୁତ୍ତକାଲଂ ନ ନିୱତ୍ତତି ନ ପୁନାୱତ୍ତତି। ଏତଂ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲମ୍ପି ନ ହୋତି, ଆଦିଚ୍ଚମଣ୍ଡଲମ୍ପି ନ ହୋତି। ଉଦଯା ପଟିସନ୍ଧିତୋ ଅହ୍ନଂ ଯାୱଚୁତି। ଧାୱନ୍ତନ୍ତି ଆଯୁକିଚ୍ଚତୋ ଆଯୁଚନ୍ଦାଦୀନମତ୍ଥାନଂ, ତପ୍ପକାସକସଦ୍ଦାନଞ୍ଚ ତୁଲ୍ଯତ୍ତା ଏତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠିତଚନ୍ଦାଦିଅତ୍ଥନ୍ତରାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

‘‘ଦେୱିଂ କିତ୍ତିମହୀନାମଂ, କଠଆରତ୍ଥୱ୍ହଯଂ ପୁରିଂ;

ହିତ୍ୱା ନ ସରି ସୋ ଧୀରୋ, କରୋନ୍ତୋପ୍ପୁ’ଯ୍ଯମୱ୍ହଯ’’ନ୍ତି [କରୋନ୍ତୋମୁତ୍ତମୱ୍ହଯନ୍ତି (କ॰)]।

ଅଯଂ ସମାନସଦ୍ଦା।

କିତ୍ତିମହୀନାମଂ କିତ୍ତିମହୀନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ନାମେନ ସମନ୍ନାଗତଂ ଦେୱିଂ ଅଗ୍ଗମହେସିଂ କଠଆରତ୍ଥୱ୍ହଯଂ ପୁରିଂ କଠଆରଅତ୍ଥାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ନାମେନ ସମନ୍ନାଗତଂ ପୁରିଂ ନଗରଞ୍ଚ ସୋ ଧୀରୋ ହିତ୍ୱା ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ଉଯ୍ଯମୱ୍ହଯଂ ଉଯ୍ଯମନାମେନ ସମନ୍ନାଗତଂ କରୋନ୍ତୋ ଅପି ନ ସରି ସମ୍ପତ୍ତିଂ ନାନୁସରି, ଯସୋଧରାଦେୱିଞ୍ଚ କପିଲୱତ୍ଥୁପୁରିଞ୍ଚ ହିତ୍ୱା ୱୀରିଯସଙ୍ଖାତପଧାନଂ କରୋନ୍ତୋ ମହାସତ୍ତୋ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ନ ସରି, ଏତ୍ଥାଭିମତଯସୋଧରାଦିସଦ୍ଦାନଂ ପରିଯାଯେହି କିତ୍ତିମହୀସଦ୍ଦାଦୀହି ରଚିତତା।

‘‘ଚତୁଦ୍ଦିସାମୁଖା ବନ୍ଧା, ଚତ୍ତାରୋ ସିନ୍ଧୱା ସଯଂ;

ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ, ତିଣଂ ମଜ୍ଝେ ଯଥାସୁଖ’’ନ୍ତି।

ଅଯଂ ସମ୍ମୂଳ୍ହା।

ସିନ୍ଧୱା ଚତ୍ତାରୋ ଅସ୍ସା ଚତୁଦ୍ଦିସାମୁଖା ଯଥା ଚତୁଦ୍ଦିସାସମ୍ମୁଖା ହୋନ୍ତି, ତଥା ବନ୍ଧା ମଜ୍ଝେ ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ତିଣଂ ସଯଂ ଯଥାସୁଖଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତି, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପିଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱା ବନ୍ଧା ୱିଯ ଖାଯତି, ତେ ପନ ସମ୍ମୁଖଂ କତ୍ୱା ବନ୍ଧା ହୋନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ‘‘ଚତୁଦ୍ଦିସାମୁଖାବନ୍ଧା’’ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ପିଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱା ବନ୍ଧାତି ସମ୍ମୂଳ୍ହତା

ହୋତି।

‘‘ଜନୋ ଜୀୱନଜାନନ୍ଦ-କରବନ୍ଧୁସ୍ସ ଭାସିତଂ;

ସଦ୍ଧରୋନ୍ତୋୱ ପପ୍ପୋତି, ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜାରିକ୍ଖୟଗୋଚରେ’’ତି।

ଅୟଂ ପାରିହାରିକୀ।

ଜୀୱନଜାନନ୍ଦକରବନ୍ଧୁସ୍ସ ଜୀୱନତୋ ଉଦକତୋ ଜାତାନଂ ପଦୁମାନଂ ଆନନ୍ଦକରସ୍ସ ସୂରିୟସ୍ସ ବନ୍ଧୁସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭାସିତଂ ୱଚନଂ ସଦ୍ଧରୋନ୍ତୋ ପୂଜେନ୍ତୋ ଜନୋ ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜାରିକ୍ଖୟଗୋଚରେ ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜାନଂ ପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜାରିସଙ୍ଖାତାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଖୟସ୍ସ ନିମିତ୍ତଭୂତଂ ନିବ୍ବାନମାରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନେ ମଗ୍ଗଫଲେ ପପ୍ପୋତି ପାପୁଣାତି। ଏତ୍ଥ ଜୀୱନଜାନଂ ଆନନ୍ଦକରସ୍ସ ବନ୍ଧୁସ୍ସେତି ଚ, ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜାରୀନଂ ଖୟନିମିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତେତି ଚ ଇମିନା ବୁଦ୍ଧୋ ମଗ୍ଗଫଲା ଚ ପାରମ୍ପରିୟେନ ସମ୍ବନ୍ଧେନ ୱୁତ୍ତାତି ସମ୍ବନ୍ଧାନଂ ବାହୁଲ୍ଲଭାୱୋ।

‘‘ନ ଗଣ୍ହାତି ମହନ୍ତମ୍ପି, ସଦ୍ଦଂ ନ ଚ ୱିଭୂସନଂ;

ଚତୁପ୍ପଦସ୍ସ କସ୍ସାପି, କଣ୍ଠୋୟଂ ନ କିଲାଫଲୋ’’ତି।

ଅୟଂ ଏକଚ୍ଛନ୍ନା।

କସ୍ସାପି ଚତୁପ୍ପଦସ୍ସ କଣ୍ଠୋ ମହନ୍ତମ୍ପି ସଦ୍ଦଂ ନ ଗଣ୍ହାତି, ଆରମ୍ମଣଂ ନ କରୋତି, ୱିଭୂସନମ୍ପି ନ ଗଣ୍ହାତି। ତଥାପି ଅୟଂ କଣ୍ଠୋ ଅଫଲୋ ନ କିଲ, ସଫଲତୋ ନିପ୍ଫଲୋ ନ ହୋତି କିର। ଅସ୍ସକଣ୍ଠୋ ରୁକ୍ଖୋ। ଏତ୍ଥ କଣ୍ଠୋତି ଆଧେୟ୍ୟଂ କତ୍ୱା ତଦାଧାରସ୍ସ ଅୱଚନତୋ ନିସ୍ସୟଗୁତ୍ତି।

‘‘ଅଲଙ୍କରୋନ୍ତୋ ଭୁୱନଂ, ସସ୍ସିରିକୋ ସଦେୱକଂ;

କସ୍ମିଂ ସଞ୍ଜାତସଂୱଦ୍ଧୋ, କୋ କେନ ନୁପଲିମ୍ପତୀ’’ତି।

ଅୟଂ ଉଭୟଚ୍ଛନ୍ନା।

ସସ୍ସିରିକୋ ସଦେୱକଂ ଭୁୱନଂ ଅଲଙ୍କରୋନ୍ତୋତି ବୁଦ୍ଧୋ ୱିୟ ଖାୟତି। ଭୁୱନଂ ଭୁୱନସଙ୍ଖାତଂ କଂ ଜଲଂ ସଦା ଏୱ ଅଲଙ୍କରୋନ୍ତୋ ସସ୍ସିରିକୋ ଲକ୍ଖିୟସମନ୍ନାଗତୋ କସ୍ମିଂ ଜଲେ ସଞ୍ଜାତସଂୱଦ୍ଧୋ କୋ କତରୋ କେନ ଜଲେନ ନ ଉପଲିମ୍ପତି ନ ଲିମ୍ପତି। ପଦୁମୋତି ୱିସଜ୍ଜନଂ। ପଦୁମୋ ହି ପୁଂନପୁଂସକଲିଙ୍ଗୋ। ଇହ ଜଲପଦୁମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଛାଦିତତ୍ତା ଉଭୟଚ୍ଛନ୍ନା ନାମ।

‘‘ଆଦୋ ସୋୟେୱ ଯୋ ଅନ୍ତେ, ମଜ୍ଝିମସ୍ସାଦି ମଜ୍ଝିମୋ;

ସିଦ୍ଧନ୍ତାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତନ୍ତଂ, ଅସଙ୍ଗତପଦଂ ୱଦା’’ତି।

ଅୟଂ ସଂକିଣ୍ଣା।

ଅନ୍ତେ ଅୱସାନେ ଯୋ ହୋତି, ଆଦୋପି ସୋୟେୱ ହୋତି, ମଜ୍ଝିମସ୍ସ ଆଦିଭୂତୋ ମଜ୍ଝିମୋ ଏୱ ହୋତି, ସିଦ୍ଧଂ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ ତାଦୀସୁ ଅରିୟେସୁ ୱୁତ୍ତନ୍ତଂ ଅସଙ୍ଗତପଦଂ ୱଦ କଥେହୀତି ଅୟମପରନ୍ତୋ। ଆଦୋ ଆଦିମ୍ହି ସୋୟେୱ ସକାରୋ ଏୱ ଅନ୍ତେ ପରିୟୋସାନେ ଯୋ ୟକାରୋୟେୱ, ମଜ୍ଝିମୋ ମଜ୍ଝିମୱଣ୍ଣୋ ମଜ୍ଝିମସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଆଦି ମକାରୋ, ସିଦ୍ଧନ୍ତାଦୀସୁ ମତସମୟକାଲାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତନ୍ତଂ ୱାଚକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନ୍ତଂ ଅସଙ୍ଗତପଦଂ ସଙ୍ଗତତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତା ଅସଙ୍ଗତଭୂତଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ୱଦ କଥେହୀତି। ସମୟସଦ୍ଦୋ ହି ନାମପଞ୍ଞତ୍ତି। ଏତ୍ଥ ସିଦ୍ଧନ୍ତସଦ୍ଦେନ ଆଦିସଦ୍ଦସ୍ସ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ତାଦିଅତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଗୁଠହତାୟ ସମାଗତାଲକ୍ଖଣେନ ଚ ‘‘ସୋ’’ତି ‘‘ଯୋ’’ତି ‘‘ଅସଙ୍ଗତପଦ’’ନ୍ତି ଅଞ୍ଞତ୍ଥରୁଠହସଦ୍ଦେନ ୱଞ୍ଚିତତ୍ତା ୱଞ୍ଚିତାଲକ୍ଖଣେନ ଚ ସମୟସଦ୍ଦେ ନାନତ୍ଥକପ୍ପନତୋ ନାମନ୍ତରିକାଲକ୍ଖଣେନ ଚାତି ତୀହିପି ଲକ୍ଖଣେହି ମିସ୍ସିତୋତି। ସେସେସୁପି ସଂକିଣ୍ଣତ୍ତଂ ଏୱମେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣାନୁସାରେନେୱ ସମାଗତାଦୀନଂ ଅନ୍ୱତ୍ଥସଞ୍ଞତା ୱେଦିତବ୍ବା।

୩୪।

ଦେସକାଲକଲାଲୋକ-ଞାଯାଗମୱିରୋଧି ଯଂ;

ତଂ ୱିରୋଧିପଦଂ ଚେ'ତ-ମୁଦାହରଣତୋ ଫୁଟଂ।

୩୪।''ଦେସି''ଚ୍ଚାଦି। ଦେସୋ ଥଲଜଲଦେସାଦି। କାଲୋ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱୋ। କଲା ନଚ୍ଚଗୀତାଦଯୋ। ଲୋକୋ ଚରାଚରଭୂତପ୍ପୱତ୍ତି। ଞାଯୋ ଯୁତ୍ତି। ଆଗମୋ ଇଧ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ତୁ ସୁତିଧମ୍ମସଂହିତା, ତେ ଚ। ତେହି ୱିରୋଧୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଦେସ...ପେ... ୱିରୋଧି। ଯନ୍ତି ଅନୁୱଦିତ୍ୱା। ତଂ ୱିରୋଧିପଦନ୍ତି ୱିଧୀଯତେ। ଏତଞ୍ଚ ପଦଂ ଉଦାହରଣତୋ ଲକ୍ଖିଯତୋ ଫୁଟଂ ପାକଟଂ। ଯତୋ ଜଲଜାଦୀନଂ ଥଲାଦୀସୁ ପାତୁଭାୱାଦି, ରତ୍ଯାଦୀସୁ ସମ୍ପୱନ୍ତାନଂ କୁସୁମାଦୀନଂ ଦିୱାଦୀସୁ ସମ୍ପୱୋ ଚ, ''ନଚ୍ଚଗୀତାଦିଚତୁସଟ୍ଠିଯା କଲାସୁ ଭିନ୍ନଛଜ୍ଜୋ ନାମ ସତ୍ତସରୋ''ତିଆଦିନା କଲାସତ୍ଥାଭିହିତଲକ୍ଖଣାତିକ୍କମୱିରୋଧୋ ଚ, ''ଅଗ୍ଗିସୀତଲୋ, ନିସ୍ସାରୋ ଖଦିରୋ''ତିଆଦିନା ଲୋକସୀମାତିକ୍କମୋ ଚ, ୱୁତ୍ତାଯପା'ନରୁପ୍ପତ୍ତସମୁପ୍ପତ୍ତିଯା ମିଦ୍ଧସ୍ସ ରୂପଭାୱାପାଦନାଦିଞାଯୱିରୋଧୋ ଚ, ଯଥାସକମାଗମେନ ୱିରୋଧୋ ଚ ସୁଖେନ ଚ ସକ୍କା ପାକଟତ୍ତା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ, ତତୋ ସଵ୍ଵମେତଂ ନୋଦାହଟନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୩୪। ଏୱଂ ଯମକପହେଳିକାନମଦସ୍ସନେ କାରଣଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ଉଦ୍ଦେସକ୍କମେନ ସମ୍ପତ୍ତୱିରୋଧିଦୋସଂ ''ଦେସକାଲି''ଚ୍ଚାଦିନା ୱଦତି। ଯଂ ପଦଂ ଦେସୋ ଥଲଜଲପଵ୍ଵତାଦି। କାଲୋ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱୋ ହେମନ୍ତାଦିୱସେନ ତିୱିଧୋ, ୱସନ୍ତାଦିୱସେନ ଛଵ୍ଵିଧୋ। କଲା ନଚ୍ଚଗୀତାଦିଚତୁସଟ୍ଠି। ଲୋକୋ ଥାୱରଜଙ୍ଗମଭୂତପୱତ୍ତିସଙ୍ଖାତୋ। ଞାଯୋ ଯୁତ୍ତି। ଆଗମୋ ଇହ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପନ ସୁତିଧମ୍ମସଂହିତୋ ଚ। ତେହି ୱିରୋଧୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଦେସ...ପେ... ୱିରୋଧି। ତଂ ୱିରୋଧିପଦଂ ନାମ। ଏତଂ ୱିରୋଧିପଦଂ ଉଦାହରଣତୋ ଲକ୍ଖିଯତୋ ଫୁଟଂ ପରିବ୍ୟତ୍ତଂ। ୱସ୍ସିକଜାତିସୁମନାଦୀନଂ ଜଲଜାଦିଭାୱୋ ଚ, ପଦୁମକୁମୁଦାଦୀନଂ ଥଲଜାଦିଭାୱୋ ଚ, ରତ୍ତିଆଦୀସୁ ଲଦ୍ଧୁମାନାନଂ କୁମୁଦାଦୀନଂ ଦିୱାଦୀସୁ ସମ୍ପୱୋ ଚ, ନଚ୍ଚଗୀତାଦିଚତୁସଟ୍ଠିଯା କଲାସୁ ''ଛଜ୍ଜୋ ଉସଭୋ ଗନ୍ଧାରୋ ମଜ୍ଝିମୋ ପଞ୍ଚମୋ ଧେୱତୋ ନିସାଦୋ''ତି ଦସ୍ସିତସତ୍ତସରାନମେକଦେସସ୍ସ ଛଜ୍ଜସ୍ସ ଭିନ୍ନସତ୍ତସରୋ ଛଜ୍ଜୋ ନାମାତି ସମୁଦାଯୱସେନ ୱୋହାରକରଣାଦୀହି ସତ୍ଥାଗତତଂ, ଲକ୍ଖଣାତିକ୍କମଞ୍ଚ, ''ଅଗ୍ଗି ସୀତଲୋ, ଚନ୍ଦନଂ ଉଣ୍ହଂ, ଖଦିରରୁକ୍ଖୋ ନିସ୍ସାରୋ, ଏରଣ୍ଡୋ ସସାରୋ'' ଇଚ୍ଚାଦିନା ଲୋକମରିଯାଦାତିକ୍କମୋ ଚ, ମିଦ୍ଧସ୍ସ ଅରୂପଭାୱୁପପତ୍ତିଯା ୱୁତ୍ତାଯପି ରୂପଭାୱସାଧନସଦିସଯୁତ୍ତିୱିରୋଧିକଥନଞ୍ଚ, ଯଥାସକମାଗମମତିକ୍କମ୍ମ କଥନଞ୍ଚାତି ସଵ୍ଵେସଂ ୱିରୁଦ୍ଧସଭାୱସ୍ସ ପାକଟତ୍ତା ଉଦାହରଣଂ ନ ଦସ୍ସଯିସ୍ସାମାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇମେସମେୱ ଦେସାଦିୱିରୋଧୀନମୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ଏତ୍ଥେୱ ୱିରୋଧିପଦଦୋସପରିହାରେ ''ବୋଧିସତ୍ତପ୍ପଭାୱେନା''ତିଚ୍ଚାଦିନା ଦିସ୍ସତି। ଦେସ...ପେ... ଗମେହି ୱିରୋଧୋ, ସୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଦେସ...ପେ... ୱିରୋଧି। ନିଦ୍ଧାଯଂ ଅଯମସ୍ସତ୍ଥୀତି ୱିୱଚ୍ଛିତା।

୩୫।

ଯ'ଦପ୍ପତୀତ'ମାନୀଯ, ୱତ୍ତଵ୍ଵଂ ନେଯ୍ୟମାହୁ ତଂ;

ଯଥା ସଵ୍ଵାପି ଧୱଲା, ଦିସା ରୋଚନ୍ତି ରତ୍ତିଯଂ।

୩୫।''ଯ''ମିଚ୍ଚାଦି। ଅପ୍ପତୀତଂ ସଦ୍ଦତୋ, ଅତ୍ଥତୋ ୱା ଅନଧିଗତଂ ନଦ୍ଧଞ୍ଞଥାୱଗମୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତରାଭାୱତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ହି ''ଦୁଲ୍ଲଭାୱଗତୀ ସଦ୍ଦ-ସାମତ୍ଥିଯୱିଲଙ୍ଘିନୀ''ତି। ଯଂ କିଞ୍ଚି ପଦଂ ସମାନୀଯ ଆନେତ୍ୱା ୱତ୍ତଵ୍ଵଂ, ତଂ ନେଯ୍ୟମାହୁ। ଯଥେତ୍ଥୁଦାହରତି। ସଵ୍ଵାପି ସକଲାପି ଦିସା ପୁଵ୍ଵଦିସାଦଯୋ ଦସ ଦିସା ରତ୍ତିଯଂ ରଜନ୍ୟଂ ଧୱଲା ଉଜ୍ଜଲା ରୋଚନ୍ତି ଦିପ୍ପନ୍ତୀତି ଏତ୍ତକେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେ ଚନ୍ଦମରୀଚିନୋ ଏତ୍ଥ ନେଯ୍ୟତ୍ତଂ।

୩୫। ଇଦାନି ନେଯ୍ୟଦୋସମୁଦାହରତି ''ଯ''ମିଚ୍ଚାଦିନା। ଯଂ ପଦଂ ଅପ୍ପତୀତଂ ପଦନ୍ତରେନ, ତେନାଭିହିତତ୍ଥେନ ୱା ''ଇମସ୍ସତ୍ଥୋଯ''ମିତି ଅୱିଞ୍ଞାତଂ ଆନୀଯ ୱତ୍ତଵ୍ଵଂ, ତତୋଯେୱ ପଦନ୍ତରମାନୀଯ ୱତ୍ତଵ୍ଵଂ ହୋତି, ତଂ ନେଯ୍ୟମାହୁ ''ନେଯ୍ୟଦୋସୋ''ତି ପୋରାଣା ଆହୁ। ଯଥା ତତ୍ଥୋଦାହରଣମୀଦିସଂ ''ସଵ୍ଵାପି ଧୱଲା ଦିସା ରୋଚନ୍ତି ରତ୍ତିଯ''ନ୍ତି। ସଵ୍ଵାପି ଦିସା ପୁଵ୍ଵଦକ୍ଖିଣାଦଯୋ ଦସ ଦିସା ଧୱଲା ସେତା ରତ୍ତିଯଂ ରଜନ୍ୟଂ ରୋଚନ୍ତି ଦିପ୍ପନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଦିସାଯ ୱିସେସନଂ ଧୱଲଗୁଣଂ କେଲାସକୂଟସୁଧାଭିତ୍ତିଚନ୍ଦରଂସିଆଦୀସୁ କୁତୋ ସଞ୍ଜାତମିତି ଅନିଚ୍ଛିତତ୍ତା ଅଞ୍ଞତ୍ଥନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଚନ୍ଦକିରଣାଦିୱାଚକପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ଧୱଲତା ଇମିନେତି ୱତ୍ତଵ୍ଵତ୍ତା ଧୱଲ ପଦଂ ନେଯ୍ୟଦୋସେନ ଦୁଟ୍ଠଂ ହୋତି। ପତୀତଂ ୱିଞ୍ଞାତଂ, ନ ପତୀତଂ

ଅପ୍ପତୀତଂ। ଏତ୍ଥ ଅକାରୋ ପସଜ୍ଜପଟିସେଧୋ।

୩୬।

ନେଦିସଂ ବହୁ ମଞ୍ଞନ୍ତି, ସଦ୍ଦେ ସଦ୍ଦତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞୁନୋ;

ଦୁଲ୍ଲଭା'ୱଗତୀ ସଦ୍ଦ-ସାମତ୍ଥିୟୱିଲଙ୍ଘିନୀ।

୩୬। ଅପ୍ପତୀତଂ ନିଚ୍ଛନ୍ତି ୱିଞ୍ଞୂତି ଦସ୍ସେତୁମାହ ''ନେ''ତିଆଦି। ଇଦିସଂ ଅନନ୍ତରେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ନେୟ୍ୟଂ ସଦ୍ଦେପି ୱିଞ୍ଞୁନୋ ଞେୟ୍ୟୱିଦୂ ସଦ୍ଦତ୍ଥ ଗଙ୍ଗାଦିକେ ନ ବହୁ ମଞ୍ଞନ୍ତି ନ ସମ୍ଭାୱେନ୍ତି ନପ୍ପୟୁଜ୍ଜନ୍ତି। କିଂ ନ ବହୁମଞ୍ଞନ୍ତୀତି ଚେ ଆହ ''ଦୁଲ୍ଲଭା''ତିଆଦି। ତଥା ହି ଅୱଗତୀ ଅତ୍ଥାୱଗମୋ ସଦ୍ଦଂ ୱାଚକଂ, ସାମତ୍ଥିୟଞ୍ଚ ଞାୟଂ ୱିଲଙ୍ଘୟତି ଚଜତି ଅନୁପଦସ୍ସନତୋତି ସଦ୍ଦସାମତ୍ଥିୟୱିଲଙ୍ଘିନୀ ଦୁଲ୍ଲଭା ନ ଲବ୍ଭତେ। ଞାୟୋପଟ୍ଠୋ ୱା ସଦ୍ଦୋପଟ୍ଠୋ ୱା ୟୋଟ୍ଠୋ ନ ହୋତି। ସୋ ନପ୍ପତୀୟତେ ୟଥା ମନସି ଅୱଟ୍ଠିତମତ୍ତେନାତି ଅଟ୍ଠୋ। ତସ୍ମା ସଦ୍ଦତୋ, ଅତ୍ଥତୋ ୱା ପତୀତତ୍ଥମନେୟ୍ୟଂ, ତବ୍ବିପରୀତଂ ନେୟ୍ୟନ୍ତି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ।

୩୬। ଇମଂ ଅପ୍ପତୀତପଦଂ ୱିଞ୍ଞୂହି ନାଭିମତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ନେଦିସ''ମିଚ୍ଚାଦି। ଇଦିସଂ ୟଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ନେୟ୍ୟଂ ସଦ୍ଦେ ୱିଞ୍ଞୁନୋ ସଦ୍ଦତ୍ଥ ଗଙ୍ଗପଙ୍ଗାଦିକେ ନ ବହୁ ମଞ୍ଞନ୍ତି ନ ସମ୍ଭାୱେନ୍ତି ନପ୍ପୟୋଜେନ୍ତି। ଅୱଗତୀ ଅତ୍ଥାୱବୋଧୋ ସଦ୍ଦସାମତ୍ଥିୟୱିଲଙ୍ଘିନୀ ସଦ୍ଦସଙ୍ଖାତୱାଚକଞ୍ଚ ସାମତ୍ଥିୟସଙ୍ଖାତଞାୟଞ୍ଚ ଅତିକ୍କମ୍ମ ପୱତ୍ତିନୀ ଦୁଲ୍ଲଭା ତାଦିସପୟୋଗାଭାୱତୋ ଦୁଲ୍ଲଭା ହୋତି। ୟୋ ଅଟ୍ଠୋ ସଦ୍ଦାଗତୋ, ଞାୟାଗତୋ ୱା ନ ହୋତି, ସୋ କତ୍ତୁନୋ ମନସି ପତିଟ୍ଠିତମତ୍ତେନ ପତୀତୋ ନ ହୋତୀତି ତଂ ପଦଂ ନେୟ୍ୟଦୋସମିତି ସଦ୍ଦେ କୱିନୋ ପରିହରନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ବହୁମାନଂ କରୋନ୍ତୀତି ୱାକ୍ୟେ ବହୁମଞ୍ଞନ୍ତୀତି ନାମଧାତୁ। ସଦ୍ଦସାମତ୍ଥିୟଂ ୱିଲଙ୍ଘୟତି ସୀଲେନାତି ସଦ୍ଦସାମତ୍ଥିୟୱିଲଙ୍ଘିନୀ।

୩୭।

ସିୟା ୱିସେସନାପେକ୍ଖଂ,

ୟଂ ତଂ ପତ୍ୱା ୱିସେସନଂ;

ସାତ୍ଥକଂ ତଂ ୟଥା ତଂ ସୋ,

ଭିଯ୍ୟୋ ପସ୍ସତି ଚକ୍ଖୁନା।

୩୭।''ସିୟା''ଇଚ୍ଚାଦି। ୟଂ ପଦଂ ୱିସେସନଂ ପତ୍ୱା ଅତ୍ଥେନ ସହ ୱତ୍ତତୀତି ସାତ୍ଥକଂ। ନିବ୍ବିସେସନନ୍ତୁ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ ହୋତି। ତଂ ୱିସେସନାପେକ୍ଖଂ ସିୟା। ''ତଂ ୟଥେ''ତ୍ୟାଦିନା ଉଦାହରତି। ''ପସ୍ସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତେ ''ଚକ୍ଖୁନା''ତି ଲବ୍ଭତେୱ।

୩୭।''ସିୟା''ମିଚ୍ଚାଦି। ୟଂ ପଦଂ ୱିସେସନଂ ପତ୍ୱା ସାତ୍ଥକଂ ଅତ୍ଥସହିତଂ, ତଦଭାୱେ ନିରତ୍ଥକଂ ହୋତି, ତଂ ୱିସେସନାପେକ୍ଖଂ ନାମ ସିୟା। ତଂ ୟଥା ତସ୍ସୋଦାହରଣମେୱଂ ''ତଂ ସୋ ଭିଯ୍ୟୋ ପସ୍ସତି ଚକ୍ଖୁନା''ତି। ସୋ ପୁରିସୋ ତଂ ପୁରିସଂ ଭିଯ୍ୟୋ ୟେଭୁୟ୍ୟସା ଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସତି। ଏତ୍ଥ ''ପସ୍ସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତେୟେୱ ''ଚକ୍ଖୁନା''ତି ଞାୟତି। ଚକ୍ଖୁନାତି ୱିସେସ୍ସପଦଂ ୱିସେସନଂ ଲଦ୍ଧାୱ ସାତ୍ଥକଂ ହୋତି। ୱିସେସନେ ଅପେକ୍ଖା ଅସ୍ସାତି ଚ, ସହ ଅତ୍ଥେନ ୱତ୍ତମାନଂ ସାତ୍ଥକମିତି ଚ ସମାସୋ।

୩୮।

ହୀନଂ କରେ ୱିସେସ୍ସଂ ୟଂ, ତଂ ହୀନତ୍ଥଂ ଭୱେ ୟଥା;

ନିପ୍ପଭୀକତଖଜ୍ଜୋତୋ, ସମୁଦେତି ଦିୱାକରୋ।

୩୮।''ହୀନ''ମିଚ୍ଚାଦି । ୟଂ ୱିସେସନପଦଂ ୱିସେସ୍ସଂ ୱିସେସିତତ୍ଥଂ ହୀନଂ ଲାମକଂ କରେ କରେୟ୍ୟ, ତଂ ୱିସେସନପଦଂ ହୀନତ୍ଥଂ ହୀନୋ ଅଟ୍ଠୋ

ଯସ୍ସ ତଂ ହୀନତ୍ଥଂ ନାମ ଭୱେୟ୍ୟ। ‘‘ଯଥା’’ଇଚ୍ଚାଦିନା ଉଦାହରତି। ନିପ୍ପଭୀକତୋ ଖଜ୍ଜୋତୋ ଯେନ ସୋ ଦିୱାକରୋ ପଭାକରୋ ସମୁଦେତି ଉପଗଚ୍ଛତୀତି। ଏତ୍ଥ ଖଜ୍ଜୋତପ୍ପଭାପହରଣେ ନ ଥୁତି ଦିୱାକରସ୍ସାତି।

୩୮।‘‘ହୀନଂ କରେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଯଂ ପଦଂ ୱିସେସ୍ସଂ ହୀନଂ କରୋତି, ତଂ ହୀନତ୍ଥଂ ଭୱେ। ଯଥା ତଚ୍ଚୋଦାହରଣମେୱଂ ‘‘ନିପ୍ପଭୀକତଖଜ୍ଜୋତୋ, ସମୁଦେତି ଦିୱାକରୋ’’ତି। ପଭାରହିତକତା ଖଜ୍ଜୋତା ଯେନ ସୋ ଦିୱାକରୋ ସୂରିଯୋ ସମୁଦେତି ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତି। ‘‘ନିପ୍ପଭୀକତଖଜ୍ଜୋତୋ’’ତି ଇମିନା ୱିସେସନେନ ଲାମକାଲୋକଲଦ୍ଧଯୁତ୍ତସ୍ସ ଖଜ୍ଜୋପନକସ୍ସ ଅଭିଭୱନପ୍ପକାସନଂ ସହସ୍ସରଂସିନୋ ନିନ୍ଦାଯେୱ, ନ ଥୁତୀତି ୱିସେସ୍ସଂ ହୀନତ୍ଥଂ ହୋତି। ହୀନୋ ଅତ୍ଥୋ ଯସ୍ସେତି ଚ, ନତ୍ଥି ପଭା ଏତେସନ୍ତି ଚ, ନିପ୍ପଭା କତାତି ଚ, ନିପ୍ପଭୀକତା ଖଜ୍ଜୋତା ଯେନାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୩୯।

ପାଦପୂରଣମତ୍ତଂ ଯଂ, ଅନତ୍ଥମିତି ତଂ ମତଂ;

ଯଥା ହି ୱନ୍ଦେ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ପାଦପଙ୍କେରୁହମ୍ପିଚ।

୩୯।ହି ଅପି ଚସଦ୍ଦାନଂ ପାଦପୂରଣମତ୍ତତ୍ତା ଅନତ୍ଥକତ୍ତଂ। ୱିସେସନୱିସେସ୍ସପଦଦୋସୋ।

୩୯।‘‘ପାଦପୂରଣି’’ଚ୍ଚାଦି। ଯଂ ପଦଂ ପାଦପୂରଣମତ୍ତଂ ଚତୁତ୍ଥଂସସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପାଦସ୍ସ ପୂରଣମତ୍ତମେୱ ହୋତି, ତଂ ଅନତ୍ଥମିତି ମତଂ ଞାତଂ। ଯଥାସଦ୍ଦୋ ୱୁତ୍ତତ୍ଥୋ। ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପାଦପଙ୍କେରୁହଂ ପାଦମ୍ବୁଜଂ ୱନ୍ଦେତି। ଏତ୍ଥ ହି ଅପିଚାତି ଇମେସଂ ସମତ୍ତନାଦିଅତ୍ଥେସୁ ଅପ୍ପୱତ୍ତିତୋ କେୱଲଂ ପାଦପୂରଣମତ୍ତତୋ ଅନତ୍ଥକତ୍ତଂ। ମତ୍ତସଦ୍ଦୋ ଅୱଧାରଣେ। ୱିସେସନୱିସେସ୍ସପଦଦୋସୋ।

ପଦଦୋସନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱାକ୍ୟଦୋସନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୪୦।

ସଦ୍ଦତୋ ଅତ୍ଥତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ଯତ୍ଥ ଭିୟ୍ୟୋପି ୱୁଚ୍ଚତି;

ତମେକତ୍ଥଂ ଯଥା’ଭାତି, ୱାରିଦୋୱାରିଦୋ ଅଯଂ।

୪୦।‘‘ସଦ୍ଦତୋ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ସଦ୍ଦତୋ ୱାଚକେନ ତସ୍ମିଂଯେୱତ୍ଥେ ତସ୍ସେୱ ସଦ୍ଦସ୍ସ ପୁନ ପଯୋଗତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଅଭିଧେୟ୍ୟେନ ପୁବ୍ବପଟିପାଦିକସ୍ସେୱ ୱତ୍ଥୁସ୍ସାୱିସେସେନ ପୁନ ପଟିପାଦନତୋ ୱୁତ୍ତଂ ପଯୁତ୍ତଂ ଯଂ ପଦତ୍ଥରୂପଂ ଯତ୍ଥ ଯସ୍ମିଂ ୱାକ୍ୟେ ଭିୟ୍ୟୋପି ୱୁଚ୍ଚତି ପୁନପି ପଯୁଜ୍ଜତେ, ତମେକତ୍ଥନ୍ତି ଅନୁୱଦିତ୍ୱା ‘‘ଯଥେ’’ଚ୍ଚାଦିନା ୱିଧୀଯତେ। ୱାରିଂ ଦଦାତୀତି ୱାରିଦୋ। ଅଯଂ ୱାରିଦୋ ମେଘୋ ଆଭାତି ଦିପ୍ପତୀତି। ଜଲଦାନମତ୍ତାପେକ୍ଖାଯ ଇଦଂ ସଦ୍ଦତୋ ଏକତ୍ଥଂ।

୪୦। ଇଦାନି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠକ୍କମେନ ୱାକ୍ୟଦୋସଂ ନିଦ୍ଦିସତି ‘‘ସଦ୍ଦତୋ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ସଦ୍ଦତୋ ୱାଚକେନ ଅତ୍ଥତୋ ଅଭିଧେୟ୍ୟେନ ୱୁତ୍ତଂ ପଯୁତ୍ତଂ ଯଂ ପଦତ୍ଥରୂପଂ ଯତ୍ଥ ଯସ୍ମିଂ ୱାକ୍ୟେ ଭିୟ୍ୟୋପି ପୁନପି ୱୁଚ୍ଚତି ଯୁଜ୍ଜତେ, ତଂ ୱାକ୍ୟଂ ଏକତ୍ଥଂ ନାମ ଦୋସୋ। ଉଦାହରଣଂ ‘‘ଯଥି’’ଚ୍ଚାଦି। ୱାରିଦୋ ଜଲଦାଯକୋ ଅଯଂ ୱାରିଦୋ ମେଘୋ ଆଭାତି ଦିପ୍ପତି। ସମ୍ପତ୍ତିସାଧକଂ ‘‘ଜଲଦାଯକୋ’’ଚ୍ଚାଦିୱିସେସନଂ ୱିନା ଜଲଦାନମତ୍ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସଦ୍ଦତୋ ଏକତ୍ଥଂ ନାମ ହୋତି।

ଯଥା ଚ

୪୧।

ତିଟ୍ଠିଯଙ୍କୁରବୀଜାନି, ଜହଂ ଦିଟ୍ଠିଗତାନି’ହ;

ପସାଦେତି ପସନ୍ନେ ସୋ, ମହାମୁନି ମହାଜନେ।

୪୧। ତିଣ୍ଡିଯସଙ୍ଖାତାନଂ ଅଙ୍କୁରାନଂ ବୀଜାନି ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତାନି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଯୋ ଜହଂ ଜହନ୍ତୋ ଦୂରୀକରୋନ୍ତୋ ସୋ ମହାମୁନି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଇହ ଲୋକେ ଅତ୍ତନି ପସନ୍ନେ ପସାଦବହୁଲେ ମହାଜନେ ପସାଦେତୀତି ଅପରମୁଦାହରଣଂ। ପସାଦସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ''ପସନ୍ନେ ପସାଦେତୀ''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇଦମତ୍ଥତୋ ଏକତ୍ଥଂ।

୪୧।''ତିଣ୍ଡିଯି''ଚ୍ଚାଦି। ସୋ ମହାମୁନି ତିଣ୍ଡିଯଙ୍କୁରବୀଜାନି ତିଣ୍ଡିଯସଙ୍ଖାତାନଂ ଅଙ୍କୁରାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକାରଣଭୂତାନି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ସସ୍ସତାଦିଭେଦଭିନ୍ନା ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଯୋ ଜହଂ ଜହନ୍ତୋ ଅପନେନ୍ତୋ ଇହ ଲୋକେ ପସନ୍ନେ ଅତ୍ତନି ପସନ୍ନେ ମହାଜନେ ପସାଦେତି। ପସନ୍ନସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତପ୍ପସାଦସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପସାଦେତୀତି କ୍ରିଯାପଦେନପି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସଦ୍ଦେ ଭିନ୍ନେପି ଅତ୍ଥତୋ ଏକନ୍ତି ଅତ୍ଥତୋ ଏକତ୍ଥସ୍ସୁଦାହରଣଂ। ତିଣ୍ଡିଯା ଏୱ ଅଙ୍କୁରାନି, ତେସଂ ବୀଜାନି, ଦିଟ୍ଠୀସୁ ଗତାନି, ଦିଟ୍ଠିଯୋ ଏୱ ଗତାନୀତି ୱା ୱିଗ୍ଗହୋ।

୪୨।

ଆରଦ୍ଧକ୍କମୱିଚ୍ଛେଦା, ଭଗ୍ଗରୀତି ଭୱେ ଯଥା;

କାପି ପଞ୍ଞା, କୋପି ଗୁଣୋ, ପକତୀପି ଅହୋ ତୱ।

୪୨।ଆରଦ୍ଧୋ ୱତ୍ତୁମୁପକ୍କମନ୍ତୋ, କମୋ ୱଚନପଟିପାଟି। ତସ୍ସ ୱିଚ୍ଛେଦୋ ଭଙ୍ଗୋ, ତତୋ। ''ଯଥେ''ତିଆଦିନା ଉଦାହରତି। ଅୱୁତ୍ତସ୍ସପି ପସାଦୱସା ଅଜ୍ଝାହାରୋତି। ମହାମୁନି ତୱ ତେ ପଞ୍ଞା କାପି ସାତିସଯତ୍ତା ଅନିଦ୍ଧାରିତଂ ସଭାୱୱିସେସା କାଚିଯେୱ, ଅହୋ ପୱତ୍ତମାନାଯପି ୱସଭାୱସ୍ସାନିଦ୍ଧାରିତତ୍ତା ଅଚ୍ଛରିଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ କାପି କୋପୀତି ସଦ୍ଦନାମପଦକ୍କମସ୍ସ ପକତୀତି ଏତ୍ଥ ୱିଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ଭଗ୍ଗରୀତି।

୪୨।''ଆରଦ୍ଧକ୍କମି''ଚ୍ଚାଦି। ଆରଦ୍ଧକ୍କମୱିଚ୍ଛେଦା ୱତ୍ତୁମାରଦ୍ଧପଦକ୍କମସ୍ସ ୱିଚ୍ଛେଦହେତୁ ଭଗ୍ଗରୀତି ଭୱେ ଭଗ୍ଗରୀତିୱାକ୍ୟଦୋସୋ ଭୱତି। ଉଦାହରତି ''ଯଥି''ଚ୍ଚାଦି। ମହାମୁନି ତୱ ତୁଯ୍ହଂ ପଞ୍ଞା ସାତିସଯଭୂତା ପଞ୍ଞା କାପି ୱଚନୱିସଯାତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା କାପିଯେୱ। ଗୁଣୋ ସୀଲସମାଧିଆଦିଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଗୁଣସମୂହୋ କୋପି ପମାଣପରିଗ୍ଗହସ୍ସ କେନଚି ଲେସେନପି କତ୍ତୁମସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା କୋପିଯେୱ। ପକତୀପି ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟଭୂତା ପକତୀପି ଏୱମେୱ ଅହୋ ୱିଜ୍ଜମାନାନଂଯେୱ ପଞ୍ଞାଦୀନଂ ସଭାୱାୱବୋଧସ୍ସ ଦୁକ୍କରତା ଅଚ୍ଛରିଯା। କାପି କୋପୀତି ପଦକ୍କମସ୍ସ ''ପକତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ସୁଞ୍ଞତ୍ତା ରୀତିଭଙ୍ଗୋ। ଆରଦ୍ଧୋଯେୱ କମୋ, ତସ୍ସ ୱିଚ୍ଛେଦୋ, ଭଗ୍ଗା ରୀତି ଅସ୍ସ, ଏତ୍ଥ ୱାତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

୪୩।

ପଦାନଂ ଦୁଦ୍ଧିନିକ୍ଖେପା, ବ୍ୟାମୋହୋ ଯତ୍ଥ ଜାଯତି;

ତଂ ବ୍ୟାକିଣ୍ଣନ୍ତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ, ତଦୁଦାହରଣଂ ଯଥା।

୪୩।''ପଦାନ''ମିଚ୍ଚାଦି। ଯତ୍ଥ ଯସ୍ମିଂ ୱାକ୍ୟେ ପଦାନଂ ସ୍ୟାଦ୍ୟନ୍ତାଖ୍ୟାତିକାନଂ ଦୁଦ୍ଧିନିକ୍ଖେପା ଦୁଟ୍ଠପନତୋ ବ୍ୟାମୋହୋ ସଂମୁଳ୍ହତା ଜାଯତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ୱାକ୍ୟଂ ବ୍ୟାକିଣ୍ଣନ୍ତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ଞାତବ୍ବଂ। ତସ୍ସ ବ୍ୟାକିଣ୍ଣସ୍ସ ଉଦାହରଣଂ ଲକ୍ଖିଯଂ ''ଯଥେ''ତି ଦସ୍ସେତି। ଯଥା ଇଦଂ, ତଥା ଅଞ୍ଞମ୍ପୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୪୩।''ପଦାନି''ଚ୍ଚାଦି। ପଦାନଂ ସ୍ୟାଦ୍ୟନ୍ତତ୍ୟାଦ୍ୟନ୍ତପଦାନଂ ଦୁଦ୍ଧିନିକ୍ଖେପା ଦୁଟ୍ଠପନତୋ ଯତ୍ଥ ୱାକ୍ୟେ ବ୍ୟାମୋହୋ ସଂମୋହୋ ଜାଯତି, ତଂ ବ୍ୟାକିଣ୍ଣଦୋସୋତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ। ତଦୁଦାହରଣଂ ତସ୍ସ ବ୍ୟାକିଣ୍ଣଦୋସସ୍ସ ଲକ୍ଖିଯଂ ଯଥା ଇମିନା ୱକ୍ଖମାନନଯେନ।

୪୪।

ବହୁଗୁଣେ ପଣମତି, ଦୁଜ୍ଜନାନଂ ପ୍ପିଯଂ ଜନୋ;

ହିତଂ ପମୁଦିତୋ ନିଚ୍ଚଂ, ସୁଗତଂ ସମନୁସ୍ସରଂ।

୪୪। ବହୁଅନନ୍ତତ୍ତା ବହୁଭୂତେ ଗୁଣେ ସୀଲାଦିକେ ସମନୁସ୍ସରଂ ସମ୍ମଦେୱ ଉଟ୍ଠାଯ ସମୁଟ୍ଠାଯ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ ଗୁଣୱିସଯସତିଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପେନ୍ତୋ ତେନେୱ କାରଣେନ ପମୁଦିତୋ ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠୋ ଅଯଂ ଜନୋ ସବ୍ବୋପି ଲୋକୋ ଦୁଜ୍ଜନାନଂ ସୁଜନେତରାନମ୍ପି ଦେୱଦତ୍ତାଦୀନଂ ନିଚ୍ଚଂ କାଲଂ ହିତଂ ସୁଗତଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ପଣମତି ନମସ୍ସତୀତି ଅଯଂ ଅତ୍ଥୋ କୱିୱଞ୍ଛିତୋ। ତତ୍ଥ ''ବହୁଗୁଣେ ପଣମତୀ''ଚ୍ଚାଦି ବ୍ଯୱହିତପଦସ୍ସଯୋଗା ମୋହୋ ଜାଯତୀତି ବ୍ଯାକିଣ୍ଣଂ।

୪୪।''ବହୁଗୁଣେ''ଚ୍ଚାଦି। ବହୁଗୁଣେ ଅନନ୍ତତ୍ତା ବହୁଭୂତେ ସୀଲସମାଧିଆଦିଗୁଣେ ସମନୁସ୍ସରଂ ୱିସେସତୋ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ ପମୁଦିତୋ ତତୋଯେୱ ପହଟ୍ଠୋ ଅଯଂ ଜନୋ ସତ୍ତନିକାଯୋ ଦୁଜ୍ଜନାନମ୍ପି ଅସପ୍ପୁରିସାନମ୍ପି ନିଚ୍ଚଂ ସତତଂ ହିତଂ ମିତ୍ତଭୂତଂ ସୁଗତଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଂ ପଣମତି ୱନ୍ଦତି। ଏତ୍ଥ ପଦାନଂ ଅଟ୍ଠାନପଯୋଗତୋ ବ୍ଯାକିଣ୍ଣତ୍ତଂ ପଦତ୍ଥାନୁସାରେନେୱ ଗମ୍ଯତେ।

୪୫।

ୱିସିଟ୍ଠୱଚନା'ପେତଂ, ଗାମ୍ମଂ'ତ୍ଯ'ଭିମତଂ ଯଥା;

କଞ୍ଞେ କାମଯମାନଂ ମଂ, ନ କାମଯସି କିଂ ନ୍ୱି'ଦଂ।

୪୫। ୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱଚନତୋ କଥନତୋ ଅପେତଂ ପରିଚ୍ଚତ୍ତଂ। କଞ୍ଞେଇତ୍ଯାମନ୍ତନଂ। ଅହଂ ତଂ ଇଚ୍ଛାମି, ତାଦିସଂ ମଂ ତ୍ୱଂ କସ୍ମା ନିଚ୍ଛସି, ଇଦଂ କିଂ ନୁ ଇତି ଗାମିକଜନୱଚନତ୍ତା ''କଞ୍ଞି''ଚ୍ଚାଦିକଂ ଗାମ୍ମଂ।

୪୫।''ୱିସିଟ୍ଠେ''ଚ୍ଚାଦି। ୱିସିଟ୍ଠୱଚନାପେତଂ ପିଯଭୂତେନ ଉତ୍ତିୱିସେସେନ ୱିସେସିତକସ୍ସ କଥନତୋ ପରିହୀନଂ ୱାକ୍ଯଂ ''ଗାମ୍ମଦୋସ''ନ୍ତି କୱୀହି ଅଭିମତଂ। ଉଦାହରତି ''ଯଥି''ଚ୍ଚାଦି। କଞ୍ଞେ ହେ କଞ୍ଞେ କାମଯମାନଂ ମଂ ତୁୱଂ ଇଚ୍ଛଯମାନଂ ମଂ ନ କାମଯସି ତ୍ୱଂ ନ ଇଚ୍ଛସି, ଇଦଂ କିଂ ନୁ। ଈଦିସେ ଇଚ୍ଛାୱିଘାତେ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଏୱଂ–

''ଯାଚନା ମଦୀଯା ତୱ କାରଣାଯଂ,

ଦିନେ ଦିନେ ନିପ୍ଫଲତଂ ଉପେତି;

ଦକ୍ଖୋ ସଦା ମାନିନିମାନଭଙ୍ଗେ,

ସ ମନ୍ମଥୋଦ୍ଯତ୍ର ଗତୋ ମତୋ ନୁ''ଇତି ୱିଯ।

ପିଯତ୍ଥସ୍ସ କଥନାଭାୱତୋ ''କଞ୍ଞେ''ତ୍ଯାଦିକଂ ୱଚନଂ ମିଲକ୍ଖୁକାନଂ ୱଚନତ୍ତା ଗାମ୍ମଂ। ଏତ୍ଥ କଞ୍ଞାସଦ୍ଦୋ ଦସୱସ୍ସିକାଯ ୱତ୍ତତୀତି ନିଯମୋ ନତ୍ଥି। ୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱଚନତୋ ଅପେତନ୍ତି ୱାକ୍ଯଂ।

୪୬।

ପଦସନ୍ଧାନତୋ କିଞ୍ଚି, ଦୁସ୍ସତୀତିକରଂ ଭୱେ;

ତମ୍ପି ଗାମ୍ମଂ'ତ୍ଯ'ଭିମତଂ, ଯଥା ଯାଭୱତୋ ପିଯା।

୪୬।''ପଦେ''ଚ୍ଚାଦି। ପଦସନ୍ଧାନତୋ ପୁବ୍ବାପରାନଂ ପଦାନଂ ସନ୍ଧିୱସେନ ଯଂ କିଞ୍ଚି ୱାକ୍ଯଂ ଦୁଟ୍ଠୁ ଅସୁତିସୁଭଗଂ ପତୀତିମୱବୋଧଂ କରୋତୀତି କରଂ ଭୱେ, ତମ୍ପି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଗାମ୍ମନ୍ତ୍ୱଭିମତଂ। ଯଥାତ୍ଯୁଦାହରତି। ଭୱତୋ ଯା କାଚି ୱନିତା ପିଯା ହୋତୀତି ଏକୋତ୍ଥୋ। ଯଭ ମେଥୁନେ। ଯଭନଂ ଯାଭୋ। ସୋ ୱିଜ୍ଜତେ ଯସ୍ସ ସୋ ଯାଭୱା। ତସ୍ସ ଯାଭୱତୋ ପିଯାଇତ୍ଯପି ଭୱତି।

୪୬।''ପଦସନ୍ଧାନି''ଚ୍ଚାଦି। କିଞ୍ଚି ୱାକ୍ଯଂ ପଦସନ୍ଧାନତୋ ପୁବ୍ବାପରପଦାନଂ ଘଟନତୋ ଦୁସ୍ସତୀତିକରଂ ଭୱେ ଅସବ୍ଭୂତଦୁଟ୍ଠତ୍ଥସ୍ସ ପକାସକୋ ହୋତି,

ତମ୍ପି ଗାହ୍ନନ୍ତି ଯଥାଵୁତ୍ତଗାହ୍ନଦୋସେନ ଦୂସିତନ୍ତି [ଦୁପ୍ପସିତନ୍ତି (କ।)] ସବ୍ବେହି କଵୀହି ଅଭିମତଂ ଞାତଂ। ଯଥାତି ଉଦାହରତି। ଭଵତୋ ଭଵନ୍ତସ୍ସ ଯା କାଚି ଇତ୍ଥୀ ପିୟା ଭଵତୀତି ଅୟଂ କଵିନା ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥୋ। ଯାଭଵତୋ ମେଥୁନଵନ୍ତସ୍ସ ପିୟାତିପି ଅତ୍ଥୋ। ''ଯଭ ମେଥୁନେ''ତି ହି ଧାତୁ। ଯଭନଂ ଯାଭୋ, ସୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଯାଭଵା, ତସ୍ସ ଯାଭଵତୋତି ଗହିତେ ଅସୋତବ୍ବତ୍ତା ଦୁପ୍ପତୀତିକରତା। ଦୁଟ୍ଠୁଯେଵ ପତୀତି ଅଵବୋଧୋ, ତଂ କରୋତୀତି ଵିଗ୍ଗହୋ।

୪୭।

ଵୁତ୍ତେସୁ ସୂଚିତେ ଠାନେ, ପଦଚ୍ଛେଦୋ ଭଵେ ଯତି;

ଯଂ ତାୟ ହୀନଂ ତଂ ଵୁତ୍ତଂ, ଯତିହୀନନ୍ତି ସା ପନ।

୪୭।''ଵୁତ୍ତେସ୍ଵି''ଚ୍ଚାଦି। ଵୁତ୍ତେସୁ ଛନ୍ଦୋସଞ୍ଚପରିନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ଅନୁଟ୍ଠୁଭାଦୀସୁ ସୂଚିତେ ଠାନେ ''ଏତ୍ଥଯତୀ''ତି ଛନ୍ଦୋଵିଚିତିୟା ପକାସିତଟ୍ଠାନେ ପଦାନଂ ସ୍ୟାଦ୍ୟନ୍ତାନଂ ଛେଦୋ ଵିଚ୍ଛିତି ଵିଭାଗୋ ଅନୁଵାଦୋ ଯଂ ଯତି ଭଵେତି ଵିଧୀୟତି। ତାୟ ଯତିୟା ହୀନଂ ପରିହୀନଂ ଵିରୁଦ୍ଧଂ ଯଂ ଵାକ୍ୟଂ, ତଂ ଯତିହୀନନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ, ''ଯମନଂ ଵିରାମୋ ଯତି, ସା ହୀନା ଏତ୍ଥା''ତି କତ୍ୱା। ପନାତି ଵିସେସେ, ସା ଯତି ପନାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୪୭।''ଵୁତ୍ତେସ୍ଵ''ଚ୍ଚାଦି। ଵୁତ୍ତେସୁ ଛନ୍ଦୋସତ୍ଥେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଅନୁଟ୍ଠୁଭାଦୀସୁ ସୂଚିତେ ଠାନେ ''ଅୟମେତ୍ଥ ଯତୀ''ତି ପକାସିତେ ଠାନେ ପଦଚ୍ଛେଦୋ ସ୍ୟାଦ୍ୟନ୍ତତ୍ୟାଦ୍ୟନ୍ତାଦୀନଂ ପଦାନଂ ଵିଚ୍ଛେଦୋ ଯତି ନାମ ଭଵେ, ତାୟ ଯତିୟା ଯଂ ଵାକ୍ୟଂ ହୀନଂ ଅଭିମତଟ୍ଠାନେ ୱଣ୍ଡଵିଚ୍ଛେଦେନ ପରିହୀନଂ, ତଂ ଵାକ୍ୟଂ ଯତିହୀନନ୍ତି ଯତିହୀନଦୋସେନ ଦୁଟ୍ଠନ୍ତି ଵିଞ୍ଞୂହି ଵୁତ୍ତଂ।

୪୮।

ଯତି ସବ୍ବତ୍ଥ ପାଦନ୍ତେ, ଵୁତ୍ତଡ୍ଢେ ଚ ଵିସେସତୋ;

ପୁବ୍ବାପରାନେକଵଣ୍ଣ-ପଦମଜ୍ଝେପି କତ୍ଥଚି।

୪୮।''ଯତି''ଚ୍ଚାଦି। ସବ୍ବତ୍ଥ ପାଦନ୍ତେ ସବ୍ବସ୍ମିଂ ଚତୁବ୍ବଂସସଙ୍ଖାତାନଂ ଗାଥାପାଦାନଂ ଅନ୍ତେ ଅଵସାନେ ଚ ଵିସେସତୋ ଵିସେସେନ ଏକନ୍ତେନ ଵୁତ୍ତଡ୍ଢେ ଚ ଵୁତ୍ତାନଂ ପାଦଦ୍ୱୟସଙ୍ଖାତେ ଅଡ୍ଢେ ଚ, ତଦଵସାନେ ଚାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ''ସିୟା''ତି ସେସୋ। ନନୁ ''ପଦଚ୍ଛେଦୋ''ତି ଵୁତ୍ତତ୍ତା ପଦମଜ୍ଝେ ଯତି ନ ହୋତେଵାତି ଚେତି ଆହ ''ପୁବ୍ବ''ଇଚ୍ଚାଦି। କତ୍ଥଚି କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଠାନେ, ନ ସବ୍ବତ୍ଥ। ପୁବ୍ବାପରାନେକଵଣ୍ଣପଦମଜ୍ଝେପି ଯତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପୁବ୍ବେ ଚ ଅପରେ ଚ ପୁବ୍ବାପରେ। ଅନେକେ ଵଣ୍ଣା ଅନେକଵଣ୍ଣା। ପୁବ୍ବାପରେ ଅନେକଵଣ୍ଣା ଯସ୍ସ ତଂ ତଥା। ତଞ୍ଚ ତଂ ପଦଞ୍ଚ, ତସ୍ସ ମଜ୍ଝେପି।

୪୮। ଇଦାନି ଯତିମ୍ହି ଲବ୍ଭମାନଂ ସବ୍ବଵିସୟଂ ଦସ୍ସେତି ''ଯତି''ଚ୍ଚାଦିନା। ସା ପନ ଯତି ସବ୍ବତ୍ଥ ପାଦନ୍ତେ ଚତୁବ୍ବଂସସଙ୍ଖାତଗାଥାପାଦାନଂ ଅନ୍ତେ ଚ ଵିସେସତୋ ନିୟମତୋ ଵୁତ୍ତଡ୍ଢେ ଚ ଵୁତ୍ତାନଂ ପାଦଦ୍ୱୟସଙ୍ଖାତେ ଅଡ୍ଢେ ଚ, ତଦଵସାନେ ଚାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। କତ୍ଥଚି କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଠାନେ ପୁବ୍ବାପରାନେକଵଣ୍ଣପଦମଜ୍ଝେପି ପୁବ୍ବାପରଭୂତଅନେକଵଣ୍ଣସମନ୍ନାଗତପଦାନଂ ମଜ୍ଝେ ଚ ସିୟା। ପଦଚ୍ଛେଦସ୍ସ ''ଯତୀ''ତି ଵୁତ୍ତତ୍ତା ପଦମଜ୍ଝେ ନ ହୋତୀତି ସଙ୍କାପରିହରଣତ୍ଥଂ ''ପୁବ୍ବାପରାନେକଵଣ୍ଣପଦମଜ୍ଝେ''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ପାଦନ୍ତୋ, ଵୁତ୍ତଡ୍ଢୋ, ପଦମଜ୍ଝଞ୍ଚ ଯତିଟ୍ଠାନନ୍ତି। ପଦମଜ୍ଝେଯେଵ ଲବ୍ଭମାନା ଯତି କତ୍ଥଚି ହୋତି, ଦ୍ୱକ୍ଖରତ୍ୟକ୍ଖରପଦମଜ୍ଝେ ପନ ନ ହୋତି।

ତତ୍ଥୋଦାହରଣପଚ୍ଚୁଦାହରଣାନି ଯଥା –

୪୯।

ତଂ ନମେ ସିରସା ଚାମୀ-କରଵଣ୍ଣଂ ତଥାଗତଂ;

ସକଲାପି ଦିସା ସିଞ୍ଚ-ତୀଵ ସୋଣ୍ଣରସେହିୟୋ।

୪୯। ଉଦାହରୀଯତୀତି ଉଦାହରଣଂ। ପଟିପକ୍ଖମୁଦାହରଣଂ ପଚ୍ଚୁଦାହରଣଂ। ଚାମୀକରସ୍ସେୱ ସୁୱଣ୍ଣସ୍ସ ୱିଯ ୱଣ୍ଣୋ ଯସ୍ସ ତଂ ତଥାଗତଂ ସିରସା ନମାମି। କୀଦିସଂ? ଯୋ ତଥାଗତୋ ସକଲାପି ଦିସା ସଦାଯେୱ ଦସ ଦିସା ସୋଣ୍ଣରସେହି ଚାମୀକରୱଣ୍ଣତ୍ତା ରସେହି ସୁୱଣ୍ଣରସେହି ସିଞ୍ଚତୀୱ ସିଞ୍ଚତୀତି ମଞ୍ଞେ, ତଂ ତଥାଗତନ୍ତି ଅପେକ୍ଖତେ। ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବପାଦନ୍ତେ ୱୁତ୍ତଦ୍ୱେ ଚ ନିଯତା ଯତି। ଚାମୀକରସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଚତୁରକ୍ଖରୋ। ତତ୍ଥ ଚାମୀଇତି ପୁବ୍ବଭାଗୋ, କରୈତି ପରୋ। ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବାପରାନେକୱଣ୍ଣପଦମଜ୍ଝେ ଯତି। ସିଞ୍ଚତୀତି ଏତ୍ଥ ପନ ପୁବ୍ବାପରାନେକୱଣ୍ଣପଦମଜ୍ଝଭାୱା ସିଞ୍ଚୈତ୍ଥତ୍ର ଯତି ଦୁଟ୍ଠାତି। ଇଦଂ ପଚ୍ଚୁଦାହରଣଂ।

୪୯।ତତ୍ଥ ପାଦନ୍ତୱୁତ୍ତଦ୍ୱେସୁ ଯତିଯା ପାକଟତ୍ତା ତସ୍ମିଂ ପଦମଜ୍ଝେ ଯତିଯା ଉଦାହରଣପଚ୍ଚୁଦାହରଣାନି ଇଟ୍ଠୋଦାହରଣପଟିପକ୍ଖୋଦାହରଣାନି ଯଥା। ‘‘ତଂ ନମେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଯୋ ତଥାଗତୋ ସକଲାପି ଦିସା ସୋଣ୍ଣରସେହି ସୁୱଣ୍ଣରସଧାରାହି ସିଞ୍ଚତୀୱ ସିଞ୍ଚତି ମଞ୍ଞେ, ଇୱସଦ୍ଦୋ ୱିତକ୍କେ। ଚାମୀକରୱଣ୍ଣଂ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣସଦିସଛୱିୱଣ୍ଣଂ ତଂ ତଥାଗତଂ ସିରସା ନମେ। ଏତ୍ଥ ‘‘ଚାମୀକରୱଣ୍ଣ’’ନ୍ତି ଯତିଯା ଚାମୀତି ଅକ୍ଖରଦ୍ୱଯମତିକ୍କମ୍ମ ଠିତତ୍ତା ଅନ୍ତେପି କରୈତି ଅକ୍ଖରଦ୍ୱଯେନାନୂନତ୍ତା ପଦଚ୍ଛେଦସ୍ସ ପୁବ୍ବାପରୱଣ୍ଣାନମନେକତ୍ତମିତିଟ୍ଠୋଦାହରଣଂ। ସିଞ୍ଚତୀତି ପଦେ ସିଞ୍ଚାତି ୱଣ୍ଣଦ୍ୱଯମତିକ୍କମ୍ମ ଯତିଯା ଦିସ୍ସମାନତ୍ତେପି ତିଇତି ପରଭାଗେ ଏକୱଣ୍ଣତ୍ତା ଅନେକୱଣ୍ଣାଭାୱୋତି ପଚ୍ଚୁଦାହରଣଂ। ଏତ୍ଥ ଅନେକୱଣ୍ଣତ୍ତଂ ପଦୱସେନେୱ ଞାତବ୍ବଂ। ଚାମୀକରସ୍ସ ୱଣ୍ଣୋ ୱିଯ ୱଣ୍ଣୋ ଯସ୍ସ ସୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

୫୦।

ସରୋ ସନ୍ଧିମ୍ହି ପୁବ୍ବନ୍ତୋ, ୱିଯ ଲୋପେ ୱିଭତ୍ତିଯା;

ଅଞ୍ଞଥା ୱ’ଞ୍ଞଥା ତତ୍ଥ, ଯାଦେସାଦି ପରାଦି’ୱ।

୫୦।‘‘ସରୋ’’ଚ୍ଚାଦି। ୱିଭତ୍ତିଯା ଲୋପେ ସତି ସନ୍ଧିମ୍ହି ସଂହିତାଯଂ କତାଯଂ ସରୋ ପରପଦାଦିଭୂତୋ ପୁବ୍ବନ୍ତୋ ୱିଯ ପୁବ୍ବପଦସ୍ସ ଅନ୍ତଭୂତୋ ଯୋ ସରୋ, ସୋ ୱିଯ ହୋତି, ଅନେକୱଣ୍ଣତ୍ତାଭାୱେପି ତତୋ ୱିହିତଯତିଯା ନେୱତ୍ଥି ଭଙ୍ଗୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଞ୍ଞଥା ତୁ ୱିଭତ୍ତିଯା ଅଲୋପେ ତୁ ସତି ସଂହିତାଯଂ କତାଯଂ ପୁବ୍ବପଦନ୍ତଭୂତୋ ସରୋ ଚେ, ଅଞ୍ଞଥା ଅଞ୍ଞେନ ପକାରେନ ହୋତି, ପରପଦସ୍ସାଦିସରୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ୱିଭତ୍ତିଯା ସଦ୍ଧିଂ ୱିହାଯ କତଯତିଯା ନତ୍ଥି ଭଙ୍ଗୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତ୍ଥ ତସ୍ସଂ ଯତିଯଂ ଯାଦେସାଦି ଇୱଣ୍ଣାଦୀନଂ କାତବ୍ବୋ ଯକାରାଦେସାଦି ପରାଦିୱ ପରପଦସ୍ସ ଆଦିସରୋ ୱିଯ ହୋତି। କତଯାଦେସାଦିସହିତଂ ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ ୱିହାଯ କତାଯ ଯତିଯା ନତ୍ଥି ଭଙ୍ଗୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୫୦। ଇଦାନି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତସ୍ସ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତେପି ଯତିଭଙ୍ଗାଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ସରୋ’’ଚ୍ଚାଦି। ୱିଭତ୍ତିଯା ଲୋପେ ସନ୍ଧିମ୍ହି ସତି ସରୋ ସନ୍ଧିସରୋ ପୁବ୍ବନ୍ତୋ ୱିଯ ପୁବ୍ବପଦସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି, ଅଞ୍ଞଥା ତୁ ୱିଭତ୍ତିଯା ଅଲୋପେ ସଂହିତାଯଂ କତାଯଂ ଅଞ୍ଞଥା ହୋତି, ପୁବ୍ବପଦନ୍ତଭୂତୋ ସରୋ ପରପଦସ୍ସ ଆଦିସରୋ ୱିଯ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯତିଯଂ ଯାଦେସାଦି ଇୱଣ୍ଣାଦୀନଂ କତ୍ତବ୍ବଯକାରାଦେସାଦି ପରାଦିୱ ପରପଦସ୍ସ ଆଦିସରୋ ୱିଯ ହୋତି, ପୁବ୍ବନ୍ତସଦିସସରମତିକ୍କମିତ୍ୱାପି ପରପଦାଦିସରସଦିସୱଣ୍ଣମାଗମ୍ମ ତଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱାପି ପରପଦାଦିସରସଦିସଯାଦେସାଦିମତିକ୍କମିତ୍ୱାପି ଯତିଯା ପଯୁତ୍ତାଯ ସତି ଅନେକୱଣ୍ଣତ୍ତାଭାୱେପି ଯତିଭଙ୍ଗୋ ନ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପୁବ୍ବସ୍ସ ଅନ୍ତୋତି ଚ, ଯୋ ଚ ସୋ ଆଦେସୋ ଚ, ସୋ ଆଦି ଯସ୍ସ ମକାରାଦିନୋତି ଚ, ପରସ୍ସ ଆଦୀତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୫୧।

ଚାଦୀ ପୁବ୍ବପଦନ୍ତାୱ, ନିଚ୍ଚଂ ପୁବ୍ବପଦସ୍ସିତା;

ପାଦଯୋ ନିଚ୍ଚସମ୍ବନ୍ଧା, ପରାଦୀୱ ପରେନ ତୁ।

୫୧।ନିଚ୍ଚଂ ଅନୱରତଂ ପୁବ୍ବପଦଂ ସିତା ନିସ୍ସିତା ଚାଦୀ ଚକାରାଦଯୋ ନିପାତା ପୁବ୍ବସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଅନ୍ତା ଅୱଯୱା ୱିଯ ହୋନ୍ତି, ତେ ଅନ୍ତୋ କତ୍ୱା ଯତି କାତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପରେନ ପରପଦେନ ନିଚ୍ଚସମ୍ବନ୍ଧା ସତତଯୋଗିନୋ, ତୁସଦ୍ଦୋ ଅଟ୍ଠାନପ୍ପଯୁତ୍ତୋ, ପାଦଯୋ ତୁ ପରାଦୀୱ ପରପଦସ୍ସ ଆଦୀ ଅୱଯୱା ୱିଯ ହୋନ୍ତି, ତଂ ୱିହାଯ ପୁବ୍ବପଦନ୍ତେ ଯତି କାତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୫୧।‘‘ଚାଦି’’ଚ୍ଚାଦି। ନିଚ୍ଚଂ ସତତଂ ପୁବ୍ବପଦସ୍ସିତା ପୁବ୍ବପଦଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତା ଚାଦୀ ଚକାରାଦିନିପାତା ପୁବ୍ବପଦନ୍ତାୱ ପୁବ୍ବପଦସ୍ସ ଅନ୍ତା ଅୱଯୱା ୱିଯ

ହୋନ୍ତି, ପରେନ ପରପଦେନ ନିଚ୍ଚସମ୍ବନ୍ଧା ନିରନ୍ତରଯୋଗିନୋ ପାଦଯୋ ତୁ ପାଦିଉପସଗ୍ଗା ପନ ପରାଦୀୱ ପରପଦସ୍ସ ଆଦୀ ଅୱଯୱାୱିଯ ହୋନ୍ତି। ଚାଦଯୋ ଆଗମ୍ମ ତେ ବହି କତ୍ୱାପି ପାଦଯୋ ଆଗମ୍ମ ତେ ଅନ୍ତୋ କତ୍ୱାପି ପୱତ୍ତୋ ୱିରାମୋ ଯତିଭଙ୍ଗୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଚୋଆଦି ଯେସନ୍ତି ଚ, ପୁବ୍ବପଦଂ ସିତାତି ଚ, ପୋ ଆଦି ଯେସନ୍ତି ଚ, ନିଚ୍ଚଂ ସମ୍ବନ୍ଧାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ତଗ୍ଗୁଣସଂୱିଞ୍ଞାଣତ୍ତା ଚକାରପକାରାଦୀନମ୍ପି ପରିଗ୍ଗହୋ।

ସବ୍ବତ୍ଥୋଦାହରଣାନି ଯଥା

୫୨।

ନମେ ତଂ ସିରସା ସବ୍ବୋ-ପମାତୀତଂ ତଥାଗତଂ;

ଯସ୍ସ ଲୋକଗ୍ଗତଂ ପତ୍ତ-ସ୍ସୋ’ପମା ନ ହି ଯୁଜ୍ଜତି।

୫୩।

ମୁନିନ୍ଦଂ ତଂ ସଦା ୱନ୍ଦା-ମ୍ୟ’ନନ୍ତମତି’ମୁତ୍ତମଂ;

ଯସ୍ସ ପଞ୍ଞା ଚ ମେତ୍ତା ଚ, ନିସ୍ସୀମାତି ୱିଜମ୍ଭତି।

୫୨-୫୩।ସବ୍ବତ୍ଥାତି ପୁବ୍ବନ୍ତସଦିସାଦୀସୁ। ‘‘ନମେତ’’ନ୍ତିଆଦିଗାଥାଦ୍ୱଯେ ପଦତ୍ଥୋ ପାକଟୋ, ଅଧିପ୍ପାଯୋ ତୁ ଯତୋ ଲୋକଗ୍ଗତଂ ପତ୍ତୋ, ତତୋ ସବ୍ବୋପମାତୀତୋ, ଯତୋ ପଞ୍ଞାମେତ୍ତା ଲୋକେ ନିରନ୍ତରମିୱ ୱତ୍ତନ୍ତି, ତତୋ ଅନନ୍ତମତି, ଉତ୍ତମୋ ଚାତି। ଏତ୍ଥ ‘‘ସବ୍ବା ଉପମା’’ତି ସମାସଂ କତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତିଲୋପେ ସଂହିତାଯଞ୍ଚ କତାଯଂ ପରପଦାଦିଉକାରୋ ପୁବ୍ବପଦନ୍ତବ୍ବକାରଟ୍ଠଅକାରୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ସବ୍ବୋ ଇଚ୍ଚତ୍ର ପାଦନ୍ତଯତି। ପତ୍ତସ୍ସୋପମା ଇଚ୍ଚତ୍ର ଯକାରାଦେସସ୍ସ ପରାଦିସଦିସଭାୱୋ ୱିଯ ହୋତି, ୱିଭତ୍ତିଯା ଅଲୋପେ ସଂହିତାଯଂ କତାଯଂ ସୱିଭତ୍ତିଯା ଅକାରୋ ପରପଦାଦି ଉକାରୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ତଂୱିଭତ୍ତିଯା ପସିଦ୍ଧଂ ୱିହାଯ ପତ୍ତେଚ୍ଚତ୍ର ପାଦନ୍ତଯତି। ତଥା ୱନ୍ଦାମ୍ୟନନ୍ତେଚ୍ଚତ୍ର ଯକାରାଦେସସ୍ସ ପରାଦିସଦିସଭାୱୋ ୱିହିତୋତି ମ୍ୟସଦ୍ଦଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ୱନ୍ଦାଇଚ୍ଚତ୍ର ପାଦନ୍ତଯତି। ପୁବ୍ବପଦସ୍ସିତାନଂ ଚାଦୀନଂ ପୁବ୍ବପଦନ୍ତସଦିସତା ୱୁତ୍ତାତି ମେତ୍ତା ଚାତି ଚସଦ୍ଦତୋ ଯତି, ଅପରପଦସମ୍ବନ୍ଧା ପାଦଯୋ ପରପଦାଦିସଦିସା ହୋନ୍ତୀତି ନିସ୍ସୀମାତି ଏତ୍ଥ ନିସଦ୍ଦଂ ୱିହାଯ ତତୋ ଆଦିମ୍ହି ଯତି।

୫୨-୫୩। ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଥାୱୁତ୍ତପୁବ୍ବନ୍ତସଦିସସରାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଉଦାହରଣାନିଯଥା। ‘‘ନମେ ତ’’ମିଚ୍ଚାଦି, ଲୋକଗ୍ଗତଂ ପତ୍ତସ୍ସ ଯସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଉପମା ନ ହି ଯୁଜ୍ଜତି ସକଲପଦତ୍ଥାନଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଠିତତ୍ତା ନ ହି ଯୁଜ୍ଜତି। ସବ୍ବୋପମାତୀତଂ ତଂ ତଥାଗତଂ ସିରସା ନମେ ନମାମି। ସବ୍ବୋତି ଏତ୍ଥ ଓକାରସ୍ସ ପୁବ୍ବପଦନ୍ତସରସଦିସତ୍ତା ତତୋ ପରାଯ ଯତିଯା ଚ ସ୍ସୋପମାତି ପରପଦାଦିସଦିସଂ ୱଣ୍ଣମନତିକ୍କମ୍ମ ଠିତାଯ ଯତିଯା ଚ ଉଦାହରଣଂ।

‘‘ମୁନିନ୍ଦେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଯସ୍ସ ସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପଞ୍ଞା ଚ ମେତ୍ତା ଚନିସ୍ସୀମା ଅନନ୍ତସତ୍ତଅନନ୍ତଞେଯ୍ୟୱିସଯକରଣତୋ ସୀମାରହିତା ଅତିୱିଜମ୍ଭତି। ଅନନ୍ତମତିଂ ଉଦଯବ୍ବଯସମ୍ଭୱେପି ଞେଯ୍ୟସ୍ସାନନ୍ତତ୍ତା ୱିସଯିମ୍ହି ୱିସଯୱୋହାରେନ ଅନନ୍ତପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତଂ ଉତ୍ତମଂ ତତୋ ଏୱ ପୱରଂ ତଂ ମୁନିନ୍ଦଂ ସଦା ୱନ୍ଦାମି, ଯାଦେସସ୍ସ ପରାଦିସଦିସତ୍ତା ତମନାଗମ୍ମ ଯତି ଭୱତି। ମେତ୍ତାଚନିସ୍ସୀମାତି ଏତ୍ଥ ଚାଦୀନଂ ପୁବ୍ବପଦନ୍ତସଦିସତ୍ତାଚ ପାଦୀନଂ ପରପଦାଦିସଦିସତ୍ତା ଚ ‘‘ଚା’’ତି ‘‘ନୀ’’ତି ଇମେସମ୍ପି ଯତି ଭୱତି।

ଚାଦିପାଦୀସୁ ପଚ୍ଚୁଦାହରଣାନି ଯଥା

୫୪।

ମହାମେତ୍ତା ମହାପଞ୍ଞା, ଚ ଯତ୍ଥ ପରମୋଦଯା;

ପଣମାମି ଜିନଂ ତଂ ପ-ୱରଂ ୱରଗୁଣାଲଯଂ।

୫୪।‘‘ମହା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ମିଂ ଜିନେ। ପରମୋଦଯାତି ମହାମେତ୍ତାଦଯୋ ଉକ୍କଟ୍ଠାଭିୱୁଡ୍ଢିଯୋ। ତତୋଯେୱ ୱରଗୁଣାଲଯଂ, ତେନେୱ ପୱରଂ

ଉତ୍ତମଂ ତଂ ଜିନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବପଦନିସ୍ସିତଂ ଚକାରଂ ପରପଦାଦିଭୂତଂ କତ୍ୱା ତତୋ ପୁବ୍ବେ କତା ଯତି ଚ, ପରପଦାଦିସମ୍ବନ୍ଧପକାରଂ ପୁବ୍ବପଦନ୍ତଭୂତଂ କତ୍ୱା ପକାରତୋ ପରଂ କତା ଯତି ଚ ୱିରୁଦ୍ଧାତି ଉଭୟତ୍ଥ ପଚ୍ଚୁଦାହରଣଂ।

୫୪।ଚାଦିପାଦୀସୁ ୱିସଯଭୂତେସୁ ପଚ୍ଚୁଦାହରଣଂ ଯଥା। ''ମହାମେତ୍ତି''ଚ୍ଚାଦି। ଯତ୍ଥ ଯସ୍ମିଂ ଜିନେ ମହାମେତ୍ତା ଚ ମହାପଞ୍ଞା ଚ ଇମା ପରମୋଦଯା ଉକ୍କଟ୍ଠାଭିୱୁଦ୍ଧିଯୋ ହୋନ୍ତି। ୱରଗୁଣାଲଯଂ ଉତ୍ତମଗୁଣାକରଂ ପୱରଂ ତତୋଯେୱ ଉତ୍ତମଂ ତଂ ଜିନଂ ପଣମାମି। ଏତ୍ଥ ଚକାରଂ ପରପଦାଦିଂ କତ୍ୱା ପକାରଂ ପୁବ୍ବପଦନ୍ତଂ କତ୍ୱା ଯତିଯା ପୱତ୍ତତ୍ତା ''ଚ ଯତ୍ଥ, ତଂ ପା''ତିଦ୍ୱଯମପି ପଚ୍ଚୁଦାହରଣଂ।

୫୫।

ପଦତ୍ଥକ୍କମତୋ ମୁତ୍ତଂ, କମଚ୍ଚୁତମିଦଂ ଯଥା;

ଖେତ୍ତଂ ୱା ଦେହି ଗାମଂ ୱା, ଦେସଂ ୱା ମମ ସୋଭନଂ।

୫୫।''ପଦ''ଇଚ୍ଚାଦି। ପଦାନଂ ଅତ୍ଥକ୍କମତୋ ମୁତ୍ତଂ ଗଳିତଂ କମଚ୍ଚୁତମିଦନ୍ତି ୱିଧୀଯତେ। ଖେତ୍ତଂ ୱା ଇଚ୍ଚାଦିନା ଅରୁଚିତୋଯଂ ଯାଚନକ୍କମୋ ୱତ୍ତୁନୋ ଅୱିଞ୍ଞୁତଂ ଗମେତି। ଯୋ ହି ଖେତ୍ତମ୍ପି ଦାତୁଂ ନିଚ୍ଛତି, କଥଂ ସୋ ଗାମାଦିକଂ ଦସ୍ସତୀତି।

୫୫।''ପଦତ୍ଥି''ଚ୍ଚାଦି। ପଦତ୍ଥକ୍କମତୋ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥକ୍କମତୋ ମୁତ୍ତଂ ଗଳିତଂ ଇଦଂ ୱାକ୍ୟଂ କମଚ୍ଚୁତଂ ନାମ। ଉଦାହରତି ''ଯଥ୍''ଚ୍ଚାଦି। ମମ ସୋଭନଂ ଖେତ୍ତଂ ୱା ଗାମଂ ୱା ଦେସଂ ୱା ଜନପଦଂ ୱା ଦେହି। ଏତ୍ଥ ଖେତ୍ତମିଚ୍ଚାଦି ଯାଚନକ୍କମୋ ୱତ୍ତୁନୋ ଅୱିଞ୍ଞୁଭାୱଂ ୱିନା ଉଚିତପଦତ୍ଥକ୍କମଂ ନପ୍ପକାସେତି, ତଥା ହି ଖେତ୍ତମପି ଦାତୁମନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ଗାମନିଗମଜନପଦାଦିଂ କଥଂ ଦସ୍ସତୀତି କମହାନି।

୫୬।

ଲୋକିଯତ୍ଥ'ମତିକ୍କନ୍ତଂ, ଅତିୱୁତ୍ତଂ ମତଂ ଯଥା;

ଅତିସମ୍ବାଧ'ମାକାସ-ମେତିସ୍ସା ଥନଜମ୍ଭନେ[ଥନଜୁମ୍ଭନେ (ସୀ।)]।

୫୬।''ଲୋକି''ଚ୍ଚାଦି। ଲୋକେ ୱିଦିତୋ ଲୋକିଯୋ, ତଂ ଲୋକିଯତ୍ଥମଭିଧେଯ୍ୟଂ ଅତିକ୍କନ୍ତଂ ଅନନୁୱୁତ୍ତଂ ଯଂ ତଂ ଅତିୱୁତ୍ତଂ ମତନ୍ତି ୱିଧୀଯତେ। ଯଥେତ୍ୟାଦିନା ଉଦାହରତି। ଏତିସ୍ସା ୱନିତାଯ ଥନାନଂ ପଯୋଧରାନଂ ଜମ୍ଭନେ ବ୍ୟାପନେ ଆକାସଂ ଗଗନଂ ଅତିସମ୍ବାଧଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତପ୍ପକଂ।

୫୬।''ଲୋକିଯତ୍ଥି''ଚ୍ଚାଦି। ଲୋକିଯତ୍ଥଂ ଲୋକେ ପସିଦ୍ଧମଭିଧେଯ୍ୟଂ ଅତିକ୍କନ୍ତଂ କଥନାକାରେନ ଅତିକ୍କମିତଂ ୱାକ୍ୟଂ ଅତିୱୁତ୍ତମିତି ମତଂ। ଉଦାହରତି ''ଯଥ୍''ଚ୍ଚାଦି। ଏତିସ୍ସା ଥନଜମ୍ଭନେ ଥନାନଂ ୱିଜମ୍ଭନେ ଆକାସଂ ଅତିସମ୍ବାଧଂ ଅନୋକାସଂ। ଏତ୍ଥ ପଯୋଧରାନଂ ମହନ୍ତତ୍ତଂ ୱଦାମାତି ଲୋକେ ମହନ୍ତନ୍ତି ପସିଦ୍ଧଂ ଗଗନମପି ଅତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା ୱାକ୍ୟମତିୱୁତ୍ତଦୋସେନ ଦୂସିତଂ।

୫୭।

ସମୁଦାଯତ୍ଥତୋ'ପେତଂ, ତଂ ଅପେତତ୍ଥକଂ ଯଥା;

ଗାୱିପୁତ୍ତୋ ବଲୀବଦ୍ଧୋ, ତିଣଂ ଖାଦୀ ପିୱୀ ଜଲଂ।

୫୭।''ସମୁଦାଯି''ଚ୍ଚାଦି। ସମୁଦାଯସ୍ସ ପକରଣତୋ ପଦସନ୍ଧିନୋ ୱାକ୍ୟସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଅଭିଧେଯ୍ୟଂ ଅଙ୍ଗଙ୍ଗିଭୂତଂ କ୍ରିଯାକାରକସମ୍ବନ୍ଧୀୱିସେସଲକ୍ଖଣଂ ସଂୱୋହାରିକଂ, ତତୋ ଅପେତଂ ଅପଗତଂ ସୁଞ୍ଞଂ, ୱିନା [ନ (କ।)] ପଦତ୍ଥମତ୍ତେନ ତସ୍ସ କତ୍ଥଚି ବ୍ୟଭିଚାରାଭାୱତୋ ଏତାଦିସଂ ଯଂ ତମପେତତ୍ଥକନ୍ତି ୱିଧି। ନ ହି ''ଗାୱିପୁତ୍ତୋ''ଚ୍ଚାଦୀସୁ ସମୁଦାଯତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତି।

୫୭।''ସମୁଦାଯି''ଚ୍ଚାଦି। ସମୁଦାଯତ୍ଥତୋ ୱିସେସନୱିସେସ୍ସଭୂତକ୍ରିଯାକାରକସମ୍ବନ୍ଧେହି ଯୁତ୍ତୱାକ୍ୟସଙ୍ଖାତପଦସମୁଦାଯସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧପଦତ୍ତା ୱୋହାରାନୁରୂପଅତ୍ଥତୋ ଅପେତଂ ଅପଗତଂ, ଅୱଯୱତ୍ଥମତ୍ତସ୍ସ ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ସମୁଦାଯତ୍ଥତୋ ସୁଞ୍ଞଂ, ତଂ ୱାକ୍ୟଂ ଅପେତତ୍ଥକଂ ନାମ।

ଯଥିଛାଦିନା ଉଦାହରତି ‘‘ଗାୱିପୁତ୍ତୋ ବଲୀବଦ୍ଦୋ ଉସଭୋ ତିଣଂ ଖାଦି, ଜଲଂ ପିୱୀ’’ତି। ଏତ୍ଥ ଅୱଯୱତ୍ଥମତ୍ତେନ ୱିନା ସମୁଦାଯେନ ଗମ୍ମମାନସ୍ସ କସ୍ସଚି ୱିସେସତ୍ଥସ୍ସ ଅଭାୱା ସମୁଦାଯତ୍ଥତୋ ଅପଗତଂ ନାମ ହୋତି।

୫୮।

ବନ୍ଧେ ଫରୁସତା ଯତ୍ଥ, ତଂ ବନ୍ଧଫରୁସଂ ଯଥା;

ଖରା ଖିଲା ପରିକ୍ଖୀଣା, ଖେତ୍ତେ ଖିତ୍ତଂ ଫଲତ୍ୟ’ଲଂ।

୫୮।‘‘ବନ୍ଧେ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଖରାଇଚ୍ଚାଦିକଂ ବନ୍ଧଫରୁସଂ ସୁତିସୁଭଗତ୍ତାଭାୱତୋ ଖରା କକ୍କସା ଖିଲା ଖାଣୁକାଦଯୋ ପରିକ୍ଖୀଣା ଖଯଂ ପତ୍ତା ଯତୋ, ତସ୍ମା ଖେତ୍ତେ କେଦାରେ ଖିତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ ଅଲମଚ୍ଚନ୍ତଂ ଫଲତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି। ୱାକ୍ୟଦୋସୋ।

୫୮।‘‘ବନ୍ଧେ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ବନ୍ଧେ ବନ୍ଧସରୀରେ ଫରୁସତା ସୁତିସୁଖତାଭାୱତୋ ଫରୁସଭାୱୋ ଯତ୍ଥ ୱାକ୍ୟେ ଭୱତି, ତଂ ୱାକ୍ୟଂ ବନ୍ଧଫରୁସଂ ନାମ ହୋତି। ଯଥାତି ଉଦାହରତି। ଖରା କକ୍କସା ଖିଲା ଖାଣୁକାଦଯୋ ପରିକ୍ଖୀଣା ଯସ୍ମା ଖୀଣା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଖେତ୍ତେ ଖିତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ ବୀଜଂ ଅଲଂ ଅତିସଯେନ ଫଲତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି।

ୱାକ୍ୟଦୋସନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱାକ୍ୟତ୍ଥଦୋସନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୫୯।

ଞେଯ୍ୟଂ ଲକ୍ଖଣମନ୍ୱତ୍ଥ-ୱସେନା’ପକ୍କମାଦିନଂ;

ଉଦାହରଣମେତେସଂ, ଦାନି ସନ୍ଦସ୍ସଯାମ୍ୟ’ହଂ।

୫୯।‘‘ଞେଯ୍ୟ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ଅପକ୍କମାଦୀନଂ ଯଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ଲକ୍ଖୀଯତି ଉଦାହରଣମନେନାତି ଅତ୍ଥେନ ଲକ୍ଖଣଂ ଅନ୍ୱତ୍ଥୱସେନ ଅପଗତୋ କମୋ ଯତ୍ଥ ତଂ ଅପକ୍କମନ୍ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥାନୁଗମନୱସେନ ଞେଯ୍ୟଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ। ଇଦାନି ୱାକ୍ୟଦୋସେ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଅୱସରପ୍ପତ୍ତେ ଇମସ୍ମିଂ କାଲେ ଏତେସଂ ଅପକ୍କମାଦୀନଂ ଉଦାହରଣଂ ଲକ୍ଖିଯଂ ଅହଂ ସନ୍ଦସ୍ସଯାମି ପକାସେସ୍ସାମି।

୫୯। ଇଦାନି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନୁକ୍କମେନ ଅପକ୍କମାଦିଅତ୍ଥଦୋସାନି ୱିଭାୱେତି ‘‘ଞେଯ୍ୟ’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ଅପକ୍କମାଦୀନଂ ଅପକ୍କମୋଚିତ୍ୟହୀନାଦୀନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଅପକ୍କମାଦିୱିସଯବୁଦ୍ଧିଯା ଅୱିପରୀତୱୁତ୍ତିଯା ପୱତ୍ତିକାରଣଂ ଅନ୍ୱତ୍ଥୱସେନ ଅପଗତୋ କମୋ ଯତ୍ଥିଚ୍ଚାଦିୱଚନତ୍ଥାନୁଗତଞ୍ଞାଣୱସେନ ଞେଯ୍ୟଂ ଞାତବ୍ବଂ, ୱିସୁଂ ଲକ୍ଖଣଂ ନ ୱଦାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇଦାନି ଅହଂ ଏତେସଂ ଅପକ୍କମାଦୀନଂ ଉଦାହରଣଂ ଲକ୍ଖିଯଂ ସନ୍ଦସ୍ସଯାମି। ଅତ୍ଥାନୁଗତମନ୍ୱତ୍ଥଂ ଅନ୍ୱତ୍ଥସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ୱସୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

ତତ୍ଥାପକ୍କମଂ ଯଥା

୬୦।

ଭାୱନାଦାନସୀଲାନି, ସମ୍ମା ସମ୍ପାଦିତାନି’ହ;

ଭୋଗସଗ୍ଗାଦିନିବ୍ବାନ-ସାଧନାନି ନ ସଂସଯୋ।

୬୦।‘‘ଭାୱନା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ସମ୍ମା ଅଲୋଭାଦିହେତୁସମ୍ପତ୍ତିଯା ସକ୍କଚ୍ଚଂ ସମ୍ପାଦିତାନି ନିପ୍ଫାଦିତାନି। ଏତ୍ଥ ଭୋଗସଗ୍ଗାଦିନିବ୍ବାନାନଂ ହେତୱୋ ଯଥାକ୍କମଂ ଦାନସୀଲଭାୱନାଯୋ, ନ ତୁ ଭାୱନାଦାନସୀଲାନି।

୬୦।ତତ୍ଥ ତେସୁ ଅପକ୍କମାଦୀସୁ ଅପକ୍କମଂ ଯଥା ଅପକ୍କମସ୍ସୋଦାହରଣମେଞ୍ଚଂ। ଓଚିତ୍ଯହୀନଂ ଯଥାତ୍ଥାଦୀସୁପି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ‘‘ଭାୱନି’’ଚ୍ଚାଦି। ଇହ ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ସମ୍ମା ସମ୍ପାଦିତାନି ଅଲୋଭାଦିହେତୁସମ୍ପତ୍ତିୟା ସଙ୍କଚ୍ଚଂ ସମ୍ପାଦିତାନି ରାସିକତାନି ଭାୱନାଦାନସୀଲାନି ଭୋଗସଗ୍ଗାଦିନିବ୍ବାନସାଧନାନି ଉପଭୋଗପରିଭୋଗାନି, ସଗ୍ଗୁପ୍ପତ୍ତିଆୟୁଆରୋଗ୍ୟାଦୀନି, ନିବ୍ବାନଞ୍ଚେତି ଏତେସଂ ସାଧକାନି। ନ ସଂସୟୋ ସଦିସତ୍ତୱସଦିସତ୍ତୱିପାକଦାନେ ସଂସୟୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏତ୍ଥ ଭୋଗସଗ୍ଗନିବ୍ବାନାନଂ ହେତୁଭୂତା ପନ କମତୋ ଦାନସୀଲଭାୱନାୟୋ ଭୱନ୍ତୀତି ଫଲକ୍କମସ୍ସ ହେତୁକ୍କମଂ ୱିରୁଦ୍ଧମିତି କମାପେତଂ ନାମ ହୋତି।

ଓଚିତ୍ଯହୀନଂ ଯଥା

୬୧।ପୂଜନୀୟତରୋ ଲୋକେ, ଅହ’ମେକୋ ନିରନ୍ତରଂ।

ମୟେକସ୍ମିଂ ଗୁଣା ସବ୍ବେ, ଯତୋ ସମୁଦିତା ଅହୁଂ।

୬୧।‘‘ପୂଜନୀୟି’’ଚ୍ଚାଦି। ଯତୋ ଯସ୍ମା କାରଣା ସବ୍ବେ ଗୁଣା ସୀଲାଦୟୋ ଏକସ୍ମିଂ କେୱଲେ ମୟି ଏୱ ସମୁଦିତା ରାସିଭୂତା ଅହୁଂ ଅହେସୁଂ, ତସ୍ମା କାରଣା ଇମସ୍ମିଂ ସତ୍ତଲୋକେ ଏକୋ କେୱଲୋ ଅହମେୱ ନିରନ୍ତରଂ ସତତଂ ପୂଜନୀୟତରୋ ଅତିସୟେନ ପୁଜ୍ଜୋତି। ଏୱମତ୍ତପସଂସନମଚୁଚିତଂ ସପ୍ପୁରିସସ୍ସ।

୬୧।‘‘ପୂଜନୀୟତରେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଯତୋ ଯସ୍ମା ସବ୍ବେ ଗୁଣା ସୀଲାଦୟୋ ଏକସ୍ମିଂ ମୟି ଅଦୁତିୟେ ମୟି ଏୱ ସମୁଦିତା ରାସିଭୂତା ଅହୁଂ ଅହେସୁଂ, ତସ୍ମା ଲୋକେ ସତ୍ତଲୋକେ ଏକୋ ଅଦୁତିୟୋ ଅହମେୱ ନିରନ୍ତରଂ ସତତଂ ପୂଜନୀୟତରୋ ଅତିସୟେନ ପୂଜନୀୟୋ। ଏୱଂ ଅତ୍ତପ୍ପସଂସନତୋ ଉଚିତତାୟ ପରିହାନୀତି ଓଚିତ୍ଯହୀନଂ ନାମ।

ଯଥା ଚ

୬୨।

ଯାଚିତୋହଂ କଥଂ ନାମ, ନ ଦଜ୍ଜାମ୍ପି ଜୀୱିତଂ;

ତଥାପି ପୁତ୍ତଦାନେନ, ୱେଧତେ ହଦୟଂ ମମ।

୬୨।‘‘ଯାଚିତୋ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଏତ୍ଥ ‘‘ଯଦି ଯାଚିଂସୁ, ଜୀୱିତମ୍ପି ଯାଚକାନଂ ଦଜ୍ଜାମୀ’’ତି ଦସ୍ସିତୋଦାରତାୟାନୁଚିତଂ ପୁତ୍ତଦାନେ ହଦୟପୱେଧନକଥନଂ ୱେସ୍ସନ୍ତରସ୍ସ ଯଜ୍ଜେୱମୱୋଚ।

୬୨।ଯଥା ଚ, ଏୱମ୍ପି ଓଚିତ୍ଯହୀନସ୍ସ ଉଦାହରଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ‘‘ଯାଚିତୋ’’ଚ୍ଚାଦି। ଯାଚିତୋ ଯାଚକେହି ଯାଚିତୋ ଅହଂ ଜୀୱିତମପି କଥଂ ନାମ ନ ଦଜ୍ଜାମି, ତଥାପି ଏୱଂ ଦାନଜ୍ଝାସୟେ ସତିପି ପୁତ୍ତଦାନେନ ମମ ହଦୟଂ ୱେଧତେ କମ୍ପତେ। ଏତ୍ଥ ୱେସ୍ସନ୍ତରସ୍ସ ‘‘ଯଦି ଯାଚେୟ୍ୟୁଂ, ଜୀୱିତମପି ଯାଚକାନଂ ଦଜ୍ଜାମୀ’’ତି କତପଟିଞ୍ଞାୟ ପୁତ୍ତଦାନେନ ହଦୟକମ୍ପନସ୍ସ କଥନଂ ଚାଗାତିସୟଯୋଗସଙ୍ଖାତୌଦାରଗୁଣସ୍ସ ଅନନୁଚ୍ଛୱିକନ୍ତି ଓଚିତ୍ଯହୀନଂ।

ଭଗ୍ଗରୀତି ଯଥା

୬୩।

ଇତ୍ଥୀନଂ ଦୁଜ୍ଜନାନଞ୍ଚ, ୱିସ୍ସାସୋ ନୋପପଜ୍ଜତେ;

ୱିସେ ସିଙ୍ଗିମ୍ହି ନଦିୟଂ, ରୋଗେ ରାଜକୁଲମ୍ହି ଚ।

୬୩।‘‘ଇତ୍ଥୀନ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ନୋପପଜ୍ଜତେ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ଏତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଛଟ୍ଠିୟା ପରିଚ୍ଚାଗେନ ୱିସେଇଚ୍ଚାଦିନା ଆଧାରେ ସତ୍ତମୀନିଦ୍ଦେସୋ ଅତ୍ଥରୀତିୟା

ଭଙ୍ଗୋ। ଆଦୋ ମଜ୍ଝେ ଚ ଚକାରପରିଚ୍ଚାଗା ସଦ୍ଦରୀତିଯା ଭଙ୍ଗୋ, ରୀତୀନଂ ଅନନ୍ତତ୍ତା ଭଙ୍ଗାପ୍ପନନ୍ତା। ଉଦାହରଣଂ ତୁ ଦିସାମତ୍ତଂ।

୬୩।‘‘ଇଦ୍ଧୀନ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ଇଦ୍ଧୀନଞ୍ଚ ଦୁଜ୍ଜନାନଞ୍ଚ ୱିସ୍ସାସୋ ସହୱାସାଦୀହି ୱିସ୍ସାସୋ ନୋପପଜ୍ଜତେ ଅନତ୍ଥସଂସଯାନିଓତ୍ତିକାରଣତ୍ତା ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ୱିସେ ଗରଳେଏ ଚ ସିଙ୍ଗିମ୍ହି ସିଙ୍ଗୱତି ମହିଂ ସାଦୋ ଚ ନଦିଯଞ୍ଚ ରୋଗେ ଓଡ୍ଢମାନକେ ରୋଗେ ଚ ରାଜକୁଲମ୍ହି ଚ ୱଧବନ୍ଧନାଦିକାରକେ ରାଜକୁଲେ ଚ ୱିସ୍ସାସୋ ନୋପପଜ୍ଜତେ। ଏତ୍ଥ ଆଦୋ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଛଟ୍ଠିଯା ଆରଭିତ୍ୱା ତଂ ପହାଯ ସତ୍ତମିଯା ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅତ୍ଥରୀତି ଚ, ଆଦିମଜ୍ଝେସୁ ଚସଦ୍ଦପରିଚ୍ଚାଗତୋ ସଦ୍ଦରୀତି ଚ ଭିନ୍ନା। ଚସଦ୍ଦଂ ପଯୁଞ୍ଜନ୍ତେନ ଆଦୋ ଏୱ ୱା ଅନ୍ତେ ଏୱ ୱା ପଚ୍ଚେକଂ ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ ହୋତି। ଇଦିସୋ ପଯୋଗୋ ରୀତିଭଙ୍ଗୋ ନାମ ହୋତି। ରୀତୀନଂ ବହୁତ୍ତା ରୀତିଭଙ୍ଗଦୋସାପି ବହୁୱିଧା। ଇଦଂ ପନ ମୁଖମତ୍ତନିଦସ୍ସନଂ।

ସସଂସଯଂ ଯଥା

୬୪।

ମୁନିନ୍ଦଚନ୍ଦିମାଲୋକ-ରସଲୋଲୱିଲୋଚନୋ;

ଜନୋ’ୱକ୍କନ୍ତପଙ୍କୋ’ୱ, ଗୋପଦସ୍ସନପୀଣିତୋ।

୬୪।‘‘ମୁନିନ୍ଦି’’ଚ୍ଚାଦି। ଚନ୍ଦିମା ୱିଯ ଚନ୍ଦିମା, ମୁନିନ୍ଦୋଯେୱ ଚନ୍ଦିମା, ତସ୍ସ ଆଲୋକନଂ ଦସ୍ସନଂ, ଆଲୋକୋ ପକାସୋ ୱା, ତସ୍ମିଂ ରସୋ ଅନୁରାଗୋ, ତେନ ଲୋଲାନି ଚପଲାନି ଲୋଚନାନି ଅକ୍ଖୀନି ଯସ୍ସ ସୋ ଜନୋ ଅୱକ୍କନ୍ତୋ ଓକ୍କନ୍ତୋ ପୱିଟ୍ଠୋ ପଙ୍କୋ ମଗ୍ଗୋ ଯେନ ଅୱକ୍କନ୍ତପଙ୍କୋ ଏୱ ଗୁନ୍ନଂ ରଂସୀନଂ, ଇଟ୍ଠତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତିସୂଚକଭାୱେନ ଗୋପଦତ୍ଥସ୍ସ ୱା ପଦସ୍ସନେନ ପୀଣିତୋ ମୁଦିତୋତି ଏତ୍ଥ ଗୋରୂପସ୍ସ ପଦସ୍ସନେନାତିପି ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ସନ୍ଦେହୋ।

୬୪।‘‘ମୁନିନ୍ଦି’’ଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନ୍ଦଚନ୍ଦିମାଲୋକରସଲୋଲୱିଲୋଚନୋ ମୁନିନ୍ଦସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଚନ୍ଦିମସ୍ସ ଆଲୋକେ ଦସ୍ସନେ ପାତୁଭାୱେ ୱା ରସେନ ଆଲଯେନ ଚଞ୍ଚଲନେତ୍ତୋ ଜନୋ ଅୱକ୍କନ୍ତପଙ୍କୋୱ ଓତିଣ୍ଣମଗ୍ଗୋୱ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥାଯ ମଗ୍ଗମୋତିଣ୍ଣୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଗୋପଦସ୍ସନପୀଣିତୋ ଗୋସଙ୍ଖାତରଂସିପଦସ୍ସନେନ, ଅଭିମଙ୍ଗଲସମ୍ମତଗୋପଦସ୍ସନେନ ୱା ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଗୋପଦସ୍ସନେନାତି ଚ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଗମ୍ମମାନତ୍ତା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ ସଂସଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ସସଂସଯଂ ନାମ। ଅୱକ୍କନ୍ତୋ ପଙ୍କୋ ଯେନାତି ଚ, ଗୁନ୍ନଂ ରଂସୀନଂ, ଗାୱସ୍ସ ୱା ପଦସ୍ସନନ୍ତି ଚ, ଗୋପଦସ୍ସନେନ ପୀଣିତୋତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୬୫।

ୱାକ୍ଯତ୍ଥତୋ ଦୁପ୍ପତୀତି-କରଂ ଗାମ୍ମଂ ମତଂ ଯଥା;

ପୋସୋ ୱୀରିଯୱାସୋ’ଯଂ, ପରଂ ହନ୍ତ୍ୱାନ ୱିସ୍ସମି।

୬୫।‘‘ୱାକ୍ଯ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ପରଂ ସତ୍ତୁଂ ହନ୍ତ୍ୱାନ ପହରିତ୍ୱା ୱୀରିଯୱା ସୂରୋ ସୋଯଂ ପୋସୋ ପୁରିସୋ ୱିସ୍ସମି ୱିସ୍ସନ୍ତୋ। ଅଯମତ୍ଥୋ ତାୱ ନ ଦୁପ୍ପତୀତୋ। ପରଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ହନ୍ତ୍ୱାନ ୱୀରିଯୱା ଉଚିତସମ୍ପତ୍ତୋ ସୋଯଂ ପୋସୋ ୱିସ୍ସମୀତି ଦୁପ୍ପତୀତୋଯମତ୍ଥୋ।

୬୫। ଅନ୍ୱତ୍ଥୱସେନ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଅପାକଟତ୍ତା ସଲକ୍ଖଣଂ ଲକ୍ଖିଯମୁଦାହରତି ‘‘ୱାକ୍ଯତ୍ଥତୋ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ୱାକ୍ଯତ୍ଥତୋ ଦୁପ୍ପତୀତିକରଂ ୱିରୁଦ୍ଧପ୍ପକାସକଂ ଗାମ୍ମନ୍ତି ମତଂ। ଯଥାତି ଉଦାହରତି। ପରଂ ସତ୍ତୁଂ ହନ୍ତ୍ୱାନ ମାରେତ୍ୱାନ ୱୀରିଯୱା ସୂରୋ ସୋ ଅଯଂ ପୋସୋ ୱିସ୍ସମି ୱିଗତପରିସ୍ସମୋ ଅହୋସି, ଅଯମତ୍ଥୋ ଇଟ୍ଠୋ। ପରଂ ଅତିସଯେନ ହନ୍ତ୍ୱାନ ୱୀତିକ୍କମଂ କତ୍ୱା ୱୀରିଯୱା ଉପଚିତସମ୍ପତ୍ତୋ ଉପଚିତସୁକ୍କୋ ସୋ ଅଯଂ ପୁରିସୋ ୱାଯାମେନ ୱିସ୍ସମି ୱିଗତୱାଯାମୋ ଅହୋସୀତି। ଇମସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ଅସବ୍ଭୁରହତ୍ତା ଗାମ୍ମତ୍ତଂ। ୱୀରିଯଂ ଉସ୍ସାହୋ ସମ୍ପତ୍ତୋ ୱା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

୬୬।

ଦୁଟ୍ଠାଲଙ୍କରଣଂ ତେତଂ, ଯତ୍ଥାଲଙ୍କାରଦୂସନଂ;

ତସ୍ସାଲଙ୍କାରନିଦ୍ଦେସେ, ରୂପମାୱୀଭୱିସ୍ସତି।

୬୬।‘‘ଦୁଟ୍ଠା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଯତ୍ଥ ଯସ୍ମିଂ ୱାକ୍ୟେ ଅଲଙ୍କାରାନଂ ଦୂସନଂ ୱିକଟତା, ଏତନ୍ତୁ ଦୁଟ୍ଠାଲଙ୍କରଣଂ ଦୁଟ୍ଠାଲଙ୍କରଣଂ ନାମ, ତସ୍ସ ଦୁଟ୍ଠାଲଙ୍କାରସ୍ସ ରୂପଂ ସରୂପଂ ଅଲଙ୍କାରନିଦ୍ଦେସେ ତଂନାମକେ ପରିଚ୍ଛେଦେ ଆୱୀଭୱିସ୍ସତି ପକାସିସ୍ସତି, ତତ୍ଥେୱ ତଂ ଦସ୍ସୟିସ୍ସାମୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୬୬।‘‘ଦୁଟ୍ଠାଲଙ୍କରି’’ଚ୍ଚାଦି। ଯତ୍ଥ ୱାକ୍ୟେ ଅଲଙ୍କାରଦୂସନଂ ଅଲଙ୍କାରାନଂ ୱିରୋଧୋ ହୋତି, ଏତଂ ୱାକ୍ୟତ୍ଥନିସ୍ସିତଂ ଏତଂ ୱାକ୍ୟଂ ଦୁଟ୍ଠାଲଙ୍କରଣଂ ଦୁଟ୍ଠାଲଙ୍କାରୋ ନାମ, ତସ୍ସ ଦୁଟ୍ଠାଲଙ୍କରଣଦୋସୋପଲକ୍ଖିତୱାକ୍ୟସ୍ସ ରୂପଂ ସରୂପଂ ଲକ୍ଖିୟଂ ଅଲଙ୍କାରନିଦ୍ଦେସେ ଅଲଙ୍କାରାନଂ ନିଦସ୍ସନଟ୍ଠାନଭୂତେ ପରିଚ୍ଛେଦେ ଆୱୀଭୱିସ୍ସତି। ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତେପି ପୁନ ତତ୍ଥାପି ୱତ୍ତଙ୍କ ସିୟାତି ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଉଦ୍ଦେସେ ‘‘ଦୁଟ୍ଠାଲଙ୍କତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ‘‘ଦୁଟ୍ଠାଲଙ୍କରଣ’’ନ୍ତି ୱଚନଂ ଅଲଙ୍କତି ଅଲଙ୍କରଣଅଲଙ୍କାରସଦ୍ଦାନଂ ତୁଲ୍ୟତ୍ଥତ୍ତା ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି।

୬୭।

କତୋ’ତ୍ର ସଙ୍ଖେପନୟା ମୟା’ୟଂ,

ଦୋସାନମେସଂ ପୱରୋ ୱିଭାଗୋ;

ଏସୋ’ୱ’ଲଂ ବୋଧୟିତୁଂ କୱୀନଂ,

ତମତ୍ଥି ଚେ ଖେଦକରଂ ପରମ୍ପି।

ଇତି ସଙ୍ଘରକ୍ଖିତମହାସାମିପାଦୱିରଚିତେ ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରେ

ଦୋସାୱବୋଧୋ ନାମ

ପଠମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୬୭। ଏୱଂ ‘‘ସୋଦାହରଣମେତେସଂ, ଲକ୍ଖଣଂ କଥୟାମ୍ୟହ’’ନ୍ତି କତପଟିଞ୍ଞାନୁରୂପଂ ପଟିପଜ୍ଜ ଦାନି ‘‘କତୋତ୍ରି’’ଚ୍ଚାଦିନା ନିକ୍ଖିପନନୟଂ ସଙ୍ଗିପତି। ଅତ୍ର ଇମସ୍ମିଂ ଅଧିକାରେ, ପରିଚ୍ଛେଦେ ୱା ଏସଂ ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ଦୋସାନଂ ପଦଦୋସାଦୀନଂ ପୱରୋ ଉତ୍ତମୋ ୱିଭାଗୋ ୱିଭଜନଂ ସଙ୍ଖେପନୟା ସଙ୍ଖେପକ୍କମେନ, ନ ୱିତ୍ଥାରତୋ, ଯତୋ ଅପରିସଙ୍ଖେୟ୍ୟାନଂ ନତ୍ଥି ପରିୟନ୍ତୋ ମୟା କତୋ ନିଟ୍ଠାପିତୋ। ନନୁ ‘‘ସଙ୍ଖେପନୟା’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପୁରାତନେହି [ପୁରାତରେହି (କ।)] ଦୀପିତା ସନ୍ତି ବହୂ ଦୋସା, ତେ ପରିଚ୍ଚତ୍ତା ସିୟୁନ୍ତି? ଏତ୍ଥ ୱୁଚ୍ଚତେ, ୱିତ୍ଥାରକ୍କମସ୍ସ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା ‘‘ସଙ୍ଖେପନୟା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ସବ୍ବଥା ପରିଚ୍ଚାଗେନ। ତଥା ହି–

‘‘ନିହନ୍ତୁ ସୋୟଂ ଜଲିତଂ, ପତଙ୍ଗୋ ଅରିପାୱକ’’ନ୍ତିଆଦୀନଂ

ଅକ୍କମତ୍ଥନ୍ତରାଦିକଂ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତରାନୁଗତନ୍ତି ଚ। ଏତ୍ଥ ହି ପତଙ୍ଗସଦ୍ଦେନ ଜୋତିରିଙ୍ଗଣସଙ୍ଖାତମତ୍ଥନ୍ତରମସମତ୍ଥମିଚ୍ଛିତତ୍ଥେ ‘‘ୱଚନ୍ତି ଗଣ୍ଡା’’ତ୍ୟେୱମାଦିକଂ ଅମଙ୍ଗଲଅପୟୁତ୍ତପଦାଦିକଂ କିଲିଟ୍ଠେ ଅନ୍ତୋଗଧନ୍ତି ଚ।

ଗଜହେସାଦି ସମ୍ବନ୍ଧଦୂସିତଂ ଲୋକୱିରୋଧି, ସୋଗତାଗମାଦୀସୁ ପସିଦ୍ଧଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦିକମଞ୍ଞତ୍ର ୱୁତ୍ତଂ ଅପ୍ପତୀତଂ ନାମ। ଇଦଂ ଆଗମୱିରୋଧିଇତି, ସମ୍ବନ୍ଧଦୂସିତପ୍ପତୀତାଦିକଂ ୱିରୋଧିମ୍ହି ପୱିଟ୍ଠନ୍ତି ଚ, ଆନେତବ୍ବହେତୁତ୍ତା ହେତ୍ୱପେକ୍ଖଂ ନେୟ୍ୟତୋ ନ ବ୍ୟତିରିଚ୍ଚତୀତି ଚ।

‘‘ଦେୱୋ ୱୋହରତୁ କ୍ଲେସଂ, ରାହୁଖିନ୍ନୋ ଦିୱାକରୋ’’

ଇଚ୍ଚାଦିକଂ ଅସାମତ୍ଥ୍ୟାଭିଧେୟ୍ୟାଦିକଂ ଓଚିତ୍ୟହୀନେ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଚ। ଜିଗୁଚ୍ଛଅସବ୍ଭସଂସୂଚକଅତ୍ଥନ୍ତରକଞ୍ଚ ଗାମ୍ମଂ ଦୁପ୍ପତୀତିକରେ ସଙ୍ଗୟ୍ହତୀତି ଚ। ( ) [(ଦୁରୁଚ୍ଚାରଣଂ)?] ସବନ୍ଧଫରୁସମେୱେତି ଚ।

ଏତ୍ଥ ପନ ଓଚିତ୍ୟହୀନଦୁପ୍ପତୀତିକରାନଂ ୱାକ୍ୟତ୍ଥଦୋସତ୍ତେପି ଫନ୍ଧଫରୁସସ୍ସ ଚ ୱାକ୍ୟଦୋସତ୍ତେ ପଦପଦତ୍ଥାନଂ ଦୋସତୋ ୱାକ୍ୟମେୱ ଦୁଟ୍ଠଂ ସିଯା, ୱାକ୍ୟଞ୍ଚ ପଦେହି ୱିରିଚ୍ଚତେ, ପଦେ ଦୁଟ୍ଠେ ୱାକ୍ୟତ୍ଥୋ ଚ ଦୁଟ୍ଠୋ ସିଯା। ପଦଦୋସତୋ ୱାକ୍ୟୱାକ୍ୟତ୍ଥାନଂ ନାନାଭାୱାଭାୱଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ଅସାମତ୍ଥିଯାଭିଧେଯ୍ୟାଦିକଂ ପଦଂ ଓଚିତ୍ୟହୀନାଦିୱାକ୍ୟତ୍ଥଦୋସାଦୀସୁ ଅନ୍ତୋ କଥିତଂ। ତଥା ହି ପୁରାତନେହି ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତରାଦୀହି ପଦେହି ୱିରଚିତଂ ୱାକ୍ୟଂ ୱିରୁଦ୍ଧନ୍ତିଆଦିନା ବହୂନି ଦୁଟ୍ଠାନି ୱାକ୍ୟାନି ଦସ୍ସିତାନି। ''ହରିସମାନଯୀ''ତି ଏତ୍ଥ ହପୁଙ୍ଗ ରିସ'ମାନଯୀତି ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥା ପରି ଭଟ୍ଠଂ ଭଟ୍ଠଂ। ନାନତ୍ଥମପ୍ପସିଦ୍ଧେହି ଯୁତ୍ତଂ ଗୁଠତ୍ଥଂ, ଯଥା ''ସଙ୍କୋ ସହସ୍ସଗୂ''ତି। ଇତି ଭଟ୍ଠଗୁଠତ୍ଥତ୍ଥାଦଯୋ ପସାଦାଲଙ୍କାରୱିରୁଦ୍ଧାତି ଚ।

ୱାକ୍ୟେପି ୱିସନ୍ଧିକମିହାନୁପଯୋଗୀତି ଚ, ୱାକ୍ୟନ୍ତରୋପଗତଂ ୱାକ୍ୟଂ ୱାକ୍ୟଗବ୍ଭଂ, ୱାକ୍ୟନ୍ତରପଦସମ୍ମିସ୍ସଂ ''ଅପାଥ୍ୟମେସୋ ଦିସ୍ସତି, ୱେଜ୍ଜଂ ଖାଦତ୍ୟନାରତ''ମିଚ୍ଚାଦିକଂ ୱାକ୍ୟସଂକିଣ୍ଣଞ୍ଚ ବ୍ୟାକିଣ୍ଣେ ସମୋହିତନ୍ତି ଚ।

''କାଚୁଯ୍ୟାନେ ମଯା ଦିଟ୍ଠା, ୱଲ୍ଲରୀ ପଞ୍ଚପଲ୍ଲୱା;

ପଲ୍ଲୱେ ପଲ୍ଲୱେ ମୁଧା, ଯସ୍ସା କୁସୁମମଞ୍ଜରୀ''ତି।

ଇଦମୱାଚକଂ ପହେଳିକାଯ ପମୁସ୍ସିତାସନ୍ନିସ୍ସିତନ୍ତି ଚ, ତତ୍ଥ ଚ କୱିନା ଉଯ୍ୟାନସଦ୍ଦେନ ଗେହଂ, ଲତାୱାଚିନା ୱଲ୍ଲରୀସଦ୍ଦେନ ଅଙ୍ଗନା, ପଲ୍ଲୱସଦ୍ଦେନ କରଚରଣଦସନଚ୍ଛଦା, ମଞ୍ଜରୀସଦ୍ଦେନ ନଖସୋଭା ଦନ୍ତକନ୍ତିଯୋ ଚ ୱୁତ୍ତମିଚ୍ଛିତା, ୱାକ୍ୟତ୍ଥେପି ପଦୁମିନୀନଂ ରତ୍ତିଯମୁନ୍ନିଦ୍ଦତାଦିକଂ ୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱିରୋଧିନିଲୀନନ୍ତି ଚ ନାତ୍ୟନୁଞ୍ଞାତା, ନ ତୁ ସବ୍ବଥା ପରିଚ୍ଚାଗେନ। ଏସୋୱ ଏୱଂ ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ନିଦ୍ଦିପିତୋ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପନଯୋ ଏୱ କୱୀନଂ ପଣ୍ଡିତଜନାନଂ ଖେଦକରଂ ''କଥଂ ନାମ ବନ୍ଧେପୀଦିସଂ ସତି ସନ୍ତୀ''ତି ଏୱମାସୁହନୋପଜନଂ ପରଂ ପଦଦୋସେ ଅସାଧୁସନ୍ଦିଦ୍ଧପରିଯାଯ ଞେଯ୍ୟଅପ୍ପତୀତତ୍ଥଅପ୍ପଯୋଜକ ଦୁବ୍ବୋଧଦେସିଯାଦିକଂ, ୱାକ୍ୟଦୋସେ ଅଧିକଊନଭଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ଦାଦିକଂ, ୱାକ୍ୟତ୍ଥଦୋସେ ଉପକ୍କମୋପସଂହାରୱିସମଞ୍ଚେତି ଇଚ୍ଚେୱମାଦିକମପରମ୍ପି ଦୂସନଂ ଅତ୍ଥି ଚେ ଯଦି ଭୱେଯ୍ୟ, ତମ୍ପି ବୋଧଯିତୁମୱଗମେତୁଂ ଅଲଂ ସମତ୍ଥଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଦୋସାନୁସାରେନ ବୁଦ୍ଧିମନ୍ତେହି ସକ୍କା ଊହିତୁନ୍ତି।

ଏୱଂ ୱଦତୋ ଚ ଗନ୍ଥକାରସ୍ସାଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଯେ ଦୋସା ୱିଭାଗସୋ ନ ୱୁତ୍ତା, ତେ ମଯା ଗନ୍ଥଗାରୱଭଯା ସଙ୍ଖେପିତା, ଲକ୍ଖଣତୋ ତୁ ସଙ୍ଗହିତା। ନ ହି ତେସମନ୍ତଂ କୋ ଜହାପେତି।

ତତ୍ଥ ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିରୁଦ୍ଧମସାଧୁ। ଯଂ କ୍ରିଯାଦିନିମିତ୍ତମୁପାଦାଯ ଅତ୍ଥନ୍ତରେପି ୱତ୍ତତେ, ତଂ ସଞ୍ଞାଭାୱେନେୱ ପଯୁତ୍ତଂ ସନ୍ଦିଦ୍ଧଂ, ଯଥା ''ରୱିମ୍ହିହିମହା''ତି, ଇଦଂ ପନ ୱିସେସନତ୍ଥେ ସାଧୁ ହୋତି। ପସିଦ୍ଧସଞ୍ଞାସଦ୍ଦସ୍ସ ପରିଯାଯନ୍ତରେନ ପରିକପ୍ପିତପଦଂ ପରିଯାଯଞେଯ୍ୟଂ, ଯଥା ''ୱଠଅୱାମୁଖେନେ''ତି ଏତ୍ଥ ''ଅସ୍ସୱନିତାନନେନ'' ଇତି। ଯଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତାବ୍ୟଭିଚାରୀଭାୱେନ ୱିସେସ୍ସସ୍ସ ଗୁଣଂ ୱଦତି, ତଂ ଅପ୍ପତୀତତ୍ଥଂ, ଯଥା ''କଣ୍ହମସୀ''ତି। ଅଧିଗତତ୍ଥାନୁପଯୋଗଂ ଅପ୍ପଯୋଜକଂ, ଯଥା ''ଅତିଫେନିଲଂ ସାଗରମଲଙ୍ଘୀ''ତି। ''ମନୁଞ୍ଞତ୍ଥନଯୋ ପାଦେ, ଖାଦଯୋ କନି ଭନ୍ତି ତେ'' ଇଚ୍ଚାଦିକୋ ଦୁବ୍ବୋଧୋ, କନି କଞ୍ଚେ ଖାଦଯୋ ଗଗ୍ଗରିକା। ''ଇମେ ଲାୱଣ୍ଣତଲ୍ଲା ତେ, ଗଲ୍ଲା ଲୋଲୱିଲୋଚନେ''ଇଚ୍ଚାଦିକୋ ଦେସିଯୋ, ତଲ୍ଲୋ ଜଲାସଯୱିସେସୋ, ଗଲ୍ଲୋ କପୋଲୋ। ''ସଗ୍ଗସେୱୀନଂ ରିପୂନମିତ୍ଥୀନମକଙ୍କଣୋ ପାଣି। ନେତ୍ତମନଞ୍ଜନ''ନ୍ତିଆଦିକଂ ଅଧିକଂ। ''ଅକଙ୍କଣୋ ପାଣୀ''ତିଆଦିନା ୱେଧବ୍ୟସ୍ସ ଗମ୍ମମାନତ୍ତା ''ସଗ୍ଗସେୱୀନ''ନ୍ତି ଅଧିକନ୍ତି। ଯତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଊନତା, ତଂ ଊନଂ, ଯଥା ''ତିଲୋକତିଲକଂ ମୁନି''ନ୍ତିଆଦି। ଏତ୍ଥ ''ୱନ୍ଦାମୀ''ତି ଊନଂ, ଛନ୍ଦୋଭଙ୍ଗାନ୍ୱିତଂ ୱଚୋ ଭଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ଦଂ ପାକଟଂ। ଆରମ୍ଭାୱସାନେନ ୱିସମଂ ଉପକ୍କମୋପସଂହାରୱିସମଂ, ତଂ ପନ ଆରଦ୍ଧକ୍କମପରିଚ୍ଚାଗେନାପରେନ ନିକ୍ଖିପନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇତି ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରେ ମହାସାମିନାମିକାଟୀକାଯଂ

ଦୋସାୱବୋଧପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୬୭। ଏୱଂ ''ସୋଦାହରଣମେତେସଂ, ଲକ୍ଖଣଂ କଥଯାମ୍ୟହ''ନ୍ତି କତପଟିଞ୍ଞାନୁରୂପଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ଇଦାନି ''କତୋତ୍ରେ''ଚ୍ଚାଦିନା ନିଗମେନ୍ତୋ ଦୋସେ ସଙ୍ଖିପତି। ଅତ୍ର ଇମସ୍ମିଂ ଅଧିକାରେ, ପରିଚ୍ଛେଦେ ୱା ଏସଂ ଦୋସାନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତପଦଦୋସାଦୀନଂ ପୱରୋ ଲକ୍ଖଣୱିରୋଧଲକ୍ଖିଯତୋ ଉତ୍ତମୋ ୱିଭାଗୋ ଅସଙ୍କରତୋ ୱିଭଜନଂ ସଙ୍ଖେପନଯା ୱିତ୍ଥାରାପନିଯସଙ୍ଖେପକ୍କମେନ ମଯା କତୋ ୱୁତ୍ତୋ ଏସୋୱ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଏସୋ ସଙ୍ଖେପକ୍କମୋ ଏୱ କୱୀନଂ ୱିରଚଯନ୍ତାନଂ ଖେଦକରଂ ବନ୍ଧସରୀରେ ଇଦିସଂ ଇଦିସପ୍ପଯୋଗଂ କଥଂ ନାମ କରୋମୀତି ଏୱଂ

ପଓଊଖେଦମୁପ୍ପାଦଯନ୍ତଂ ପରମ୍ପି ଅସାଧୁସଦ୍ଦିଦ୍ଧାଦି ଅଞ୍ଜଞ୍ଜମ୍ପି ଦୂସନମହ୍ଧି ଚେ, ତଂ ସଦ୍ଧଂ ବୋଧଯିତୁଂ ବୋଧେତୁଂ ଅଲଂ ସମହ୍ଥୋ ହୋତି। ନିଯତି ଅଖ୍ଖୁତ୍ତୋପି ଅତ୍ଥୋ ଏତେନାତି ଚ, ସଙ୍ଖେପୋ ଚ ସୋ ନଯୋ ଚାତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଇହାନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ

''ନିହନ୍ତୁ ସୋଯଂ ଜଲିତଂ, ପତଙ୍ଗୋ ଅରିପାଓକ''ନ୍ତିଆଦିକଂ

ଅକ୍କମହନ୍ତରାଦିକଂ ୱିରୁଦ୍ଧହ୍ଥନ୍ତରେ ଅନୁପତତ୍ତା ନ ୱୁତ୍ତଂ, ଏହ୍ଥ ସୂରିଯୱାଚକୋ ପତଙ୍ଗସଦ୍ଦୋ ଜୋତିରିଙ୍ଗଣୱାଚକୋପି ହୋତୀତି ୱତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତଅମିତ୍ତଗ୍ଗିୱିନାସେ ଅସମହ୍ଥଞ୍ଜତ୍ଥୋ ହୋତି।

''ୱଚନ୍ତି ଗଣ୍ଡି''ଚ୍ଚାଦିକଂ ଆଗମେ ଅପ୍ପସିଦ୍ଧଂ ଲକ୍ଖଣମତ୍ତେନ ସାଧିଯଂ। ଅପ୍ପଯୁତ୍ତପଦାଦିଦୋସୋ କିଲିଟ୍ଠପଦଦୋସେ ଅନ୍ତୋଗଧୋ ହୋତୀତି ନ ୱୁତ୍ତୋ।

ଗଜହେସାତୁରଙ୍ଗକୋଞ୍ଚନାଦାଦିସମ୍ବନ୍ଧଦୂସିତଞ୍ଚ। ଜିନାଗମାଦୀସୁ ପସିଦ୍ଧରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦିକମଞ୍ଜତ୍ର ପଯୁତ୍ତମପ୍ପତୀତନାମାତୀଦଂ ଦ୍ୱଯଂ ଯଥାକ୍କମଂ ଲୋକୱିରୋଧମାଗମୱିରୋଧଞ୍ଚ ହୋତୀତି ୱିରୋଧିପଦେ ଅନ୍ତୋଗଧଂ ହୋତି। ହେଦ୍ୱପେକ୍ଖଂ ଆନେତଦ୍ଧହେତୁତ୍ତା ନେଯ୍ୟେ ଅନ୍ତୋଗଧନ୍ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ।

''ଦେୱୋ ୱୋହରତୁ କ୍ଲେସଂ, ରାହୁଖ୍ନୋ ଦିୱାକରୋ''

ଇଚ୍ଚାଦିକଂ ଅସମହ୍ଥାଭିଧାଯିଚ୍ଚାଦି ଓଚିତ୍ଯହୀନେ ଅନ୍ତୋଗଧନ୍ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏହ୍ଥ ଦିୱାକରୋ ସଯଂ ରାହୁଗହିତୋ ଅଞ୍ଜେସଂ କିଲେସାପନଯନେ ଅସମହ୍ଥୋତି ତମସାମହ୍ଥିଯଂ ୱିସେସନଭୂତେନ ''ରାହୁଖ୍ନୋ''ତି ପଦେନ ଞାଯତି।

ଜିଗୁଚ୍ଛାୱମଙ୍ଗଲଅସବ୍ଭାନଂ ତିଣ୍ଣମଞ୍ଜତ୍ରସ୍ସ ଜୋତକଂ ୱାଚକଂ ୱା ଅହ୍ଥନ୍ତରଂ ୱା ଗାମ୍ମଂ ଦୁପ୍ପତୀତିକରତ୍ତା ୱାକ୍ଯହ୍ଥଗାମ୍ମଦୋସେଯେୱ ଅନ୍ତୋଗଧନ୍ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁରୁଚ୍ଚାରଣଭୂତଲକ୍ଖଣଂ କଟ୍ଠଂ ବନ୍ଧଫରୁସତୋ ଅବ୍ଯତିରିତ୍ତନ୍ତି ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ''ହରିସମାନଯୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ହପୁବ୍ଦଂ ରିସ'ମାନଯିଇଚ୍ଚାଦିକଂ ଇଚ୍ଛିତହ୍ଥତୋ ପରିଭଟ୍ଠତ୍ତା ଭଟ୍ଠଞ୍ଚ ''ସଙ୍ଖୋ ସହସ୍ସଗୂ''ଇଚ୍ଚାଦିକଂ ଅପସିଦ୍ଧୱିସଯେ ପରିଯୁତ୍ତଗୁଳହଞ୍ଚେତି ଇମେ ଅହ୍ଥଗୁଳହାଦଯୋ ପସାଦାଲଙ୍କାରୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ପସାଦଗୁଣାଦାନେନେୱ ପରିଚ୍ଚତ୍ତାତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏହ୍ଥ ହି ସହସ୍ସଂ ଗାୱୋ ଚକ୍ଖୂନି ଅସ୍ସାତି ସହସ୍ସଗୂତି ସକ୍କସ୍ସ ନାମଂ ଗୁଳହଂ ନାମ ହୋତି।

ୱାକ୍ଯଦୋସେପି ୱିସନ୍ଧିୱାକ୍ଯଂ ଇଧ ଅନୁପଯୋଗିତ୍ତା ନ ୱୁତ୍ତଂ। ୱାକ୍ଯମଜ୍ଝପତିତୱାକ୍ଯଯୁତ୍ତଂ ୱାକ୍ଯଗବ୍ଭଞ୍ଚ, ୱାକ୍ଯନ୍ତରପଦସମ୍ମିସ୍ସଂ।

''ଅପାଥ୍ଯମେସୋ ଦିସ୍ସତି, ୱେଜ୍ଜଂ ଖାଦତ୍ଯନାରତଂ''

ଇଚ୍ଚାଦିକଂ ୱାକ୍ଯସଂକିଣ୍ଣଞ୍ଚ ବ୍ଯାକିଣ୍ଣେ ଅନ୍ତୋଗଧନ୍ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏହ୍ଥ ଏସୋ ଭିସକ୍କୋ ଅନାରତଂ ନିଚ୍ଚଂ ଅପାଥ୍ଯଂ ରୋଗସ୍ସ ଅହିତଂ ଦିସ୍ସତି ୱଦତି। ଏସୋ ରୋଗୀ ଅନାରତଂ ସତତଂ ଅପାଥ୍ଯଂ ଅହିତଂ ଖାଦତି। ୱେଜ୍ଜଂ ଭିସକ୍କଂ ଦିସ୍ସତି କୁଜ୍ଝତି। ଏୱଂ ଅନେକୱାକ୍ଯେହିପି ସନ୍ଧିୱାକ୍ଯଂ ସଂକିଣ୍ଣଂ ନାମ।

''କାତ୍ଯୁଯ୍ଯାନେ ମଯା ଦିଟ୍ଠା, ୱଲ୍ଲରୀ ପଞ୍ଚପଲ୍ଲୱା;

ପଲ୍ଲୱେ ପଲ୍ଲୱେ ମୁଧା, ଯସ୍ସା କୁସୁମମଞ୍ଜରୀ''ତି।

ଇଦମୱାଚକଂ ପହେଳିକାସୁ ପମୁସ୍ସିତାସନ୍ନିସ୍ସିତମିତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଚେହ୍ଥ ଅତ୍ତନା ପହେଳିକାଯ ଅଦସ୍ସିତତ୍ତା ଅୱାଚକସ୍ସ ପମୁସ୍ସିତାଯ ଅନ୍ତୋଗଧକରଣଂ ଅସିଦ୍ଧେନ ଅସିଦ୍ଧସାଧନନ୍ତି? ନଯିଦମେୱଂ, ''ଉପେକ୍ଖିଯନ୍ତି ସବ୍ଵାନି, ସିସ୍ସଖେଦଭଯା ମଯା''ତି ଚ ଉପରି କିଲିଟ୍ଠପଦଦୋସପରିହାରେ ''ପହେଳିକାଯମାରୁଳହା, ନ ହି ଦୁଟ୍ଠା କିଲିଟ୍ଠତା''ତି ଚେତି ଇମିନା ପୁରାତନେହି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସୋଳଅସପହେଳିକାଯୋପି ଦସ୍ସିତାତି ସିଦ୍ଧେନ ଅସିଦ୍ଧସାଧନଂ ହୋତି। ତହ୍ଥ କୱିନା ଉଯ୍ୟାନସଦ୍ଦେନ ଗେହଞ୍ଚ ଲତାପରିଯାଯୱଲ୍ଲରୀସଦ୍ଦେନ ଅଙ୍ଗନା ଚ ପଲ୍ଲୱସଦ୍ଦେନ କରଚରଣାଧରା ଚ ମଞ୍ଜରୀସଦ୍ଦେନ ନଖଦନ୍ତକନ୍ତିଯୋ ଚ ୱତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତା।

ୱାକ୍ୟତ୍ଥଦୋସେପି ପଦୁମିନୀନଂ ରଭିଯଂ ପବୁଜ୍ଝନାଦିକଂ ୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱିରୋଧିପଦେଯେୱ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''କତୋତ୍ର ସଙ୍ଖେପନଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ତେସଂ ସବ୍ବଥା ପରିଚ୍ଚତ୍ତତ୍ତାତି। ଏତ୍ଥ ଓଚିତ୍ୟହୀନଦୁପ୍ପତୀତିକରାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱାକ୍ୟତ୍ଥଦୋସତ୍ତେ ସତି ବନ୍ଧଫରୁସସ୍ସ ୱାକ୍ୟଦୋସତ୍ତେ ସତି ୱିରୋଧିନୋ ପଦଦୋସତ୍ତେ ସତି ''ଅସମତ୍ଥାଭିଧାଯି''ଆଦିପଦଂ, ''ଜିଗୁଚ୍ଛାଦିଉଯପକାସକା''ଦିପଦଂ, କଟ୍ଠପଦଂ, ପଦୁମିନୀନଂ ରଭିଯଂ ଫୁଲ୍ଲତାଦି [ଦୁନ୍ନିବ୍ବତାଦି (କ।)] ୱାକ୍ୟତ୍ଥଞ୍ଚେତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଦୋସା ଭିନ୍ନଜାତିକେସୁ ଓଚିତ୍ୟାଦୀସୁ କଥଂ ସଙ୍ଗହିତାତି? ସଚ୍ଚଂ, ତଥାପି ପଦାନଂ ଦୁଟ୍ଠତ୍ତେ ସତି ୱାକ୍ୟୱାକ୍ୟତ୍ଥାନମଦୁଟ୍ଠତା ନାମ ନତ୍ଥୀତି ପଦଦୋସେନ ସନ୍ଧିୱାକ୍ୟୱାକ୍ୟତ୍ଥଦୋସାନମନଞ୍ଞତ୍ତଂ ସିସ୍ସାନଂ ଞାପନତ୍ଥଂ ପଦଦୋସାଦିକଂ ୱାକ୍ୟତ୍ଥଦୋସାଦୀସୁ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇମିନାଯେୱ ପୁରାତନେହି ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତରାଦିପଦେହି ୱିଚରିତଂ ୱାକ୍ୟଂ ୱିରୁଦ୍ଧନ୍ତିଆଦିନା ଦୁଟ୍ଠାନି ବହୂନି ୱାକ୍ୟାନି ଦସ୍ସିତାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଇମାଯେୱ [ଇମିସ୍ସାଯେୱ (କ।)] ଗାଥାଯ ''ତମତ୍ଥି ଚେ ଖେଦକରଂ ପରମ୍ପୀ''ତି ଏତ୍ଥ ପରସଦ୍ଦେନଅସାଧୁସନ୍ଦିଦ୍ଧପରିଯାଯଞ୍ଞେଯ୍ୟାପ୍ପତୀତତ୍ଥଅପ୍ପଯୋଜକ- ଦୁବ୍ବୋଧଦେସିଯାଦିପଦଦୋସେ ଚ ଅଧିକଉନଭଗ୍ଗଛନ୍ଦାଦିୱାକ୍ୟଦୋସେ ଚ ଉପକ୍କମୋପସଂହାରୱିସମସଙ୍ଖାତେ ୱାକ୍ୟତ୍ଥଦୋସେ ଚ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏତ୍ଥ ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିରୁଦ୍ଧମସାଧୁ ନାମ। କ୍ରିଯାନିପ୍ଫତ୍ତିକାରଣମୁପାଦାଯ ଅନ୍ତରେ ପୱତ୍ତନାମଂ ୱିସେସନତ୍ଥେନ ୱିନା ସଞ୍ଞାଭାଜନେ ପଯୁତ୍ତଂ ସନ୍ଦିଦ୍ଧଂ ନାମ, ଯଥା ''ରୱିମ୍ହି ହିମହା''ତି। ଏତ୍ଥ ହିମହା ରୱୀତି ୱିସେସନେ କତେ ଦୋସୋ ନତ୍ଥି। ପସିଦ୍ଧସଞ୍ଞାସଦ୍ଦସ୍ସ ପରିଯାଯନାମେନ କପ୍ପିତପଦଂ ପରିଯାଯଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ନାମ, ଯଥା ''ୱଢଅୱାମୁଖସ୍ସ ଅସ୍ସୱନିତାନନ''ନ୍ତି। ଅତିସଯା ୱିନା ଭାୱିତତ୍ଥେନ ୱିସେସ୍ୟସ୍ସ ଗୁଣୱାଚକଂ ପଦଂ ଅପ୍ପତୀତତ୍ଥଂ ନାମ, ଯଥା ''କଣ୍ହମସୀ''ତି। ଅଧିଗତତ୍ତାନୁପଯୋଗିପଦଂ ଅପ୍ପଯୋଜକଂ ନାମ, ଯଥା ''ଅତିଫେନିଲଂ ସାଗରମଲଙ୍ଘୀ''ତି। ଅପ୍ପସିଦ୍ଧୱଚନଂ ଦୁବ୍ବୋଧଂ ନାମ, ଯଥା–

''ମନୁଞ୍ଞଦ୍ଧନଯୋ ପାଦେ, ଖାଦଯୋ କନି ଭନ୍ତି ତେ''ତି।

କନି ହେ କଞ୍ଞେ ତେ ତୱପାଦେ ମନୁଞ୍ଞଦ୍ଧନଯୋ ମନୋହରସଦ୍ଦସମନ୍ନାଗତା ଖାଦଯୋ ଗଗ୍ଗରିକା ଭନ୍ତି ଦିବ୍ବନ୍ତୀତି। କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଦେସେଯେୱ ସିଦ୍ଧନାମଂ ଦେସିଯଂ ନାମ। ଯଥା–

''ଇମେ ଲାୱଣ୍ଣତଲ୍ଲା ତେ, ଗଲ୍ଲା ଲୋଲୱିଲୋଚନେ''ତି।

ହେ ଲୋଲୱିଲୋଚନେ ତେ ତୱ ଇମେ ଗଲ୍ଲା କପୋଲା ଲାୱଣ୍ଣତଲ୍ଲା ମନୁଞ୍ଞତଲ୍ଲା ଜଲାସଯୱିସେସା ଭୱନ୍ତି। କେନଚି ଲେସେନ ପକାସିତମତ୍ଥମୁପାଦାଯ ପଯୁତ୍ତମଧିକଂ ନାମ। ଯଥା–

''ତ୍ୱଯି ରାଜତି ରାଜିନ୍ଦ, ରିପୂନଂ ସଗ୍ଗସେୱିନଂ;

ଥୀନଂ ଅକଙ୍କଣୋ ପାଣି, ସିଯା ନେତ୍ତମନଞ୍ଜନ''ନ୍ତି।

ଏତ୍ଥ ''ଅକଙ୍କଣୋ ପାଣି, ନେତ୍ତମନଞ୍ଜନ''ନ୍ତି ଇମିନାଯେୱଥୀନଂ ୱିଧୱତ୍ତଂ ଗମ୍ଯମାନଂ ହୋତୀତି ତପ୍ପକାସନତ୍ଥଂ ପଯୁତ୍ତଂ ''ସଗ୍ଗସେୱିନ''ନ୍ତି ଇଦଂ ଅଧିକଂ ନାମ। ୱତ୍ତବ୍ବଯୁତ୍ତତୋ ଊନଂ ୱାକ୍ୟଂ ଊନଂ ନାମ। ''ତିଲୋକତିଲକଂ ମୁନି''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ''ୱନ୍ଦାମୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା ଊନଂ। ଛନ୍ଦୋହାନିସଂଯୁତ୍ତଂ ଭଗ୍ଗଛନ୍ଦଂ ନାମ। ଇଦଂ ତେସଂ ତେସଂ ଛନ୍ଦାନଂ ଅକ୍ଖରଗଣନତୋ ଊନାଧିକୱସେନ ପାକଟଂ ହୋତି। ଆଦ୍ୟନ୍ତତୋ ୱିସମଂ ଉପକ୍କମୋପସଂହାରୱିସମଂ ନାମ। ଇଦଂ ଆରଦ୍ଧକ୍କମଂ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା କମନ୍ତରେନ ନିଯମନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇତି ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରନିସ୍ସଯେ

ପଠମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୨। ଦୋସପରିହାରାୱବୋଧପରିଚ୍ଛେଦୱଣ୍ଣନା

୬୮।

କଦାଚି କୱିକୋସଲ୍ଲା, ୱିରୋଧୋ ସକଲୋପ୍ୟ’ଯଂ;

ଦୋସସଙ୍ଖ୍ୟମତିକ୍କମ୍ମ, ଗୁଣୱୀଥିଂ ୱିଗାହତେ।

୬୯।

ତେନ ୱୁତ୍ତୱିରୋଧାନ-ମୱିରୋଧୋ ଯଥା ସିଯା;

ତଥା ଦୋସପରିହାରା-ୱବୋଧୋ ଦାନି ନୀଯତେ।

୬୮-୬୯। ଇଚ୍ଚେୱଂ ଦୋସୱିଭାଗଂ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତଦୋସପରିହାରକ୍କମମୁପଦିସିତୁମାହ ‘‘କଦାଚୀ’’ତ୍ୟାଦି। ସକଲୋପି ଅଯଂ ୱିରୋଧୋ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତରାଦିକତୋ ନ କୋଚି ଏକୋ ଏୱ ଦୋସେସୁ, ଦୋସାନଂ ୱା ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଣନଂ ଦୋସଭାୱଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଗୁଣାନଂ ୱୀଥିଂ ପଦୱିଂ ଗୁଣସଭାୱତଂ ୱିଗାହତେ ଅବ୍ଭୁପଗଚ୍ଛତି କଦାଚି, ନ ସବ୍ବଦା। କୱିନୋ ପଯୁଜ୍ଜକସ୍ସ କୋସଲ୍ଲା ତାଦିସୱିସଯପରିଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣନେପୁଞ୍ଞକାରଣା, ନ ତୁ ଯଥା ତଥା ଚେତି। ‘‘ତେନେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଯେନେୱଂ, ତେନ କାରଣେନ ୱୁତ୍ତାନଂ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତରାଦୀନଂ ୱିରୋଧାନଂ ଯଥା ଯେନ ପକାରେନ ଅୱିରୋଧୋ ନିଦ୍ଦୋସତା ସିଯା ଭୱେଯ୍ୟ, ତଥା ତେନ ପକାରେନ ଦୋସାନଂ ପରିହାରୋ ଦୂରୀକରଣଂ ଅୱବୁଜ୍ଝତି ଞାଯତି ଏତେନାତି ଅୱବୋଧୋ, ତସ୍ସ ଅୱବୋଧୋ, ତନ୍ନାମିକୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ଇଦାନି ନୀଯତେ ଆନୀଯତେ ୱୁଚ୍ଚତେତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୮-୬୯। ଏୱଂ ଦୋସୱିଭାଗଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତଦୋସାନଂ ପରିହାରକ୍କମାରଭନ୍ତୋ ‘‘କଦାଚୀ’’ତ୍ୟାଦିମାହ। ସକଲୋପି ଅଯଂ ୱିରୋଧୋ ପଦଦୋସାଦିକୋ ଦୋସସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଦୋସାନଂ, ଦୋସେସୁ ୱା ଗଣନଂ ଦୋସଭାୱଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ କଦାଚି କୱିକୋସଲ୍ଲା କୱିନୋ ବ୍ୟାକରଣାଭିଧାନଛନ୍ଦୋଅଲଙ୍କତିଆଦୀସୁ ପରିଚଯଲକ୍ଖଣେନ ପଞ୍ଞାପାଟୱେନ ଯତୋ ଗୁଣୱୀଥିଂ ଗୁଣପଦୱିଂ କେୱଲଂ ଗୁଣସଭାୱଂ ୱିଗାହତେ ଅବ୍ଭୁପଗଚ୍ଛତି, ତେନ କାରଣେନ ୱୁତ୍ତୱିରୋଧାନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତପଦଦୋସାଦିୱିରୋଧାନଂ ଅୱିରୋଧୋ ଅୱିରୁଦ୍ଧତା ଯଥା ସିଯା ଯେନ ପକାରେନ ଭୱେଯ୍ୟ, ତଥା ତେନ ପକାରେନ ଦୋସପରିହାରାୱବୋଧୋ ଯଥାୱୁତ୍ତପଦଦୋସାଦିସମ୍ବନ୍ଧିନୋ ପରିହରଣକ୍କମସ୍ସ ଅୱବୋଧକାରଣତ୍ତା ତନ୍ନାମିକପରିଚ୍ଛେଦୋ ଇଦାନି ଲଦ୍ଧାୱସରେ ନୀଯତେ ୱୁଚ୍ଚତେ। ଯଥାୱୁତ୍ତଦୋସା କୱିସାମତ୍ଥିଯେନ ନିଦ୍ଦୋସତ୍ତଂ ଭଜନ୍ତି, ତସ୍ସ ସାମତ୍ଥିଯସ୍ସ ଉପଦେସଂ ଦସ୍ସାମାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ପଦଦୋସପରିହାରୱଣ୍ଣନା

ତତ୍ଥ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତରସ୍ସ ପରିହାରୋ ଯଥା –

୭୦।

ୱିନ୍ଦନ୍ତଂ ପାକସାଲୀନଂ, ସାଲୀନଂ ଦସ୍ସନା ସୁଖଂ;

ତଂ କଥଂ ନାମ ମେଘୋ’ଯଂ, ୱିସଦୋ ସୁଖଯେ ଜନଂ।

୭୦।‘‘ୱିନ୍ଦନ୍ତ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ପାକେନ ପରିଣତଭାୱେନ ସାଲୀନଂ ଯୁୱାନଂ, ମନୁଞ୍ଞାନଂ ୱା ସାଲୀନଂ ରତ୍ତସାଲିଆଦୀନଂ ସାଲିଜାତୀନଂ ଦସ୍ସନା ସୁଖଂ ଚେତସିକଂ ସୋମନସ୍ସଂ ୱିନ୍ଦନ୍ତଂ ତଂ ଜନଂ ୱିସଦୋ ଅଯଂ ମେଘୋ ଅମ୍ବୁଦୋ କଥଂ ନାମ ସୁଖଯେତି। ଏତ୍ଥ ତାଦିସସ୍ସ ଜନସ୍ସ ଅସୁଖପ୍ପଦାନଂ ଗରଢଅସ୍ସ ମେଘସ୍ସାନୁରୂପନ୍ତି ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତରତା ପରିହଟା।

୭୦। ତତ୍ଥ ୱିରୁଦ୍ଧହ୍ତରସ୍ସ ପରିହାରୋ ଯଥା ଏୱଂ। ''ୱିନ୍ଦନ୍ତି''ଇଚ୍ଚାଦି। ପାକସାଲୀନଂ ପରିଣାମେନ ଯୁତ୍ତାନଂ, ମନୁଞ୍ଞାନଂ ୱା ସାଲୀନଂ ରତ୍ତସାଲିଆଦୀନଂ ଦସ୍ସନା ଦସ୍ସନହେତୁ ସୁଖଂ ଚେତସିକସୋମନସ୍ସଂ ୱିନ୍ଦନ୍ତଂ ଅନୁଭୋନ୍ତଂ ତଂ ଜନଂ ତଂ କସ୍ସକଜନଂ ୱିସଦୋ ଜଲଦାଯକୋ ଅଯଂ ମେଘୋ କଥଂ ନାମ ସୁଖଯେ, ନ ସୁଖଯତେୱ। ତାଦିସସ୍ସ ଜନସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଦାନଂ ଗରଳଅଦାଯକସ୍ସ ମେଘସ୍ସାପି ଅନୁରୂପମିତି ୱିରୁଦ୍ଧଞ୍ଞତ୍ତୋ ଅପନୀତୋ ହୋତି। ପାକେନ ସାଲିନୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ସୁଖଂ କରୋତୀତି ସୁଖଯେତି ନାମଧାତୁ।

ଯଥା ୱା –

୭୧।

ୱିନାଯକୋପି ନାଗୋସି,

ଗୋତମୋପି ମହାମତି;

ପଣୀତୋପି ରସାପେତୋ,

ଚିତ୍ତା ମେ ସାମି ତେ ଗତି।

୭୧।''ୱିନାଯକୋପି''ଇଚ୍ଚାଦି। ୱୀନଂ ପକ୍ଖୀନଂ ନାଯକୋ, ଗରୁଳଓ, ସତ୍ତେ ୱିନେତୀତି ୱିନାଯକୋ, ୱୁଦ୍ଧୋ, ଭଗୱା ଚ। ତତ୍ଥ ଯଦା ୱିନାଯକୋ ଗରୁଳଓ, ତଦା ତୁ ନାଗୋ ପନ୍ନଗୋସୀତି ୱିରୁଦ୍ଧଂ, ପକ୍ଖନ୍ତରେ ତ୍ୱୱିରୁଦ୍ଧଂ ଭଗୱତୋ ଆଗୁସ୍ସ ରାଗାଦିନୋ ଅଭାୱତୋ। ଇମେସଂ ଗୁନ୍ନଂ ଅତିସଯେନ ଗୋ ଗୋତମୋ ହୀନପସୁ, ଗୋତମୱଂସାୱତିଣ୍ଣତ୍ତା ଗୋତମୋ ଭଗୱା ଚ। ହୀନପସୁ ଚ ତ୍ୱଂ ମହାମତି ଅସୀତି ୱିରୁଦ୍ଧଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତହୀନପସୁନୋ ମହତିଯା ପଞ୍ଞାଯ ଅଭାୱତୋ। ପକ୍ଖନ୍ତରେ ତୁ ନ ବ୍ଯାଘାତୋ। ପଣୀତୋ ମଧୁରୋ ରସୋ, ଉତ୍ତମୋ ଚ ସୁଗତୋ। ତତ୍ଥ ମଧୁରରସତୋ ଅପେତୋ ଅପଗତୋସୀତି ୱିରୁଜ୍ଝତି, ଭଗୱତୋ ତୁ ରସେହି ସିଙ୍ଗାରାଦୀହି ଅପେତୋତି ଯୁଜ୍ଜତି। ମେ ମମ। ସାମୀତି ଆମନ୍ତନଂ। ତେ ତୱ ଗତି ପୱତ୍ତି ଚିତ୍ତା ଅବ୍ଭୁତାତି। ଏତ୍ଥ ୱିରୁଦ୍ଧହ୍ତରଂ ୱିରୋଧାଲଙ୍କାରଂ ସିଲାଘନୀଯନ୍ତି ତେନ ତଂ ପରିହଟଂ।

୭୧।ଯଥା ୱା ଉତ୍ତଦୋସସ୍ସ ପରିହାରୋ ଇଦିସୋ ୱା। ''ୱିନାଯକୋ''ଇଚ୍ଚାଦି। ହେ ସାମି ତ୍ୱଂ ୱିନାଯକୋପି ଗରୁଳଓପି ନାଗୋସି ପନ୍ନଗୋ ଅସି। ନୋ ଚେ, ୱିନାଯକୋପି ସତ୍ତେ ୱିନେନ୍ତୋ ଏୱ ନାଗୋସି ନିକ୍କିଲେସୋ ଅସି। ଗୋତମୋପି ପସୁତମୋପି ମହାମତି ମହାପଞ୍ଞୱାସି। ନୋ ଚେ, ଗୋତମୋପି ଗୋତ୍ତତୋ ଗୋତମୋଯେୱ ମହାମତି ମହାପଞ୍ଞୱାସି। ପଣୀତୋପି ମଧୁରୋପି ରସାପେତୋ ମଧୁରରସତୋ ଅପଗତୋସି। ନୋ ଚେ, ପଣୀତୋପି ଉତ୍ତମୋ ଏୱ ରସାପେତୋ ସିଙ୍ଗାରାଦିରସତୋ ଅପଗତୋସି। ତେ ତୁଯ୍ହଂ ଗତି ପୱତ୍ତି ମେ ମଯ୍ହଂ ଚିତ୍ତା ଅଚ୍ଛରିଯା। ଏତ୍ଥ ଗରୁଳଅସ୍ସ ନାଗତ୍ତଞ୍ଚ ପସୁତମସ୍ସ ପଞ୍ଞୱନ୍ତତ୍ତଞ୍ଚ ପଣୀତସ୍ସ ନିରସତ୍ତଞ୍ଚ ୱିରୁଦ୍ଧଂ, ତଥାପି ଅଞ୍ଞପକ୍ଖସ୍ସ ଅୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ୱିରୁଦ୍ଧହ୍ତରଦୋସୋ ପସଙ୍ଗେନ ୱିରୁଦ୍ଧାଲଙ୍କାରେନ ନିରାକତୋ। ୱୀନଂ ପକ୍ଖୀନଂ ନାଯକୋ, ଗରୁଳଓ। ସତ୍ତେ ୱିନେତୀତି ୱିନାଯକୋ, ବୁଦ୍ଧୋ। ନତ୍ଥି ଆଗୁ [ଅଗୋ (କ।)] ଏତସ୍ସାତି ନାଗୋ, ବୁଦ୍ଧୋ। ଗୁନ୍ନମତିସଯେନ ଗୋତମୋ, ପସୁ। ମହତୀ ମତି ଅସ୍ସାତି ମହାମତି, ବୁଦ୍ଧୋ। ପଧାନତ୍ତଂ ନୀତୋ ପଣୀତୋ, ମଧୁରୋ ରସୋ। ରସତୋ ଅପେତୋତି ରସାପେତୋ, ବୁଦ୍ଧୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଅଙ୍ଗହ୍ତସ୍ସ ଯଥା –

୭୨।

କଥଂ ତାଦିଗୁଣାଭାୱେ,

ଲୋକଂ ତୋସେତି ଦୁଜ୍ଜନୋ;

ଓଭାସିତାସେସଦିସୋ,

ଖଜ୍ଜୋତୋ ନାମ କିଂ ଭୱେ।

୭୨।‘‘କଥ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ଦୁଜ୍ଜନୋ ତାଦିନୋ ଗୁଣା ଲୋକଂ ତୋସେନ୍ତି, ତାଦୀନଂ ଗୁଣାନଂ ଅଭନି ଅଭାୱେ ସତି ଲୋକଂ ସଭଲୋକଂ କଥଂ ତୋସେତି, ନ ତୋସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥନ୍ତରେନ ସାଧେତି ‘‘ଖଜ୍ଜୋତୋ ନାମ ଓଭାସିତା ଦୀପିତା ଅସେସଦିସା ଯେନ ତଥାୱିଧୋ କିଂ ଭୱେ, ନ ଭୱେୟ୍ୟ ତାଦିନୋ ଗୁଣସ୍ସ ଅଭାୱତୋ’’ତି। ଏତ୍ଥ ଖଜ୍ଜୋତସ୍ସ ଅଧିକତ୍ଥଭାୱେନ ସିତୋ ଓଭାସିତାସେସଦିସତ୍ତଦୋସୋ ‘‘କଥଂ ତାଦିଗୁଣାଭାୱେ’’ତିଆଦିୱଚୋଭଙ୍ଗିଯା ପରିହଟୋ।

୭୨।ଅଟ୍ଠସ୍ସ ଯଥାତି ଏତ୍ଥ ପରିହାରୋ ଅଜ୍ଝାହାରୋ, ଏୱମୁପରିପି। ‘‘କଥି’’ଚ୍ଚାଦି। ଦୁଜ୍ଜନୋ ଗୁଣହୀନଜନୋ ତାଦିଗୁଣାଭାୱେ ସନ୍ତୋସଜନନକାରଣାନଂ ତାଦିସାନଂ ସୀଲାଦିଗୁଣାନଂ ଅଭନି ଅୱିଜ୍ଜମାନଭେ ସତି ଲୋକଂ ସଭଲୋକଂ କଥଂ ତୋସେତି, ନ ତୋସେତିଯେୱ, ତଥା ହି ଖଜ୍ଜୋତୋ ନାମ ଓଭାସିତାସେସଦିସୋ କିଂ ଭୱେ, ନ ଭୱତ୍ୱେୱ। ଏତ୍ଥ ଖଜ୍ଜୋତସ୍ସ ସକଲଦିସୋଭାସନସଙ୍ଖାତମଧିକତ୍ଥଦୋସୋ ‘‘କଥଂ ତାଦିଗୁଣାଭାୱେ’’ଚ୍ଚାଦିୱାକ୍ୟଲୀଲାଯ ନିରାକତୋ। ତାଦୀ ଚ ତେ ଗୁଣା ଚେତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

୭୩।

ପହେଠଇକାଯମାରୁଠହା, ନ ହି ଦୁଟ୍ଠା କିଲିଟ୍ଠତା;

ପିଯା ସୁଖା’ଲିଙ୍ଗିତଂ କ-ମାଲିଙ୍ଗତି ନୁ ନୋ ଇତି।

୭୩।‘‘ପହେଠଇକାଯଂ’’ଇଚ୍ଚାଦି। କିଲିଟ୍ଠତା କିଲିଟ୍ଠପଦଦୋସୋ ପହେଠଇକାଯ ୱିସଯେ ଆରୁଠହା ସହୀ ନ ହି ନୋ ଦୁଟ୍ଠୋ ସିଯା। କୀଦିସୀତି ଆହ ‘‘ପିଯେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଇତୀତି ନିଦସ୍ସନେ। ପିଯା ୱଲ୍ଲଭାଯ ଆଲିଙ୍ଗିତଂ କଂ ଜନଂ ସୁଖଂ କାଯିକଂ ଚେତସିକଞ୍ଚ ନୋ ଆଲିଙ୍ଗତି ନ ସଂଯୁଜ୍ଜତି ନୁ। ନୁଇତି ପରିୱିତକ୍କେ ନିପାତୋ। ଏତ୍ଥ ପିଯାତି କିଲିଟ୍ଠଂ ପହେଠଇକାଯ ସମାରୋପେନ ପରିହଟଂ।

୭୩।‘‘ପହେଠଇକେ’’ଚ୍ଚାଦି। କିଲିଟ୍ଠତା କିଲିଟ୍ଠପଦଦୋସସଙ୍ଖାତା ପହେଠଇକାଯଂ ୱିସଯେ ଆରୁଠହା ଚେ, ନ ହି ଦୁଟ୍ଠା ଦୁଟ୍ଠା ନ ହୋତି। କିମୁଦାହରଣଂ? ପିଯା ସୁଖାଲିଙ୍ଗିତଂ କମାଲିଙ୍ଗତି ନୁ ନୋ ଇତି, ଇତିସଦ୍ଦସ୍ସ ନିଦସ୍ସନତ୍ଥତ୍ତା ସେସୌଦାହରଣାନମେତମୁପଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଞାତବ୍ବଂ। ନୋ ଚେ, ଏୱଂପକାରାନମୁଦାହରଣାନମପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ଇତିସଦ୍ଦୋ ପକାରତ୍ଥୋତି। ପିଯା ୱଲ୍ଲଭାଯ ଆଲିଙ୍ଗିତଂ ଉପଗୁହିତଂ କଂ ନାମ ଜନଂ ସୁଖଂ କାଯିକମାନସିକଂ ନୋ ଆଲିଙ୍ଗତି ନୁ, ଆଲିଙ୍ଗତେୱାତି। ଏତ୍ଥ ପିଯାତି କିଲିଟ୍ଠପଦଂ ପହେଠଇକାଯମାରୋପନେନ ନିରାକତଂ ହୋତି।

୭୪।

ଯମକେ ନୋ ପଯୋଜେୟ୍ୟ, କିଲିଟ୍ଠପଦ’ମିଚ୍ଛିତେ;

ତତୋ ଯମକ’ମଞ୍ଞଂ ତୁ, ସବ୍ବମେତଂମଯଂ ୱିଯ।

୭୪।‘‘ଯମକେ’’ଚ୍ଚାଦି। ତତୋ ଅଞ୍ଞନ୍ତି ଇଚ୍ଛିତଯମକତୋ ଅଞ୍ଞଂ। ତୁଇତି ୱିସେସଜୋତକୋ। ଏତଂମଯଂ ୱିଯାତି ଏତେନ କିଲିଟ୍ଠପଦେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ୱିଯ।

୭୪।‘‘ଯମକେ’’ଚ୍ଚାଦି। କିଲିଟ୍ଠପଦଂ ଇଚ୍ଛିତେ ଯମକେ ଇଟ୍ଠଯମକେ ନୋ ପଯୋଜେୟ୍ୟ ନପ୍ପଯୁଞ୍ଜେୟ୍ୟ, ତତୋ ଇଟ୍ଠଯମକତୋ ଅଞ୍ଞଂ ସବ୍ବଂ ଯମକଂ ପନ ଏତଂମଯଂ ୱିଯ ଇମିନା କିଲିଟ୍ଠପଦଦୋସେନ କତଂ ୱିଯ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଇଟ୍ଠଯମକଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଞାତବ୍ବଂ, ଏତେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ଏତଂମଯନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଦେସୱିରୋଧିନୋ ଯଥା –

୭୫।

ବୋଧିସତ୍ତପ୍ପଭାୱେନ, ଥଲେପି ଜଲଜାନ୍ୟ’ହୁଂ;

ନୁଦନ୍ତାନି’ୱ ସୁଚିରା-ୱାସକ୍ଲେସଂ ତହିଂ ଜଲେ।

୭୫।‘‘ବୋଧିସତ୍ତେ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ମାଯାଦେୱିଯା ସୁତସ୍ସ ୱଡ୍ଢମାନସ୍ସ ୱିସେସସ୍ସ ତଦୁପ୍ପନ୍ନଦିନେ ସମ୍ଭୱା ପଭାୱେନ ପୁଞ୍ଞପ୍ପଭାୱତୋ ଜଲଜାନି ଅମ୍ବୁଜାନି ଥଲେପି ଅହୁଂ ଅହେସୁଂ ଅଚିନ୍ତନୀଯତ୍ତା ପୁଞ୍ଞପ୍ପଭାୱସ୍ସ। କିଂ ପନ ୱାପ୍ପାଦୀସୁ କିଂ କରୋନ୍ତାୱ ତହିଂ ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଜଲେ ସୁଚିରଂ ସଦ୍ଦାୱ ଆୱସନମାୱାସୋ ତେନ ଜାତୋ କ୍ଲେସୋ ତଂ ନୁଦନ୍ତାନିୱ ଦୂରତୋ ଜହନ୍ତାନିୱେତି। ଅଚିନ୍ତନୀଯତ୍ତା ପୁଞ୍ଞପ୍ପଭାୱସ୍ସ ଇଦିସମ୍ପି ଅଚ୍ଛରିଯମହୋସୀତି ନ ଦେସୱିରୋଧୋ।

୭୫।ବୋଧିସତ୍ତପ୍ପଭାୱେନ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟାନୁଭାୱେନ ଜଲଜାନି ଜଲଜସଦିସତ୍ତା ତନ୍ନାମକାନି ପଦୁମକେରୱାଦୀନି ତହିଂ ଜଲେ ୱିସଯତ୍ତେନ ପସିଦ୍ଧେ ତସ୍ମିଂ ଉଦକେ ସୁଚିରାୱାସକ୍ଲେସଂ ଅତିଚିରଂ ନିୱାସତୋ ଜାତଆଯାସଂ ନୁଦନ୍ତାନି ଇୱ ଚଜନ୍ତାନି ଇୱ ଥଲେପି ଅହୁଂ ଅହେସୁଂ, ୱାପିଆଦୀସୁ କା କଥା। ଏତ୍ଥ ଜଲଜାନଂ ଥଲୁପ୍ପତ୍ତିକଥନସଞ୍ଜାତଂ ଦେସୱିରୋଧଂ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟପୁଞ୍ଞପ୍ପଭାୱେନ ଇଦିସାନଂ ଅଚ୍ଛରିଯାନଂ ପାତୁଭାୱତୋ ‘‘ବୋଧିସତ୍ତପ୍ପଭାୱେନା’’ତି ଇମିନା ନିରାକରୋତି। ବୋଧିଯଂ ଚତୁମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯଂ ସତ୍ତୋତି ଚ, ତସ୍ସ ପଭାୱୋତି ଚ, ସୁଚିରଂ ଆୱାସୋତି ଚ, ତେନ ଭୂତୋ କ୍ଲେସୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

କାଲୱିରୋଧିନୋ ଯଥା –

୭୬।

ମହାନୁଭାୱପିସୁନୋ, ମୁନିନୋ ମନ୍ଦମାରୁତୋ;

ସକୋତୁକମଯଂ ୱାଯି, ଧୁନନ୍ତୋ କୁସୁମଂ ସମଂ।

୭୬।‘‘ମହା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ମନ୍ଦୋ ମୁଦୁଭୂତୋ ମାରୁତୋ ଅଯଂ ସକୋତୁକଂ ସବ୍ବେସୁ ଉତୂସୁ ପୁପ୍ଫନକଂ କୁସୁମଂ ପୁପ୍ଫଂ ସମଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ଧୁନନ୍ତୋ ୱିକିରନ୍ତୋ ମୁନିନୋ ମୁନିସଦିସତ୍ତା ଭୱିସ୍ସନ୍ତମୁନିଭାୱେନ ଚ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ, ମୁନିନୋଯେୱ ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିସମଧିଗମସମଯେ ମହାନୁଭାୱସ୍ସ ପିସୁନୋ ସୂଚକୋ ୱାଯି ପୱାଯତୀତି। ଏତ୍ଥ ଯଦ୍ୟପେକଦା ସକୋତୁକାସମ୍ଭୱୋ ନାନାଉତୂସୁ ନାନାକୁସୁମସ୍ସ ସମ୍ଭୱା, ତଥାପି ଭଗୱତୋ ମହାନୁଭାୱପିସୁନମୀଦିସମେକପଦିକଂ ସମ୍ଭୱତୀତି କାଲୱିରୋଧୋ ଇମିନା ପରିହଟୋ।

୭୬।‘‘ମହାନୁଭାୱେ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଅଯଂ ମନ୍ଦମାରୁତୋ ଅଚଣ୍ଡସମୀରଣୋ ସକୋତୁକଂ ୱସନ୍ତାଦୀସୁ ସବ୍ବୋତୂସୁ ୱିକସନ୍ତଂ କୁସୁମଂ ପୁପ୍ଫଜାତଂ ସମଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ଧୁନନ୍ତୋ କମ୍ପେନ୍ତୋ ମୁନିନୋ ଏକନ୍ତଭାୱିତ୍ତା ମୁନିସଞ୍ଜାତସ୍ସ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିସମଧିଗମସମଯେ ଭୂତତ୍ତା ମୁନିନୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁନୋ ୱା ମହାନୁଭାୱପିସୁନୋ ମହନ୍ତଂ ପୁଞ୍ଞପ୍ପଭାୱଂ ପକାସେନ୍ତୋ ୱାଯି ସମ୍ପୱାଯୀତି। ଏତ୍ଥ ନାନାକାଲେ ସମ୍ଭୱନ୍ତାନମ୍ପି କୁସୁମାନଂ ଏକକାଲେ ସମ୍ଭୱସ୍ସ କାଲୱିରୋଧତ୍ତେପି ଭଗୱତୋ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱୋ ତାଦିସମଚ୍ଛରିଯମେକକ୍ଖଣେ ଜନେତୁଂ ସମତ୍ଥୋତି କାଲୱିରୋଧଂ ‘‘ମହାନୁଭାୱପିସୁନୋ’’ତି ଇମିନା ନିରାକରୋତି। ମହାନୁଭାୱସ୍ସ, ମହାନୁଭାୱଂ ୱା ପିସୁନୋତି ୱାକ୍ୟଂ।

କଲାୱିରୋଧିନୋ ଯଥା –

୭୭।

ନିମୁଗ୍ଗମନସୋ ବୁଦ୍ଧ-ଗୁଣେ ପଞ୍ଚସିଖସ୍ସପି;

ତନ୍ତିସ୍ସରୱିରୋଧୋ ସୋ, ନ ସମ୍ପୀଣେତି କଂ ଜନଂ।

୭୭।‘‘ନିମୁଗ୍ଗ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଗୁଣେ ସୀଲାଦିକେ ଅପରିମାଣେ ନିମୁଗ୍ଗଂ ଓଗାଳ୍ହଂ ମନଂ ଚିତ୍ତଂ ଯସ୍ସ ତସ୍ସ ପଞ୍ଚସିଖସ୍ସ ଗନ୍ଧବ୍ବଦେୱପୁତ୍ତସ୍ସପି ୱୀଣାଯ ତନ୍ତିଯା ସରୋ କିରିଯାକାଲମାନଲକ୍ଖଣୱିଲମ୍ବିତଦୁତମଜ୍ଝଭେଦଭିନ୍ନୋ ଛଜ୍ଜାଦିକୋ ତସ୍ସ ୱିରୋଧୋ କଲାସତ୍ଥପରିନିଦ୍ଦିଟ୍ଠକମୱେସମଂ କଂ ଜନଂ ନ ସମ୍ପୀଣେତି, ପୀଣେତିଯେୱ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଲୋକିଯଗୁଣାନୁବନ୍ଧବୁଦ୍ଧୀନଂ ୱିକ୍ଖେପପତ୍ତିପି ତଥାୱିଧଂ ପୀଣେତୀତି। ‘‘ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ନିମୁଗ୍ଗମନସୋ’’ତି ଇମିନା କଲାୱିରୋଧୋ ପରିହଟୋ।

୭୭।“ନିମୁଗ୍ଗି”ଚ୍ଚାଦି। ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ସଵଞ୍ଞୁନୋ ୱିମ୍ହୟଜନକସୀଲାଦିଗୁଣସମ୍ପାରେ ନିମୁଗ୍ଗମନସୋ ଓତିଣ୍ଣଚିତ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଚସିଖସ୍ସପି ଗନ୍ଧଵଦେୱପୁତ୍ତସ୍ସାପି ସୋ ତନ୍ତିସ୍ସରୱିରୋଧୋ ୱୀଣାୟ ତନ୍ତିୟା ଘଟ୍ଟନକିରିୟା, ଅଦ୍ଧମତ୍ତିକାଦିକାଲୋ, ହତ୍ଥାଦୀନଂ ସନ୍ନିୱେସଲକ୍ଖଣୋ ମାନୋତି ଇମେହି ତୀହି ଲକ୍ଖଣେହି ୟୁତ୍ତସ୍ସ ମନ୍ଦସୀଘମଜ୍ଝିମପ୍ପମାଣେହି ଭିନ୍ନସ୍ସ ଛଜ୍ଜାଦିସତ୍ତସରସ୍ସ କଲାସଙ୍ଖାଗତକ୍କମସ୍ସ ୱିନାସସଙ୍ଖାତୋ ୱିରୋଧୋ କଂ ଜନଂ ନ ସମ୍ପୀଣେତି, ସମ୍ପୀଣେତି ଏୱ। ଏତ୍ଥ ଅକନ୍ତିୟା କାରଣଭୂତୋ କଲାସଙ୍ଖାଗତକ୍କମଭଙ୍ଗୋ ଲୋକୁତ୍ତରବୁଦ୍ଧଗୁଣାନୁଗତବୁଦ୍ଧିୟା ଜାତୋତି ସୋ ଭଙ୍ଗୋ “ନିମୁଗ୍ଗମନସୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ”ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପୀତିୟା କାରଣମେୱେତି ନ ୱିରୋଧୋ। ନିମୁଗ୍ଗୋ ମନୋ ଅସ୍ସାତି ଚ, ତନ୍ତିୟା ସରୋତି ଚ, ତେସଂ ୱିରୋଧୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

ଲୋକୱିରୋଧିନୋ ୟଥା –

୭୮।

ଗଣୟେ ଚକ୍କୱାଳମ୍ପି ସୋ, ଚନ୍ଦନାୟପି ସୀତଲଂ;

ସମ୍ବୋଧିସତ୍ତହଦୟୋ, ପଦିତ୍ତଙ୍ଗାରପୂରିତଂ।

୭୮।“ଗଣୟେ”ଚ୍ଚାଦି। ଚନ୍ଦନାୟ ଅପି ସୀତଲଂ ଗଣୟେ ଚିନ୍ତେସି। କିନ୍ତଂ? ପଦିତ୍ତଙ୍ଗାରପୂରିତଂ ଚକ୍କୱାଳମ୍ପି। କୋ ସୋ? ସମ୍ବୋଧିଯଂ ସଵଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେ ସତ୍ତଂ ପରିବଦ୍ଧଂ ହଦୟଂ ଚିତ୍ତଂ ୟସ୍ସ ସୋ। ସଵଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାନୁବନ୍ଧବୁଦ୍ଧିନୋ ହି ତାଦିସୋ ମନୋବନ୍ଧୋତି ନ ଲୋକୱିରୋଧୋ।

୭୮।“ଗଣୟେ”ଚ୍ଚାଦି। ସମ୍ବୋଧିସତ୍ତହଦୟୋ ସଵଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେ ଆସତ୍ତଚିତ୍ତୋ ସୋ ବୋଧିସତ୍ତୋ ପଦିତ୍ତଙ୍ଗାରପୂରିତଂ ଆଦିତ୍ତଙ୍ଗାରେହି ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଚକ୍କୱାଳମ୍ପି ଚକ୍କୱାଳଗବ୍ଭଂ ଚନ୍ଦନାୟପି ଚନ୍ଦନତୋ ଅପି ସୀତଲଂ ଅତିସୀତଲଂ କତ୍ୱା ଗଣୟେ ଚିନ୍ତେସ୍ସାତି। ଇଟ୍ଠଫଲଲୁଦ୍ଧସ୍ସ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିୟା ଇଦିସତ୍ତା ଅଗ୍ଗିନୋ ଚନ୍ଦନତୋପି ଅଧିକସୀତତ୍ତକପ୍ପନା “ଚନ୍ଦନଂ ସୀତଲଂ, ଅଗ୍ଗି ଉଣ୍ହୋ”ତି ପୱତ୍ତଲୋକସୀମାୟ ୱିରୁଦ୍ଧା ନ ହୋତି। ସମ୍ବୋଧିଯଂ ସତ୍ତହଦୟଂ ୟସ୍ସେତି ଚ, ପଦିତ୍ତାନି ଅଙ୍ଗାରାନୀତି ଚ, ତେହି ପୂରିତନ୍ତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଞାୟୱିରୋଧିନୋ ୟଥା –

୭୯।

ପରିଚ୍ଚତ୍ତଭୱୋପି ତ୍ୱ-ମୁପନୀତଭୱୋ ଅସି;

ଅଚିନ୍ତ୍ୟଗୁଣସାରାୟ, ନମୋ ତେ ମୁନିପୁଙ୍ଗୱ।

୭୯।“ପରିଚ୍ଚତ୍ତେ”ଚ୍ଚାଦି। ମୁନିପୁଙ୍ଗୱ ମୁନୀନଂ ଉତ୍ତମ ପରିଚ୍ଚତ୍ତୋ ୱିସଟ୍ଠୋ ଭୱୋ ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତିସଙ୍ଖାତୋ ୟେନାତି ପରିଚ୍ଚତ୍ତଭୱୋପି ତ୍ୱଂ ଉପନୀତୋ ଆନୀତୋ ପୱତ୍ତିତୋ ଭୱୋ ୱୁଦ୍ଧି ୟେନାତି ଉପନୀତଭୱୋ ଅସି। ତସ୍ମା କାରଣା ଅଚିନ୍ତ୍ୟଗୁଣସାରାୟ ତେ ନମୋ ଅତ୍ଥୂତି ସେସୋ। ଇଦିସଂ ନ ଞାୟୱିରୁଦ୍ଧମେୱଂୱିଧତ୍ତା ମୁନିପୁଙ୍ଗୱସ୍ସ।

୭୯।“ପରିଚ୍ଚତ୍ତେ”ଚ୍ଚାଦି। ମୁନିପୁଙ୍ଗୱ ମୁନିସେଟ୍ଠ ତ୍ୱଂ ପରିଚ୍ଚତ୍ତଭୱୋପି ଅପନୀତସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତିଭୱୋପି ଉପନୀତଭୱୋ ଲୋକସ୍ସାନୀତଅଭିୱୁଦ୍ଧିକୋ ଅସି ଭୱସି, ଅଚିନ୍ତ୍ୟଗୁଣସାରାୟ ତତୋ ଏୱ ଚିନ୍ତାୱିସୟାତିକ୍କନ୍ତସାରଗୁଣସ୍ସ ତେ ତୁୟ୍ହଂ ନମୋ ଅତ୍ଥୂତି ସଵାକାରତୋ ଭୱସ୍ସ ପରିଚ୍ଚତ୍ତତ୍ତା ଅତ୍ତନି ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ସୁଗତିଭୱଂ ଲୋକସ୍ସ ଦେତୀତି ଏତଂ ଞାୟାଗତଂ ନ ହୋତୀତି ପଟିଭାତି, ତଥାପି ଚ ସଵଞ୍ଞୂନଂ ପୱତ୍ତି ଇଦିସାୟେୱାତି ଞାୟୱିରୋଧୋ ନିରାକତୋ। ଅଚିନ୍ତ୍ୟା ଗୁଣସାରା ୟସ୍ମିନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଆଗମୱିରୋଧିନୋ ୟଥା –

୮୦।

ନେୱାଲପତି କେନାପି, ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିତୋ ୟତି;

ସମ୍ପଜାନମୁସାୱାଦା, ଫୁସେୟ୍ୟାପତ୍ତିଦୁକ୍କଟଂ।

୮୦।‘‘ନେୱେ’’ତିଆଦି। ଯତୀତି ଭିକ୍ଖୁ କେନାପି ସହ ନେୱାଲପତି ନ ୱଦତ୍ୱେୱ, ତଥାପି ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିତୋ ଚୋପନୱାଚାସଙ୍ଖାତେନ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିହେତୁନା ପୱତ୍ତିତୋ ସମ୍ପଜାନନ୍ତସ୍ସ ମୁସାୱାଦତୋ କାରଣା ଆପତ୍ତିଦୁକ୍କଟଂ ‘‘ସମ୍ପଜାନମୁସାୱାଦସ୍ସ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଦୁକ୍କଟାପତ୍ତି ଫୁସେୟ୍ୟ ଆପଜ୍ଜତୀତି। ଏତ୍ଥ ଅନାଲପତୋ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିୟା କଥଂ ମୁସାୱାଦୋତି ଅଭିଧମ୍ମାପନ୍ନୱିରୋଧୋ ନତ୍ଥି, ଅପରୱଚନତ୍ତେ ତ୍ୱୀଦିସୋ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି।

୮୦।‘‘ନେୱି’’ଚ୍ଚାଦି। ଯତି ସମଣୋ କେନାପି କେନଚି ସଦ୍ଧିଂ ନେୱାଲପତି ନୋ ଭାସତି, ତଥାପି ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିତୋ ଚୋପନୱାଚାସଙ୍ଖାତୱିଞ୍ଞତ୍ତିକାରଣା ପୱତ୍ତନତୋ ସମ୍ପଜାନମୁସାୱାଦା ସମ୍ପଜାନନ୍ତସ୍ସ ମୁସାଭଣନତୋ ଆପତ୍ତିଦୁକ୍କଟଂ ଦୁକ୍କଟାପତ୍ତିଂ ଫୁସେୟ୍ୟ ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି। ଏତ୍ଥ ଅନାଲପନ୍ତସ୍ସ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିତୋ ମୁସାୱାଦୋ କଥଂ ସମ୍ଭୱତୀତି ଅଭିଧମ୍ମାପନ୍ନୱିରୋଧୋ, ‘‘ସନ୍ତିଂ ଆପତ୍ତିଂ ନାୱିକରେୟ୍ୟ, ସମ୍ପଜାନମୁସାୱାଦ’ସ୍ସ ହୋତୀ’’ତି ନିଦାନୁଦ୍ଦେସେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୱଚୀଦ୍ୱାରେ ଅକିରିୟସମୁଟ୍ଠାନା ଦୁକ୍କଟାପତ୍ତି ହୋତୀତି ଆଗମୱିରୋଧୋ ନିରାକତୋ। ମୁସାଭଣନଂ ୱିନା ଆପତ୍ତି କଥଂ ଭୱତୀତି? ଯଥା କାଲେ ଅୱସ୍ସମାନମେଘତୋ ସଞ୍ଜାତଦୁବ୍ଭିକ୍ଖଂ ‘‘ମେଘକତଂ ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତଙ୍ଗ ହୋତି, ଏୱଂ କଥେତବ୍ବକାଲେ ଅକଥନତୋ ସଞ୍ଜାତା ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ଅକିରିୟସମୁଟ୍ଠାନା ଦୁକ୍କଟାପତ୍ତିପି ତତୋ ସଞ୍ଜାତାତି ୱତ୍ତଙ୍ଗା ହୋତି। ସମ୍ପଜାନନ୍ତସ୍ସ ମୁସାୱାଦୋତି ଚ, ଆପତ୍ତିୟେୱ ଦୁକ୍କଟନ୍ତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

ନେୟ୍ୟସ୍ସ ଯଥା –

୮୧।

ମରୀଚିଚନ୍ଦନାଲେପ-ଲାଭା ସୀତମରୀଚିନୋ [ସିତମରୀଚିନୋ (ସୀ।)];

ଇମା ସଦ୍ଧାପି ଧୱଲା, ଦିସା ରୋଚନ୍ତି ନିବ୍ଭରଂ।

୮୧।‘‘ମରୀଚୀ’’ତ୍ୟାଦି। ସୀତମରୀଚିନୋ ଚନ୍ଦସ୍ସ ମରୀଚିୟୋ ଦୀଧିତିୟୋ ଏୱ ଚନ୍ଦନଂ, ତସ୍ସ ଆଲେପୋ ଉପଦେହୋ, ତସ୍ସ ଲାଭେନ ଇମା ସଦ୍ଧାପି ଦିସା ନିବ୍ଭରମତିସୟଂ ଧୱଲା ସେତା ରୋଚନ୍ତୀତି ନତ୍ଥେତ୍ଥ ନେୟ୍ୟତା ମରୀଚିୟା ସଦ୍ଦୋପାତ୍ତତ୍ତାୟ ତୁ।

୮୧।‘‘ମରୀଚି’’ଚ୍ଚାଦି। ସୀତମରୀଚିନୋ ଚନ୍ଦସ୍ସ ମରୀଚିଚନ୍ଦନାଲେପଲାଭା ମରୀଚିସଙ୍ଖାତଚନ୍ଦନାଲେପସ୍ସ ପଟିଲାଭତୋ ଇମା ସଦ୍ଧାପି ଦିସା ନିବ୍ଭରମତିସୟଂ ଧୱଲା ସେତା ରୋଚନ୍ତି ଦିବ୍ବନ୍ତୀତି। ଦିସାନଂ ଧୱଲକାରଣସ୍ସ ‘‘ମରୀଚିଚନ୍ଦନାଲେପଲାଭା ସୀତମରୀଚିନୋ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ନେୟ୍ୟଦୋସୋ ନ ପତିଟ୍ଠାତି, ଚନ୍ଦନମିୱ ଚନ୍ଦନଂ, ମରୀଚିୟୋୟେୱ ଚନ୍ଦନମିତି ଚ, ତସ୍ସ ଆଲେପୋତି ଚ, ତସ୍ସ ଲାଭୋତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଯଥା ୱା –

୮୧।

ମନୋନୁରଞ୍ଜନୋ ମାର-ଙ୍ଗନାସିଙ୍ଗାରୱିବ୍ଭମୋ;

ଜିନେନା’ସମନୁଞ୍ଞାତୋ, ମାରସ୍ସ ହଦୟାନଲୋ।

୮୨।‘‘ମନୋ’’ଚ୍ଚାଦି। ମନଂ ପସ୍ସନ୍ତାନମନୁସ୍ସରନ୍ତାନଞ୍ଚ ଚିତ୍ତଂ ଅନୁରଞ୍ଜେତୀତି ମନୋନୁରଞ୍ଜନୋ, ମାରଙ୍ଗନାନଂ ସିଙ୍ଗାରକତୋ ୱିବ୍ଭମୋ ୱିଲାସୋ ଜିନେନ ଅସମନୁଞ୍ଞାତୋ ଅବ୍ଭୁପଗତୋ ମାରସ୍ସ ୱସୱତ୍ତିନୋ ହଦୟାନଲୋ ହଦୟଗ୍ଗି ଜାତୋ। ସୋକୋ ଚେତ୍ଥ ଅନଲତ୍ତେ ନିରୁପ୍ପିତୋ ତସ୍ସ ତାଦିସତ୍ତାନତିୱତ୍ତନତୋ, କାରଣନ୍ତୁପଚାରେନାତି। ଏତ୍ଥ ଯଜ୍ଜପି ମାରଙ୍ଗନାପରାଜୟୋ ନ ସଦ୍ଦୋପାତ୍ତୋ, ତଥାପି ‘‘ସିଙ୍ଗାରୱିବ୍ଭମୋ ମାରସ୍ସ ହଦୟଗ୍ଗୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ସାମତ୍ଥିୟା ମାରଙ୍ଗନାପରାଜୟୋ ଗମ୍ୟତେ, ତଥାୱିଧସ୍ସ ମାରସୋକସ୍ସ ମାରଙ୍ଗନାପରାଜୟାବ୍ୟଭିଚାରତୋ। ନେୱେଦିସସ୍ସ ନେୟ୍ୟତା, ୱଙ୍କୱୁତ୍ତୀଦିସୀ ଗୁଣୋୟେୱ ବନ୍ଧସ୍ସ।

୮୨। ୱତ୍ତଙ୍ଗସ୍ସ ଞାଯୋପାୱତ୍ତା ନେଯ୍ୟଦୋସପରିହାରତ୍ଥମୁଦାହରତି ‘‘ମନୋ’’ଚ୍ଚାଦି। ମନୋନୁରଞ୍ଜନୋ ଦସ୍ସନସୱନାନୁସ୍ସରଣଂ କରୋନ୍ତାନଂ ଜନାନଂ ଚିତ୍ତମତ୍ତନି ଅନୁରଞ୍ଜନ୍ତୋ ମାରଙ୍ଗନାସିଙ୍ଗାରୱିବ୍ଭମୋ ମାରୱଧୂନଂ ରତିକୀଳାହେତୁଭୂତକାମପତ୍ଥନାସଙ୍ଖାତସିଙ୍ଗାରେନ କତଲୀଲା ଜିନେନ ଜିତପଞ୍ଚମାରେନ ସତ୍ଥୁନା ଅସମନୁଞ୍ଞାତୋ ଅନବ୍ଭୁପଗତୋ ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତୋ ମାରସ୍ସ ୱସୱତ୍ତିନୋ ହଦଯାନଲୋ ହଦଯଗ୍ଗି ଅହୋସୀତି। ଅନଲତ୍ତେନ କପ୍ପିତକାରିଯଭୂତୋ ସୋକୋ ମାରଙ୍ଗନାସିଙ୍ଗାରୱିବ୍ଭମସଙ୍ଖାତକାରଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଭେଦକପ୍ପନାଯ [ଅନଲତ୍ତକପ୍ପନାଯ (କ।)] ‘‘ଗୁଳଓ ସେମ୍ହଂ, ତିପୁସଂ ଜରୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ତୁଲ୍ୟାଧିକରଣଭାୱେନ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି। ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ମାରଙ୍ଗନାନଂ ପରାଜଯୱାଚକୋ ସଦ୍ଦୋ ନତ୍ଥି, ତଥାପି ‘‘ସିଙ୍ଗାରୱିବ୍ଭମୋ ମାରସ୍ସ ହଦଯାନଲୋ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ମାରଙ୍ଗନାପରାଜଯଂ ୱିନା ତାଦିସସୋକୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣସ୍ସ ଅନଧିଗତତ୍ତା ଅଞ୍ଞଥାନୁପପତ୍ତିଲକ୍ଖଣସାମତ୍ଥିଯେନ ତାସଂ ପରାଜଯୋ ପକାସିତୋ ହୋତୀତି ଇଦିସୱଙ୍କୱୁତ୍ତିଯା ବନ୍ଧଗୁଣତ୍ତା ନେଯ୍ୟଦୋସୋ ନିରାକତୋ ହୋତୀତି। ମନୋ ଅନୁରଞ୍ଜେତୀତି ଚ, ମାରଙ୍ଗନାନଂ ସିଙ୍ଗାରୋତି ଚ, ତେନ କତୋ ୱିବ୍ଭମୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

ୱିସେସନାପେକ୍ଖସ୍ସ ଯଥା –

୮୩।

ଅପଯାତାପରାଧମ୍ପି, ଅଯଂ ୱେରୀ ଜନଂ ଜନୋ;

କୋଧପାଟଲଭୂତେନ, ଭିଯ୍ୟୋ ପସ୍ସତି ଚକ୍ଖୁନା।

୮୩।‘‘ଅପଯାତେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଅଯଂ ୱେରୀ ଜନୋ ଅପଯାତାପରାଧମ୍ପି ଜନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅପଯାତୋ ଅପଗତୋ ଅପରାଧୋ ଯସ୍ସ ତଂ, କୋଧେନ ପାଟଲଭୂତେନ ସେତରତ୍ତେନ। ଇମିନା ୱିସେସନାପେକ୍ଖଦୋସୋ ପରିହଟୋ।

୮୩।‘‘ଅପଯାତି’’ଚ୍ଚାଦି। ଅଯଂ ୱେରୀ ଜନୋ ଅପଯାତାପରାଧମ୍ପି ଅପଗତାପରାଧମ୍ପି ଜନଂ କୋଧପାଟଲଭୂତେନ କୋଧେନ ଭୂତସେତଲୋହିତୱଣ୍ଣଯୁତ୍ତେନ ଚକ୍ଖୁନା ଭିଯ୍ୟୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପସ୍ସତୀତି। ‘‘ପସ୍ସତୀ’’ତି ୱଚନସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତେପି ‘‘ଚକ୍ଖୁନା’’ତି ୱିସେସ୍ସୱଚନଂ ‘‘କୋଧପାଟଲଭୂତେନା’’ତି ୱିସେସନସ୍ସ ଲଦ୍ଧମାନତ୍ତା ସାତ୍ଥକଂ ହୋତୀତି ୱିସେସନାପେକ୍ଖଦୋସୋ ନିରାକତୋତି। ଅପଯାତୋ ଅପଗତୋ ଅପରାଧୋ ଅସ୍ମାତି ଚ, କୋଧେନ ପାଟଲଭୂତନ୍ତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ହୀନତ୍ଥସ୍ସ ଯଥା –

୮୪।

ଅପ୍ପକାନମ୍ପି ପାପାନଂ,

ପଭାୱଂ ନାସଯେ ବୁଧୋ;

ଅପି ନିପ୍ପଭତାନୀତ-

ଖଜ୍ଜୋତୋ ହୋତି ଭାଣୁମା।

୮୪।‘‘ଅପ୍ପକାନ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ବୁଧୋ ପଣ୍ଡିତପୋସୋ ଅପ୍ପକାନଂ ପାପାନମ୍ପି କିମୁତମଧିକାନଂ ପଭାୱଂ ଆନୁଭାୱଂ ନାସଯେ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ ପାପେଯ୍ୟ। ତଂ ଅତ୍ଥନ୍ତରନ୍ୟାସେନ ସାଧେତି। ଭାଣୁମା ସୂରିଯୋ ନିପ୍ପଭତଂ ଆନୀତୋ ଖଜ୍ଜୋତୋ ଯେନ ତଥାୱିଧୋ ଅପି ହୋତି। ‘‘ମନ୍ଦପ୍ପଭୋ ଅଯ’’ନ୍ତି ଜୋତିରିଙ୍ଗଣମ୍ପି ନୋପେକ୍ଖତି ଚକ୍କୱାଳକୁହରାନୁଚରିତମହାନୁଭାୱୋପୀତି। ଏତ୍ଥ ଅପୀତ୍ୟାଦିନା ୱଚୋଭଙ୍ଗିଯା ହୀନତ୍ଥଦୋସୋ ପରିହଟୋ।

୮୪।‘‘ଅପ୍ପକାନି’’ଚ୍ଚାଦି। ବୁଧୋ ପଞ୍ଞୱା ଅପ୍ପକାନମ୍ପି ଅତିମନ୍ଦାନମ୍ପି ପାପାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ପଭାୱଂ ୱିପାକଦାନସାମତ୍ଥିଯସଙ୍ଖାତାନୁଭାୱଂ ନାସଯେ ଅହୋସିକମ୍ମତାପାଦନେନ ନାସେଯ୍ୟ, ବହୂନଂ ପାପାନଂ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ତମତ୍ଥମତ୍ଥନ୍ତରନ୍ୟାସାଲଙ୍କାରେନ ସମତ୍ଥେତି ଅପିଚ୍ଚାଦି। ଭାଣୁମା ସୂରିଯୋ ନିପ୍ପଭତାନୀତଖଜ୍ଜୋତୋ ଅପି ନିପ୍ପଭତମାପାଦିତଜୋତିରିଙ୍ଗଣେହି ସମନ୍ନାଗତୋପି ହୋତୀତି। ହୀନପଭାୱୋ ହୋତି ଖଜ୍ଜୋପନକେ ପହାଯ

ଅତ୍ତନୋ ଆଲୋକଂ କରୋନ୍ତୋ ନ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଏତ୍ଥ ଅପି ନିପ୍ପଭତିଚ୍ଚାଦିୱଚନୱିଲାସୱସେନ ହୀନପକ୍ଖଂ ଗହେତ୍ୱାପି ସୂରିଯୌଦାରତ୍ତସ୍ସେୱ ପୋସିତତ୍ତା ‘‘ନିପ୍ପଭତାନୀତଖଜ୍ଜୋତୋ’’ତି ୱିସେସନପଦଂ ହୀନତ୍ଥଦୋସଂ ନ ନିସ୍ସଯତି। ନତ୍ଥି ପଭା ଯେସନ୍ତି ଚ, ତେସଂ ଭାୱୋତି ଚ, ତଂ ଆନୀତା ଖଜ୍ଜୋତା ଯେନେତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଅନତ୍ଥସ୍ସ ଯଥା –

୮୫।

ନ ପାଦପୂରଣତ୍ଥାଯ, ପଦଂ ଯୋଜେଯ୍ୟ କତ୍ଥଚି;

ଯଥା ୱନ୍ଦେ ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ, ପାଦପଙ୍କେରୁହଂ ୱରଂ।

୮୫।‘‘ନ ପାଦେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଏତ୍ଥ ୱନ୍ଦେଇଚ୍ଚାଦୋ ହେଟ୍ଠା ୱିଯ ପାଦପୂରଣସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଭାୱେନ ଅନତ୍ଥାଭାୱୋ।

୮୫।‘‘ନ ପାଦି’’ଚ୍ଚାଦି। ପାଦପୂରଣତ୍ଥାଯ ଗାଥାପାଦାନଂ ପୂରଣସଙ୍ଖାତପଯୋଜନତ୍ଥାଯ ପଦଂ ନାମାଦିକଂ କତ୍ଥଚି ନ ଯୋଜେଯ୍ୟ ୱିଞ୍ଞୂତି, ଯଥା ନିରତ୍ଥକପଦାଯୋଜନେ ଉଦାହରଣମେୱଂ ‘‘ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ୱରଂ ପାଦପଙ୍କେରୁହଂ ୱନ୍ଦେ’’ତି। ହେଟ୍ଠା ଦୁଟ୍ଠୋଦାହରଣେ ୱିଯ ପାଦପୂରଣତ୍ଥଂ କସ୍ସଚି ପଦସ୍ସ ଅଯୋଜିତତ୍ତା ସାତ୍ଥକପଦେହି ନିରତ୍ଥକଦୋସୋ ନିରାକତୋତି। ମୁଦୁନିମ୍ମଲସୋଭାଦିସାଧାରଣଗୁଣଯୋଗତୋ ପଙ୍କେରୁହସଦିସଂ ଉପଚାରତୋ ପଙ୍କେରୁହଂ ନାମ। ପାଦମେୱ ପଙ୍କେରୁହନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ୱିସେସନୱିସେସ୍ସପଦଦୋସପରିହାରୋ।

୮୬।

ଭଯକୋଧପସଂସାଦି-

ୱିସେସୋ ତାଦିସୋ ଯଦି;

ୱତ୍ତୁଂ କାମୀଯତେ ଦୋସୋ,

ନ ତତ୍ଥେ’କତ୍ଥତାକତୋ।

୮୬।‘‘ଭଯେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଭଯଞ୍ଚ ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସୋ କୋଧୋ ଚ ଦୋସୋ ପସଂସା ଚ ଥୁତି, ତା ଆଦି ଯସ୍ସ ତୁରିତାଦିନୋ ସୋ ତାଦିସୋ ୱିସେସୋ ଯଦି ୱତ୍ତୁଂ କାମୀଯତେ ଇଚ୍ଛୀଯତେ, ତତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ ଭଯାଦିୱିସେସେ ୱିସଯେ ଏକତ୍ଥତାଯ ଏକତ୍ଥଭାୱେନ କତୋ ଦୋସୋ ନତ୍ଥି।

୮୬। ଇଦାନି ୱାକ୍ୟଦୋସପରିହାରତ୍ଥମାରଭତି ‘‘ଭଯକୋଧେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଭଯକୋଧପସଂସାଦି ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସପଟିଘଥୁତିଆଦୀହି ସମନ୍ନାଗତୋ ତାଦିସୋ ୱିସେସୋ ୱତ୍ତୁଂ ଯଦି କାମୀଯତେ ଚେ ୱିଞ୍ଞୂହି ଇଚ୍ଛୀଯତେ, ତତ୍ଥ ଭଯକୋଧାଦିକେ ୱିସେସେ ଏକତ୍ଥତାକତୋ ଏକତ୍ଥଭାୱେନ କତୋ ଦୋସୋ ୱାକ୍ୟଦୋସୋ ନ ଭୱତି। ଭଯାଦିୱିସେସେ ୱତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତେ ପୁବ୍ବଚାରିତପଦସ୍ସ ପୁନୁଚ୍ଚାରଣେ ଏକତ୍ଥଦୋସୋ ନ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଭଯଞ୍ଚ କୋଧୋ ଚ ପସଂସା ଚାତି ଚ, ତା ଆଦି ଯସ୍ସ ତୁରିତକୋତୂହଲଅଚ୍ଛରାହାସସୋକପସାଦସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିସେସସ୍ସେତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ତଗ୍ଗୁଣସଂୱିଞ୍ଞାଣଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥସମାସତ୍ତା ଭଯାଦୀସୁ କଥିତମପି ଗହେତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ କଥନମୱିରୋଧଂ। ଏକୋ ଅତ୍ଥୋ ଯେସଂ ପଦାଦୀନଂ ତେ ଏକତ୍ଥା, ତେସଂ ଭାୱୋ ଏକତ୍ଥତା, ତାଯ କତୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଯଥା –

୮୭।

ସପ୍ପୋ ସପ୍ପୋ ଅଯଂ ହନ୍ଦ, ନିୱତ୍ତତୁ ଭୱଂ ତତୋ;

ଯଦି ଜୀୱିତୁକାମୋ’ସି, କଥଂ ତମୁପସପ୍ପସି।

୮୭।“ଯଥେ”ତ୍ୟୁଦାହରତି “ସପ୍ପୋ”ଇଚ୍ଚାଦି। “ଅଯଂ ସପ୍ପୋ ସପ୍ପୋ”ତି ଭଯେନାମେଡିତଂ ହନ୍ଦାତି ଖେଦେ ତତୋ ତମ୍ହା ଠାନା, ସପ୍ପତୋ ୱା ଭୱଂ ଭୱନ୍ତୋ ନିୱତ୍ତତୁ ଗତମଗ୍ଗାଭିମୁଖୋ ଆୱତ୍ତତୁ। ତଂ ଠାନଂ, ସପ୍ପଂ ୱା। ନହେତ୍ଥ ଏକତ୍ଥତାଦୋସୋ ଭଯେନାମେଡିତପ୍ପଯୋଗତୋ।

୮୭।“ସପ୍ପୋ”ଚ୍ଚାଦି। ହନ୍ଦ ନଟ୍ଠୋ ୱତ, ଅଯଂ ସପ୍ପୋ ସପ୍ପୋ ଭୱଂ ତତୋ ଠାନତୋ, ସପ୍ପତୋ ୱା ନିୱତ୍ତତୁ ଆୱତ୍ତତୁ ଯଦି ଜୀୱିତୁକାମୋ ଅସି, ତଂ ଠାନଂ, ସପ୍ପଂ ୱା କଥମୁପସପ୍ପସି କଥମୁପଗଚ୍ଛସୀତି। ଭଯେ ଆମେଡିତୱଚନତ୍ତା ଏକତ୍ଥତାଦୋସୋ ନତ୍ଥି, ଜୀୱିତୁକାମୋସୀତି ଏତ୍ଥ ବିନ୍ଦୁଲୋପୋ।

ପଦଦୋସପରିହାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱାକ୍ୟଦୋସପରିହାରୱଣ୍ଣନା

ଭଗ୍ଗରୀତିକୋ ଯଥା –

୮୮।

ଯୋ କୋଚି ରୂପାତିସଯୋ,

କନ୍ତି କାପି ମନୋହରା;

ୱିଲାସାତିସଯୋ କୋପି,

ଅହୋ ବୁଦ୍ଧମହୋଦଯୋ।

୮୮।“ଯୋ”ଇଚ୍ଚାଦି। ରୂପସ୍ସ ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜିତବାତ୍ତିଂସୱରପୁରିସଲକ୍ଖଣୋପସୋଭିତସ୍ସ ବ୍ୟାମପ୍ପଭାକେତୁମାଲାୱିରାଜିତସ୍ସ ଅତିସଯୋ ଆଧିକ୍କଂ ୱାଚାଗୋଚରଭାୱାତିକ୍କମେନ ଅୱଚନୀଯତ୍ତା ଯୋ କୋଚିଯେୱ। ମନୋ ଅନେକଲୋକସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ହରତୀତି ମନୋହରା ଚିତ୍ତମୱହରନ୍ତୀ କନ୍ତି ସୋଭା କାପି ଅୱଚନପଥା କାପିଯେୱ। ୱିଲାସସ୍ସ ଗତ୍ୟାଦିକୋ ଅତିସଯୋ ୱଚନପଥାତିକ୍କନ୍ତୋ କୋପିଯେୱ, ତସ୍ମା ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମହନ୍ତୋ ଉଦଯୋ ଅଭିୱୁଡ୍ଢି ଅହୋ ଅବ୍ଭୁତୋତି। ଏତ୍ଥ କିଂସଦ୍ଦେନାରଦ୍ଧା ରୀତି ନ କତ୍ଥଚି ଭଗ୍ଗା।

୮୮।“ଯୋ କୋଚି”ଚ୍ଚାଦି। ରୂପାତିସଯୋ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତପାଦତାଦିଦ୍ୱତ୍ତିଂସପୁରିସଲକ୍ଖଣେହି ସୋଭିତସ୍ସ ଚିତ୍ତଙ୍ଗୁଲିତାଦିଅସୀତିଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ଅଲଙ୍କତସ୍ସ ବ୍ୟାମପ୍ପଭାକେତୁମାଲାହି ଉଜ୍ଜଲସ୍ସ ରୂପକାଯସ୍ସ ଆଧିକ୍କଂ ଯୋ କୋଚିଯେୱ ମନୋଗୋଚରଭାୱଂ ୱିନା ୱଚନୱିସଯାତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା ଯୋ କୋଚିଯେୱ। ମନୋହରା ଲୋକସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ହରନ୍ତୀ କନ୍ତି ସୋଭା କାପିଯେୱ ୱଚୀୱିସଯାତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା କାପିଯେୱ। ୱିଲାସାତିସଯୋ ୱିସଯଭୂତପିଯଭାୱସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଗମନାଦିୱିଲାସସ୍ସ ଆଧିକ୍କମ୍ପି କୋପିଯେୱ ୱୁତ୍ତକାରଣେନେୱକୋପିଯେୱ। ତତୋ ବୁଦ୍ଧମହୋଦଯୋ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମହାଭିୱୁଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତୋ ଉଦଯୋ ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିଯୋତି। ଏତ୍ଥ ସବ୍ବନାମିକେନ କିଂ ସଦ୍ଦେନ ୱତ୍ତୁମାରଦ୍ଧକ୍କମୋ ନ କତ୍ଥଚି ଭିନ୍ନୋତି ଭଗ୍ଗରୀତିଦୋସୋ ନତ୍ଥୀତି।

୮୯।

ଅବ୍ୟାମୋହକରଂ ବନ୍ଧଂ, ଅବ୍ୟାକିଣ୍ଣଂ ମନୋହରଂ;

ଅଦୂରପଦୱିନ୍ୟାସଂ, ପସଂସନ୍ତି କୱିସ୍ସରା।

୮୯।“ଅବ୍ୟାମୋହ”ଇଚ୍ଚାଦି। ନତ୍ଥି ଦୂରମେସନ୍ତି ଅଦୂରାନି, ତାନିଯେୱ ପଦାନି, ତେସଂ ୱିନ୍ୟାସୋ ଯାଥାୱତୋ ଠପନଂ ଯସ୍ସ ତଂ। ତତୋଯେୱ ଅବ୍ୟାକିଣ୍ଣୋ ଅସମ୍ମିସ୍ସୋ ଚ। ସୋ ଅବ୍ୟାକିଣ୍ଣତାଯ ଏୱ ମନୋହରୋ ଚାତି ଅବ୍ୟାକିଣ୍ଣଂ ମନୋହରଂ। ତେନେୱ “ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଅଯଂ ୱା”ତି ଏୱଂ ବ୍ୟାମୋହଂ ନ କରୋତୀତି ଅବ୍ୟାମୋହକରୋ, ତଂ। ପସାଦାଲଙ୍କାରାଲଙ୍କିତଂ ବନ୍ଧଂ। କୱୀନଂ ଇସ୍ସରା ପଧାନା। ଯେ କନିଟ୍ଠଙ୍ଗୁଲିଗଣନାନିଟ୍ଠା, ତେ ପସଂସନ୍ତି ଥୁୱନ୍ତି ତାଦିସବନ୍ଧଗୁଣସ୍ସାତିସଯପସଂସାରହଭାୱେନ।

୮୯।‘‘ଅନ୍ଧାମୋହେ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଅଦୂରପଦଉିନ୍ନାସଂ ନାମାଦିପଦାନଂ ୱୋହାରକାଲେ ଅଦୂରସମ୍ବନ୍ଧୋ ଯଥା ସିଯା, ତଥା ପଟିପାଟିଯା ପଦଟ୍ଠପନେନ ସମନ୍ନାଗତଂ ଅନ୍ଧାକିଣ୍ଣଂ, ତତୋଯେୱ ଅଞ୍ଞସମ୍ବନ୍ଧୀପଦେହି ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ ମନୋହରଂ, ତତୋଯେୱ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଚିତ୍ତମାରାଧେନ୍ତଂ ଅନ୍ଧାମୋହକରଂ ‘‘ଇମସ୍ସତ୍ଥୋ ଇମସ୍ସତ୍ଥୋ ଏସୋ ଏସୋ ୱା’’ତି ସଂସଯମନୁପ୍ପାଦେନ୍ତଂ ବନ୍ଧଂ ପସାଦାଲଙ୍କାରସଂଯୁତ୍ତଂ ବନ୍ଧନଂ କୱିସ୍ସରା କୱୀନଂ ପଧାନା ପଣ୍ଡିତଜନା, କନିଟ୍ଠଙ୍ଗୁଲିଯା ଗଣିତଙ୍କା ଅଗ୍ଗକୱିନୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପସଂସନ୍ତି ଥୋମେନ୍ତି। ଚ୍ଚାମୋହଂ ନ କରୋତୀତି ଅନ୍ଧାମୋହକରୋ। ୱି ଆକିଣ୍ଣୋ ଚ୍ଚାକିଣ୍ଣୋ, ନ ଚ୍ଚାକିଣ୍ଣୋ ଅନ୍ଧାକିଣ୍ଣୋ। ନତ୍ଥି ଦୂରଂ ଯେସଂ, ତାନିଯେୱ ପଦାନି, ତେସଂ ୱିନ୍ନାସୋ ଠପନଂ ଯସ୍ସ ବନ୍ଧସ୍ସାତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଯଥା –

୯୦।

ନୀଲୁପ୍ପଲାଭଂ ନଯନଂ,

ବନ୍ଧୁକରୁଚିରୋ’ଧରୋ;

ନାସା ହେମଙ୍କୁସୋ ତେନ,

ଜିନୋଯଂ ପିଯଦସ୍ସନୋ।

୯୦।‘‘ଯଥେ’’ତ୍ୟୁଦାହରତି ‘‘ନୀଲୁପ୍ପଲାଭ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ଯସ୍ସ ଜିନସ୍ସ ନଯନଂ ନେତ୍ତଂ ନୀଲୁପ୍ପଲାଭଂ ଇନ୍ଦୀୱରଦ୍ୱଯନିଭଂ, ଅଧରୋ ଅଧରୋଟ୍ଠୋ ବନ୍ଧୁକମିୱ ବନ୍ଧୁକକୁସୁମମିୱ ରୁଚିରୋ କନ୍ତୋ, ନାସା ନାସିକା ସଯଂ ହେମଙ୍କୁସୋ ସୁୱଣ୍ଣଙ୍କୁସୋଯେୱ, ତେନ କାରଣେନ ଅଯଂ ଜିନୋ ପିଯଂ ମଧୁରଂ ଦସ୍ସନମସ୍ସାତି ପିଯଦସ୍ସନୋ। ଇଦିସୋ ନ ଚ୍ଚାକିଣ୍ଣଦୋସୋ, ଅନ୍ଧାକିଣ୍ଣୋ ପସାଦୋଯେୱାତି।

୯୦। ଇଦାନି ଚ୍ଚାକିଣ୍ଣଦୋସପରିହାରଂ ପରିହରତି ‘‘ନୀଲୁପ୍ପଲି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ନଯନଂ ଯସ୍ସ ନେତ୍ତଯୁଗଳଂ ନୀଲୁପ୍ପଲାଭଂ ନୀଲୁପ୍ପଲଦଲସଦିସଂ, ଅଧରୋ ଅଧରୋଟ୍ଠୋ ବନ୍ଧୁକରୁଚିରୋ ବନ୍ଧୁକପୁପ୍ଫମିୱ ମନୁଞ୍ଞୋ, ନାସା ନାସିକା ହେମଙ୍କୁସୋ ସୁୱଣ୍ଣଙ୍କୁସୋଯେୱ, ତେନ କାରଣେନ ଅଯଂ ଜିନୋ ପିଯଦସ୍ସନୋ ମନୁଞ୍ଞଦସ୍ସନୋ ହୋତୀତି। ଏତ୍ଥ ପସାଦାଲଙ୍କାରେନ ଯୁତ୍ତତ୍ତା ନ ଚ୍ଚାକିଣ୍ଣଦୋସୋ। ଆଭାସଦ୍ଦୋ ନିଭାସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଇୱତ୍ଥୋ। ନୋ ଚେ, ପଭାପରିଯାଯୋ ୱା ହୋତି। ବନ୍ଧୁକମିୱ ରୁଚିରୋତି ଚ, ପିଯଂ ଦସ୍ସନଂ ଯସ୍ସେତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ଇହ ଦସ୍ସନସ୍ସ କତ୍ତୁଭୂତସାଧୁଜନସମ୍ବନ୍ଧତ୍ତେପି ୱିସଯତ୍ତେନେୱ ଜିନସମ୍ବନ୍ଧୋ ହୋତୀତି ଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥେନ ତଥାଗତୋ ଗହିତୋତି।

୯୧।

ସମତିକ୍କନ୍ତଗାମ୍ମତ୍ତ-କନ୍ତୱାଚାଭିସଙ୍ଖତଂ;

ବନ୍ଧନଂ ରସହେତୁତ୍ତା, ଗାମ୍ମତ୍ତଂ ଅତିୱତ୍ତତି।

୯୧।‘‘ସମତିକ୍କନ୍ତି’’ଚ୍ଚାଦି। ସମ୍ମା ଅତିକ୍କନ୍ତଂ ନିଗ୍ଗତଂ। ଗାମ୍ମସ୍ସ ଭାୱୋ ଗାମ୍ମତ୍ତଂ। ଯାସଂ କନ୍ତାନଂ ମଧୁରାନଂ ୱାଚାନଂ ତାହି ଅଭିସଙ୍ଖତଂ ରଚିତଂ ବନ୍ଧନଂ ରସସ୍ସ ମାଧୁରିଯସ୍ସ ହେତୁତ୍ତା କାରଣଭାୱେନ ଗାମ୍ମତ୍ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଅତିୱତ୍ତତି ଅତିକ୍କମତି।

୯୧।‘‘ସମତି’’ଚ୍ଚାଦି। ସମତିକ୍କନ୍ତଗାମ୍ମତ୍ତକନ୍ତୱାଚାଭିସଙ୍ଖତଂ ୱିସେସତୋ ଅତିକ୍କନ୍ତଗାମ୍ମଭାୱାହି କନ୍ତୱାଚାହି ରଚିତଂ ବନ୍ଧନଂ ମୁତ୍ତକାଦିବନ୍ଧନଂ ରସହେତୁତ୍ତା ପଣ୍ଡିତାନଂ ପୀତିରସସ୍ସ କାରଣତ୍ତା ଯଥାୱୁତ୍ତଗାମ୍ମଦୋସଂ ଅତିୱତ୍ତତି ଅତିକ୍କମ୍ମ ପୱତ୍ତତୀତି। ସମ୍ମା ଅତିକ୍କନ୍ତଂ ଗାମ୍ମତ୍ତଂ ଯାସଂ, ତାହିଯେୱ କନ୍ତୱାଚାହି ଅଭିସଙ୍ଖତନ୍ତି ଚ, ରସସ୍ସ ହେତୁ, ତସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଯଥା –

୯୨।

ଦୁନୋତି କାମଚଣ୍ଡାଲୋ,

ସୋ ମଂ ସଦଯ ନିଦ୍ଦଯୋ;

ଈଦିସଂ ବ୍ଯସନାପନ୍ନଂ,

ସୁଖୀପି କିମୁପେକ୍ଖସେ।

୯୨।''ଯଥେ''ତ୍ଯୁଦାହରତି। କାମାତୁରା କାଚି ୱନିତା ଅତ୍ତନୋ ପିଯଂ ପତିଂ ୱିରଓତି ''ଦୁନୋତି''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଦଯାଯ ସହ ପୱତ୍ତୀତି ସଦଯୈତି ଅନୁନଯୱସେନ ପିଯସ୍ସ ଆମନ୍ତନଂ, ସାନୁନଯାମନ୍ତନଞ୍ହି ତତୋନୁଗ୍ଗହାଭିକଙ୍ଖାଯମଚ୍ଚନ୍ତମୁଚିତଂ, ସୋ କାମୋ କନ୍ଦପ୍ପୋ ଏୱ ଚଣ୍ଡାଲୋ ଅକଣ୍ଡୋ ୱା ଅସଯ୍ହୋପତାପାୱହତ୍ତା। କାମେ ଚଣ୍ଡାଲତ୍ତାରୋପନଞ୍ଚ ଉଚିତମେୱ ଯତୋନେନ କଯିରମାନମସହନମୁପତାପମସହମାନା ତଂ ପରିଭୱନ୍ତଂ ୱିପ୍ପଲପତି, ନିଦ୍ଦଯୋ ନିକ୍କରୁଣୋ, ଇଦମପି ଉଚିତମୁପତାପେ ନିକ୍କରୁଣାନଂ ତାଦିସୀ ଗତୀତି। ମଂ ଦୁନୋତି ଅଧିକମୁପତାପେତି ନିଦ୍ଦଯତ୍ତା, ନ ଭୱନ୍ତଂ, ତେନେୱ ଭୱଂ ସୁଖୀ। ଇମିନା ଅଜ୍ଝଜ୍ଝାସତ୍ତଂ ତସ୍ସ ଦୀପେତି। ଯଦି ନାଜ୍ଝଜ୍ଝାସତ୍ତୋସି, ନାହମେକାକିନୀ ଭୱାମି। ଅସହାଯାନଞ୍ହି ପଟିସତ୍ତୱୋ ହୋନ୍ତି। ଏକାକିତ୍ତାଯେୱାହମପ୍ପଟିସରଣତ୍ତାନେନ ଦୁସାମୀତି [ଦୁଜ୍ଝାମୀତି (?)] ତୱ କାମଂ ତ୍ୱଂ ସୁଖୀ ହୋସି। ସନାଥାନଂ ତାଦିସୀ ୱୁତ୍ତୀତି ଏୱଂ ସୁଖୀପି ତ୍ୱଂ ଈଦିସଂ ବ୍ଯସନମାପନ୍ନଂ କିଂ କସ୍ମା ଉପେକ୍ଖସେତି। ଏୱମଯଂ ୱଙ୍କୱୁତ୍ତିଯା ଅତ୍ତନୋ, ତଂ ୱିସଯମନୁଭୱନ୍ତସ୍ସ ଚ ୱିମୁଖତ୍ତଂ ନିଦସ୍ସେତୀତୀଦିସଂ ନ ଗାମ୍ମଂ।

୯୨। ଗାମ୍ମଦୋସପରିହାରେ ଲକ୍ଖିଯଂ ଦସ୍ସେତି ''ଦୁନୋତି''ଇଚ୍ଚାଦି। କାମତଣ୍ହାଭିଭୂତା ଅଙ୍ଗନା ଅତ୍ତନୋ ୱଲ୍ଲଭଂ ନିସ୍ସାଯ ଏୱଂ ୱିଲପତି ''ସଦଯ ହେ କାରୁଣିକ ସୋ କାମଚଣ୍ଡାଲୋ ସୋ ଅନଙ୍ଗନୀଚୋ ନିଦ୍ଦଯୋ ନିକ୍କାରୁଣିକୋ ମଂ ଦୁନୋତି ପୀଳଏତି, ସୁଖୀପି ମମ ୱିଯ ଅନାଥଭାୱାଭାୱତୋ ସୁଖିତୋପି ତ୍ୱଂ ଈଦିସଂ ବ୍ଯସନାପନ୍ନଂ ଏୱଂ କାମଚଣ୍ଡାଲେନ ଅକାରୁଣେନ କତଅସଯ୍ହସନ୍ତାପସଙ୍ଖାତବ୍ଯସନମନୁପ୍ପତ୍ତଂ ମଂ କିମୁପେକ୍ଖସେ କସ୍ମା ଉଦାସୀନୋସୀ''ତି। ଅତ୍ତନୋ ଦୁକ୍ଖାତୁରତ୍ତା ଦୁକ୍ଖଦୂରୀକରଣଂ କାରୁଣିକାନଂୟେୱ ୱିସଯନ୍ତି ''ସଦଯେ''ତି ଅନୁନଯୱସେନ ଆମନ୍ତନୁଚିତଂ ଅତ୍ତନୋ ଦୁକ୍ଖାତୁରତଂ ପୋସେତୁଂ ପୀଳଆକାରକେ କାମେ ଚଣ୍ଡାଲତ୍ତାରୋପନଞ୍ଚ ନିଦ୍ଦଯତ୍ତକଥନଞ୍ଚ ଉଚିତମେୱ ଅତ୍ତନି ଉପେକ୍ଖକତ୍ତା। ସୁଖୀପୀତି ଇମିନା ତସ୍ସ ପରୱିସଯାସତ୍ତତାଯ ଅତିଚାରଂ ଅବ୍ଭୁପଗମେତି। ଏୱଂ ୱଙ୍କୱୁତ୍ତିଯା ଅତ୍ତନୋ ୱଲ୍ଲଭେ ସାନୁରାଗତ୍ତଞ୍ଚ ଅତ୍ତନି ତସ୍ସ ତଦଭାୱତ୍ତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୀତି। ''କଞ୍ଞେ କାମଯମାନଂ ମଂ, ନ କାମଯସି କିଂନ୍ୱିଦ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱିଯ ଇହ ଗାମ୍ମଦୋସୋ ନତ୍ଥୀତି ଗାମ୍ମଦୋସପରିହାରମିଦଂ। କାମୋୟେୱ ଚଣ୍ଡାଲୋ କାମଚଣ୍ଡାଲୋ, ସହ ଦଯାଯ ଯୋ ୱତ୍ତତୀତି ଚ, ନତ୍ଥି ଦଯା ଅସ୍ସେତି ଚ, ସୁଖମସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ଅପିସଦ୍ଦୋ ଅକ୍ଖମେ।

୯୩।

ଯତିହୀନପରିହାରୋ, ନ ପୁନେ'ଦାନି ନୀଯତେ;

ଯତୋ ନ ସୱନୁବ୍ବେଗଂ, ହେଟ୍ଠା ଯେତଂ ୱିଚାରିତଂ।

୯୩।''ଯତି''ଇଚ୍ଚାଦି। ୱିଚାରିତନ୍ତି ''ତଂ ନମେ ସିରସା ଚାମୀ-କରୱଣ୍ଣଂ ତଥାଗତ''ନ୍ତିଆଦିନା ହେଟ୍ଠା ପକାସିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୯୩।''ଯତିହୀନି''ଇଚ୍ଚାଦି। ଯତୋ ଯସ୍ମା ସୱନୁବ୍ବେଗଂ ''ଦୋସାନମୁଦ୍ଦେସକ୍କମେନ ଦୋସପରିହାରକ୍କମୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ''ତି ଏୱଂ ୱିଜ୍ଜମ୍ଭନମୁପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଇମସ୍ସ ଗନ୍ଥସ୍ସ ସୱନାସହନଂ ନତ୍ଥି, ତତୋ ଯତିହୀନପରିହାରୋ ଯତିହୀନଦୋସସ୍ସ ପରିହରଣୱସେନ ପୱତ୍ତମୁଦାହରଣଂ ଇଦାନି ପୁନ ନ ନୀଯତେ ନାହରୀଯତେତି। ଇମିନାଧିଗତମାଦୋ ୱୁତ୍ତତ୍ତମେୱ ସମତ୍ଥେତି। ହେଟ୍ଠା ଯେତଂ ୱିଚାରିତନ୍ତି ଏୱଂ ଯତିହୀନଦୋସପରିହରଣଂ ହେଟ୍ଠା ଅନନ୍ତରପରିଚ୍ଛେଦେ ୱିଚାରିତଂ ''ତଂ ନମେ ସିରସା ଚାମୀ-କରୱଣ୍ଣଂ ତଥାଗତ''ନ୍ତିଆଦିନା ପକାସିତନ୍ତି। ଆଦୋ ଯତିହୀନଦୋସପାତୁଭାୱେୟେୱ ପରିହାରକ୍କମସ୍ସାପି ଦସ୍ସିତତ୍ତା ଇହାଦସ୍ସନେପି ଗନ୍ଥସ୍ସ ଊନତା ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯତି ହୀନା ଏତ୍ଥେତି ଚ, ତସ୍ସ ପରିହାରୋତି ଚ, ସୱନେ ଉବ୍ବେଗନ୍ତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

କମକ୍କୁତସ୍ସ ଯଥା –

୯୪।

ଉଦାରଚରିତୋ’ସି ତ୍ୱଂ, ତେନେୱା’ରାଧନା ତ୍ୱୟି;

ଦେସଂ ୱା ଦେହି ଗାମଂ ୱା, ଖେତ୍ତଂ ୱା ମମ ସୋଭନଂ।

୯୪।“ଉଦାର”ଇଚ୍ଚାଦି। ଉଦାରଂ ଉଦାରତ୍ତଂ ଚାଗାତିସୟସମ୍ବନ୍ଧତୋ ଚରିତଂ ଅତିଗୁଣପୱତ୍ତି ୟସ୍ସାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ଏତ୍ଥ ଉଚିତତ୍ତା ଦେସାଦୀନଂ ୟାଚନକ୍କମସ୍ସ କମକ୍କୁତସ୍ସ ପରିହାରୋୟଂ।

୯୪।“ଉଦାରି”ଚ୍ଚାଦି। ତ୍ୱଂ ପୁଞ୍ଞୱନ୍ତ ଉଦାରଚରିତୋସି ଚାଗାତିସୟଯୋଗତୋ ୱିସାରଦପୱତ୍ତିୟୁତ୍ତୋସି, ତେନେୱ ତେନ କାରଣେନେୱ ଆରାଧନା ମମ ୟାଚନା ତ୍ୱୟି ହୋତି। ଦେସଂ ୱାଜନପଦଂ ୱା, ନୋ ଚେ, ଗାମଂ ୱା ସଂୱସଥଂ ୱା, ନୋ ଚେ, ସୋଭନଂ ଖେତ୍ତଂ ୱା କେଦାରଂ ୱା ମମ ଦେହୀତି ଅନୁପୁବ୍ବଂ ହୀନପଦତ୍ଥୟାଚନା ଦାୟକସ୍ସ ଦାନସ୍ସାପି ୟାଚକସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥପଟିଲାଭସ୍ସାପି ଅନୁରୂପତ୍ତା କମକ୍କୁତଦୋସମପନେତି। ଉଦାରଂ ଚରିତଂ ଅସ୍ସାତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଅତିୱୁତ୍ତସ୍ସ ୟଥା –

୯୫।

ମୁନିନ୍ଦଚନ୍ଦସମ୍ଭୂତ-

ୟସୋରାସିମରୀଚିନଂ;

ସକଲୋପ୍ପ’ୟମାକାସୋ,

ନା’ୱକାସୋ ୱିଜମ୍ଭନେ।

୯୫।“ମୁନିନ୍ଦ”ଇଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନ୍ଦୋୟେୱ ଚନ୍ଦୋ, ତତୋ ସମ୍ଭୂତା ପାତୁଭୂତା, ୟସୋରାସୀ ଏୱ ମରୀଚିୟୋ, ତାସଂ। ଅୟଂ ସକଲୋ ଆକାସୋପି ଗଗନମେୱ, ନ ତସ୍ସେକୋ ପଦେସୋ। ୱିଜମ୍ଭନେ ବ୍ୟାପନେ ନାୱକାସୋ ତାଦିସତ୍ତା ତାସଂ ମରୀଚିନନ୍ତି ନାତିୱୁତ୍ତଂ।

୯୫।“ମୁନିନ୍ଦି”ଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନ୍ଦଚନ୍ଦସମ୍ଭୂତୟସୋରାସିମରୀଚିନଂ ମୁନିନ୍ଦସଙ୍ଖାତଚନ୍ଦତୋ ପାତୁଭୂତାନଂ କିତ୍ତିସମୂହସଙ୍ଖାତକିରଣାନଂ ୱିଜମ୍ଭନେ ବ୍ୟାପନେ ଅୟଂ ସକଲୋପି ଆକାସୋ ନାୱକାସୋ ନ ଓକାସୋ ହୋତୀତି। ହେତୁଫଲାଦିଏକେକକାରଣେନାପି ଅପ୍ପମେୟ୍ୟାନଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣାନଂ ପୱତ୍ତିୟା ଅପ୍ପମେୟ୍ୟସାମଞ୍ଞଭୂତାକାସସ୍ସ ନିରୱକାସସ୍ସ ଇୱ କଥନମୁଚିତନ୍ତି ଅତିୱୁତ୍ତଦୋସୋ ଇହ ନ ଭୱତି। ଚନ୍ଦୋ ଇୱ ଚନ୍ଦୋ, ମୁନିନ୍ଦୋ ଏୱ ଚନ୍ଦୋ, ତତୋ ସମ୍ଭୂତାନଂୟେୱ ୟସାନଂ ରାସୀ ଚ ତା ମରୀଚିୟୋ ଚାତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

୯୬।

ୱାକ୍ୟଂ ବ୍ୟାପନ୍ନଚିତ୍ତାନଂ, ଅପେତତ୍ଥଂ ଅନିନ୍ଦିତଂ;

ତେନୁ’ମ୍ମତ୍ତାଦିକାନଂ ତଂ, ୱଚନା’ଞ୍ଞତ୍ର ଦୁସ୍ସତି।

୯୬।“ୱାକ୍ୟ”ମିଚ୍ଚାଦି। ବ୍ୟାପନ୍ନଂ ନଟ୍ଠଂ ଅୟଥାପୱତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ୟେସଂ, ତେସଂ। ୱାକ୍ୟଂ ୱାକ୍ୟଲକ୍ଖଣୋପେତଂ। ଅପେତୋ ଅପଗତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥୋ ଅଭିଧେୟ୍ୟଂ ସଂୱୋହାରିକଂ ୟସ୍ସ, ତଂ। ଅନିନ୍ଦିତଂ ଅହୀଳଇତଂ। ତେନ ୟଥାୱୁତ୍ତେନ କାରଣେନ। ତଂ ୱାକ୍ୟଂ ଉମ୍ମତ୍ତୋ ଧାତୁକ୍ଖୋଭାଦିନା ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ, ସୋ ଆଦି ୟେସଂ ବାଲାଦୀନଂ ତେସଂ ୱଚନା ଅସଙ୍ଗତାୟ ୱାଚାୟ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଅବ୍ୟାପନ୍ନଚିତ୍ତୱିସୟେ ଦୁସ୍ସତି ଦୁଟ୍ଠଂ ଜାୟତେ, ଉମ୍ମତ୍ତାଦୀନଂୟେୱ ତଥାୱିଧାୟ ୱାଚାୟ ଉଚିତତ୍ତାତି।

୯୬।“ୱାକ୍ୟ”ମିଚ୍ଚାଦି। ଝ୍ଲାପନଚିତ୍ତାନଂ ୱିରୁଦ୍ଧଭାୱମାପନ୍ନଚିତ୍ତାନଂ ୱାକ୍ୟଂ ସ୍ୟାଦ୍ୟନ୍ତତ୍ୟାଦ୍ୟନ୍ତପଦସମୁଦାଯରୂପଂ ୱାକ୍ୟଂ ଅପେତତ୍ଥଂ ଅପଗତସମୁଦାଯତ୍ଥଂ ଅନିନ୍ଦିତଂ ୱିଞ୍ଞୂହି ଗରହିତଂ ନ ହୋତି, ତେନ କାରଣେନ ଉମ୍ମତ୍ତାଦିକାନଂ ଉମ୍ମତ୍ତୱେଦନଟ୍ଟାଦୀନଂ ୱଚନାଞ୍ଞତ୍ର ୱଚନଂ ୱିନା ଅନୁମ୍ମତ୍ତାଦିୱଚନେ ତଂ ସମୁଦାଯତ୍ଥସମ୍ବନ୍ଧରହିତଂ ୱଚନଂ ଦୁସ୍ସତି ଦୋସଦୁଟ୍ଠଂ ହୋତି। ଝ୍ଲାପନ୍ନଂ ଚିତ୍ତଂ ଯେସନ୍ତି ଚ, ଅପେତୋ ଅତ୍ଥୋ ଅସ୍ସାତି ଚ, ଉମ୍ମତ୍ତୋ ଆଦି ଯେସନ୍ତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଯଥା –

୯୭।

ସମୁଦ୍ଦୋ ପୀଯତେ ସୋ'ଯ-ମହ'ମଜ୍ଜ ଜରାତୁରୋ;

ଇମେ ଗଜ୍ଜନ୍ତି ଜୀମୂତା, ସକ୍କସ୍ସେ'ରାୱଣୋ ପିଯୋ।

୯୭।“ଯଥେ”ତ୍ୟୁଦାହରତି “ସମୁଦ୍ଦୋ”ଇଚ୍ଚାଦି। ନ ହେତ୍ଥ “ସମୁଦ୍ଦୋ ପୀଯତେ”ଇଚ୍ଚାଦିନୋ ପଦସମୁଦାଯସ୍ସ କୋଚି ଏକୋ ଅତ୍ଥୋ ଗଯ୍ହତି, ଯୋ ସୋ ବନ୍ଧତ୍ଥୋ ସିଯା। ଅୱଯୱତ୍ଥା ଏୱ ତୁ ଅଯୋସଲାକାକପ୍ପାପଟିଭନ୍ତୀତି ଇଦିସମପେତତ୍ଥମନିନ୍ଦିତଂ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ଝ୍ଲାପନ୍ନଚିତ୍ତାନଂ।

୯୭।“ସମୁଦ୍ଦୋ”ଚ୍ଚାଦି। ସୋ ଅଯଂ ସମୁଦ୍ଦୋ ପୀଯତେ ଯେନ କେନଚି ପୀଯତେ, ଅହଂ ଅଜ୍ଜ ଜରାତୁରୋ ଜରରୋଗାଭିଭୂତୋ, ଇମେ ଜୀମୂତା ମେଘା ଗଜ୍ଜନ୍ତି ଥନଯନ୍ତି। ସକ୍କସ୍ସ ଏରାୱଣୋ ପିଯୋତି। ଇଦଂ ନିନ୍ଦିତାନିନ୍ଦିତାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମୁଦାହରଣଂ। ଇଦଂ ୱାକ୍ୟଂ ଅୱଯୱତ୍ଥମନ୍ତରେନ ସମୁଦାଯତୋ ଗମ୍ଯମାନତ୍ଥସ୍ସାଭାୱା ଅପେତତ୍ଥଂ ନାମ ହୋତି। ଇଦିସଂ ୱାକ୍ୟଂ ଉମ୍ମତ୍ତକାଦୀହି ୱୁତ୍ତମପ୍ପୀତିକରଂ ନ ହୋତି, ଅଞ୍ଞେହି ୱୁତ୍ତଂ ପନ କଣ୍ଣେ ଅଯୋସଲାକା ୱିଯ ଅପ୍ପୀତିକରଂ। ଜରାଯ ଆତୁରୋତି ୱାକ୍ୟଂ।

୯୮।

ସୁଖୁମାଲାୱିରୋଧିତ୍ତ-ଦିତ୍ତଭାୱପ୍ପଭାୱିତଂ;

ବନ୍ଧନଂ ବନ୍ଧଫରୁସ-ଦୋସଂ ସଂଦୂସଯେଯ୍ୟ ତଂ।

୯୮।“ସୁଖୁମାଲି”ଚ୍ଚାଦି। ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି ସୀଲେନାତି ଅୱିରୋଧୀ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅୱିରୋଧିତ୍ତଂ। ସୁଖୁମାଲସ୍ସ ଅୱିରୋଧିତ୍ତଂ ଯସ୍ସ ସୋ ଦିତ୍ତଭାୱୋ, ତେନ ପଭାୱିତଂ ୱଡ୍ଢିତଂ ସଂଯୁତ୍ତଂ ତଂ ବନ୍ଧନଂ ବନ୍ଧଫରୁସଦୋସଂ ସଂଦୂସଯେଯ୍ୟ ନାସଯେତି ଅତ୍ଥୋ।

୯୮।“ସୁଖୁମାଲି”ଚ୍ଚାଦି। ସୁଖୁମାଲାୱିରୋଧିତ୍ତଦିତ୍ତଭାୱପ୍ପଭାୱିତଂ “ଅନିଟ୍ଠୁରକ୍ଖରପ୍ପାଯେ”ଚ୍ଚାଦିନା ୱୁଚ୍ଚମାନସୁଖୁମାଲଗୁଣସ୍ସ ଅୱିରୁଦ୍ଧଭାୱସମନ୍ନାଗତେନ ୱଣ୍ଣାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଙ୍ଗଭିଲକ୍ଖଣେନ ଦିତ୍ତଭାୱେନ ପିଯଭାୱେନ ଅନୁବ୍ରୂହିତଂ ତଂ ବନ୍ଧନଂ ବନ୍ଧଫରୁସଦୋସଂ ବନ୍ଧଫରୁସସଙ୍ଖାତଦୋସଂ ସଂଦୂସଯେଯ୍ୟ ନାସେଯ୍ୟ, ତଂ ବନ୍ଧଫରୁସଦୋସନ୍ତି ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋତି। ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି ସୀଲେନାତି ଅୱିରୋଧୀ, ତସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ, ସୁଖୁମାଲସ୍ସ ଅୱିରୋଧିତ୍ତଂ ଯସ୍ସାତି ଚ, ସୋଯେୱ ଦିତ୍ତସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ, ତେନ ପଭାୱିତନ୍ତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

ଯଥା –

୯୯।

ପସ୍ସନ୍ତା ରୂପୱିଭୱଂ, ସୁଣନ୍ତା ମଧୁରଂ ଗିରଂ;

ଚରନ୍ତି ସାଧୂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ-କାଲେ କେଠଇପରମ୍ମୁଖା।

୯୯।“ଯଥେ”ତ୍ୟୁଦାହରତି “ପସ୍ସନ୍ତା”ଇଚ୍ଚାଦି। କେଠଇଯା କୀଠଆଯ ପରମ୍ମୁଖା ୱିଗତଚ୍ଛନ୍ଦା ଚରନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୯୯।‘‘ପସ୍ସନ୍ତେ’’ଚ୍ଚାଦି। ସାଧୂ ସଜ୍ଜନା ସମୁଦ୍ଧକାଲେ ସମୁଦ୍ଧସ୍ସ ଧରମାନକାଲେ ରୂପୱିଭଓଂ ତସ୍ସ ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଂ ପସ୍ସନ୍ତା ଚକ୍ଖୁଂ ସନ୍ତପ୍ପେତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତା ମଧୁରଂ ଗିରଂ ତସ୍ସେୱ ଭଗୱତୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ମଧୁରୱଚନଂ ସୁଣନ୍ତା କେଢଇପରମ୍ମୁଖା କୀଢଆଯ ୱିମୁଖା କୀଢଆଭିରତିରହିତା ଚରନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି। କେୱଲଂ ଫରୁସସିଥିଲୱଣ୍ଣେହି ୱିନା ସୁଖୁଚ୍ଚାରଣୀଯୱଣ୍ଣେହି
ସମ୍ଭୂତସୁଖୁମାଲଗୁଣାୱିରୋଧଅଞ୍ଜମଞ୍ଜସଙ୍ଗତୱଣ୍ଣୱିସଦପ୍ପୱତ୍ତଗୁଣଯୁତ୍ତା ଏତ୍ଥ ବନ୍ଧଫରୁସଦୋସୋ ନତ୍ଥି। କେଢଇଯା ପରାନି ପରିୱତ୍ତିତାନି ମୁଖାନି ଏତେସନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ଏତ୍ଥ କାଲୋତି କିରିଯା। ସା ଚ ଅତ୍ଥତୋ ତଦାକାରପ୍ପୱତ୍ତସମ୍ବନ୍ଧୋଯେୱ। ଲୋକୋ ପନ ୱିସୁଂ ଏକୋ ପଦତ୍ଥୋଯେୱାତି ୱୋହରତି। ୱାକ୍ଯଦୋସପରିହାରୋ।

ୱାକ୍ଯଦୋସପରିହାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱାକ୍ଯତ୍ଥଦୋସପରିହାରୱଣ୍ଣନା

ଅପକ୍କମସ୍ସ ଯଥା –

୧୦୦।

ଭାୱନାଦାନସୀଲାନି, ସମ୍ମା ସମ୍ପାଦିତାନି’ହ;

ନିବ୍ବାନଭୋଗସଗ୍ଗାଦି-ସାଧନାନି ନ ସଂସଯୋ।

୧୦୦।‘‘ଭାୱନା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଏତ୍ଥ ଭାୱନାଦୀନି ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଯଥାକ୍କମଂ ନିବ୍ବାନାଦୀନଂ ନିଦ୍ଦେସେନ ଅପକ୍କମଦୋସୋ ପରିହଟୋ।

୧୦୦।‘‘ଭାୱନେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଇହ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ସମ୍ମା ସମ୍ପାଦିତାନି କମ୍ମଫଲଂ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ଯଥାୱିଧି ସମ୍ପାଦିତାନି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତାପିତାନି ଭାୱନାଦାନସୀଲାନି ନିବ୍ବାନଭୋଗସଗ୍ଗାଦିସାଧନାନି ଯଥାକ୍କମଂ ନିବ୍ବାନୌପଭୋଗପରିଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିସଗ୍ଗୁପ୍ପତ୍ତିଆଦୀନଂ ହେତୁଭାୱେନ ସାଧକାନି ହୋନ୍ତି, ଏତ୍ଥ ସାଧନେ ନ ସଂସଯୋ ହୋତୀତି। ଇହ ଭାୱନାଦଯୋ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଉଦ୍ଦେସକ୍କମଂ ଅନତିକ୍କମ୍ମ ନିବ୍ବାନାଦୀନମନୁଦ୍ଦେସସ୍ସ କତତ୍ତା ଅପକ୍କମୱାକ୍ଯତ୍ଥଦୋସସ୍ସ ଓକାସୋ ନ ହୋତି।

୧୦୧।

ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠୱିସଯୋ କୋଚି [କୋପି (କ। ସୀ।)], ୱିସେସୋ ତାଦିସୋ ଯଦି;

ଅନୁଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ [ଅନୁଦିଟ୍ଠେସୁ (?)] ନେୱ’ତ୍ଥି, ଦୋସୋ କମୱିଲଙ୍ଘନେ।

୧୦୧।‘‘ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠା ପଠମଂ ଯୁତ୍ତା ଅତ୍ଥା ୱିସଯୋ ଗୋଚରୋ ଯସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସାନୁଦ୍ଦେସସମ୍ବନ୍ଧୱିଜାନନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ୱିସେସସ୍ସ ସୋ ତାଦିସୋ କୋଚି ୱିସେସୋ ଅନୁଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ଯଥାକ୍କମମୁଦ୍ଦେସକମାନମତିକ୍କମେନ ପୁନ ଅତ୍ଥନ୍ତରନିସ୍ସଯେନ ପରାମଟ୍ଠେସୁ ଯଦି ଭୱେଯ୍ୟ, କମସ୍ସ ଯଥୋଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ଅନୁକ୍କମସ୍ସ ୱିଲଙ୍ଘନେ ଅତିକ୍କମେ ଦୋସୋ ନେୱତ୍ଥି।

୧୦୧।‘‘ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠୱିସଯୋ ପଠମଂ ପଯୁତ୍ତତ୍ଥୱିସଯୋ ତାଦିସୋ କୋଚି ୱିସେସୋ ଉଦ୍ଦେସାନୁଦ୍ଦେସାନଂ ‘‘ଇଦମସ୍ସ ପୁବ୍ବକଥନଂ, ଇଦମସ୍ସ ପଚ୍ଛାକଥନ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଅଞ୍ଜମଞ୍ଜାପେକ୍ଖଲକ୍ଖଣସମ୍ବନ୍ଧପରିଜାନନଲକ୍ଖଣୋ ୱିସେସୋ ଅନୁଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ଅତ୍ଥନ୍ତରଂ ନିସ୍ସାଯ ପୁନ ୱୁତ୍ତେସୁ ଯଦି ‘‘ଭୱେଯ୍ୟା’’ତି ସେସୋ। କମୱିଲଙ୍ଘନେ ଉଦ୍ଦେସାନୁଦ୍ଦେସାନଂ କମାତିକ୍କମେ ଦୋସୋ ସତ୍ଥଞ୍ଜୂନଂ ସୁତିକାଲେ ଅସହନକାରଣଂ ନେୱତ୍ଥୀତି। ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠା ପଠମୁଚ୍ଚାରିତା ଅତ୍ଥା ୱିସଯୋ ଗୋଚରୋ ଅସ୍ସେତି ଚ, କମସ୍ସ ୱିଲଙ୍ଘନନ୍ତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

ଯଥା –

୧୦୨।

କୁସଲାକୁସଲଂ ଅବ୍ଯା-କତ’ମିଚ୍ଚେସୁ ପଚ୍ଛିମଂ;

ଅବ୍ଯାକତଂ ପାକଦଂ ନ, ପାକଦଂ ପଠମଦ୍ୱଯଂ।

୧୦୨।‘‘ଯଥେ’’ତ୍ଯୁଦାହରତି ‘‘କୁସଲେ’’ଚ୍ଚାଦି। କୁସଲଂ କାମାୱଚରାଦିକମେକୱୀସତିୱିଧଂ, ଅକୁସଲଞ୍ଚ ଦ୍ୱାଦସୱିଧଂ, ଅବ୍ଯାକତଂ ୱିପାକକ୍ରିଯାସଙ୍ଖାତମିତି ଏତେସୁ ତୀସୁ ପଚ୍ଛିମଂ ଅବ୍ଯାକତଂ, ପାକଂ ୱିପାକଂ ଦଦାତୀତି ପାକଦଂ। ନେତି ନିପାତପଦଂ। ପଠମଦ୍ୱଯଂ କୁସଲାକୁସଲଂ ପାକଂ ଦଦାତୀତି ପାକଦନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଅପାକଦତ୍ତଂ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସେୱ, ପାକଦତ୍ତଂ ତେସମେୱ ଦ୍ୱିନ୍ନନ୍ତି ୱିସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୧୦୨।‘‘କୁସଲେ’’ଚ୍ଚାଦି। କୁସଲଂ କାମାୱଚରାଦିଏକୱୀସତିକୁସଲଞ୍ଚ ଅକୁସଲଂ ଦ୍ୱାଦସୱିଧଂ ଅକୁସଲଞ୍ଚ ଅବ୍ଯାକତଂ ୱିପାକକ୍ରିଯାରୂପନିବ୍ବାନୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧମବ୍ଯାକତଞ୍ଚ ଇଚ୍ଚେସୁ ଏୱମେତେସୁ ତୀସୁ ପଚ୍ଛିମଂ ଉଦ୍ଦେସକ୍କମେନ ପଚ୍ଛିମମବ୍ଯାକତଂ ପାକଦଂ ନ ୱିପାକଦାଯକଂ ନ ହୋତି, ପଠମଦ୍ୱଯଂ କୁସଲାକୁସଲଂ ପାକଦଂ ଯଥାସକଂ ୱିପାକଦାଯକଂ ହୋତୀତି। ‘‘ଯଥାସଙ୍ଖ୍ଯମନୁଦେସୋ ସମାନ’’ନ୍ତି [ପାଣିନି ୧।୩।୧୦ ସୁତ୍ତମିଦଂ। ଅନୁଦିସ୍ସତେ ଇତି ଅନୁଦେସୋ, ପଚ୍ଛା ଉଚ୍ଚାରିତୋ ଇଚ୍ଚତ୍ଥୋ ‘‘ସମାନଂ’’ଇତି ସମ୍ବନ୍ଧେଛଟ୍ଠୀ (କଦ୍ଦବୋଧିନୀ)] ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠେହି ସମାନମନୁଦିଟ୍ଠାନମେୱ ସମସଙ୍ଖ୍ଯାଯ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ସଙ୍ଖ୍ଯାଯାନତିକ୍କମୋ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ପନ କୁସଲାଦିସଭାୱତୋ ତିୱିଧେପି ୱିପାକଦାନାଦାନୱସେନ ଦୁୱିଧକୁସଲାକୁସଲାଦିୱିସଯଭୂତୱିସେସସ୍ସ ପୱତ୍ତିଯା ୱତ୍ତିଚ୍ଛାତୋ ପଠମଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ୱିନା କମେନ ନିଦ୍ଦ୍ଦିସ୍ସଯନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଅପକ୍କମଦୋସୋ ନ ହୋତୀତି।

୧୦୩।

ସଗୁଣାନା’ୱିକରଣେ, କାରଣେ ସତି ତାଦିସେ;

ଓଚିତ୍ଯହୀନତାପତ୍ତି, ନତ୍ଥି ଭୂତତ୍ଥସଂସିନୋ।

୧୦୩।‘‘ସଗୁଣାନ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ସୋତୂନଂ ଅତ୍ତତ୍ଥନିପ୍ଫାଦନାଦିକେ ତାଦିସେ କାରଣେ ହେତୁମ୍ହି ସତି ଭୂତଂ ଯଥାପୱତ୍ତଂ ଅତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ ଚରିତଲକ୍ଖଣଂ ସଂସିନୋ ୱଦନ୍ତସ୍ସ ସସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ, ସାନଂ ୱା ଗୁଣାନଂ ଆୱିକରଣେ ଅଧିକାରୱସେନ ‘‘ପୂଜନୀଯତରୋ ଲୋକେ’’ଇଚ୍ଚାଦିକଥନେ ଓଚିକ୍ଖହୀନତାଯ ଆପତ୍ତି ପାପୁଣନଂ ସମ୍ଭୱୋ ନତ୍ଥି।

୧୦୩।‘‘ସଗୁଣି’’ଚ୍ଚାଦି। ତାଦିସେ କାରଣେ ସତି ସୋତୂନଂ ଅତ୍ତତ୍ଥନିପ୍ଫାଦନାଦିକେ ତାଦିସେ ହେତୁମ୍ହି ୱିଜମାନେ ଭୂତତ୍ଥସଂସିନୋ ଅତ୍ତନି ୱିଜମାନକାଯାଦିସଂୱରଲକ୍ଖଣଗୁଣସଙ୍ଖାତମତ୍ଥଂ ‘‘ପୂଜନୀଯତରୋ ଲୋକେ ଅହମେକୋ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା ତାଦିସାୱସରେ ୱଦନ୍ତସ୍ସ ସଗୁଣାନଂ ସସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ, ସାନଂ ୱା ସକାନଂ ଗୁଣାନଂ ଆୱିକରଣେ ପାକଟୀକରଣେ ଓଚିତ୍ଯହୀନତାପତ୍ତି ଓଚିତ୍ଯହୀନସଙ୍ଖାତଦୋସସ୍ସାପତ୍ତି ନତ୍ଥୀତି। ସସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ତଅତ୍ତନିଯୱାଚକତ୍ତା ସସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣା ସେ ଚ ତେ ଗୁଣା ଚେତି ୱା ୱିଗ୍ଗହୋ। ଭୂତୋଯେୱ ଅତ୍ଥୋ, ତଂ ସଂସତି ୱଦତି ସୀଲେନାତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୦୪।

ଓଚିତ୍ଯଂ ନାମ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ, ଲୋକେ ୱିଖ୍ଯାତମାଦରା;

ତତ୍ଥୋ’ପଦେସପଭୱା, ସୁଜନା କୱିପୁଙ୍ଗୱା।

୧୦୪।‘‘ଓଚିତ୍ଯ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ଲୋକେ ସତ୍ତଲୋକେ ୱିଖ୍ଯାତଂ ପସିଦ୍ଧଂ ଆବାଲଜନଂ [ଆବାଲଜନାନଂ (କ।)] ଯଥାସକମନୁରୂପଂ ୱିଜାନନତୋ ଓଚିତ୍ଯଂ ଉଚିତଭାୱୋ ନାମେତି ପସିଦ୍ଧିଯଂ ଆଦରା ଆଦରେନ ଉସ୍ସାହେନ ତତୋ ପରମାଦରଣୀଯସ୍ସାଭାୱତୋ, ନ ହି ଅନୁଚିତଂ କିଞ୍ଚି କେନାପ୍ଯାଦରଣୀଯଂ ସବ୍ବଥା ଅନସ୍ସାଦନୀଯତ୍ତା, ୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ ‘‘ସୋତୂନ’’ନ୍ତି ସେସୋ। ତତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ ଓଚିତ୍ଯେ ଉପଦେସସ୍ସ ପଠମୁଚ୍ଚାରଣସ୍ସ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପନୱସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ପଭୱା ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତା ସୁଜନା ସୁଟ୍ଠୁଜନା କୱିପୁଙ୍ଗୱା ଉତ୍ତମା, [କୱିଉତ୍ତମା (?)] କୱିସେଟ୍ଠାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୧୦୪।‘‘ଓଚିତ୍ଯେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଲୋକେ ସତ୍ତଲୋକେ ୱିଖ୍ଯାତଂ ଆବାଲପସିଦ୍ଧଂ ଓଚିତ୍ଯଂ ନାମ ଆଦରା ଗାରୱେନ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ ୱିଞ୍ଞୂହି ଞାତବ୍ବଂ ହୋତି, ତତ୍ଥ ଓଚିତ୍ଯୱିସଯେ ଉପଦେସପଭୱା ପଠମୁଚ୍ଚାରଣସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତା ସୁଜନା ସାଧୁଜନଭୂତା କୱିପୁଙ୍ଗୱା ଉତ୍ତମକୱଯୋ ଭୱନ୍ତୀତି,

ପସିଦ୍ଧଓଚିତ୍ୟପଦେନ ଯୁତ୍ତତ୍ତା ଏତ୍ଥ ନାମସଦ୍ଦୋ ପସିଦ୍ଧିଯଂ। ଉପଦେସସ୍ସ ପଭଵାତି ଚ, ପୁମାନୋ ଚ ତେ ଗାଓ୍ୱୋ ଚେତି ଚ, କଓ୍ୱୀନଂ ପୁଙ୍ଗଓ୍ୱାତି ଚ ଓ୍ୱାକ୍ଯଂ।

୧୦୫।

ଓ୍ୱିଞ୍ଞାତୋଚିତ୍ୟଓ୍ୱିଭଓ୍ୱୋ-

ଚିତ୍ୟହୀନଂ ପରିହରେ;

ତତୋ'ଚିତ୍ୟସ୍ସ ସମ୍ପୋସେ,

ରସପୋସୋ ସିଯା କତେ।

୧୦୫।''ଓ୍ୱିଞ୍ଞାତ''ମିଚ୍ଚାଦି। ଓ୍ୱିଞ୍ଞାତୋ ଅଓ୍ୱବୁଦ୍ଧୋ ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତକଓ୍ୱିଓ୍ୱରପସାଦା ଓଚିତ୍ୟମେଓ୍ୱ ଓ୍ୱିଭଓ୍ୱୋ ସମ୍ପତ୍ତି ଯେନ ସୋ ଓଚିତ୍ୟହୀନଂ ନାମ ଦୂସନଂ ପରିହରେ ପରିଓ୍ୱଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ତତୋ ତସ୍ମା ପରିହାରତୋ ହେତୁତୋ ଓଚିତ୍ୟସ୍ସ ସମ୍ପୋସେ ସୁଟ୍ଠୁ ଓ୍ୱଡ୍ଢିଭାଓ୍ୱେ ଓ୍ୱଡ୍ଢନେ କତେ ରସସ୍ସ ଅସ୍ସାଦିତବ୍ବତାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ମାଧୁରିଯସ୍ସ ସମ୍ପୋସୋ ସିଯା ଭଓ୍ୱେଯ୍ୟ।

୧୦୫।''ଓ୍ୱିଞ୍ଞାତେ''ଚ୍ଚାଦି। ଓ୍ୱିଞ୍ଞାତୋଚିତ୍ୟଓ୍ୱିଭଓ୍ୱୋ ତାଦିସକଓ୍ୱୀନମନୁଗ୍ଗହେନ ଓ୍ୱିଞ୍ଞାତଓଚିତ୍ୟସଙ୍ଖାତସମ୍ପତ୍ତିସମନ୍ନାଗତୋ କଓ୍ୱି ଓଚିତ୍ୟହୀନଂ ନାମ ଦୂସନଂ ପରିହରେ ନିରାକରେଯ୍ୟ, ତତୋ ଦୋସପରିହାରତୋ ଓଚିତ୍ୟସ୍ସ ସମ୍ପୋସେ ଉପବ୍ରୂହନେ କତେ ସତି ରସପୋସୋ ମାଧୁରିଯସଙ୍ଖତସ୍ସ ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବସ୍ସ ପୂରଣଂ ସିଯା ଭଓ୍ୱେଯ୍ୟାତି। ଓଚିତ୍ୟମେଓ୍ୱ ଓ୍ୱିଭଓ୍ୱୋତି ଚ, ଓ୍ୱିଞ୍ଞାତୋ ଓଚିତ୍ୟଓ୍ୱିଭଓ୍ୱୋ ଯେନେତି ଚ, ରସସ୍ସ ପୋସୋ ପୁଟ୍ଠଭାଓ୍ୱୋ [ଓ୍ୱୁଦ୍ଧଭାଓ୍ୱୋ (କ।)] ପୋସେତବ୍ବଭାଓ୍ୱୋତି ଚ ଓ୍ୱାକ୍ଯଂ।

ଯଥା –

୧୦୬।

ଯୋ ମାରସେନମାସନ୍ନ-ମାସନ୍ନଓ୍ୱିଜଯୁସ୍ସଓ୍ୱୋ;

ତିଣାଯପି ନ ମଞ୍ଞିତ୍ଥ, ସୋ ଓ୍ୱୋ ଦେତୁ ଜଯଂ ଜିନୋ।

୧୦୬।''ଯଥେ''ତ୍ୟୁଦାହରତି ''ଯୋ''ଇଚ୍ଚାଦି। ଓ୍ୱିଜଯୋ ପରାଭିଭଓ୍ୱୋ ଆସନ୍ନୋ ଓ୍ୱିଜଯୋ ଏଓ୍ୱ ଉସ୍ସଓ୍ୱୋ ଅବ୍ଭୁଦଯୋ ନିପ୍ପଟିପକ୍ଖା ପଓ୍ୱତ୍ତି ଯସ୍ସ ଏଦିସୋ ଯୋ ଆସନ୍ନଂ ଅତ୍ତନୋ ସମୀପମୁପଗତଂ ମାରସେନଂ ତିଣାଯପି ନ ମଞ୍ଞିତ୍ଥ ତିଣମ୍ପି ନ ମଞ୍ଞିତ୍ଥ, ତିଣତୋପି ହୀନଂ ମଞ୍ଞିତ୍ଥ, ସୋ ଜିନୋ ମାରଜି ଓ୍ୱୋ ତୁମ୍ହାକଂ ଜଯଂ ଦେତୂତି ଓ୍ୱିଦଧାତୁ। ଏତ୍ଥ ଜଯାସୀସନା ''ଜିନୋ''ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତମୁଚିତଂ, ଯୋ ଅଜିନି ପଞ୍ଚମାରେତି ଜିନୋ ପରାଭିଭଓ୍ୱେକରସୋ, ତସ୍ସ ପରେସଂ ଓ୍ୱିଜଯପ୍ପଦାନେ ସାମତ୍ଥିଯେକଯୋଗୋ ସିଯାତି। ''ମାରସେନମାସନ୍ନଂ ତିଣାଯପି ନ ମଞ୍ଞିତ୍ଥା''ତି ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ଅତିସମୁଚିତଂ ଯତୋ ସମୀପମୁପଗତମ୍ପି ତାଦିସଂ ମାରସେନଂ ତିଣତୋପି ହୀନଂ ମଞ୍ଞି, ତେନସ୍ସ ପରେସଂ ଓ୍ୱିଜଯପ୍ପଦାନେକରସତା ଓ୍ୱିସେସତୋ ଯୁତ୍ତାତି।

୧୦୬। ଇହ ସଦ୍ଦେ ସବ୍ବତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପକ୍କମମିଚ୍ଛନ୍ତୋପି ଆଚରିଯୋ ଓଚିତ୍ୟଂ ନାମ ଆଦରେନ ସଗ୍ଗରୁହି ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ପଯୁଜିତବ୍ବମିଚ୍ଚେଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱିତ୍ଥାରେନ ସିସ୍ସେ ଅନୁସାସିତ୍ୱା ଇଦାନି ଓଚିତ୍ୟହୀନପରିହରଣତ୍ଥଂ ''ଯୋ ମାରସେନମାସନ୍ନେ''ଚ୍ଚାଦିନା ଲକ୍ଖିଯମୁଦାହରତି। ଆସନ୍ନଓ୍ୱିଜଯୁସ୍ସଓ୍ୱୋ ଅଦୂରସତ୍ତୁଓ୍ୱିଜଯସଙ୍ଖାତୌସ୍ସଓ୍ୱୋ, ଅଥ ଓ୍ୱା ଅଚ୍ଚାସନ୍ନପଟିପକ୍ଖଓ୍ୱିରହପ୍ପଓ୍ୱତ୍ତିସଙ୍ଖାତଅଭିଓ୍ୱୁଦ୍ଧିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ ଯୋ ଜିନୋ ଆସନ୍ନଂ ଅନେକପ୍ପକାରଭିଂସନକରୂପେନ ଅତ୍ତନୋ ସମୀପମାଗତଂ ମାରସେନଂ ମାରବଲଂ ତିଣାଯପି ତିଣଲଓ୍ୱଂ କଦ୍ୱାପି ନ ମଞ୍ଞିତ୍ଥ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣଂ ନାକାସି, ସୋ ଜିନୋ ସୋ ଜିତପଞ୍ଚମାରୋ ଓ୍ୱୋ ତୁମ୍ହାକଂ ଜଯଂ ଦେତୂତି। ଏତ୍ଥ ଯୋ ପଞ୍ଚମାରେ ଜିତତ୍ତା ଜିନୋ ନାମ ହୋତି, ସୋ ପରାଭିଭଓ୍ୱନେ ଅସହାଯକିଚ୍ଚତ୍ତା ପରେସଂ ଜଯଦାନେ ସାମତ୍ଥିଯଯୁତ୍ତୋତି ''ଜଯଂ ଦେତୂ''ତି କତଂ ଜଯାସୀସନମତିଉଚିତଂ ହୋତି, ଜଯଦାନେ ସାମତ୍ଥିଯସ୍ସେଓ୍ୱ ପୋସକତ୍ତା। ''ମାରସେନମାସନ୍ନଂ ତିଣାଯପି ନ ମଞ୍ଞିତ୍ଥା''ତି ଇଦଂ ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବମେଓ୍ୱ ନତ୍ଥୀତି। ଏଓ୍ୱଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତୌଚିତପଯୋଗେନ ଓଚିତ୍ୟହୀନଦୋସୋ

ନିରାକତୋତି। ୱିଜୟୋ ଏୱ ଉସ୍ସୱୋ, ଆସନ୍ନୋ ୱିଜୟୁସ୍ସୱୋ ଯସ୍ସେତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୦୭।

ଆରଦ୍ଧକତ୍ତୁକମ୍ମାଦି-କମାତିକ୍କମଲଙ୍ଘନେ;

ଭଗ୍ଗରୀତିୱିରୋଧୋ'ଯଂ, ଗତିଂ ନ କ୍ୱାପି ୱିନ୍ଦତି।

୧୦୭।''ଆରଦ୍ଧ''ଇଚ୍ଚାଦି। କତ୍ତା ଚ କମ୍ମଞ୍ଚ ତାନି ଆଦୀନି ଯେସଂ କରଣାଦୀନଂ ଆରଦ୍ଧାନି ୱତ୍ତୁଂ ପଟ୍ଠପିତାନି କତ୍ତୁକମ୍ମାଦୀନି ତେସଂ କମୋ ତସ୍ସ ଅତିକ୍କମୋ ପରିଚ୍ଚାଗୋ ତସ୍ସ ଲଙ୍ଘନେ ସତି, ୱତ୍ତୁମାରଦ୍ଧକତ୍ତୁକମ୍ମାଦିକମାନତିକ୍କମେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଯଂ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଭଗ୍ଗରୀତିୱିରୋଧୋ କ୍ୱାପି କତ୍ଥଚିପି ଠାନେ ଗତିଂ ନ ୱିନ୍ଦତି ପତିଟ୍ଠଂ ନ ଲଭତେ।

୧୦୭।''ଆରଦ୍ଧି''ଚ୍ଚାଦି। ଆରଦ୍ଧକତ୍ତୁକମ୍ମାଦିକମାତିକ୍କମଲଙ୍ଘନେ ୱତ୍ତୁମାରଦ୍ଧକତ୍ତୁକମ୍ମାଦୀନଂ କମପରିଚ୍ଚାଗସ୍ସାତିକ୍କମେ ଅଯଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଭଗ୍ଗରୀତିୱିରୋଧୋ କ୍ୱାପି କତ୍ଥଚିପି ଠାନେ ଗତିଂ ପତିଟ୍ଠଂ ନ ୱିନ୍ଦତି ନ ଲଭତେତି। ଆରଦ୍ଧାନି ଚ ତାନି କତ୍ତୁକମ୍ମାଦୀନି ଯେସଂ କରଣାଦୀନଂ ତେସଂ କମସ୍ସ ଅତିକ୍କମୋ ତସ୍ସ ଲଙ୍ଘନନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଯଥା –

୧୦୮।

ସୁଜନଞ୍ଚାନ'ମିଦ୍ଧୀନଂ, ୱିସ୍ସାସୋ ନୋ'ପପଜ୍ଜତେ;

ୱିସସ୍ସ ସିଙ୍ଗିନୋ ରୋଗ-ନଦୀରାଜକୁଲସ୍ସ ଚ।

୧୦୯।

ଭେସଜ୍ଜେ ୱିହିତେ ସୁଦ୍ଧ-ବୁଦ୍ଧାଦିରତନତ୍ତଯେ;

ପସାଦ'ମାଚରେ ନିଚ୍ଚଂ, ସଜ୍ଜନେ ସଗୁଣେପି ଚ।

୧୦୮-୧୦୯। ଏତ୍ଥ ଚ ''ସୁଜନ''ମିଚ୍ଚାଦିକେ ''ଭେସଜ୍ଜେ''ଇଚ୍ଚାଦିକେ ଚ ଗାଥାଦ୍ୱଯେ ଛଟ୍ଠିଯା, ସତ୍ତମିଯା ଚ ଅପରିଚ୍ଚାଗେନ ନାତ୍ଥରୀତିଯା ଭଙ୍ଗୋ, ଚକାରସ୍ସେକସ୍ସ କତତ୍ତା ନ ସଦ୍ଦରୀତିଯା ଭଙ୍ଗୋ। ବହୂନମତ୍ଥାନଞ୍ହି ସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥଂ ୱାକ୍ୟେ ଏକୋ ୱା ଚକାରୋ କାତବ୍ବୋ ପତିପଦଂ ୱା।

୧୦୮।''ସୁଜନେ''ଚ୍ଚାଦି। ସୁଜନଞ୍ଚାନଂ ସଜ୍ଜନେହି ଅଞ୍ଞେସଂ ଦୁଜ୍ଜନାନଞ୍ଚ ଇଦ୍ଧୀନଞ୍ଚ ୱିସସ୍ସ ଜୀୱିତହରଣସମତ୍ଥସ୍ସ ସିଙ୍ଗିନୋ ୱିସାଣୱତୋ ଚ ରୋଗନଦୀରାଜକୁଲସ୍ସ ଚ ୱିସ୍ସାସୋ ସଂସଗ୍ଗୋ ନ ଉପପଜ୍ଜତେ କିଞ୍ଚିକାଲେ ୱିରୁଜ୍ଝନତୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତେତି। ଏତ୍ଥ ଆରଦ୍ଧସ୍ସ ଛଟ୍ଠନ୍ତକମସ୍ସ ସଙ୍କତ୍ଥ ଅପରିଚ୍ଚାଗତୋ ଅତ୍ଥରୀତିଭଙ୍ଗୋ ଚ, ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଏକସ୍ସେୱ ଚକାରସ୍ସ ଯୁତ୍ତତ୍ତା ସଦ୍ଦରୀତିଭଙ୍ଗୋ ଚ ନତ୍ଥି। ଚସଦ୍ଦସ୍ସ ଅନେକତ୍ଥସମୁଚ୍ଚଯତ୍ତା ''ସୁଜନଞ୍ଚାନଞ୍ଚା''ତିଆଦିମ୍ହି ୱା, ଇହ ୱୁତ୍ତନିଯାମେନ ଅୱସାନେ ୱା, ସଙ୍କତ୍ଥ ୱା ଯୋଜନମରହତି।

୧୦୯।''ଭେସଜ୍ଜେ''ଚ୍ଚାଦିଗାଥାଯମ୍ପି ଏସେୱ ନଯୋ ସତ୍ତମୀମତ୍ତମେୱ ୱିସେସୋ। ୱିହିତେ ପଥ୍ୟେ ଭେସଜ୍ଜେ ଓସଧେ ଚ ସୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧାଦିରତନତ୍ତଯେ ଚ ସଜ୍ଜନେ ସାଧୁଜନେ ଚ ଅପି ପୁନପି ସଗୁଣେ ୱିଜ୍ଜମାନଗୁଣେ ଚ ପସାଦଂ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତପସାଦଂ ନିଚ୍ଚଂ ସତତଂ ଆଚରେ ସପ୍ପୁରିସୋ କରେଯ୍ୟ ସେୱେଯ୍ୟାତି।

ସସଂସଯସ୍ସ ଯଥା –

୧୧୦।

ମୁନିନ୍ଦଚନ୍ଦିମାଲୋକ-

ରସଲୋଲୱିଲୋଚନୋ;

ଜନୋ’ୱକ୍କନ୍ତପନ୍ଥୋ’ୱ,

ରଂସିଦସ୍ସନପୀଣିତୋ।

୧୧୦।‘‘ମୁନିନ୍ଦେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଏତ୍ଥ ରଂସିସଦ୍ଦୋ ସସଂସଯଂ ପରିହରତି।

୧୧୦। ସସଂସଯପରିହାରଲକ୍ଖିଯଭୂତା ‘‘ମୁନିନ୍ଦି’’ଚ୍ଚାଦିଗାଥା ଅନନ୍ତରପରିଚ୍ଛେଦେ ୱୁତ୍ତତ୍ଥାୱ। ରଂସିସଦ୍ଦୋଯେୱ ହି ୱିସେସୋ, ଏତ୍ଥ ରଂସିସଦ୍ଦେନ ସୁଣନ୍ତାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସଂସଯେନ ସସଂସଯଭୂତଂ ବନ୍ଧଦୋସମୋହତୀତି।

୧୧୧।

ସଂସଯାଯେୱ ଯଂ କିଞ୍ଚି, ଯଦି କୀଳଆଦିହେତୁନା;

ପଯୁଜ୍ଜତେ ନ ଦୋସୋ’ୱ, ସସଂସଯସମପ୍ପିତୋ।

୧୧୧।‘‘ସଂସଯେ’’ଚ୍ଚାଦି। କୀଳଆଦୀତି ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଆକିଣ୍ଣସମ୍ମନ୍ତନାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, କୀଳଆଦିହେତୁନା ଯଂ କିଞ୍ଚି ସଂସଯାଯେୱ ଯଦି ପଯୁଜ୍ଜତେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୧୧୧।‘‘ସଂସଯାଯେୱେ’’ଚ୍ଚାଦି। କୀଳଆଦିହେତୁନା କୀଳଆସମ୍ବାଧସମ୍ମନ୍ତନାଦିକାରଣେନ ଯଂ କିଞ୍ଚି ସଂସଯୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ପଦଂ ସଂସଯାଯ ଏୱ ସୋତୂନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସଂସଯତ୍ଥମେୱ ଯଦି ପଯୁଜ୍ଜତେ ତସ୍ମିଂ ବନ୍ଧନେ ୱତ୍ତାରେହି ପଯୁଜ୍ଜତେ ଚେ, ସସଂସଯସମପ୍ପିତୋ ସସଂସଯଦୋସସହିତୋ ବନ୍ଧୋ ନ ଦୋସୋୱ ଅଦୁଟ୍ଠୋୱାତି। ସସଂସଯେନ ସମପ୍ପିତୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଯଥା –

୧୧୨।

ଯାତେ ଦୁତିଯଂନିଲଯଂ, ଗୁରୁମ୍ହି ସକଗେହତୋ;

ପାପୁଣେଯ୍ଯାମ ନିଯତଂ, ସୁଖ’ମଞ୍ଜଯନାଦିନା।

୧୧୨।‘‘ଯାତେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଗୁରୁମ୍ହି ଅଜ୍ଝାପକେ ସକଗେହତୋ ଅତ୍ତନୋ ମୂଲନିଲଯତୋ ଦୁତିଯଂ ନିଲଯଂ ଦୁତିଯଂ ଘରଂ ଯାତେ ସତି ନିଯତମେକନ୍ତମଞ୍ଜଯନାଦିନା ସୁଖଂ ପାପୁଣେଯ୍ଯାମାତି ଅଯମନିଚ୍ଛିତତ୍ଥୋ। ଗୁରୁମ୍ହି ସୁରାଚରିଯେ [ସୁରଜ୍ଝାଚରିଯେ (କ।)]ସକଗେହତୋ ଅତ୍ତନୋ ଜାତରାସିତୋ ଦୁତିଯଂ ନିଲଯଂ ଦୁତିଯଂ ରାସିଂ ଯାତେ ସତି ନିଯତମଞ୍ଜଯନାଦିନା ସୁଖଂ ପାପୁଣେଯ୍ଯାମାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥୋ।

୧୧୨।‘‘ଯାତେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଗୁରୁମ୍ହି ଆଚରିଯେ ସକଗେହତୋ ଅତ୍ତନୋ ୱାସାଗାରତୋ ଦୁତିଯଂ ନିଲଯଂ ଦୁତିଯଂ ଘରଂଯାତେ ସତି, ଅଯମନିଚ୍ଛିତତ୍ଥୋ। ଗୁରୁମ୍ହି ସୁରାଚରିଯେ ସକଗେହତୋ ଅତ୍ତନୋ ଜାତରାସିତୋ ଦୁତିଯଂ ନିଲଯଂ ଦୁତିଯଂ ରାସିଂ ଯାତେ ଗତେ ସତି ଅନୁକୂଲତ୍ତା ନିଯତମେକନ୍ତେନ ଅଞ୍ଜଯନାଦିନା ଉଗ୍ଗହଣାଦିନା ସୁଖଂ ମାନସିକସୁଖଂ, ନୋ ଚେ ସୁଖକାରଣଂ ଗନ୍ଧପରିସମତ୍ତିଂ ପାପୁଣେଯ୍ଯାମାତି। ଉଭଯପକ୍ଖସ୍ସାପି ଅପରତ୍ଥେ ଅତ୍ଥୋ ସାଧାରଣୋ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଅଞ୍ଜଯନସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନେନ ପଯୁତ୍ତଗୁରୁସଦ୍ଦସ୍ସ ଆଚରିଯତ୍ଥୱାଚକତ୍ତେପି ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥଗୋପନତ୍ଥଂ ପଯୁତ୍ତତ୍ତା ଅଦୁଟ୍ଠୋତି।

୧୧୩।

ସୁଭଗା ଭଗିନୀ ସା’ଯଂ, ଏତସ୍ସି’ଚ୍ଛେୱମାଦିକଂ;

ନ ‘‘ଗାମ୍ମ’’ମିତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ, କଣ୍ଣୀହି ସକଲେହିପି।

୧୧୩।‘‘ସୁଭଗା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଇଚ୍ଛେୱମାଦିକଂ ଭଗିନୀଇଚ୍ଛେୱମାଦିକଂ।

୧୧୩।‘‘ସୁଭଗେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଏତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ସା ଅଯଂ ଭଗିନୀ ସୁଭଗା ସୁନ୍ଦରାତି ଇଚ୍ଛେୱମାଦିକଂ ସକଲେହି କଣ୍ଣୀହି ଅପି ନ ଗାମ୍ମମିତି ଗାମ୍ମଦୋସେନ ନ ଦୁଟ୍ଠମିତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନ୍ତି। ସୁଭଂ ସୁନ୍ଦରଭାୱଂ ଗତାତି ‘‘ସୁଭଗା’’ତି ଅତ୍ଥହେତ୍ୱା ବହୁବ୍ବୀହିସମାସେ କତେ ଲଦ୍ଧୁମାନତ୍ଥସ୍ସ ଅସବ୍ଭୁଭାୱେପି କଣ୍ଣୀନଂ ଚିତ୍ତଖେଦଂ ନ ଜନେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇତି ଏୱଂ ଅଯଂ ପକାରୋ ଆଦି ଅସ୍ସ ଇଦିସସ୍ସ ୱାକ୍ୟସ୍ସାତି ୱାକ୍ୟଂ।

୧୧୪।

ଦୁଟ୍ଠାଲଙ୍କାରୱିଗମେ, ସୋଭନାଲଙ୍କତିକ୍କମୋ;

ଅଲଙ୍କାରପରିଚ୍ଛେଦେ, ଆୱିଭାୱଂ ଗମିସ୍ସତି।

୧୧୪।‘‘ଦୁଟ୍ଠ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଦୁଟ୍ଠାଲଙ୍କାରସ୍ସ ଦୋସଦୂସିତସ୍ସ ଅଲଙ୍କାରସ୍ସ ୱିଗମେ ଅପଗମେ ସତି।

୧୧୪।‘‘ଦୁଟ୍ଠି’’ଚ୍ଚାଦି। ଦୁଟ୍ଠାଲଙ୍କାରୱିଗମେ ଦୋସଦୁଟ୍ଠସ୍ସ ଅଲଙ୍କାରସ୍ସ ଅପଗମେ ସତି ସୋଭନାଲଙ୍କତିକ୍କମୋ ପସତ୍ଥାନମଲଙ୍କାରାନଂ ପୱତ୍ତିଆକାରୋ ଅଲଙ୍କାରପରିଚ୍ଛେଦେ ଅଲଙ୍କାରପକାସକତ୍ତା ତନ୍ନାମକେ ପରିଚ୍ଛେଦେ ଆୱିଭାୱଂ ପକାସତ୍ତଂ ଗମିସ୍ସତି ପାପୁଣିସ୍ସତୀତି। ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀତି ପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଅଲଙ୍କାରପକାସକତ୍ତା ତଦତ୍ଥେନ ଅଲଙ୍କାରୋ ଚ ସୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ଚେତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୧୫।

ଦୋସେ ପରୀହରିତୁମେସ ୱରୋ’ପଦେସୋ,

ସତ୍ଥନ୍ତରାନୁସରଣେନ କତୋ ମଯେୱଂ;

ୱିଞ୍ଞାଯି’ମଂ ଗୁରୁୱରାନ’ଧିକପ୍ପସାଦା,

ଦୋସେ ପରଂ ପରିହରେଯ୍ୟ ଯସୋଭିଲାସୀ।

ଇତି ସଙ୍ଘରକ୍ଖିତମହାସାମିପାଦୱିରଚିତେ

ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରେ

ଦୋସପରିହାରାୱବୋଧୋ ନାମ

ଦୁତିଯୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୧୧୫।‘‘ଦୋସେ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଦୋସେ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ପଦଦୋସାଦିକେ ପରିହରିତୁଂ ପରିଚ୍ଚଜିତୁଂ ଏସୋ ୱରୋ ଉତ୍ତମୋ ଉପଦେସୋ ସତ୍ଥନ୍ତରାନଂ ବହୂନଂ ଅନୁସରଣେନ ଅନୁଗମେନ [ଅନୁପଗମେନ (କ।)] ମଯା ଏୱଂ କତୋ ନିପ୍ଫାଦିତୋ, ଇମଂ ଉପଦେସଂ ଗୁରୁୱରାନଂ ଅଧିକପ୍ପସାଦା ମହତା ପସାଦେନ ନ ଅପ୍ପକେନ, ତଥାୱିଧେନ ତାଦିସସ୍ସ ମହତୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅପସିଜ୍ଝନତୋ, ୱିଞ୍ଞାଯ ଜାନିତ୍ୱା ଆଦରତୋ କରେଯ୍ୟ ଦୋସେ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଦୋସେ ଯସୋ ପରିସୁଦ୍ଧବନ୍ଧନଂ କ୍ରିଯାଲକ୍ଖଣତୋ ଏକନ୍ତେନ କିତ୍ତିହେତୁତ୍ତା, ତଂସବ୍ଭୱା କିତ୍ତି ୱା, ତଂ ଅଭିଲସତି ସୀଲେନେତି ଯସୋଭିଲାସୀ ପରଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ପରିହରେଯ୍ୟ ଦୂରତୋ କରେଯ୍ୟ।

ଇତି ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରେ ମହାସାମିନାମିକାଯଂ ଟୀକାଯଂ

ଦୋସପରିହାରାୱବୋଧପରିଚ୍ଛେଦୋ ଦୁତିଯୋ।

୧୧୫।“ଦୋସେ”ଇଚ୍ଚାଦି। ଦୋସେ ଯଥାୱୁତ୍ତପଦଦୋସାଦିକେ ପରିହରିତୁମପନେତୁଂ ୱରୋ ଉତ୍ତମୋ ଏସୋ ଉପଦେସୋ ସହନ୍ତରାନୁସରଣେନ ବହୂନଂ ବାହିରସନ୍ତାନଂ ଅନୁସ୍ସତିଯା ମଯା ଏୱଂ ଅନନ୍ତରୁଦ୍ଦିଟ୍ଠକ୍କମେନ କତୋ ୱିରଚିତୋ, ଇମଂ ଉପଦେସଂ ଗୁରୁୱରାନଂ ଅଧିକପ୍ପସାଦା ଅଧିକପ୍ପସାଦେନ ୱିଞ୍ଞାଯ ସଭାୱତୋ ଞତ୍ୱା ଯସୋଭିଲାସୀ ଯସପଟିଲାଭକାରଣତ୍ତା କାରଣେ କାରିଯୋପଚାରେନ ଦୋସାପଗମେନ ପରିସୁଦ୍ଧବନ୍ଧନଂ ୱା ତାଦିସବନ୍ଧନହେତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନକିତ୍ତିଂ ୱା ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଞ୍ଞୱା ଦୋସେ ଯଥାୱୁତ୍ତଦୋସେ ପରଂ ଅତିସଯେନ ପରିହରେଯ୍ୟ ଦୂରତୋ କରେଯ୍ୟାତି। ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବଦ୍ଧେନ ଦୋସପରିହାରପରିଚ୍ଛେଦସ୍ସ ପସତ୍ଥଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ, ଅପରଦ୍ଧେନ ସିସ୍ସଜନାନୁସାସନଂ ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ତଥା ପୁବ୍ବଦ୍ଧେନ କରୁଣାପୁବ୍ବଙ୍ଗମପଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ ଦସ୍ସିତଂ, ଅପରଦ୍ଧେନ ପଞ୍ଞାପୁବ୍ବଙ୍ଗମକରୁଣାକିଚ୍ଚଂ ଦସ୍ସିତଂ। ତଥା ପୁବ୍ବଦ୍ଧେନ ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତି, ଅପରଦ୍ଧେନ ପରହିତସମ୍ପତ୍ତି ଦସ୍ସିତାତି। ଏୱମନେକାକାରଦୀପିକାଯ ଇମାଯ ଗାଥାଯ ପରିଚ୍ଛେଦଂ ନିଗମେତି। ଅଞ୍ଞେ ସଦ୍ଦା ସହନ୍ତରା, ଅନ୍ତରସଦ୍ଦୋ ହି ଅଞ୍ଞସଦ୍ଦପରିଯାଯୋ। ଯଥା “ଗାମନ୍ତରଂ ନ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟା”ତି। ଯସଂ ଅଭିଲସତି ସୀଲେନାତି ୱାକ୍ୟଂ।

ଇତି ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରନିସ୍ସଯେ

ଦୁତିଯୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ଗୁଣାୱବୋଧପରିଚ୍ଛେଦ

ଅନୁସନ୍ଧିୱଣ୍ଣନା

୧୧୬।

ସମ୍ଭୱନ୍ତି ଗୁଣା ଯସ୍ମା,

ଦୋସାନେ’ୱ’ମତିକ୍କମେ;

ଦସ୍ସେସ୍ସଂ ତେ ତତୋ ଦାନି,

ସଦ୍ଦେ ସମ୍ଭୂସୟନ୍ତି ଯେ।

୧୧୬। ଏୱଂ ଦୋସପରିହାରୋପଦେସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଦୋସପରିହାରା ସମୁପଗତଗୁଣଂ ଉପଦସ୍ସିତୁମଧିକାରଂ ୱିରଚୟନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ସମ୍ଭୱନ୍ତି’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଦୋସାନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ପଦଦୋସାଦୀନଂ ଏୱଂ ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତିକ୍କମେ ସତି ଗୁଣା ଧମ୍ମା ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରସଭାୱା ପସାଦାଦଯୋ ଯସ୍ମା କାରଣା ସମ୍ଭୱନ୍ତି ସିଜ୍ଝନ୍ତି, ତଞ୍ଚ ‘‘ପସାଦୋ କିଲିଟ୍ଠାଦୀନଂ ୱଜ୍ଜନା ସମ୍ଭୱତୀ’’ତ୍ୟାଦିନା ଯଥାଯୋଗଂ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ, ତତୋ ତସ୍ମା କାରଣା ଯେ ଗୁଣା ସଦ୍ଦେ ସମ୍ଭୂସୟନ୍ତି ଅଲଙ୍କରୋନ୍ତି, ତେ ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରସଙ୍ଖାତେ ଗୁଣେ ଇଦାନି ଦସ୍ସେସ୍ସଂ ଉପଦିସିସ୍ସାମି।

୧୧୬। ଏୱଂ ଦୋସପରିହାରପୱେସୋପାୟଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତଦୋସାନଂ ପରିହାରେନ ‘‘ବନ୍ଧନିସ୍ସିତଗୁଣା ଏତେ’’ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁବ୍ବାପରପରିଚ୍ଛେଦାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଘଟେନ୍ତୋ ‘‘ସମ୍ଭୱନ୍ତି’’ଚ୍ଚାଦିଗାଥମାହ। ଦୋସାନଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠପଦଦୋସାଦୀନଂ ଏୱଂ ଅନନ୍ତରପରିଚ୍ଛେଦେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠକ୍କମେନ ଅତିକ୍କମେ ସତି ଗୁଣା ପସାଦାଦିସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରସଙ୍ଖାତା ପସାଦାଦଯୋ ସଦ୍ଦଧମ୍ମା ଯସ୍ମା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ତତୋ ଯେ ସଦ୍ଦଧମ୍ମା ସଦ୍ଦେ ସମ୍ଭୂସୟନ୍ତି ସଜ୍ଜନ୍ତି, ତେ ସଦ୍ଦଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେସ୍ସଂ ପକାସିସ୍ସାମୀତି। ଏତ୍ଥ କିଲିଟ୍ଠଦୋସଦ୍ୱାକିଣ୍ଣଦୋସପରିହାରେହି ପସାଦାଲଙ୍କାରୋ ସିଜ୍ଝତି, ସେସାପି ଯଥାଲାଭତୋ ଞାତବ୍ବା।

ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରୋଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୧୭।

ପସାଦୋ’ଜୋ ମଧୁରତା,

ସମତା ସୁଖୁମାଲତା;

ସିଲେସୋ’ଦାରତା କନ୍ତି,

ଅତ୍ଥବ୍ୟତ୍ତିସମାଧଯୋ।

୧୧୭। ଇଦାନି ତେ ୱିଭଜତି ‘‘ପସାଦୋ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା ପସତ୍ତି ପସାଦୋ ପକାସତ୍ତତା, ଓଜୋ ସମାସୱୁତ୍ତିବାହୁଲ୍ଲଂ ଅତ୍ଥପାରିଣତ୍ୟଞ୍ଚ, ମଧୁରତା ସଦ୍ଦାନଂ ରସୱନ୍ତତା, ସମତା ପଜ୍ଜାପେକ୍ଖାଯ ଚତୁନ୍ନଂ ପାଦାନମେକଜାତିୟସମ୍ବନ୍ଧତା, ଗଜ୍ଜାପେକ୍ଖାଯ ତୁ ପଦାନଂ, ସୁଖୁମାଲତା ଅଫରୁସକ୍ଖରବାହୁଲ୍ଲଂ, ସିଲେସନଂ ସିଲେସୋ ବନ୍ଧଗାରୱଂ, ଉଦାରତା ଉକ୍କଂସତା କେନଚି ଅତ୍ଥେନ ସନାଥତା ୱିସିଟ୍ଠୱିସେସନଯୁତ୍ତତା ଚ, କନ୍ତି ସବ୍ବଲୋକମନୋହରତା, ଅତ୍ଥବ୍ୟତ୍ତି ସିଦ୍ଧେନ ଞାଯେନ ୱା ଅଭିଧେୟ୍ୟସ୍ସ ଗହଣଂ, ସମାଧି ଲୋକପ୍ପତୀତ୍ୟନୁସାରିଅମୁଖ୍ୟତ୍ଥତା, ତେସୁ ଓଜୌଦାରତା ସଦ୍ଦତ୍ଥଗୁଣା, ସମାଧି ଅତ୍ଥଗୁଣୋ, ଅତ୍ଥାନୁଗାମିତ୍ତା ଏତ୍ଥ ସଦ୍ଦାନଂ, ଅଞ୍ଞେ ତୁ ସଦ୍ଦଗୁଣାୱ।

୧୧୭। ଇଦାନି ‘‘ପସାଦୋଜୋ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା ତେ ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରେ କମେନ ୱିଭଜିତୁଂ ଉଦ୍ଦିସତି। ପସାଦୋ ପସନ୍ନଫଳିକାୱଲି ଅତ୍ତନି ଆୱୁନିତରତ୍ତକମ୍ବଲସୁତ୍ତମିୱ ସଦ୍ଦାନଂ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପସାଦନସଙ୍ଖାତୋ ପସାଦାଲଙ୍କାରୋ ଚ, ଓଜୋ ସମାସୱୁତ୍ତିବାହୁଲ୍ଲଅତ୍ଥପାରିଣତ୍ତସଙ୍ଖତୋ ସଦ୍ଦତ୍ଥାନଂ ଗୁଣୋ ଚ, ମଧୁରତା ସଦ୍ଦାନଂ ରସୱନ୍ତଭାୱସଙ୍ଖାତକଣ୍ଣମଧୁରତା ଚ, ସମତା ପଜ୍ଜେ ପାଦସ୍ସ ସୁତିତୋ ସଦିସତା ଚ, ଗଜ୍ଜେ ପଦାନଂ ତଥେୱ ସଦିସତାତି ଏୱଂ ପାଦାନଂ ପଦାନଞ୍ଚ ତୁଲ୍ୟଗୁଣତା ଚ, ସୁଖୁମାଲତା ୱଣ୍ଣାନଂ ଅତିଫରୁସଅତିସିଥିଲଭାୱଂ ୱିନା ସମପ୍ପମାଣମୁଦୁଗୁଣୋ ଚ, ସିଲେସୋ ଠାନକରଣାଦିସମ୍ଭୂତସଭାଗୱଣ୍ଣସୁତୀହି ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦଗୁରୁଗୁଣୋ ଚ, ଉଦାରତା ଉକ୍କଂସେନ କେନଚି ଅତ୍ଥେନ ବନ୍ଧସ୍ସ ସଜ୍ଜିତଭାୱୋ ଚ, ୱିସିଟ୍ଠୱିସେସନପଦେନ ଯୁତ୍ତତା ଚ, କନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ ପିୟଗୁଣତା ଚ, ଅତ୍ଥବ୍ୟତ୍ତି ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥସ୍ସ ସିଦ୍ଧେନ ୱା ନ୍ୟାୟେନ ୱା ସୁପାକଟଭାୱୋ ଚ, ସମାଧୟୋ ଲୋକପ୍ପତୀତିଅନତିକ୍କନ୍ତଅଞ୍ଞଧମ୍ମାରୋପନେନ ଅମୁଖ୍ୟତ୍ଥତା ଚାତି ଇମେ ସଦ୍ଦତ୍ଥଗୁଣା ଦସ ହୋନ୍ତି। ‘‘ସମାଧୟୋ’’ତି ତସ୍ସେୱ ବହୁତ୍ତଂ ଦୀପେତି, ଇମେସୁ ଦସସୁ ଓଜୋଦାରତାତି ଦ୍ୱେ ସଦ୍ଦତ୍ଥଗୁଣା, ସମାଧି ଅତ୍ଥଗୁଣୋ ପରିୟାୟେନ ତଦତ୍ଥଜୋତକସଦ୍ଦଗୁଣୋପି, ସେସା ସତ୍ତ ସଦ୍ଦଗୁଣା ଏୱ, ଏତେ ସବ୍ବେପି ଅଲଙ୍କରୋନ୍ତି ବନ୍ଧମନେନାତି ୱାକ୍ୟେନ ଅଲଙ୍କାରା ନାମ।

ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରପୟୋଜନୱଣ୍ଣନା

୧୧୮।

ଗୁଣେହେ’ତେହି ସମ୍ପନ୍ନୋ, ବନ୍ଧୋ କୱିମନୋହରୋ;

ସମ୍ପାଦୟତି କତ୍ତୂନଂ, କିତ୍ତିମଚ୍ଚନ୍ତନିମ୍ମଲଂ।

୧୧୮।‘‘ଗୁଣେହି’’ଚ୍ଚାଦି। ଏତେହିୟେୱ ୱୁତ୍ତେହି ଦସହି ଗୁଣେହି ଧମ୍ମେହି ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରସଙ୍ଖାତେହି ସମ୍ପନ୍ନୋ ଯୁତ୍ତୋ ସମିଦ୍ଧୋ ୱା କୱୀନଂ ମନୋ ହରତି ସୱସେ ୱତ୍ତେତୀତି କୱିମନୋହରୋ କୱିହଦୟହିଲାଦକାରୀ ବନ୍ଧୋ କତ୍ତୂନଂ ବନ୍ଧନ୍ତାନଂ କୱୀନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତନିମ୍ମଲଂ ଅତିସୟପରିସୁଦ୍ଧଂ ଅଗୁଣଲେସେନାପ’ନାଲିମ୍ପତ୍ତା କିତ୍ତିଂ ଗୁଣଘୋସଂ ସମ୍ପାଦୟତି ନିପ୍ଫାଦେତି।

୧୧୮।‘‘ଗୁଣେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଏତେହି ଗୁଣେହି ଇମେହି ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରସଙ୍ଖାତଦସୱିଧସଦ୍ଦଧମ୍ମେହି ସମ୍ପନ୍ନୋ ସମନ୍ନାଗତୋ ସମିଦ୍ଧୋ ୱା ବନ୍ଧୋ ପଜ୍ଜାଦିବନ୍ଧୋ କୱିମନୋହରୋ ଅତ୍ତନୋ ନିରୱଜ୍ଜତ୍ତା କୱୀନଂ ଚିତ୍ତଂ ପୀଣେନ୍ତୋ କତ୍ତୂନଂ ରଚୟନ୍ତାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତନିମ୍ମଲଂ ଅପ୍ପକଦୋସେନାପି ଅସମ୍ମିସ୍ସତ୍ତା ଅତିପରିସୁଦ୍ଧଂ କିତ୍ତିଂ ବନ୍ଧନୱିସୟଭୂତୟସୋରାସିଂ ସମ୍ପାଦୟତି ନିପ୍ଫାଦେତୀତି। ଇମିନା କାରଣେନ ବନ୍ଧସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତଦସୱିଧଗୁଣପରିଗ୍ଗହୋ ସୌସ୍ସାହଂ କାତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ମନୋ ହରତୀତି ମନୋହରୋ, କୱୀନଂ ମନୋହରୋ କୱିମନୋହରୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୧୯।

ଅଦୂରାହିତସମ୍ବନ୍ଧ-ସୁଭଗା ଯା ପଦାୱଲି;

ସୁପସିଦ୍ଧାଭିଧେୟ୍ୟା’ୟଂ, ପସାଦଂ ଜନୟେ ଯଥା।

୧୧୯। ଇଦାନି ଯଥୋଦ୍ଦେସାନମେସଂ ନିଦ୍ଦେସଂ ସୋଦାହରଣଂ କରୋନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅଦୂର’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଅଦୂରେ ଆସନ୍ନେ ଅଦୂରେନ ୱା ଅଦୂରାହିତକ୍ରିୟାକତ୍ତୁକମ୍ମାଦିପଦୱସେନ ଆହିତୋ ଠପିତୋ କତୋ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଅନ୍ୱୟୋ, ତେନ ସୁଭଗା ମନୋହରା ସୁପସିଦ୍ଧୋ ସୁପ୍ପକାସୋ ସୁଗମ୍ମୋ ଅଭିଧେୟ୍ୟୋ ଅତ୍ଥୋ ଯସ୍ସା ସାତି ତଥା, ନ ତୁ ଭାୱତ୍ଥୋ ତସ୍ସ ସଭାୱଗମ୍ଭୀରତ୍ତା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

‘‘କୱୀନ’ଧିପ୍ପାୟ’ମସଦ୍ଦଗୋଚରଂ,

ପଦେ ଫୁରନ୍ତଂ ମୁଦୁକମ୍ପି କେୱଲଂ;

ୱିସନ୍ତି ଭାୱାୱଗମା କତସ୍ସମା,

ପକାସୟନ୍ତ୍ଯା’କତିୟୋ ତୁ ତାଦିସା’’ତି।

ତାଦିସା ୟା ପଦାୱଲି ପଦପନ୍ତି ଅୟଂ ପସାଦଂ ତନ୍ନାମକଂ ଗୁଣଂ ଜନୟେ ଉପ୍ପାଦୟତି। ୟଥାତି ତମୁଦାହରତି।

୧୧୯। ଇଦାନି ଉଦ୍ଦେସକ୍କମେନ ଏତେସଂ ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରାଦୀନଂ ନିଦ୍ଦେସଂ ସୋଦାହରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅଦୂରାହିତେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଅଦୂରେ ଆସନ୍ନପଦେସେ ତଦୁପଚାରେନ ଆସନ୍ନେ ୱା ଆହିତୋ କ୍ରିୟାୟ, ଲଦ୍ଧକ୍ରିୟାୟୋଗକତ୍ତୁକମ୍ମାଦିପଦାନଂ ୱସେନ ଚ କତୋ, ନୋ ଚେ ୱିନ୍ଯାସୱସେନ ଠପିତୋ ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥପତୀତିକ୍କମେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାପେକ୍ଖଲକ୍ଖଣକ୍ରିୟାକାରକୟୋଗୋ ତେନ ସୁଭଗା ମନୋହରା, ସୁପସିଦ୍ଧୋ ପସିଦ୍ଧତ୍ଥୱିସୟେ ସଦ୍ଦପୟୋଗତୋ ଅତିପାକଟୋ ଅଭିଧେୟ୍ୟୋ ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ୟସ୍ସା ସା ଅୟଂ ପଦାୱଲି ପଦପନ୍ତି ପସାଦଂ ପସାଦନାମକଂ ଗୁଣଂ ଜନୟେ ଉପ୍ପାଦୟତି। ୟଥାତି ଲକ୍ଖିୟଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଦୂରେ ଆହିତୋତି ୱା, ଉପଚରିତତ୍ତା ଅଦୂରୋ ଚ ସୋ ଆହିତୋ ଚାତି ୱା, ସୋ ଚ ସୋ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଚେତି ଚ, ତେନ ସୁଭଗାତି ଚ, ସୁ ଅତିସୟେନ ପସିଦ୍ଧୋତି ଚ, ସୋ ଅଭିଧେୟ୍ୟୋ ଅସ୍ସେତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ। ଏତ୍ଥ ସୁପସିଦ୍ଧୋ ନାମ ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ, ଅଧିପ୍ପାୟତ୍ଥୋ ପନ ପକତିଗମ୍ଭୀରୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

‘‘କୱୀନ’ଧିପ୍ପାୟ’ମସଦ୍ଦଗୋଚରଂ,

ପଦେ ଫୁରନ୍ତଂ ମୁଦୁକମ୍ପି କେୱଲଂ;

ୱିସନ୍ତି ଭାୱାୱଗମା କତସ୍ସମା,

ପକାସୟନ୍ତ୍ଯା’କତିୟୋ ତୁ ତାଦିସା’’ତି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅସଦ୍ଦଗୋଚରଂ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅୱିସୟଂ ହୁତ୍ୱା ମୁଦୁକମ୍ପି ପଦେ କେୱଲଂ ୱିସୁଂ ଫୁରନ୍ତଂ ଚାପେନ୍ତଂ କୱୀନଧିପ୍ପାୟଂ କୱୀନମଜ୍ଝାସୟଂ କତସ୍ସମା ସଦ୍ଦତ୍ଥୱିସୟେ କତପରିଚୟା ପଣ୍ଡିତା ଭାୱାୱଗମା ପଦତ୍ଥାୱବୋଧେନ ୱିସନ୍ତି ପୱିସନ୍ତି, ତାଦିସା ଆକତିୟୋ ତୁ ସଦ୍ଦସନ୍ଦତ୍ଥାନଂ ଆକାରା ପକାସୟନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟତ୍ଥଂ ଜୋତେନ୍ତୀତି।

୧୨୦।

ଅଲଙ୍କରୋନ୍ତା ୱଦନଂ, ମୁନିନୋ’ଧରରଂସିୟୋ;

ସୋଭନ୍ତେ’ରୁଣରଂସୀ’ୱ, ସମ୍ପତନ୍ତା’ମ୍ବୁଜୋଦରେ।

୧୨୦।‘‘ଅଲଙ୍କରୋନ୍ତା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱଦନଂ ସଭାୱମଧୁରପକତିମୁଖଂ ଅଲଙ୍କରୋନ୍ତା ସଜ୍ଜନ୍ତା ସୋଭୟମାନା ଅଧରାନଂ ରଂସିୟୋ ସୁପକ୍କବିମ୍ବଫଲୋପମଓଟ୍ଠୟୁଗଳଅୱିନିସ୍ସଟବହୁତରକନ୍ତିଚ୍ଛିଟାଭା ମୁନିନୋତି ୱିଞ୍ଞାୟତି ସୁତତ୍ତା। ଅମ୍ବୁଜୋଦରେ ତା କାଲୋପନତପୁପ୍ଫକାସରମଣୀୟେ ପଦୁମକୁଚ୍ଛିରେ ସମ୍ପତନ୍ତା ପୱତ୍ତମାନା ଅରୁଣରଂସୀୱ ବାଲସୂରିୟରଂସିୟୋ ୱିୟ ସୋଭନ୍ତେ ୱିରାଜନ୍ତି।

୧୨୦।‘‘ଅଲଙ୍କରୋନ୍ତେ’’ଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନୋ ୱଦନଂ ପକତିସୁନ୍ଦରମୁଖଂ ଅଲଙ୍କରୋନ୍ତା ସଜ୍ଜନ୍ତା ଅଧରରଂସିୟୋ ତସ୍ସେୱ ମୁନିନୋ ଓଟ୍ଠଦ୍ୱୟତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତକନ୍ତିସମୂହା ଅମ୍ବୁଜୋଦରେ ୱିକସନାନୁରୂପକାଲାଭିମୁଖେ ପଦୁମଗବ୍ଭେ ଉପଡ୍ଢୱିକସିତେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସମ୍ପତନ୍ତା ପୱତ୍ତମାନା ଅରୁଣରଂସୀ ଇୱ ବାଲସୂରିୟରଂସୀୱ ସୋଭନ୍ତେ ଦିବ୍ବନ୍ତୀତି। ଏତ୍ଥ ଅଦୂରସମ୍ବନ୍ଧଂ ପସିଦ୍ଧତ୍ଥଞ୍ଚ ନିସ୍ସାୟ ପସାଦଗୁଣୋ ପାକଟୋ। ଅଧରରଂସୀନଂ ମୁନିସମ୍ବନ୍ଧୋ ସୁତାନୁମିତସମ୍ବନ୍ଧେସୁ ସୁତସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ବଲୱତ୍ତା [ସୁତାନୁମିତେସୁ ସୁତସମ୍ବନ୍ଧୋ ବଲୱା (ପରିଭାସେନ୍ଦୁସେରେ ୧୧୨)], କାକକ୍ଖିଗୋଳଅକନୟେନ ୱା ଲବ୍ଭତୀତି। ଅଧରେ ରଂସୀତି ଚ, ଅମ୍ବୁଜସ୍ସ ଉଦରନ୍ତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୧୨୧।

ଓଜୋ ସମାସବାହୁଲ୍ଲ-

ମେସୋ ଗଜ୍ଜସ୍ସ ଜୀୱିତଂ;

ପଜ୍ଜେପ୍ପ'ନାକୁଲୋ ସୋ'ଯଂ,

କନ୍ତୋ କାମୀଯତେ ଯଥା।

୧୨୧।''ଓଜୋ''ଇଚ୍ଚାଦି। ସମାସସ୍ସ ଏକଚ୍ଚୱୁତ୍ତିଯା ବାହୁଲ୍ଲଂ ଭିଯ୍ୟୋଭାୱୋ ଇଚ୍ଚନୁୱଦିତ୍ୱା ପୁନ ଓଜୋ ୱିଧୀଯତେ, ଏସୋ ଓଜୋ ସମାସବାହୁଲ୍ଲଲକ୍ଖଣୋ ଗଜ୍ଜସ୍ସ ୱୁତ୍ତିରୂପସ୍ସ ଜୀୱିତଂ ହଦଯଂ ସାରଂ ତପ୍ପଧାନତ୍ତା ଗଜ୍ଜସ୍ସ, ନ ପଜ୍ଜସ୍ସ, ସୋଯଂ ଓଜୋ ଅନାକୁଲୋ ଅଗହନୋ ଅତୋଯେୱ କନ୍ତୋ ହଦଯଙ୍ଗମୋ, ପଜ୍ଜେପି ନ କେୱଲଂ ଗଜ୍ଜେ କାମୀଯତେ ପଯୁଜ୍ଜତେ। ଯଥେତ୍ଥୁଦାହରତି।

୧୨୧। ଇଦାନି ଓଜଗୁଣଂ ଦସ୍ସେତି ''ଓଜୋ''ଚ୍ଚାଦିନା। ଓଜୋ ନାମ ସମାସବାହୁଲ୍ଲଂ ଭିନ୍ନତ୍ତେସୁ ପଓଉସଦ୍ଦାନଂ ଏକତ୍ତପଓତ୍ତିଲକ୍ଖଣସ୍ସ ସମାସସ୍ସ ବହୁଲତା, ଏସୋ ଓଜୋ ଗଜ୍ଜସ୍ସ ଗଜ୍ଜବନ୍ଧସ୍ସ ଜୀୱିତଂ ହଦଯଂ, ଜୀୱିତସୀସେନ ହଦଯସଙ୍ଖତଂ ଚିତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସୋ ଅଯଂ ଓଜୋ ଅନାକୁଲୋ ନିବ୍ବାକୁଲୋ କନ୍ତୋ ତତୋଯେୱ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ପିଯଭୂତୋ ପଜ୍ଜେପି ପଜ୍ଜବନ୍ଧେପି କାମୀଯତେ କୱୀହି ପଯୁଜ୍ଜତେତି। ବହୁଲସ୍ସ ଭାୱୋ ବାହୁଲ୍ଲଂ, ସମାସସ୍ସ ବାହୁଲ୍ଲନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ଗଜ୍ଜବନ୍ଧାଧିକାରସ୍ସାଭାୱା ପଜ୍ଜୱିସଯସ୍ସ ଓଜଗୁଣସ୍ସ ଲକ୍ଖିଯଂ ଦସ୍ସେତି ''ଯଥେ''ଚ୍ଚାଦିନା।

୧୨୨।

ମୁନିନ୍ଦମନ୍ଦସଞ୍ଜାତ-ହାସଚନ୍ଦନଲିମ୍ପିତା;

ପଲ୍ଲୱା ଧୱଲା ତସ୍ସେ-ୱେକୋନା'ଧରପଲ୍ଲୱୋ।

୧୨୨। ''ମୁନିନ୍ଦ''ଇଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ମନ୍ଦଂ ଈସକଂ ସଞ୍ଜାତୋ ପଓତ୍ତୋ ତଂସଭାୱତ୍ତା ଭଗୱତୋ ହାସସ୍ସ [ଯସସ୍ସ (କା)]ହାସୋ ହସିତଂ ସୋୱ ଚନ୍ଦନମିୱ ଚନ୍ଦନଂ ଧୱଲତ୍ତରୂପତ୍ତା, ତେନ ଲିମ୍ପିତା ଉପଦେହିତା ପଲ୍ଲୱା ସବ୍ବାନି କିଲସଯାନି ''ଇଦମେୱେ''ତି ନିଯମାଭାୱତୋ, ଧୱଲା ପକତିୱଣ୍ଣପରିଚ୍ଚାଗେନ ସୁକ୍କା ଅହେସୁଂ ଗାହାପିତତ୍ତା ସଗୁଣସ୍ସ ତାଦିସୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ପଟିଲାଭତୋ, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ତସ୍ସ ମୁନିନ୍ଦସ୍ସେୱ ଏକୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ତାଦିସସ୍ସାଭାୱା ଅଧରପଲ୍ଲୱୋ ନ ଧୱଲୋ ଧୱଲୋ ନାହୋସି। ଅଚ୍ଚାସନ୍ନଦେସିଯୋପି ବହୁମନ୍ତବ୍ବୋ'ଯ'ମସ୍ସାନୁଭାୱୋତି।

''ପେମାୱବନ୍ଧହଦଯେ ସଦଯେ ଜିନସ୍ମିଂ,

ତସ୍ମିଂ ନୁ କିଂ କୁମତଯୋ ଭୱଥ'ପ୍ପସନ୍ନା;

କିଂ ତେନ ୱୋ ନ ୱିହିତଂ ହିତ'ମୁଗ୍ଗଦୁଗ୍ଗ-

ସଂସାରସାଗରସମୁତ୍ତରଣାୱସାନଂ''।

ଇଚ୍ଚପରମୁଦାହରଣଂ। ଏୱମେତାଦିସୋ ଅନାକୁଲୋ କନ୍ତୋ ଓଜୋ ଜାନିତବ୍ବୋତି। ନନୁ ଚ ଯ-ତସଦ୍ଦାନଂ ନିଚ୍ଚୋ ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ତସ୍ମା କଥଂ ''ତସ୍ସେୱେକୋ ନାଧରପଲ୍ଲୱୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଯସଦ୍ଦାଭାୱୋତି? ସଚ୍ଚଂ, କିନ୍ତୁ ପକ୍କନ୍ତୱିସଯୋ, ତଥା ପସିଦ୍ଧୱିସଯୋ, ଅନୁଭୂତୱିସଯୋ ଚ ତସଦ୍ଦୋ ଯସଦ୍ଦଂ ନାପେକ୍ଖତେ। ଯଥା –

''ସୱାସନେ କିଲେସେ ସୋ, ଏକୋ ସବ୍ବେ ନିଘାତିଯ;

ଅହୁ ସୁସୁଦ୍ଧସନ୍ତାନୋ, ପୂଜାନଞ୍ଚ ସଦାରହୋ''।

ଇଚ୍ଚାଦି। ଏତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧୋ ''ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିମାଦିତୋ''ତି ପକ୍କନ୍ତୋ।

ପସିଦ୍ଧୱିସଯୋ ଯଥା –

''ଅଗ୍ଗିଂ ପକ୍ଖନ୍ଦ' ଅଥ ୱା, 'ପଦ୍ଧତଗ୍ଗା ପତେ'ତି ୱା;

ଯଦି ୱକ୍ଖତି କଉଙ୍ଗ, ଞାତକାରୀହି ସୋ ଜିନୋ''।

ଇଚ୍ଚାଦି।

ଅନୁଭୂତୱିସଯୋ ଯଥା –

''ଅତୀତଂ ନାନୁସୋଚାମି, ନପ୍ପଜପ୍ପାମ'ନାଗତଂ;

ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ଯାପେମି, ତେନ ୱଣ୍ଣୋ ପସୀଦତି''।

ଇଚ୍ଚାଦି।

ଯସଦ୍ଦୋ ତୁତ୍ତରୱାକ୍ଯଟ୍ଠୋ ପୁବ୍ବୱାକ୍ଯେ ତସଦ୍ଦମେୱ ଗମଯତି। ଯଥା –

''ବୋଧିଂ ନମାମି ନତିଭାଜନମଙ୍କୁଠଆରଂ,

ପୁଞ୍ଞାକରଂ ଭୁୱନମଣ୍ଡଲସୋହ୍ଭିଭୂତଂ;

ଯୋ ଚକ୍ଖୁସୋତସତିଗୋଚରତଂ ସମେତୋ,

ଦୋସାରିଦପ୍ପମଥନେ'କରସୋ ବୁଧାନଂ''।

ଇଚ୍ଚାଦି।

ପୁବ୍ବୱାକ୍ଯୋପାତ୍ତୋ ତୁ ଯସଦ୍ଦୋ ଉତ୍ତରୱାକ୍ଯେତସଦ୍ଦୋପାଦାନଂ ୱିନା ସାକଙ୍ଖେ ୱାକ୍ଯସ୍ସ ଉନତ୍ତଂ ଜନେତି। ଏତ୍ଥ ପକ୍କନ୍ତୱିସଯୋ ତସଦ୍ଦୋ।

୧୨୨। ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ମନ୍ଦଂ ଈସକଂ ସଞ୍ଜାତୋ ପୱଡ୍ଢୋ ହାସୋଯେୱ ସିତଂ ଚନ୍ଦନଚୁଣ୍ଣମିୱ ତେନ ଲିମ୍ପିତା ଆଲେପିତା ପଲ୍ଲୱା ରୁକ୍ଖଲତାଦୀନଂ ପକତିରତ୍ତାନି କିସଲଯାନି ଧୱଲା ସଗୁଣପରିଚ୍ଚାଗେନ ସେତା ଅହେସୁଂ, ତଥାପି ତସ୍ସେୱ ତଥାଗତସ୍ସ ଏକୋ ଅତୁଲୋ ଅସହାଯୋ ୱା ଅଧରପଲ୍ଲୱୋ ଦନ୍ତାୱରଣସଙ୍ଖାତପଲ୍ଲୱୋ ନ ରଂସିସଂସଗ୍ଗୋପି ସମୀପଟ୍ଠୋପି ଧୱଲୋ ସେତୋ ନାହୋସି। ଏୱମେତ୍ଥ ଅଗହନସମାସବାହୁଲ୍ଲଂ ଦୀପିତଂ ହୋତି।

''ପେମାୱବନ୍ଧହଦଯେ ସଦଯେ ଜିନସ୍ମିଂ,

ତସ୍ମିଂ ନୁ କିଂ କୁମତଯୋ ଭୱଥ'ପ୍ପସନ୍ନା;

କିଂ ତେନ ୱୋ ନ ୱିହିତଂ ହିତ'ମୁଗ୍ଗଦୁଗ୍ଗ-

ସଂସାରସାଗରସମୁତ୍ତରଣାୱସାନ''ନ୍ତି।

ଅପରମୁଦାହରଣଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – କୁମତଯୋ ହେ ଅଞ୍ଞାଣା! ପେମାୱବନ୍ଧହଦଯେ ସବ୍ବେସୁ ତୁମ୍ହେସୁ ନିଚ୍ଚଂ ପୱତ୍ତିତଦଳ୍ହପେମାନୁବନ୍ଧଚିତ୍ତେ ସଦଯେ ତତୋଯେୱ ଦଯାସହିତେ ତସ୍ମିଂ ଜିନସ୍ମିଂ ୱିସଯଭୂତେ କିଂ ନୁ କସ୍ମା ଅପ୍ପସନ୍ନା ଭୱଥ, ତଥା ହି ୱୋ ତୁମ୍ହାକଂ ତେନ ଜିନେନ ଉଗ୍ଗୋ ଦାରୁଣୋ ଚ,

ଦୁଗ୍ଗୋ ଗନ୍ତୁମସକ୍କୁଣେୟ୍ୟୋ ଚ, ସୋୟେୱ ସଂସାରସାଗରୋ ତସ୍ସ ସମୁତ୍ତରଣଂ ପରିୟନ୍ତପ୍ପତ୍ତିୟେୱ ଅୱସାନଂ ୟସ୍ସ ତଂ ନ ୱିହିତଂ ଅକତଂ ହିତଂ ୱୁଦ୍ଧି ନାମ କିଂ ହୋତି, ନ ହୋତେୱ। ଏତ୍ଥାପି ସମାସସ୍ସ ପାକଟତ୍ତା ୱଜୋ ଗୁଣୋ କନ୍ତୋ ହୋତୀତି।

ନନୁ ୟ-ତସଦ୍ଦାନଂ ନିଚ୍ଚସମ୍ବନ୍ଧୋତି କଥଂ ''ତସ୍ସେୱେକୋ''ତି ଚ ''ତସ୍ମିଂ ନୁ କିଂ କୁମତୟୋ''ତି ଚ ଇଚ୍ଚାଦୀସୁ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୟସଦ୍ଦୋ ନତ୍ଥୀତି? ସଚ୍ଚଂ, ତଥାପି ପକ୍କନ୍ତତ୍ଥୱିସୟୋ, ପସିଦ୍ଧତ୍ଥୱିସୟୋ, ଅନୁଭୂତତ୍ଥୱିସୟୋ ୱା ତସଦ୍ଦୋ ୟସଦ୍ଦଂ ନାପେକ୍ଖତି। ତଥା ହି –

''ସଣ୍ଣାସନେ କିଲେସେ ସୋ, ଏକୋ ସଦ୍ଧେ ନିଘାତିୟ;

ଅହୁ ସୁସୁଦ୍ଧସନ୍ତାନୋ, ପୂଜାନଞ୍ଚ ସଦାରହୋ''ତି।

ଏୱମାଦୀସୁ ''ସୋ''ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତସଦ୍ଦୋ ''ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିମାଦିତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଅତୀତେନ ବୁଦ୍ଧସଦ୍ଦେନ ୱଚନୀୟୱିସୟୋ ହୋତି।

''ଅଗ୍ଗିଂ ପକ୍ଖନ୍ଦ' ଅଥୱା, 'ପଦ୍ଧତଗ୍ଗା ପତେ'ତି ୱା;

ୟଦି ୱକ୍ଖତି କତ୍ତଦ୍ଧଂ, ଞାତକାରୀହି ସୋ ଜିନୋ''ତି।

ଏୱମାଦୀସୁ ତସଦ୍ଦୋ ଞାତକାରୀହି କତ୍ତଦ୍ଧତ୍ତା ପସିଦ୍ଧବୁଦ୍ଧପଦତ୍ଥୱିସୟୋ।

''ଅତୀତଂ ନାନୁସୋଚାମି, ନପ୍ପଜପ୍ପାମ'ନାଗତଂ;

ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ୟାପେମି, ତେନ ୱଣ୍ଣୋ ପସୀଦତୀ''ତି।

ଏୱମାଦୀସୁ ତସଦ୍ଦୋ ଅନନୁସୋଚନନପ୍ପଜପ୍ପନୟାପନସଙ୍ଖାତୱିଜାନନୱସେନ ଅନୁଭୂତତ୍ଥୱିସୟୋ, ତସ୍ମା ତୀସୁପି ଠାନେସୁ ତସଦ୍ଦୋ ୟସଦ୍ଦଂ ନାପେକ୍ଖତେ। ଏତ୍ଥ ପନ ପକ୍କନ୍ତୱିସୟୋ ତସଦ୍ଦୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଅପିଚ ଉତ୍ତରୱାକ୍ୟେ ଠିତୋ ୟସଦ୍ଦୋ ପୁବ୍ବୱାକ୍ୟେ ତସଦ୍ଦେ ଅସତିପି ତମେୱ ଦୀପେତି। ତଥା ହି –

ବୋଧିଂ ନମାମି ନତିଭାଜନମଚ୍ଛରିଆରଂ,

ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜାକରଂ ଭୁୱନମଣ୍ଡଲସୋହିଭୂତଂ;

ୟୋ ଚକ୍ଖୁସୋତସତିଗୋଚରତଂ ସମେତୋ,

ଦୋସାରିଦପ୍ପମଥନେ'କରସୋ ବୁଧାନନ୍ତି।

ୟୋ ବୁଧାନଂ ଚକ୍ଖୁସୋତସତୀନଂ ଗୋଚରତଂ ୱିସୟଭାୱଂ ସମେତୋ ପତ୍ତୋ, ତେସଂୟେୱ ଦୋସାରୀନଂ କିଲେସପଚ୍ଚତ୍ଥିକାନଂ ଦପ୍ପମଥନେ ଦପ୍ପମଦ୍ଦନେ ଏକରସୋ ପଧାନକିଚ୍ଚୋ ସମିଦ୍ଧିୱନ୍ତୋ ୱା ହୋତି, ତଂ ବୋଧିଂ ନମାମୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପୁବ୍ବୱାକ୍ୟେ ପୟୋଜିତୋ ୟସଦ୍ଦୋ ଉତ୍ତରୱାକ୍ୟେ ତସଦ୍ଦୋପାଦାନେ ଅସତି ସଂସୟମୁପ୍ପାଦୟମାନୋ ୱାକ୍ୟସ୍ସ ଊନତ୍ତଂ କରୋତି। ଉଦାହରଣଂ ପନ ପାକଟଂ।

୧୨୩।

ପଦାଭିଧେୟ୍ୟୱିସୟଂ,

ସମାସବ୍ୟାସସମ୍ଭୱଂ;

ୟଂ ପାରିଣତ୍ୟଂ ହୋତି'ହ,

ସୋପି ଓଜୋଓ ତଂ ଯଥା।

୧୨୩।‘‘ପଦି’’ଚ୍ଚାଦି। ପଦସ୍ସ ଅଭିଧେୟ୍ୟୋ ଅତ୍ଥୋ ସୋ ୱିସଯୋ ଯସ୍ସ। ଯତ୍ଥ ପଚୁରସଦ୍ଦାଭିଧେୟ୍ୟୋ ଅତ୍ଥୋ ସଂଖିତ୍ତପଦେହି ୱୁଚ୍ଚତେ, ସୋ ସମାସୋ। ଯତ୍ଥସ୍ସକେହି ପଦେହି ଅଭିଧେୟ୍ୟତ୍ଥୋ ପଚୁରପଦେହି ୱୁଚ୍ଚତେ, ସୋ ବ୍ଯାସୋ। ତତୋ ସମାସବ୍ଯାସତୋ ସମ୍ଭଓୋ ଯସ୍ସ। ତଂ ତଥାୱିଧଂ ଯଂ ପାରିଣତ୍ଥଂ ପରିଣତଭାଓୋ ହୋତୀତି ଅନୁଓଦିତ୍ୱା ସୋପି ଇହ ସସଦ୍ଧେ ଓଜୋଓାତି ୱିଧୀଯତେ। ତଂ ଯଥେତ୍ଥୁଭଯମ୍ପି ଉଦାହରତି।

୧୨୩।‘‘ପଦେ’’ଚ୍ଚାଦି। ପଦାନଂ ବହୂନଂ ଅପ୍ପକାନଂ ୱା ପଦାନଂ ଅଭିଧେୟ୍ୟୱିସଯଂ ୱିତ୍ଥାରସଂଖିତ୍ତତ୍ଥୱିସଯଓନ୍ତଂ ସମାସବ୍ଯାସସମ୍ଭଓଂ ଯଥାକ୍କମଂ ସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରଦ୍ୱଯେନ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ ନିପ୍ଫତ୍ତିଓନ୍ତଂ ୱା ଯଂ ପାରିଣତ୍ଥଂ କଭୂନଂ ଗଚ୍ଛୱିସଯେ ପରିଣତିପ୍ପକାସକୋ ଯୋ ସଦ୍ଦଧମ୍ମୋ ଅତ୍ଥଧମ୍ମୋ ହୋତି, ସଦ୍ଦଗୁଣୋ ଅତ୍ଥଗୁଣୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ସୋପି ଇହ ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରେ ଓଜୋ ନାମ ସଦ୍ଦଗୁଣୋ ଅତ୍ଥଗୁଣୋ। ତଂ ଯଥାତି ଦ୍ୱୀସୁ ଲକ୍ଖ୍ଯଂ ଦସ୍ସେତି, ପଦାନଂ ଅଭିଧେୟ୍ୟୋ ୱିସଯୋ ଯସ୍ସ ପାରିଣତ୍ଥସ୍ସେତି ଚ, ସମାସୋ ଚ ବ୍ଯାସୋ ଚାତି ଚ, ତତୋ ସମ୍ଭଓନ୍ତି ଚ, ତତୋ ସମ୍ଭଓୋ ଅସ୍ସାତି ଚ, ପରିଣତସ୍ସ କଭୁନୋ ଗଚ୍ଛସ୍ସ ଏଓ ୱା ଭାଓୋତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। କଭୁ ପାରିଣତ୍ଥପକ୍ଖେ ତପ୍ପକାସକଗଚ୍ଛସ୍ସ ତଦତ୍ଥେନ ପାରିଣତ୍ଥଂ ସିଦ୍ଧଂ।

୧୨୪।

ଜୋତଯିତ୍ୱାନ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ,

ସନ୍ତାରେତ୍ୱା ସଦେଓକେ;

ଜଲିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିଖନ୍ଧୋ’ଓ,

ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ସସାଓକୋ।

୧୨୪।‘‘ଜୋତଯିତ୍ୱାନେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଇମିନା ହେଟ୍ଠା ପଚୁରପଦାଭିହିତୋ ବୁଦ୍ଧଓଂସୋ ସଙ୍ଖେପରୂପେନ ୱୁତ୍ତୋ।

୧୨୪।‘‘ଜୋତଯି’’ଚ୍ଚାଦି। ସୋ ତଥାଗତୋ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ସପରିଯତ୍ତିକଂ ନଓଲୋକୁତ୍ତରସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଜୋତଯିତ୍ୱାନ ଞାଣାଲୋକେନ ଓଭାସେତ୍ୱା ସଦେଓକେ ସତ୍ତେ ସନ୍ତାରେତ୍ୱା ସଂସାରସାଗରପରିଯନ୍ତମୁପନେତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିଖନ୍ଧୋଓ ମହାତେଜେନ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିଯ ଜଲିତ୍ୱା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣରୂପକାଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ପଜ୍ଜଲିତ୍ୱା ଅନ୍ତେ ସସାଓକୋ ସାଓକେହି ସହ ନିବ୍ବୁତୋ ଖନ୍ଧପରିନିବ୍ବାନେନ ପରିନିବ୍ବୁତୋତି। ଇମିନା ସକଲବୁଦ୍ଧଓଂସେ ବହୂହି ପଦେହି ୱୁତ୍ତତ୍ଥୋ ସଙ୍ଖେପକ୍କମେନ ୱୁତ୍ତୋ। ସତଂ ଧମ୍ମୋ, ସନ୍ତୋ ସଂୱିଜ୍ଜମାନୋ ୱା ଧମ୍ମୋତି ଚ, ସହ ଦେଓେହି ଓତ୍ତମାନାତି ଚ, ସହ ସାଓକେହି ଓତ୍ତମାନୋତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୨୫।

ମତ୍ଥକଟ୍ଠୀ ମତସ୍ସାପି, ରଜୋଭାଓଂ ୱଜନ୍ତୁ ମେ;

ଯତୋ ପୁଞ୍ଞେନ ତେ ସେନ୍ତି [ସେନ୍ତୁ (କ।)], ଜେନପାଦମ୍ବୁଜଦ୍ୱଯେ।

୧୨୫।‘‘ମତ୍ଥକଟ୍ଠୀ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ମତସ୍ସାପି ମରଣମାପନ୍ନସ୍ସାପି ମେ ମତ୍ଥକେ ମୁଦ୍ଧନି ଅଟ୍ଠୀ ରଜୋଭାଓଂ ଧୂଲିତ୍ତଂ ୱଜନ୍ତୁ ପାପୁଣନ୍ତୁ। କସ୍ମାତି ଚେ? ଯତୋ ଯସ୍ମା କାରଣା ପୁଞ୍ଞେନ କୁସଲେନ କମ୍ମେନ ହେତୁନା ତେ ରଜା ଜିନସ୍ସ ଇମେ ଜେନା, ପାଦା, ତେଯେଓ ଅମ୍ବୁଜାନିଓ ଅମ୍ବୁଜାନି, ତେସଂ ଦ୍ୱଯେ ସେନ୍ତି ପଓତ୍ତନ୍ତି, ତଥା ହୋନ୍ତୁ ୱା ମା ୱା, ପଣତିଗେଧେନେଓ ୱଦତି। ଏତ୍ଥ ‘‘କଥମହଂ ଭଗଓତୋ ପାଦେ ନିଚ୍ଚଂ ସିରସା ପଣମାମୀ’’ତ୍ଯଧିପ୍ପାଯୋ ୱିତ୍ଥାରେନ ୱୁତ୍ତୋ।

୧୨୫।‘‘ମତ୍ଥକି’’ଚ୍ଚାଦି, ମତସ୍ସାପି ମେ ମଯ୍ହଂ ମତ୍ଥକଟ୍ଠୀ ମୁଦ୍ଧନି ଅଟ୍ଠୀନି ରଜୋଭାଓଂ ଅତିସୁଖୁମରଜତ୍ତଂ ୱଜନ୍ତୁ ପାପୁଣନ୍ତୁ। କସ୍ମା ଆସୀସନଂ କରୋତୀତି ଚେ? ଯତୋ ଯସ୍ମା କାରଣା ପୁଞ୍ଞେନ ମଯ୍ହଂ ତଥାୱିଧେନ କୁସଲକମ୍ମେନ ହେତୁନା ତେ ରଜା ଜେନପାଦମ୍ବୁଜଦ୍ୱଯେ ଜିନପଟିବଦ୍ଧଚରଣପଦୁମଯୁଗଳେ ସେନ୍ତି ପଓତ୍ତନ୍ତି, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସିରିପାଦେ କିଞ୍ଚିପି ରଜୋଜଲ୍ଲଂ ନ ଉପଲିମ୍ପତେଓ, ତଥାପି ୱନ୍ଦନାଭିଲାସେନ ଏଓଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଏତ୍ଥ ‘‘କଥମହଂ ଭଗୱତୋ ସିରିପାଦେ ମୁଦ୍ଧନା ନିଚ୍ଚଂ ପଣମାମୀ’’ତ୍ୟଭିଲାସୋ ୱିଞ୍ଞାରେନ ୱୁତ୍ତୋ। ମତ୍ଥକେ ଅଟ୍ଠୀତି ଚ, ରଜସୋ ଭାୱୋତି ଚ, ଜିନସ୍ସ ଇମେତି ଚ, ଜେନା ଚ ତେ ପାଦା ଚେତି ଚ, ତେୟେୱ ଅମ୍ବୁଜାନୀତି ଚ, ତେସଂ ଦ୍ୱୟନ୍ତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୨୬।

ଇଚ୍ଚତ୍ର ନିଚ୍ଚଂପଣତି-ଗେଧୋ ସାଧୁ ପଦିସ୍ସତି;

ଜାୟତେ’ୟଂ ଗୁଣୋ ତିକ୍ଖ-ପଞ୍ଞାନ’ମଭିୟୋଗତୋ।

୧୨୬। ବ୍ୟାସତ୍ତମେୱସ୍ସ ୱିୱରତି ‘‘ଇଚ୍ଚତ୍ରି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଇଚ୍ଚେୱଂ ଅତ୍ର ଗାଥାୟଂ ପଣତିୟଂ ପଣାମେ ଗେଧୋ ଅଧିକଚ୍ଛନ୍ଦୋ ସାଧୁ ସୁନ୍ଦରଂ ପଦିସ୍ସତି ୱିଞ୍ଞାୟତେ, ଅୟଂ ୟଥାୱୁତ୍ତୋ ଓଜୋ ଗୁଣୋ ପରିଣତଭାୱସଙ୍ଖାତୋ ତିକ୍ଖପଞ୍ଞାନଂ ସାତିସୟମତୀନଂ ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଅଭିୟୋଗତୋ ପୁନପ୍ପୁନପ୍ପୱତ୍ତିତପରିଚୟବଲେନ ଜାୟତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

୧୨୬। ଇଦାନି ସଂଖିତ୍ତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାରେନ ପକାସିତଭାୱଂ ‘‘ଇଚ୍ଚତ୍ର’’ଇଚ୍ଚାଦିନା ନିଦ୍ଦିସତି। ଇତି ଇମିନା ଅନନ୍ତରଗାଥାୟଂ ୱୁତ୍ତକ୍କମେନ ଅତ୍ର ଇମିସ୍ସଂ ଗାଥାୟଂ ନିଚ୍ଚଂପଣତିଗେଧୋ ନିରନ୍ତରପଣାମେ ଅଧିକକତ୍ତୁକାମତାକୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦୋ ସାଧୁ ୱିଭୂତୋ ୱିଭୂତଂ ୱା ପଦିସ୍ସତି ପଞ୍ଞାୟତି, ଅୟଂଗୁଣୋ ୟଥାୱୁତ୍ତୋ ଅୟଂ ପରିଣତଭାୱସଙ୍ଖାତୋ ଓଜୋ ନାମ ସଦ୍ଦତ୍ଥଗୁଣୋ ତିକ୍ଖପଞ୍ଞାନଂ ସୁଖୁମବୁଦ୍ଧିମନ୍ତାନଂ ଅଭିୟୋଗତୋ ଗନ୍ଥୱିସୟଭୂତେନ ନିରନ୍ତରାଭ୍ୟାସେନେୱ ଜାୟତେ ସିଜ୍ଝତି, ୱତ୍ତୁ ପାରିଣତ୍ୟେନେୱ ଭୱନତୋ ୟେସଂ କେସଞ୍ଚି ୟେନ କେନଚି ପକାରେନ ନ ସିଜ୍ଝତୀତି। ନିଚ୍ଚଂ ପୱତ୍ତା ପଣତୀତି ଚ, ତସ୍ସଂ ଗେଧୋତି ଚ, ତିକ୍ଖା ପଞ୍ଞା ୟେସନ୍ତି ଚ, ଅଭି ପୁନପ୍ପୁନଂ ୟୋଗୋ ୟୁଞ୍ଜନନ୍ତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୨୭।

ମଧୁରତ୍ତଂ ପଦାସତ୍ତି-ରନୁପ୍ପାସୱସା ଦ୍ୱିଧା;

ସିୟା ସମସୁତି ପୁବ୍ବା, ୱଣ୍ଣାୱୁତ୍ତି ପରୋ ୟଥା।

୧୨୭। ମାଧୁରିୟମୱଧାରୟମାହ ‘‘ମଧୁରତ୍ତ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ସୱନୀୟତ୍ତେନ ମନୋହରତ୍ତଂ ମଧୁରତ୍ତଂ। ତଂ ପଦାନି ୱାକ୍ୟାଲଙ୍କାରାନି ସମାନାନି ଉତ୍ତରୁତ୍ତରେହି, ତେସଂ ଆସତ୍ତି ଠାନାଦିନାୟଥାକଥଞ୍ଚି ସମସୁତୀନଂ ଆସନ୍ନତା ପଦାସତ୍ତି, ପଠମପ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସକ୍ଖରସ୍ସ ପଚ୍ଛା ପାସୋ ପକ୍ଖେପୋ ଅନୁପ୍ପାସୋ, ପଦାସତ୍ତି ଚ ଅନୁପ୍ପାସୋ ଚ, ତେସଂ ୱସେନ ଦ୍ୱିଧା ହୋତି। ‘‘କୀଦିସା ତେ’’ତି ଆହ ‘‘ସିୟା’’ତିଆଦି। ପୁବ୍ବା ପଠମାଭିହିତା ପଦାସତ୍ତି ସମା ୟେନ କେନଚି ଠାନମତ୍ତାସଂୟୋଗାଦିନା ପଦନ୍ତରେନ ସୁତି ୱଣ୍ଣୋ ୟସ୍ସା ସା ସିୟା ଭୱେୟ୍ୟ, ପରୋ ପଚ୍ଛିମୋ ଅନୁପ୍ପାସୋ ତୁ ୱଣ୍ଣସ୍ସ ସରବ୍ୟଞ୍ଜନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଆୱୁତ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନୁଚ୍ଚାରଣଂ ସିୟାତି। ଏୱଂ କତ୍ଥଚି ବନ୍ଧେ ସମାନପଦାସତ୍ତି କତ୍ଥଚି ଅନୁପ୍ପାସୋ କତ୍ଥଚି ତଦୁଭୟଂ, ଦ୍ୱୟେନ ରହିତୋ ୱିରସୋ ବନ୍ଧୋ ନସ୍ସାଦୀୟତେ କୱୀହି, ତାଦିସଂ ମଧୁରତ୍ତଂ ଦୁୱିଧଂ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ, ସିଲେସସମତାନ୍ୱିତନ୍ତୁଚନ୍ତମେୱ ରମଣୀୟଂ ସିୟାତି ଲକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ‘‘ୟଥେ’’ତି ଲକ୍ଖିୟମୁଭୟତ୍ଥୋଦାହରତି ‘‘ୟଦେ’’ଚ୍ଚାଦିନା, ‘‘ମୁନିନ୍ଦି’’ଚ୍ଚାଦିନା ଚ।

୧୨୭। ଇଦାନି ମଧୁରଗୁଣଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ମଧୁରି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ମଧୁରତ୍ତଂ ସୱନୀୟଭାୱତୋ ମନୋହରତ୍ତଂ ମଧୁରଗୁଣଂ, ପଦାନଂ ୱାକ୍ୟାୱୟୱସଙ୍ଖାତାନଂ ସ୍ୟାଦ୍ୟନ୍ତାଦୀନଂ ଉପରୂପରିପଦେହି ସମାନାନଂ ଆସତ୍ତି ଠାନକରଣାଦିନା ୟେନ କେନଚି ପକାରେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆସନ୍ନତା, ଅନୁପ୍ପାସୋ ପୁବ୍ବୁଚ୍ଚାରିତୱଣ୍ଣାନଂ ପୁନ ପକ୍ଖିପନଞ୍ଚାତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱସା ୱିଭାଗେନ ଦ୍ୱିଧା ହୋତି। ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବା ପଦାସତ୍ତି ସମସୁତି ସିୟା, ପୁବ୍ବାପରୱଣ୍ଣାନଂ ଠାନମତ୍ତାକରଣାଦୀହି ଆସନ୍ନସୁତିସଙ୍ଖତୱଣ୍ଣୱୁତ୍ତି ହୋତି, ପରୋ ଅନୁପ୍ପାସୋ ପନ ୱଣ୍ଣାୱୁତ୍ତି ସରବ୍ୟଞ୍ଜନସଭାୱାନଂ ପୁବ୍ବୁଚ୍ଚାରିତୱଣ୍ଣାନଂ ପୁନପ୍ପୁନୁଚ୍ଚାରଣଂ ସିୟାତି। ୟଥାତି ଦ୍ୱୀସୁ ଉଦାହରଣମାଦିସତି। ଏୱଂ କତ୍ଥଚି ବନ୍ଧେ ପଦାସତ୍ତି କତ୍ଥଚି ଅନୁପ୍ପାସୋ କତ୍ଥଚି ତଦୁଭୟଂ, ଦ୍ୱୀହି ୱିନିମୁତ୍ତୋ ପନ ବନ୍ଧୋ ୱିଞ୍ଞୂହି ଅସ୍ସାଦନୀୟୋ ନ ହୋତି। ଉପରି ୱକ୍ଖମାନାହି ସିଲେସସମତାହି ୟୁତ୍ତଂ ମଧୁରତ୍ତଂ ପନ ୱିସେସତୋ ଅସ୍ସାଦନୀୟଂ ହୋତୀତି। ମଧୁରସ୍ସ ବନ୍ଧସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ, ପଦାନଂ ଆସତ୍ତୀତି ଚ, ଅନୁ ପଚ୍ଛା ପାସୋ ପକ୍ଖେପୋତି ଚ, ପଦାସତ୍ତି ଚ ଅନୁପ୍ପାସୋ ଚାତି ଚ, ତେସଂ ୱସୋ ଭେଦୋତି ଚ, ସମା ସୁତି ୱଣ୍ଣୋ ୟସ୍ସାତି ଚ, ୱଣ୍ଣସ୍ସ ଆୱୁତ୍ତୀତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୨୮।

ଯଦା ଏସୋ’ଭିସମ୍ବୋଧିଂ,

ସମ୍ପତ୍ତୋ ମୁନିପୁଙ୍ଗୱୋ;

ତଦା ପଭୁତି ଧମ୍ମସ୍ସ,

ଲୋକେ ଜାତୋ ମହୁସ୍ସୱୋ।

୧୨୮। ଏସୋ ମୁନିପୁଙ୍ଗୱୋ ଯଦା ଯତୋ ପଭୁତି ଅଭିସମ୍ବୋଧିଂ ସଙ୍ଖଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ସମ୍ପତ୍ତୋ ସମଧିଗତୋ, ତଦା ପଭୁତି ତତୋ ଆରଦ୍ଧ ଧମ୍ମସ୍ସ ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନାଦିଭେଦସ୍ସ ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିୟସଙ୍ଖାତସ୍ସ ମହୁସ୍ସୱୋ ମହନ୍ତୋ ଅବ୍ଭୁଦୟୋ ନିଷ୍ପଚିପକ୍ଖା ପୱତ୍ତି ଲୋକେ ତିୱିଧେ ଜାତୋ ଅହୋସୀତି। ଇହ କ୍ୱଚି ଦୀଘତାକତଂ ସଦିସତ୍ତଂ, କ୍ୱଚି ଠାନକତଂ, କ୍ୱଚି ସଂଯୋଗକତଂ, କ୍ୱଚି ଅଞ୍ଞଥା, ତେନାହ ‘‘ସିୟା ସମସୁତି ପୁବ୍ବା’’ତି।

୧୨୮।‘‘ଯଦି’’ଚ୍ଚାଦି। ଏସୋ ମୁନିପୁଙ୍ଗୱୋ ଯଦା ଅଭିସମ୍ବୋଧିଂ ସଙ୍ଖଞ୍ଞୁତଂ ସମ୍ପତ୍ତୋ ସସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପାଦନୱସେନ ସମ୍ପାପୁଣି, ତଦା ପଭୁତି ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଧମ୍ମସ୍ସ କାୟାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନାଦିପଭେଦସ୍ସ ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମସ୍ସ ମହୁସ୍ସୱୋ ମହାଭିୱୁଦ୍ଧି ଲୋକେ କାମାଦିଲୋକତ୍ତୟେ ଜାତୋତି। ଇହ ‘‘ଯଦା ଏସୋ’’ତି ଦୀଘକାଲୱସେନ ଆସନ୍ନତା, ‘‘ଯ ଏ’’ତି ଠାନୱସେନ ଆସନ୍ନତା, ‘‘ଅଭିସମ୍ବୋଧିଂ ସମ୍ପତ୍ତୋ’’ତି ସଂଯୋଗୱସେନ ଆସନ୍ନତା, ‘‘ଭି ଧି’’ନ୍ତି ଧନିତତୋ ଆସନ୍ନତାତି ଇଚ୍ଚାଦିନା ପଦାସତ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝତି ଏତାୟାତି ଚ, ପୁମା ଚ ସୋ ଗୋଚେତି ଚ, ମୁନୀନଂ ପୁଙ୍ଗୱୋତି ଚ, ମହନ୍ତୋ ଚ ସୋ ଉସ୍ସୱୋ ଚାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୨୯।

ମୁନିନ୍ଦମନ୍ଦହାସା ତେ, କୁନ୍ଦସନ୍ଦୋହୱିବ୍ଭମା;

ଦିସନ୍ତ’ମନୁଧାୱନ୍ତି, ହସନ୍ତା ଚନ୍ଦକନ୍ତିୟୋ।

୧୨୯।କୁନ୍ଦାନଂ କୁସୁମାନଂ ସନ୍ଦୋହୋ ସମୂହୋ, ତସ୍ସ ୱିବ୍ଭମୋ ଯେସଂ ତେ, ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ମନ୍ଦହାସା ମନୁଞ୍ଞା ହସିତାନି ଚନ୍ଦସ୍ସ କନ୍ତିୟୋ ସୋଭାୟୋ ହସନ୍ତା ୱିଡମ୍ବୟନ୍ତା ଦିସନ୍ତମନୁଧାୱନ୍ତି ଅନୁୱିଚରନ୍ତି। ଇଚ୍ଚତ୍ର ନକାରସହିତସ୍ସ ଦକାରସ୍ସ, ତକାରସ୍ସ ଚାନୁୱତ୍ତନଂ।

‘‘ଇନ୍ଦନୀଲଦଲଦ୍ୱନ୍ଦ-ସୁନ୍ଦରଂ ସିରିମନ୍ଦିରଂ;

ମୁନିନ୍ଦନୟନଦ୍ୱନ୍ଦଂ, ୱିନ୍ଦତି’ନ୍ଦୀୱରଜ୍ଜୁତିଂ’’।

ଇଚ୍ଚପରମୁଦାହରଣଂ।

୧୨୯।‘‘ମୁନିନ୍ଦି’’ଚ୍ଚାଦି। କୁନ୍ଦସନ୍ଦୋହୱିବ୍ଭମା ସୁପୁପ୍ଫିତକୁନ୍ଦକୁସୁମରାସିସଦିସଲୀଲାୱନ୍ତା ତେ ମୁନିନ୍ଦମନ୍ଦହାସା ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମନୁଞ୍ଞା ହସିତା ଚନ୍ଦକନ୍ତିୟୋ ନିମ୍ମଲଚନ୍ଦକିରଣେ ହସନ୍ତା ନିନ୍ଦନ୍ତା ଦିସନ୍ତଂ ତଂ ତଂ ଦିସଂ, ଦିସାପରିୟନ୍ତଂ ୱା ଅନୁଧାୱନ୍ତି ୱିଧାୱନ୍ତୀତି। ଏତ୍ଥ ନକାରସହିତଦକାରସ୍ସ, ନକାରସହିତତକାରସ୍ସ ଚ ଆୱୁତ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ମନ୍ଦା ଚ ତେ ହାସା ଚେତି ଚ, ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ମନ୍ଦହାସାତି ଚ, କୁନ୍ଦାନଂ ସନ୍ଦୋହୋତି ଚ, ତସ୍ସ ୱିବ୍ଭମୋ ଯେସନ୍ତି ଚ, ଦିସାୟେୱ ଦିସନ୍ତଂ, ଦିସାନଂ ୱା ଅନ୍ତନ୍ତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

‘‘ଇନ୍ଦନୀଲଦଲଦ୍ୱନ୍ଦ-ସୁନ୍ଦରଂ ସିରିମନ୍ଦିରଂ;

ମୁନିନ୍ଦନୟନଦ୍ୱନ୍ଦଂ, ୱିନ୍ଦତି’ନ୍ଦୀୱରଜ୍ଜୁତି’’ନ୍ତି।

ଇଦମ୍ପି ନକାରସହିତଦକାରୱଣ୍ଣାୱୁତ୍ତିୟା ଅପରମୁଦାହରଣଂ।

ତତ୍ଥ ଇନ୍ଦନୀଲଦଲଦ୍ୱନ୍ଦସୁନ୍ଦରଂ ଇନ୍ଦନୀଲମଣିସକଲିକାଯୁଗଳଅମିୱ ମନୋହରଂ ସିରିମନ୍ଦିରଂ ତତୋଯେୱ ସୋଭାଗ୍ୟ ନିୱାସଟ୍ଠାନଭୂତଂ ମୁନିନ୍ଦନୟନଦ୍ୱନ୍ଦଂ ଇନ୍ଦୀୱରଜ୍ଜୁତିଂ ନୀଲୁପ୍ପଲକନ୍ତିଂ ୱିନ୍ଦତି ଅନୁଭୋତି, ଇନ୍ଦୀୱରଜ୍ଜୁତିସମାନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୧୩୦।

ସଦ୍ଧକୋମଲୱଣ୍ଣେହି, ନା'ନୁପ୍ପାସୋ ପସଂସିୟୋ;

ଯଥା'ଯଂ ମାଲତୀମାଲା, ଲିନଲୋଲାଲିମାଲିନୀ।

୧୩୦। ଯେହି କେହିଚି ଆୱୁତ୍ତିତୋ ଅନୁପ୍ପାସୋତି ଚେ? ନେତ୍ଥାହ ''ସଦ୍ଧ''ଇଚ୍ଚାଦି। ସଦ୍ଧେହି କୋମଲେହି ସୁକୁମାରେହି ୱଣ୍ଣେହି ଅକ୍ଖରେହି ଅନୁପ୍ପାସୋ ନ ପସଂସିୟୋ ସିଲାଘନୀୟୋ ନ ହୋତି ସିଲେସୱିରୋଧିତ୍ତା। ''ଯଥେ''ତି ତଂ ଉଦାହରତି। ଅୟଂ ମାଲତୀମାଲା ଜାତିକୁସୁମଦାମଂ ଲିନାନଂ ଲ୍ଲାଧିତାନଂ ଲୋଲାନଂ କୁସୁମରସାରତ୍ତ ଲୋଲୁପାନଂ ଅଲୀନଂ ଭମରାନଂ ମାଲା ପନ୍ତି ସା ଅସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ଲିନଲୋଲାଲିମାଲିନୀ।

୧୩୦। ୱୁତ୍ତାନୁପ୍ପାସୋପି ସଦ୍ଧକୋମଲୱଣ୍ଣେହି ୱିରଚିତୋ ନ ପସଂସିୟୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଦ୍ଧକୋମଲୱଣ୍ଣେହୀ''ତିଆଦିମାହ। ସଦ୍ଧକୋମଲୱଣ୍ଣେହି ସଦ୍ଧେହି ସୁକୁମାରକ୍ଖରେହି କତୋ ଅନୁପ୍ପାସୋ ୱଣ୍ଣାୱୁତ୍ତିଲକ୍ଖଣୋ ନ ପସଂସିୟୋ ସିଲେସାଲଙ୍କାରୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ପସତ୍ଥୋ ନ ହୋତି। ''ଯଥା''ତି ତମୁଦାହରତି। ଅୟଂ ମାଲତୀମାଲା ଏସା ଜାତିସୁମନମାଲିକା ଲିନାନଂ ଲ୍ଲାୱଟାନଂ ପତନ୍ତାନଂ ଲୋଲାନଂ ଗନ୍ଧଲୁଦ୍ଧାନଂ ଅଲୀନଂ ଭମରାନଂ ମାଲିନୀ ପନ୍ତିଯୁତ୍ତାତି। ଏତ୍ଥ ଲକାରସ୍ସେୱ ପୁନପ୍ପୁନପ୍ପୟୋଗେନ କୋମଲୱଣ୍ଣାୱୁତ୍ତି। ମାଲତୀନଂ ମାଲାତି ଚ, ଲୋଲା ଚ ତେ ଅଲୟୋ ଚାତି ଚ, ଲିନା ଚ ତେ ଲୋଲାଲୟୋ ଚାତି ଚ, ତେସଂ ମାଲାତି ଚ, ସା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୩୧।

ମୁଦୂହି ୱା କେୱଲେହି,

କେୱଲେହି ଫୁଟେହି ୱା;

ମିସ୍ସେହି ୱା ତିଧା ହୋତି,

ୱଣ୍ଣେହି ସମତା ଯଥା।

୧୩୧। ସମତଂ ସମ୍ଭାୱେତି ''ମୁଦୂହି''ଚ୍ଚାଦିନା। କେୱଲେହି କେୱଲଫୁଟାଦିଭାୱାପୱତ୍ତେହି ସକଲେହି ମୁଦୂହି ଚତୂସୁପି ପାଦେସୁ ସଜାତିୟେହି ଅସିଥିଲକୋମଲେହି ୱା କକାରାଦୀହି ୱା ସିଥିଲକୋମଲସ୍ସ ସିଲେସପଟିପକ୍ଖତ୍ତା କେୱଲେହି ଫୁଟେହି ୱା ଅଧିମତ୍ତସୁତୀହି ଭକାରାଦୀହି [ରାଗାଦୀହି (କା)] ୱା ଅକିଚ୍ଛୱଚନୀୟେ କିଚ୍ଛୱଚନୀୟସ୍ସ ସୁଖୁମାଲୱିପରିୟୟତ୍ତା ମିସ୍ସେହି ୱା ମଜ୍ଝିମସୁତୀହି ମୁଦୁଭୂତସଂସଟ୍ଠେହି ୱା ୱଣ୍ଣେହି ଅକ୍ଖରେହି କରଣଭୂତେହି ସମତା ତିଧା ହୋତି ଗଜ୍ଜେ ପଜ୍ଜେ ୱା। ''ଯଥେ''ତି ତିୱିଧମୁଦାହରତି।

୧୩୧। ଇଦାନି ସମତଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ମୁଦୂହି''ଚ୍ଚାଦିମାହ। କେୱଲେହି ଫୁଟମିସ୍ସେହି ଅଜ୍ଝତ୍ତା ସକଲେହି ମୁଦୂହି ସିଥିଲକୋମଲେହି ୱଣ୍ଣେହି କକାରାଦୀହି ୱା କେୱଲେହି ଫୁଟେହି କେୱଲକୋମଲୱଣ୍ଣରହିତତ୍ତା ସକଲେହି ଅକିଚ୍ଛୁଚ୍ଚାରଣୀୟେହି ଅଧିମତ୍ତସୁତୀହି ଭକାରାଦୀହି ୱଣ୍ଣେହି ୱା ମିସ୍ସେହି ଯଥାୱୁତ୍ତମୁଦୁଫୁଟସମ୍ମିସ୍ସେହି ୱଣ୍ଣେହି ୱା କରଣଭୂତେହି ସମତା ଗଜ୍ଜେ ୱା ପଜ୍ଜେ ୱା ତିଧା ହୋତୀତି। ଯଦି ସିଥିଲକୋମଲୱଣ୍ଣେହି ୱିଚରିତଂ ସିଲେସାଲଙ୍କାରସ୍ସ, କିଚ୍ଛୁଚ୍ଚାରଣୀୟେହି ଫୁଟୱଣ୍ଣେହି କତଂ ସୁଖୁମାଲାଲଙ୍କାରସ୍ସ ଚ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି। ''ଯଥା''ତି ତିୱିଧମୁଦାହରତି।

କେୱଲମୁଦୁସମତା

୧୩୨।

କୋକିଲାଲାପସଂୱାଦୀ,

ମୁନିନ୍ଦାଲାପୱିବ୍ଭମୋ;

ହଦଯଙ୍ଗମତଂ ଯାତି,

ସତଂ ଦେତି ଚ ନିବ୍ବୁତିଂ।

୧୩୨।‘‘କୋକିଲେ’’ଚ୍ଚାଦି। କୋକିଲାନଂ କରୱୀକସକୁଣାନଂ ଆଲାପୋ କୂଜିତଂ, ତଂ ସଂୱଦତି ପକାସତି ସୀଲେନାତି କୋକିଲାଲାପସଂୱାଦୀ, ତଂସଦିସୋତି ଅତ୍ଥୋ, ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ଆଲାପୋ ୱିସଟ୍ଠାଦିଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ସରୋ ତସ୍ସ ୱିବ୍ଭମୋ ୱିଲାସୋ ସତଂ ସପ୍ପୁରିସାନଂ ହଦଯଙ୍ଗମତଂ ମନୋନୁସାରିତଂ ମଧୁରଭାୱଂ ଯାତି, ନିବ୍ବୁତିଂ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ତେସଂ ଦେତି।

୧୩୨।‘‘କୋକିଲି’’ଚ୍ଚାଦି। କୋକିଲାନଂ କରୱୀକସକୁଣାନଂ ଆଲାପଂ ନାଦଲୀଲଂ ସଂୱାଦୀ ପକାସନସୀଲୋ, ତଂସଦିସୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ, ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁନୋ ଆଲାପସ୍ସ ୱିସଟ୍ଠାଦିଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକନାଦସ୍ସ ୱିବ୍ଭମୋ ୱିଲାସୋ ସତଂ ସପ୍ପୁରିସାନଂ ହଦଯଙ୍ଗମତଂ ଚିତ୍ତାରାଧିତଭାୱଂ ଯାତି ଚ, ନିବ୍ବୁତିଂ ସୁତସମ୍ବନ୍ଧେନ ତେସଂଯେୱ ସାଧୂନଂ ନିବ୍ବାନଂ ଦେତି ଚ ଦେନ୍ତୋପି ହୋତୀତି। ଏତ୍ଥ କୋକିଲାଲାପସଦ୍ଦେନ ନିସ୍ସିତେ ନିସ୍ସଯୱୋହାରେନ ଲୀଲା ଗହିତା।

କେୱଲଫୁଟସମତା

୧୩୩।

ସମ୍ଭାୱନୀଯସମ୍ଭାୱଂ,

ଭଗୱନ୍ତଂ ଭୱନ୍ତଗୁଂ;

ଭୱନ୍ତସାଧନାକଙ୍ଖୀ,

କୋ ନ ସମ୍ଭାୱଯେ ୱିଭୁଂ।

୧୩୩।‘‘ସମ୍ଭାୱନୀଯେ’’ଚ୍ଚାଦି। ସମ୍ଭାୱନୀଯୋ ଆଦରଣୀଯୋ। ସଦେୱକେ ଲୋକେ ସନ୍ତୋ ସୋଭନୋ ଭାୱୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଯସ୍ସ ତଂ। ଭୱନ୍ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗତୋତି ଭୱନ୍ତଗୁ, ତଂ ୱିଭୁଂ। ଭଗୱନ୍ତଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ। ଭୱସ୍ସ ସଂସାରସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଅୱସାନଂ ନିବ୍ବାନଂ, ତସ୍ସ ସାଧନଂ ସମ୍ପାଦନମାକଙ୍ଖତି ସୀଲେନାତି ଭୱନ୍ତସାଧନାକଙ୍ଖୀ, କୋ ନାମ ସଂସାରୱଭିଜନୋ। ନ ସମ୍ଭାୱଯେ ଆଦରଂ ନ କରେଯ୍ଯ, କରୋତ୍ୱେୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୩୩।‘‘ସମ୍ଭାୱନୀଯି’’ଚ୍ଚାଦି। ସମ୍ଭାୱନୀଯସମ୍ଭାୱଂ ସଦେୱକେନ ଲୋକେନ ଆଦରଣୀଯସୋଭନାଧିପ୍ପାଯଂ ଭୱନ୍ତଗୁଂ ଭୱସ୍ସ ଅନ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗତଂ ୱିଭୁଂ ପଭୁଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଭୱନ୍ତସାଧନାକଙ୍ଖୀ ନିବ୍ବାନସାଧନାଭିଲାସୀ କୋ କତମୋ ସଂସାରୱଭିଜନୋ ନ ସମ୍ଭାୱଯେ ଆଦରଂ ନ କରେଯ୍ଯ, କରୋତ୍ୱେୱ। ସନ୍ତୋ ଚ ସୋ ଭାୱୋ ଚାତି ଚ, ସମ୍ଭାୱନୀଯୋ ସମ୍ଭାୱୋ ଯସ୍ସେତି ଚ, ଭୱସ୍ସ ଅନ୍ତନ୍ତି ଚ, ଭୱନ୍ତଂ ଗତୋତି ଚ, ତସ୍ସ ସାଧନନ୍ତି ଚ, ତଂ ଆକଙ୍ଖତି ସୀଲେନାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ମିସ୍ସକସମତା

୧୩୪।

ଲଦ୍ଧଚନ୍ଦନସଂସଗ୍ଗ-ସୁଗନ୍ଧିମଲଯାନିଲୋ;

ମନ୍ଦ’ମାଯାତି ଭୀତୋୱ, ମୁନିନ୍ଦମୁଖମାରୁତା।

୧୩୪।‘‘ଲଦ୍ଧି’’ଚ୍ଚାଦି। ଲଦ୍ଧୋ ଚନ୍ଦନତରୂନଂ ସଂସଗ୍ଗୋ ପରିଚଯୋ ତେନ ସୋଭନୋ ଗନ୍ଧୋ ଅସ୍ସାତି ସୁଗନ୍ଧୀ ସୁରଭି

ମଲଯାନିଲୋଦକ୍ଖିଣପଓ୍ମାନୋ ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ମୁଖମାରୁତା ଭୀତୋଓ୍ ତାଦିସମୁଦୁଊସୀତଲଊସୁଗନ୍ଧସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭାନୋ ଦୂରତରଭା ଆଯାତି ଅନୁଓ୍ଉତି। ମନ୍ଦନ୍ତି ଆଗମନକ୍ରିଯାଓ୍ିସେସନଂ।

୧୩୪।‘‘ଲଦ୍ଧି’’ଇଚାଦି। ଲଦ୍ଧଚନ୍ଦନସଂସଗ୍ଗସୁଗନ୍ଧିମଲଯାନିଲୋ ପଟିଲଦ୍ଧଚନ୍ଦନତରୁସାରସମୱାଯେନ ସୋଭନଗନ୍ଧସମନ୍ନାଗତୋ ମଲଯଦେସତୋ ଆଗଚ୍ଛମାନମାଲୁତୋ ମୁନିନ୍ଦମୁଖମାରୁତା ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମୁଖସୁରଭିୱାସିତପଓ୍ନତୋ ଭୀତୋ ଇଓ୍ ତାଦିସମୁଦୁସୁରଭିସୀତଲଊସ୍ସ ଅଭନି ଅସମ୍ପତ୍ତୋ ଭୀତୋଓ୍ ମନ୍ଦଂ ସଣିକଂ ଯାତି ଅଭିମୁଖମେତୀତି। ଚନ୍ଦନାନଂ ସଂସଗ୍ଗୋତି ଚ, ଲଦ୍ଧୋ ଚ ସୋ ଚନ୍ଦନସଂସଗ୍ଗୋତି ଚ, ସୋଭନୋ ଗନ୍ଧୋ ଯସ୍ସାତି ଚ, ଲଦ୍ଧଚନ୍ଦନସଂସଗ୍ଗେନ ସୁଗନ୍ଧୀତି ଚ, ମଲଯତୋ ଆଗତୋ ଅନିଲୋତି ଚ, ମୁନିନ୍ଦମୁଖତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ମାରୁତୋତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ମନ୍ଦନ୍ତି କ୍ରିଯାୱିସେସନଂ। ଏତ୍ଥ ତିୱିଧସମତାଯଂ ‘‘କୋକିଲାଲାପସଂୱାଦି’’ଇଚାଦିତିୱିଧଲକ୍ଖିଯସ୍ସାପି ‘‘ମୁଦୂହି ୱା କେୱଲେହି’’ଇଚାଦିନା ଦସ୍ସିତଲକ୍ଖଣଭଯେନ ତୁଲ୍ଲତା ସୁପାକଟାୱାତି।

୧୩୫।

ଅନିଟ୍ଠୁରକ୍ଖରପ୍ପାଯା, ସଦ୍ଧକୋମଲନିସ୍ସଟା;

କିଚ୍ଛମୁଚାରଣାପେତ-ବ୍ଯଞ୍ଜନା ସୁଖୁମାଲତା।

୧୩୫। ସୁଖୁମାଲତା କଥୀଯତି ‘‘ଅନିଟ୍ଠୁରକ୍ଖରେ’’ଇଚାଦିନା। ଅନିଟ୍ଠୁରାନି ଅଫରୁସାନି ଅକ୍ଖରାନି ୱଣ୍ଣାନି ପାଯାନି ବହୂନି ଯସ୍ସା ସା ତଥା, ‘‘ନିଟ୍ଠୁରାନି ଅପ୍ପକାନୀ’’ତି ପାଯଗ୍ଗହଣେନ ସୂଚିତଂ, ତତୋଯେୱ ସଦ୍ଧେହି କେୱଲେହି କୋମଲେହି ସିଥିଲେହି ଲଘୂହି ଅକ୍ଖରେହି ନିସ୍ସଟା ନିଗ୍ଗତା କିଚ୍ଛେନ ଦୁକ୍ଖେନ ଉଚାରଣା ତତୋ ଅପେତାନି ଅପଗତାନି ବ୍ଯଞ୍ଜନାନି ଯସ୍ସା ସାତି ଅନୁୱଦିତ୍ୱା ସୁଖୁମାଲତା ୱିଧୀଯତେ।

୧୩୫। ଇଦାନି ସୁଖୁମାଲତଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅନିଟ୍ଠୁରେ’’ଇଚାଦିନା। ଅନିଟ୍ଠୁରକ୍ଖରପ୍ପାଯା ଅକକ୍କସୱଣ୍ଣବହୁଲା ସଦ୍ଧକୋମଲନିସ୍ସଟା ଅନିଟ୍ଠୁରକ୍ଖରାନଂ ଯେଭୁଯ୍ଯଗ୍ଗହଣତୋଯେୱ ସକଲସିଥିଲୱଣ୍ଣୱିରହିତା କିଚ୍ଛମୁଚାରଣାପେତବ୍ଯଞ୍ଜନା ଦୁକ୍ଖୁଚାରଣୀଯୱଣ୍ଣେହି ୱିଗତଅକ୍ଖରସମନ୍ନାଗତା ସୁଖୁମାଲତା ନାମାତି। ଅନିଟ୍ଠୁରାନି ଅକ୍ଖରାନି ପାଯାନି ବହୂନି ଯସ୍ସନ୍ତି ଚ, ସଦ୍ଧେ ଚ ତେ କୋମଲା ଚେତି ଚ, ତେହି ନିସ୍ସଟାତି ଚ, କିଚ୍ଛେନ ଉଚାରଣାତି ଚ, ତେହି ଅପେତାନୀତି ଚ, ତାନି ବ୍ଯଞ୍ଜନାନି ଯସ୍ସାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ନିଗ୍ଗହୀତାଗମୋ।

୧୩୬।

ପସ୍ସନ୍ତା ରୂପୱିଭୱଂ, ସୁଣନ୍ତା ମଧୁରଂ ଗିରଂ;

ଚରନ୍ତି ସାଧୂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ-କାଲେ କେଠଇପରମ୍ମୁଖା।

୧୩୬। ଉଦାହରତି ‘‘ପସ୍ସନ୍ତା’’ଇଚାଦି। ରୂପୱିଭୱଂ ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଂ ପସ୍ସନ୍ତା ମଧୁରଂ ଗିରଂ ୱାଚଂ ସୁଣନ୍ତା ସାଧୱୋ କେଠଇପରମ୍ମୁଖା କୀଠଆଯ ନିଚ୍ଛନ୍ତା ଚରନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କଦାତି ଆହ ‘‘ସମ୍ବୁଦ୍ଧକାଲେ’’ତି।

୧୩୬।‘‘ପସ୍ସନ୍ତି’’ଇଚାଦିନା ଲକ୍ଖିଯମୁଦାହରତି, ତଂ ସୁଉତ୍ତମେୱ।

୧୩୭।

ଅଲଙ୍କାରୱିହୀନାପି, ସତଂ ସମ୍ମୁଖତେ’ଦିସୀ;

ଆରୋହତି ୱିସେସେନ, ରମଣୀଯା ତଦୁଜ୍ଜଲା।

୧୩୭। ୱିସିଟ୍ଠସ୍ସାଞ୍ଚଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭାୱେପିମିନାୱୋପାଦେଯୋ ବନ୍ଧୋତି ଆହ ‘‘ଅଲଙ୍କାରେ’’ଇଚାଦି। ଅଲଙ୍କାରେହି ୱିହୀନାପି ଏଦିସୀ ସୁଖୁମାଲତା ସତଂ ପଣ୍ଡିତଜନାନଂ ସମ୍ମୁଖତଂ ଅଭିମୁଖଭାୱଂ ୱାଚାଗୋଚରଭଂ ଆରୋହତି ଉପଗଚ୍ଛତି, କିମୁତଅଞ୍ଞାଲଙ୍କାରାଲଙ୍କିତେତ୍ୱପିସଦ୍ଦୋ। ତେନ

ସଭାଓୱୁତ୍ୟାଦିନା ଅଲଙ୍କାରେନ ଉଜ୍ଜଲା ଦିତ୍ତା ପନ ୱିସେସେନାତିସଯେନ ରମଣୀଯା ମନୁଞ୍ଞାତି।

୧୩୭।''ଅଲଙ୍କାରେ''ଇଚ୍ଚାଦି। ଏଦିସୀ ଏୱଂୱିଧା ସୁଖୁମାଲତା ଅଲଙ୍କାରୱିହୀନାପି ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରୱିରହିତାପି ସତଂ ପଞ୍ଞୱନ୍ତାନଂ ସମ୍ମୁଖତଂ ଅଭିମୁଖଭାୱଂ ତେସଂ ୱଚନୱିସଯଭାୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ଆରୋହତି ପାପୁଣାତି। ତଦୁଜ୍ଜଲା ତେନ ସଭାୱୱୁତ୍ତିୱଙ୍କୱୁତ୍ତିସମ୍ଭୂତେନ ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରେନ ଜୋତମାନା ୱିସେସେନ ଅତିସଯେନ ରମଣୀଯା ମନୁଞ୍ଞା ହୋତି। ଅଲଙ୍କାରେହି ୱିହୀନାତି ଚ, ତେନ ଉଜ୍ଜଲାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୩୮।

ରୋମଞ୍ଚପିଞ୍ଛରଚନା, ସାଧୁୱାଦାହିତଦ୍ଧନୀ;

ଲଝଅନ୍ତି'ମେ ମୁନୀମେଘୁ-ମ୍ମଦା ସାଧୁ ସିଖାୱଲା।

୧୩୮। ତମୁଦାହରତି ''ରୋମଞ୍ଚେ''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ରୋମଞ୍ଚା ଲୋମହଂସା ଇୱ ରୋମଞ୍ଚା ଏୱ ୱା, ପିଞ୍ଛାନି ବରିହାନି [ପରିହାରାନି (କ।)] ତେସଂ ରଚନା ଛତ୍ତାକାରେନ ୱିଧାନଂ ଯେସଂ ତେ ତଥା, ''ସାଧୂ''ତି ୱାଦୋ ୱଚନଂ ତଂସଦିସୋଯେୱ ୱା, ଆହିତୋ ଧନି କେକାସଙ୍ଖାତୋ ଯେସଂ ତେ ତଥା, ମୁନିମେଘେନ ମୁନିସଦିସେନ ମୁନିସଙ୍ଖାତେନ ୱା ୱାରିଦେନ ଉମ୍ମଦା ମତ୍ତା ସାଧୁସଦିସା ସାଧୁ ଏୱ ୱା ସିଖାୱଲା ମଯୂରା ଲଝଅନ୍ତି ଲୀଲୋପେତା ୱିଚରନ୍ତି, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ରମନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୩୮। ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରଯୁତ୍ତସୁଖୁମାଲତମୁଦାହରତି ''ରୋମେ''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ରୋମଞ୍ଚପିଞ୍ଛରଚନା ଲୋମହଂସସଦିସା ରୋମା ଏୱ ୱା ପିଞ୍ଛାନଂ ବରିହାନଂ ରଚନା ଛତ୍ତାକାରେନ ୱିଣ୍ଥାରୱନ୍ତା ସାଧୁୱାଦାହିତଦ୍ଧନୀ ''ସାଧୂ''ତି ୱଚନସଦିସେହି ସାଧୁୱାଦେହି ୱା ପୱତ୍ତକେକାନିନ୍ନାଦେହି ସମନ୍ନାଗତା ମୁନିମେଘୁମ୍ମଦା ମୁନିସଦିସେନ ମୁନିସଙ୍ଖାତେନ ୱା ମେଘେନ ସଞ୍ଜାତମଦା ଇମେ ସାଧୁସିଖାୱଲା ସଜ୍ଜନସଦିସା ସାଧୁନୋ ଏୱ ୱା ମଯୂରା ଲଝଅନ୍ତି ଲୀଲୋପେତା ଭୱନ୍ତୀତି। ଇଦଂ ଅସେସୱତ୍ଥୁୱିସଯଂ ସମାସରୂପକଂ ଅମୁଖ୍ୟପକ୍ଖେ ''ରୋମଞ୍ଚା ୱିଯ ସାଧୁୱାଦୋ ୱିଯ ମୁନି ୱିଯ ସାଧୱୋ ୱିଯା''ତି ଚ, ମୁଖ୍ୟପକ୍ଖେ ''ପିଞ୍ଛରଚନା ୱିଯ ଆହିତଦ୍ଧନୀ ୱିଯ ମେଘୋ ୱିଯ ସିଖାୱଲା ୱିଯା''ତି ଉପଚରିତଙ୍କ। ରୋମଞ୍ଚା ଏୱ ପିଞ୍ଛାନୀତି ଚ, ତେସଂ ରଚନା ଯେସନ୍ତି ଚ, ''ସାଧୁ''ଇତି ୱାଦୋତି ଚ, ଆହିତୋ ଚ ସୋ ଧନି ଚେତି ଚ, ସାଧୁୱାଦୋ ଆହିତଦ୍ଧନି ଯେସନ୍ତି ଚ, ମୁନି ଏୱ ମେଘୋତି ଚ, ତେନ ଉମ୍ମଦାତି ଚ, ସାଧୱୋ ଏୱ ସିଖାୱଲାତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ। ''ମୁନୀମେଘୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଦୀଘତ୍ତଂ ଛନ୍ଦାନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ।

୧୩୯।

ସୁଖୁମାଲତ୍ତମତ୍ଥେୱ, ପଦତ୍ଥୱିସଯମ୍ପି ଚ;

ଯଥା ମତାଦିସଦ୍ଦେସୁ, କିତ୍ତିସେସାଦିକିତ୍ତନଂ।

୧୩୯। ନ କେୱଲଂ ସୁଖୁମାଲତା ସଦ୍ଦେୱ, ଅତ୍ଥେପୀତି ଦସ୍ସେତୁମାହ ''ସୁଖୁମାଲତ୍ତ''ମିଚ୍ଚାଦି। ଅତ୍ଥେୱାତି ୱିଜ୍ଜତେୱ, ତଂ ତୁ ଅନୋଚିତ୍ୟଗାମ୍ମାଦିୱଜ୍ଜନା ସମ୍ଭୱତି। ''ଯଥେ''ତି ତମୁଦାହରତି। ମତାଦିସଦ୍ଦେସୁ ୱତ୍ତବ୍ବେସୁ କିତ୍ତିସେସାଦୀନଂ ସଦ୍ଦାନଂ କିତ୍ତନଂ କଥନଂ।

୧୩୯। ଅଯଂ ସୁଖୁମାଲତା ନ କେୱଲଂ ସଦ୍ଦେୱ, ଅତ୍ଥେପୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଆହ ''ସୁଖୁମାଲତ୍ତ''ମିଚ୍ଚାଦି। ସୁଖୁମାଲତ୍ତମତ୍ଥେୱ ପଦତ୍ଥୱିସଯମ୍ପି ଚ ପଦାଭିଧେଯ୍ଯଗୋଚରମ୍ପି ସୁଖୁମାଲତ୍ତଂ ଅତ୍ଥେୱ, ତଞ୍ଚ ଓଚିତ୍ୟହୀନଗାମ୍ମଦୋସପରିହାରେନ ସିଜ୍ଝତି। ''ଯଥା''ତି ତମୁଦାହରତି। ମତାଦିସଦ୍ଦେସୁ ୱତ୍ତବ୍ବେସୁ କିତ୍ତିସେସାଦିସଦ୍ଦାନଂ କିତ୍ତନଂ କଥନନ୍ତି। ମତୋ ଇତିଆଦି ଯେସଂ ''ଜୀୱିତକ୍ଖଯଂ ପତ୍ତୋ'' ଇଚ୍ଚାଦୀନମିତି ଚ, କିତ୍ତିସେସୋ ଇତିଆଦିଯେସଂ ''ଦେୱତ୍ତଂ ଗତୋ, ସଗ୍ଗକାଯମଲଙ୍କରୀ''ତ୍ୟାଦୀନମିତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୪୦।

ସିଲିଟ୍ଠପଦସଂସଗ୍ଗ-

ରମଣୀଯଗୁଣାଲଯୋ;

ସବନ୍ଧଗାରଓ୍ୱୋ ସୋ’ଯଂ,

ସିଲେସୋ ନାମ ତଂ ଯଥା।

୧୪୦। ସିଲେସଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ସିଲିଟ୍ଠେ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ସିଲିଟ୍ଠାନଂ ବନ୍ଧଲାଘଓ୍ୱଭାଓ୍ୱେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସିଲିଟ୍ଠାନଂ ପଦାନଂ ସଂସଗ୍ଗେନ ରମଣୀଯୋ ମନୁଞ୍ଞୋ ଗୁଣୋ ତସ୍ସ ଆଲଯୋ ପଓ୍ୱିଟ୍ଠାନଂ। ବନ୍ଧସ୍ସ ରଚନାଯ ଗାରଓ୍ୱୋ ଅସିଥିଲତା, ସହ ତେନ ଓ୍ୱତ୍ତତୀତି ସବନ୍ଧଗାରଓ୍ୱୋତି ଅନୁଓ୍ୱଦିତ୍ୱା ସୋଯଂ ସିଲେସୋ ନାମାତି ୱିଧୀଯତେ। ‘‘ତଂ ଯଥେ’’ତ୍ୟୁଦାହରତି। ଯଥା ଅଯଂ ସିଲେସୋ, ତଥା ଅଞ୍ଞୋପି ତାଦିସୋ ଦଟ୍ଠଟ୍ଠୋ, ନ ଓ୍ୱଯମେଓ୍ୱେତି ‘‘ତଂ ଯଥା’’ ସଦ୍ଦସ୍ସତ୍ଥୋ।

୧୪୦। ଇଦାନି ସିଲେସଂ ନିଦ୍ଦିସତି ‘‘ସିଲିଟ୍ଠେ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ସିଲିଟ୍ଠପଦସଂସଗ୍ଗରମଣୀଯଗୁଣାଲଯୋ ଠାନକରଣାଦୀହି ଆସନ୍ନଓ୍ୱଣ୍ଣାନଂ ୱିନ୍ୟାସହେତୁ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସିତାନଂ ପଦାନଂ ସମଓ୍ୱାଯେନ ମନୁଞ୍ଞଗୁଣସ୍ସ ପଓ୍ୱିଟ୍ଠାନଭୂତୋ ସବନ୍ଧଗାରଓ୍ୱୋ ବନ୍ଧଗାରଓ୍ୱସଙ୍ଖାତରଚନାଯ ଅସିଥିଲଭାଓ୍ୱେନ ସହ ପଓ୍ୱତ୍ତୋ ସୋ ଅଯଂ ବନ୍ଧୋ ସିଲେସୋ ନାମାତି। ସିଲେସୋ ନାମ ବନ୍ଧଗାରଓ୍ୱୋ, ତପ୍ପଟିପାଦକବନ୍ଧୋପ୍ୟେତ୍ଥ ସିଲେସୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସିଲିଟ୍ଠା ଚ ତେ ପଦା ଚେତି ଚ, ତେସଂ ସଂସଗ୍ଗୋତି ଚ, ତେନ ରମଣୀଯୋତି ଚ, ସୋ ଏଓ୍ୱ ଗୁଣୋତି ଚ, ତସ୍ସ ଆଲଯୋତି ଚ, ବନ୍ଧସ୍ସ ଗୁରୁନୋ ଭାଓ୍ୱୋତି ଚ, ତେନ ସହ ପଓ୍ୱତ୍ତତୀତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ। ତଂ ଯଥା ‘‘ବାଲିନ୍ଦୁ’’ଇଚ୍ଚାଦି।

୧୪୧।

ବାଲିନ୍ଦୁୱିବ୍ଭମଚ୍ଛେଦି-ନଖରାଓ୍ୱଲିକନ୍ତିଭି;

ସା ମୁନିନ୍ଦପଦମ୍ଭୋଜ-କନ୍ତି ୱୋ ଓ୍ୱଲିତା’ଓ୍ୱତଂ।

୧୪୧।‘‘ବାଲିନ୍ଦୁ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ବାଲିନ୍ଦୁନୋ ପଞ୍ଚମୀ [ପଞ୍ଚମୀଚନ୍ଦସ୍ସ (?)] ପଞ୍ଚଦସକଲସ୍ସ ୱିବ୍ଭମୋ ମନୋହରତ୍ତଂ, ତଂ ଛିନ୍ଦତି ସୀଲେନାତି ବାଲିନ୍ଦୁୱିବ୍ଭମଚ୍ଛେଦିଯୋ ପଞ୍ଚମୀଚନ୍ଦସ୍ସ କଲାସନ୍ନିଭାନଂ ନଖରାନଂ ନଖାନଂ ଆଓ୍ୱଲିଯୋ ତାସଂ କନ୍ତିଭି ସୋଭାହି ସହ ଓ୍ୱଲିତା ସଂଯୁତ୍ତା ସା, ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ପଦାନିଯେଓ୍ୱ ଅମ୍ଭୋଜାନି ପଦୁମାନି ତେସଂ କନ୍ତି। ୱୋ ତୁମ୍ହେ ସାମଞ୍ଞେନ ଓ୍ୱଦତି। ଅଓ୍ୱତଂ ପାଲଯତୁ।

୧୪୧।ବାଲିନ୍ଦୁ...ପେ... କନ୍ତିଭି ତରୁଣଚନ୍ଦୱିଲାସୱିନାସନସଭାଓ୍ୱସମନ୍ନାଗତନଖପନ୍ତିସୋଭାହି ସହ ଓ୍ୱଲିତା ସଂଯୁତ୍ତା ସା ମୁନିନ୍ଦପଦମ୍ଭୋଜକନ୍ତି ସା ସମ୍ବୁଦ୍ଧପାଦପଦୁମସୋଭା ୱୋ ତୁମ୍ହେ ଅଓ୍ୱତଂ ରକ୍ଖତୂତି। ବାଲୋ ଚ ସୋ ଇନ୍ଦୁ ଚାତି ଚ, ତସ୍ସ ୱିବ୍ଭମୋତି ଚ, ତଂ ଛିନ୍ଦତି ସୀଲେନାତି ଚ, ନଖାନଂ ଆଓ୍ୱଲିଯୋତି ଚ, ତାସଂ କନ୍ତୀତି ଚ, ବାଲିନ୍ଦୁୱିବ୍ଭମଚ୍ଛେଦିଯୋ ଚ ତା ନଖରାଓ୍ୱଲିକନ୍ତିଯୋ ଚାତି ଚ, ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ପଦାନୀତି ଚ, ତାନିଯେଓ୍ୱ ଅମ୍ଭୋଜାନୀତି ଚ, ତେସଂ କନ୍ତୀତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୪୨।

ଉକ୍କଂସଓ୍ୱନ୍ତୋ ଯୋ କୋଚି,

ଗୁଣୋ ଯଦି ପତୀଯତେ;

ଉଦାରୋ’ଯଂ ଭଓ୍ୱେ ତେନ,

ସନାଥା ବନ୍ଧପଦ୍ଧତି।

୧୪୨। ଉଦାରତ୍ତମଓ୍ୱଧାରଯମାହ ‘‘ଉକ୍କଂସଓ୍ୱନ୍ତୋ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଯୋ କୋଚି ‘‘ଇଦମେଓ୍ୱେ’’ତି ନିଯମାଭାଓ୍ୱା ଗୁଣୋ ଚାଗାତିସଯାଦିକୋ ଉକ୍କଂସଓ୍ୱନ୍ତୋ ଅଧିମତ୍ତୋ ଯଦି ପତୀଯତେ ୱିଞ୍ଞାଯତେ ବନ୍ଧେତି ୱିଞ୍ଞାଯତି ‘‘ବନ୍ଧପଦ୍ଧତୀ’’ତି ଓ୍ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା, ଅଯଂ ଉଦାରୋ ଭଓ୍ୱେତି ୱିଧି। ଉଦାରୋଯଂ ହୋତୁ, କିଂ ତତୋ ସିଯାତି ଆହ ‘‘ତେନି’’ଚ୍ଚାଦି। ତେନ ଉକ୍କଂସଓ୍ୱତା ଗୁଣେନ ବନ୍ଧପଦ୍ଧତି ରଚନକ୍କମୋ ନାଥଭୂତେନ ଉଦାରଗୁଣେନ ସହ ଓ୍ୱତ୍ତତୀତି ସନାଥା,

ସମ୍ପଦାୱାତି [ସମ୍ପଦାୱତୀତି (?)] ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୧୪୨। ଇଦାନି ଉଦାରତ୍ତମୁଦ୍ଦିସତି ‘‘ଉକ୍କଂସେ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଉକ୍କଂସୱନ୍ତୋ ଅତିସଯୱା ଯୋକୋଚି ଗୁଣୋ ଚାଗାତିସଯାଦିକୋ ସଦ୍ଦାୱଲିଯା ପଟିପାଦନୀଯୋ ଆନୁଭାୱୋ ଯଦି ପତୀଯତେ ସଚେ କତ୍ଥଚି ବନ୍ଧେ ୱିଞ୍ଞାଯତେ, ଅଯଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଗୁଣୋ ଉଦାରୋ ନାମ ଭୱେ। ତେନ କିଂ ପଯୋଜନନ୍ତି ଚେ? ବନ୍ଧବନ୍ଧତି ପଦାୱଲି ତେନ ଉକ୍କଂସୱତା ଗୁଣେନ ସନାଥା ସପ୍ପତିଟ୍ଠା ହୋତି। ଉକ୍କଂସୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଚ, ନାଥେନ ସହ ୱତ୍ତତୀତି ଚ, ବନ୍ଧସ୍ସ ପବ୍ଧତୀତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୪୩।

ପାଦମ୍ଭୋଜରଜୋଲିତ୍ତ-ଗତ୍ତା ଯେତୱ ଗୋତମ;

ଅହୋ ତେ ଜନ୍ତୱୋ ଯନ୍ତି, ସଦ୍ଧଥା ନିରଜତ୍ତନଂ।

୧୪୩। ତମୁଦାହରତି ‘‘ପାଦେ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଗୋତମାତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଗୋତ୍ତେନ ଆଲପତି। ତୱ ଭଗୱତୋ ପାଦମ୍ଭୋଜାନଂ ରଜାନି ରେଣୱୋ, ତେହି ଲିତ୍ତାନି ଉପଦେହିତାନି ଗତ୍ତାନି ଯେସନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ଯେ ଜନା ତେ ଜନ୍ତୱୋ ସଦ୍ଧପ୍ପକାରେନ ରଜୋଲୱେନାପ୍ପନୁପଲିତ୍ତତ୍ତା ରଜେହି କିଲେସସଙ୍ଖାତେହି ନିଗ୍ଗତା ନିରଜା, ତେସଂ ଭାୱୋ ନିରଜତ୍ତନଂ ନିକ୍କିଲେସଭାୱଂ ଯନ୍ତି ପାପୁଣନ୍ତି। ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଯତୋ ରଜସା ଲିତ୍ତା ନାମ ସଂକିଲିଟ୍ଠାଯେୱ ସିଯୁଂ, ଭୱଂ ପନ ପାଦରଜସା ୱିଲେପନେ ଜନେ ନିରଜେ କରୋତି। ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଭୱତୋ ଇଦନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୪୩। ଇଦାନି ଉଦାହରତି ‘‘ପାଦମ୍ଭୋଜେ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଭୋ ଗୋତମ ଯେ ସତ୍ତା ତୱ ତୁଯ୍ହଂ ପାଦମ୍ଭୋଜରଜୋଲିତ୍ତଗତ୍ତା ପାଦପଦୁମରେଣୁଲିତ୍ତମତ୍ଥକନଲାଟାଦିସରୀରାୱଯୱଯୁତ୍ତା ତେ ଜନ୍ତୱୋ ସତ୍ତା ସଦ୍ଧଥା କିଲେସସଙ୍ଖାତରଜୋଜଲ୍ଲେହି ଅନୁପଲିତ୍ତତ୍ତା ସଦ୍ଧପ୍ପକାରେନ ନିରଜତ୍ତନଂ ୱିଗତକିଲେସରଜୋଭାୱଂ ଯନ୍ତି ପାପୁଣନ୍ତି, ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିଯଂ। ରଜୋଲିତ୍ତା ନାମ ସଂକିଲିଟ୍ଠା ସିଯୁଂ, ତ୍ୱଂ ପନ ପାଦରଜସା ଉପଲିତ୍ତେପି ସତ୍ତେ ନିରଜେ କରୋସୀତି ଭାୱୋ। ଇହ ଭଗୱତୋ ଉକ୍କଂସଗୁଣୋ ଦୀପିତୋ ହୋତି। ପାଦାନିଯେୱ ଅମ୍ଭୋଜାନୀତି ଚ, ତେସଂ ରଜାନୀତି ଚ, ତେହି ଲିତ୍ତାନି ଗତ୍ତାନି ଯେସନ୍ତି ଚ, ରଜେହି କିଲେସେହି ନିଗ୍ଗତାତି ଚ, ତେସଂ ଭାୱୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୧୪୪।

ଏୱଂ ଜିନାନୁଭାୱସ୍ସ, ସମୁକ୍କଂସୋ'ତ୍ରଦିସ୍ସତି;

ପଞ୍ଞୱା ୱିଧିନା'ନେନ, ଚିନ୍ତଯେ ପରମୀଦିସଂ।

୧୪୪। କୋ ପନେତ୍ଥ ଉକ୍କଂସୱନ୍ତୋ ଗୁଣୋ ଯେନ ବନ୍ଧୋ ସନାଥୋ ସିଯାତି ଚେ? ଆହ ‘‘ଏୱ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ଏୱମିତି ଜିନାନୁଭାୱସ୍ସ ସବ୍ବାସମ୍ଭୁବପଭାୱସ୍ସ ସମୁକ୍କଂସୋ ଅତିସଯୋ ଦିସ୍ସତି ପଦିସ୍ସତେ ଅତ୍ର ବନ୍ଧେ, ତସ୍ମା ଜିନାନୁଭାୱେନ ଉକ୍କଂସୱତା ଗୁଣେନ ବନ୍ଧୋ ସନାଥୋ ସିଯାତି। ପକାରମିମମଞ୍ଞତ୍ରପିଅତିଦିସନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ପଞ୍ଞୱା’’ତିଆଦି। ପଞ୍ଞୱା ପଞ୍ଞାସମ୍ପନ୍ନୋ ଅନେନ ୱିଧିନା ଇମିନା ପକାରେନ ଏଦିସଂ ଏୱରୂପଂ ପରଂ ଅଞ୍ଞଂ ଚିନ୍ତଯେ ୱିତକ୍କେଯ୍ୟ।

୧୪୪। ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତଗୁଣନିଦସ୍ସନଞ୍ଚ ସିସ୍ସାନୁସାସନଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଏୱ’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ଅତ୍ର ଇମିସ୍ସଂ ଅନନ୍ତରଗାଥାଯଂ ଏୱଂ ଯଥାୱୁତ୍ତକ୍କମେନ ଜିନାନୁଭାୱସ୍ସ ତଥାଗତପ୍ପଭାୱସ୍ସ ସମୁକ୍କଂସୋ ଆଧିକ୍କଂ ଦିସ୍ସତି ପଦିସ୍ସତେ, ତସ୍ମା ଜିନାନୁଭାୱସଙ୍ଖାତେନ ଉକ୍କଂସୱତା ଗୁଣେନ ବନ୍ଧୋ ସନାଥୋ ଭୱେଯ୍ୟ। ପଞ୍ଞୱା ପସତ୍ଥଞ୍ଞାଣୱନ୍ତୋ ଅନେନ ୱିଧିନା ଇମିନା କମେନ ଇଦିସଂ ପରଂ ଅଞ୍ଞଂ ଚିନ୍ତଯେ କପ୍ପେଯ୍ୟ।

୧୪୫।

ଉଦାରୋ ସୋପି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ,

ଯଂ ପସତ୍ଥୱିସେସନଂ;

ଯଥା କୀଳଆସରୋ ଲୀଲା-

ହାସ[ହାସୋ (କ।)]ହେମଙ୍ଗଦାଦୟୋ।

୧୪୫। ଅପରମୁଦାରପ୍ପକାରଂ ଦସ୍ସେତୁମାହ ‘‘ଉଦାରୋ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଯଂ ପସତ୍ଥଂ ସିଲାଘନୀଯଂ ୱିସେସନଂ ଉପାଦିଯତି, ସୋପି ନ ପନ ଯଥାୱୁତ୍ତୋୱ ଉଦାରୋ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ। ‘‘ଯଥେ’’ତ୍ଯୁଦାହରତି। କୀଳଆଯ କୀଳଅତ୍ଥଂ ସରୋ, ଲୀଲାଯ ଯୁତ୍ତୋ ହାସୋ, ହେମଂ ହେମମଯମଙ୍ଗଦନ୍ତି ସମାସୋ, ତଂ ଆଦି ଯେସନ୍ତି ବାହିରତ୍ଥୋ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ କୁସୁମଦାମମଣିମେଖଲାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଅଯଂ ତୁ ବନ୍ଧଫରୁସଗାମ୍ମପରିଚ୍ଚାଗା ସମ୍ଭୱତି।

୧୪୫। ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଉଦାରଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଉଦାରୋ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଯଂ ପସତ୍ଥୱିସେସନଂ ପସଂସନୀଯୱିସେସନଂ ହୋତି, ସୋପି ଉଦାରୋତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ। ‘‘ଯଥା’’ତି ତମୁଦାହରତି। କୀଳଆସରୋ କୀଳଆଯ କତୋ ସରୋ। ଲୀଲାହାସୋ ଲୀଲାଯ ଯୁତ୍ତୋ ହାସୋ। ହେମଙ୍ଗଦାଦୟୋ ସୁୱଣ୍ଣକେଯୂରାଇଚ୍ଚାଦୟୋତି। କୀଳଅତ୍ଥାଯ ସରୋତି ଚ, ଲୀଲାଯ ଯୁତ୍ତୋ ହାସୋତି ଚ, ହେମଂ ହେମମଯଂ ଅଙ୍ଗଦନ୍ତି ଚ, ଲୀଲାହାସୋ ଚ ହେମଙ୍ଗଦଞ୍ଚାତି ଚ, ତାନି ଆଦୀନି ଯେସଂ କୁସୁମଦାମମଣିମେଖଲାଦୀନନ୍ତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ଅଯମୁଦାରୋ ବନ୍ଧଫରୁସଗାମ୍ମାଦିଦୋସପରିଚ୍ଚାଗେନ ସିଜ୍ଝତି।

୧୪୬।

ଲୋକିଯତ୍ଥାନତିକ୍କନ୍ତା,

କନ୍ତା ସବ୍ବଜନାନପି;

କନ୍ତି ନାମା’ତିୱୁତ୍ତସ୍ସ,

ୱୁତ୍ତା ସା ପରିହାରତୋ।

ଯଥା ‘‘ମୁନିନ୍ଦ’’ଇଚ୍ଚାଦି।

୧୪୬। କନ୍ତିଂ କଥଯତି ‘‘ଲୋକିଯି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଲୋକେ ୱିଦିତୋ ଲୋକିୟୋ, ତଂ ଲୋକିଯଂ ଅତ୍ଥଂ ଅଭିଧେଯ୍ୟଂ ଅନତିକ୍କନ୍ତା ଅନତୀତା ସବ୍ବେସଂ କୱୀନମିତରେସଂ ୱା ଜନାନଂ ଏୱ କନ୍ତା ମନୋହରା କନ୍ତି ନାମାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଯଂ ପନ ସଦ୍ଦଗୁଣୋ ଅତିୱୁତ୍ତସ୍ସ ୱାକ୍ଯଦୋସସ୍ସ ପରିଚ୍ଚାଗେନ ସମ୍ଭୱତି। ତେନାହ ‘‘ଅତିୱୁତ୍ତସ୍ସା’’ତିଆଦି। ଉଦାହରଣତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋଯେୱ।

୧୪୬। ଇଦାନି କନ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଲୋକିଯି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଲୋକିଯତ୍ଥାନତିକ୍କନ୍ତା ଲୋକେ ପସିଦ୍ଧସଦ୍ଦତ୍ଥମନତିକ୍କନ୍ତା ସବ୍ବଜନାନଂ ସକଲକୱୀନଂ କନ୍ତା ମନୁଞ୍ଞା କନ୍ତି ନାମ ୱୁଚ୍ଚତେ, ସା ଅତିୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତିୱୁତ୍ତଦୋସସ୍ସ ପରିହାରତୋ ୱୁତ୍ତା ଦୋସପରିହାରପରିଚ୍ଛେଦେ କଥିତା ହୋତି। ଅତିୱୁତ୍ତଦୋସପରିହାରତୋ ଏୱ କନ୍ତିଯା ସିଦ୍ଧତ୍ତା ତସ୍ସ ଲକ୍ଖିୟୋ ଏୱ ଏତିସ୍ସା ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଲୋକେ ୱିଦିତୋତି ଚ, ସୋ ଚ ସୋ ଅତ୍ଥୋ ଚେତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ଯଥା’’ତି କନ୍ତିଯା ଉଦାହରଣଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ମୁନିନ୍ଦ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ତଂ ୱୁତ୍ତମେୱ।

୧୪୭।

ଅତ୍ଥବ୍ଯତ୍ତା’ଭିଧେଯ୍ୟସ୍ସା-

ନେଯ୍ୟତା ସଦ୍ଦତୋ’ତ୍ଥତୋ;

ସା’ଯଂ ତଦୁଭଯା ନେଯ୍ୟ-

ପରିହାରେ ପଦସ୍ସିତା।

ଯଥା ‘‘ମରୀଚି’’ଇଚ୍ଚାଦି ଚ, ‘‘ମନୋନୁରଞ୍ଜନୋ’’ଇଚ୍ଚାଦି ଚ।

୧୪୭। ଅତ୍ଥବ୍ୟତ୍ତିଂ ବ୍ୟଞ୍ଜୟତି ‘‘ଅତ୍ଥବ୍ୟତ୍ତାଭିଧେୟ୍ୟସ୍ସ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଅଭିଧେୟ୍ୟସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧଅତ୍ଥସ୍ସ ସଦ୍ଦତୋ ଅତ୍ଥତୋ ୱା ସାମତ୍ଥିୟତୋ ୱା ଅନେୟ୍ୟତା ପତୀତି ଅଞ୍ଞଥା ୱଗମୋ ଗତ୍ୟନ୍ତରାଭାୱା, ଯତୋ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦୁଲ୍ଲଭାୱଗତୀ ସଦ୍ଦ-ସାମତ୍ଥିୟୱିଲଙ୍ଘିନୀ’’ତି। ତମନୁୱଦିତ୍ୱା ଅତ୍ଥବ୍ୟତ୍ତି ୱିଧୀୟତେ। ସା ପନ ବ୍ୟାକିଣ୍ଣନେୟ୍ୟାଦିଦୋସୱଜ୍ଜନାୟ ଜାୟତେ। ତଦୁଭୟା ଜାତା ସାୟଂ ଅନେୟ୍ୟତା ନେୟ୍ୟପରିହାରେ ପଦସ୍ସିତା ପକାସିତା।
ପଠମଦୁତିୟୋଦାହରଣସ୍ସତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ।

୧୪୭। ଇଦାନି ଅତ୍ଥବ୍ୟତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅତ୍ଥବ୍ୟତ୍ତି’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଅଭିଧେୟ୍ୟସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସଦ୍ଦତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଅତ୍ଥସାମତ୍ଥିୟତୋ ଚ ଅନେୟ୍ୟତା ତତ୍ଥେୱ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱା ଆହରିତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱୋ ଅତ୍ଥବ୍ୟତ୍ତି ନାମ, ତଦୁଭୟା ତେହି ଦ୍ୱୀହି ଜାତା ସା ଅୟଂ ଅନେୟ୍ୟତାସଙ୍ଖତା ଅତ୍ଥବ୍ୟତ୍ତି ନେୟ୍ୟପରିହାରେ ନେୟ୍ୟଦୋସପରିହାରପଦେସେ ପଦସ୍ସିତା ପକାସିତାତି। ‘‘ଦୁଲ୍ଲଭାୱଗତୀ ସଦ୍ଦ-ସାମତ୍ଥିୟୱିଲଙ୍ଘିନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅତ୍ଥପତୀତି ପନ ୱିନା ସଦ୍ଦଞ୍ଚ ସାମତ୍ଥିୟଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞଥାନୁପଲବ୍ଭତୀତି ଇହ ‘‘ସଦ୍ଦତୋ ଅତ୍ଥତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥସ୍ସ ବ୍ୟତ୍ତି ପତୀତୀତି ଚ, ନହି ନେୟ୍ୟଂ ଆହରିତବ୍ବଂ ଅସ୍ସ ଅଭିଧେୟ୍ୟସ୍ସାତି ଚ, ତସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ, ତେ ଚ ତେ ଉଭୋ ସଦ୍ଦତ୍ଥା ଚାତି ଚ, ତେ ଅୱୟୱା ଏତିସ୍ସାତି ଚ, ନେୟ୍ୟସ୍ସ ପରିହାରୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ। ଇଦାନି ‘‘ଯଥେ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା ଦ୍ୱିପ୍ପକାରାୟ ଅତ୍ଥବ୍ୟତ୍ତିୟା ଯଥାକ୍କମଂ ଉଦାହରଣମନୁସ୍ସାରେତି ‘‘ମରି’’ଇଚ୍ଚାଦିଗାଥାଦ୍ୱୟେନ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ।

ପୁନ ଅତ୍ଥେନ ଯଥା –

୧୪୮।

ସଭାୱାମଲତା ଧୀର,

ମୁଧା ପାଦନଖେସୁ ତେ;

ଯତୋ ତେ’ୱନତାନନ୍ତ-

ମୋଳିଚ୍ଛାୟା ଜହନ୍ତି ନୋ।

୧୪୮। ପୁନ ଦୁତିୟେ ତୁ ଧୀରାତି ଆମନ୍ତନଂ। ତେ ତୱ ପାଦନଖେସୁ ସଭାୱାମଲତା ପକତିପରିସୁଦ୍ଧତା ମୁଧା ତୁଚ୍ଛା। କସ୍ମାତି ଚେ? ଯତୋ ଯସ୍ମା କାରଣା ତେ ପାଦନଖା ଅୱନତସ୍ସ ସନ୍ନତସ୍ସ ଅନନ୍ତସ୍ସ ନାଗରାଜସ୍ସ ମୋଳିନୋ କିରୀଟସ୍ସ ଅୱନତାନଂ ୱା ନରମରାନଂ ଅନନ୍ତାନଂ ମୋଳିନଂ ଛାୟା ଛୱିୟୋ ନୋ ଜହନ୍ତି ନ ପରିଚ୍ଚଜନ୍ତି, ସଞ୍ଛୱିୟୋ ପନ ଜହନ୍ତୀତି। ଏତ୍ଥ ନଖେସୁ ସଞ୍ଛୱିତ୍ତା ପାଦନଖସ୍ସ ମୋଳିନଂ ନିରନ୍ତରପ୍ପଣାମାବ୍ୟଭିଚାରାନରମରାଦୀନଂ ଭଗୱତୋ ପାଦାରୱିନ୍ଦୱନ୍ଦନଂ ସାମତ୍ଥିୟା ଫୁଟଂ ଗମ୍ୟତେ।

୧୪୮।‘‘ପୁନ ଅତ୍ଥେନ ଯଥା ସଭାୱି’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଧୀର ତେ ତୱ ପାଦନଖେସୁ ସଭାୱାମଲତା ପକତିପରିସୁଦ୍ଧତା ମୁଧା ତୁଚ୍ଛା। କସ୍ମାତି ଚେ? ଯତୋ ଯସ୍ମା ତେ ଚରଣନଖା ଅୱନତାନନ୍ତମୋଳିଚ୍ଛାୟା ପାଦାନତସ୍ସ ଅନନ୍ତନାଗରାଜସ୍ସ କିରୀଟସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧିନୀ, ଅୱନତାନଂ ୱା ଅନନ୍ତାନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ମୋଳିନଂ ଛାୟା କନ୍ତିୟୋ ନୋ ଜହନ୍ତି ନ ୱିଜହନ୍ତି, ପକତିୱଣ୍ଣଂ ପହାୟ କିରୀଟକନ୍ତିସଦିସା ତେ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଏତ୍ଥ ଚନ୍ଦକିରଣସନ୍ନିଭାନଂ ନଖରଂସୀନଂ ସମୀପେ ମୋଳିନଂ ନଖରଂସୀହି ଅମଦ୍ଦିତସକକନ୍ତିୟୁତ୍ତଭାୱମାପଜ୍ଜନଂ ତାଦିସାନଂ ନିରନ୍ତରପ୍ପଣାମାଭାୱାଭାୱତୋ ଖତ୍ତିୟାଦୀନଂ ମୁନିନ୍ଦପାଦାରୱିନ୍ଦଦ୍ୱନ୍ଦେ ନିରନ୍ତରପ୍ପଣାମୋ ସାମତ୍ଥିୟା ୱିଭୂତଂ ଗମ୍ୟତେ। ସସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ, ତେନ ଅମଲାତି ଚ, ତେସଂ ଭାୱୋତି ଚ, ପଠମପକ୍ଖେ ଅୱନତୋ ଚ ସୋ ଅନନ୍ତୋ ଚାତି ଚ, ତସ୍ସ ମୋଳିଇତି ଚ, ତସ୍ସ ଛାୟାୟୋତି ଚ, ଦୁତିୟପକ୍ଖେ ଅନନ୍ତା ଚ ତେ ମୋଳି ଚେତି ଚ, ଅୱନତାନଂ ଅନନ୍ତମୋଳିଇତି ଚ, ତେସଂ ଛାୟାୟୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୧୪୯।

‘‘ବନ୍ଧସାରୋ’’ତି ମଞ୍ଞନ୍ତି, ଯଂ ସମଗ୍ଗାପି ୱିଞ୍ଞୁନୋ;

ଦସ୍ସନାୱସରଂ ପତ୍ତୋ, ସମାଧି ନାମ’ଯଂ ଗୁଣୋ।

୧୪୯। ସମାଧିଫଲଂ କିତ୍ତାହ ‘‘ବନ୍ଧେ’’ତ୍ୟାଦି। ଯନ୍ତି ଯଂ ସମାଧିଂ ବନ୍ଧସ୍ସ ଗଜ୍ଜପଜ୍ଜମିସ୍ସଭାୱସ୍ସ ସାରୋତି ସବ୍ବସ୍ସ ଜୀୱିତଂ ତପ୍ପରାଯତ୍ତା ବନ୍ଧସ୍ସ ସମଗ୍ଗାପି ୱିଞ୍ଞୁନୋ ସବ୍ବେପି କୱିନୋ ମଞ୍ଞନ୍ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତି ଜାନନ୍ତି, ଅଯଂ ସମାଧି ନାମ ସମାଧିକ୍ଖୋ ଗୁଣୋ ଦସ୍ସନେ ପକାସନେ ଅୱସରଂ ଓକାସଂ ଅନୋତ୍ତରତ୍ତା ପରସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତୋ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନୁକ୍କମେନାତି।

୧୪୯। ଇଦାନି ସମାଧୟୋ ନିଦ୍ଦିସତି ‘‘ବନ୍ଧି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ସମଗ୍ଗା ଅପି ୱିଞ୍ଞୁନୋ ସବ୍ବେପି କୱଯୋ ଯଂ ସମାଧିଂ ‘‘ବନ୍ଧସାରୋ’’ତି ପଜ୍ଜଗଜ୍ଜୱିମିସ୍ସସଙ୍ଖାତସ୍ସ ବନ୍ଧସ୍ସ ଜୀୱିତମିତି ମଞ୍ଞନ୍ତି, ଅଯଂ ସମାଧି ନାମ ଗୁଣୋ ଦସ୍ସନାୱସରଂ ପତ୍ତୋ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନୁକ୍କମେନ ଦସ୍ସନୋକାସଂ ପତ୍ତୋ ହୋତି। ବନ୍ଧସ୍ସ ସାରୋତି ଚ, ଦସ୍ସନେ ଅୱସରନ୍ତି ଚ, ତଂ ପତ୍ତୋତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୫୦।

ଅଞ୍ଞଧମ୍ମୋ ତତୋ’ଞ୍ଞତ୍ର,

ଲୋକସୀମାନୁରୋଧତୋ;

ସମ୍ମା ଆଧୀଯତେ’ତ୍ଥେ’ସୋ,

ସମାଧୀତି ନିରୁଚ୍ଚତି।

୧୫୦। କଥମଯଂ ସଦ୍ଦୱୋହାରୋ ବନ୍ଧେ ‘‘ସମାଧୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତ୍ୟାହ ‘‘ଅଞ୍ଞେ’’ତ୍ୟାଦି। ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ପକତାପେକ୍ଖାଯ ଧମ୍ମୋ ଗୁଣୋ ପସିଦ୍ଧୋ, ତତୋ ତସ୍ମା ମୁଖ୍ୟୱିସଯା ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅମୁଖ୍ୟେ ୱିସଯେ ଲୋକସୀମାନୁରୋଧତୋ ଲୋକପ୍ପତୀତ୍ୟନୁୱତ୍ତନେନ ସମ୍ମା ସାଧୁ ଲୋକସୀମାନୁୱତ୍ତନମେୱେହ ସାଧୁତ୍ତଂ ଆଧୀଯତେ ଆରୋପ୍ୟତେ, ଇତି ଇମିନା କାରଣେନ ଏସୋ ଏୱଂୱିଧୋ ଧମ୍ମୋ ‘‘ସମାଧୀ’’ତି ନିରୁଚ୍ଚତୀତିଧ ସମ୍ମା ଆଧୀଯତୀତି ଏୱଂ ନୀହରିତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୫୦। ‘‘ସମାଧୀ’’ତି ଅଯଂ ୱୋହାରୋ ବନ୍ଧୱିସଯେ କଥଂ ପୱତ୍ତତୀତି ଆସଙ୍କାଯଂ ପଠମଂ ନିବ୍ବଚନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଆହ ‘‘ଅଞ୍ଞି’’ଚ୍ଚାଦି। ଯସ୍ମା ଅଞ୍ଞଧମ୍ମୋ ସମାଧାନସ୍ସ ୱିସଯଭୂତଅମୁଖ୍ୟତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ମୁଖ୍ୟୱତ୍ଥୁନୋ ପସିଦ୍ଧଗୁଣୋ, ତତୋ ମୁଖ୍ୟୱିସଯତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅମୁଖ୍ୟୱିସଯେ ଲୋକସୀମାନୁରୋଧତୋ ଲୋକୱୋହାରମରିଯାଦାୱିରୋଧଭାୱେନ ଲୋକପ୍ପତୀତ୍ୟନୁୱତ୍ତନେନେୱ ସମ୍ମା ଆଧୀଯତି ଠପୀଯତି, ଇତି ଇମିନା କାରଣେନ ଏସୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଗୁଣୋ ‘‘ସମାଧୀ’’ତି ନିରୁଚ୍ଚତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଧମ୍ମୋତି ଚ, ଲୋକସ୍ସ ସୀମାତି ଚ, ତସ୍ସା ଅନୁରୋଧୋତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ସମାଧିଉଦ୍ଦେସ

୧୫୧।

ଅପାଣେ ପାଣିନଂ ଧମ୍ମୋ, ସମ୍ମା ଆଧୀଯତେ କ୍ୱଚି;

ନିରୂପେ ରୂପଯୁତ୍ତସ୍ସ, ନିରସେ ସରସସ୍ସ ଚ।

୧୫୨।

ଅଦ୍ରୱେ ଦ୍ରୱଯୁତ୍ତସ୍ସ, ଅକତ୍ତରିପି କତ୍ତୁତା;

କଠିନସ୍ସା’ସରୀରେପି, ରୂପଂ ତେସଂ କମା ସିଯା।

୧୫୧-୧୫୨। ସମାଧାନୱିସଯମାହ ‘‘ଅପାଣେ’’ଇଚ୍ଚାଦି। କ୍ୱଚି ଠାନେ ପାଣିନଂ ପାଣୱନ୍ତାନଂ ପଦତ୍ଥାନଂ ଧମ୍ମୋ ଗୁଣୋ ଅପାଣେ ପାଣୱିରହିତେ ୱତ୍ଥୁନି ସମ୍ମା ଲୋକପତୀତ୍ୟନୁୱତ୍ତନେନ ଆଧୀଯତେ ଆରୋପ୍ୟତେ, ଏୱମୁପରିପି ଯଥାନୁରୂପଂ। ନିରୂପେତି ରୂପୱିରହିତେ ୱତ୍ଥୁନି, କ୍ୱଚୀତି ସବ୍ବତ୍ଥ ଅନୁୱତ୍ତତି। ଅସରୀରେ ଅଘନେ ଅସଂହତେ ୱତ୍ଥୁନି କଠିନସ୍ସ ଦଳ୍ହସ୍ସ, ତେସଂ ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ସମାଧୀନଂ ରୂପଂ ଉଦାହରଣଂ କମା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନୁକ୍କମେନ।

୧୫୧-୧୫୨। ଉଦ୍ଦେସେ ‘‘ସମାଧଯୋ’’ତି ବହୁୱଚନେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ସମାଧୀନଂ ୱିସଯମୁପଦସ୍ସେତି ‘‘ଅପାଣେ’’ଚ୍ଚାଦିନା। କ୍ୱଚି କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଠାନେ ପାଣିନଂ ଧମ୍ମୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧାନଂ ଗୁଣୋ ଅପାଣେ ପାଣରହିତୱତ୍ଥୁମ୍ହି ସମ୍ମା ଲୋକପତୀତିଅନୁସାରେନ ଆଧୀଯତେ ଆରୋପ୍ୟତେ, କ୍ୱଚି ରୂପଯୁତ୍ତସ୍ସ ରୂପୱନ୍ତୱତ୍ଥୁନୋ ଧମ୍ମୋ ନିରୂପେ ରୂପରହିତୱତ୍ଥୁମ୍ହି, କ୍ୱଚି ସରସସ୍ସ ରସୱନ୍ତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ଧମ୍ମୋ ନିରସେ ରସରହିତେ ଚ, କ୍ୱଚି ଦ୍ରୱଯୁତ୍ତସ୍ସ ଦ୍ରୱୱନ୍ତୱତ୍ଥୁନୋ ଧମ୍ମୋ ଅଦ୍ରୱେ ଦ୍ରୱରହିତେ ଚ, କ୍ୱଚି କତ୍ତୁତା କତ୍ତୁଗୁଣୋ ଅକତ୍ତରିପି, କ୍ୱଚି କଠିନସ୍ସ ଥଦ୍ଧସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ଧମ୍ମୋ ଅସରୀରେପି ସରୀରରହିତେପି ସମ୍ମା ଆଧୀଯତେ। ତେସଂ ଛନ୍ନଂ ସମାଧୀନଂ ରୂପଂ ଉଦାହରଣଂ କମା ‘‘ଅପାଣେ ପାଣିନ’’ନ୍ତି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନୁକ୍କମେନ ସିଯା ଭୱେଯ୍ୟାତି। ନ ସନ୍ତି ପାଣା ଅସ୍ସେତି ଚ, ରୂପା ନିଗ୍ଗତୋତି ଚ, ରୂପେନ ଯୁତ୍ତୋତି ଚ, ରସା ନିଗ୍ଗତୋତି ଚ, ରସେନ ସହ ୱତ୍ତମାନୋତି ଚ, ଦ୍ରୱାଅଞ୍ଞୋତି ଚ, ଦ୍ରୱେନ ଦ୍ରୱଭାୱେନ ଯୁତ୍ତୋତି ଚ, କତ୍ତୁତୋ ଅଞ୍ଞୋତି ଚ, କତ୍ତୁନୋ ଭାୱୋତି ଚ, ନତ୍ଥି ସରୀରଂ ଅସ୍ସାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ସମାଧିନିଦ୍ଦେସ

ଅପାଣେ ପାଣିନଂ ଧମ୍ମୋ

୧୫୩।

ଉଣ୍ହାପୁଣ୍ଣିନ୍ଦୁନା ନାଥ, ଦିୱାପି ସହ ସଙ୍ଗମା;

ୱିନିଦ୍ଦା ସମ୍ପମୋଦନ୍ତି, ମଞ୍ଞେ କୁମୁଦିନୀ ତୱ।

୧୫୩।‘‘ଉଣ୍ହା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ନାଥାତି ଲୋକତ୍ତଯେକପଟିସରଣଭୂତତାଯ ଭଗୱନ୍ତଂ ଆଲପତି। ତୱ ଉଣ୍ହାରୋମଧାତୁସଙ୍ଖାତେନ ପୁଣ୍ଣିନ୍ଦୁନା ସହ ସଙ୍ଗମା ସଂଯୋଗେନ କୁମୁଦିନୀ କୁମୁଦିନିଯୋ କୁମୁଦାକରା ଦିୱାପି ୱିନିଦ୍ଦା ୱିଗତସୋପ୍ପା ସମ୍ପମୋଦନ୍ତି ମଞ୍ଞେ ସୁଟ୍ଠୁଯେୱ ପମୋଦନ୍ତୀତି ପରିକପ୍ପେମୀତି। ଏତ୍ଥ ପାଣିଧମ୍ମସ୍ସ ସୁରତରୂପସ୍ସ ସଙ୍ଗମସ୍ସ ୱିନିଦ୍ଦାଯ ସମ୍ପୀଣନସ୍ସ ଚ ଅପାଣିନି ଆରୋପିତପୁମ୍ଭାୱେ ଉଣ୍ହାପୁଣ୍ଣିନ୍ଦୁମ୍ହି, ତଥା ଆରୋପିତିତ୍ଥିଭାୱାସୁ କୁମୁଦିନୀସୁ ଲୋକସୀମାନୁରୋଧେନ ସମାଧାନତୋ ସୋଯଂ ପସିଦ୍ଧୋ ଧମ୍ମୋ ‘‘ସମାଧୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଦଭିଧାଯୀ ସଦ୍ଦୋ ଚ ଉପଚାରତୋ ଅତ୍ଥାନୁଗାମିତ୍ତା ସଦ୍ଦିକୱୋହାରଂ ଦସ୍ସେତି, ଏୱମୁପରିପି ଯଥାଯୋଗଂ।

୧୫୩। ତେସୁ ପାଣିଧମ୍ମସମାଧିନୋ ଉଦାହରଣମାଦିସତି ‘‘ଉଣ୍ହା’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ନାଥ ତୱ ତୁଯ୍ହଂ ଉଣ୍ହାପୁଣ୍ଣିନ୍ଦୁନା ଉଣ୍ହାରୋମମଣ୍ଡଲସଙ୍ଖାତପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦେନ ସହ ସଙ୍ଗମା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମୱାଯହେତୁନା କୁମୁଦିନୀ କେରୱାକରସଙ୍ଖାତା କୁମୁଦିନିଯୋ ଦିୱାପି ୱିନିଦ୍ଦା ୱିକସିତା ସମ୍ପମୋଦନ୍ତି ମଞ୍ଞେ ଅତିସନ୍ତୁଟ୍ଠା ହୋନ୍ତୀତି କପ୍ପେମୀତି ଇନ୍ଦୁସମ୍ପମୋଦୋ ସହସଦ୍ଦେନ ଞାଯତେ। ଏତ୍ଥ ପାଣିଧମ୍ମସଙ୍ଖାତୋ ସୁରତସଙ୍ଗମୋ ଚ ନିଦ୍ଦାପଗମୋ ଚ ସମ୍ପମୋଦନଞ୍ଚାତି ତିଣ୍ଣଂ ଉଣ୍ହାପୁଣ୍ଣିନ୍ଦୁକୁମୁଦିନୀସଙ୍ଖାତେସୁ ଅପାଣେସୁ ଲୋକୱୋହାରାନତିକ୍କମ୍ମ ବୁଦ୍ଧିଯା ଆରୋପନେନ ପାଣିଧମ୍ମତୋ ପସିଦ୍ଧା ତଯୋ ଅତ୍ଥା ଇଧ ସମାଧଯୋ ନାମ, ତପ୍ପଟିପାଦକଗନ୍ଥୋପି ଅତ୍ଥାନୁଗାମିତ୍ତା ତଦୁପଚାରେନ ସମାଧୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପୁଣ୍ଣୋ ଚ ସୋ ଇନ୍ଦୁ ଚେତି ଚ, ଉଣ୍ହା ଏୱ ପୁଣ୍ଣିନ୍ଦୁ ଚାତି ଚ, ୱିଗତା ନିଦ୍ଦା ଯେହୀତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ନିରୂପେ ରୂପଯୁତ୍ତସ୍ସ

୧୫୪।

ଦଯାରସେସୁ ମୁଜ୍ଜନ୍ତା, ଜନା’ମତରସେସ୍ୱି’ୱ;

ସୁଖିତା ହତଦୋସା ତେ, ନାଥ ପାଦମ୍ବୁଜାନତା।

୧୫୪।‘‘ଦଯା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ନାଥ ତେ ପାଦମ୍ବୁଜେସୁ ଆନତା ପଣାମୱସେନ ଜନା ତିଲୋକକୁହରପୱତ୍ତିନୋ ସତ୍ତା ଅମତରସେସ୍ୱିୱ ପୀଯୂସରସେସୁ

ୱିଯ ଦଯାରସେସୁ କରୁଣାରସେସୁ ଗୁଣେସୁ। ‘‘ସିଙ୍ଗାରାଦୋ ୱିସେ ୱୀରିଯେ, ଗୁଣେ ରାଗେ ଦ୍ରୱେ ରସୋ’’ତି [ଅମରକୋସ ୩।୩।୨୨୬] ହି ନିଘଣ୍ଡୁ। ମୁଜ୍ଜନ୍ତା ନିମୁଜ୍ଜମାନା ହତା ନଟ୍ଠା ଦୋସା ୱାତାଦଯୋ ଅମତପକ୍ଖେ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ତୁ ହତା ନଟ୍ଠା ଦୋସା ରାଗାଦଯୋ ଯେସନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ, ତତୋଯେୱ ସୁଖିତା ସୁଖଂ କାଯିକଚେତସିକସୁଖଂ ଇତା ପତ୍ତା ଗତାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୫୪। ଇଦାନି ରୂପଧମ୍ମସମାଧିନୋ ଉଦାହରଣଂ ଉଦ୍ଦିସତି ‘‘ଦଯା’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ନାଥ ତେ ତୱ ପାଦମ୍ବୁଜାନତା ଚରଣପଦୁମେ ପଣତା ଜନା ଦେୱମନୁସ୍ସା ଅମତରସେସୁ ଇୱ ସୁଧାଜଲେସୁ ୱିଯ ଦଯାରସେସୁ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣକରୁଣାଗୁଣେସୁ ମୁଜ୍ଜନ୍ତା ନିମୁଜ୍ଜମାନା ହତଦୋସା ୱିନଟ୍ଠୱାତପିତ୍ତାଦଯୋ ୱିନଟ୍ଠରାଗାଦିଦୋସା ୱା ସୁଖିତା ତତୋଯେୱ ଅଜରାମରସଙ୍ଖାତସୁଖଂ ଇତା ପତ୍ତାତି। ଏତ୍ଥ ରୂପଯୁତ୍ତଜଲେ ଲବ୍ଭମାନଂ ମୁଜ୍ଜନଂ ନିରୂପେ ଦଯାଗୁଣେ ଆରୋପିତଂ ହୋତି। ଦଯା ଏୱ ରସା ଗୁଣାତି ଚ, ଅମତା ଏୱ ରସାତି ଚ, ହତା ୱାତାଦଯୋ ରାଗାଦଯୋ ୱା ଦୋସା ଯେସନ୍ତି ଚ, ପାଦାନି ଏୱ ଅମ୍ବୁଜାନୀତି ଚ, ତେସୁ ଆନତାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

‘‘ସିଙ୍ଗାରାଦୋୱିସେ ୱୀରିଯେ, ଗୁଣେ ରାଗେ ଦ୍ରୱେରସୋ’’ତି [ଅମରକୋସ ୩।୩।୨୨୬] ଏତ୍ଥ ରସସଦ୍ଦୋ ଗୁଣଜଲେସୁ ୱତ୍ତତି।

ନିରସେ ସରସସ୍ସ

୧୫୫।

ମଧୁରେପି ଗୁଣେ ଧୀର, ନପ୍ପସୀଦନ୍ତି ଯେ ତୱ;

କୀଦିସୀମନସୋ ୱୁତ୍ତି, ତେସଂ ଖାରଗୁଣାନଭୋ[ହେ (ସୀ।)]।

୧୫୫।‘‘ମଧୁରେ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଧିଯା ଈରତୀତି ଧୀରୋ, ଭୋ ଧୀର ତୱ ମଧୁରେପି ମନୋହରେପି ଗୁଣେ କରୁଣାଦିକେ ଯେ ନପ୍ପସୀଦନ୍ତି ପସାଦଂ ନ କରୋନ୍ତି, ଖାରଗୁଣାନଂ ଅମଧୁରଗୁଣାନଂ ତେସଂ ଜନାନଂ ମନସୋ ୱୁତ୍ତି ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି କୀଦିସୀତି କିମିୱ ଦିସ୍ସତି, ନ ୱିଞ୍ଞାଯତେ ‘‘ଈଦିସୀ’’ତି। ଯତୋ ତାଦିସଗୁଣାୱବୋଧପରମ୍ମୁଖା ମୋହନ୍ଧକାରସମ୍ବନ୍ଧିତାତି।

୧୫୫। ଇଦାନି ସରସଧମ୍ମସମାଧିନୋ ଉଦାହରଣମୁଦ୍ଦିସତି ‘‘ମଧୁରି’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଭୋ ଧୀର ତୱ ତେ ମଧୁରେ ଅପି ଗୁଣେ ପକତିସୁନ୍ଦରେ କରୁଣାପଞ୍ଞାଗୁଣେପି ଯେ ହୀନାଧିମୁତ୍ତିକା ଜନା ନପ୍ପସୀଦନ୍ତି, ଖାରଗୁଣାନଂ ଅମଧୁରଗୁଣାନଂ ତେସଂ ଜନାନଂ ମନସୋ ୱୁତ୍ତି ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି କୀଦିସୀ କଥଂ ରୁହତି। ଧିଯା ଈରତି ପୱତ୍ତତୀତି ଚ, କା ୱିଯ ସା ଦିସ୍ସତୀତି ଚ, ଖାରା ଗୁଣା ଯେସନ୍ତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ଏତ୍ଥ ସମାଧି ନାମ ରସହୀନେ ଆରୋପିତରସଯୁତ୍ତଧମ୍ମଭୂତଂ ମଧୁରଖାରଗୁଣଦ୍ୱଯଂ।

ଅଦ୍ରୱେ ଦ୍ରୱଯୁତ୍ତସ୍ସ

୧୫୬।

ସଙ୍କପ୍ପସିଦ୍ଧ ଚୂଳଅକ-ପୁଟପେଯ୍ୟା ମହାଗୁଣା;

ଦିସା ସମନ୍ତା ଧାୱନ୍ତି, କୁନ୍ଦସୋଭାସଲକ୍ଖଣା।

୧୫୬।‘‘ସଙ୍କପ୍ପସିଦ୍ଧି’’ଇଚ୍ଚାଦି। ସଙ୍କପ୍ପସିଦ୍ଧସ୍ସ ମହାମୁନିନୋ ଚୂଳଅକପୁଟେନ ପେଯ୍ୟା ପାତବ୍ବା କୁନ୍ଦସୋଭାସଲକ୍ଖଣା କୁନ୍ଦକୁସୁମସ୍ସ ସୋଭାସଦିସା ଜୁତିୱିଜମ୍ଭିନୋ ମହାଗୁଣା ସମନ୍ତା ପରିତୋ ଦିସା ଦିସନ୍ତାନି ଧାୱନ୍ତି।

୧୫୬। ଇଦାନି ଦ୍ରୱଯୁତ୍ତସମାଧିନୋ ଉଦାହରଣମୁଦ୍ଦିସତି ‘‘ସଙ୍କପ୍ପି’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ସଙ୍କପ୍ପସିଦ୍ଧ ସଙ୍କପ୍ପିତେ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନ, ନିପ୍ଫନ୍ନେହି ସଙ୍କପ୍ପେହି ୱା ସମନ୍ନାଗତ ହେ ତଥାଗତ ତୱ ଚୂଳଅକପୁଟପେଯ୍ୟା ଚୂଳଅକପୁଟେନ ପାତବ୍ବୋ କୁନ୍ଦସୋଭାସଲକ୍ଖଣା କୁନ୍ଦସୋଭାହି ସମାନଲକ୍ଖଣା କୁନ୍ଦସୋଭାସଦିସା ୱା ମହାଗୁଣା ସଙ୍ଖ୍ୟାମହନ୍ତତ୍ତା ଆନୁଭାୱମହନ୍ତତ୍ତା ୱା ମହନ୍ତା ୱା ଅରହତ୍ତାଦଯୋ ଗୁଣା ସମନ୍ତା ସମନ୍ତତୋ ଦିସା ଦସଦିସାସୁ ଧାୱନ୍ତୀତି। ଏତ୍ଥ ଦ୍ରୱଯୁତ୍ତଗୁଣଭୂତୋ ଚୂଳଅକପୁଟପେଯ୍ୟଭାୱୋ ଦ୍ରୱରହିତେ ଗୁଣେ ଆରୋପିତୋ ସମାଧି ନାମ ହୋତି। ସଙ୍କେ ଚ ତେ ଅତ୍ଥା ଚେତି ଚ, ତେ ସିଦ୍ଧା

ଯସ୍ସେତି ଚ, ଚୂଳଅଙ୍କମେୱ ପୁଟମିତି ଚ, ତେନ ପେଯ୍ୟାତି ଚ, ମହନ୍ତା ଚ ତେ ଗୁଣା ଚେତି ଚ, କୁନ୍ଦାନଂ ସୋଭାତି ଚ, ତାହି ସମାନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଯେସନ୍ତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଅକଉରି କଉତା

୧୫୭।

ମାରାରିବଲୱିସ୍ସଟ୍ଠା, କୁଣ୍ଠା ନାନାୱିଧା’ଯୁଧା;

ଲଜ୍ଜମାନା’ଞ୍ଜଖ୍ୱେସେନ, ଜିନ ପାଦାନତା ତୱ।

୧୫୭।“ମାରା”ଇଚ୍ଚାଦି। ମାରୋଯେୱ ଅରି ସତ୍ତୁତି ମାରାରୀ, ତେନ, ବଲେନ ଅତ୍ତନୋ ସଡ୍ଢିଯା, ତସ୍ସ ୱା ବଲେନ ସେନାଯ ୱିସ୍ସଟ୍ଠା ଅଭିମୁଖଂ ଛଡ୍ଡିତା ନାନାୱିଧା ଅନେକପ୍ପକାରା ଆଯୁଧା ଭିନ୍ଦିୱାଳଆଦଯୋ କୁଣ୍ଠା[ଭେଣ୍ଡିୱାଲାଦଯୋ (କ।)] ପରିଚ୍ଚତ୍ତତିଖିଣଭାୱା ତାଯେୱ କୁଣ୍ଠଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଲଜ୍ଜମାନା “ଲୋକପ୍ପତୀତାନୁଭାୱାନମମ୍ହାକମ୍ପି ଏୱରୂପଂ ଜାତ”ନ୍ତି ଲଜ୍ଜନ୍ତା ଅଞ୍ଜଖ୍ୱେସେନ “କଥଂ ନାମ ପରେ ଅମ୍ହେ ନ ଜାନେଯ୍ୟୁ”ନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଆୱୁଧୱେସଂ ପରିୱଜ୍ଜିତ୍ୱା କୁସୁମୱେସେନ, ଜିନାତି ଆମନ୍ତନଂ, ତୱ ପାଦାନତା ପାଦେସୁ ସନ୍ନତା।

୧୫୭। ଇଦାନି କଉଧମ୍ମସମାଧିନୋ ଉଦାହରଣମୁଦ୍ଦିସତି “ମାରାରି”ଚ୍ଚାଦିନା। ହେ ଜିନ ମାରାରିବଲୱିସ୍ସଟ୍ଠା ମାରସତ୍ତୁନା ଅତ୍ତନୋ ସଡ୍ଢିଯା ୱିସ୍ସଟ୍ଠା, ମାରାରିନୋ ୱା ସେନାଯ ୱିସ୍ସଟ୍ଠା ଅଭିମୁଖେ ପାତିତା ନାନାୱିଧାଯୁଧା ଅନେକପ୍ପକାରଭିନ୍ଦିୱାଳଔସୁସତ୍ତିତୋମରାଦଯୋ ଆୱୁଧା କୁଣ୍ଠା ଅତିଖିଣା ଲଜ୍ଜମାନା “କସ୍ମା ଏୱଂ ଲୋକପସିଦ୍ଧାନୁଭାୱାନମମ୍ହାକମ୍ପି ଇଦିସଂ ୱିପ୍ପକାରମହୋସୀ”ତି ଲଜ୍ଜନ୍ତା ଅଞ୍ଜଖ୍ୱେସେନ “କଥମମ୍ହେ ପରେ ନ ଜାନେଯ୍ୟୁ”ନ୍ତି ଆୱୁଧୱେସଂ ହିତ୍ୱା ତଦଞ୍ଜଖ୍ଭୂତେନ ପୁପ୍ଫୱେସେନ ତୱ ପାଦାନତା ପାଦସମୀପେ ନତା ଅହେସୁନ୍ତି। ଏତ୍ଥ କଉଧମ୍ମଭୂତଂ ଲଜ୍ଜନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଜଖ୍ୱେସେନ ପରିୱତ୍ତନଞ୍ଚ ଆନତଞ୍ଚେତି ଇମେ ଲଜ୍ଜନାଦୀନଂ ଅକଉଭୂତେସୁ ୱିସଯେସୁ ଆରୋପିତା ସମାଧଯୋ ନାମ ହୋନ୍ତି। ମାରୋ ଏୱ ଅରୀତି ଚ, ବଲେନ ୱିସ୍ସଟ୍ଠାତି ଚ, ମାରାରିନା ବଲୱିସ୍ସଟ୍ଠାତି ଚ ମାରାରିନୋ ବଲଂ ସେନାତି ଚ, ତେନ ୱିସ୍ସଟ୍ଠାତି ଚ, ନାନା ଅନେକୱିଧା ପକାରା ଯେସନ୍ତି ଚ, ଅଞ୍ଜଖ୍ଚେସଂ ୱେସୋତି ଚ, ଅଞ୍ଜଖ୍ଚୋ ଚ ସୋ ୱେସୋ ଚାତି ଚ, ପାଦେସୁ ଆନତାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

କଠିନସ୍ସ ଅସରୀରେ

୧୫୮।

ମୁନିନ୍ଦଭାଣୁମା କାଲୋ-

ଦିତୋ ବୋଧୋଦଯାଚଲେ;

ସଦ୍ଧମ୍ମରଂସିନା ଭାତି,

ଇନ୍ଦମନ୍ଧତମଂ ପରଂ।

୧୫୮।“ମୁନିନ୍ଦ”ଇଚ୍ଚାଦି। ବୋଧୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସଦିସୋ ସୋଯେୱ ୱା ଉଦଯାଚଲୋ ଉଦଯପବ୍ବତୋ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ରତ୍ତିପରିଯନ୍ତେ ଅଭିନିକ୍ଖନ୍ତସମଯେ ଉଦିତୋ ପାତୁଭୂତୋ ମୁନିନ୍ଦୋ ମୁନିନ୍ଦସଦିସୋ ସୋଯେୱ ୱା ଭାଣୁମା ସୂରିଯୋ ଅନ୍ଧତମଂ ଅନ୍ଧକାରଂ ମୋହଂ ୱା ପରଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ସଦ୍ଧମ୍ମରଂସିନା ସଦ୍ଧମ୍ମସଦିସେନ ସଦ୍ଧମ୍ମସଙ୍ଖାତେନ ୱା ରଂସିନା ଭିନ୍ଦଂ ପଦାଲେନ୍ତୋ ଭାତି ସୋଭତୀତି।

୧୫୮। ଇଦାନି କଠିନଧମ୍ମସମାଧିନୋ ଉଦାହରଣମୁଦ୍ଦିସତି “ମୁନିନ୍ଦି”ଚ୍ଚାଦିନା। ବୋଧୋଦଯାଚଲେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସଦିସେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତେ ୱା ଉଦଯପବ୍ବତେ କାଲୋଦିତୋ ରତ୍ତିକ୍ଖଯେ ମାରପରାଜିତସମଯେ ୱା ଉଦିତୋ ପାତୁଭୂତୋ ମୁନିନ୍ଦଭାନୁମା ମୁନିନ୍ଦସଦିସୋ ମୁନିନ୍ଦୋଯେୱ ୱା ସୂରିଯୋ ଅନ୍ଧତମଂ ପକତିଘନନ୍ଧକାରଂ ବହଲମୋହନ୍ଧକାରଂ ସଦ୍ଧମ୍ମରଂସିନା ସଦ୍ଧମ୍ମସଦିସେନ ସଦ୍ଧମ୍ମଭୂତେନ ୱା କିରଣେନ ପରମତିସଯେନ ଭିନ୍ଦଂ ପଦାଲେନ୍ତୋ ଭାତି ସୋଭତୀତି। ଏତ୍ଥ ଥଦ୍ଧଧମ୍ମଭୂତଂ ଭେଦନଂ ଅସରୀରଭୂତେ ଅନ୍ଧକାରେ ବୁଦ୍ଧିଯା ଆରୋପିତଂ

ସମାଧି ନାମ ହୋତି। ମୁନୀନଂ ଇନ୍ଦୋତି ଚ, ସୋଯେଓ ଭାନୁମାତି ଚ, ବୋଧୋ ଏଓ ଉଦଯାଚଲୋତି ଚ, ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ଏଓ ରଂସୀତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୫୯।

ୱମନୁଗ୍ଗିରନାଦ୍ୟେ'ତଂ, ଗୁଣୱୁତ୍ତପରିଚ୍ଚୁତଂ;

ଅତିସୁନ୍ଦରମଞ୍ଞଞ୍ଚ ତୁ, କାମଂ ୱିନ୍ଦତି ଗାମ୍ମତଂ।

୧୫୯। କୋଚି ଧମ୍ମୋ ଅମୁଖ୍ୟୱିସଯେ ବନ୍ଧେ ସୋଭତେ, ନ ମୁଖ୍ୟୱିସଯେତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ୱମନଂ''ଇଚ୍ଚାଦି। ୱମନଞ୍ଚ ଉଗ୍ଗିରନଞ୍ଚ, ଆଦିସଦ୍ଦେନ ୱିରେଚନାଦିପରିଗ୍ଗହୋ। ଏତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଗୁଣା ପଧାନେତରା ପସିଦ୍ଧୱିସଯା ୱିସଯନ୍ତରପରିଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣା ୱୁତ୍ତି ପଯୋଗରୂପା, ତତୋ ଅପରିଚ୍ଚୁତଂ ଅପରିଗଢଇତଂ ସନ୍ତଂ ଅମୁଖ୍ୟଭୂତଂ ଅତିସୁନ୍ଦରଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତମନୋହରମଲଙ୍କାରରୂପତ୍ତା, ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ତୁ ଇତରଂ ପନ ମୁଖ୍ୟନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କାମଂ ଏକନ୍ତେନ ଗାମ୍ମତଂ ଅସବ୍ଭସଭାୱଂ ବନ୍ଧେ ତସ୍ସାନୁଚିତଭାୱତୋ ୱିନ୍ଦତି ପଟିଲଭତି ପସଓତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୫୯। ଇଦାନି ଇମେସ୍ୱେୱ ପାଣିଧମ୍ମାଦୀସୁ କୋଚି ଧମ୍ମୋ ଅମୁଖ୍ୟୱିସଯେ ପଯୁତ୍ତୋ ପସତ୍ଥୋ, ମୁଖ୍ୟୱିସଯେ ପଯୁତ୍ତୋ ଅପସତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୱମନୁଗ୍ଗି''ଚ୍ଚାଦିମାହ। ଏତଂ ୱମନୁଗ୍ଗିରନାଦି ୱମନୌଗ୍ଗିରନୱିରେଚନାଦିକଂ ଗୁଣୱୁତ୍ତପରିଚ୍ଚୁତଂ ଅମୁଖ୍ୟପଯୋଗତୋ ଅଗଢଇତଂ ଅମୁଖ୍ୟଭୂତଂ ଅତିସୁନ୍ଦରଂ ସବ୍ବେସଂ ଅତିପିଯଂ ହୋତି, ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ତୁ ଉତ୍ତତୋ ବ୍ଯତିରେକଂ ମୁଖ୍ୟୱିସଯେ ପଯୁତ୍ତଂ ୱମନୁଗ୍ଗିରନାଦିକଂ ପନ କାମଂ ଏକନ୍ତେନ ଗାମ୍ମତଂ ସଭାୱଅପ୍ପିଯଗାମ୍ମଦୋସତଂ ୱିନ୍ଦତି ସେୱତୀତି। ୱମନଞ୍ଚ ଉଗ୍ଗିରନଞ୍ଚେତି ଚ, ତାନି ଆଦୀନି ଯସ୍ସେତି ଚ, ଗୁଣା ଅପ୍ପଧାନା ୱୁତ୍ତୀତି ଚ, ତତୋ ଅପରିଚ୍ଚୁତନ୍ତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୬୦।

କନ୍ତୀନଂ ୱମନବ୍ଯାଜା, ମୁନିପାଦନଖାୱଲୀ;

ଚନ୍ଦକନ୍ତୀ ପିୱନ୍ତୀୱ, ନିପ୍ପଭଂ ତଂ କରୋନ୍ତିଯୋ।

୧୬୦। ଉଦାହରତି ''କନ୍ତୀନ''ମିଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପାଦନଖାନଂ ଆୱଲୀ ସେଣିଯୋ କନ୍ତୀନଂ ଅତ୍ତନୋ ନିରନ୍ତରଂ ନିସ୍ସରନ୍ତୀନଂ ସୋଭାୱିସେସାନଂ ୱମନବ୍ଯାଜା ଉଗ୍ଗିରନଲେସେନ ଚନ୍ଦକନ୍ତୀ ଚନ୍ଦଚ୍ଛୱିଯୋ ସଙ୍ଘଟ୍ଟ ପଟ୍ଠଟତ୍ତା ପିୱନ୍ତୀୱ ପାନଂ କରୋନ୍ତୀତି ତକ୍କେମି। କୀଦିସୀ ୱିଯାତି ପରିକପ୍ପନାବୀଜମାହ ''ନିପ୍ପଭ''ନ୍ତିଆଦି। ତଂ ଚନ୍ଦଂ ନିପ୍ପଭଂ ପଭାୱିରହିତଂ କରୋନ୍ତିଯୋ ୱିଦହମାନା। ଇଦଞ୍ହି କପ୍ପନାବୀଜଂ ଯତୋ ନଖସୋଭାଲିଙ୍ଗନେନ ଚନ୍ଦସ୍ସ ସୋଭାୱତୋ ନିପ୍ପଭତ୍ତଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ମହତ୍ତଞ୍ଚ ତସ୍ସା ନଖାୱଲିଯୋ ଚନ୍ଦକନ୍ତୀ ପିୱନ୍ତୀତି ପରିକପ୍ପେତି କନ୍ତୀନଞ୍ଚ ୱମନବ୍ଯାଜଂ।

୧୬୦। ଇଟ୍ଠୱିସଯେ ପଯୁତ୍ତୱମନୁଗ୍ଗିରନାଦୀନମୁଦାହରଣମୁଦ୍ଦିସତି ''କନ୍ତୀନ''ମିଚ୍ଚାଦିନା। ମୁନିପାଦନଖାୱଲୀ ମୁନିପାଦନଖସେଣିଯୋ କନ୍ତୀନଂ ଅତ୍ତନୋ ଚନ୍ଦମରୀଚିସଦିସସୋଭାନଂ ୱମନବ୍ଯାଜା ଉଗ୍ଗିରନଲେସେନ ତଂ ନିମ୍ମଲଚନ୍ଦଂ ନିପ୍ପଭଂ କରୋନ୍ତିଯୋ ଅତ୍ତନୋ ସଙ୍ଘଟ୍ଟ ପଟ୍ଠଟତ୍ତା ନିପ୍ପଭଂ କରୋନ୍ତିଯୋ ଚନ୍ଦକନ୍ତୀ ଚନ୍ଦରଂସିଯୋ ପିୱନ୍ତି ମଞ୍ଞେ। ନଖରଂସୀନଂ ସଙ୍ଘଟ୍ଟ ପଟ୍ଠଟତ୍ତା ସପ୍ପଭସ୍ସାପି ଚନ୍ଦସ୍ସ ନିପ୍ପଭତ୍ତଞ୍ଚ ନଖରଂସୀନଂ ଅଧିକତ୍ତଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ଚନ୍ଦକନ୍ତୀ ପିୱନ୍ତି ଇଚ୍ଚେତି ନଖାୱଲୀନଂ ଚନ୍ଦକନ୍ତିପିୱନଞ୍ଚ ସକକନ୍ତିୱମନଞ୍ଚ ପକତି ନ ହୋତି, ବ୍ଯାଜମିତି କୱିନା ପରିକପ୍ପିତଂ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଭତ୍ତସିତ୍ଥାଦିମୁଖ୍ୟୱିସଯତୋ ଅଞ୍ଞକନ୍ତିସଙ୍ଖତଅମୁଖ୍ୟୱିସଯେ ପଯୁତ୍ତଂ ୱମନଂ ଗୁଣୱୁତ୍ତୀତି ଞାତବ୍ବଂ। ୱମନମେୱ ବ୍ଯାଜମିତି ଚ, ମୁନିନୋ ପାଦାତି ଚ, ତେସୁ ନଖାତି ଚ, ତେସଂ ଆୱଲିଯୋତି ଚ, ଚନ୍ଦସ୍ସ କନ୍ତିଯୋତି ଚ, ନିଗ୍ଗତୋ ପଭାହୀତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୬୧।

ଅଚିତ୍ତକତ୍ତୁକଂ ରୁଝ-ମିଚ୍ଚେୱଂ ଗୁଣକମ୍ମ ତଂ[ଗୁଣକମ୍ମକଂ (ସୀ।)];

ସଚିତ୍ତକତ୍ତୁକଂ ପେ'ତଂ, ଗୁଣକମ୍ମଂ ଯଦୁ'ତ୍ତମଂ।

୧୬୧। ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ନିଗମେତି ‘‘ଅଚିତ୍ତ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଇଚ୍ଛେୱଂ ଅଚିତ୍ତୋ କତ୍ତା ଯସ୍ସ ତଂ ଅଚିତ୍ତକତ୍ତୁକଂ। ଗୁଣୋ କମ୍ମଂ ଯସ୍ସ ତଂ ଗୁଣକମ୍ମଂ। ତଞ୍ଚ ୱମନାଦି ରୁଝମତିମନୋହରଂ ଭୱତି ବନ୍ଧୋଚିତତ୍ତା। ନଖାୱଲିଯୋ ହି ଅଚିତ୍ତକତ୍ତାରୋ, କନ୍ତିଯୋ ଗୁଣକମ୍ମନ୍ତି ୱମନମତ୍ତାତିସୁନ୍ଦରଂ। ନେଦମେୱ ରୁଝନ୍ତି ଆହ ‘‘ସଚିତ୍ତ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଏତଂ ୱମନାଦିକଂ ସଚିତ୍ତକତ୍ତୁକମ୍ପିଯଦିଗୁଣକମ୍ମଂ, ଉତ୍ତମଂ ସେଟ୍ଠଂ ବନ୍ଧୋଚିତତ୍ତା।

୧୬୧। ଅନନ୍ତରୋଦାହରଣସ୍ସ ପସତ୍ଥତ୍ତଞ୍ଚ କମ୍ମନି ଗୁଣେ ସତି ସଚିତ୍ତକତ୍ତୁକୱମନାଦିକଞ୍ଚ ଇଟ୍ଠମିତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଚିତ୍ତକତ୍ତୁକ’’ମିଚ୍ଚାଦିମାହ। ଇଚ୍ଛେୱଂ ଇମିନା ପକାରେନ ଅଚିତ୍ତକତ୍ତୁକଂ ନଖାୱଲିସଙ୍ଖାତଅୱିଞ୍ଞାଣକକତ୍ତୁୱନ୍ତଂ ଗୁଣକମ୍ମଂ ନଖକନ୍ତିସଙ୍ଖାତଅପ୍ପଧାନକମ୍ମୱନ୍ତଂ ୱମନାଦିକଂ ରୁଝଂ ରଚନାଯ ଉଚିତତ୍ତା ରୁଚିଜନକଂ ହୋତି, ଏତଂ ୱମନାଦିକଂ ସଚିତ୍ତକତ୍ତୁକମ୍ପି ସୱିଞ୍ଞାଣକକତ୍ତୁୱନ୍ତମ୍ପି ଯଦି ଗୁଣକମ୍ମଂ ଅମୁଖ୍ୟକମ୍ମଂ ଚେ, ଉତ୍ତମଂ ୱିସିଟ୍ଠମେୱ, ‘‘କନ୍ତୀନ’’ନ୍ତି ଭାୱସମ୍ବନ୍ଧେ ଛଟ୍ଠିଯା ସତିପି ୱମନକ୍ରିଯାଯ କମ୍ମତ୍ତଂ ନାତିୱତ୍ତତି। ନହି ଚିତ୍ତଂ ଯେସନ୍ତି ଚ, ଅଚିତ୍ତା କତ୍ତାରୋ ଯସ୍ସାତି ଚ, ଗୁଣୋ କମ୍ମଂ ଯସ୍ସେତି ଚ, ସହ ଚିତ୍ତେନ ୱତ୍ତମାନୋତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ। ଇତି ନିଦସ୍ସନେ ଏୱଂ ପକାରେ ନିପାତୋ, ଅଥ ୱା ୱଚନୱଚନୀଯାନଂ [ୱଚନୱଚନୀଯାଦୀନଂ (କ।)] ନିଗମାରମ୍ଭେ ନିପାତସମୁଦାଯୋ।

୧୬୨।

ଉଗ୍ଗିରନ୍ତୋୱ ସ ସ୍ନେହ-ରସଂ ଜିନୱରୋ ଜନେ;

ଭାସନ୍ତୋ ମଧୁରଂ ଧମ୍ମଂ, କଂ ନ ସମ୍ପୀଣଯେ ଜନଂ।

୧୬୨। ତଦୁଦାହରତି ‘‘ଉଗ୍ଗିରନ୍ତୋୱା’’ତିଆଦିନା। ସୋ ଜିନୱରୋ ଜନେ ସକଲସତ୍ତନିକାଯେ ସ୍ନେହରସଂ ଅତ୍ତନୋ ପେମସଙ୍ଖାତଂ ଅନୁରାଗଂ ଉଗ୍ଗିରନ୍ତୋୱ ୱମନ୍ତୋ ୱିଯ ମଧୁରଂ ଅତିପଣୀତଂ ଧମ୍ମଂ ଭାସନ୍ତୋ କଂ ଜନଂ ନ ସମ୍ପୀଣଯେ, ସବ୍ବମେୱ ସମ୍ପୀଣେତି। ଏତ୍ଥ ଜିନୱରୋ କତ୍ତା ସଚିତ୍ତୋ, ସ୍ନେହରସୋ ଗୁଣକମ୍ମଂ।

୧୬୨। ଇଦାନି ସଚିତ୍ତକକତ୍ତୁପକ୍ଖେ ଉଦାହରଣମୁଦ୍ଦିସତି ‘‘ଉଗ୍ଗିରନ୍ତୋ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ସୋ ଜିନୱରୋ ଜନେ ସକଲସତ୍ତନିକାଯେ ସ୍ନେହରସଂ ଅତ୍ତନୋ ପେମସଙ୍ଖାତଅନୁରାଗଂ ଉଗ୍ଗିରନ୍ତୋ ଇୱ ୱମନ୍ତୋ ୱିଯ ମଧୁରଂ ଆଦିକଲ୍ଯାଣାଦିଭାୱେନ ପଣୀତଂ ଧମ୍ମଂ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଭାସନ୍ତୋ ଦେସେନ୍ତୋ ଯଥାସଯଂ ୱଦନ୍ତୋ କଂ ଜନଂ କୀଦିସଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ନ ସମ୍ପୀଣଯେ, ପୀଣେତି ଏୱାତି। ଏତ୍ଥ ଉଗ୍ଗିରନଂ ଜିନୱରସଙ୍ଖତସଚିତ୍ତକକତ୍ତୁୱନ୍ତମ୍ପି ସ୍ନେହରସସଙ୍ଖାତଅମୁଖ୍ୟକମ୍ମଯୁତ୍ତତ୍ତା ପସତ୍ଥଂ ହୋତି। ସ୍ନେହୋ ଏୱ ରସୋ ଅନୁରାଗୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୬୩।

ଯୋ ସଦ୍ଦସତ୍ଥକୁସଲୋ କୁସଲୋ ନିଘଣ୍ଡୁ-

ଛନ୍ଦୋଅଲଙ୍କତିସୁ ନିଚ୍ଚକତାଭିଯୋଗୋ;

ସୋ’ଯଂ କୱିତ୍ତୱିକଲୋପି କୱୀସୁ ସଙ୍ଖ୍ୟ-

ମୋଗଯ୍ହ ୱିନ୍ଦତି ହି କିତ୍ତି’ମମନ୍ଦରୂପଂ।

ଇତି ସଙ୍ଘରକ୍ଖିତମହାସାମିପାଦୱିରଚିତେ

ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରେ

ଗୁଣାୱବୋଧୋ ନାମ ତତିଯୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୧୬୩। ଗନ୍ଥନ୍ତରାହିତୱାସନାଯ, ତଦନୁବନ୍ଧପଟିଭାନେ ଚାୱିଜମାନେପି ସୁତେନ ଅଭିଯୋଗବଲେନ କୱିତା କିତ୍ତି ଚ ତଦନୁଗତା ସମୁପଲବ୍ଭତୀତି ସମନୁସାସତି ‘‘ଯୋ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ସଦ୍ଦସତ୍ଥେ ବ୍ଯାକରଣେ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ‘‘ଇଦମେୱେ’’ତି ନିଯମାଭାୱା କୁସଲୋ ଛେକୋ ନିଘଣ୍ଡୁମ୍ହି ଅଭିଧାନସତ୍ଥେ ଚ

ଛନ୍ଦସି ୱୁତ୍ତିଜାତିପ୍ପପଞ୍ଚପକାସକଛନ୍ଦୋୱିଚିତିସଙ୍ଖେ ଚ ଅଲଙ୍କତିସୁ ଅଲଙ୍କାରସଙ୍ଖେ ଚ କୁସଲୋ ନ କେୱଲଂ ସଦ୍ଦସଙ୍ଖେୟେୱ, ଅଥ ଚ ପନ ନିଚ୍ଚମନୱରତଂ ଦିୱା ଚ ରତ୍ତୋ ଚ କତୋ ଅଭିଯୋଗୋ ୱାଯାମୋ ରଚନାୱିସଯେ ଯସ୍ସ ସୋଯଂ କୱିଉୱିକଲୋପି ବନ୍ଧକରଣସଙ୍ଖାତକୱିଗୁଣପରିହୀନୋପି କୱୀସୁ କୱିଗୁଣୋପେତେସୁ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଣନଂ ଓଗୟ୍ହ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ଅମନ୍ଦରୂପଂ ଅତିବହୁଂ କିତ୍ତିଂ ପରିସୁଦ୍ଧବନ୍ଧରଚନାଲକ୍ଖଣଂ ତପ୍ପଭୱଂ ଖ୍ୟାତଂ ୱିନ୍ଦତି ପଟିଲଭତେୱାତି।

ଇତି ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରେ ମହାସାମିନାମିକାଯଂ

ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରଟୀକାଯଂ

ଗୁଣାୱବୋଧପରିଚ୍ଛେଦୋ ତତିଯୋ।

୧୬୩। ଇଦାନି ଉଦ୍ଦେସକ୍କମେନ ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରେ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ବ୍ୟାକରଣନିଘଣ୍ଟୁଛନ୍ଦୋପରିୱାରିତେ ଇମସ୍ମିଂ ନିରନ୍ତରାଭିଯୋଗୋ ଇହଲୋକିଯାଦିମହନ୍ତଯସସ୍ସ କାରଣମିତି ସିସ୍ସାନମନୁସାସନ୍ତୋ ‘‘ଯୋ ସଦ୍ଦସତ୍ଥକୁସଲୋ’’ତ୍ୟାଦିମାହ। ଯୋ ଥେରନୱମଜ୍ଝିମେସୁ କୋଚି ସଦ୍ଦସତ୍ଥକୁସଲୋ ସଦ୍ଦାନୁସାସନବ୍ୟାକରଣୱିସଯେ ପକତିପଚ୍ଚଯାଦିୱିଭାଗକପ୍ପନାଯ ଛେକୋ ନିଘଣ୍ଟୁଛନ୍ଦୋଅଲଙ୍କତୀସୁ ଅଭିଧାନଛନ୍ଦୋଅଲଙ୍କାରସତ୍ଥେସୁପି କୁସଲୋ ତଂତଂୱିଭାଗବୁଦ୍ଧୀନଂ ପଟିପାଦନେନ ଛେକୋ ନିଚ୍ଚକତାଭିଯୋଗୋ ଧାରଣମନସିକାରୱସେନ ନିଚ୍ଚଂ କତୁସ୍ସାହୋ ହୋତି। ସୋ ଅଯଂ ଅପ୍ପମାଦୀ କୱିଉୱିକଲୋପି ପକତିସିଦ୍ଧକବ୍ବରଚନଗୁଣରହିତୋପି କୱୀସୁ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ କବ୍ବକତ୍ତୂସୁ ଗଣନଂ ଓଗୟ୍ହ କବ୍ବକରଣଟୀକାକରଣାଦିପକାରେନ ଓଗାହେତ୍ୱା ତଂ ଗଣନଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା ଅମନ୍ଦରୂପଂ ଅନପ୍ପକସଭାୱଂ ଅତିବହୁଂ କିତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦୋସଂ ସତ୍ଥରଚନଲକ୍ଖଣଂ ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜସଞ୍ଚଯଂ, ତପ୍ପଭୱଂ ପସିଦ୍ଧିଂ ୱା ୱିନ୍ଦତି ଲଭତେୱାତି। ଯଥାୱୁତ୍ତସତ୍ଥେସୁ ଅଭିଯୋଗୋ ବନ୍ଧସ୍ସ ଏକନ୍ତକାରଣମେୱ। ୱୁତ୍ତଂ ହି–

‘‘ସାଭାୱିକୀ ଚ ପଟିଭା,

ସୁତଞ୍ଚ ବହୁନିମ୍ମଲଂ;

ଅମନ୍ଦୋ ଚାଭିଯୋଗୋ’ଯଂ,

ହେତୁ ହୋତି’ହ ବନ୍ଧନେ’’ତି [କାବ୍ୟାଦାସ ୧।୧୦୩]।

ତତ୍ଥ ସାଭାୱିକୀ ସଭାୱସିଦ୍ଧା ପଟିଭା ଚ ପଞ୍ଞା ଚ ବହୁ ନିମ୍ମଲଂ ଅନପ୍ପକଂ ନିଜ୍ଜଟଂ ସୁତଞ୍ଚ ଅମନ୍ଦୋ ଅଭିଯୋଗୋ ଚ ଅନପ୍ପକୋ ଅବ୍ଭାସୋ ଚେତି ଅଯମେସୋ ସବ୍ବୋପି ଇହ ବନ୍ଧନେ ଇମିସ୍ସଂ କବ୍ବରଚନାଯଂ ହେତୁ ହୋତି କାରଣଂ ଭୱତୀତି। ସବ୍ବେ ସାସତି ଏତ୍ଥ ଏତେନାତି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ତପ୍ପଚ୍ଚଯଞ୍ଚ ତସ୍ସ ଥାଦେସଞ୍ଚ କତ୍ୱା ସଦ୍ଦସତ୍ଥନ୍ତି ଞାତବ୍ବଂ, ସଦ୍ଦସତ୍ଥେ କୁସଲୋତି ଚ, ନିଘଣ୍ଟୁ ଚ ଛନ୍ଦୋ ଚ ଅଲଙ୍କତି ଅଲଙ୍କାରଞ୍ଚେତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ, ଏତ୍ଥ ଅଲଙ୍କତିସଦ୍ଦୋ ସତ୍ଥାପେକ୍ଖାଯ ନପୁଂସକୋ ହୋତି, ନିଚ୍ଚଂ କତୋ ଅଭିଯୋଗୋ ଅସ୍ସେତି ଚ, କୱିନୋ ଭାୱୋତି ଚ, ତେନ ୱିକଲୋତି ଚ, ଅମନ୍ଦଂ ରୂପଂ ସଭାୱୋ ଯସ୍ସେତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

ଇତି ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରନିସ୍ସଯେ

ତତିଯୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୪। ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରାୱବୋଧପରିଚ୍ଛେଦ

୧୬୪।

ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରସହିତା, ସଗୁଣା ବନ୍ଧପଦ୍ଧତି;

ଅଚ୍ଚନ୍ତକନ୍ତା କନ୍ତାୱ[ଯତୋଅଚ୍ଚନ୍ତକନ୍ତାୱ (କ।)], ୱୁଚ୍ଚନ୍ତେତେ ତତୋ'ଧୁନା।

୧୬୪। ଏୱଂ ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରେ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ସମ୍ପତ୍ତ୍ଥାଲଙ୍କାରଂ ବୋଧଯିତୁମାହ ''ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାର''ଇଚ୍ଚାଦି। ସଗୁଣା ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ପସାଦାଦୀହି ସଦ୍ଦଗୁଣେହି ସହିତା ବନ୍ଧପଦ୍ଧତି କଙ୍କରଚନଂ। ଅଲଙ୍କରୀଯତି କନ୍ତିଂ ନୀଯତି ବନ୍ଧୋ ଏତେହି ସରୀରମିୱ ହାରାଦୀହୀତି ଅଲଙ୍କାରା, ତେହି ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରେହି ଜାତ୍ୟାଦିଲକ୍ଖଣେହି ସହିତା ସଂଯୁତ୍ତା ସତୀ ସଗୁଣା ପତିବ୍ବତାଦିଗୁଣୋପେତା ଅତ୍ଥେନ ଧନେନ ଅଲଙ୍କାରେନ ଆଭରଣେନ ସହିତା ଯୁତ୍ତା କନ୍ତାୱ ଅଙ୍ଗନା ୱିୟ। ଯତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତକନ୍ତା ଅତିସଯରମଣୀଯା ସିୟା, ତତୋ ତେନ କାରଣେନ ଯେ ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରା ଅୱସରଂ ପତ୍ତା, ତେ ଅଧୁନା ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତେ କଥୀଯନ୍ତି।

୧୬୪। ଏୱଂ ସଦ୍ଦାଲଙ୍କାରୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତନ୍ନିସ୍ସଯଂଯେୱ ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରବନ୍ଧମାରଭନ୍ତୋ ''ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରି''ଚ୍ଚାଦିମାହ। ସଗୁଣା ଯଥାୱୁତ୍ତପସାଦାଦିସଦ୍ଦଗୁଣଯୁତ୍ତା ବନ୍ଧପଦ୍ଧତି ପଜ୍ଜଗଜ୍ଜାଦିପଭେଦା ରଚନାୱଲି ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରସହିତା ସଭାୱୱୁତ୍ତିୱଙ୍କୱୁତ୍ତିସଙ୍ଖାତେନ ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରେନ ସଂଯୁତ୍ତା ସଗୁଣା ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରସହିତା କନ୍ତା ଇୱ ପତିବ୍ବତାଦୀହି ଗୁଣେହି ଯୁତ୍ତା ସୁୱଣ୍ଣରଜତମଣିମୁତ୍ତାଦିଧନେହି ଗୀୱେୟ୍ୟକଟକନୂପୁରାଦୀହି ଆଭରଣେହି ଚ ଯୁତ୍ତା ଅଙ୍ଗନାୱ ଅଚ୍ଚନ୍ତକନ୍ତା ଯତୋ ଅତିସଯେନ ରମଣୀଯା, ତତୋ ତସ୍ମା ତେ ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରା ଅଧୁନା ଦାନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତେ। ଅଲଙ୍କରୋନ୍ତି ବନ୍ଧଂ ସରୀରଂ ୱା ଏତେହୀତି ଚ, ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଲଙ୍କାରାତି ଚ, ତେହି ସହିତାତି ଚ, ଗୁଣେହି ସହ ୱତ୍ତତୀତି ଚ, ବନ୍ଧସ୍ସ ପଦ୍ଧତୀତି ଚ, ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅତିସଯେନ କନ୍ତାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୬୫।

ସଭାୱୱଙ୍କୱୁତ୍ତୀନଂ, ଭେଦା ଦ୍ୱିଧା ଅଲଂକ୍ରିୟା;

ପଠମା ତତ୍ଥ ୱତ୍ଥୂନଂ, ନାନାୱତ୍ଥାୱିଭାୱିନୀ।

୧୬୫। କତିପ୍ପଭେଦା ତେ ଇଚ୍ଚାହ ''ସଭାୱ''ଇଚ୍ଚାଦି। ସଭାୱୱୁତ୍ତି ୱଙ୍କୱୁତ୍ତୀତି ଇମେସଂ ଭେଦା ପଭେଦେନ ଅଲଂକ୍ରିୟା ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରାଦ୍ୱିଧାଦ୍ୱିପ୍ପକାରା। ତେସୁ ସଭାୱୱୁତ୍ତି କୀଦିସୀତି ଆହ ''ପଠମା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ତାସୁ ପଠମା ସଭାୱୱୁତ୍ତି ୱତ୍ଥୂନଂ ପଦତ୍ଥାନଂ ଜାତିଗୁଣକ୍ରିୟାଦବ୍ବସଭାୱାନଂ ନାନା ୱିଚିତ୍ତା, ନ ଦ୍ୱେକାୱ ଅୱତ୍ଥା ଅୱସରା ୱିଭାୱିନୀ ପକାସିକା ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା। ଜାତ୍ୟାଦୀନଂ ପଦତ୍ଥାନଂ ଯଥାସଭାୱମନେକପ୍ପକାରଂ ସମ୍ପଦେୱ ୱିୱରନ୍ତୀ ସଭାୱଂ ପଦତ୍ଥାନଂ ୱିଚିତ୍ତଂ ୱଦତୀତି ସଭାୱୱୁତ୍ତି ନାମାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ, ସାୱ ଜାତିୟା ପଦତ୍ଥସରୂପସ୍ସ ତଥାତଥାପଟିପାଦକତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତିଯା [ଦତ୍ତିଯା (କ।)] ଜାତିପି ୱୁଚ୍ଚତି।

୧୬୫। ପସତ୍ଥାଲଙ୍କାରା [ପସତ୍ଥାଦିଅଲଙ୍କାରା (କ।)] ପଭେଦତୋ ଏତ୍ତକାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସଭାୱି''ଚ୍ଚାଦିମାହ। ଅଲଂକ୍ରିୟା ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରା ସଭାୱୱଙ୍କୱୁତ୍ତୀନଂ ଭେଦା ପଭେଦତୋ ଦ୍ୱିଧା ଦ୍ୱିପ୍ପକାରା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ତାସୁଦ୍ୱୀସୁ ପଠମା ସଭାୱୱୁତ୍ତି ୱତ୍ଥୂନଂ ଜାତିଗୁଣକ୍ରିୟାଦବ୍ବଲକ୍ଖଣାନଂ ପଦତ୍ଥାନଂ ନାନାୱତ୍ଥାୱିଭାୱିନୀ ଅନେକପ୍ପକାରସ୍ସ ପକାସିନୀ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଜାତ୍ୟାଦୀନଂ ପଦତ୍ଥାନଂ ଅନେକପ୍ପକାରସଭାୱପକାସିନୀ ସଭାୱୱୁତ୍ତି ନାମ। ଏସାୱ ଜାତି ଗୁଣାଦିଚତୁବ୍ବିଧପଦତ୍ଥାନଂ ସରୂପସଙ୍ଖାତଜାତିୟା ତେହି ଆକାରେହି ପଟିପାଦନତୋ ଉପଚାରତୋ ଜାତି ନାମ ହୋତି। ଜାତ୍ୟାଦିପଦତ୍ଥାନଂଯେୱ ଯଥାସଭାୱଂ ହିତ୍ୱା ୱତ୍ଥୁପରିକପ୍ପିତଅତିସଯୋପମାରୂପକାଦିସରୂପସଙ୍ଖାତଂ ୱଙ୍କସଭାୱଂ ପକାସେନ୍ତୀ ୱଙ୍କୱୁତ୍ତି ନାମ। ଯଭାୱୋ ଚ ୱଙ୍କୋ ଚାତି ଚ, ତେସଂ ୱୁତ୍ତୀତି ଚ, ଅଲଂକରୋନ୍ତି ଏତାହୀତି ଚ, ନାନା ଅନେକା ଚ ସା ଅୱତ୍ଥା ଚାତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

ଯଥା –

୧୬୬।

ଲୀଲାୱିକନ୍ତିସୁଭଗୋ,

ଦିସାଥିରୱିଲୋକନୋ;

ବୋଧିସତ୍ତଙ୍କୁରୋ ଭାସଂ,

ୱିରୋଚି ୱାଚମାସଭିଂ।

୧୬୬।‘‘ଯଥେ’’ତି ତଂ ଉଦାହରତି। ଲୀଲାଯ ୱିଲାସେନ ୱିହିତାଯ ୱିକନ୍ତିଯା ଗମନେନ ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରସଙ୍ଖାତେନ ସୁଭଗୋ ସୁନ୍ଦରୋ ଦିସାସୁ ଦସସୁ ଥିରମଚଲଂ ୱିଲୋକନଂ ଯସ୍ସ ସୋ ବୋଧିସତ୍ତଙ୍କୁରୋ ତଦହୁଜାତୋ ମହାବୋଧିସତ୍ତୋ ଆସଭିଂ ୱାଚଂ ‘‘ଅଗ୍ଗୋହମସ୍ମୀ’’ତିଆଦିକମୁତ୍ତମଂ ନିବ୍ଭୂଯୱଚନଂ ଭାସଂ ୱଦନ୍ତୋ ୱିରୋଚି ୱିସେସେନ ରମଣୀଯତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ। ଅଯଂ ସଭାୱୱୁତ୍ତି। ଏୱଂ ଜାତିସଭାୱୱୁତ୍ତ୍ୟାଦଯୋପି ପରିକପ୍ପନୀଯା।

୧୬୬। ଇଦାନି ସଭାୱୱୁତ୍ତିଯା ଉଦାହରଣଂ ଆହ ‘‘ଯଥା – ଲୀଲାୱିକନ୍ତି’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଲୀଲାୱିକନ୍ତିସୁଭଗୋ ୱିଲାସଗମନେନ ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରେନ ସୁନ୍ଦରୋ ଦିସାଥିରୱିଲୋକନୋ ଦସଦିସାସୁ ଅଚଲଓଲୋକନୋ ବୋଧିସତ୍ତଙ୍କୁରୋ ମହାବୋଧିସତ୍ତଙ୍କୁରୋ ଆସଭିଂ ୱାଚଂ ‘‘ଅଗ୍ଗୋହମସ୍ମୀ’’ତିଆଦିନା ଅଭୀତୱଚନଂ ଭାସଂ ୱଦନ୍ତୋ ୱିରୋଚି ଅସୋଭୀତି। ଇହ ବୋଧିସତ୍ତସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦବ୍ବସ୍ସ ଲୀଲାୱିକନ୍ତିଦିସାଥିରୱିଲୋକନୱଚୋନିଚ୍ଛାରଣସଙ୍ଖତାନଂ ଅୱତ୍ଥାନଂ ପକାସିତତ୍ତା ଦବ୍ବସଭାୱୱୁତ୍ତୀତି ଞାତବ୍ବା। ଏସାଯେୱ ଦବ୍ବଗତଗତ୍ୟାଦିୱିଚିତ୍ରସରୂପଂ ଅଲଙ୍କରଣତୋ ଅଲଙ୍କାରୋ ନାମ, ଦବ୍ବଗତଗତ୍ୟାଦଯୋ ପନ ଅଲଂକିରିଯମାନତ୍ତା ଅଲଂକିରିଯା ନାମ। ଜାତିଗୁଣକ୍ରିଯାସଭାୱୱୁତ୍ତିଯୋପି ଏୱମେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଲୀଲାଯ ଯୁତ୍ତା ୱିକନ୍ତୀତି ଚ, ତାଯ ସୁଭଗୋତି ଚ, ଦିସାସୁ ଥିରଂ ୱିଲୋକନଂ ଯସ୍ସେତି ଚ, ବୋଧିଯା ପଞ୍ଞାଯ ସତ୍ତୋତି ଚ, ସୋଯେୱ ଅଙ୍କୁରୋତି ଚ, ଉସଭସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ। ଉସଭସ୍ସ ଭାୱସଙ୍ଖାତା ଅକମ୍ପନୀଯା ଠିତି ଆସଭଂ ନାମ, ଅକମ୍ପଭାୱତୋ ତେନ ସମାପି ୱାଚା ଉପଚାରତୋ ଆସଭୀ ନାମ ହୋତି।

୧୬୭।

ୱୁତ୍ତି ୱତ୍ଥୁସଭାୱସ୍ସ, ଯା’ଞ୍ଞଥା ସା ପରାଭୱେ;

ତସ୍ସା’ନନ୍ତୱିକପ୍ପତ୍ତା, ହୋତି ବୀଜୋପଦସ୍ସନଂ।

୧୬୭। ଦୁତିଯମାହ ‘‘ୱୁତ୍ତି’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ୱତ୍ଥୁନୋ ଜାତ୍ୟାଦିରୂପସ୍ସ ପଦତ୍ଥସ୍ସ ସଭାୱୋ ଯସ୍ସଂ ଅୱତ୍ଥାଯଂ ଯାଦିସଂ ରୂପଂ ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱେନ ତସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ତଥେତଂ ଦବ୍ବାପନେନ ୱୁତ୍ତି ୱଚନଂ। ପରା ଭୱେ ଅଞ୍ଞା ୱଙ୍କୱୁତ୍ତି ନାମ ସିଯା। କିଂ ସା ସାକଲ୍ଲେନ ୱତ୍ତୁଂ ସକ୍କାତି ଆହ ‘‘ତସ୍ସା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ତସ୍ସା ୱଙ୍କୱୁତ୍ତିଯା ଅନନ୍ତୱିକପ୍ପତ୍ତା ଅପରିମିତଭେଦକତ୍ତା ବୀଜସ୍ସ କାରଣତ୍ତା ସକଲବ୍ଯତ୍ତିବ୍ୟାପିସାମଞ୍ଞରୂପସ୍ସ ଯତୋ ପରେ ୱିଚିତ୍ତାଲଙ୍କାରା ପସୱନ୍ତି, ଉପଦସ୍ସନଂ କଥନଂ ହୋତି ନିରୱସେସାଭିଧାନସ୍ସ କେନାପ୍ୟସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା।

୧୬୭। ଇଦାନି ୱଙ୍କୱୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ୱୁତ୍ତି’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ୱତ୍ଥୁସଭାୱସ୍ସ ଜାତ୍ୟାଦିପଦତ୍ଥସମ୍ବନ୍ଧିନୋ ତାସୁ ତାସୁ ଅୱତ୍ଥାସୁ ଯୋ ସଭାୱୋ ୱିଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ସଭାୱସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥା ୱିଜ୍ଜମାନାକାରଂ ହିତ୍ୱା ୱତ୍ତୁପରିକପ୍ପିତେନ ଅତିସଯୋପମାରୂପକାଦିଅଞ୍ଞପକାରେନ ଯା ୱୁତ୍ତି ଯଂ କଥନଂ ଅତ୍ଥି, ସା ପରାଭୱେ ସଭାୱୱୁତ୍ତିତୋ ଅଞ୍ଞା ୱଙ୍କୱୁତ୍ତି ନାମ ସିଯା। ତସ୍ସା ୱଙ୍କୱୁତ୍ତିଯା ଅନନ୍ତୱିକପ୍ପତ୍ତା ଅପ୍ପମାଣପକ୍କତ୍ତା କଥନେନ ପରିସମାପେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା ନଯତୋ ତସ୍ସ ଅନନ୍ତପକ୍କସ୍ସ ପରିଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ବୀଜୋପଦସ୍ସନଂ କାରଣମତ୍ତସ୍ସ ନିଦସ୍ସନଂ ହୋତି। ୱକ୍ଖମାନଭେଦତୋ ଏକମେକମ୍ପି ଅତ୍ତନା ସଦିସଂ ଅନନ୍ତଭେଦପରିଗ୍ଗହଜାନନତ୍ଥଂ ପହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱତ୍ଥୂନଂ ସଭାୱୋତି ଚ, ଅନନ୍ତା ୱିକପ୍ପା ଯସ୍ସ ସଭାୱସ୍ସେତି ଚ, ତସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ, ବୀଜସ୍ସ ଉପଦସ୍ସନନ୍ତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ୱଙ୍କୱୁତ୍ତିଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରୌଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୬୮।

ତତ୍ଥା’ତିସଯୌପମା-

ରୂପକାୱୁତ୍ତିଦୀପକଂ;

ଅକ୍ଖେପୋ’ତ୍ଥନ୍ତରନ୍ୟାସୋ,

ବ୍ୟତିରେକୋ ୱିଭାୱନା।

୧୬୯।

ହେତୁକ୍କମୋ ପିଯତରଂ, ସମାସପରିକପ୍ପନା;

ସମାହିତଂ ପରିଯାଯ-ୱୁତ୍ତିବ୍ୟାଜୋପୱଣ୍ଣନଂ।

୧୭୦।

ୱିସେସ ରୁଳ୍ହାହଙ୍କାରା,

ସିଲେସୋ ତୁଲ୍ୟଯୋଗିତା;

ନିଦସ୍ସନଂ ମହନ୍ତତ୍ତଂ,

ୱଞ୍ଚନା’ପ୍ପକତତ୍ଥୁତି।

୧୭୧।

ଏକାୱଲି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ, ସହୱୁତ୍ତି ୱିରୋଧିତା;

ପରିୱୁତ୍ତିକ୍କମୋଭାୱୋ, ମିସ୍ସ’ମାସୀ ରସୀ ଇତି।

୧୭୨।

ଏତେ ଭେଦା ସମୁଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ଭାୱୋ ଜୀୱିତମୁଚ୍ଚତେ;

ୱଙ୍କୱୁତ୍ତୀସୁ ପୋସେତି, ସିଲେସୋ ତୁ ସିରିଂ ପରଂ।

୧୬୮-୧୭୨। ଯଥୋଦ୍ଦେସଂ ନିଦ୍ଦିସିତୁକାମୋ ଉଦ୍ଦିସତି ‘‘ତତ୍ଥେ’’ଚ୍ଚାଦି। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ସଂ ୱଙ୍କୱୁତ୍ତିଯଂ ‘‘ଏତେ ଭେଦା ସମୁଦ୍ଦିଟ୍ଠା’’ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସମୁଦ୍ଦିଟ୍ଠାତି ସଙ୍ଖେପନଯେନ ୱୁତ୍ତା। ଅତିସଯୋ ଉପମା ରୂପକଂ ଆୱୁତ୍ତି ଦୀପକଞ୍ଚ, ସମାସୋ ସମାସୱୁତ୍ତି ପରିକପ୍ପନା ଚ, ୱିସେସୋ ରୁଳ୍ହାହଙ୍କାରୋ ଚ, ଜୀୱିତମୁଚ୍ଚତେତି ତଦଭାୱେ ବନ୍ଧସ୍ସ ଛୱସ୍ସେୱ ହେଯ୍ୟତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ସିଲେସୋ ତୁ ୱଙ୍କୱୁତ୍ତୀସୁ ସଭାୱୱୁତ୍ତିଂ ହିତ୍ୱା ୱତ୍ଥୁସଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞଥା ଯଥା ତଥା ପରିକପ୍ପନରୂପାସୁ ଅତିସଯାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତୀସୁ ପରଂ ସିରିଂ କନ୍ତିଂ ପୋସେତି ତଂ ପୂରେତି ଆୱହତୀତି।

୧୬୮-୧୭୨। ଭେଦୱନ୍ତାନଂ ପଦତ୍ଥାନଂ ସଭାୱକଥନଂ ଉଦ୍ଦେସକ୍କମେନ ପାକଟଂ ହୋତୀତି ୱତ୍ତମାନେହି ଅଲଙ୍କାରେହି ଉଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥାତିସଯ…ପେ… ରସୀ’’ତି ଗାଥାଚତୁକ୍କମାହ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତିସ୍ସଂ ୱଙ୍କୱୁତ୍ତିଯଂ ଇତି ଏୱଂ ଏତେ ପଞ୍ଚତିଂସ ଭେଦା ସମୁଦ୍ଦିଟ୍ଠା ସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତାତି। ଏତେସଂ ପନ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ ନିଦ୍ଦେସେ ଆୱିଭୱିସ୍ସତି। ଇମିନା ଭାୱୋ ଚ ସିଲେସୋ ଚ ଅତିପ୍ପସତ୍ଥୋତି ଦୀପେତି। ଭାୱୋ ଭାୱାଲଙ୍କାରୋ ଜୀୱିତଂ ବନ୍ଧସ୍ସ ପାଣଭୂତୋତି ୱୁଚ୍ଚତେ, ଭାୱରହିତସ୍ସ ବନ୍ଧସ୍ସ ଛୱସରୀରସ୍ସ ୱିଯ ଅନୁପାଦେଯ୍ୟତ୍ତା, ସିଲେସୋ ତୁ ସିଲେସାଲଙ୍କାରୋ ପନ ୱଙ୍କୱୁତ୍ତୀସୁ

ଅତିସଯୋପମାଦିୱଙ୍କୱୁତ୍ତୀସୁ ପରମୁକ୍କଂସଭୂତଂ ସିରିଂ ସୋଭଂ ପୋସେତି ପୂରେତି।

ନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୭୩।

ପକାସିକା ୱିସେସସ୍ସ,

ସିଯା'ତିସଯୱୁତ୍ତି ଯା;

ଲୋକାତିକ୍କନ୍ତୱିସଯା,

ଲୋକିଯାତି ଚ ସା ଦ୍ୱିଧା।

୧୭୩। ତନ୍ତାତିସଯୱୁତ୍ତୀନଂ ତାୱ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଆହ ''ପକାସିକା''ଇଚ୍ଚାଦି। ୱିସେସସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଗତସ୍ସାତିମତ୍ତସ୍ସ ପକାସିକାଯାତି ଅନୁୱଦିତ୍ୱା ସା ଅତିସଯୱୁତ୍ତି ସିଯାତି ୱିଧୀଯତେ, ଅତିସଯସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ଉକ୍କଂସସ୍ସ ପଟିପାଦିକା ୱୁତ୍ତି ଅତିସଯୱୁତ୍ତି। ସା ଚ ଦୁୱିଧାତି ଆହ ''ଲୋକ''ଇଚ୍ଚାଦି। ଲୋକଂ ଲୋକପ୍ପତୀତିଂ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ ୱିସଯୋ ଗୋଚରୋ ଯସ୍ସା ସା ଲୋକାତିକ୍କନ୍ତୱିସଯା ଚ ଲୋକେ ଭୱା ଲୋକଠିତିମନତିକ୍କନ୍ତତ୍ତାତି ଲୋକିଯା ଚାତି ଅତିସଯୱୁତ୍ତି ଦ୍ୱିଧା ଦ୍ୱିପ୍ପକାରା ଭୱତି।

୧୭୩। ଇଦାନି ଉଦ୍ଦେସକ୍କମେନ ଅତିସଯୱୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି ''ପକାସି''ଚ୍ଚାଦିନା। ୱିସେସସ୍ସ ଜାତ୍ୟାଦିପଦତ୍ଥଗତଅଧିକୱିସେସସ୍ସ ଯା ୱୁତ୍ତି ପକାସିକା, ସା ଅତିସଯୱୁତ୍ତି ନାମ ସିଯା, ସା ଅତିସଯୱୁତ୍ତି ଲୋକାତିକ୍କନ୍ତୱିସଯା ଚ ଜାତ୍ୟାଦିପଦତ୍ଥାନଂ ଯଥାସଭାୱସଙ୍ଗତଲୋକଠିତ୍ୟାତିକ୍କନ୍ତୱିସଯତ୍ତା ଲୋକାତିକ୍କନ୍ତୱିସଯାତି ଚ ଲୋକିଯାତି ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତଲୋକମନତିକ୍କମ୍ମ ପୱତ୍ତନତୋ ଲୋକିଯାତି ଚେୱଂ ଦ୍ୱିଧା ଦ୍ୱିପ୍ପକାରା ହୋନ୍ତି। ୱଦତୀତି ୱୁତ୍ତି, ଅତିସଯସ୍ସ ୱୁତ୍ତୀତି ଚ, ଲୋକଂ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ ୱିସଯୋ ଏତିସ୍ସାତି ଚ, ଲୋକେ ଭୱାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ''ୱିସେସସ୍ସ ପକାସିକା''ତି ପସିଦ୍ଧଗୁଣାନୁୱାଦେନ ସା ଅତିସଯୱୁତ୍ତି ସିଯାତି ଅପସିଦ୍ଧଂ ଅତିସଯୱୁତ୍ତିୱିଧାନଂ କରୋତି, ଯଥା ''ଯୋ କୁଣ୍ଡଲୀ, ସୋ ଦେୱଦତ୍ତୋ''ତି। ଅନୁୱାଦକଅନୁୱାଦନୀଯଭେଦୋ ଉପରିପ୍ପେୱମେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୧୭୪।

ଲୋକିଯାତିସଯସ୍ସେ'ତେ,

ଭେଦା ଯେ ଜାତିଆଦଯୋ;

ପଟିପାଦୀଯତେ ଦ୍ୱ'ଞ୍ଞ,

ଲୋକାତିକ୍କନ୍ତଗୋଚରା।

୧୭୪। ଅଯଂ ଦ୍ୱିପ୍ପକାରା ଅତିସଯୱୁତ୍ତି ସଭାୱୱୁତ୍ତ୍ୟାଦୀହି ଭିନ୍ନାତି ଚେ? ଆହ ''ଲୋକ''ଇଚ୍ଚାଦି। ଜାତିଆଦଯୋ ଯତୋ ପଦତ୍ଥସ୍ସ ୱିଚିତ୍ତଂ ସରୂପଂ ୱଦତୀତି ୱିଚିତ୍ତସରୂପପଟିପାଦିକା ସଭାୱୱୁତ୍ତିପି ଅଲଙ୍କାରୋ, ଅଲଙ୍କାରିଯଂ ତୁ ୱତ୍ଥୁମତ୍ତଂ, ତତୋ ସଭାୱୱୁତ୍ତ୍ୟାଦଯୋ ଯେ ଭେଦା ୱିସେସା, ଏତେ ଲୋକିଯାତିସଯସ୍ସ ଭେଦା, ଯଥା ସରୀରେ ଯଂ ସହଜଂ ସୁନ୍ଦରତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ପୋସକାପି ମୁତ୍ତାୱଲିପ୍ପଭୁତି ଅଲଙ୍କାରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ବନ୍ଧେପ୍ପଲଙ୍କାରିଯୱତ୍ଥୁନିମିତ୍ତଂ ଧମ୍ମତ୍ତଂ ଯାଯ ଉକ୍କଂସୀଯତି, ସା ଉକ୍କଂସୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସା ଚ ୱୁତ୍ତି ଅଲଙ୍କାରସଦ୍ଦେନ ୱୁଚ୍ଚତେ। ସା ପନ ଅତିସଯୱୁତ୍ତିଯେୱ। ତେନେୱାହ ''ଲୋକିଯାତିସଯସ୍ସେତେ, ଭେଦା ଯେ ଜାତିଆଦଯୋ''ତି। ଯତୋ ଏୱଂ, ତତୋ ଲୋକାତିକ୍କନ୍ତୱିସଯା ଚ ୱିସୁଂ ଦସ୍ସନୀଯାତି ଆହ ''ପଟୀ''ତିଆଦି। ତୁସଦ୍ଦୋ ଭେଦେ। ଅଞ୍ଞ ତୁ ଇଦାନି ପନ ଲୋକାତିକ୍କନ୍ତଗୋଚରା ପଟିପାଦୀଯତେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୧୭୪। ଇଦାନି ଏସା ଦ୍ୱିପ୍ପକାରାପି ଅତିସଯୱୁତ୍ତିସଭାୱୱୁତ୍ତ୍ୟାଦୀହି ଅନଞ୍ଞାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଲୋକିଯେ''ଚ୍ଚାଦିମାହ। ଜାତିଆଦଯୋ

ଜାତିଗୁଣାଦିପଦତ୍ଥଗତୱିଚିତ୍ତସରୂପସ୍ସ ପକାସନତୋ ନିସ୍ସୟୱୋହାରେନ ‘‘ଜାତ୍ୟାଦୟୋ’’ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ଜାତିସଭାୱୱୁତ୍ତିଗୁଣସଭାୱୱୁତ୍ତ୍ୟାଦୟୋ ଯେ ଭେଦା ୱିସେସା, ଏତେ ଲୋକିୟାତିସୟସ୍ସ ଲୋକିୟାତିସୟୱୁତ୍ତିୟାଯେୱ ଭେଦା ଅୱୟୱା। ତତ୍ଥ ଲୋକିୟାତିସୟୱୁତ୍ତି ନାମ ଜାତିସଭାୱୱୁତ୍ତିଗୁଣସଭାୱୱୁତ୍ୟାଦୟୋଯେୱାତି। ଏସାଯେୱ ୱିଚିତ୍ରରୂପପଟିପାଦିକା ଉକ୍କଂସାତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ଲୋକିୟାତିସୟୱୁତ୍ତିୟା ‘‘ଲୀଲାୱିକନ୍ତିସୁଭଗୋ’’ତି ଉଦାହରଣସ୍ସ ଗମ୍ମମାନତ୍ତା ୱକ୍ଖମାନଂ ପଟିଜାନାତି ‘‘ପଟିପାଦୀୟତେ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଅଜ୍ଜ ତୁ ଇଦାନି ପନ ଲୋକାତିକ୍କନ୍ତଗୋଚରା ଅତିସୟୱୁତ୍ତି ପଟିପାଦୀୟତେ ଉଦାହରଣତୋ ନିପ୍ଫାଦୀୟତି। ଲୋକେ ଭୱୋତି ଚ, ତସ୍ସ ଅତିସୟୋ ଆଧିକ୍କମିତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୧୭୫।

ପିୱନ୍ତି ଦେହକନ୍ତୀ ଯେ,

ନେତ୍ତଞ୍ଜଲିପୁଟେନ ତେ;

ନା’ଲଂ ହନ୍ତୁଂ ଜିନେ’ସଂ ତ୍ୱଂ,

ତଣ୍ହଂ ତଣ୍ହାହରୋପି କିଂ।

୧୭୫। ତମୁଦାହରତି ‘‘ପିୱନ୍ତି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଜିନ ତେ ଦେହକନ୍ତୀ ସରୀରସୋଭାଯୋ ଯେ ଜନା ନେତ୍ତଞ୍ଜଲିପୁଟେନ ଅତ୍ତନୋ ନୟନଦ୍ୱନ୍ଦସଙ୍ଖାତେନ ଅଞ୍ଜଲିପୁଟେନ ପିୱନ୍ତି, ଏସଂ ଜନାନଂ ତଣ୍ହଂ ପିପାସଂ ଲୋଭମେୱ ୱା ହରତି ଅନୁପତତି [ଅପନୟତି (?)]। ତଣ୍ହାହରୋପି ସମାନୋ ତ୍ୱଂ ହନ୍ତୁଂ ନିୱତ୍ତିତୁଂ କିଂ ନାଲଂ କସ୍ମା ଅସମତ୍ଥୋସି। ତଣ୍ହାହରା ନାମ ତଣ୍ହମେୱ ନୁଦନ୍ତି। ଅତ୍ର ହନନ୍ତାମପିହ ସମ୍ପନୁଦତି ଲୋକଠିତିଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଦେହକନ୍ତିୟା ବହୁଉନଧମ୍ମୋ ୱୁତ୍ତୋ।

୧୭୫। ଇଦାନି ପଟିଞ୍ଞାତାନୁସାରେନ ପଟିପାଦେତି ‘‘ପିୱନ୍ତି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଭୋ ଜିନ ତେ ତୁୟ୍ହଂ ଦେହକନ୍ତୀ ସରୀରସୋଭାଯୋ ଯେ ଜନା ନେତ୍ତଞ୍ଜଲିପୁଟେନ ନେତ୍ତସଙ୍ଖାତେନ ହତ୍ଥପୁଟେନ ପିୱନ୍ତି, ଏସଂ ସାଧୁଜନାନଂ ତଣ୍ହଂ ପିପାସଂ ଲୋଭମେୱ ୱା ତଣ୍ହାହରୋପି ତ୍ୱଂ ସବ୍ବେସଂ ତଣ୍ହାୱିନାସକୋପି ହନ୍ତୁଂ ନିୱାରେତୁଂ କିଂ ନାଲଂ କସ୍ମା ଅସମତ୍ଥୋସୀତି। ଏତ୍ଥ ପିୱନଂ ନାମ ପିପାସଂ ୱିନେତୀତି ଲୋକସଭାୱୋ। ତଣ୍ହଂ ହନ୍ତୁଂ ନାଲମିତି ଲୋକସଭାୱମତିକ୍କନ୍ତତ୍ତୋ। କନ୍ତୀନଂ ଅଧିକପିୟତା ଅତିସୟଧମ୍ମୋ, ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତି ପନ ତଣ୍ହଂ ହନ୍ତୁଂ ନାଲମିତି ଲୋକାତିକ୍କନ୍ତଅତ୍ଥଂ ୱିସୟଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ ହୋତି। ସା ପନ କଥେତୁମିଚ୍ଛିତଂ କନ୍ତୀନଂ ଅଧିକପିୟତଂ ତଣ୍ହାହନନେ ଅସମତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ଦୀପେତୀତି ୱଙ୍କୱୁତ୍ତି ନାମ। ୱୁଚ୍ଚମାନାନଂ ଉପମାରୂପକାଦୀନମ୍ପି ୱଙ୍କୱୁତ୍ତିତା ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥସ୍ସ ପକାରନ୍ତରେନ ପକାସନତୋଯେୱ। ଯଥା ନାମ ସରୀରସହଜଂ ପୀନତ୍ତାଦିସୁନ୍ଦରତ୍ତଂ ଉଦ୍ଦୀପନାକାରେନ ଠିତା କଟକୌଣ୍ଡୀସହାରାଦୟୋ ଅଲଙ୍କାରା ନାମ ଭୱନ୍ତି, ଏୱଂ ବନ୍ଧସରୀରସଙ୍ଖାତେ ଅଲଙ୍କରଣୀୟୱତ୍ଥୁମ୍ହି ୱିଜ୍ଜମାନଅତିପିୟତାଦିମେୱ ଉଦ୍ଦୀପେତ୍ୱା ଅଲଙ୍କୁରୁମାନା ‘‘ତଣ୍ହାହରୋସି ତ୍ୱଂ ଏସଂ କନ୍ତୀ ପିୱନ୍ତାନଂ ତଣ୍ହଂ ହନ୍ତୁଂ ନାଲ’’ମିତି ୱାଚାଭଙ୍ଗୀ ଅଲଙ୍କାରୋ ନାମ। ଅଲଙ୍କାରିୟଂ ନାମ ଅଲଙ୍କାତବ୍ବକନ୍ତିପିୟତାୟ ବହୁତ୍ତନ୍ତି। ଉତ୍ତରିପି ଅଲଙ୍କାରଅଲଙ୍କାରିୟୱିଭାଗୋ ଚ ଅନୁରୂପତୋ ଯୋଜନକ୍କମୋ ଚ ଏୱମେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଦେହେ କନ୍ତୀତି ଚ, ଅଞ୍ଜଲୀଯେୱ ପୁଟୋତି ଚ, ନେତ୍ତାନିଯେୱ ଅଞ୍ଜଲିପୁଟୋତି ଚ, ତଣ୍ହଂ ହରତୀତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୭୬।

ଉପମାନୋପମେୟ୍ୟାନଂ, ସଧମ୍ମତ୍ତଂ ସିୟୋ’ପମା;

ସଦ୍ଦତ୍ଥଗମ୍ମା ୱାକ୍ୟତ୍ଥ-ୱିସୟାତି ଚ ସା ତିଧା।

୧୭୬। ଉପମଂ ନିଦ୍ଦିସତି ‘‘ଉପମାନେ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଉପମୀୟତେ ଅନେନାତି ଉପମାନଂ, ପଦୁମାଦିକୱତ୍ଥୁ। ପଦୁମାଦିକୋ ତୁ ସଦ୍ଦୋ ଉପମାନୱାଚକୋ। ଉପମୀୟତୀତି ଉପମେୟ୍ୟଂ, ମୁଖାଦିକୱତ୍ଥୁ। ମୁଖାଦିକୋ ସଦ୍ଦୋ ତୁ ଉପମେୟ୍ୟୱାଚକୋ। ତେସଂ ଉପମାନୋପମେୟ୍ୟାନଂ ପଦୁମାଦିମୁଖାଦିୱତ୍ଥୂନଞ୍ଚ। ସଧମ୍ମତ୍ତନ୍ତି ସମାନୋ ଧମ୍ମୋ କନ୍ତିମନ୍ତତା ଯସ୍ସ ସୋ ସଧମ୍ମୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସଧମ୍ମସଦ୍ଦସ୍ସ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତସମାନେନ ଧମ୍ମେନ ସହ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ସଧମ୍ମତ୍ତଂ ଉପମାନୋପମେୟ୍ୟପତିଟ୍ଠିତଂ ଉପମା ସିୟା, ଉପମୀୟତି ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ସମ୍ବନ୍ଧୋତି କତ୍ୱା। ସା ପନାଲଙ୍କାରିୟସ୍ସ

ଧମ୍ମସ୍ସାତିସଯପଟିପାଦନପ୍ପକାରୋ। କତିୱିଧା ସାତି ଆହ ‘‘ସଦ୍ଦ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ସଦ୍ଦୋ ଚ ଅତ୍ଥୋ ଚ, ତେହି ଗମ୍ମା ପତୀଯମାନା ସଦ୍ଦତ୍ଥଗମ୍ମା। ୱାକ୍ୟଂ ପଦସମୁଦାଯୋ। ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱିସଯୋ ଗୋଚରୋ ଯସ୍ସା ୱାକ୍ୟତ୍ଥୱିସଯାତି ଚ ସା ଉପମା ତିୱିଧା ସଦ୍ଦଗମ୍ମଅତ୍ଥଗମ୍ମୱାକ୍ୟତ୍ଥୱିସଯାତି ତିଧା ହୋତି।

୧୭୬। ଇଦାନି ଉପମାଲଙ୍କାରଂ ନିଦ୍ଦିସତି ‘‘ଉପମାନୋ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟାନଂ ଚନ୍ଦନୀଲୁପ୍ପଲଦଲାଭାଦୀନଂ ଆନନନଯନାଦୀନଞ୍ଚ ପଦତ୍ଥାନଂ ସଧମ୍ମତ୍ତଂ କନ୍ତିମନ୍ତତାପୀନତାଦିତୁଲ୍ୟଧମ୍ମସମ୍ବନ୍ଧୋ ଉପମା ନାମ ସିଯା, ସା ଅଲଙ୍କରଣୀଯୱତ୍ଥୁନୋ ଆଧିକ୍କପଟିପାଦନପ୍ପକାରା ଉପମା ସଦ୍ଦତ୍ଥଗମ୍ମା ସଦ୍ଦଗମ୍ମା ଚ ଅତ୍ଥଗମ୍ମା ଚ ୱାକ୍ୟତ୍ଥୱିସଯା ଚ, ଇତି ଏୱଂ ତିଧା ତିପ୍ପକାରା ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟଭୂତାନଂ ଚନ୍ଦାନନାଦିପଦତ୍ଥାନଂ ସଧମ୍ମସଙ୍ଖାତୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞତୁଲ୍ୟକନ୍ତିମନ୍ତତାପୀନତାଦିଧମ୍ମଯୋଗୋ ପଦତ୍ଥାନଂ ଉପମତ୍ଥସ୍ସ ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ଉପଚ୍ଚାନତାଯ ଉପମା ନାମ ହୋତି, ତନ୍ନିସ୍ସଯଚନ୍ଦାଦଯୋ ପନ ନିସ୍ସିତୱୋହାରେନ ଉପମା ନାମ ହୋତି, ଉପମାନଭୂତଚନ୍ଦାଦିଅତ୍ଥପଟିପାଦକୋ ଚନ୍ଦିମାଦିସଦ୍ଦୋପି ତଦତ୍ଥେନ ଉପମା ନାମ ହୋତି, ଉପମେଯ୍ୟୁପମେଯ୍ୟନିସ୍ସଯତପ୍ପଟିପାଦକାନମ୍ପି ଉପମେଯ୍ୟଭାୱୋ ଏୱମେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଉପମୀଯତେ ଅନେନାତି ଉପମାନନ୍ତି କତ୍ୱା ଚନ୍ଦାଦି ଉପମାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଉପମୀଯତୀତି ଉପମେଯ୍ୟଂ, ଆନନାଦି, ଉପମାନଞ୍ଚ ଉପମେଯ୍ୟଞ୍ଚାତି ଚ, ସମାନୋ ଚ ସୋ ଧମ୍ମୋ ଚେତି ଚ, ତସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ, ସଦ୍ଦୋ ଚ ଅତ୍ଥୋ ଚାତି ଚ, ତେହି ଗମ୍ମାତି ଚ, ୱାକ୍ୟସ୍ସ ଅତ୍ଥୋତି ଚ, ସୋ ୱିସଯୋ ଯସ୍ସା ଉପମାଯାତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୧୭୭।

ସମାସପଚ୍ଚଯେୱାଦୀ, ସଦ୍ଦା ତେସଂ ୱସା ତିଧା;

ସଦ୍ଦଗମ୍ମା ସମାସେନ, ମୁନିନ୍ଦୋ ଚନ୍ଦିମାନନୋ।

୧୭୭। ତତ୍ଥ ସଦ୍ଦଗମ୍ମାପି ତିଧା ସିଯାତି ଦସ୍ସେତୁମାହ ‘‘ସମାସ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ସମାସୋ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ଚ ଇୱାଦି ଚ, ତେ ସଦ୍ଦା ନାମ, ସଦ୍ଦସଦ୍ଦେନ ସମାସାଦଯୋ ୱତ୍ତୁମଧିପ୍ପେତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେସଂ ସମାସାଦୀନଂ ୱସା ସଦ୍ଦଗମ୍ମା ତିଧା ହୋତି ସମାସସଦ୍ଦଗମ୍ମା ପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦଗମ୍ମା ଇୱାଦିସଦ୍ଦଗମ୍ମାତି, ସମାସେନ ସମାସସଦ୍ଦେନ ଗମ୍ମା ଉପମା ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସେସୋ। ଉଦାହରତି ‘‘ମୁନିନ୍ଦୋ ଚନ୍ଦିମାନନୋ’’ତି, ଚନ୍ଦିମା ୱିଯ ରୁଚିରମାନନଂ ମୁଖଂ ଯସ୍ସ ସୋ ଚନ୍ଦିମାନନୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଚନ୍ଦିମଂ ଉପମାନଂ, ଆନନଂ ଉପମେଯ୍ୟଂ, ରୁଚିରତ୍ତଂ ଧମ୍ମୋ, ଚନ୍ଦିମାନନାନଂ ସମାନଧମ୍ମସମ୍ବନ୍ଧିଜୋତକୋ ୱିଯସଦ୍ଦୋ, ତେସୁ ସାଧାରଣଧମ୍ମୱାଚକସ୍ସ ୱିଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଚୋପମାଜୋତକସ୍ସାପ୍ପଯୋଗୋ ସମାସେନେୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା, ଏତ୍ଥ ପନ ୱିଯସଦ୍ଦୋ ଚନ୍ଦିମାସଦ୍ଦେନ ଉପମାନୱାଚକେନ ସମ୍ବନ୍ଧମୁପଗତୋ ଚନ୍ଦଗତମେୱ ସଦିସତ୍ତଂ ୱଦତି, ମୁଖଗତଂ ପନ ସାମତ୍ଥିଯା ପଦୀଯତେ, ଏୱମୀଦିସଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୭୭। ତେସୁ ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ସଦ୍ଦଗମ୍ମସ୍ସ ତିୱିଧତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଆହ ‘‘ସମାସେ’’ଚ୍ଚାଦି। ସମାସପଚ୍ଚଯେୱାଦୀ ସମାସୋ, ଆଯାଦିପଚ୍ଚଯା, ଇୱାଦଯୋ ଚ ସଦ୍ଦା ନାମ, ତେସଂ ସମାସାଦୀନଂ ୱସା ଭେଦେନ ସଦ୍ଦଗମ୍ମା ତିଧା ସମାସସଦ୍ଦଗମ୍ମା ପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦଗମ୍ମା ଇୱାଦିସଦ୍ଦଗମ୍ମାତି ତିୱିଧା ହୋତି। ସମାସେନ ସମାସସଦ୍ଦେନ ଗମ୍ମୋପମା ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ମୁନିନ୍ଦୋ ଚନ୍ଦିମାନନୋ’’ତି। ମୁନିନ୍ଦୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଚନ୍ଦିମାନନୋ ଚନ୍ଦସମାନମନୋହରମୁଖମଣ୍ଡଲେନ ଯୁତ୍ତୋ ହୋତି, ସମାସୋ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ଚ ଇୱୈତି ଇଦଂ ଆଦି ଯେସଂ ୱାଦୀନନ୍ତି ଚ, ସଦ୍ଦେନ ଗମ୍ମାତି ଚ, ମୁନୀନଂ ଇନ୍ଦୋତି ଚ, ଚନ୍ଦିମା ୱିଯ ରୁଚିରଂ ଆନନଂ ମୁଖଂ ଯସ୍ସେତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ଏତ୍ଥ ‘‘ଚନ୍ଦିମା’’ତି ଉପମାନଂ, ‘‘ଆନନ’’ନ୍ତି ଉପମେଯ୍ୟଂ, ରୁଚିରତ୍ତଂ ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟାନଂ ସାଧାରଣଧମ୍ମୋ, ‘‘ୱିଯା’’ତି ସଦ୍ଦୋ ଚନ୍ଦାନନାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଆନନଗତରୁଚିରତ୍ତଂ ଚନ୍ଦେ ଚ, ଚନ୍ଦଗତରୁଚିରତ୍ତଂ ଆନନେ ଚ ଅତ୍ଥୀତି ସମାନଧମ୍ମସମ୍ବନ୍ଧଂ ଜୋତେତି, ଇହ ସାଧାରଣଧମ୍ମୱାଚକସ୍ସ ରୁଚିରସଦ୍ଦସ୍ସ, ତୁଲ୍ୟଧମ୍ମସଙ୍ଖାତୋପମାଜୋତକସ୍ସ ୱିଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ଅପ୍ପଯୋଗୋ ତେସଂ ଅତ୍ଥାନଂ ସମାସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଉପମାନୱାଚକେନ ଚନ୍ଦିମାସଦ୍ଦେନ ଯୁତ୍ତୋ ୱିଯ ସଦ୍ଦୋ ଚନ୍ଦଗତସଦିସତ୍ତଂ ଜୋତେତି, ମୁଖଗତସଦିସତ୍ତଂ ପନ ସାମତ୍ଥିଯା ପତୀଯତେ। ତଥା ହି ମୁଖଂ ଚନ୍ଦସମାନମାଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଚନ୍ଦସ୍ସ ମୁଖସଦିସତ୍ତଂ ୱିନା ନ ଭୱତୀତି ଅଞ୍ଞଥାନୁପପତ୍ତି ସାମତ୍ଥିଯନ୍ତି।

୧୭୮।

ଆଯାଦୀ ପଚ୍ଚଯା ତେହି, ୱଦନଂ ପଙ୍କଜାଯତେ;

ମୁନିନ୍ଦନଯନଦ୍ୱନ୍ଦଂ, ନୀଲୁପ୍ପଲଦଲୀଯତି।

୧୭୮। ଇଦାନି ପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦଗମ୍ମଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଆଯାଦି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଆଯାଦୀତି ଆଯଈଯକପଚ୍ଚଯାଦଯୋ ପଚ୍ଚଯା ପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦା ନାମ, ତେହି ପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦେହି ଗମ୍ମା ଉପମା ୱୁଚ୍ଚତି। ଉଦାହରତି ‘‘ୱଦନ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ପଙ୍କଜମିୱ ରୁଚିରମାଚରତି ପଙ୍କଜାଯତେ। ଏତ୍ଥାପି ପଙ୍କଜମୁପମାନଂ,

ଆଚରଣକ୍ରିଯାଯ କତ୍ତୁଭୂତଂ ଆନନମୁପମେଯ୍ୟଂ, ରୁଚିରତ୍ତଂ ସଧମ୍ମୋ, ପଙ୍କଜାନନାନଂ ସମାନଧମ୍ମସମ୍ବନ୍ଧଜୋତକୋ ଇଵସଦ୍ଦୋ। ତତ୍ଥ ରୁଚିର ଇଵସଦ୍ଦାନଂ ପୁବ୍ବେ ୱିଯାପ୍ପଯୋଗୋ ପଚ୍ଚଯେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତାତି ସଵ୍ଵତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ। ଏଵମୁପରିପି।

୧୭୮। ଇଦାନି ପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦଗମ୍ମୋପମଂ ନିଦସ୍ସେତି ''ଆଯାଦି''ଚ୍ଚାଦିନା। ଆଯାଦୀ ''ଆଯ ଈଯ କ''ଇତିଆଦଯୋ ପଚ୍ଚଯା ପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦା ନାମ, ତେହି ପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦେହି ଗମ୍ମୋପମା ୱୁଚ୍ଚତି ''ଵଦନଂ…ପେ… ଦଲୀଯତୀ''ତି। ଵଦନଂ ମୁଖଂ ପଙ୍କଜାଯତେ ପଦୁମମିଵ ରୁଚିରଂ ଆଚରତି। ମୁନିନ୍ଦନଯନଦ୍ୱନ୍ଦଂ ସଵ୍ଵଞ୍ଞୁନୋ ନେତ୍ତଯୁଗଳଂ ନୀଲୁପ୍ପଲଦଲୀଯତି ନୀଲୁପ୍ପଲପତ୍ତମିଵ ରୁଚିରମାଚରତି। ଆଯୋ ଆଦି ଯେସଂ ଈଯାଦୀନନ୍ତି ଚ, ପଙ୍କଜମିଵ ରୁଚିରମାଚରତି ପଵତ୍ତତୀତି ଚ, ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ନଯନଦ୍ୱନ୍ଦମିତି ଚ, ନୀଲୁପ୍ପଲସ୍ସ ଦଲମିତି ଚ, ତମିଵ ରୁଚିରମାଚରତୀତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ। ଏତ୍ଥ ''ପଙ୍କଜ''ମିତି ଚ ''ନୀଲୁପ୍ପଲ''ମିତି ଚ ଉପମାନଂ, ଆଚରଣକ୍ରିଯାଯ କତ୍ତୁଭୂତଂ ଵଦନଂ ନଯନଦ୍ୱନ୍ଦଞ୍ଚ ଉପମେଯ୍ୟଂ, ରୁଚିରତ୍ତଂ ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟାନଂ ସଧମ୍ମୋ, ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟାନଂ ସମାନଧମ୍ମଜୋତକୋ ଇଵସଦ୍ଦୋ, ତେସଂ ଅତ୍ଥାନଂ ପଚ୍ଚଯେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତେସମପ୍ପଯୋଗୋ। ଏଵରୂପେସୁ ଅଞ୍ଞେସୁପି ଏଵମେଵ ୱେଦିତଵ୍ଵୋ।

୧୭୯।

ଇଵାଦୀ ଇଵ ୱା ତୁଲ୍ୟ-ସମାନ ନିଭ ସନ୍ନିଭା;

ଯଥାସଙ୍କାସ ତୁଲିତ-ପ୍ପକାସ ପଟିରୂପକା।

୧୮୦।

ସରୀସରିକ୍ଖ ସଂୱାଦୀ, ୱିରୋଧୀ ସଦିସା ୱିଯ;

ପଟିପକ୍ଖପଚ୍ଚନୀକ-ସପକ୍ଖୋ'ପମିତୋ'ପମା।

୧୮୧।

ପଟିବିମ୍ବ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନ-ସରୂପ ସମ ସମ୍ମିତା;

ସଵଣ୍ଣା'ଭା ପଟିନିଧି, ସଧମ୍ମାଦି ସଲକ୍ଖଣା।

୧୮୨।

ଜଯତ୍ୟ'କ୍କୋସତି ହସତି, ପତିଗଜ୍ଜତି ଦୂଭତି;

ଉସୂଯତ୍ୟ'ଵଜାନାତି, ନିନ୍ଦତି'ସ୍ସତି ରୁନ୍ଧତି।

୧୮୩।

ତସ୍ସ ଚୋରେତି ସୋଭଗ୍ଗଂ, ତସ୍ସ କନ୍ତିଂ ୱିଲୁମ୍ପତି;

ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ୱିଵଦତି, ତୁଲ୍ୟଂ ତେନାଧିରୋହତି।

୧୮୪।

କଚ୍ଛଂ'ୱିଗାହତେ ତସ୍ସ, ତମନ୍ୱେତ୍ୟ'ନୁବନ୍ଧତି;

ତଂସୀଲଂ, ତଂ ନିସେଧେତି, ତସ୍ସ ଚାନୁକରୋତି'ମେ।

୧୭୯-୧୮୪।ଇୱାଦୀ ଇୱାଦୟୋ ନାମ ଇମେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇୱୋ ଚ ୱା ଚ ତୁଲ୍ୟୋ ଚ ସମାନୋ ଚ ନିଭୋ ଚ ସନ୍ନିଭୋ ଚାତି ଦ୍ୱନ୍ଦେ ଇୱ… ପେ… ସନ୍ନିଭା। ସଦ୍ଦମପେକ୍ଖିଯ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗତା। ଏୱମୁପରିପି ଯଥାଯୋଗଂ। ‘‘ସଧମ୍ମାଦୀ’’ତି ଆଦିସଦ୍ଦେନ ସାଧାରଣସଚ୍ଛାଯାଦୀନଂ ପରିଗ୍ଗହୋ। ଜଯତିଚ୍ଚାଦୀସୁ କମ୍ମଂ।

୧୭୯- ୧୮୪। ଇୱାଦିସଦ୍ଦଗମ୍ମୋପମାଧିକାରେ ପଠମଂ ତାୱ ‘‘ଇୱାଦୟୋ ନାମ ଏତେ’’ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଇୱାଦି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଇୱାଦୀତି ପଦସ୍ସ ଛନ୍ଦତ୍ଥମଗାଥାଯ ଇମେତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ତସ୍ସ ଚାତି ଚସଦ୍ଦଂ ଯୁଞ୍ଜନଟ୍ଠାନେ ଯୋଜେତ୍ୱା ସନ୍ନିଭା ଚାତିଆଦୟୋ ଯୋଜେତବ୍ବା। ‘‘ସଧମ୍ମାଦୀ’’ତିଆଦିସଦ୍ଦେନ ସାଧାରଣସଚ୍ଛାଯାଦୟୋ ଗହିତା। ନିନ୍ଦତି ଇସ୍ସତୀତି ପଦଚ୍ଛେଦୋ, ଇମେ ଦ୍ୱେପଞ୍ଞାସ ଇୱାଦୟୋ ନାମ। ‘‘ଜଯତି ଅକ୍କୋସତି ହସତି’’ଇଚ୍ଚାଦିକଂ ତଂତଂକ୍ରିଯାପଦସଙ୍ଖାତଅନୁକାରିଯାନଂ ଅନୁକରଣନ୍ତି କତ୍ୱା ଦ୍ୱନ୍ଦୋୟେୱ, ‘‘ସନ୍ଧିସମାସା ଅଦ୍ଧସ୍ସା’’ତି [ସନ୍ଧିସମାସୋ ତଦଦ୍ଧସ୍ସାତି (କ।)] ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସନ୍ଧିସମାସାନଂ ଗାଥଦ୍ଧସ୍ସ ୱିନା ଉଭଯଦ୍ଧମଜ୍ଝେ ଅଲବ୍ଭନତୋ ଦୁଭତିପଦତୋ ପୁଦ୍ଧେୟେୱ ସମାସୋ କାତବ୍ବୋ, ନୋ ଚେ, ଅସମାସୋତି ଗହେତବ୍ବୋ। ତସ୍ସ ଚୋରେତି ସୋଭଗ୍ଗମିଚ୍ଚାଦିକମ୍ପି ୱାକ୍ୟାନୁକରଣନ୍ତି କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସମାସୋ, ୱାକ୍ୟେ କେୱଲପଦାନୀତି ୱା ଗହେତବ୍ବୋ। ଇମେସଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଇୱ ସଦ୍ଦପରିଯାଯତ୍ତା ସଦିସତ୍ଥାତି ସବ୍ବତ୍ଥ ଭାୱତ୍ଥୋ, ଅୱଯୱତ୍ଥୋ ପନ ପାକଟୋୟେୱ।

୧୮୫।

ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟାନଂ, ସଧମ୍ମତ୍ତଂ ୱିଭାୱିହି;

ଇମେହି ଉପମାଭେଦା, କେଚି ନିଯ୍ୟନ୍ତି ସମ୍ପତି।

୧୮୫। ଇୱାଦୀନଂ ୱିନିଯୋଗୱିସଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଉପମାଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପଟିଜାନାତି ‘‘ଉପମାନ’’ଇଚ୍ଚାଦି। କେଚୀତି ଇମିନା ଅପରିଯନ୍ତତ୍ତମେସଂ [ଅପରିଯନ୍ତପଭେଦଂ (କ।)] ଦସ୍ସେତି। ତଥା ଚ ୱକ୍ଖତି ‘‘ପରିଯନ୍ତୋ ୱିକପ୍ପାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ନିଯ୍ୟନ୍ତି ଉଦାହରୀଯନ୍ତି।

୧୮୫। ଇଦାନି ଇୱାଦିସଦ୍ଦଗମ୍ମୋପମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପଟିଜାନାତି ‘‘ଉପମାନୋ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟାନଂ ସଧମ୍ମତ୍ତଂ ସମାନଧମ୍ମସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱିଭାୱିହି ପକାସକେହି। ଇମେହି ଇୱାଦୀହି ସଦ୍ଦେହି ଜାନିତବ୍ବା କେଚି ଉପମାଭେଦା ଅପରିଯନ୍ତତ୍ତା ସମ୍ପତି ଦାନି ଲଦ୍ଧାୱସରେ ନିଯ୍ୟନ୍ତି ଉଦାହରଣମତ୍ତେନ ପଟିପାଦୀଯନ୍ତି।

୧୮୬।

ୱିକାସିପଦୁମଂ’ୱା’ତି-ସୁନ୍ଦରଂ ସୁଗତାନନଂ;

ଇତି ଧମ୍ମୋପମା ନାମ, ତୁଲ୍ୟଧମ୍ମନିଦସ୍ସନା।

୧୮୬।‘‘ୱିକାସି’’ଚ୍ଚାଦି। ସୁଗତାନନଂ ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ୱଦନଂ ଅତିସୁନ୍ଦରଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତରମଣୀଯଂ। କିମିୱ? ୱିକାସିପଦୁମଂୱ ପବୁଦ୍ଧମାନପଦୁମଂୱିଯ। ଇତି ଅଯମେୱଂୱିଧା ଧମ୍ମୋପମା ନାମ ହୋତି। କସ୍ମା? ଆନନପଦୁମାନଂ ସମାନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଗୁଣସ୍ସ ସୁନ୍ଦରସ୍ସ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ନିଦସ୍ସନା ସୁନ୍ଦରତ୍ତନ୍ତି ପଟିପାଦନତୋ।

୧୮୬। ଉଦାହରଣମାହ ‘‘ୱିକାସି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ସୁଗତାନନଂ ଭଗୱତୋ ମୁଖଂ ୱିକାସିପଦୁମଂୱ ବୁଜ୍ଝମାନପଙ୍କଜମିୱ ଅତିସୁନ୍ଦରଂ ହୋତି। ଇତି ଈଦିସା ଉପମା ତୁଲ୍ୟଧମ୍ମନିଦସ୍ସନା ଅତିସୁନ୍ଦରମିତି ସମାନଗୁଣଦସ୍ସନେନ ଧମ୍ମୋପମା ନାମ ହୋତି। ପଦୁମାନନାନଂ ସାଧାରଣଗୁଣସ୍ସ ପକାସନତୋ ଅତିସୁନ୍ଦରମିତି ତୁଲ୍ୟଧମ୍ମୋ ନାମ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ପଦୁମଗତତୁଲ୍ୟଧମ୍ମସମ୍ବନ୍ଧସଙ୍ଖାତାଯ ଉପମାଯ ଇୱସଦ୍ଦେନ ଜୋତିଯମାନତ୍ତେପି ଅତିସୁନ୍ଦରନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଯଥାୱୁତ୍ତୋପମାଯ ଧମ୍ମେନ ଯୁତ୍ତତ୍ତା ଧମ୍ମୋପମା ନାମ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୧୮୭।

ଧମ୍ମହୀନା ମୁଖ’ମ୍ଭୋଜ-ସଦିସଂ ମୁନିନୋ ଇତି;

ୱିପରୀତୋପମା ତୁଲ୍ୟ-ମାନନେନ’ମ୍ବୁଜଂ ତଵ।

୧୮୭।“ଧମ୍ମ”ଇଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମୁଖଂ ଅମ୍ଭୋଜେନ ପଦୁମେନ ସଦିସଂ ସମାନଂ। ଇତି ଅଯଂ ଧମ୍ମହୀନୋପମା ନାମ ସୁନ୍ଦରସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଗୁଣସ୍ସ ଅନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା, ସା ତୁ ଅଞ୍ଞଥା ଗମ୍ଯତେ। କଥମଞ୍ଞଥା ଯୁଜ୍ଜତୀତି? ଏତ୍ଥ ପନ ସଦିସସଦ୍ଦୋ ଉପମେଯ୍ୟସ୍ସ ମୁଖସ୍ସ ୱିସେସନନ୍ତି ମୁଖଗତମେଵ ସଦିସତ୍ତଂ ଵଦତି, ଅମ୍ଭୋଜଗତଂ ତୁ ସାମତ୍ଥିଯା ଗମ୍ଯତେ। ଏଵମୀଦିସଂ ଞେଯ୍ଯଂ। “ୱିପରୀତେ”ଚ୍ଚାଦି। ମୁନୀତି ଗମ୍ଯତେ ସୁତତ୍ତା, ଭୋ ମୁନି ତଵ ଆନନେନ ମୁଖେନ ଅମ୍ବୁଜଂ ତୁଲ୍ୟନ୍ତି ଅଯଂ ୱିପରୀତୋପମା। ଧମ୍ମହୀନତ୍ତେପି ପସିଦ୍ଧିୱିପରିଯଯେନାଭିହିତତ୍ତା ତନ୍ନାମେନେଵ ୱୁତ୍ତା। ଏଵମୁପରିପି।

୧୮୭।“ଧମ୍ମହୀନେ”ଚ୍ଚାଦି। “ମୁଖମ୍ଭୋଜସଦିସଂ ମୁନିନୋ”ତ୍ଯଯଂ ଉପମା। ଧମ୍ମହୀନା ତୁଲ୍ୟଧମ୍ମପକାସକସୁନ୍ଦରାଦିସଦ୍ଦହୀନତ୍ତା ଧମ୍ମହୀନା ନାମ। ୱାଚକାଭାୱେ ତୁଲ୍ୟଧମ୍ମୋ କଥଂ ପତୀଯତୀତି ଚେ? ମୁନିନୋ ମୁଖଂ ଵଦନଂ ଅମ୍ଭୋଜସଦିସଂ ପଦୁମସଦିସମିତି। ଏତ୍ଥ ମୁଖସ୍ସ ଅମ୍ଭୋଜସମାନତ୍ତଂ ମୁଖମ୍ଭୋଜାନଂ ସାଧାରଣଧମ୍ମେ ଅସତି କଥଂ ଭଵତୀତି? ଅଞ୍ଞଥାନୁପପତ୍ତିଲକ୍ଖଣସାମତ୍ଥିଯାତି, ଇଵପରିଯାଯୋ ସଦିସସଦ୍ଦୋ ମୁଖସ୍ସ ୱିସେସନଂ ଯସ୍ମା ହୋତି, ତସ୍ମା ମୁଖଗତସଦିସତ୍ତଂ ଵଦତି, ଅମ୍ଭୋଜଗତସଦିସତ୍ତଂ ପନ ସାମତ୍ଥିଯା ଏଵ ୱିଞ୍ଞାଯତେ। ହେ ମୁନି ତଵ ତୁଯ୍ହଂ ଆନନେନ ଅମ୍ଭୋଜଂ ତୁଲ୍ୟଂ ସମାନନ୍ତି ଅଯଂ ୱିପରୀତୋପମା। “ଅମ୍ବୁଜେନ ଆନନଂ ତୁଲ୍ୟ”ନ୍ତି ଲୋକପ୍ପସିଦ୍ଧିଯା ୱିପରିଯଯେନ “ଆନନେନ ଅମ୍ବୁଜଂ ତୁଲ୍ୟ”ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଧମ୍ମହୀନତ୍ତେ ସତିପି ୱିପରୀତୋପମା ନାମ ହୋତି। “ସୁତାନୁମିତେସୁ ସୁତସମ୍ବନ୍ଧୋ ବଲଵା”ତି [ପରିଭାସେନ୍ଦୁସେଖର ୧୧୨] ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଏତ୍ଥ “ମୁନୀ”ତି ଅୱିଜ୍ଜମାନେପି ପୁବ୍ବେ “ମୁନିନୋ”ତି ସୁତତ୍ତା ଲବ୍ଭମାନୋ “ତଵା”ତି ତୁମ୍ହସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନେନ ଆମନ୍ତନନ୍ତୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଏତ୍ଥ ଇଵପରିଯାଯୋ ତୁଲ୍ୟସଦ୍ଦୋ ଅମ୍ବୁଜୱିସେସନଭୂତୋ ଅମ୍ବୁଜଗତସଦିସତ୍ତଂ ଵଦତି, ଆନନଗତସଦିସତ୍ତଞ୍ଚ ଅମ୍ବୁଜାନନାନଂ ସାଧାରଣଧମ୍ମୋ ଚ ସାମତ୍ଥିଯା ଞାଯତିଚ୍ଚାଦିକଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଞାତବ୍ବଂ। ଉପରିପି ପାକଟଟ୍ଠାନଂ ଯଥାରହଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

୧୮୮।

ତଵାନନ’ମିଵ’ମ୍ଭୋଜଂ, ଅମ୍ଭୋଜ’ମିଵ ତେ ମୁଖଂ;

ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୋପମା ସା’ଯଂ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୋପମାନତୋ।

୧୮୮।“ତଵ”ଇଚ୍ଚାଦି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୋପମାନତୋତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ମୁଖସ୍ସ ଅମ୍ଭୋଜସ୍ସ ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେନ ତଂଦ୍ଵଯେନ ଉପମାନତୋ।

୧୮୮।“ତଵାନନି”ଚ୍ଚାଦି। “ଅମ୍ଭୋଜଂ ତଵାନନମିଵ, ତେ ମୁଖଂ ଅମ୍ଭୋଜମିଵା”ତି ଅଯମୁପମା। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୋପମାନତୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଉପମାନତ୍ତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୋପମା ନାମ ହୋତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଉପମାତି ଚ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଉପମାନନ୍ତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ୱିଗ୍ଗହଦ୍ଵଯେପି ପୁବ୍ବୱିଭତ୍ତିଲୋପୋ। ସବ୍ବାଦୀନଂ ବ୍ଯତିହାରଲକ୍ଖଣେନ ଉତ୍ତରୱିଭତ୍ତିଲୋପୋ। ସମାସଲକ୍ଖଣେନ ଅଞ୍ଞଦ୍ଵସ୍ସ ଅପେକ୍ଖାସିଦ୍ଧତ୍ତା ମୁଖାପେକ୍ଖାଯ ଅଞ୍ଞଂ ଅମ୍ଭୋଜଞ୍ଚ, ଅମ୍ଭୋଜାପେକ୍ଖାଯ ଅଞ୍ଞଂ ମୁଖଞ୍ଚ କମେନ ଉପମେଯ୍ୟା ନାମ। ଅମ୍ଭୋଜାପେକ୍ଖାଯ ଅଞ୍ଞଂ ମୁଖଞ୍ଚ, ମୁଖାପେକ୍ଖାଯ ଅଞ୍ଞଂ ଅମ୍ଭୋଜଞ୍ଚ ଉପମାନଂ ନାମ।

୧୮୯।

ଯଦି କିଞ୍ଚି ଭଵେ’ମ୍ଭୋଜଂ,

ଲୋଚନବ୍ଭମୁୱିବ୍ଭମଂ;

ଧାରେତୁଂ ମୁଖସୋଭଂ ତଂ,

ତଵେ’ତି ଅବ୍ଭୁତୋପମା।

୧୮୯।“ଯଦି”ଚ୍ଚାଦି। ଲୋଚନାନି ଚ ଭମୁଯୋ ଚ, ତାସଂ ୱିବ୍ଭମୋ ଯସ୍ମିଂ, ତଂ, ତାଦିସମମ୍ଭୋଜଂ କିଞ୍ଚି କିମପି ଯଦି ଭଵେ। ତମୀଦିସମମ୍ଭୋଜଂ ତଵ

ମୁଖସୋଭଂ ୱଦନକନ୍ତିଂ ଧାରେତୁଂ ନିସିଜ୍ଝତେ। କିଂ ନ୍ୱଚ୍ଛରିୟମୀଦିସନ୍ତି ଅବ୍ଭୁତଛୱିଭାୱନେନ ୱଦନମମ୍ବୁଜେନୋପମୀୟତୀତି ଅୟମବ୍ଭୁତୋପମା ଞ୍ଚାତବ୍ବାତି।

୧୮୯। ''ୟଦି''ଚ୍ଚାଦି। ଲୋଚନବ୍ଭମୁୱିବ୍ଭମଂ ଲୋଚନଭମୂନଂ ଲୀଲାୱନ୍ତଂ କିଞ୍ଚି ଅମ୍ଭୋଜଂ କିଞ୍ଚି ଅଚ୍ଛରିୟଂ ପଦୁମଂ ୟଦି ଭୱେ ଚେ ସିୟା, ତମମ୍ଭୋଜଂ ତୱ ମୁଖସୋଭଂ ୱଦନକନ୍ତିଂ ଧାରେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ହୋତି। ଇତି ଈଦିସୀ ଉପମା ଅବ୍ଭୁତୋପମା ଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମପକାସକତ୍ତା ଅବ୍ଭୁତୋପମା ନାମ। ଏତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜମାନୋପି ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତେନ ପରିକପ୍ପିତୋ ପଦୁମଗତୋ ଲୋଚନବ୍ଭମୁୱିବ୍ଭମସମ୍ବନ୍ଧୋ ଅମ୍ଭୋଜୱିସେସନେନ ''ଲୋଚନବ୍ଭମୁୱିବ୍ଭମ''ନ୍ତି ଇମିନା ଜୋତିତୋ। ତସ୍ମା ଅମ୍ଭୋଜଂ ଲୋଚନବ୍ଭମୁୱିବ୍ଭମସମ୍ବନ୍ଧସଙ୍ଖାତୌପମାୟ ଜୋତକତ୍ତା ନିସ୍ସିତୱୋହାରେନ ଉପମା, ମୁଖଂ ଉପମେୟ୍ୟନ୍ତି ମୁଖଗତୋ ଲୋଚନବ୍ଭମୁୱିବ୍ଭମସମ୍ବନ୍ଧୋ ୟଦି ମୁଖେ ନ ଭୱେୟ୍ୟ, ତାଦିସଂ ମୁଖସୋଭଂ ଧାରେତୁଂ କଥଂ ସମତ୍ଥୋତି ସାମତ୍ଥିୟା ଞ୍ଚାୟତି। ଲୋଚନବ୍ଭମୁୱିବ୍ଭମସଙ୍ଖାତସାଧାରଣଧମ୍ମୋ ପନ ''ଲୋଚନାନି ଚ ଭମୁୟୋ ଚେତି ଚ, ତାସଂ ୱିବ୍ଭମୋ ୟସ୍ମି''ନ୍ତି ଚ ୱିଗ୍ଗହେ ନିପ୍ଫନ୍ନେନ ଭିନ୍ନାଧିକରଣଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥସମାସେନ ଗୁଣୀଭୂତସ୍ସପି ଗହିତତ୍ତା ୱିଞ୍ଞାୟତି [ଗହଣସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାୟମାନତ୍ତା (କ।)]।

୧୯୦।

ସୁଗନ୍ଧି ସୋଭସମ୍ବନ୍ଧି, ସିସିରଂସୁୱିରୋଧି ଚ;

ମୁଖଂ ତୱ'ମ୍ବୁଜଂୱେ'ତି, ସା ସିଲେସୋପମା ମତା।

୧୯୦। ''ସୁଗନ୍ଧି''ଚ୍ଚାଦି। ତୱ ମୁଖଂ ଅମ୍ଭୋଜମିୱ ସିସିରଂସୁନୋଚନ୍ଦସ୍ସ ୱିରୋଧି ପଚ୍ଚନୀକଂ, ମୁଖଂ ତଂସମାନକନ୍ତିତ୍ତା ଅମ୍ବୁଜଞ୍ଚ ତଦୁଦୟେ ସଙ୍କୋଚଭଜନତୋ। ସୋଭସମ୍ବନ୍ଧି କନ୍ତିୟୁତ୍ତଂ, ମୁଖମମ୍ବୁଜଞ୍ଚ। ସୁଗନ୍ଧୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସୁଗନ୍ଧି ଚ ଦ୍ୱୟମପୀତି ଏୱଂ ସିଲେସପରିଗ୍ଗହେନ ମୁଖମ୍ବୁଜାନଂ ଉପମାୟୋଗତୋ ସା ୟଥାୱୁତ୍ତା ସିଲେସୋପମା ମତା।

୧୯୦। ''ସୁଗନ୍ଧି''ଚ୍ଚାଦି। ତୱ ମୁଖଂ ଅମ୍ଭୋଜମିୱ ସିସିରଂସୁୱିରୋଧି ଚନ୍ଦସ୍ସ ୱିରୁଦ୍ଧଂ ହୋତି ତୁଲ୍ୟତ୍ତା। ପଦୁମଂ ପନ ଚନ୍ଦୋଦୟେନ ଅତ୍ତନୋ ସଙ୍କୋଚନତ୍ତା ତସ୍ସ ୱିରୁଦ୍ଧଂ ହୋତି। ସୋଭସମ୍ବନ୍ଧି ଚ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣମୁଖଗତକନ୍ତିସମ୍ବନ୍ଧୟୁତ୍ତଞ୍ଚ ହୋତି। ପଦୁମଂ ପନ ପଦୁମଗତକନ୍ତିସମ୍ବନ୍ଧିନା ୟୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୁଗନ୍ଧି ଚ ଚତୁଜ୍ଜାତିସୁଗନ୍ଧୱହନତୋ [...ୱମନତୋ (କ।)] ସୁଗନ୍ଧି ଚ ହୋତି। ଅମ୍ବୁଜଂ ପନ ପଦୁମସୁଗନ୍ଧେନେୱ ୟୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇତି ଈଦିସୀ ଉପମା ସିଲେସୋପମା ଏକପଦାତିହିତୌଭୟତ୍ଥଲକ୍ଖଣେନ ସିଲେସୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସିଲେସୋପମା ନାମ ହୋତି। ସିସିରା ସୀତଲା ଅଂସୁ କନ୍ତି ଅସ୍ସେତି ଚ, ତସ୍ସ ୱିରୁଜ୍ଝତି ସୀଲେନେତି ଚ, ପଚ୍ଚୟସାମତ୍ଥିୟୱସେନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ଲବ୍ଭନତୋ ସିଲିସ୍ସତି ଅପରୋପି ଅତ୍ଥୋ ଏତ୍ଥ ଅଲଙ୍କାରେତି ଚ, ସିଲେସୱସେନ ୱୁତ୍ତା ଉପମାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ଏତ୍ଥ ସୁଗନ୍ଧୋ ଚ ସୋଭସମ୍ବନ୍ଧୋ ଚ ସିସିରଂସୁୱିରୋଧିତ୍ତଞ୍ଚେତି ଇମେ ଉପମାନୋପମେୟ୍ୟାନମମ୍ବୁଜମୁଖାନଂ ତୁଲ୍ୟଧମ୍ମୋ, ତେସୁ ଅମ୍ବୁଜଗତତୁଲ୍ୟଧମ୍ମସମ୍ବନ୍ଧୋ ସଧମ୍ମତ୍ତା ଉପମା ନାମ ହୋତି, ସା ଅମ୍ବୁଜସମ୍ବନ୍ଧିନା ଇୱସଦ୍ଦେନ ଜୋତିତା, ମୁଖଗତତୁଲ୍ୟଧମ୍ମୋ ପନ ଅସ୍ସୁତିସ୍ସୀଲତ୍ତେ କତପଚ୍ଚୟେ ସତିପି ସାମତ୍ଥିୟାୟେୱ ଗମ୍ୟତେ।

୧୯୧।

ସରୂପସଦ୍ଦୱାଚ୍ଚତ୍ତା, ସା ସନ୍ତାନୋପମା ୟଥା;

ବାଲା'ୱୁ'ୟ୍ୟାନମାଲା'ୟଂ, ସାଲକାନନସୋଭିନୀ।

୧୯୧। ''ସରୂପ''ଇଚ୍ଚାଦି। ଅୟମୁୟ୍ୟାନମାଲା ବାଲାୱ ଇତ୍ଥୀ ୱିୟ। କଥଂ? ସାଲକାନନସୋଭିନୀ ବାଲା ତାୱ ସହାଲକେନ କେସସନ୍ନିୱେସୱିସେସେନ ୱତ୍ତତେ ସାଲକମାନନଂ ତେନ ସୋଭତେ। ସାଲକାନନସୋଭିନୀ ଉୟ୍ୟାନମାଲାପି ସାଲାନଂ ରୁକ୍ଖୱିସେସାନଂ କାନନେନ ଗହନେନ ସୋଭତେ, ଏୱରୂପା ସା ତାଦିସୀ ସନ୍ତାନୋପମା ଆଖ୍ୟାୟତେ, କସ୍ମା? ସିଲେସୋପମତ୍ତସଭାୱେପି ସରୂପେନ ସଦିସେନ ସଦ୍ଦେନ ''ସାଲକାନନସୋଭିନୀ''ତ୍ୟେୱଂୱିଧେନ ସଦ୍ଦସନ୍ତାନେନ ୱିସେସଭୂତେନ ୱାଚ୍ଚତ୍ତା ପକାସିୟତ୍ତା ତସ୍ମାଇତି ଗମ୍ୟତେ। ୟଥେତି ନିଦସ୍ସନେ।

୧୯୧। ''ସରୂପେ''ଚ୍ଚାଦି। ସରୂପସଦ୍ଦୱାଚ୍ଚତ୍ତା ତୁଲ୍ୟସୁତିୟା ଅଚ୍ଛିନ୍ନସମ୍ବନ୍ଧୱଚନମାଲାୟ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ସା ଉପମା ସନ୍ତାନୋପମା ନାମ ହୋତି, ସିଲେସତ୍ତେ ସତିପି କତସମାସେହି ପଦସନ୍ତାନେହି ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ସନ୍ତାନୋପମା ନାମ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ''ୟଥେ''ତି ଉଦାହରତି। ଅୟଂ

ଉଯ୍ୟାନମାଲା ଏସା ଉଯ୍ୟାନପନ୍ତି ସାଲକାନନସୋଭିନୀ ଅଲକସଞ୍ଜାତକେସସନ୍ନିୱେସସହିତେନ ମୁଖେନ ସୋଭମାନା ବାଲାୱ ଅଙ୍ଗନା ଇୱ ସାଲକାନନସୋଭିନୀ ସାଲୱନେହି ସୋଭମାନା ହୋତି। ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟାନଂ ସମାନଂ ରୂପଂ ଯେସନ୍ତି ଚ, ସରୂପା ଚ ତେ ସଦ୍ଦା ଚେତି ଚ, ତେହି ୱାଚ୍ଚା ଉପମାତି ଚ, ତସ୍ସା ଭାୱୋତି ଚ, ସନ୍ତାନେନ ଯୁତ୍ତା ଉପମାତି ଚ, ଉଯ୍ୟାନାନଂ ମାଲାତି ଚ, ସହ ଅଲକେନ ୱତ୍ତମାନନ୍ତି ଚ, ତଞ୍ଚ ତଂ ଆନନଞ୍ଚାତି ଚ, ତେନ ସୋଭତି ସୀଲେନାତି ଚ, ସାଲାନଂ କାନନନ୍ତି ଚ, ତେନ ସୋଭତି ସୀଲେନାତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୧୯୨।

ଖଯୀ ଚନ୍ଦୋ ବହୁରଜଂ, ପଦୁମଂ ତେହି ତେ ମୁଖଂ;

ସମାନମ୍ପି ସମୁକ୍କଂସୀ-ତ୍ୟ’ଯଂ ନିନ୍ଦୋପମା ମତା।

୧୯୨।‘‘ଖଯୀ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଚନ୍ଦୋ ଖଯୀ ଖଯୋ ଅଚ୍ଚଯୋ ଯସ୍ସେତି, ପଦୁମଂ ବହୁରଜଂ ବହୂନି ରଜାନି ପରାଗାୱଯୱା ଯସ୍ମିନ୍ତି, ତେହି ଏୱଂଭୂତେହି ଚନ୍ଦପଦୁମେହି କନ୍ତିଆଦିନା ସମାନମ୍ପି ସଦିସମ୍ପି ସନ୍ତଂ ତୱ ମୁଖଂ ସମୁକ୍କଂସି ପରମୁକ୍କଂସୱନ୍ତଂ, ଖଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ରଜସ୍ସ ଚ ଦୋସେପି ୱତ୍ତନତୋ, ସଦ୍ଦଚ୍ଛଲେନ ଖଯସ୍ସ ଦୋସରୂପସ୍ସ ବହୁରଜଭାୱସ୍ସ ଚ ତଥାଭାୱତୋତି। ଇତି ଏୱରୂପା ଅଯଂ ନିନ୍ଦୋପମା ମତା ନିନ୍ଦିତେନ ଚନ୍ଦାଦିନା ଖଯସ୍ସୋପମିତତ୍ତା।

୧୯୨।‘‘ଖଯି’’ଚ୍ଚାଦି। ଚନ୍ଦୋ ଖଯୀ ପାଟିପଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦିନେ ଦିନେ ଏକମେକାଯ କଲାଯ ସୂରିଯସ୍ସ ଆସନ୍ନହେତୁ ଖୀଯନସଭାୱଯୁତ୍ତୋ ହୋତି, ପଦୁମଂ ବହୁରଜଂ ବହୁରେଣୁସମନ୍ନାଗତଂ ହୋତି, ତେହି ଚନ୍ଦପଦୁମେହି ସମାନମ୍ପି କନ୍ତିସୁଗନ୍ଧାଦୀହି ସଦିସମ୍ପି ତେ ମୁଖଂ ତୱାନନଂ ସମୁକ୍କଂସି ଖଯରଜସଦ୍ଦେହି ଦୋସସ୍ସାପି ୱାଚତ୍ତା ସଦ୍ଦଚ୍ଛଲେହି ଗମ୍ଯମାନସ୍ସ ତାଦିସସ୍ସ ଦୋସସ୍ସ ମୁଖେ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଅଧିକୁକ୍କଂସଗୁଣୱନ୍ତଂ ହୋତି, ଇତି ଈଦିସୀ ଅଯଂ ଉପମା ନିନ୍ଦୋପମା ନିନ୍ଦିତାନଂ ଚନ୍ଦପଦୁମାନଂ ମୁଖସ୍ସ ଉପମିତାତି ନିନ୍ଦୋପମା ନାମ ହୋତି, ମୁଖୱିସେସନେନ ଇୱସଦ୍ଦପରିଯାଯେନ ସମାନସଦ୍ଦେନ ମୁଖଗତସଧମ୍ମୋ ଜୋତିତୋ ହୋତି, ଉପମାସଙ୍ଖତଚନ୍ଦପଦୁମଗତସଧମ୍ମୋପି ଦ୍ୱୀସୁ ତୁଲ୍ୟଧମ୍ମୋପି ସାମତ୍ଥିଯା ଗମ୍ଯତେ, ଅପିସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତରସମୁଚ୍ଚଯେ, ସମୁକ୍କଂସୋତି ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତରୋ।

୧୯୩।

ଅସମତ୍ଥୋ ମୁଖେନି’ନ୍ଦୁ, ଜିନ ତେ ପଟିଗଜ୍ଜିତୁଂ;

ଜଡଓ କଲଙ୍କୀ’ତି ଅଯଂ, ପଟିସେଧୋପମା ସିଯା।

୧୯୩।‘‘ଅସମତ୍ଥୋ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଜିନ ତେ ମୁଖେନ ଜଡଓ ସୀତୋ ଅକୁସଲୋ ଚ କଲଙ୍କୋ ମିଗଲଞ୍ଛନଲକ୍ଖଣୋ ଦୋସୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି କଲଙ୍କୀ। ସଦ୍ଦଚ୍ଛଲେନ ଦୋସକଥନଂ। ତାଦିସୋ ଇନ୍ଦୁ ଚନ୍ଦୋ ପଟିଗଜ୍ଜିତୁଂ ୱିୱଦିତୁଂ ଅସମତ୍ଥୋ, ମୁଖନ୍ତୁ ୱିସଦଂ ଅଲଙ୍କତଞ୍ଚେତି କଥମନେନାଯଂ ସଦିସୋତି ନିସେଧଦ୍ୱାରେନ ସଧମ୍ମତାୱ ଗମ୍ଯତେ, ଅଯଂ ପଟିସେଧୋପମା ସିଯା।

୧୯୩।‘‘ଅସମତ୍ଥୋ’’ଚ୍ଚାଦି। ହେ ଜିନ ତେ ତୁଯ୍ହଂ ମୁଖେନ ପଟିଗଜ୍ଜିତୁଂ ୱିୱଦିତୁଂ ଜଡଓ ସୀତଲୋ ଅୱିସଦୋ କଲଙ୍କୀ ସସଲକ୍ଖଣୋ ୱା ସଦୋସୋ ୱା ଇନ୍ଦୁ ଚନ୍ଦୋ ଅସମତ୍ଥୋ ହୋତୀତି, ଅଯଂ ଏଦିସୀ ଉପମା ପଟିସେଧୋପମା ନାମ। କଲଙ୍କୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ୱାକ୍ୟଂ। ଏତ୍ଥ ୱିସଦେନ କଲଙ୍କରହିତେନ ମୁଖେନ ସୀତଲୋ ଅୱିସଦୋ ସଦୋସୋ ଚନ୍ଦୋ ସମାନୋ ଭୱିତୁମସମତ୍ଥୋତି ଏୱଂ ପଟିସେଧଦ୍ୱଯେନ ଇନ୍ଦମୁଖସଙ୍ଖାତାନଂ ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟାନଂ ତୁଲ୍ୟଧମ୍ମସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ପକାସିତତ୍ତା ସତିପି ନିନ୍ଦୋପମାଭାୱେ ପଟିସେଧୋପମା ନାମ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ପଟିଗଜ୍ଜିତୁ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ଚନ୍ଦସ୍ସ ୱିସେସନତ୍ତା ଚନ୍ଦଗତସଧମ୍ମଂ ଜୋତେତି।

୧୯୪।

କଚ୍ଛଂ ଚନ୍ଦାରୱିନ୍ଦାନଂ, ଅତିକ୍କମ୍ମ ମୁଖଂ ତୱ;

ଅତ୍ତନାୱ ସମଂ ଜାତ-ମିତ୍ୟ’ସାଧାରଣୋପମା।

୧୯୪।''କଚ୍ଛ''ମିଚ୍ଚାଦି। ଚନ୍ଦସ୍ସ ଅରୱିନ୍ଦସ୍ସ ଚ କଚ୍ଛଂ ପଦୱିଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଅୱତ୍ଥରିଯ ତେସ'ମୱକଂସତୋ [ଅୱତ୍ଥୁଯତେସମଣଂସତୋ (କ।)], ତୱ ମୁଖଂ ଅତ୍ତନୋ ସରୂପେନେୱ ସମଂ ଜାତମିତି ଏୱରୂପା ଅସାଧାରଣତାଭିଧାନେନ ସଦିସତ୍ତପତୀତିଯା ଅସାଧାରଣୋପମେତି ନିଗଦ୍ଯତେ।

୧୯୪।''କଚ୍ଛ''ମିଚ୍ଚାଦି। ହେ ମୁନି ତୱ ମୁଖଂ ଚନ୍ଦାରୱିନ୍ଦାନଂ ଲୋକପୂଜିତାନଂ ସସିଅମ୍ବୁଜାନଂ କଚ୍ଛଂ ପଦୱିଂ ଅୱତ୍ଥଂ ୱା ଅତିକ୍କମ୍ମ ଅତ୍ତନୋ ଅତୁଲ୍ଯତ୍ତେନ ଅତ୍ତନା ଏୱ ସମାନତ୍ତୱତ୍ଥୁନୋ ଅଭାୱା ସମଂ ଜାତଂ, ଇତି ଈଦିସା ଉପମା ଅସାଧାରଣୋପମା ଅତୁଲ୍ଯଧମ୍ମଭାୱସ୍ସ ପକାସନତୋ ଅସାଧାରଣୋପମା ନାମ ହୋତି। ଇହ ଉପମାଭୂତାନଂ ଚନ୍ଦାରୱିନ୍ଦାନଂ ମୁଖସ୍ସ ହୀନଭାୱପଟିପାଦନଦ୍ୱାରେନ ଚନ୍ଦାରୱିନ୍ଦେହି ମୁଖଂ ତୁଲ୍ଯନ୍ତି ପଞ୍ଞାପନତୋ ଚନ୍ଦାରୱିନ୍ଦା ଅସାଧାରଣୋପମା ନାମ ହୋତି। ସମସଦ୍ଦୋ ମୁଖଗତସ୍ସ ସାଧାରଣଧମ୍ମଂ ଜୋତେତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ।

୧୯୫।

ସଙ୍କମ୍ଭୋଜପ୍ପଭାସାରୋ, ରାସିଭୂତୋୱ କତ୍ଥଚି;

ତୱା'ନନଂ ୱିଭାତୀତି, ହୋତା'ଭୂତୋପମା ଅଯଂ।

୧୯୫।''ସଙ୍କ''ଇଚ୍ଚାଦି। କତ୍ଥଚି ଏକଟ୍ଠାନେ ରାସିଭୂତୋ ସଙ୍କେସମମ୍ଭୋଜାନଂ ପଭାସାରୋୱ ତୱାନନଂ ୱିଭାତୀତି ଏୱଂଭୂତା ଅଯଂ ଅଭୂତୋପମା ହୋତି।

୧୯୫।''ସଙ୍କ''ମିଚ୍ଚାଦି। କତ୍ଥଚି ଠାନେ ରାସିଭୂତୋ ସଙ୍କମ୍ଭୋଜପ୍ପଭାସାରୋୱ ସକଲପଦୁମାନଂ ଉତ୍ତମକନ୍ତିପୁଞ୍ଜୋ ୱିଯ ତୱାନନଂ ୱିଭାତି ୱିସେସେନ ପଭାତି, ଇତି ଈଦିସୀ ଉପମା ଅଭୂତୋପମା ଅୱିଜ୍ଜମାନୱତ୍ଥୁନୋ ଉପମିତତ୍ତା ଅଭୂତୋପମା ନାମ ହୋତି। ଅରାସି ରାସିଭୂତୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ଏତ୍ଥ ଯୋଜନାୱିଭୂତୋ ତାଦିସପଭାସାରାଭାୱତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତେନ ପରିକପ୍ପିତୋ।

୧୯୬।

ପତୀଯତେ'ତ୍ଥଗମ୍ମା ତୁ, ସଦ୍ଦସାମତ୍ଥିଯା କ୍ୱଚି;

ସମାସପ୍ପଚ୍ଚଯେୱାଦି-ସଦ୍ଦଯୋଗଂ ୱିନା ଅପି।

୧୯୬। ଅତ୍ଥଗମ୍ମୋପମଂ ଦସ୍ସେତି ''ପତୀଯତେ''ଇଚ୍ଚାଦି। ଅତ୍ଥଗମ୍ମା ତୁ'ପମା କ୍ୱଚି କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଠାନେ ସମାସାଦିସଦ୍ଦାନଂ ଯୋଗଂ ୱିନା ଅପି ସଦ୍ଦାନଂ ପଯୋଗୱିସେସାଦିଗାଢହେନ ଅଞ୍ଞଥାନୁପପତ୍ତିଲକ୍ଖଣେନ ସାମତ୍ଥିଯେନ ପତୀଯତେ।

୧୯୬। ଦ୍ୱିୱିଧଂ ସଦ୍ଦଗମ୍ମୋପମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅତ୍ଥଗମ୍ମୋପମଂ ଦସ୍ସେତି ''ପତୀଯତେ''ତ୍ୟାଦିନା। ଅତ୍ଥଗମ୍ମା ତୁ ଅତ୍ଥଗମ୍ମୋପମା ପନ କ୍ୱଚି ଠାନେ ସମାସପଚ୍ଚଯେୱାଦିସଦ୍ଦଯୋଗଂ ୱିନାପି ତେସଂ ସଦ୍ଦାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ହିତ୍ୱାପି ସଦ୍ଦସାମତ୍ଥିଯା ସମ୍ବନ୍ଧେ ପଯୁତ୍ତାୱସେସସଦ୍ଦାନଂ ଅତ୍ଥସତ୍ତିଯା ପତୀଯତେ। ସଦ୍ଦାନଂ ସାମତ୍ଥିଯନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

୧୯୭।

ଭିଙ୍ଗାନେ'ମାନି ଚକ୍ଖୂନି, ନା'ମ୍ବୁଜଂ ମୁଖ'ମେୱି'ଦଂ;

ସୁବ୍ୟତ୍ତସଦିସତ୍ତେନ, ସା ସରୂପୋପମା ମତା।

୧୯୭। ଉଦାହରତି ''ଭିଙ୍ଗେ''ଚ୍ଚାଦିନା। ନ ଭିଙ୍ଗା ଏତେ, କିଞ୍ଚରହି ଚକ୍ଖୂନିମାନି, ନମ୍ବୁଜମେତଂ, କିନ୍ତୁ ମୁଖମେୱିଦନ୍ତି ଏୱରୂପା ସା ସରୂପୋପମା ମତା ଭିଙ୍ଗାଦୀନମୱିପରୀତସରୂପସ୍ସ ଦୀପନତୋ। ତେନାହ ''ସୁବ୍ୟତ୍ତେ''ତ୍ୟାଦି। ସୁବ୍ୟତ୍ତେନ ଭିଙ୍ଗଚକ୍ଖୂନଂ ଅମ୍ବୁଜମୁଖାନଞ୍ଚ ପରିଫୁଟେନ ସଦିସତ୍ତେନ ଚଞ୍ଚଲତ୍ତକନ୍ତ୍ୟାଦିଲକ୍ଖଣେନ ତେନେୱାଭେଦସଙ୍କାପୁବ୍ବମେୱ ୱିୱେଚିତଂ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଯଂ ଭିଙ୍ଗାଦିଞ୍ଞାଣମୁପ୍ପନ୍ନଂ, ତସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖାନତୋ ଉପମାଜୋତକାନମିୱାଦୀନମଭାୱେପି ଭିଙ୍ଗଲୋଚନାଦୀନଂ ସଦିସତ୍ତଂ ପତୀଯତେ ସାମତ୍ଥିଯତୋ। ଏୱମୁପରିପି ଯଥାଯୋଗଂ।

୧୯୭। ଇଦାନି ଉଦାହରଣମାହରତି ‘‘ଭିଙ୍ଗାନି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଇମାନି ଭିଙ୍ଗାନି ଭମରା ନ ଭଵନ୍ତି, କିଞ୍ଚରହି ଚକ୍ଖୂନି। ଅମ୍ବୁଜଂ ନ ଇଦଂ ପଦୁମଂ ନ ହୋତି, କିନ୍ତୁ ମୁଖମେଵାତି। ଈଦିସୀ ସା ଉପମା ସୁତ୍ୱତ୍ତସଦିସତ୍ତେନ ସୁପାକଟେନ ଭିଙ୍ଗଲୋଚନାନଂ ଅମ୍ବୁଜମୁଖାନଞ୍ଚ ତୁଲ୍ୟଭାଵେନ ସରୂପୋପମା ନାମ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ସମାସପଚ୍ଚଯୋ ଵାଦିସଦ୍ଦପଯୋଗାଭାଵେପି ‘‘ଭିଙ୍ଗାନେମାନି ଚକ୍ଖୂନି’’ଚ୍ଚାଦିନା ଚକ୍ଖୁମୁଖେସୁ ଭିଙ୍ଗଅମ୍ବୁଜନ୍ତି ଵିପରୀତପଓତ୍ତବୁଦ୍ଧିଂ ପଟିସେଧେତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁମୁଖଵିଧାନତୋ ଚଞ୍ଚଲତ୍ତକନ୍ତିମତ୍ତାଦୀସୁ ସୁତ୍ୱତ୍ତଂ ତୁଲ୍ୟତ୍ତଂ ଵିନା ଚକ୍ଖୁମୁଖେସୁ ଭିଙ୍ଗମ୍ବୁଜବୁଦ୍ଧିଂ କୀଦିସମୁପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅଞ୍ଞଥାନୁପପତ୍ତିଲକ୍ଖଣସାମତ୍ଥିଯା ଉପମାନଭୂତାନଂ ଭିଙ୍ଗମ୍ବୁଜାନଂ ଉପମେଯ୍ୟଭୂତାନଂ ଚକ୍ଖୁମୁଖାନଞ୍ଚ ସଦିସତ୍ତଂ ଞାଯତି। ସୁଟ୍ଠୁ ଵୁତ୍ତଂ ପାକଟନ୍ତି ଚ, ତଞ୍ଚ ତଂ ସଦିସତ୍ତଞ୍ଚାତି ଚ, ସମାନଂ ରୂପଂ ସଭାଵୋ ଯସ୍ସା ଉପମାଯାତି ଚ, ସା ଚ ସା ଉପମା ଚାତି ଚ ଵାକ୍ୟଂ।

୧୯୮।

ମଯେଵ ମୁଖସୋଭା’ସ୍ସେ-ତ୍ୟଲ’ମିନ୍ଦୁ ଵିକତ୍ଥନା;

ଯତୋ’ମ୍ବୁଜେପିସା’ତ୍ଥୀତି, ପରିକପ୍ପୋପମା ଅଯଂ।

୧୯୮।‘‘ମଯେଵି’’ଚ୍ଚାଦି। ଇନ୍ଦୁ ଚନ୍ଦ, ଅସ୍ସ ମୁନିନୋ ମୁଖସୋଭା ଵଦନଜୁତି ମଯେଵ, ନାଞ୍ଞତ୍ରାତି ଏଵରୂପା ଵିକତ୍ଥନା ଅତ୍ତପସଂସନେନ ଅଲମିତି ପଟିସେଧୋ। କିମିତି? ଯତୋ ଯସ୍ମା କାରଣା ସା ମୁଖସୋଭା ଅମ୍ବୁଜେପି ନ କେଵଲମିନ୍ଦୁମ୍ହି ଅତ୍ଥି, ନୋ ନତ୍ଥୀତି ଅସତୋପି ତଥା ଵିକତ୍ଥନସ୍ସ ପରିକପ୍ପନତୋ ଵଦନମିନ୍ଦୁନୋପମୀଯତୀତି ଏଵରୂପା ଅଯଂ ପରିକପ୍ପୋପମା।

୧୯୮।‘‘ମଯେ’’ଚ୍ଚାଦି। ହେ ଇନ୍ଦୁ ଅସ୍ସ ଇମସ୍ସ ଲୋକସାମିନୋ ମୁଖସୋଭା ଵଦନକନ୍ତି ଏକକେ ମଯି ଏଵ, ଈଦିସୀ ଵିକତ୍ଥନା ଅତ୍ତସିଲାଘେନ ଅଲଂ ନିପ୍ପଯୋଜନଂ। କସ୍ମାତି ଚେ? ଯତୋ ସା ମୁଖସୋଭା ଅମ୍ବୁଜେପି ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମାତି। ଇତି ଈଦିସା ଅଯଂ ଉପମା ପରିକପ୍ପୋପମା ନାମ ହୋତି। ଯତୋତି ଅନିଯମନିଦ୍ଦିଟ୍ଠକାରଣଂ ପନ ଅମ୍ବୁଜେପି ସା ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସିଯମାନଂ ପଦୁମେପି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥିତ୍ତମେଵ। ପରିକପ୍ପନାଯ ଵୁତ୍ତା ଉପମାତି ଵିଗ୍ଗହୋ। ଇଧ ଚନ୍ଦସ୍ସ ଅଵିଜ୍ଜମାନଵିକତ୍ଥନସ୍ସ ଵିଜ୍ଜମାନତ୍ତେନ ପରିକପ୍ପନତୋ ସଧମ୍ମଜୋତକସଦ୍ଦନ୍ତରେ ଅସତିପି ଉପମାନଭୂତେନ୍ଦୁନୋ ଚ ଉପମେଯ୍ୟଭୂତମୁଖସ୍ସ ଚ ସଦିସତ୍ତଂ ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସଦିସତ୍ତଂ ଵିନା ଵତ୍ତୁନୋ ତାଦିସକପ୍ପନା କଥଂ ହୋତୀତି ଇମାଯ ଅତ୍ଥସତ୍ତିଯା ଗମ୍ଯତେ।

୧୯୯।

କିଂ ଵା’ମ୍ବୁଜ’ନ୍ତୋଭନ୍ତାଲି,

କିଂ ଲୋଲନଯନଂ ମୁଖଂ;

ମମ ଦୋଲାଯତେ ଚିତ୍ତ-

ମିଚ୍ଚ’ଯଂ ସଂସଯୋପମା।

୧୯୯।‘‘କିଂ ଵା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଅନ୍ତୋ ଭନ୍ତା ଅଲୀ ଭମରା ଯସ୍ମିଂ, ତମୀଦିସମମ୍ବୁଜଂ କିଂ ଵା। ଲୋଲାନି ଚପଲାନି ନଯନାନି ଯସ୍ମିଂ, ତାଦିସଂ ଵା। ଜିନ ତଵେଦଂ ମୁଖଂ କିନ୍ତି ମମ ଚିତ୍ତଂ ଦୋଲାଯତେ ଦୋଲେଵାଚରତି। ଏଵଂ ପକ୍ଖଦ୍ୱଯପରିଗ୍ଗହେନ ସଂସଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଚ୍ଚଯମୀଦିସୀ ସଂସଯଵସେନ ଅମ୍ବୁଜମୁଖାନମୋପମାଵଗମା ସଂସଯୋପମା।

୧୯୯।‘‘କିଂ ଵା’ମ୍ବୁଜେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଅନ୍ତୋଭନ୍ତାଲି ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଭମମାନଭମରଵନ୍ତଂ ଅମ୍ବୁଜଂ କିଂ ଵା, ତୁଯ୍ହଂ ଲୋଲନଯନଂ ଚଞ୍ଚଲନେତ୍ତଂ ମୁଖଂ କିଂ ଵାତି ମମ ଚିତ୍ତଂ ଦୋଲାଯତେ ଉଭଯସମ୍ଭମଜନନତୋ ଦୋଲା ଵିଯ ହୋତି। ଇତି ଅଯଂ ଏଵରୂପା ଉପମା ସଂସଯୋପମା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସଦିସତ୍ତସ୍ସ ସଂସଯେନ ପକାସିତତ୍ତା ସଂସଯୋପମା ନାମ ହୋତି। ଅନ୍ତୋ ଭନ୍ତା ଅଲୀ ଯସ୍ମିନ୍ତି ଚ, ଲୋଲାନି ନଯନାନି ଯସ୍ମିନ୍ତି ଚ, ଦୋଲା ଵିଯ ଆଚରତୀତି ଚ, ସଂସଯେନ ଵୁତ୍ତା ଉପମାତି ଚ ଵିଗ୍ଗହୋ। ଇହାପି ସଧମ୍ମପକାସକେ ସଦ୍ଦନ୍ତରେ ଅସତିପି ଯଥାଵୁତ୍ତଵିସେସନଦ୍ୱଯେନ ଵିସିଟ୍ଠାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅମ୍ବୁଜମୁଖାନଂ ସଂସଯନିମିତ୍ତେ ତୁଲ୍ୟତ୍ତେ ଅସତି କଥଂ ସଂସଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଇମିନା ସାମତ୍ଥିଯେନେଵ ତୁଲ୍ୟଧମ୍ମସମ୍ବନ୍ଧୋ ଗମ୍ଯତେ।

୨୦୦।

କିଞ୍ଚି ୱତ୍ଥୁଂ ପଦସ୍ସେତ୍ୱା,

ସଧମ୍ମସ୍ସା’ଭିଧାନତୋ;

ସାମ୍ମପ୍ପତୀତିସବ୍ଭାୱା,

ପତିୱତ୍ଥୂପମା ଯଥା।

୨୦୦।‘‘କିଞ୍ଚି’’ଇଚ୍ଚାଦି। କିଞ୍ଚି ୱତ୍ଥୁମିଚ୍ଛିତଂ ସମୁଦ୍ଦାଦିକଂ ଉପଦସ୍ସେତ୍ୱା ସଧମ୍ମସ୍ସ ତେନ ୱତ୍ଥୁନା କେନଚି ଆକାରେନ ସଦିସସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ଅଭିଧାନତୋ ସାମ୍ମସ୍ସ ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସଦିସଭ୍ୱସ୍ସ ପତୀତିଯା ଅୱସାଯସ୍ସ ସବ୍ଭାୱା ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତେନ ପତିୱତ୍ଥୂପମା ୱୁଚ୍ଚତେ। ପତିୱତ୍ଥୁନା ତଥାୱିଧେନାଧିଗତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ତୁଲ୍ୟତା ପଟିପାଦିତା। ଯଥେତ୍ଥୁଦାହରତି।

୨୦୦।‘‘କିଞ୍ଚି’’ଚ୍ଚାଦି। କିଞ୍ଚି ୱତ୍ଥୁମିଚ୍ଛିତଂ ଜିନାଦିକିଞ୍ଚିପଦତ୍ଥଂ ଉପଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଠମଂ ନିଦସ୍ସେତ୍ୱା ସଧମ୍ମସ୍ସ ପଟିପାଦନୀଯଅତ୍ଥେନ ସହ କିଞ୍ଚି ଆକାରେନ ସଦିସଭାୱସ୍ସ କସ୍ସଚି ୱତ୍ଥୁନୋ ଅଭିଧାନତୋ କଥନତୋ ସାମ୍ମପ୍ପତୀତିସବ୍ଭାୱା ସଦିସତାସମ୍ବନ୍ଧିନୋ ପରିଜାନନସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ପତିୱତ୍ଥୂପମା ୱତ୍ଥୁନୋ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସ ଜିନାଦିପଦତ୍ଥସ୍ସ ତୁଲ୍ୟତ୍ଥପକାସନତୋ ନାମେନ ପତିୱତ୍ଥୂପମା ନାମ। ସମାନୋ ଧମ୍ମୋ ଯସ୍ସ ୱା ପାରିଜାତାଦିନୋ ଇତି ଚ, ସମାନାନଂ ତୁଲ୍ୟାନଂ ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟାନଂ ଭାୱୋତି ଚ, ସାମ୍ମସ୍ସ ପତୀତି ଚ, ସାମ୍ମପ୍ପତୀତିଯା ସବ୍ଭାୱୋତି ଚ, ପତିୱତ୍ଥୁନା ୱୁତ୍ତା ଉପମାତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ। ଯଥାତି ଉଦାହରତି।

୨୦୧।

ଜନେସ୍ୱ ଜାଯମାନେସ୍ୱ,

ନେ’କୋପି ଜିନସାଦିସୋ;

ଦୁତିଯୋ ନନୁ ନତ୍ଥେୱ,

ପାରିଜାତସ୍ସ ପାଦପୋ।

୨୦୧।‘‘ଜନେସ୍ୱ’’ଚ୍ଚାଦି। ଜାଯମାନେସ୍ୱ ଜନେସ୍ୱ ମଜ୍ଝେ ଏକୋପି ଜନୋ ଗୁଣେହି ଜିନସାଦିସୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସମାନୋ ନ ୱିଜ୍ଜତୀତ୍ୟେକଂ ତାୱ ୱତ୍ଥୁ ଉପଦସ୍ସିତଂ, ଦୁତିଯୋ ଇଚ୍ଚାଦି ପତିୱତ୍ଥୂପମଦସ୍ସନଂ, ନନୂତ୍ୟନୁମତିଯଂ, ପାରିଜାତସ୍ସ ଦିବ୍ବରୁକ୍ଖୱିସେସସ୍ସ ଦୁତିଯୋ ସମାନୋ ପାଦପୋ ନତ୍ଥେୱ। ପାରିଜାତୋଯେୱ ରୁକ୍ଖଜାତୀସୁ ଉତ୍ତମୋ, ତଥା ଜିନୋ ଜନେସୂତି।

୨୦୧।‘‘ଜନେସ୍ୱ’’ଚ୍ଚାଦି। ଜାଯମାନେସ୍ୱ ଜନେସ୍ୱ ଏକୋପି ଜିନସାଦିସୋ ସମ୍ବୁଦ୍ଧସଦିସୋ ନତ୍ଥି, ପାରିଜାତସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଦୁତିଯୋ ତେନ ସମୋ ଦୁତିଯୋ ପାଦପୋ ରୁକ୍ଖୋ ନତ୍ଥି ଏୱ ନନୁ, ନନୂତି ଅନୁଞ୍ଞାଯଂ। ତେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁନୋ ଅଞ୍ଞେନ ଅତୁଲ୍ୟଭାୱଂ ଅନୁଜାନାତି। ଇହ ପାରିଜାତରୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଞ୍ଞେହି ରୁକ୍ଖେହି ଉତ୍ତମତ୍ତଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଞ୍ଞେସୁ ସତ୍ତେସୁ ଉତ୍ତମତ୍ତଞ୍ଚାତି ଇଦଂ ଦ୍ୱଯଂ ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟଭୂତାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ସାମ୍ମଂ ନାମ, ଏତଂ ସାମ୍ମଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ ସମତ୍ଥନୱସେନ ପତିୱତ୍ଥୁଭୂତପାରିଜାତସ୍ସ ରୁକ୍ଖେହି ଅସମାନତ୍ତକଥନେନେୱ ଜୋତିତଂ ହୋତି।

୨୦୨।

ୱାକ୍ୟତ୍ଥେନେୱ ୱାକ୍ୟତ୍ଥୋ,

ଯଦି କୋଚ୍ଚୁ’ପମୀଯତେ;

ଇଓଯୁଉଓିଯୁଉତ୍ତା,

ସା ୱାକ୍ଷୋପମା ଦ୍ୱିଧା।

୨୦୨। ୱାକ୍ୟତ୍ଥଓିସଯୋପମଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ୱାକ୍ୟତ୍ଥେନେଓି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ୱାକ୍ୟତ୍ଥୋ କ୍ରିଯାକାରକସମ୍ବନ୍ଧଓିସେସୋ, ତେନେୱ, ନ ପଦତ୍ଥମତ୍ତେନ ୱାକ୍ୟତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୋ କୋଚି ଓତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତୋ କୋଚି ଯଦି ଉପମୀଯତେ ସଦିସୋ କଥିଯତେ, ସା ୱାକ୍ୟତ୍ଥୋପମା ଦ୍ୱିଧା ଭିଜ୍ଜତେ। କଥଂ? ଯୁତ୍ତା ଚ ଓିଯୁତ୍ତା ଚ ଯୁତ୍ତଓିଯୁତ୍ତା, ଇୱେନ ଅତ୍ଥନିଦ୍ଦେସୋଯଂ ଯୁତ୍ତଓିଯୁତ୍ତା ଉପମା, ତସ୍ସା ଭାୱା କାରଣା ଦ୍ୱିଧାତି ଅଧିକତଂ।

୨୦୨। ଇଦାନି ୱାକ୍ୟତ୍ଥଓିସଯୋପମଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ୱାକ୍ୟତ୍ଥେ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ୱାକ୍ୟତ୍ଥେନେୱ କ୍ରିଯାକାରକସମ୍ବନ୍ଧଓିସେସସଙ୍ଖତସମୁଦାଯଭୂତେନ ୱାକ୍ୟତ୍ଥେନ କୋଚି ଓତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତୋ ଯୋ କୋଚି ୱାକ୍ୟତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୋ ଯଦି ଉପମୀଯତେ ସଦିସଭାୱେନ କଥୀଯତେ, ସା ଉପମା ୱାକ୍ୟତ୍ଥୋପମା ନାମ ହୋତି। ଇଓଯୁତ୍ତଓିଯୁତ୍ତା ଇଓଯୁତ୍ତଓିଯୁତ୍ତୱସେନ ଦ୍ୱିଧା ଦ୍ୱିପ୍ପକାରା। ଏତ୍ଥ ‘‘ଇୱା’’ତି ଇୱାଦୀନମତ୍ଥସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ଇୱସଦ୍ଦୋପି ତପ୍ପରିଯାଯସଦ୍ଦାପି ଗଯ୍ହନ୍ତେ।

ଇଓଯୁତ୍ତ

୨୦୩।

ଜିନୋ ସଂକ୍ଲେସତତ୍ତାନଂ,

ଆଓିଭୂତୋ ଜନାନ’ଯଂ;

ଘମ୍ମସନ୍ତାପତତ୍ତାନଂ,

ଘମ୍ମକାଲେ’ମ୍ବୁଦୋ ଓିଯ।

୨୦୩। ଉଦାହରତି ‘‘ଜିନୋ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ସଂକ୍ଲେସେହି ଦସଓିଧେହି ତତ୍ତାନଂ ସନ୍ତାପଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତାନଂ ଜନାନଂ ଅଯଂ ଜିନୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଆଓିଭୂତୋ କତକିଚ୍ଚତ୍ତା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧାଧିଗମେନ ଲୋକେ ପାତୁଭୂତୋ। ଏକଂ ତାୱ ୱାକ୍ୟମୁପମେଯ୍ୟଭୂତଂ। କିମିୱେତ୍ୟାହ ‘‘ଘମ୍ମେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଘମ୍ମସନ୍ତାପେନ ତତ୍ତାନଂ ଜନାନଂ ଘମ୍ମକାଲେ ଗିମ୍ହାନସମଯେ ଅମ୍ବୁଦୋ ମେଘୋ ଓିଯାତି ଦୁତିଯୱାକ୍ୟମୁପମାନଭୂତମିତ୍ୟଯମିଓଯୁତ୍ତା ୱାକ୍ୟତ୍ଥୋପମା। ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବୁତ୍ତରୱାକ୍ୟତ୍ଥାନଂ ଓିସେସ୍ସଓିସେସନଭାୱୋ ଏକୱାକ୍ୟତ୍ଥତ୍ତାୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱମୁପରିପି।

୨୦୩। ଉଦାହରତି ‘‘ଜିନୋ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଅଯଂ ଜିନୋ ଏସୋ ଜିତପଞ୍ଚମାରୋ ସତ୍ଥା ସଂକ୍ଲେସତତ୍ତାନଂ ଅନେକପ୍ପକାର କିଲେସସନ୍ତାପତତ୍ତାନଂ ଜନାନଂ ଆଓିଭୂତୋ କତକିଚ୍ଚୋ ହୁତ୍ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଧିଗମେନ ଲୋକେ ଉପଟ୍ଠିତୋ। କେନ ସନ୍ତତ୍ତସ୍ସ କସ୍ସଚି କିମିୱେତି ଚେ? ଘମ୍ମସନ୍ତାପତତ୍ତାନଂ ଜନାନଂ ଘମ୍ମକାଲେ ଗିମ୍ହସମଯେ ଅମ୍ବୁଦୋଓିଯ ମେଘୋ ଇୱ। ଇହ ଉତ୍ତରୱାକ୍ୟତ୍ଥୋ ଭେଦକତ୍ତା ଓିସେସନଂ ହୋତି, ପୁବ୍ବୱାକ୍ୟତ୍ଥୋ ପନ ଭେଦ୍ଦତ୍ତା ଓିସେସ୍ସୋ ହୋତି। ଏୱଂ ୱାକ୍ୟଭେଦେ ସତିପି ୱାକ୍ୟତ୍ଥୋ ଏକୋୱେତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏୱମୁତ୍ତରତ୍ରାପି। ଉତ୍ତରୱାକ୍ୟେ ଇୱସଦ୍ଦୋ ତସ୍ମିଂଯେୱ ଗୁଣଗୁଣୀପଦତ୍ଥାନଂ ସଦିସତ୍ତଂ ଦୀପେତି, ପୁବ୍ବୱାକ୍ୟେ ଗୁଣଗୁଣୀନଂ ସଦିସତ୍ତଂ ପନ ଉତ୍ତରୱାକ୍ୟତ୍ଥସ୍ସ ପୁବ୍ବୱାକ୍ୟେନ ସମାନତ୍ତଂ ଓିନା ଅଞ୍ଞଥାନୁପପତ୍ତିଯା ଞାଯତି। ସଂକ୍ଲେସେହି ତତ୍ତାତି ଚ, ଘମ୍ମୋ ଏୱ ସନ୍ତାପୋତି ଚ, ତେନ ତତ୍ତାତି ଚ, ଘମ୍ମୋ ଏୱ କାଲୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

ଇଓଓିଯୁତ୍ତ

୨୦୪।

ମୁନିନ୍ଦାନନ’ମାଭାତି, ଓିଲାସେକମନୋହରଂ;

ଉଦ୍ଧଂ ସମୁଗ୍ଗତସ୍ସାପି, କିଂ ତେ ଚନ୍ଦ ଓିଜମ୍ଭନା।

୨୦୪। ଦୁତିଯମାହ ‘‘ମୁନିନ୍ଦ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଓିଲାସେନ ଏକମତୁଲ୍ୟଂ ମନୋହରଂ ଦୁତିଯସ୍ସ ତାଦିସସ୍ସାଭାୱତୋ ମୁନିନ୍ଦାନନଂ ଆଭାତି ଅତିସଯେନ

ସୋଭତେତି ଏକଂ ତାୱ ୱାକ୍ୟମୁପମେୟ୍ୟଭୂତଂ। ଭୋ ଚନ୍ଦ ଉଦ୍ଧଂ ଗଗନତଲଂ ସମୁଗ୍ଗତସ୍ସାପି ଅବ୍ଭୁଟ୍ଟିତସ୍ସାପି ତେ ତୱ ୱିଜମ୍ଭନା ସାହଂକାରପରିବ୍ଭମନେନ କିଂ ପଯୋଜନଂ ନ କିଂପି, ତଂସଦିସସୋଭାସମ୍ପତ୍ତିଯାଭାୱତୋ। ଅସଦିସତ୍ତଂ ମୁନିନ୍ଦାନନସ୍ସ ତସ୍ସ ତତୋପି ଉଦ୍ଧମୁଗ୍ଗଚ୍ଛତୋ ୱିଲାସମତ୍ତମେୱ [ପିଯାସମତ୍ତମେୱ (କ।)] ଫଲସମ୍ପତ୍ତୋତି ଦୁତିଯୱାକ୍ୟମୁପମାନଭୂତଂ। ତଥା ହେଛ ସବ୍ବଥା ସଦିସତାପତୀତିଯା କରିଯମାନାନମୁଗ୍ଗମନୱିଜମ୍ଭନାନଂ ପଟିକ୍ଖେପେନ କଥଞ୍ଚିପି ମୁଖଚନ୍ଦାନଂ ସାଧମ୍ମପତୀତି ଉପମାୱଗମୋତି ଅଯମିୱୱିଯୁତ୍ତୱାକ୍ୟତ୍ଥୋପମା।

୨୦୪। ଇଦାନି ଇୱୱିଯୁତ୍ତୱାକ୍ୟତ୍ଥୋପମଂଯେୱ ଉଦାହରତି ''ମୁନିନ୍ଦାନନି''ଚ୍ଚାଦିନା। ୱିଲାସେକମନୋହରଂ ଲୀଲାଯ ଅତୁଲ୍ୟଂ ତତୋଯେୱ ମନୋହରଂ ମୁନିନ୍ଦାନନଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁନୋ ୱଦନଂ ଆଭାତି ଅତିଦିବ୍ବତି, ତସ୍ମା ହେ ଚନ୍ଦ ଉଦ୍ଧଂ ଉଚ୍ଚଂ ନଭଂ ସମୁଗ୍ଗତସ୍ସାପି ତେ ତୁଯ୍ହଂ ୱିଜମ୍ଭନା ଅହଂକାରେନ ପରିବ୍ଭମନେନ କିଂ ପଯୋଜନଂ। ଇହ ପୁବ୍ବୱାକ୍ୟତ୍ଥସ୍ସ ଉତ୍ତରୱାକ୍ୟତ୍ଥୋ ଇୱୱିଯୁତ୍ତୋପମା ନାମ ହୋତି। ତଥା ହି ''ସବ୍ବଥା ମୁଖେନ ସଦିସୋ ଭୱାମୀ''ତି ମାନଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଚନ୍ଦସ୍ସ ଗଗନତଲାରୋହୋପି ୱିଜମ୍ଭନଞ୍ଚେତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଟିକ୍ଖେପେନ ମୁଖଚନ୍ଦାନଂ ୱିଲାସେକମନୋହରତ୍ତଂ କନ୍ତିମତ୍ତସଙ୍ଖାତସଦିସତ୍ତଂ ଇୱାଦୀନମଭାୱେପି ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି କତ୍ୱା ଉତ୍ତରୱାକ୍ୟତ୍ଥୋ ପୁବ୍ବୱାକ୍ୟତ୍ଥସ୍ସ ଉପମା ଚ ୱିସେସନଞ୍ଚ ହୋତି। ୱିଲାସେନ ଏକମତୁଲ୍ୟନ୍ତି ଚ, ତଞ୍ଚ ତଂ ମନୋହରଞ୍ଚାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ଅପିସଦ୍ଦୋ ସମ୍ଭାୱନତ୍ଥୋ।

୨୦୫।

ସମୁବ୍ବେଜେତି ଧୀମନ୍ତଂ, ଭିନ୍ନଲିଙ୍ଗାଦିକଂ ତୁ ଯଂ;

ଉପମାଦୂସନାଯା'ଲ-ମେତଂ କତ୍ଥଚି ତଂ ଯଥା।

୨୦୫। ଦୋସପରିଚ୍ଛେଦେ ଦୁଟ୍ଠାଲଙ୍କତୀତିମୁପମାଲଙ୍କାରଦୂସନଂ ଦସ୍ସେତୁମାହ ''ସମୁବ୍ବେଜେତି''ଚ୍ଚାଦି। ଯଂ ଭିନ୍ନଲିଙ୍ଗାଦିକଂ ତୁ, ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଭିନ୍ନୱଚନହୀନତାଅଧିକତାଦୀନଂ ପରିଗ୍ଗହୋ। ତୁସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ଥଜୋତକୋ, ତଥାପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଧୀମନ୍ତଂ ମେଧାୱିଂ ସମୁବ୍ବେଜେତି ନ ପୀଣେତି, ଏତଂ ଭିନ୍ନଲିଙ୍ଗଦିକଂ କତ୍ଥଚି ନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉପମାଦୂସନାଯ ୱିରୋଧତ୍ଥଂ ଅଲଂ ସମତ୍ଥଂ। ''ତଂ ଯଥେ''ତି ଉଦାହରତି।

୨୦୫। ଦୋସପରିଚ୍ଛେଦେ ଦୋସାନମନୁଦେସାୱସାନେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାଯ ଦୁଟ୍ଠାଲଙ୍କତିଯା ଦସ୍ସେତବ୍ବୋଦାହରଣେ –

''ଦୁଟ୍ଠାଲଙ୍କରଣଂ ତେତଂ, ଯତ୍ଥାଲଙ୍କାରଦୂସନଂ;

ତସ୍ସାଲଙ୍କାରନିଦ୍ଦେସେ, ରୂପମାୱିଭୱିସ୍ସତୀ''ତି।

କତପଟିଞ୍ଞାନୁସାରେନ ଇଦାନି ଦସ୍ସେତୁମାହ ''ସମୁବ୍ବେଜେତି''ଚ୍ଚାଦି। ଯଂ ଭିନ୍ନଲିଙ୍ଗାଦିକଂ ତୁ ୱକ୍ଖମାନଂ ଯଂ ଭିନ୍ନଲିଙ୍ଗୱଚନାଦିକଂ ପନ ଧୀମନ୍ତଂ ପଞ୍ଞୱନ୍ତଂ କୱିଂ ସମୁବ୍ବେଜେତି ''ଏୱଂ ନାମ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା''ତି ଉବ୍ବେଗଂ ଜନେତି, ଏତଂ ଭିନ୍ନଲିଙ୍ଗାଦିକଂ ଉପମାଦୂସନାଯ ଯଥାୱୁତ୍ତୌପମାୱିନାସନତ୍ଥଂ କତ୍ଥଚି ''ଇତ୍ଥୀୱାଯଂ ଜନୋ ଯାତି''ଇଚ୍ଚାଦିୱତ୍ତବ୍ବୱିସଯତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅଲଂ ସମତ୍ଥଂ। ''ତଂ ଯଥା''ତି ଉଦାହରତି। ଭିନ୍ନଂ ୱିସଦିସଞ୍ଚ ତଂ ଲିଙ୍ଗଞ୍ଚେତି ଚ, ତଂ ଆଦି ଯସ୍ସ ୱିସଦିସୱଚନାଦିନୋତି ଚ, ଉପମାଯ ଦୂସନମିତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୨୦୬।

ହଂସୀୱା'ଯଂ ସସୀ ଭିନ୍ନ-

ଲିଙ୍ଗା'କାସଂ ସରାନିୱ;

ୱିଜାତିୱଚନା ହୀନା,

ସା'ୱ ଭତ୍ତୋ ଭଟୋ'ଧିପୋ।

୨୦୬।''ହଂସୀୱାଯ''ନ୍ତି ଅଯଂ ସସୀ ଚନ୍ଦୋ ହଂସୀୱ ହଂସୀସଦିସୋ। ଭିନ୍ନଲିଙ୍ଗା ଭିନ୍ନଲିଙ୍ଗୋପମା। ''ଆକାସଂ ସରାନିୱା''ତି ୱିଜାତିୱଚନା

ୱିସଦିସୱଚନୋପମା। ‘‘ଭଟୋ ଅଧିପେ ସାମିନି ସାୱ ଭତ୍ତୋ’’ତି ହୀନା ହୀନୋପମା କୁକ୍କୁରସ୍ସ ହୀନେନ ଜାତ୍ୟାଦିନା ଅଧିକସ୍ସ ଉପମିତତ୍ତା।

୨୦୬।‘‘ହଂସି’’ଚ୍ଚାଦି। ଅଯଂ ସସୀ ଚନ୍ଦୋ ହଂସୀ ଇୱ ହଂସିଧେନୂୱ ହୋତି। ଇଚ୍ଚାଦିକୋପମା ଭିନ୍ନଲିଙ୍ଗା। ଉପମେଯ୍ୟତୋ ଭିନ୍ନଲିଙ୍ଗତ୍ତା ଭିନ୍ନଲିଙ୍ଗୋପମା ନାମ ହୋତି। ଆକାସଂ ନଭଂ ସରାନିୱାତି ଅଯଂ ୱିଜାତିୱଚନା ଉପମେଯ୍ୟେନ ୱିସଦିସୱଚନତ୍ତା ୱିଜାତିୱଚନୋପମା ନାମ ହୋତି। ଅଧିପେ ସାମିନି ଭଟୋ ସେୱକୋ ସାୱ ସୁନଖୋ ଇୱ ଭତ୍ତୋତି ଅଯଂ ହୀନା ଜାତିହୀନେନ ସୁନଖେନ ଉତ୍ତମସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଉପମିତତ୍ତା ହୀନୋପମା ନାମ ହୋତି। ଭିନ୍ନଂ ଲିଙ୍ଗମେତିସ୍ସାତି ଚ, ୱିୱିଧା ଜାତି ସଭାୱୋ ଅସ୍ସେତି ଚ, ୱିଜାତି ୱଚନଂ ଅସ୍ସା ଉପମାଯାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୨୦୭।

ଖଜ୍ଜୋତୋ ଭାନୁମାଲୀୱ,

ୱିଭାତୀତ୍ୟଧିକୋପମା;

ଅଫୁଟ୍ଠା ବଲମ୍ଭୋଧି,

ସାଗରୋ ୱିଯ ସଂଖୁଭି।

୨୦୭।‘‘ଖଜ୍ଜୋତୋ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଖଜ୍ଜୋତୋ ଭାନୁମାଲୀୱ ସୂରିଯୋ ୱିଯ ୱିଭାତୀତ୍ୟଧିକୋପମା ଅଧିକେନ ହୀନସ୍ସ ଉପମିତତ୍ତା। ବଲମ୍ଭୋଧି ସେନାସାଗରୋ ସାଗରୋ ୱିଯ ସଂଖୁଭୀତି ଅଫୁଟ୍ଠୋପମା ‘‘ବଲମ୍ଭୋଧୀ’’ତି ରୂପକେନ ସେନାଯ ମହନ୍ତତ୍ତାୱଗମତୋ ପୁନ ‘‘ସାଗରୋ ୱିଯା’’ତି ଉପମାଯ କସ୍ସଚି ୱିସେସନ୍ତସ୍ସ ଅସଂଫୁଟ୍ଠତ୍ତା।

୨୦୭।‘‘ଖଜ୍ଜୋତୋ’’ଚ୍ଚାଦି। ‘‘ଖଜ୍ଜୋତୋ ଭାନୁମାଲୀୱ ୱିଭାତୀ’’ତି ଅଯଂ ଅଧିକୋପମା ଅଧିକାଯ ଉପମାଯ ଉପମିତତ୍ତା ଅଧିକୋପମା ନାମ ହୋତି। ‘‘ବଲମ୍ଭୋଧି ସେନାସମୁଦ୍ଦୋ ସାଗରୋ ୱିଯ ସଂଖୁଭୀ’’ତି ଅଯଂ ଅଫୁଟ୍ଠା ସେନାଯ ମହତ୍ତଂ ‘‘ବଲମ୍ଭୋଧୀ’’ତି ତିରୋଭୂତୌପମାଯେୱ ଅୱଗତଂ, ତସ୍ମା ପୁନ ‘‘ସାଗରୋ ୱିଯା’’ତି ଉପମାଯ ଫୁସିତବ୍ବତ୍ତସ୍ସାଭାୱା ଅଫୁଟ୍ଠୋପମା ନାମ ହୋତି। ଅଫୁଟ୍ଠୋ ଅତ୍ଥୋ ଏତିସ୍ସାତି ଚ, ବଲଂ ଏୱ ଅମ୍ଭୋଧୀତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୨୦୮।

ଚନ୍ଦେ କଲଙ୍କୋ ଭିଙ୍ଗୋୱେ-

ତ୍ୟୁ’ପମାପେକ୍ଖିନୀ ଅଯଂ;

ଖଣ୍ଡିତା କେରୱାକାରୋ,

ସକଲଙ୍କୋ ନିସାକରୋ।

୨୦୮।‘‘ଚନ୍ଦେ’’ଇଚ୍ଚାଦି। କଲଙ୍କୋ ଭିଙ୍ଗୋ ୱିଯାତ୍ୟଯମୁପମା ‘‘ଚନ୍ଦେ କୁସୁମଗଚ୍ଛସଦିସେ’’ ଇତ୍ୟୁପମନ୍ତରମପେକ୍ଖତେତି ଯତୋ ଚନ୍ଦେ ଭିଙ୍ଗୋ ନ ସମ୍ଭୱତି, ପୁପ୍ଫଗଚ୍ଛେ ତୁ ସମ୍ଭୱତୀତି ଅଯମୁପମା ଉପମାପେକ୍ଖିନୀ। ସକଲଙ୍କୋ ସସଲକ୍ଖଣୋ ନିସାକରୋ ଚନ୍ଦୋ କେରୱାକାରୋ କୁମୁଦସନ୍ନିଭୋତି ଖଣ୍ଡିତୋପମା କେରୱସ୍ସ ଅନ୍ତୋକଣ୍ହତ୍ତଂ ପଟିପାଦେତୁଂ ‘‘ସଭିଙ୍ଗକେରୱାକାରୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା।

୨୦୮।‘‘ଚନ୍ଦେ’’ଚ୍ଚାଦି। ‘‘ଚନ୍ଦେ କଲଙ୍କୋ ଭିଙ୍ଗୋ ଇୱା’’ତି ଅଯଂ ଉପମାପେକ୍ଖିନୀ ଚନ୍ଦସ୍ସୌପମାଭୂତପୁପ୍ଫଗଚ୍ଛକାଦିଅପେକ୍ଖନତୋ ଉପମାପେକ୍ଖିନୀ ନାମ ହୋତି। ଚନ୍ଦେ ଭିଙ୍ଗପୱତ୍ତିଯା ଅଭାୱତୋ ତସ୍ସ ୱିସଯଭୂତପୁପ୍ଫଗଚ୍ଛକାଦି ଚନ୍ଦସ୍ସ ଉପମତ୍ତେନ ଗହେତ୍ୱା ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା ଦୁଟ୍ଠାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସକଲଙ୍କୋ କଲଙ୍କସହିତୋ ନିସାକରୋ ଚନ୍ଦୋ କେରୱାକାରୋ କୁମୁଦସଦିସୋତି ଅଯଂ ଖଣ୍ଡିତା ଚନ୍ଦଗତଂ କଣ୍ହତ୍ତଂ ପକାସେତୁଂ ‘‘ସଭିଙ୍ଗକେରୱାକାରୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଭିଙ୍ଗୋପମାଭାୱସ୍ସ ଖଣ୍ଡିତତ୍ତା ଖଣ୍ଡିତୋପମା ନାମ ହୋତି। ଉପମଂ ଅପେକ୍ଖତୀତି ଚ, ଖଣ୍ଡଂ ଇତା ଗତାତି ଚ,

ଖଣ୍ଡେନ ଇତା ଯୁତ୍ତା ୱାତି ଚ, କେରୱସ୍ସାକାରୋ ଅସ୍ସେତି ଚ, ସହ କଲଙ୍କେନ ୱତ୍ତତୀତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୨୦୯।

ଇଚ୍ଛେୱମାଦିରୂପେସୁ, ଭୱନ୍ତି ୱିଗତାଦରା;

କରୋନ୍ତି ଚା’ଦରଂ ଧୀରା, ପଯୋଗେ କ୍ୱଚିଦେୱ ତୁ।

୨୦୯। ୱୁତ୍ତଂ ନିଗମେତି ‘‘ଇଚ୍ଛେୱ’’ମାଦିନା। ରୂପେସୁ ପଯୋଗେସୁ। ୱିଗତୋ ଅପଗତୋ ଆଦରୋ ସମ୍ଭାୱନା ଯେସଂ ତଥା ଭୱନ୍ତି। କିଂ ଭିନ୍ନଲିଙ୍ଗାଦିକଂ ନିଯମେନାନାଦରଣୀଯମେୱ, ଅନିଯମେନେତି [ନିଯମେନେତି (କ।)] ଚେ ଗଯ୍ହୂପଗମ୍ପି ଅତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘କରୋନ୍ତି’’ଚ୍ଚାଦିଂ। କ୍ୱଚିଦେୱ ତୁ ପଯୋଗେ ଧୀରା କୱଯୋ ଆଦରଂ କରୋନ୍ତି ଚାତି। ଚସଦ୍ଦୋ ୱତ୍ତକନ୍ତରତ୍ଥଂ ସମୁଚ୍ଚିନୋତି।

୨୦୯।‘‘ଇଚ୍ଛେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଇତି ଅନନ୍ତରଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ଏୱମାଦିରୂପେସୁ ପଯୋଗେସୁ ଧୀରା ୱିଗତାଦରା ଭୱନ୍ତି। ଇମେଯେୱ ଧୀରା କ୍ୱଚିଦେୱ ତୁ ପଯୋଗେ ଭିନ୍ନଲିଙ୍ଗାଦିକେ ଆଦରଂ କରୋନ୍ତି ଚ। ଇତି ଏୱଂ ଅଯଂ ପକାରୋ ଆଦି ଯେସମିତି ଚ, ତାନି ଚ ତାନି ରୂପାନି ଚେତି ଚ, ୱିଗତୋ ଆଦରୋ ଯେସମିତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ଚସଦ୍ଦୋ ୱାକ୍ୟନ୍ତରସମୁଚ୍ଚଯେ। ତସ୍ମା ୱିଗତାଦରତ୍ତେନ ଅଞ୍ଞମାଦରକରଣଂ ୱୁଚ୍ଚମାନକଥାସନ୍ତତିଂ ଆକଡ୍ଢତି।

୨୧୦।

ଇତ୍ଥୀୱା’ଯଂ ଜନୋ ଯାତି,

ୱଦନ୍ତେସା ପୁମା ୱିଯ;

ପିଯୋ ପାଣା ଇୱା’ଯଂ ମେ,

ୱିଜ୍ଜା ଧନମିୱ’ଚ୍ଚିତା।

୨୧୦। ଉଦାହରତି ‘‘ଇତ୍ଥି’’ଚ୍ଚାଦି। ଅଯଂ ଜନୋ ଇତ୍ଥୀୱ ଯାତି କ୍ରିଯାନୁୱତ୍ତିତୋ। ଏସା ଇତ୍ଥୀ ପୁମାୱ ପୁରିସୋ ୱିଯ ୱଦତି ତାଦିସସ୍ସ ପାଗବ୍ଭିଯଯୋଗତୋ। ଏତ୍ଥ ଲିଙ୍ଗନାନତ୍ତମୁପମାନୋପମେଯ୍ୟାନଂ। ଅଯମିଚ୍ଛିତୋ କୋଚି ମେ ପାଣା ଇୱ ପିଯୋ ଇଟ୍ଠୋ, ୱିଜ୍ଜା ବ୍ୟାକରଣାଦଯୋ ଧନମିୱ ଅଚ୍ଚିତା ରାସିକତାତି ୱଚନଭେଦୋ।

୨୧୦। ଇଦାନି ଭିନ୍ନଲିଙ୍ଗାନଂ ଗହେତବ୍ବୱିସଯଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଇତ୍ଥୀୱା’ଯ’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ଅଯଂ ଜନୋ ଇତ୍ଥୀୱ ଅୱିସଦଗମନେନ ମହିଲା ୱିଯ ଯାତି। ଏସା ଇତ୍ଥୀ ପୁମା ୱିଯ ତାଦିସପାଗବ୍ଭିଯଯୁତ୍ତତ୍ତା ପୁରିସୋ ୱିଯ ୱଦତୀତି। ଇହ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟାନଂ ଲିଙ୍ଗଭେଦେ ସତିପି କୱଯୋ ଆଦରଂ କରୋନ୍ତି। ଅଯଂ ପୁରିସୋ ମେ ମମ ପାଣା ଇୱ[ପାଣା ଇୱ ଜୀୱୋ ଇୱ (କ।)] ଆଯୱୋୱ ପିଯୋ। ଅଚ୍ଚିତା ସଞ୍ଚିତା ୱିଜ୍ଜା ବ୍ୟାକରଣନିଘଣ୍ଟୁଆଦଯୋ ଧନମିୱ ହୋନ୍ତୀତି। ଏତ୍ଥ ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟାନଂ ୱଚନତୋ ୱିସେସତ୍ତେ ସତିପି ଇଟ୍ଠମେୱ।

୨୧୧।

ଭୱଂ ୱିଯ ମହୀପାଲ, ଦେୱରାଜା ୱିରାଜତେ;

ଅଲ’ମଂସୁମତୋ କଚ୍ଛଂ, ତେଜସା ରୋହିତୁଂ ଅଯଂ।

୨୧୧। ହୀନାଧିକମୁତ୍ତମୁଦାହରଣମାହ ‘‘ଭୱଂ ୱିଯି’’ଚ୍ଚାଦି। ମହୀପାଲେତ୍ୟାମନ୍ତନଂ, ଦେୱରାଜା ଭୱଂ ୱିଯ ୱିରାଜତେ। ଇତି ହୀନେନାପି ହୋତି। ଏୱଂୱିଧେ ସମୁଚିତେ ୱିସଯେ ଲିଙ୍ଗୱଚନଭେଦାଦିକଂ ନୋପମଂ ଦୂସେତୀତି [ଦସ୍ସେତୀତି (କ।)]।

୨୧୧।‘‘ଭୱ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ମହୀପାଲ ଭୋ ରାଜ, ଦେୱରାଜା ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ଭୱଂ ୱିଯ ୱିରାଜତେତି। ଏତ୍ଥ ସକ୍କମୁପାଦାଯ ‘‘ଭୱଂ ୱିଯା’’ତି

ହୀନତ୍ତେପି ଇଟ୍ଠମେୱ। ଅଯଂ ରାଜା ଅଂସୁମତୋ ସୂରିଯସ୍ସ କଚ୍ଛଂ ପଦୱିଂ ତେଜସା ଆରୋହିତୁଂ ପତ୍ତୁଂ ଅଲଂ ସମତ୍ଥୋତି। ଏତ୍ଥ ତେଜସା ଅଧିକୋପି ସୂରିଯୋ ଉପମାଭୂତୋ ଇଟ୍ଠୋୱ, ''କଚ୍ଛଂ ଆରୋହିତୁ''ନ୍ତି ଇୱସଦ୍ଦପରିଯାଯୋ। ଇଦିସଂ ଭିନ୍ନଲିଙ୍ଗାଦିକୋପମାଦିକଂ ଉପମାଦୂସନଂ ନ କରୋତି।

୨୧୨।

ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟାନଂ, ଅଭେଦସ୍ସ ନିରୂପନା;

ଉପମେୱ[ଉପମାୱ (ସୀ। କା।)]ତିରୋଭୂତ-ଭେଦା ରୂପକମୁଚ୍ଚତେ।

୨୧୨। ରୂପକଂ ନିରୂପଯତି ''ଉପମାନେ''ଚ୍ଚାଦିନା। ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟାନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ଅଭେଦସ୍ସ ନାନତ୍ତାଭାୱସ୍ସ ନିରୂପନା ଆରୋପନେନ ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟାନମଭେଦଂ ରୂପଯତି ଦସ୍ସେତୀତି ରୂପକମୁଚ୍ଚତେ। ଉପମାନସ୍ସ ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟାନମଭେଦାରୋପନେନ ତିରୋଭୂତୋ ଅପାକଟୋ ଭେଦୋ ନାନତ୍ତଂ ଯସ୍ସାତି ତାଦିସୀ ଉପମେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣା ରୂପକମୁଚ୍ଚତେ ''ରୂପକ''ନ୍ତି। ''ପଦମ୍ବୁଜ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଦମେୱ ଅମ୍ବୁଜସଦିସତ୍ତା ଅମ୍ବୁଜଂ ରୁପ୍ପତେ। ଇଚ୍ଚୁପମେଯ୍ୟୋପମାନଭୂତାନଂ ପଦମ୍ବୁଜାନମଭେଦାରୋପନେନ ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟଗତସାଧମ୍ମସଙ୍ଖାତାଯପି ଉପମାଯ ଭେଦୋ ୱିଜ୍ଜମାନୋପି ତିରୋହିତୋ। ନ ତୁ ଆୱିଭୂତୋ [ଅବ୍ଭୂତୋ (କା।)] ''ପଦଂ ଅମ୍ବୁଜମିୱେ''ତି। ସା ଚୋପମା ତଥାୱିଧା ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟାନମଭେଦମାଯାତି ନାମାତି ରୂପକମୁଚ୍ଚତେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୨୧୨। ଇଦାନି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠକ୍କମେନ ରୂପକାଲଙ୍କାରଂ ଦସ୍ସେତି ''ଉପମାନୋ''ଚ୍ଚାଦିନା। ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟାନଂ ଅନନ୍ତରନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋପମାନୋପମେଯ୍ୟାନଂ ଅଭେଦସ୍ସ ସଭାୱତୋ ଭେଦେ ସତିପି ୱିଭୂତସଦିସତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ''ସୋ ଏସୋ, ଏସୋ ସୋ''ତି ୱତ୍ତାରେହି ପରିକପ୍ପିତସ୍ସ ଅଭେଦସ୍ସ ନିରୂପନା ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟପଦତ୍ଥେସୁ ବୁଦ୍ଧିଯା ଆରୋପନଂ ନିସ୍ସାଯ ତିରୋଭୂତଭେଦା ''ପଦଂ ଅମ୍ବୁଜମିୱା''ତି ଏୱଂ ପାକଟନାନତ୍ତଂ ୱିନା ''ପଦମ୍ବୁଜ''ନ୍ତି ତିରୋହିତଭେଦା ଉପମେୱ ପଦତ୍ଥାନଂ ସାଧମ୍ମସଙ୍ଖାତା ଉପମା ଏୱ ରୂପକଂ ଇତି ୱୁଚ୍ଚତେ। ୱିଭୂତସଦିସତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟୱତ୍ଥୂନି ଅଭେଦେନ ଗଯ୍ହନ୍ତି। ତେସମଭେଦଗ୍ଗହଣେନେୱ ତେ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତମାନଭିନ୍ନସାଧମ୍ମସଙ୍ଖାତାଯ ଉପମାଯପି ଭେଦୋ ତିରୋହିତୋ ହୋତି। ଏୱଂ ତିରୋଭୂତନାନତ୍ତୱନ୍ତସାଧମ୍ମସଙ୍ଖାତା ଉପମା ଏୱ ୱତ୍ଥୂନମଭେଦଂ ଦୀପେତୀତି ରୂପକଂ ନାମ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତିରୋଭୂତୋ ଭେଦୋ ଯସ୍ସେତି ଚ, ଅଭେଦଂ ରୂପଯତି ପକାସେତୀତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୨୧୩।

ଅସେସୱତ୍ଥୁୱିସଯଂ, ଏକଦେସୱିୱତ୍ତି ଚ;

ତଂ ଦ୍ୱିଧା ପୁନ ପଚ୍ଚେକଂ, ସମାସାଦିୱସା ତିଧା।

୨୧୩। ତସ୍ସ ଭେଦଂ ନିଦ୍ଦିସତି ''ଅସେସ''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଅସେସୱତ୍ଥୁ ୱିସଯୋ ଯସ୍ସ ତଂ ତଥାୱିଧଞ୍ଚ, ଏକଦେସେ ଅୱଯୱେ ୱିୱତ୍ତତୀତି ଏକଦେସୱିୱତ୍ତି ଚେତି ତଂ ରୂପକଂ ଦ୍ୱିଧା, ପୁନ ପଚ୍ଚେକଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ସମାସାଦିୱସା ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟାନଂ କତସମାସତ୍ତା ସମାସରୂପକ ଅସମାସରୂପକ ସମାସାସମାସରୂପକୱସେନ ତିଧା ସିଯା।

୨୧୩।''ଅସେସି''ଚ୍ଚାଦି। ତଂ ରୂପକଂ ଅସେସୱତ୍ଥୁୱିସଯଂ ଏକଦେସୱିୱତ୍ତି ଚାତି ଦ୍ୱିଧା ହୋତି, ପୁନ ପଚ୍ଚେକଂ ତଂ ଦ୍ୱଯମ୍ପି ସମାସାଦିୱସା ସମାସରୂପକଂ ଅସମାସରୂପକଂ ସମାସାସମାସରୂପକଞ୍ଚେତି ଇମେସଂ ଭେଦେନ ତିଧା ହୋତି। ଅସେସଂ ୱତ୍ଥୁ ୱିସଯୋ ଅସ୍ସେତି ଚ, ଏକଦେସେ ୱିୱତ୍ତତୀତି ଚ, ଏକଂ ଏକଂ ପତୀତି ଚ, ସମାସୋ ସମାସରୂପକଂ ଆଦି ଯେସମିତି ଚ, ତେସଂ ୱସୋ ଭେଦୋତି ଚ, ତୀହି ପକାରେହୀତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଅସେସୱତ୍ଥୁୱିସଯସମାସ

୨୧୪।

ଅଙ୍ଗୁଲୀଦଲସଂସୋଭିଂ, ନଖଦୀଧିତିକେସରଂ;

ସିରସା ନ ପିଳନ୍ଧନ୍ତି, କେ ମୁନିନ୍ଦପଦମ୍ବୁଜଂ।

୨୧୪। ଉଦାହରତି ‘‘ଅଙ୍ଗୁଲି’’ଚ୍ଚାଦି। ଅଙ୍ଗୁଲୀହିଯେଓ ଉପମାନଗମ୍ମତ୍ତା ସିନିଦ୍ଧତମ୍ବାହି ଦଲେହି ପଭେହି ସଂସୋଭିଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଓିରୋଚମାନଂ ନଖାନଂ ଦୀଧିତିଯୋ କିରଣା ଏଓ କେସରାନି ଯଝ ତାଦିସଂ ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ପଦମେଓ ଅମ୍ବୁଜଂ ସିରସା ମୁଦ୍ଧନା କେ ନାମ ଜନା ନ ପିଳନ୍ଧନ୍ତି ପସାଧନଓସେନ ନ ଧାରେନ୍ତୀତି। ଇଦମସେସଓଞ୍ଚୁଓିସଯଂ ସମାସରୂପକଂ ଅଙ୍ଗିନୋ ପଦସ୍ସ ଅଙ୍ଗାନମଙ୍ଗୁଲ୍ଯାଦୀନମସେସାନଂ ରୂପନତୋ। ଏଓମୁପରିପି ଯଥାଯୋଗଂ।

୨୧୪। ଇଦାନି ଉଦାହରତି ‘‘ଅଙ୍ଗୁଲି’’ଚ୍ଚାଦି। ଅଙ୍ଗୁଲୀଦଲସଂସୋଭିଂ ଅଙ୍ଗୁଲିସଙ୍ଖତେହି ପଭେହି ସଂସୋଭିଂ ନଖଦୀଧିତିକେସରଂ ନଖରଂସିସଙ୍ଖତକେସରଂ ମୁନିନ୍ଦପଦମ୍ବୁଜଂ ସିରସା କେ ନ ପିଳନ୍ଧନ୍ତି। ଓିସେସ୍ସଭୂତଂ ଚରଣଂ ଓିସେସନଭୂତା ଅଙ୍ଗୁଲୀ ନଖଦୀଧିତି ଚେତି ଇମେସଂ ଉପମାଭୂତେହି ଅମ୍ବୁଜଦଲକେସରେହି ଅଭେଦକପ୍ପନାଯ ଏକତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ସମାସେନେଓ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଇଦଂ ଅସେସଓଞ୍ଚୁଓିସଯସମାସରୂପକଂ ନାମ। ଅଙ୍ଗୁଲିଯୋ ଏଓ ଦଲାନୀତି ଚ, ତେହି ସଂସୋଭୀତି ଚ, ନଖେସୁ ଦୀଧିତିଯୋତି ଚ, ତା ଏଓ କେସରାନି ଅସ୍ସେତି ଚ ଓାକ୍ଯଂ।

ଅସେସଓଞ୍ଚୁଓିସଯଅସମାସ

୨୧୫।

ରତନାନି ଗୁଣା ଭୂରୀ, କରୁଣା ସୀତଲଂ ଜଲଂ;

ଗମ୍ଭୀରତ୍ତମଗାଧତ୍ତଂ, ପଚ୍ଚକ୍ଖୋ’ଯଂ ଜିନୋ’ମ୍ବୁଧି।

୨୧୫।‘‘ରତନାନି’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଅଯଂ ଜିନୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ପଚ୍ଚକ୍ଖୋ ନ ପରୋକ୍ଖୋ ଅମ୍ହାକଂ ଅମ୍ବୁଧି ସାଗରୋ। କଥଂ? ଯେ ତସ୍ସ ଭୂରୀ ବହଓୋ ଗୁଣା ମେତ୍ତାଦଯୋ, ତେ ରତନାନି ଅତୁଲ୍ଯଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନାଦିସାଧମ୍ମେନ। ଯା ତସ୍ସ କରୁଣା, ସା ସୀତଲଂ ଜଲଂ ସକଲଜନସନ୍ତାପାପହତ୍ତସାଧମ୍ମେନ। ଯଂ ତସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରତ୍ତମନୁତ୍ତାନତା ଲାଭାଦୀସୁ, ତଂ ଅଗାଧତ୍ତମକଲଲନ୍ତସୋ ଅମ୍ବୁଧିଟ୍ଠତାସାଧମ୍ମେନାତି ଇଦମସେସଓଞ୍ଚୁଓିସଯଂ ଅସମାସରୂପକଂ।

୨୧୫।‘‘ରତନାନି’’ଚ୍ଚାଦି। ଅଯଂ ଜିନୋ ଅମ୍ହାକଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖୋ ଅମ୍ବୁଧି ସାଗରୋ, ତଥା ହି ତସ୍ସ ଭୂରୀ ଗୁଣା ସୀଲସମାଧିଆଦଯୋ ରତନାନି ଚିତ୍ତୀକତାଦିସାଧମ୍ମତୋ ରତନାନେଓ, କରୁଣା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣକରୁଣା ସୀତଲଂ ଜଲଂ ସନ୍ତାପଓିନୋଦନସାଧମ୍ମେନ ସୀତଲଜଲମେଓ ହୋତି, ଗମ୍ଭୀରତ୍ତଂ ଲାଭାଲାଭାଦୀସୁ ଏକାକାରତା ଅଗାଧତ୍ତଂ ଗମ୍ଭୀରତା ଏଓ ହୋତି। ଇଦଂ ଅସେସଓଞ୍ଚୁଓିସଯଅସମାସରୂପକଂ। ‘‘ଭୂରୀ’’ତି ଅଚ୍ଚଯଂ।

ଅସେସଓଞ୍ଚୁଓିସଯମିସ୍ସକ

୨୧୬।

ଚନ୍ଦିକା ମନ୍ଦହାସା ତେ, ମୁନିନ୍ଦ ଓଦନିନ୍ଦୁନୋ;

ପବୋଧଯତ୍ଯ’ଯଂ ସାଧୁ-ମନୋକୁମୁଦକାନନଂ।

୨୧୬।‘‘ଚନ୍ଦିକା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ‘‘ମୁନିନ୍ଦ’’ଇଚ୍ଚାମନ୍ତନଂ, ତେ ଓଦନମେଓ ଇନ୍ଦୁ ଓଦନିନ୍ଦୁନୋ ଇତି ସମାସରୂପକଂ, ଅଯଂ ମନ୍ଦହାସା ଚନ୍ଦିକା ଚନ୍ଦକନ୍ତିଯୋ, ଅସମାସରୂପକଂ। ସାଧୂନଂ ମନାନିଯେଓ କୁମୁଦାନି କେରଓାନି, ସମାସରୂପକଂ। ତେସଂ କାନନଂ ଓନଂ, ପବୋଧଯତି ଓିକାସଯତୀତି ଇଦଂ ସମାସାସମାସରୂପକଂ।

୨୧୬।‘‘ଚନ୍ଦି’’ଚ୍ଚାଦି। ହେ ମୁନିନ୍ଦତେ ତୁଯ୍ହଂ ଓଦନିନ୍ଦୁନୋ ମୁଖଚନ୍ଦସ୍ସ ମନ୍ଦହାସା ମନ୍ଦମିହିତଭୂତା ଚନ୍ଦିକା ଚନ୍ଦକନ୍ତିଯୋ, ‘‘ଅଯ’’ନ୍ତି ଜାତ୍ଯେକଓଚନେନ ମନ୍ଦହାସଚନ୍ଦିକା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା। ଅଥ ଓା ଅଯଂ ଓଦନିନ୍ଦୁ। ସାଧୁମନୋକୁମୁଦକାନନଂ ସପ୍ପୁରିସାନଂ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାତକେରଓକାନନଂ ପବୋଧଯତି ଓିକାସଯତି। ‘‘ଚନ୍ଦିକା ମନ୍ଦହାସା’’ତି ଅସମାସରୂପକଂ। ‘‘ଓଦନିନ୍ଦୁନୋ’’ତି ଚ ‘‘ମନୋକୁମୁଦକାନନ’’ନ୍ତି ଚ ସମାସରୂପକଂ। ତସ୍ମା ଇଦଂ ଅସେସଓଞ୍ଚୁଓିସଯସମାସାସମାସରୂପକଂ। ମନ୍ଦା ଚ ତେ ହାସା ଚାତି ଚ, ଓଦନମେଓ ଇନ୍ଦୂତି ଚ, ସାଧୂନଂ ମନାନୀତି ଚ, ତାନିଯେଓ କୁମୁଦାନୀତି ଚ,

ତେସଂ କାନନମିତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୨୧୭।

ଅସେସୱତ୍ଥୁୱିସୟେ, ପଭେଦୋ ରୂପକେ ଅୟଂ;

ଏକଦେସୱିୱତ୍ତିମ୍ହି, ଭେଦୋ ଦାନି ପୱୁଚ୍ଚତି।

୨୧୭। ନିଗମୟତି ''ଅସେସି''ଚ୍ଚାଦିନା। ଦୁତିୟସ୍ସ ପଭେଦଂ ୱତ୍ତୁଂ ପଟିଜାନାତି ''ଏକି''ଚ୍ଚାଦିନା।

୨୧୭।''ଅସେସେ''ଚ୍ଚାଦି। ଅସେସୱତ୍ଥୁୱିସୟେ ରୂପକେ ଅୟଂ ''ଅଙ୍ଗୁଲୀଦଲସଂସୋଭିଂ''ଇଚ୍ଚାଦିକଂ ଉଦାହରଣଭୂତଂ ପଭେଦୋ ହୋତି। ଇଦାନି ଏକଦେସୱିୱତ୍ତିମ୍ହି ରୂପକେ ଭେଦୋ ୱିସେସୋ ପୱୁଚ୍ଚତି।

ଏକଦେସୱିୱତ୍ତିସମାସ

୨୧୮।

ୱିଲାସହାସକୁସୁମଂ, ରୁଚିରାଧରପଲ୍ଲୱଂ;

ସୁଖଂ କେ ୱା ନ ୱିନ୍ଦନ୍ତି, ପସ୍ସନ୍ତା ମୁନିନୋ ମୁଖଂ।

୨୧୮।''ୱିଲାସ''ଇଚ୍ଚାଦି। ୱିଲାସେନ ଯୁତ୍ତୋ ହାସୋୟେୱ କୁସୁମଂ ୟସ୍ସ। ରୁଚିରୋ ମନୁଞ୍ଞୋ ଅଧରୋୟେୱ ପଲ୍ଲୱୋ ୟସ୍ସ। ତାଦିସଂ ମୁନିନୋ ମୁଖଂ ପସ୍ସନ୍ତା କେ ନାମ ଜନା ସୁଖଂ ନ ୱିନ୍ଦନ୍ତି ସବ୍ବେପୀତି। ଇଦଂ ଅଙ୍ଗାନି ହାସାଦୀନି ରୂପୟିତ୍ୱା ମୁଖମଙ୍ଗିଂ ନ ରୂପିତନ୍ତି ଏକଦେସୱିୱତ୍ତିସମାସରୂପକଂ। ଏୱଂ ଉପରିପି ୟଥାୟୋଗଂ।

୨୧୮।''ୱିଲାସି''ଚ୍ଚାଦି। ୱିଲାସହାସକୁସୁମଂ ଲୀଲାୟୁତ୍ତହାସସଙ୍ଖାତପୁପ୍ଫଂ ରୁଚିରାଧରପଲ୍ଲୱଂ ମନୁଞ୍ଞଅଧରସଙ୍ଖାତକିସଲୟଂ ମୁନିନୋ ମୁଖଂ ପସ୍ସନ୍ତା କେ ୱା କେ ନାମ ଜନା ସୁଖଂ ନ ୱିନ୍ଦନ୍ତି ପୀତିସୁଖଂ ନାନୁଭୋନ୍ତି, ଅନୁଭୱନ୍ତେୱ। ୱିସେସନଭୂତାନଂ ହାସଅଧରାନଂ ଉପମାଭୂତକୁସୁମପଲ୍ଲୱେହି ଅଭେଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ୱିସେସ୍ସଭୂତସ୍ସ ମୁଖସ୍ସ ଅଞ୍ଞତରୌପମାୱତ୍ଥୁନା ଅଭେଦେନ ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅଭେଦାରୋପନଂ ଏକଦେସେୟେୱ ୱିୱତ୍ତୀତି ଇଦଂ ଏକଦେସୱିୱତ୍ତିସମାସରୂପକଂ। ୱିଲାସେନ ୟୁତ୍ତୋ ହାସୋତି ଚ, ସୋୟେୱ କୁସୁମଂ ଅସ୍ସେତି ଚ, ରୁଚିରୋ ଚ ସୋ ଅଧରୋ ଚେତି ଚ, ସୋୟେୱ ପଲ୍ଲୱୋ ଅସ୍ସେତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

ଏକଦେସୱିୱତ୍ତିଅସମାସ

୨୧୯।

ପାଦଦ୍ୱନ୍ଦଂ ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ, ଦଦାତୁ ୱିଜୟଂ ତୱ;

ନଖରଂସୀ ପରଂ କନ୍ତା, ୟସ୍ସ ପାପଜୟଦ୍ଧଜା।

୨୧୯।''ପାଦ''ଇଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ୱିଜୟିନୋ ପାଦଦ୍ୱନ୍ଦଂ ତୱ ୱିଜୟଂ ପଟିପକ୍ଖପରାଭୱଂ ଦଦାତୁ। କୀଦିସଂ? ୟସ୍ସ ପରମଚ୍ଚନ୍ତଂ କନ୍ତା ମନୁଞ୍ଞା ନଖରଂସୀ ପାପାନଂ ଲୋଭାଦୀନଂ ଜୟେ ଉସ୍ସିତା ଧଜା କେତୱୋତି। ଇଦମେକଦେସୱିୱତ୍ତିଅସମାସରୂପକଂ।

୨୧୯।''ପାଦେ''ଚ୍ଚାଦି।ୟସ୍ସ ସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପରଂ ଅତିସୟେନ କନ୍ତା ମନୁଞ୍ଞା ନଖରଂସୀ ଚରଣନଖକନ୍ତିୟୋ ପାପଜୟଦ୍ଧଜା ପାପୱିଜୟେ ଉସ୍ସାପିତଧଜାୟେୱ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ସ ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ପାଦଦ୍ୱନ୍ଦଂ ଚରଣୟୁଗଳଂ ତୱ ତୁୟ୍ହଂ ୱିଜୟଂ ପଟିପକ୍ଖପରାଭୱଂ ଦଦାତୂତି। ନଖରଂସୀନଂ ଉପମାଭୂତଧଜେହି ଅଭେଦମାରୋପେତ୍ୱା ''ପାଦଦ୍ୱନ୍ଦ''ମିତି ଅନିରୂପିତତ୍ତା ଏକଦେସୱିୱତ୍ତିଅସମାସରୂପକଂ ନାମ। ପାପାନଂ ଜୟୋତି ଚ, ତସ୍ମିଂ

ଧଜାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଏକଦେସୱିୱତ୍ତିମିସ୍ସକ

୨୨୦।

ସୁନିମ୍ମଲକପୋଲସ୍ସ, ମୁନିନ୍ଦୱଦନିନ୍ଦୁନୋ;

ସାଧୁପ୍ପବୁଦ୍ଧହଦଯଂ, ଜାତଂ କେରୱକାନନଂ।

୨୨୦।''ସୁନିମ୍ମଲ''ଇଚ୍ଚାଦି। ସୁନିମ୍ମଲୋ କପୋଲୋ ଯସ୍ସ, ତସ୍ସ ମୁନିନ୍ଦୱଦନିନ୍ଦୁନୋ ସାଧୂନଂ ପବୁଦ୍ଧଂ ଧମ୍ମାୱବୋଧୱସେନ ୱିକସିତଂ ହଦଯଂ ଚିତ୍ତଂ କେରୱକାନନଂ ଜାତନ୍ତି ଏକଦେସୱିୱତ୍ତିସମାସାସମାସରୂପକଂ।

୨୨୦।''ସୁନିମ୍ମଲି''ଚ୍ଚାଦି। ସୁନିମ୍ମଲକପୋଲସ୍ସ ମୁନିନ୍ଦୱଦନିନ୍ଦୁନୋ ସାଧୁପ୍ପବୁଦ୍ଧହଦଯଂ ସଜ୍ଜନାନଂ ଚତୁସଚ୍ଚାୱବୋଧେନ ପସନ୍ନମାନସଂ କେରୱକାନନଂ କୁମୁଦୱନଂ ଜାତନ୍ତି। ୱଦନହଦଯାନଂ ଉପମାଭୂତେହି ଇନ୍ଦୁକେରୱେହି ଅଭେଦାରୋପନଂ କତ୍ୱା କପୋଲସ୍ସ ମଣ୍ଡଲାଦୀହି ଉପମାୱିସେସେହି ଅନିରୂପିତତ୍ତା ଏକଦେସୱିୱତ୍ତିସମାସାସମାସରୂପକଂ। ଏତ୍ଥ ସମାସୋ ନାମ ୱଦନିନ୍ଦୂନମେୱ। ଅସମାସୋ ନାମ ହଦଯକେରୱାନମେୱାତି। ତଥା ହି ରୂପକୱିସଯେ ସମାସାସମାସତ୍ତଂ ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟପଦାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମେୱାତି। ସୁଟ୍ଠୁ ନିମ୍ମଲୋତି ଚ, ସୋ କପୋଲୋ ଅସ୍ସାତି ଚ, ମୁନିନ୍ଦୱଦନମେୱ ଇନ୍ଦୂତି ଚ, ପବୁଦ୍ଧଞ୍ଚ ତଂ ହଦଯଞ୍ଚାତି ଚ, ସାଧୂନଂ ପବୁଦ୍ଧହଦଯମିତି ଚ, କେରୱାନଂ କାନନମିତି ଚ ୱାକ୍କଂ।

୨୨୧।

ରୂପକାନି ବହୂନ୍ୟେୱ, ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତାଦିଭେଦତୋ;

ୱିସୁଂ ନ ତାନି ୱୁତ୍ତାନି, ଏତ୍ଥେ'ୱ'ନ୍ତୋଗଧାନି'ତି।

୨୨୧।

ଏତ୍ତକୋଯେୱ କିଂ ରୂପକଭେଦୋତି ଆହ

''ରୂପକାନି''ଚ୍ଚାଦି; ସୁବୋଧଂ; ତତ୍ଥ –

''ସିତପୁପ୍ଫୁଜ୍ଜଲଂ ଲୋଲ-ନେତ୍ତଭିଙ୍ଗଂ ତୱାନନଂ;

କସ୍ସ ନାମ ମନୋ ଧୀର, ନାକଡ୍ଢତି ମନୋହର''ନ୍ତି।

ଯୁତ୍ତରୂପକଂ ଯୁତ୍ତତ୍ତା ପୁପ୍ଫଭିଙ୍ଗାନଂ, ତଦନୁସାରେନ ଅଯୁତ୍ତରୂପକାଦିପି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟନ୍ତି।

୨୨୧। ରୂପକାନି ପୁନପି ସନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁମାହ ''ରୂପକାନି''ଚ୍ଚାଦି। ରୂପକାନି ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତାଦିଭେଦତୋ ଯୁତ୍ତରୂପକଅଯୁତ୍ତରୂପକାଦିଭେଦେନ ବହୂନି ଏୱ ହୋନ୍ତି, ତାନି ରୂପକାନି ଏତ୍ଥେୱ ରୂପକେ ଅନ୍ତୋଗଧାନି। ଇତି ତସ୍ମା କାରଣା ତାନି ୱିସୁଂ ନ ୱୁତ୍ତାନି। ଅନ୍ତୋ ମଜ୍ଝେ ଗଧାନି ପୱତ୍ତାନୀତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

''ସିତପୁପ୍ଫୁଜ୍ଜଲଂ ଲୋଲ-ନେତ୍ତଭିଙ୍ଗଂ ତୱାନନଂ;

କସ୍ସ ନାମ ମନୋ ଧୀର, ନାକଡ୍ଢତି ମନୋହର''ନ୍ତି।

ଏତ୍ଥ ପୁପ୍ଫଭିଙ୍ଗାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଯୁତ୍ତତ୍ତା ଯୁତ୍ତରୂପକଂ ନାମ।

ହେ ଧୀର ସିତପୁପ୍ଫୁଜ୍ଜଲଂ ମନ୍ଦହସିତସଙ୍ଖାତେହି କୁସୁମେହି ୱିଜୋତନ୍ତଂ ଲୋଲନେତ୍ତଭିଙ୍ଗଂ ମନୋହରଂ ତୱାନନଂ କସ୍ସ ନାମ ମନୋ ନାକଡ୍ଢତୀତି। ଇମସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅଯୁତ୍ତରୂପକଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୨୨୨।

ଚନ୍ଦିମା’କାସପଦୁମ-ମିଚ୍ଚେତଂ ଖଣ୍ଡରୂପକଂ;

ଦୁଟ୍ଠ’ମମ୍ବୋରୁହୱନଂ, ନେତ୍ତାନି’ଚ୍ଚାଦି ସୁନ୍ଦରଂ।

୨୨୨। ରୂପକସ୍ସ ୱିରୋଧାୱିରୋଧୋ ଉପମାଯମିୱୋ’ହିତୁଂ ସକ୍କାତି ଉପଲକ୍ଖେତି ‘‘ଚନ୍ଦିମା’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଏତ୍ଥ ଆକାସସ୍ସ ତଳାକେ ରୂପିତେ ଚନ୍ଦସ୍ସ ପଦୁମତ୍ତଂ ରୂପକଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଏତଂ ଖଣ୍ଡରୂପକଂ ଦୁଟ୍ଠଂ, ‘‘ଅମ୍ବୋରୁହୱନଂ ନେତ୍ତାନି’’ଚ୍ଚାଦି ତୁ ୱଚନଭେଦେପି ସୁନ୍ଦରଂ।

୨୨୨। ରୂପକେ ଦୋସାଦୋସଂ ଉପମାଯଂ ୱିଯ ପରିକପ୍ପେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଉପଦିସନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଚନ୍ଦିମି’’ଚ୍ଚାଦି। ‘‘ଚନ୍ଦିମା ଚନ୍ଦୋ ଆକାସପଦୁମ’’ନ୍ତି ଏତଂ ଖଣ୍ଡରୂପକଂ ଆକାସସ୍ସ ତଳାକତ୍ତେନ ଅନିରୂପିତତ୍ତା ଖଣ୍ଡରୂପକଂ ନାମ। ଦୁଟ୍ଠଂ ଖଣ୍ଡିତୋପମା ୱିଯ ଦୋସଦୁଟ୍ଠଂ ନାମ। ‘‘ଅମ୍ବୋରୁହୱନଂ ନୀଲୁପ୍ପଲୱନଂ ନେତ୍ତାନୀ’’ତିଆଦିକଂ ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟାନଂ ୱଚନନାନତ୍ତେପି ସୁନ୍ଦରମେୱ।

୨୨୩।

ପରିଯନ୍ତୋ ୱିକପ୍ପାନଂ, ରୂପକସ୍ସୋ’ପମାଯ ଚ;

ନତ୍ଥି ଯଂ ତେନ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ, ଅୱୁତ୍ତ’ମନୁମାନତୋ।

୨୨୩। କିମେତ୍ତକା ଏୱୋପମାରୂପକଭେଦା? ନେତି ପରିଦୀପେନ୍ତୋ ଅୱୁତ୍ତଂ ଅତିଦିସତି ‘‘ପରିଯନ୍ତୋ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ରୂପକସ୍ସ ଉପମାଯ ଚ ୱିକପ୍ପାନଂ ପଭେଦାନଂ ପରିଯନ୍ତୋ ଅୱସାନଂ ନତ୍ଥି ଯଂ ଯସ୍ମା କାରଣା, ତେନ କାରଣେନ ଅୱୁତ୍ତଂ ଇହାନୁପାତଂ ୱିକପ୍ପଜାତଂ ସବ୍ବୱିକପ୍ପବ୍ୟାପକସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣାନୁଗତରୂପକୱିକପ୍ପାନୁସାରେନ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ। କସ୍ମା? ଅନୁମାନତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତୱିକପ୍ପସଙ୍ଖାତଲିଙ୍ଗତୋ ଅୱୁତ୍ତସେସରୂପକାୱଗମସଙ୍ଖାତେନ ଅନୁମାନଞାଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୨୩। ଇଦାନି ଇମେସମେୱ ଉପମାରୂପକାନଂ ଅୱୁତ୍ତାନନ୍ତଭେଦୋ ୱୁତ୍ତାନୁସାରେନେୱ ଞାତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତୁମାହ ‘‘ପରିଯନ୍ତୋ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ରୂପକସ୍ସ ଚ ରୂପକାଲଙ୍କାରସ୍ସ ଚ ଉପମାଯ ଚ ଉପମାଲଙ୍କାରସ୍ସ ଚ ୱିକପ୍ପାନଂ ୱିୱିଧାକାରେନ କପ୍ପିତପକ୍ଖାନଂ ପରିଯନ୍ତୋ କୋଟି ଯଂ ଯସ୍ମା ନତ୍ଥି, ତେନ କାରଣେନ ଅୱୁତ୍ତଂ ଇମସ୍ମିଂ ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରେ ଅୱୁତ୍ତପକ୍ଖଂ ସମୂହଂ ଅନୁମାନତୋ ଅନୁମାନଞାଣେନ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟନ୍ତି। ଉପମାରୂପକାନଂ ସକଲମୱୁତ୍ତପକ୍ଖଂ ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ଠିତଂ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତେହି ତେହି ତେହି ପକ୍ଖସଙ୍ଖାତେହି ଲିଙ୍ଗେହି ସିଦ୍ଧାନୁମାନଞାଣେନ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣେ ଅନ୍ତୋଗଧାନମନୁତ୍ତରୂପକସଙ୍ଖାତାନୁମେଯ୍ୟାନଂ ଅୱବୋଧୋ ସକ୍କାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ରୂପକସ୍ସ ପନ ଉପମନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ଉପମାଯ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଦୋସାଦୋସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମପି ଉତ୍ତାନୁତ୍ତପକ୍ଖସ୍ସ ସାଧାରଣଂ ହୋତି।

୨୨୪।

ପୁନପ୍ପୁନମୁଚ୍ଚାରଣଂ, ଯ’ମତ୍ଥସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଚ;

ଉଭଯେସଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା, ସା’ଯ’ମାୱୁତ୍ତି ନାମତୋ।

୨୨୪। ଆୱୁତ୍ତିମଧିକିଚ୍ଚାହ ‘‘ପୁନ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଭିଧେଯ୍ୟସ୍ସ ପଦସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ଉଭଯେସଂ ଅତ୍ଥପଦାନଞ୍ଚ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭିୟ୍ୟୋ ଭିୟ୍ୟୋ ଯଂ ଉଚ୍ଚାରଣଂ, ସାଯଂ ତିୱିଧା ନାମତୋ ଆୱୁତ୍ତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା, ଉଚ୍ଚାରଣୱସେନ ଆ ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱତ୍ତନମାୱୁତ୍ତୀତି।

୨୨୪। ଇଦାନି ଆୱୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ପୁନପ୍ପୁନେ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଅତ୍ଥସ୍ସ ସଦ୍ଦାଭିହିତଅତ୍ଥସ୍ସ ଚ ପଦସ୍ସ ଚ ଉଭଯେସଂ ଅତ୍ଥପଦାନଞ୍ଚ ଯଂ ପୁନପ୍ପୁନୁଚ୍ଚାରଣଂ, ସା

ଅଯଂ ତିୱିଧା ନାମତୋ ଆୱୁତ୍ତି ଇତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା। ପୁନପ୍ପୁନେତି ଏତଦଦ୍ୱଯଂ କ୍ରିଯାବାହୁଲ୍ଲେ ୱତ୍ତତେ। ଉଚ୍ଚାରଣୱସେନ ଆ ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱତ୍ତନମାୱୁତ୍ତି।

ଅତ୍ଥାୱୁତ୍ତି

୨୨୫।

ମନୋ ହରତି ସବ୍ବେସଂ, ଆଦଦାତି ଦିସା ଦସ;

ଗଣ୍ହାତି ନିମ୍ମଲତ୍ତଞ୍ଚ, ଯସୋରାସି ଜିନସ୍ସ’ଯଂ।

୨୨୫। ଉଦାହରତି ‘‘ମନୋ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଜିନସ୍ସ ଅଯଂ ଯସୋରାସି ସବ୍ବେସଂ ଜନାନଂ ମନୋ ଚିତ୍ତଂ ହରତି, ଦସ ଦିସା ଆଦଦାତି ସବ୍ବଦା [ସବ୍ବଧା (କ।)] ତଂୱିସଯତ୍ତା, ନିମ୍ମଲତ୍ତଂ ନିମ୍ମଲଭାୱଂ ଗଣ୍ହାତି, ଏତ୍ଥ ଗହଣଲକ୍ଖଣସ୍ସ [ଦସଗହଣଲକ୍ଖଣସ୍ସ (କ।)] ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅନେକେହି ପରିଯାଯୱଚନେହି ଆୱତ୍ତିତତ୍ତା ଅଯଂ ଅତ୍ଥାୱୁତ୍ତି।

୨୨୫। ଉଦାହରତି ‘‘ମନୋ ହରତି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଜିନସ୍ସ ଅଯଂ ଯସୋରାସି ସବ୍ବେସଂ ସତ୍ତାନଂ ମନୋ ଚିତ୍ତଂ ହରତି ଗଣ୍ହାତି, ଦସ ଦିସା ଆଦଦାତି ଅୱିସଯଟ୍ଠାନାଭାୱତୋ ଗଣ୍ହାତି, ନିମ୍ମଲତ୍ତଞ୍ଚ ଭୂତପରିସୁଦ୍ଧଗୁଣେନ ନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା ଗଣ୍ହାତି। ଏତ୍ଥ ‘‘ଗଣ୍ହାତୀ’’ତି ଏକସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ‘‘ହରତି, ଆଦଦାତି, ଗଣ୍ହାତୀ’’ତି ଅଞ୍ଞେହି ପରିଯାଯୱଚନେହି ଆୱତ୍ତିତତ୍ତା ଅଯମତ୍ଥାୱୁତ୍ତି ନାମ। ନିଗ୍ଗତୋ ମଲେହୀତି ଚ, ତସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ, ଯସସୋ ରାସିଇତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ପଦାୱୁତ୍ତି

୨୨୬।

ୱିଭାସେନ୍ତି ଦିସା ସବ୍ବା, ମୁନିନୋ ଦେହକନ୍ତିଯୋ;

ୱିଭା ସେନ୍ତି ଚ ସବ୍ବାପି, ଚନ୍ଦାଦୀନଂ ହତା ୱିଯ।

୨୨୬।‘‘ୱିଭାସେନ୍ତି’’ଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନୋ ଦେହକନ୍ତିଯୋ ସବ୍ବା ଦିସା ୱିଭାସେନ୍ତି ୱିସେସେନ ଦୀପେନ୍ତି, ଯତୋ ଏୱଂ ତସ୍ମା କାରଣା ଚନ୍ଦାଦୀନଂ ସବ୍ବାପି ୱିଭା ସୋଭା ହତା ପହତା ୱିଯ ସେନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ପଦାୱୁତ୍ତି।

୨୨୬।‘‘ୱିଭାସେନ୍ତି’’ଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନୋ ଦେହକନ୍ତିଯୋ ସବ୍ବା ଦିସା ୱିଭାସେନ୍ତି ଯସ୍ମା ୱିସେସେନ ପକାସେନ୍ତି, ତସ୍ମା ଚନ୍ଦାଦୀନଂ ସବ୍ବାପି ୱିଭା କନ୍ତିଯୋ ହତା ପହତା ୱିଯ ସେନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତି ଚ, ‘‘ୱିଭାସେନ୍ତୀ’’ତି ପଦସ୍ସେୱ ଆୱତ୍ତନତୋ ଅଯଂ ପଦାୱୁତ୍ତି ନାମ। ଦେହେ କନ୍ତିଯୋତି ୱାକ୍ୟଂ।

ଉଭଯାୱୁତ୍ତି

୨୨୭।

ଜିତ୍ୱା ୱିହରତି କ୍ଲେସ-ରିପୁଂ ଲୋକେ ଜିନୋ ଅଯଂ;

ୱିହରନ୍ତା’ରିୱଗ୍ଗୋ’ଯଂ, ରାସୀଭୂତୋୱ ଦୁଜ୍ଜନେ।

୨୨୭।‘‘ଜିତ୍ୱା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଅଯଂ ଜିନୋ କ୍ଲେସରିପୁଂ ଜିତ୍ୱା ଲୋକେ ୱିହରତି ପୱତ୍ତତି, ଅଯଂ ତେନ ଜିତୋ ଅରିୱଗ୍ଗୋ ସତ୍ତୁସମୂହୋ ଦୁଜ୍ଜନେ ରାସୀଭୂତୋ ୱିଯ ତତୋ ଅଲଦ୍ଧପ୍ପତିଟ୍ଠତ୍ତା। ‘‘ୱିହରତୀ’’ତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଦାନଞ୍ଚ ଆୱୁତ୍ତିତୋ ଉଭଯାୱୁତ୍ତି।

୨୨୭।‘‘ଜିତ୍ୱା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଅଯଂ ଜିନୋ କ୍ଲେସରିପୁଂ ଜିତ୍ୱା ଲୋକେ ୱିହରତି, ଅଯଂ ଅରିୱଗ୍ଗୋ କ୍ଲେସରିପୁସମୂହୋ ଦୁଜ୍ଜନେ ରାସୀଭୂତୋୱ

ୱିହରତୀତି। ୱାସସଙ୍ଖତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଚ ‘‘ୱିହରତୀ’’ତି ପଦସ୍ସ ଚ ପୁନ [ପୁନପ୍ପୁନଂ (?)] ଉଚ୍ଚାରଣତୋ ଅଯଂ ଉଭଯାୱୁତ୍ତି ନାମ ହୋତି। କ୍ଲେସୋ ଏୱ ରିପୂତି ଚ, ଅରୀନଂ ୱଗ୍ଗୋତି ଚ, ଅରାସି ରାସି ଅଭୱୀତି ଚ, କୁଚ୍ଛିତୋ ଜନୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୨୨୮।

ଏକତ୍ଥ ୱତ୍ତମାନମ୍ପି, ସଵ୍ୱାକ୍ୟୋପକାରକଂ;

ଦୀପକଂ ନାମ ତଞ୍ଚାଦି-ମଜ୍ଝନ୍ତୱିସଯଂ ତିଧା।

୨୨୮। ଦୀପକଂ ପରିଦୀପଯମାହ ‘‘ଏକତ୍ଥେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଏକତ୍ଥ ୱାକ୍ୟସ୍ସାଦୋ ମଜ୍ଝେ ଅନ୍ତେ ୱା ୱତ୍ତମାନମ୍ପି କ୍ରିଯାଜାତ୍ୟାଦିକଂ ସଵ୍ୱସ୍ସ ଅଭିମତସ୍ସ କସ୍ସଚି ୱାକ୍ୟସ୍ସ କ୍ରିଯାକାରକସମ୍ବନ୍ଧାଭିଧାଯିନୋ ପଦସନ୍ତାନସ୍ସ ଉପକାରକଂ ୱାକ୍ୟତ୍ଥାନ୍ୱଯୱସେନ ଦୀପକଂ ନାମ, ଦୀପୋ ୱିଯ ଏକଦେସେ ୱତ୍ତିତୋପି ସକଲପଦତ୍ଥୱସେନ ସଵ୍ୱାକ୍ୟଂ ଦୀପଯତି ପକାସେତୀତି। ତଞ୍ଚ ଦୀପକଂ ଆଦି ଚ ମଜ୍ଝଞ୍ଚ ଅନ୍ତଞ୍ଚ ୱିସଯୋ ଗୋଚରୋ ଯସ୍ସ ତାଦିସଂ ତିଧା ଆଦିଦୀପକଂ ମଜ୍ଝଦୀପକଂ ଅନ୍ତଦୀପକନ୍ତି ତିୱିଧଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ତମ୍ପି କ୍ରିଯାଦୀନଂ ୱସେନ ପଚ୍ଚେକଂ ତିୱିଧଂ ହୋତି।

୨୨୮। ଇଦାନି ଦୀପକାଲଙ୍କାରଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଏକତ୍ଥେ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଏକତ୍ଥ ୱାକ୍ୟସ୍ସ ଆଦିମଜ୍ଝାୱସାନେସ୍ୱେକସ୍ମିଂ ୱତ୍ତମାନମ୍ପି କ୍ରିଯାଜାତିଗୁଣଦ୍ରବ୍ୟଂ ସଵ୍ୱାକ୍ୟୋପକାରକଂ ୱତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତକ୍ରିଯାକାରକସମ୍ବନ୍ଧପ୍ପକାସକପଦସନ୍ତାନସଙ୍ଖାତୱାକ୍ୟସ୍ସ ୱାକ୍ୟତ୍ଥାୱବୋଧୱସେନ ପଯୋଜନଂ ଦୀପକଂ ନାମ ଏକଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ୱିସଯୀଭୂତସଵ୍ୱଟ୍ଠାନଗତଦଵ୍ୱପକାସକପଦୀପସମାନତ୍ତା ଦୀପକଂ ନାମ ହୋତି। ତଞ୍ଚ ଦୀପକଂ ଆଦିମଜ୍ଝନ୍ତୱିସଯଂ ୱାକ୍ୟସ୍ସ ଆଦିୱିସଯଂ ମଜ୍ଝୱିସଯଂ ଅନ୍ତୱିସଯଞ୍ଚେତି ତିଧା ହୋତି। ଏତେସୁ ଏକେକମପି କ୍ରିଯାଜାତିଗୁଣଭେଦେନ ପୁନପି ତିୱିଧଂ ହୋତୀତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ। ଦୀପେତୀତି ଦୀପୋ, ପଦୀପୋ। ପଟିଭାଗତ୍ଥେ କପ୍ପଚ୍ଚଯେନ ଦୀପୋ ୱିଯାତି ଦୀପକଂ। ୱାକ୍ୟସ୍ସ ଆଦି ଚ ମଜ୍ଝଞ୍ଚ ଅନ୍ତଞ୍ଚେତି ଚ, ତଂ ୱିସଯୋ ଅସ୍ସେତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

ଆଦିଦୀପକ

୨୨୯।

ଅକାସି ବୁଦ୍ଧୋ ୱେନେଯ୍ୟ-ବନ୍ଧୂନମମିତୋଦଯଂ;

ସଵ୍ୱପାପେହି ଚ ସମଂ-ନେକତିତ୍ଥିଯମଦ୍ଦନଂ।

୨୨୯। ଉଦାହରତି ‘‘ଅକାସି’’ଚ୍ଚାଦି। ବୁଦ୍ଧୋ ୱେନେଯ୍ୟା ୱିନେତବ୍ୱାଯେୱ ବନ୍ଧୱୋ ତେସଂ ଅମିତମପରିମିତଂ ଉଦଯମଭିୱୁଦ୍ଧିଂ ଅକାସି। ନ କେୱଲଂ ତମେୱ, ସଵ୍ୱପାପେହି ସମଂ ଏକତୋ ଅନେକାନଂ ତିତ୍ଥିଯାନଂ ମଦ୍ଦନଞ୍ଚ ଅକାସୀତି। ଇହ ‘‘ଅକାସୀ’’ତି କ୍ରିଯାପଦେନାଦିୱତ୍ତିନା ସଵ୍ୱମେୱ ୱାକ୍ୟଂ ଦୀପଯତୀତି କ୍ରିଯାଦିଦୀପକମେତଂ।

୨୨୯।‘‘ଅକାସି’’ଚ୍ଚାଦି। ବୁଦ୍ଧୋ ୱେନେଯ୍ୟବନ୍ଧୂନଂ ଅମିତୋଦଯଂ ପମାଣରହିତାଭିୱୁଦ୍ଧିଂ ଅକାସି। ନ କେୱଲଂ ତମେୱ, ସମଂ ଏକକ୍ଖଣେ ସଵ୍ୱପାପେହି ସହାନେକତିତ୍ଥିଯମଦ୍ଦନଞ୍ଚ ଅକାସୀତି। ୱାକ୍ୟାଦିମ୍ହି କ୍ରିଯାଯ ଠିତତ୍ତା ଇଦଂ କ୍ରିଯାଦିଦୀପକଂ ନାମ। ଅମିତୋ ଚ ସୋ ଉଦଯୋ ଚେତି ଚ, ଅନେକା ଚ ତେ ତିତ୍ଥିଯା ଚେତି ଚ, ତେସଂ ମଦ୍ଦନମିତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ମଜ୍ଝେଦୀପକ

୨୩୦।

ଦସ୍ସନଂ ମୁନିନୋ ସାଧୁ-ଜନାନଂ ଜାଯତେ’ମତଂ;

ତଦଞ୍ଞେସଂ ତୁ ଜନ୍ତୂନଂ, ୱିସଂ ନିଚ୍ଚୋପତାପନଂ।

୨୩୦।''ଦସ୍ସନ''ମିଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନୋ ଦସ୍ସନଂ ସାଧୁଜନାନଂ ଅମତଂ ନିବ୍ବାନଂ ନାମ ଜାଯତେ ଅମତସ୍ସ ସାଧନତୋ, ତେହି ସାଧୁଜନେହି ଅଞ୍ଜେସଂ ଜନ୍ତୂନଂ ନିଚ୍ଚମୁପତାପେତୀତି ନିଚ୍ଚୋପତାପନଂ ୱିସଂ ଜାଯତେ, ତସ୍ମିଂ ମନୋପଦୋସସ୍ସ ୱିସସଦିସତ୍ତା ନିରଯାଦିଦୁକ୍ଖାୱହଭାୱତୋତି। କ୍ରିଯାମଜ୍ଝଦୀପକମେତଂ।

୨୩୦।''ଦସ୍ସନ''ମିଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନୋ ଦସ୍ସନଂ ସାଧୁଜନାନଂ ଅମତଂ ଅମତସଙ୍ଖାତନିବ୍ବାନସ୍ସ ଏକନ୍ତକାରଣତ୍ତା କାରିଯୋପଚାରେନ ଅମତଂ ଭୂତଂ ଜାଯତେ, ତଦଞ୍ଞେସଂ ତେହି ସାଧୁଜନେହି ଅଞ୍ଞେସଂ ଜନ୍ତୂନଂ ତୁ ନିଚ୍ଚୋପତାପନଂ ସତତମୁପତାପକରଣତୋ ୱିସଂ ଜାଯତେ ୱିସତୁଲ୍ଯପଟିଘକାରଣତ୍ତା କାରିଯୋପଚାରେନ ୱିସଂ ଭୱତୀତି। ଇଦଂ କ୍ରିଯାଯ ମଜ୍ଝେ ଠିତତ୍ତା କ୍ରିଯାମଜ୍ଝଦୀପକଂ। ସାଧୱୋ ଚ ତେ ଜନା ଚେତି ଚ, ତେହି ଅଞ୍ଞେତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

ଅନ୍ତଦୀପକ

୨୩୧।

ଅଚ୍ଚନ୍ତକନ୍ତଲାୱଣ୍ଣ-ଚନ୍ଦାତପମନୋହରୋ;

ଜିନାନନିନ୍ଦୁ ଇନ୍ଦୁ ଚ, କସ୍ସ ନା'ନନ୍ଦକୋ ଭୱେ।

୨୩୧।''ଅଚ୍ଚନ୍ତେ''ଚ୍ଚାଦି। ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ କନ୍ତଂ ମନୁଞ୍ଞଂ ଲାୱଣ୍ଣଂ ପିଯଭାୱୋ, ତମେୱ, ତମିୱ ୱାଚନ୍ଦାତପୋ ଚନ୍ଦିକା, ତେନ ମନୋହରୋ ଜିନାନନିନ୍ଦୁ ଇନ୍ଦୁ ଚନ୍ଦୋ ଚ କସ୍ସ ଜନସ୍ସ ଆନନ୍ଦକୋ ନ ଭୱତୀତି। କ୍ରିଯାନ୍ତଦୀପକଂ।

୨୩୧।''ଅଚ୍ଚନ୍ତି''ଚ୍ଚାଦି। ଅଚ୍ଚନ୍ତକନ୍ତଲାୱଣ୍ଣଚନ୍ଦାତପମନୋହରୋ ଅତିସଯେନ ମନୁଞ୍ଞପିଯଭାୱସଙ୍ଖାତୱିଲାସନାମକେନ ଚନ୍ଦକିରଣେନ, ନୋ ଚେ, ଅତିସଯେନ ମନୁଞ୍ଞପିଯତାସଙ୍ଖାତୱିଲାସସଦିସେନ ଚନ୍ଦକିରଣେନ ମନୋହରୋ ଜିନାନନିନ୍ଦୁ ସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମୁଖଚନ୍ଦୋ ଚ ଇନ୍ଦୁ ଚ ପକତିଚନ୍ଦୋ ଚ କସ୍ସ ଆନନ୍ଦକୋ ନ ଭୱେ। ଇଦଂ କ୍ରିଯାଯ ଅନ୍ତେ ଠିତତ୍ତା କ୍ରିଯାନ୍ତଦୀପକଂ ନାମ। ଅନ୍ତଂ ଅତିକ୍କନ୍ତନ୍ତି ଚ, ତଞ୍ଚ ତଂ କନ୍ତଞ୍ଚେତି ଚ, ଲୱଣସ୍ସ ଭାୱୋ ଲାୱଣ୍ଣଂ, ମଧୁରଭାୱୋ, ତଂସଦିସତ୍ତା ଅଚ୍ଚନ୍ତକନ୍ତଞ୍ଚ ତଂ ଲାୱଣ୍ଣଞ୍ଚାତି ଚ, ଚନ୍ଦସ୍ସ ଆତପୋ କିରଣୋତି ଚ, ଅଚ୍ଚନ୍ତକନ୍ତଲାୱଣ୍ଣମେୱ ଚନ୍ଦାତପୋତି ଚ, ଚନ୍ଦପକ୍ଖେ ଅଚ୍ଚନ୍ତକନ୍ତଲାୱଣ୍ଣମିୱ ଚ ସୋ ଚନ୍ଦାତପୋ ଚାତି ଚ, ତେନ ମନୋହରୋତି ଚ, ଜିନାନନମେୱ ଇନ୍ଦୂତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ। ଇମିନା କ୍ରିଯାଦୀପକତ୍ତଯେନେୱ ଅୱୁତ୍ତଜାତିଦୀପକଗୁଣଦୀପକାନିପି ଞାତବ୍ବାନି।

ମାଲାଦୀପକ

୨୩୨।

ହୋତା'ୱିପ୍ପଟିସାରାଯ,

ସୀଲଂ ପାମୋଜ୍ଜହେତୁ ସୋ;

ତଂ ପୀତିହେତୁ, ସା ଚା'ଯଂ,

ପସ୍ସଦ୍ଧାଦିପସିଦ୍ଧିଯା।

୨୩୨। ଆଦିଦୀପକାଦୀସୁପି ତେସୁ ପଯୋଗକ୍କମେନ ପକାରନ୍ତରମତ୍ଥୀତି ୱଦତି ''ହୋତି''ଚ୍ଚାଦି। ସୀଲଂ ପଞ୍ଚସୀଲାଦିକଂ, ଅୱିପ୍ପଟିସାରାଯ ପଚ୍ଛାନୁତାପାଭାୱାଯ ହୋତି, ସୋ ଅୱିପ୍ପଟିସାରୋ ପାମୋଜ୍ଜସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନମତ୍ତାଯ ପୀତିଯା ହେତୁ ହୋତି, ତଂ ପାମୋଜ୍ଜଂ ପୀତିଯା ବଲୱଭୂତାଯ ହେତୁ ହୋତି, ସା ଚାଯଂ ପୀତି ପସ୍ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ପସ୍ସଦ୍ଧିସୁଖାଦୀନଂ ପସିଦ୍ଧିଯା ନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ହୋତୀତି ଯୋଜନୀଯଂ।

୨୩୨। ଇଦାନି ନୱସୁ ଦୀପକେସୁ ପଯୋଗୱିସେସେନ ସାଧେତବ୍ବେ ଅଞ୍ଞପ୍ପକାରେ ଦସ୍ସେତି ''ହୋତି''ଚ୍ଚାଦିନା। ସୀଲଂ ସୁରକ୍ଖିତଂ

ପଞ୍ଚଙ୍ଗଦସଙ୍ଗାଦିସୀଲଂ ଅୱିପ୍ପଟିସାରାଯ ହୋତି, ସୋ ଅୱିପ୍ପଟିସାରୋ ପାମୋଜ୍ଜହେତୁ ହୋତି ଉପ୍ପନ୍ନମତ୍ତାଯ ତରୁଣପୀତିଯା କାରଣଂ ଭୱତି, ତଂ ପାମୋଜ୍ଜଂ ପୀତିହେତୁ ବଲୱପୀତିକାରଣଂ ହୋତି, ସା ଅଯଞ୍ଚ ପୀତି ପସ୍ସଦ୍ଧାଦିପସିଦ୍ଧିଯା କାଯପସ୍ସଦ୍ଧିଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦୀନଂ ସିଦ୍ଧିଯା ହେତୁ ହୋତି। ନ ୱିପ୍ପଟିସାରୋ ଅୱିପ୍ପଟିସାରୋ, ନସଦ୍ଦୋ ପସଜ୍ଜପଟିସେଧେ ୱତ୍ତତେ। ପମୁଦିତସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ, ତସ୍ସ ହେତୂତି ଚ, ପସ୍ସଦ୍ଧି ଆଦି ଯେସଂ ସୁଖାଦୀନନ୍ତି ଚ, ତେସଂ ପସିଦ୍ଧୀତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୨୩୩।

ଇଚ୍ଚା'ଦିଦୀପକତ୍ତେପି, ପୁବ୍ବଂ ପୁବ୍ବମପେକ୍ଖିନୀ;

ୱାକ୍ୟମାଲା ପୱତ୍ତାତି, ତଂ ମାଲାଦୀପକଂ ମତଂ।

୨୩୩। କିମିଦଂ ତତ୍ଥ ପକାରନ୍ତରମିଚ୍ଚାହ ''ଇଚ୍ଚାଦି''ଚ୍ଚାଦି। ଇଚ୍ଚେୱମିମଂ ଯଂ ତଂ ମାଲାଦୀପକଂ ମତଂ। ନନୁ କ୍ରିଯାଦିଦୀପକମେତମିଚ୍ଚାହ ''ଆଦିଦୀପକତ୍ତେପୀ''ତି। ଯଜ୍ଜପ୍ପାଦିଦୀପକମେତଂ ପୁବ୍ବଂ ପୁବ୍ବଂ ୱାକ୍ୟଂ ''ହୋତାୱିପ୍ପଟିସାରାଯ ସୀଲ''ନ୍ତିଆଦିକଂ ଅପେକ୍ଖିନୀ ଅପେକ୍ଖମାନା ୱାକ୍ୟାନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ମାଲା ପରମ୍ପରା ପୱତ୍ତାତି। ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ମାଲାଦୀପକଂ ମତଂ, ନାଦିଦୀପକନ୍ତି।

୨୩୩।''ଇଚ୍ଚାଦି''ଚ୍ଚାଦି। ଆଦିଦୀପକତ୍ତେପି କ୍ରିଯାଦିଦୀପକଭାୱେ ସତିପି ୱାକ୍ୟମାଲା ଅନେକୱାକ୍ୟେନ ସମ୍ବନ୍ଧମାନା ପରମ୍ପରା ପୁବ୍ବଂ ପୁବ୍ବଂ ''ହୋତାୱିପ୍ପଟିସାରାଯା''ତିଆଦିକଂ ୱାକ୍ୟଂ ଅପେକ୍ଖିନୀ ପୱତ୍ତା। ଇତି ଇଦଂ ଅନନ୍ତରଗତପ୍ପକାରଂ ଦୀପକଂ ''ମାଲାଦୀପକ''ନ୍ତି ମତନ୍ତି। ଆଦିମ୍ହି ଦୀପକମିତି ଚ, ୱିସଯୋପଚାରେନ ଆଦି ଚ ତଂ ଦୀପକଞ୍ଚାତି ଚ, ମାଲା ଏୱ ଦୀପକମିତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୨୩୪।

ଅନେନେୱ ପକାରେନ, ସେସାନମପି ଦୀପକେ;

ୱିକପ୍ପାନଂ ୱିଧାତବ୍ବା-ନୁଗତୀ ସୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧିଭି।

୨୩୪। ଅୱୁତ୍ତେ ଦୀପକୱିକପ୍ପେ ଅତିଦିସନ୍ତୋ ନିଗମେତି ''ଅନେନି''ଚ୍ଚାଦିନା। ଅନେନେୱ ଅନନ୍ତରା ୱୁତ୍ତେନ ପକାରେନ ୱିଧିନା ଦୀପକେ ଦୀପକୱିସଯେ [ଦୀପକୱିସେସେ (କ।)]ସେସାନମୱୁତ୍ତାନଂ ୱିକପ୍ପାନଂ ଜାତ୍ୟାଦିଦୀପକାଦିଭେଦାନଂ ଅନୁଗତି ଅୱବୋଧୋ ସୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧିଭି ପରିସୁଦ୍ଧମତୀହି କୱୀହି ୱିଧାତବ୍ବା କାତବ୍ବାତି।

୨୩୪। ଇଦାନି ଅୱୁତ୍ତଦୀପକାନିପି ଅତିଦିସତି ''ଅନେନେୱି''ଚ୍ଚାଦିନା। ଅନେନେୱ ପକାରେନ ଯଥାୱୁତ୍ତଦୀପକପ୍ପକାରେନ ଦୀପକେ ଦୀପକୱିସଯେ ସେସାନଂ ଅପି ୱିକପ୍ପାନଂ ଅୱୁତ୍ତଜାତିଦୀପକଗୁଣଦୀପକସଙ୍ଖାତାନଂ ପକ୍ଖାନଂ ଜାତ୍ୟାଦିଦୀପକଗୁଣାଦିଦୀପକାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ମାଲାଦୀପକାନଞ୍ଚ ଅନୁଗତି ଅୱବୋଧୋ ସୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧିଭି କୱୀହି ୱିଧାତବ୍ବା ୱୁତ୍ତାନୁସାରେନେୱ କାତବ୍ବା। ୱିସେସତୋ ଅସଙ୍କରତୋ କପ୍ପୀଯନ୍ତୀତି ଚ, ସୁଦ୍ଧା ବୁଦ୍ଧି ଯେସନ୍ତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୨୩୫।

ୱିସେସୱଚନିଚ୍ଛାଯଂ,

ନିସେଧୱଚନଂ ତୁ ଯଂ;

ଅକ୍ଖେପୋ ନାମ ସୋ'ଯଞ୍ଚ,

ତିଧା କାଲପ୍ପଭେଦତୋ।

୨୩୫। ଅକ୍ଖେପମୁପକ୍ଖିପତି ''ୱିସେସି''ଚ୍ଚାଦିନା। ୱିସେସସ୍ସ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ୱଚନିଚ୍ଛାଯଂ ଯଂ ନିସେଧସ୍ସ ପଟିସେଧସ୍ସ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତି, ସୋ ଅକ୍ଖେପୋ

ନାମ ଅକ୍ଖିପନଂ ପଟିସେଧୋତି କତ୍ୱା। ସୋଯମକ୍ଖେପୋ ଚ କାଲପ୍ପଭେଦତୋ ଅତୀତାଦିତୋ ତିଧା ଜିପ୍ପକାରୋ।

୨୩୫। ଇଦାନି ଅକ୍ଖେପଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ୱିସେସେ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ୱିସେସୱଚନିଚ୍ଛାଯଂ ତୁ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ପଦତ୍ଥୱିସେସସ୍ସ କଥନିଚ୍ଛାଯ ଏୱ ଯଂ ନିସେଧୱଚନଂ ପଟିସେଧୱଚନଂ ଅତ୍ଥି, ସୋ ପଟିସେଧୋ ଅକ୍ଖେପୋ ନାମ ଅକ୍ଖେପାଲଙ୍କାରୋ ନାମ। ଅଯଞ୍ଚ ଅକ୍ଖେପୋ କାଲପ୍ପଭେଦତୋ ଅତୀତାଦିକାଲୱିସେସେନ ତିଧା ହୋତି। ୱିସେସସ୍ସ କସ୍ସଚି ୱଚନନ୍ତି ଚ, ତସ୍ମିଂ ଇଚ୍ଛାତି ଚ, ନିସେଧସ୍ସ ପଟିସେଧସ୍ସ ୱଚନମିତି ଚ, ଅକ୍ଖିପନଂ ପଟିକ୍ଖିପନନ୍ତି ଚ, କାଲସ୍ସ କ୍ରିଯାଯ ୱା ପଭେଦୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୨୩୬।

ଏକାକୀ’ନେକସେନଂ ତଂ, ମାରଂସୱିଜଯୀଜିନୋ;

କଥଂ ତ’ମଥ ୱା ତସ୍ସ, ପାରମୀବଲମୀଦିସଂ।

ଅତୀତକ୍ଖେପୋ।

୨୩୬।‘‘ଏକାକି’’ଇଚ୍ଚାଦି। ସୋ ଜିନୋ ଏକାକୀ ଏକୋ ସମାନୋ ଅନେକସେନଂ ତଂ ମାରଂ ୱିଜଯି ପରାଜେସି, ତଂ କଥଂ ଯୁଜ୍ଜତେ। ଅଥ ୱା କିଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତେ, ଯତୋ ତସ୍ସ ଜିନସ୍ସ ପାରମୀ ସମତିଂସୱିଧା ପାରମିତା ଏୱ ବଲଂ ଇଦିସଂ ଯାଦିସଂ ତସ୍ସ ୱିଜଯକାରଣନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଏକାକିତ୍ତକାରଣସାମତ୍ଥିଯା ମାରୱିଜଯାଯୋଗବୁଦ୍ଧି ‘‘ସସେନଂ ମାରଂ ୱିଜିତୱାତି କଥଂ ଯୁଜ୍ଜତୀ’’ତି ଏୱମାକାରା ଅତୀତା ଅକ୍ଖିତ୍ତାତି ଅତୀତକ୍ଖେପୋଯଂ।

୨୩୬। ଇଦାନି ଉଦାହରତି ‘‘ଏକାକି’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ସ ଜିନୋ ସୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ଏକାକୀ ଅସହାଯୋ ଅଦୁତିଯୋ ଅନେକସେନଂ ତଂ ମାରଂ ୱିଜଯୀ ଅଜିନୀତି, ତଂ କଥଂ ଯୁଜ୍ଜତି। ଅଥ ୱା ଯୁଜ୍ଜତେୱ, ତସ୍ସ ଜିନସ୍ସ ପାରମୀବଲଂ ସମତିଂସପାରମୀବଲଂ ସମତିଂସପାରମୀତାସଙ୍ଖତସେନା ଇଦିସମୀଦିସାତି। ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଦୁତିଯଭାୱଞ୍ଚ ମାରସ୍ସ ସପରିୱାରଭାୱଞ୍ଚ ନିସ୍ସାଯ କସ୍ସଚି ଉପ୍ପନ୍ନା ‘‘ଏକାକିନା କଥମନେକସେନୋ ମାରୋ ଜିତୋ’’ତି ୱିପରୀତବୁଦ୍ଧି ଅତୀତମାରୱିଜଯୱିସଯତ୍ତା ଅତୀତା ହୋତି, ‘‘ତସ୍ସ ପାରମୀବଲଂ ଇଦିସ’’ନ୍ତି ଅତ୍ଥୱିସେସସ୍ସ କଥନିଚ୍ଛାଯ ‘‘ଅଥ ୱା’’ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠପଟିସେଧୱଚନେନ ଅକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ଅତୀତସ୍ସ ଅକ୍ଖେପନତୋ ଅତୀତକ୍ଖେପୋ ନାମ।

୨୩୭।

କିଂ ଚିତ୍ତେ’ଜାସମୁଗ୍ଘାତଂ,

ଅପ୍ପତ୍ତୋ’ସ୍ମିତି ଖିଜ୍ଜସେ;

ପଣାମୋ ନନୁ ସୋଯେୱ,

ସକିମ୍ପି ସୁଗତେ କତୋ।

ୱତ୍ତମାନକ୍ଖେପୋ।

୨୩୭।‘‘କିଂ ଚିତ୍ତେ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଚିତ୍ତ ଏଜାଯ ତଣ୍ହାଯ ସମୁଗ୍ଘାତଂ ସବ୍ବଥା ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଅପ୍ପତ୍ତୋସ୍ମୀତି କିଂ ଖିଜ୍ଜସେ, ତୁଚ୍ଛୋ ତୱ ଖେଦୋ। ସୁଗତେ ସକିମ୍ପି ଏକୱାରମ୍ପି କତୋ ପଣାମୋ ସୋଯେୱ ତଣ୍ହାଯ ସମୁଗ୍ଘାତୋଯେୱ ନନୁ ଏକନ୍ତକାରଣତ୍ତା ତସ୍ସାତି ୱତ୍ତମାନକ୍ଖେପୋଯଂ ୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଖେଦସ୍ସାକ୍ଖିତତ୍ତା।

୨୩୭।‘‘କିଂ ଚିତ୍ତେ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ହେ ଚିତ୍ତ ଏଜାସମୁଗ୍ଘାତଂ ଏଜାସଙ୍ଖତାଯ ତଣ୍ହାଯ ସମୁଚ୍ଛେଦପହାନଂ ଅପ୍ପତ୍ତୋସ୍ମୀତି କିଂ ଖିଜ୍ଜସେ, ତୁଚ୍ଛୋ ତୱ ଖେଦୋ। ତଥା ହି ସୁଗତେ ବୁଦ୍ଧୱିସଯେ ସକିମ୍ପି କତୋ ପଣାମୋ ସୋଯେୱ ନନୁ ତଣ୍ହାସମୁଚ୍ଛେଦସ୍ସ ଏକନ୍ତକାରଣତ୍ତା କାରଣକାରିଯାନମଭେଦବୁଦ୍ଧିଯା ସୋ ଏଜାସମୁଗ୍ଘାତୋଯେୱ କିଂ ନ ଭୱତି, ଭୱତ୍ୟେୱ। ‘‘ପଣାମୋ’’ତ୍ୟାଦିୱିସେସକଥନାଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘କିଂ ଖିଜ୍ଜସେ’’ତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱତ୍ତମାନଖେଦସ୍ସ ପଟିସେଧିତତ୍ତା ଅଯଂ ୱତ୍ତମାନକ୍ଖେପୋ ନାମ। ଏଜାଯ ସମୁଗ୍ଘାତୋତି ୱାକ୍ୟଂ।

୨୩୮।

ସଙ୍ଗଂ ନ ତେ ଗମିସ୍ସନ୍ତି, ସିୱଂ ସୁଜନଗୋଚରଂ;

ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପରିକ୍କନ୍ତ-ମାନସା ଯେ ସୁଦୁଜ୍ଜନା।

ଅନାଗତକ୍ଖେପୋ।

୨୩୮।‘‘ସଙ୍ଗ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ସୁଜନଗୋଚରଂ ସିୱଂ ସନ୍ତିପଦଂ ତେ ସଙ୍ଗଂ ନିଯତଂ ନ ଗମିସ୍ସନ୍ତି। ଯେ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ସସ୍ସତାଦିକାଯ ପରିକ୍କନ୍ତଂ ଅଭିଭୂତଂ ମାନସଂ ଚିତ୍ତଂ ଯେସଂ ତାଦିସା ସୁଟ୍ଠୁ ଅତିସଯେନ ଦୁଜ୍ଜନାତି ଯୋଜନୀଯଂ। ଅଯମନାଗତକ୍ଖେପୋ ଭାୱିନୋ ଗମନସ୍ସାକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା।

‘‘ଜୀୱିତାସା ବଲୱତୀ, ଧନାସା ଦୁବ୍ବଲା ମମ;

ଗଚ୍ଛ ୱା ତିଟ୍ଠ ୱା କନ୍ତ, ମମାୱତ୍ଥା ନିୱେଦିତା’’ତି [କାବ୍ୟାଦାସ ୨।୧୩୯]।

ଅଯମନାଦରକ୍ଖେପୋତି ଏୱମାଦଯୋ ତୁ ତବ୍ଭେଦାଯେୱାତି ଉପେକ୍ଖିତା।

୨୩୮।‘‘ସଙ୍ଗ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ସୁଜନଗୋଚରଂ ସାଧୂନଂ ୱିସଯଗତଂ ସିୱଂ ସନ୍ତିପଦଂ ତେ ସଙ୍ଗମେକନ୍ତେନ ନ ଗମିସ୍ସନ୍ତି। କେ? ଯେ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପରିକ୍କନ୍ତମାନସା ସୁଦୁଜ୍ଜନା, ତେଯେୱାତି। ‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀ’’ତିଆଦିୱିସେସସ୍ସ କଥନାଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ତେ ନ ଗମିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ତିଲ୍ଲିଯାନଂ ଭାୱିନୋ ନିବ୍ବାନଗମନସ୍ସ ବୁଦ୍ଧିଯା ପଟିସିଦ୍ଧତ୍ତା ଅଯଂ ଅନାଗତକ୍ଖେପୋ ନାମ। ମିଚ୍ଛା ୱିପରୀତା ଚ ସା ଦିଟ୍ଠି ଚାତି ଚ, ତାଯ ପରିକ୍କନ୍ତଂ ମାନସଂ ଯେସନ୍ତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

‘‘ଜୀୱିତାସା ବଲୱତୀ, ଧନାସା ଦୁବ୍ବଲା ମମ;

ଗଚ୍ଛ ୱା ତିଟ୍ଠ ୱା କନ୍ତ, ମମାୱତ୍ଥା ନିୱେଦିତା’’ –

ଦ୍ୱାଦିକୋ ଅନାଦରକ୍ଖେପୋପି ଦସ୍ସିତାତୀତକ୍ଖେପାଦୀହି ଅନଞ୍ଞତ୍ତା ୱିସୁଂ ନ ୱୁତ୍ତୋ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ହେ କନ୍ତ ୱଲ୍ଲଭ ମମ ଜୀୱିତାସା ବଲୱତୀ ହୋତି, ଧନାସା ଦୁବ୍ବଲା, ତ୍ୱଂ ଗଚ୍ଛ ୱା ତିଟ୍ଠ ୱା, ମମାୱତ୍ଥା ମମ ପକତି ନିୱେଦିତା ୱିଞ୍ଞାପିତା। ‘‘ଏତ୍ଥ ମମାୱତ୍ଥା ନିୱେଦିତା’’ତି ୱିସେସସ୍ସ କଥନାଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ଗଚ୍ଛ ୱା ତିଟ୍ଠ ୱା’’ତି ଇମିନା ଅନାଦରୱଚନେନ ଅତ୍ତନୋ ୱଲ୍ଲଭସ୍ସ ୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଅନାଗତସ୍ସ ୱା ଗମନସ୍ସ ପଟିସେଧିତତ୍ତା ୱତ୍ତମାନକ୍ଖେପୋ ୱା ଅନାଗତକ୍ଖେପୋ ୱା ହୋତି।

୨୩୯।

ଞେଯ୍ୟୋ ସୋତ୍ଥନ୍ତରନ୍ୟାସୋ,

ଯୋ’ଞ୍ଞୱାକ୍ୟତ୍ଥସାଧନୋ;

ସବ୍ବବ୍ୟାପୀ ୱିସେସଟ୍ଠୋ,

ହିୱିସିଟ୍ଠ’ସ୍ସ ଭେଦତୋ।

୨୩୯। ଅତ୍ଥନ୍ତରନ୍ୟାସଂ ନ୍ୟାସଯତି ‘‘ଞେଯ୍ୟ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଅଞ୍ଞୱାକ୍ୟତ୍ଥସାଧନୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତସ୍ସ କସ୍ସଚି ୱାକ୍ୟତ୍ଥସ୍ସ ସାଧନୋ ସମତ୍ଥକୋ କସ୍ସଚିଦେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପରସ୍ସ ନ୍ୟାସୋ ଯୋ, ସୋ ଅତ୍ଥନ୍ତରନ୍ୟାସୋ ଞେଯ୍ୟୋ ଅତ୍ଥନ୍ତରସ୍ସ କସ୍ସଚି ୱତ୍ଥୁନୋ ନ୍ୟାସୋ ପଯୋଗୋତି କତ୍ୱା। ତସ୍ସ ଭେଦମାହ ‘‘ସବ୍ବେ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥନ୍ତରନ୍ୟାସସ୍ସ ଭେଦତୋ ୱିକପ୍ପତୋ ହିୱିସିଟ୍ଠୋ ହିସଦ୍ଦେନ ୱିସେସିତା ସବ୍ବବ୍ୟାପୀ ଚ ୱିସେସଟ୍ଠୋ ଚାତି ଇମେ ଭୱନ୍ତି। ନନୁ ପଟିୱତ୍ଥୂପମାଯ ଇମସ୍ସ ଚ କୋ ଭେଦୋତି? ସଚ୍ଚଂ, ତଥାପି ଉଭଯତ୍ଥ ଅତ୍ଥନ୍ତରନ୍ୟାସମତ୍ତେନ ସଦିସତ୍ତେପି ଯତ୍ଥ ମୁଖ୍ୟତୋ ସାମ୍ୟପ୍ପତୀତିସବ୍ଭାୱୋ, ସା

ପଟିଓ୍ଵହୂପମା। ଯତ୍ଥ ପନ ସାଧନରୂପସ୍ସେଓ୍ଵହନ୍ତରନ୍ନାସୋ, ସୋ ଅହ୍ନ୍ତରନ୍ନାସୋତି ପାକଟୋଯେଓ୍ଵଭିନ୍ନଂ ଭେଦୋତି।

୨୩୯। ଇଦାନି ଅହ୍ନ୍ତରନ୍ନାସଂ ଦସ୍ସେତି ''ଞେଯ୍ଯୋ''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଯୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାବ୍ଳହ୍ଵସାଧନୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାବ୍ଳହ୍ଵସ୍ସ ସାଧନୋ ହୋତି, ଅଞ୍ଞତ୍ଥାବ୍ଳହ୍ଵଂ ସାଧେତି, ସୋ ଅହ୍ନ୍ତରନ୍ନାସୋ ସାଧିୟଓ୍ଵାବ୍ଳହ୍ଵତୋ ଅଞ୍ଞହ୍ଵସ୍ସ ଠପନଂ କଥନଂ ''ଅହ୍ନ୍ତରନ୍ନାସୋ''ତି ଞେଯ୍ଯୋ, ଅସ୍ସ ଅହ୍ନ୍ତରନ୍ନାସସ୍ସ ଭେଦତୋ ପଭେଦେନ ସଚ୍ଚବ୍ଯାପୀ ଓ୍ଵିସେସଟ୍ଠୋ ଚ, ଏତେଯେଓ୍ଵ ହିଓ୍ଵିସିଟ୍ଠା ଚାତି ଚତ୍ତାରୋ ଭଓ୍ଵନ୍ତି। ଅହ୍ନୋ ଚ ସୋ ଅନ୍ତରୋ ଅଞ୍ଞୋ ଚେତି ଚ, ତସ୍ସ ନ୍ଯାସୋତି ଚ, ସଚ୍ଚଂ ବ୍ଯାପେତି ସୀଲେନାତି ଚ, ଓ୍ଵିସେସେ ପଦେସେ ତିଟ୍ଠତୀତି ଚ, ହିସଦ୍ଦେନ ଓ୍ଵିସିଟ୍ଠାତି ଚ ଓ୍ଵାକ୍ଯଂ।

ହି-ରହିତସଚ୍ଚବ୍ଯାପୀ

୨୪୦।

ତେପି ଲୋକହିତାସତ୍ତା, ସୂରିଯୋ ଚନ୍ଦିମା ଅପି[ଚନ୍ଦିମାରପି (ସୀ।)];

ଅତ୍ଥଂ ପସ୍ସ ଗମିସ୍ସନ୍ତି, ନିଯମୋ କେନ ଲଙ୍ଘ୍ଯତେ।

୨୪୦। ଉଦାହରତି ''ତେପି''ଇଚ୍ଚାଦି। ଲୋକସ୍ସ ହିତେ ଅଭିଓ୍ଵୁଦ୍ଧିଯଂ ଆସତ୍ତା ଅଭିରତ୍ତା ସୂରିଯୋ ଚନ୍ଦିମା ଅପୀତି ତେ ମହନ୍ତାପି ଅତ୍ଥଂ ଉଦଯଓ୍ଵିପରିଯାସ'ମଭାଓ୍ଵଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତି, ନ [ଗମିସ୍ସନ୍ତା ପୁନ (କ।)] ତଥେଓ୍ଵ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ''ପସ୍ସେ''ତି ତମଓ୍ଵବୋଧଯତି। ତଥା ହି ନିଯମୋ ''ଭାଓ୍ଵୋ ନାମ ନ ପାଯିନି। ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଓ୍ଵଯଧମ୍ମିନୋ''ତି ଅଯଂ ନିଯତି। କେନ ନାମ ଓ୍ଵତ୍ଥୁନା ଲଙ୍ଘ୍ଯତେ ଅତିକ୍କମିତୁଂ ସକ୍କାତି। ଅଯଂ ହିସଦ୍ଦରହିତୋ ସଚ୍ଚବ୍ଯାପୀ ଅହ୍ନ୍ତରନ୍ନାସୋ ତାଦିସସ୍ସ ନିଯମସ୍ସ ସଚ୍ଚଗତତ୍ତା।

୨୪୦।''ତେପି''ଇଚ୍ଚାଦି। ଲୋକହିତାସତ୍ତା ଲୋକାଭିଓ୍ଵୁଦ୍ଧିଯଂ ଲଗ୍ଗା ସୂରିଯୋ ଅପି ଚନ୍ଦିମା ଅପି ତେପି ମହାନୁଭାଓ୍ଵା ଅତ୍ଥଂ ଓ୍ଵିନାସଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତି, ପସ୍ସ ଏତେସଂ ପାକଟଂ ଓ୍ଵିନାସଂ ଓଲୋକେହି। ତଥା ହି ନିଯମୋ ''ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା''ତି ସଚ୍ଚପଦତ୍ଥମନତିକ୍କମ୍ମ ପଓ୍ଵତ୍ତନିଯମୋ କେନ ଲଙ୍ଘ୍ଯତେ ପଚ୍ଚଯସମୁପ୍ପନ୍ନେନ କେନ ପଦତ୍ଥେନ ଅତିକ୍କମ୍ଯତେତି। ଅଯଂ ହିସଦ୍ଦରହିତୋ ଅତ୍ଥଗମନସଙ୍ଖାତୋ ନିଯମୋ ସଚ୍ଚତ୍ଥ ଗତୋତି ସଚ୍ଚବ୍ଯାପୀ ଅହ୍ନ୍ତରନ୍ନାସୋ। ପଟିଓ୍ଵହୂପମାଯ ଚ ଅହ୍ନ୍ତରନ୍ନାସସ୍ସ ଚ ଅହ୍ନ୍ତରନ୍ନାସତ୍ତେନ ତୁଲ୍ଯତ୍ତେପି ତତ୍ଥ ସାଧମ୍ମପକାସତ୍ତସଭାଓ୍ଵୋ, ଏତ୍ଥ ଓ୍ଵୁତ୍ତହ୍ଵସ୍ସ ସାଧନସଭାଓ୍ଵୋତି ଏଓ୍ଵମିମେସଂ ନାନତ୍ତଂ ସୁବ୍ଯତ୍ତଂ। ଅପୀତି ସମ୍ଭାଓ୍ଵନାଯଂ, ଦୁତିଯୋ ଅପିସଦ୍ଦୋ ସମୁଚ୍ଚଯେ।

ହି-ସହିତସଚ୍ଚବ୍ଯାପୀ

୨୪୧।

ସତ୍ଥା ଦେଓ୍ଵମନୁସ୍ସାନଂ, ଓ୍ଵସୀ ସୋପି ମୁନିସ୍ସରୋ;

ଗତୋଓ୍ଵ ନିବ୍ବୁତିଂ ସବ୍ବେ, ସଙ୍ଖାରା ନ ହି ସସ୍ସତା।

୨୪୧।''ସତ୍ଥା''ଇଚ୍ଚାଦି। ଦେଓ୍ଵମନୁସ୍ସାନଂ ଦେଓ୍ଵାନଞ୍ଚ ମନୁସ୍ସାନଞ୍ଚ ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦଓ୍ଵସେନ ସତ୍ଥା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକେହି ପରମତ୍ଥେହି ଯଥାରହଂ ଅନୁସାସତୀତି, ଓ୍ଵସୀ ପଞ୍ଚହି ଓ୍ଵସିତାହି ଅତିସଯଓ୍ଵସୀହି ଓ୍ଵସିପ୍ପତ୍ତୋ ସୋପି ମୁନିସ୍ସରୋ ନିବ୍ବୁତିଂ ଖନ୍ଧପରିନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ଗତୋ ପତ୍ତୋଯେଓ୍ଵ, ହିସଦ୍ଦୋ ସମତ୍ଥନେ। ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ପଚ୍ଚଯସମୁପ୍ପନ୍ନା ନ ସସ୍ସତା ନ ନିଚ୍ଚା ଉପ୍ପାଦଓ୍ଵଯଧମ୍ମତ୍ତା ଅନିଚ୍ଚା। ଅଯମ୍ପି ହିସଦ୍ଦସହିତସଚ୍ଚବ୍ଯାପୀ ଅହ୍ନ୍ତରନ୍ନାସୋ ଅନିଚ୍ଚତାଯ ସଚ୍ଚଗତତ୍ତାତି।

୨୪୧।''ସତ୍ଥା''ଇଚ୍ଚାଦି। ଦେଓ୍ଵମନୁସ୍ସାନଂ ଉକ୍କଟ୍ଠଓ୍ଵସେନ ସତ୍ଥା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକତ୍ଥେହି ଯଥାରହମନୁସାସକୋ ଓ୍ଵସୀ ଓ୍ଵୁଟ୍ଠାନଅଧିଟ୍ଠାନାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଓ୍ଵସିଭାଓ୍ଵେସୁ ସାତିସଯଂ ଇସ୍ସରିଯଓ୍ଵା ସୋ ମୁନିସ୍ସରୋ ଅପି ନିବ୍ବୁତିଂ ଖନ୍ଧନିବ୍ବାନଂ ଗତୋ ଏଓ୍ଵ। ହି ତଥେଓ୍ଵ, ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ସସ୍ସତା ନ ହୋନ୍ତୀତି। ଅଯଂ ହିସଦ୍ଦସହିତୋ ଅନିଚ୍ଚତାଯ ସଚ୍ଚଗତତ୍ତା ସଚ୍ଚବ୍ଯାପୀ ଅହ୍ନ୍ତରନ୍ନାସୋ। ଓ୍ଵସୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଓ୍ଵାକ୍ଯଂ।

ହି-ରହିତଓ୍ଵିସେସଟ୍ଠ

୨୪୨।

ଜିନୋ ସଂସାରକନ୍ତାରା, ଜନଂ ପାପେତି ନିବ୍ବୁତିଂ;

ନନୁ ଯୁତ୍ତା ଗତି ସା'ଯଂ, ୱେସାରଜ୍ଜସମଙ୍ଗିନଂ।

୨୪୨।''ଜିନୋ''ଇଚ୍ଚାଦି। ଜିନୋ ସଂସାରୋଯେୱ କନ୍ତାରୋ ଦୁଗ୍ଗମତ୍ତା, ତତୋ ଜନଂ ସକଲମ୍ପି ଲୋକଂ ନିବ୍ବୁତିଂ ପାପେତି। ନନୁ ପସିଦ୍ଧିଯମନୁମତିଯଂ ୱା। ସାଯଂ ଗତି ନିବ୍ବୁତିପାପନସଙ୍ଖାତା ପୱତ୍ତି, ୱିଗତୋ ସାରଦୋ ଭଯମସ୍ସାତି ୱିସାରଦୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ନିବ୍ଭଯତା [ନିବ୍ଭଯତାଯ (କ।)]ୱେସାରଜ୍ଜଂ, ତେନ ସମଙ୍ଗୀନଂ ଯୁତ୍ତାନଂ। ଯୁତ୍ତାତି ଅନୁରୂପାତି। ଅଯଂ ହିସଦ୍ଦୱିରହିତୋ ୱିସେସଟ୍ଠୋ ଅତ୍ଥନ୍ତରନ୍ୟାସୋ, ୱେସାରଜ୍ଜସମଙ୍ଗୀନମେୱ ତଥାଭାୱତୋ ନ ସବ୍ବତ୍ଥାପୀ।

୨୪୨।''ଜିନୋ''ଇଚ୍ଚାଦି। ଜିନୋ ଜନଂ ସତ୍ତଲୋକଂ ସଂସାରକନ୍ତାରା ନିବ୍ବୁତିଂ ପାପେତି, ସା ଅଯଂ ଗତି ପୱତ୍ତି ୱେସାରଜ୍ଜସମଙ୍ଗୀନଂ ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜଗୁଣସମନ୍ନାଗତାନଂ ତଥାଗତାନଂ ଯୁତ୍ତା ନନୂତି। ଅଯଂ ଜନାନଂ ନିବ୍ବାନଂ ପାପନା ୱେସାରଜ୍ଜସମଙ୍ଗୀନଂଯେୱ ଆୱେଣିକତ୍ତା ୱିସେସଟ୍ଠୋ ହିସଦ୍ଦରହିତୋ ଅତ୍ଥନ୍ତରନ୍ୟାସୋ। ୱିଗତୋ ସାରଦୋ ଭଯଂ ଅସ୍ସେତି ଚ, କସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ, ତେନ ସମଙ୍ଗିନୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ। ନନୂତି ପସିଦ୍ଧିଯଂ ଅନୁମତିଯଂ ୱା ୱତ୍ତତେ। ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଞାତବ୍ବୋ।

ହି-ସହିତୱିସେସଟ୍ଠ

୨୪୩।

ସୁରତ୍ତଂ ତେ'ଧରପୁଟଂ, ଜିନ ରଞ୍ଜେତି ମାନସଂ;

ସଯଂ ରାଗପରୀତା ହି, ପରେ ରଞ୍ଜେନ୍ତି ସଙ୍ଗତେ।

୨୪୩।''ସୁରତ୍ତ''ମିଚ୍ଚାଦି। ଜିନ ତେ ତୱ ସୁରତ୍ତଂ ବିମ୍ବଫଲସମାନୱଣ୍ଣତ୍ତା ଅଧରପୁଟଂ ମାନସଂ ପସ୍ସନ୍ତଂ ଯେସଂ କେସଞ୍ଚି ରଞ୍ଜେତି ପୀଣେତୀତି। ହି ସମତ୍ଥନେ, ତଥା ହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଯଂ ଯେନ କେନଚି ରାଗେନ ରତ୍ତୱଣ୍ଣେନ ଅନୁରାଗେନ ୱା ପରୀତା ଗତା ସଙ୍ଗତେ ଅତ୍ତନା ସଂସଟ୍ଠେ ପରେ ଅଞ୍ଞେ ରଞ୍ଜେନ୍ତି ରତ୍ତୱଣ୍ଣେ ଅନୁରତ୍ତେ ୱା କରୋନ୍ତୀତି ସସିଲେସୋ ସାଧନୋ। ଅଯଞ୍ଚ ହିସଦ୍ଦସହିତୋ ୱିସେସଟ୍ଠୋ ଅତ୍ଥନ୍ତରନ୍ୟାସୋ ତଥାଭାୱସ୍ସ ତଥାୱିଧାନମେୱ ସମ୍ଭୱତୋ।

୨୪୩।''ସୁରତ୍ତ''ମିଚ୍ଚାଦି। ଭୋ ଜିନ ତେ ତୱ ସୁରତ୍ତଂ ଅଧରପୁଟଂ ଓଟ୍ଠଯୁଗଳଅଂ ମାନସଂ ପସ୍ସନ୍ତାନଂ [ପସନ୍ନଚିତ୍ତଂ (କ।)] ଚିତ୍ତଂ ରଞ୍ଜେତି ପୀଣଯତି। ହି ତଥେୱ, ସଯଂ ରାଗପରୀତା ରତ୍ତୱଣ୍ଣେନ ଅନୁରାଗେନ ୱା ଯୁତ୍ତା ସଙ୍ଗତେ ଅତ୍ତନା ସଂସଟ୍ଠେ ପରେ ଅଞ୍ଞେ ରଞ୍ଜେନ୍ତି ରତ୍ତୱଣ୍ଣେ ଅନୁରତ୍ତେ ୱା କରୋନ୍ତି। ଇଦଂ ତେସଂ ସଭାୱମେୱେତି। ଅଯଂ ଈଦିସାନମେୱ ଆୱେଣିକତ୍ତା ୱିସେସଟ୍ଠୋ ହିସଦ୍ଦସହିତୋ ଅତ୍ଥନ୍ତରନ୍ୟାସୋ। ପୁଟସଦିସତ୍ତା ଅଧରୋ ଏୱ ପୁଟମିତି ଚ, ରାଗେନ ପରୀତା ଯୁତ୍ତାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୨୪୪।

ୱାଚ୍ଚେ ଗମ୍ମେ'ଥ ୱତ୍ଥୂନଂ,

ସଦିସତ୍ତେ ପଭେଦନଂ;

ବ୍ୟତିରେକୋ'ଯ'ମପ୍ପେ'କୋ-

ଭଯଭେଦା ଚତୁବ୍ବିଧୋ।

୨୪୪। ବ୍ଯତିରେକୱିକପ୍ପମାହ ‘‘ୱାଚ୍ଚେ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ୱଣ୍ଣନଂ ୱଣ୍ଣିମିଚ୍ଛିତାନଂ କେସଞ୍ଚି ୱଣ୍ଣନଂ ସଦିସତ୍ତେ କଥଞ୍ଚି ୱଣ୍ଣନଂ ତୁଲ୍ଯତ୍ତେ ୱାଚେ ସଦ୍ଦେନ ୱାଚକେନ ପଟିପାଦିତେ ଅଥ ଗମ୍ମେ ଅସଦ୍ଦପଟିପାଦିତେ ସଦ୍ଦତ୍ଥବଲେନ ପକରଣାଦିନା ଞାତେ ୱା, ନ କେୱଲଂ ସଦ୍ଦପଟିପାଦିତେ। ପଭେଦନଂ ତେସମେୱ ୱଣ୍ଣନଂ ୱିସେସକଥନଂ ବ୍ଯତିରେକୋ ବ୍ଯତିରେଚନଂ ପୁଥକ୍କରଣନ୍ତି କତ୍ୱା। ଅଯଂ ବ୍ଯତିରେକୋପି ଏକୋଭଯଭେଦା ଏକବ୍ଯତିରେକୋ ଉଭଯବ୍ଯତିରେକୋତି ୱାଚ୍ଚଗମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚେକଂ ୱିସେସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ।

୨୪୪। ଇଦାନି ବ୍ଯତିରେକଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ୱାଚ୍ଚେ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ୱଣ୍ଣନଂ ୱଣ୍ଣିମିଚ୍ଛିତାନଂ କେସଞ୍ଚି ପଦତ୍ଥାନଂ ସଦିସତ୍ତେ ଯେନ କେନଚି ଆକାରେନ ସମାନତ୍ତେ ୱାଚେ ୱାଚକସଦ୍ଦେନ ପଟିପାଦନୀଯେ ଅଥ ପୁନ ଗମ୍ମେ ତସ୍ମିଂଯେୱ ସଦିସତ୍ତେ ଅତ୍ଥସତ୍ତିସଙ୍ଖାତସାମତ୍ଥିଯେନ ଗମ୍ମମାନେ ପଭେଦନଂ ତେସଂଯେୱ ୱଣ୍ଣନଂ ନାନତ୍ତକଥନଂ ବ୍ଯତିରେକୋ ନାମ। ଅଯମ୍ପି ବ୍ଯତିରେକୋ ଏକୋଭଯଭେଦା ବ୍ଯତିରେଚନସଙ୍ଖାତପୁଥକ୍କରଣସାମଞ୍ଞେନ ଅଭିନ୍ନୋପି ୱାଚ୍ଚଗମ୍ମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଚ୍ଚେକମେୱ ଏକବ୍ଯତିରେକୋ ଉଭଯବ୍ଯତିରେକୋତି ୱିସେସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ହୋତି। ସଦିସାନଂ ଭାୱୋତି ଚ, ପକାରେନ ଭେଦନଂ କଥନମିତି ଚ, ବ୍ଯତିରେଚନଂ ପୁଥକ୍କରଣମିତି ଚ, ଏକୋ ଚ ଉଭଯୋ ଚାତି ଚ, ତେସଂ ଭେଦୋ ୱିସେସନନ୍ତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ୱାଚ୍ଚଏକବ୍ଯତିରେକ

୨୪୫।

ଗମ୍ଭୀରତ୍ତମହତ୍ତାଦି-

ଗୁଣା ଜଲଧିନା ଜିନ;

ତୁଲ୍ଯୋ ତ୍ୱ’ମସି ଭେଦୋ ତୁ,

ସରୀରେନେ’ଦିସେନ ତେ।

୨୪୫। ଉଦାହରତି ‘‘ଗମ୍ଭୀର’’ଇଚ୍ଚାଦି। ତ୍ୱଂ ଗମ୍ଭୀରତ୍ତଂ ଅଗାଧତା ଅଜ୍ଝାସଯୱିସିଟ୍ଠତା ଚ ମହତ୍ତଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଗୁଣମହନ୍ତତା ଚ ତଂ ଆଦି ଯସ୍ସ ଉପକାରିତାଦିନୋ, ତସ୍ମା ଗୁଣା ଜଲଧିନା ସାଗରେନ ତୁଲ୍ଯୋ। ‘‘ଅସୀ’’ତିସଦ୍ଦପଟିପାଦିତଂ ସଦିସତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଭେଦଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଭେଦୋ ତୁ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଭେଦୋ ତୁ ୱିସେସୋ ପନ ସାଗରେନ ସହ ଈଦିସେନ ଦିସ୍ସମାନେନ କରଚରଣାଦିମତା ରୁଚିରେନ ତେ ସରୀରେନେୱ ହେତୁନା, ନାଞ୍ଞଥା, ତସ୍ସେଦିସଂ ସରୀରଂ ନତ୍ଥୀତି। ସଦିସତ୍ତେ ପଟିପାଦିତେ ଏକବ୍ଯତିରେକୋଯଂ ଏକସ୍ମିଂ ଜିନେ ୱତ୍ତମାନେନ ଧମ୍ମେନ ଉପମେଯ୍ଯୋପମାନଭୂତଜିନସାଗରାନଂ ତସ୍ସ ଭେଦସ୍ସ ପତୀଯମାନତ୍ତା।

୨୪୫। ଇଦାନି ତମୁଦାହରତି ‘‘ଗମ୍ଭୀରତ୍ତି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ହେ ଜିନ ତ୍ୱଂ ଗମ୍ଭୀରତ୍ତମହତ୍ତାଦିଗୁଣା ଜଲଧିନା ତୁଲ୍ଯୋ ଅସି। ଇମିନା ୱାକ୍ଯେନ ଜିନସାଗରାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସଦ୍ଦେନ ୱାଚ୍ଚସଦିସତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଭେଦୋ ତୁ ସାଗରେନ ସହ ତୱ ୱିସେସୋ ପନ ତେ ତୁଯ୍ହଂ ଈଦିସେନ ଏୱରୂପେନ ଦିସ୍ସମାନହତ୍ଥପାଦାଦିଅୱଯୱଯୁତ୍ତେନ ସରୀରେନ ସରୀରହେତୁନା ହୋତି। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱଣ୍ଣନଂ ୱତ୍ତବ୍ବସଦିସତ୍ତଂ ୱତ୍ୱା ଇମିନା ୱାକ୍ଯେନ ‘‘ଈଦିସେନ ସରୀରେନା’’ତି ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଜିନପଦତ୍ଥେ ୱିସେସକଥନେନ ଜଲଧିତୋ ଜିନପଦତ୍ଥସ୍ସ ୱିସୁଂ କତତ୍ତା ସଦିସତ୍ତେ ସଦ୍ଦେନ ୱାଚେ ସତି ଅଯମେକବ୍ଯତିରେକୋ ନାମ। ଗମ୍ଭୀରସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରଗୁଣଯୁତ୍ତସ୍ସ ସାଗରସ୍ସ ୱା ଗମ୍ଭୀରଜ୍ଝାସଯସମଙ୍ଗିନୋ ଜିନସ୍ସ ୱା ଭାୱୋତି ଚ, ମହତୋ ପକତିଯା ମହତୋ ସାଗରସ୍ସ ୱା ଗୁଣେହି ମହତୋ ଜିନସ୍ସ ୱା ଭାୱୋତି ଚ, ଗମ୍ଭୀରତ୍ତଞ୍ଚ ମହତ୍ତଞ୍ଚାତି ଚ, ତଂ ଆଦି ଯସ୍ସ ଉପକାରିତାଦିନୋତି ଚ, ସୋ ଚ ସୋ ଗୁଣୋ ଚେତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

ୱାଚ୍ଚୋଭଯବ୍ଯତିରେକ

୨୪୬।

ମହାସତ୍ତା’ତିଗମ୍ଭୀରା, ସାଗରୋ ସୁଗତୋପି ଚ;

ସାଗରୋ’ଞ୍ଜନସଙ୍କାସୋ, ଜିନୋ ଚାମୀକରଜ୍ଜୁତି।

୨୪୬। ‘‘ମହା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ସାଗରୋ ସୁଗତୋପି ଚାତି ତେ ଉଭୋ ମହନ୍ତା ସତ୍ତା ମକରାଦଯୋ ଯତ୍ଥ ସାଗରେ, ମହନ୍ତଂ ୱା ସତ୍ତଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ଯସ୍ସ ସୁଗତସ୍ସ, ଅତିଗମ୍ଭୀରା ଅତିସଯେନ ଅଗାଧା ଇତି। ସଦିସତାଭେଦମାହ ‘‘ସାଗରୋ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ସାଗରୋ ଅଞ୍ଜନସଙ୍କାସୋ ଅଞ୍ଜନେନ ତୁଲ୍ଲୋ, କଣ୍ହୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଜିନୋ ତୁ ଚାମୀକରସ୍ସ ସୁୱଣ୍ଣସ୍ସେୱ ଜୁତି ସୋଭା ଅସ୍ସେତି ଚାମୀକରଜୁତି। ୱାଚ୍ଚେ ସଦିସତ୍ତେ ଉଭଯବ୍ଯତିରେକୋଯଂ ଉଭଯତ୍ଥ ୱତ୍ତମାନେନ ଗୁଣେନ ଉଭିନ୍ନମୁପମାନୋପମେଯ୍ଯାନଂ ଭେଦସ୍ସ ପତୀଯମାନତ୍ତା।

୨୪୬। ‘‘ମହା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ସାଗରୋ ସୁଗତୋପି ଚାତି ଇମେ ଦ୍ୱେ ମହାସତ୍ତା କମେନ ତିମିତିମିଙ୍ଗଲାଦିମହାସତ୍ତା ଚ, ଲାଭାଲାଭାଦୀସୁ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତ୍ତା ମହନ୍ତତାଦିଭାୱସଙ୍ଖାତସଦିସତ୍ତଯୁତ୍ତା ଚ, ଅତିଗମ୍ଭୀରା ଅୱଗାହିତୁମସକ୍କୁଣେଯ୍ଯତ୍ତା ଚ, ଅଜ୍ଝାସଯଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ଚ ଦ୍ୱେପି ଅତିଗମ୍ଭୀରା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ସାଗରୋ ଅଞ୍ଜନସଙ୍କାସୋ, ଜିନୋ ଚାମୀକରଜୁତି ସୁୱଣ୍ଣସଦିସକନ୍ତିଯୁତ୍ତୋ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବଦ୍ଧେନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ସଦିସତ୍ତଂ ୱତ୍ୱା ଅପରଦ୍ଧେନ ତଦୁଭଯୱତ୍ଥୁଗତୱିସେସେନ ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମଞ୍ଞମଞ୍ଞତୋ ୱିସେସିତତ୍ତା ସଦିସତ୍ତେ ସଦ୍ଦେନ ୱତ୍ତବ୍ବେ ସତି ଅଯଂ ଉଭଯବ୍ଯତିରେକୋ ନାମ। ମହନ୍ତା ସତ୍ତା ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପାଦଯୋ ଯତ୍ଥ ସାଗରେତି ୱା, ମହନ୍ତଂ ସତ୍ତଂ ସମାନଭାୱୋ ଯସ୍ସ ସୁଗତସ୍ସାତି ୱା, ଅତିସଯେନ ଗମ୍ଭୀରାତି ଚ, ଅଞ୍ଜନେନ ସଙ୍କାସୋ ସଦିସୋତି ଚ, ଚାମୀକରସ୍ସ ଇୱ ଜୁତି ଅସ୍ସେତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

ଗମ୍ମଏକବ୍ଯତିରେକ

୨୪୭।

ନ ସନ୍ତାପାପହଂ ନେୱି-ଚ୍ଛିତଦଂ ମିଗଲୋଚନଂ;

ମୁନିନ୍ଦ ନଯନଦ୍ୱନ୍ଦଂ, ତୱ ତଗ୍ଗୁଣଭୂସିତଂ।

୨୪୭। ‘‘ନି’’ଚ୍ଚାଦି। ମିଗସ୍ସ ଲୋଚନଂ ସନ୍ତାପଂ କିଲେସପରିଳାହଂ ଅପହନତି ହିଂସତୀତି ସନ୍ତାପାପହଂ ନ ଭୱତି। ନେୱ ଇଚ୍ଛିତଂ ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦଦାତୀତି ନେୱିଚ୍ଛିତଦଂ। ମୁନିନ୍ଦ ତୱ ନଯନାନଂ ଦ୍ୱନ୍ଦଂ ଯୁଗଳଂ ତୁ ତେହି ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ସନ୍ତାପାପହତ୍ତିଚ୍ଛିତଦତ୍ତଗୁଣେହି ଭୂସିତମଲଙ୍କତଂ। ଏତ୍ଥ ପନ ମିଗଲୋଚନନଯନାନଂ ଦୀଘତ୍ତାଦିନା ସଦିସତ୍ତଂ ପତୀଯତେ। ଗମ୍ମେ ସଦିସତ୍ତେ ଏକବ୍ଯତିରେକୋଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ।

୨୪୭। ‘‘ନ ସନ୍ତା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ମିଗଲୋଚନଂ ମିଗପୋତକଚକ୍ଖୁଯୁଗଳଂ ସନ୍ତାପାପହଂ କିଲେସସନ୍ତାପାପହଂ ନ ହୋତି। ଇଚ୍ଛିତଦଂ ଲୋକେହି ପତ୍ଥିତଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରତ୍ଥାନଂ ଦାଯକଂ ନ ହୋତି। ହେ ମୁନିନ୍ଦ ତୱ ନଯନଦ୍ୱନ୍ଦଂ ପନ ତଗ୍ଗୁଣଭୂସିତଂ ଜନସନ୍ତାପାପହାନାଦିଯଥାୱୁତ୍ତଗୁଣେହି ସୋଭିତଂ ହୋତି, ଇହ ସନ୍ତାପାପହନନାଦୀନଂ ପଟିସେଧଦ୍ୱାରେନ ଉପମାନୋପମେଯ୍ଯଭୂତୌଭଯଲୋଚନସଙ୍ଖାତୱତ୍ଥୂନଂ ଦୀଘପୁଥୁଲତାଦିସଦିସଧମ୍ମଂ ସାମତ୍ଥିଯେନ ପକାସେତ୍ୱା ଅପରଦ୍ଧେନ ସନ୍ତାପାପହନନାଦିଗୁଣହେତୁ ଜିନନଯନାନଂ ୱିସୁଂ କତତ୍ତା ସଦିସତ୍ତେ ଗମ୍ମମାନେ ଅଯମେକବ୍ଯତିରେକୋ ନାମ। ସନ୍ତାପଂ ଅପହନତି ହିଂ ସତୀତି ଚ, ଇଚ୍ଛିତଂ ଦଦାତୀତି ଚ, ତେ ଚ ତେ ଗୁଣା ଚାତି ଚ, ତେହି ଭୂସିତନ୍ତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

ଗମ୍ମୌଭଯବ୍ଯତିରେକ

୨୪୮।

ମୁନିନ୍ଦାନନ’ମମ୍ଭୋଜ-ମେସଂ ନାନତ୍ତ’ମୀଦିସଂ;

ସୁୱୁତ୍ତାମତସନ୍ଦାଯି, ୱଦନଂ ନେ’ଦିସ’ମ୍ବୁଜଂ।

୨୪୮। ‘‘ମୁନିନ୍ଦ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନ୍ଦାନନଂ ଅମ୍ଭୋଜଞ୍ଚେତି ଯାନି ୱତ୍ଥୂନି କନ୍ତାଦିନା ପତୀଯମାନତ୍ତା ସଦିସତ୍ଥାନି, ଏସଂ ନାନତ୍ତଂ ଭେଦୋ ଈଦିସଂ। କଥଂ? ୱଦନଂ ସୁୱୁତ୍ତାମତଂ ସଦ୍ଧମ୍ମାମତଂ ସନ୍ଦଦାତୀତି ସୁୱୁତ୍ତାମତସନ୍ଦାଯି, ଅମ୍ବୁଜଂ ତୁ ନେଦିସନ୍ତି। ଇମିନା ଭେଦେନ ଇମେସଂ ୱିସଦିସତ୍ତା ‘‘ଏସ’’ନ୍ତ୍ୟାଦିନାହୁ। ପତୀଯମାନେନ ସଦିସାନୀତି ଗମ୍ମେ ସଦିସତ୍ତେ ଉଭଯବ୍ଯତିରେକୋଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେତି।

୨୪୮। ‘‘ମୁନିନ୍ଦ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନ୍ଦାନନଂ ଅମ୍ବୋଜଞ୍ଚେତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ନାନତ୍ତଂ ଈଦିସଂ। କଥନ୍ତି ଚେ? ଏସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱଦନଂ ସୁୱୁତ୍ତାମତସନ୍ଦାୟି ସୁଟ୍ଠୁ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସୁୱୁତ୍ତସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସଦ୍ଧମ୍ମାମତସ୍ସ ଦାୟକଂ ହୋତି, ଅମ୍ବୁଜଂ ତୁ ଏଦିସଂ ନ ଈଦିସଂ ନ ହୋତି, ତାଦିସଂ ଧମ୍ମାମତଂ ନ ଦଦାତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ଏସଂ ନାନତ୍ତମୀଦିସ’’ନ୍ତି ୱଚନେନ ସୁଗନ୍ଧକନ୍ତିମତ୍ତାଦୀହି ଗୁଣେହି ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଭେଦୋ ନତ୍ଥୀତି ଗମ୍ମମାନତ୍ତା ତଂ ପକାସେତ୍ୱା ଅପରଦ୍ଧେନ ୱଦନତୋ ଅମ୍ବୁଜସ୍ସ, ଅମ୍ବୁଜତୋ ୱଦନସ୍ସ ୱିସୁଂ କତତ୍ତା ସଦିସତ୍ତେ ଗମ୍ମମାନେ ଅୟମୁଭୟଯବ୍ଯତିରେକୋ ନାମ। ନାନା ଅନେକପ୍ପକାରାନଂ ଭାୱୋତି ଚ, ସାଧୁ ୱୁତ୍ତମିତି ଚ, ତମେୱ ଅମତନ୍ତି ଚ, ତଂ ସମ୍ମା ଦେତି ସୀଲେନାତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

୨୪୯।

ପସିଦ୍ଧଂ କାରଣଂ ଯତ୍ଥ, ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା’ଞ୍ଞକାରଣଂ;

ସାଭାୱିକତ୍ତ’ମଥ ୱା, ୱିଭାବ୍ଯଂ ସା ୱିଭାୱନା।

୨୪୯। ୱିଭାୱନଂ ସମ୍ପାୱେତି ‘‘ପସିଦ୍ଧ’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ଯତ୍ଥ ଅଲଙ୍କତିଯଂ ପସିଦ୍ଧଂ ଲୋକପ୍ପତୀତଂ କାରଣଂ କିଞ୍ଚି ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ନିରସ୍ସ ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ ପସିଦ୍ଧକାରଣତୋ ଅଞ୍ଞଂ ନିମିତ୍ତଂ ୱିଭାବ୍ଯଂ ଅୱଗମ୍ଯତେ। ଯତ୍ଥ କାରଣନ୍ତରଂ ନତ୍ଥି, ତତ୍ଥ କା ଗତୀତି ଆହ ‘‘ସାଭାୱିକତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି। ଅଥ ୱା ପକ୍ଖନ୍ତରେ, ସାଭାୱିକଂ [ସାଭାୱିକତ୍ତଂ (କ।)] ଧମ୍ମତାସିଦ୍ଧଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସାଭାୱିକତ୍ତଂ ୱିଭାବ୍ଯଂ, ସା ତାଦିସୀ ୱିଭାୱନା ୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯା, ୱିଭାୱୀୟତେ ପକାସୀୟତେ କାରଣନ୍ତରଂ ସାଭାୱିକତ୍ତଂ ୱା ଏତାୟାତି, ଏତିସ୍ସନ୍ତି ୱା କତ୍ୱା।

୨୪୯। ଇଦାନି ୱିଭାୱନଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ପସିଦ୍ଧ’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ଯତ୍ଥ ଅଲଙ୍କାରେ ପସିଦ୍ଧଂ ଲୋକପ୍ପତୀତଂ କାରଣଂ ତଂତଂଗୁଣସାଧନହେତୁଂ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପଟିସେଧେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞକାରଣଂ ଲୋକପ୍ପସିଦ୍ଧକାରଣତୋ ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ, ଅଥ ୱା ନୋ ଚେ ପସିଦ୍ଧକାରଣତୋ ଅଞ୍ଞକାରଣେ ଲବ୍ଭମାନେ ସାଭାୱିକତ୍ତଂ ଧମ୍ମତାସିଦ୍ଧଗୁଣଂ ୱିଭାବ୍ଯଂ ପକାସନୀୟଂ ହୋତି, ସା ୱିଭାୱନା ନାମ ହୋତି, କାରଣନ୍ତରୱିଭାୱନା ସାଭାୱିକୱିଭାୱନାତି ଦୁୱିଧା ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ତଂ କାରଣଞ୍ଚେତି ଚ, ସସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଭାୱୋତି ଚ, ତେନ ସମ୍ଭୂତମିତି ଚ, ତସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ, ୱିଭାୱୀୟତି ଅଞ୍ଞକାରଣଂ ସାଭାୱିକତ୍ତଂ ୱା ଏତାୟ ୱିଭାୱନାୟ, ଏତିସ୍ସଂ ୱିଭାୱନାୟନ୍ତି ଚ ୱାତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

କାରଣନ୍ତରୱିଭାୱନା

୨୫୦।

ଅନଞ୍ଜିତା’ସିତଂ ନେତ୍ତଂ, ଅଧରୋ ରଞ୍ଜିତା’ରୁଣୋ;

ସମାନତା ଭମୂ ଚା’ୟଂ, ଜିନା’ନାୱଞ୍ଛିତା ତୱ।

୨୫୦। ଉଦାହରତି ‘‘ଅନଞ୍ଜିତ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଜିନ ତୱ ନେତ୍ତଞ୍ଚ ଅନଞ୍ଜିତଂ ଅଞ୍ଜନସଲାକାୟ ଯୱତଟ୍ଠୀନମଫୁଟ୍ଠମେୱ ଅସିତଂ କଣ୍ହଂ, ଅଧରୋ ଚ ଅନଞ୍ଜିତୋୟେୱ ଲାଖାରାଗାଦିନା ଅରୁଣୋ ରତ୍ତୋ, ଅୟଂ ଭମୂ ଚ ଅନାୱଞ୍ଛିତା ଉସ୍ସାହେନ ଯେନ କେନଚି ଅନାମିତା ସମାନା ସମାନତା ସୁଟ୍ଠୁ ଆନତା, ତତୋ ସଙ୍ଗଂ ଲୋକିୟଂ ତୱେତି। ଏତ୍ଥ ପସିଦ୍ଧକାରଣମଞ୍ଜନାଦି, ତନ୍ନିୱତ୍ତନେପି କାରଣନ୍ତରମତ୍ଥାଦିନାୱଗମ୍ଯତେ, ତଞ୍ଚ କମ୍ମଂ, କାରିୟସ୍ସ ଅକାରଣତ୍ତାଯୋଗତୋତି କାରଣନ୍ତରୱିଭାୱନା’ୟଂ।

୨୫୦। ଇଦାନି ଉଦାହରତି ‘‘ଅନଞ୍ଜି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ହେ ଜିନ ତୱ ନେତ୍ତଂ ପକତିମଧୁରଂ ନୟନଯୁଗଳଞ୍ଚ ଅନଞ୍ଜିତଂ ୱିଲୋଚନାନଂ କଣ୍ହତ୍ତସାଧନଙ୍ଗଂ ଲୋକପ୍ପସିଦ୍ଧଅଞ୍ଜନେହି ଅନଞ୍ଜିତଂ ସମାନଂ ଅସିତଂ ଭୱନ୍ତରସିଦ୍ଧେନ କୁସଲକମ୍ମେନ ନୀଲଂ ହୋତି, ଅଧରୋ ଚ ଅରଞ୍ଜିତୋ କେନଚି ରାଗେନ ଅରଞ୍ଜିତୋ ସମାନୋ ଅରୁଣୋ ରତ୍ତୋହୋତି, ଅୟଂ ଭମୂ ଚ ଅନାୱଞ୍ଛିତା କେନଚି ୱାୟାମେନ ଅନାମିତା ସମାନା ସମାନତା ସୁଟ୍ଠୁ ଆନତା ହୋତୀତି। ଏତ୍ଥ ନୟନଅଧରଭମୂନଂ କଣ୍ହରତ୍ତକୁଟିଲଗୁଣସାଧନେ ଲୋକପ୍ପସିଦ୍ଧାନି ଅଞ୍ଜନାନି କାରଣାନି ପଟିସେଧେତ୍ୱା ନେତ୍ତାଦୀନଂ ଅସିତାଦିଭାୱକଥନେନେୱ କାରଣୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ କାରିୟସ୍ସ ଲୋକେ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଅତ୍ଥପ୍ପକରଣାଦିନା ଅସିତାଦିଭାୱସ୍ସ କାରଣଂ ନାମ ପୁବ୍ବଜାତିୟଂ ସିଦ୍ଧକୁସଲକମ୍ମମେୱାତି ପତୀୟମାନତ୍ତା ଅୟଂ କାରଣନ୍ତରୱିଭାୱନା ନାମ। ନ ଅଞ୍ଜିତନ୍ତି ଚ, ନ ରଞ୍ଜିତୋତି ଚ, ନ ଆୱଞ୍ଛିତୋତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ। ନସଦ୍ଦୋ ପସଜ୍ଜପଟିସେଧେ ୱତ୍ତତେ। ସଂ ସମ୍ମା ଆନତାତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

ସାଭାୱିକୱିଭାୱନା

୨୫୧।

ନ ହୋତି ଖଲୁ ଦୁଜ୍ଜନ୍ତ-

ମପି ଦୁଜ୍ଜନସଙ୍ଗମେ;

ସଭାୱନିମ୍ମଲତରେ,

ସାଧୁଜନ୍ତୂନ ଚେତସି।

୨୫୧।‘‘ନ ହୋତି’’ଚ୍ଚାଦି। ଦୁଜ୍ଜନେହି ସହ ସଙ୍ଗମେ ସମାଗମେ ସନ୍ତପି ସାଧୁଜନ୍ତୂନଂ ସପ୍ପୁରିସାନଂ ସଭାୱେନ ତାଦିସେନ ପୟୋଗେନ ୱିନାୱ ନିମ୍ମଲତରେ ଅତିସୟେନ ନିମ୍ମଲେ ଚେତସି ଦୁଜ୍ଜନ୍ତଂ ସୁଜନେତରଭାୱୋ ନ ହୋତି ତାଦିସାତିସୟସାଧୁତ୍ତସମାଯୋଗତୋତି। ଇହ କିଞ୍ଚାପି ସଭାୱସଦ୍ଦେନ ସବ୍ବଥା ହେତୁନିୱତ୍ତନଂ କତଂ, ତଥାପି ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦିତଥାୱିଧନିମିତ୍ତମତ୍ଥେୱ। ତଥାପି ଲୋକୋ ତମନପେକ୍ଖମାନୋ, ପସିଦ୍ଧଞ୍ଚ କାରଣଂ ତାଦିସମପସ୍ସନ୍ତୋ ସାଭାୱିକଂ ଫଲଂ ୱୋହରତି, ତଦନୁସାରେନ ଚ ସାଭାୱିକଂ ଫଲଂ ୱିଭାୱିୟତେତି, ଅୟଂ ସାଭାୱିକଫଲୱିଭାୱନା।

୨୫୧।‘‘ନ ହୋତି’’ଚ୍ଚାଦି। ଦୁଜ୍ଜନସଙ୍ଗମେ ଅପି ଦୁଜ୍ଜନେହି ସହ ୱାସେ ସତିପି ସାଧୁଜନ୍ତୂନଂ ସଭାୱନିମ୍ମଲତରେ କିଞ୍ଚି ପୟୋଗଂ ୱିନା ପକତିୟା ଏୱ ଅତିନିମ୍ମଲେ ଚେତସି ଦୁଜ୍ଜନ୍ତଂ ଦୁଜ୍ଜନଗୁଣଂ ଖଲୁ ଏକନ୍ତେନ ନ ହୋତୀତି। ଇହ ଚିତ୍ତନିମ୍ମଲହେତୁଭୂତାନଂ ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦୀନଂ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତେପି ଲୋକେନ ତଂ କାରଣଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମ୍ପି ପସିଦ୍ଧକାରଣଂ ଚିତ୍ତନିମ୍ମଲକାରଣମଦିସ୍ୱା ସଭାୱସିଦ୍ଧଂ ନିମ୍ମଲନ୍ତି ୱୋହରିୟମାନତ୍ତାତେନେୱ ଲୋକୱୋହାରାନୁସାରେନ ‘‘ସଭାୱନିମ୍ମଲତରେ’’ତି ସଦ୍ଦାକାରେନ କାରଣଂ ପଟିସେଧଂ କତ୍ୱା ସଭାୱସିଦ୍ଧନିମ୍ମଲତ୍ତସଙ୍ଖାତଫଲସ୍ସ ପକାସିତତ୍ତା ଅୟଂ ସାଭାୱିକଫଲୱିଭାୱନା ନାମ। ଦୁଜ୍ଜନାନଂ ଭାୱୋତି ଚ, ସସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଭାୱୋତି ଚ, ତେନ ନିମ୍ମଲତରନ୍ତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୨୫୨।

ଜନକୋ[କାରକୋ (ସୀ।)]ଞାପକୋ ଚେତି,

ଦୁୱିଧା ହେତୱୋ ସିୟୁଂ;

ପଟିସଙ୍ଖରଣଂ ତେସଂ,

ଅଲଙ୍କାରତୟୋ’ଦିତଂ।

୨୫୨। ହେତୁଂ ନିଦ୍ଦିସତି ‘‘ଜନକୋ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଜନକୋ ଭାୱାଭାୱରୂପସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତାଦିକାରିୟସ୍ସ କାରକୋ ଞାପକୋ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସେୱ କସ୍ସଚି ସମ୍ବନ୍ଧତୋ କୁତୋଚି ପଟିବୋଧକୋ ଚାତି ହେତୱୋ ଦୁୱିଧା ସିୟୁଂ। ନନୁ କିମେତ୍ଥ ଅସନଂ [ଭୂସନଂ (?)], କେୱଲଂ ‘‘ଅନେନେତଂ କରୀୟତୀ’’ତି ସରୂପକଥନମତ୍ତ, [ନ ତୁ (?)] ୱିସେସୋ ତୁ ନ [ନ ତୁ (?)] କୋଚି ୱିସେସରୂପୋ ୱାଚାଲଙ୍କାରୋତି ୱିସେସଂ ଯୋଜୟତି ‘‘ପଟୀ’’ତିଆଦିନା। ତେସଂ କାରିୟୁପ୍ପାଦୟୋଗୀନଂ ହେତୂନଂ ପଟିସଙ୍ଖରଣଂ ଉପବ୍ରୂହନଂ ୱିସିଟ୍ଠଭାୱେନ ପରିଫୁଟଂ କତ୍ୱା ୟାଥାୱତୋ କଥନଂ ଅଲଙ୍କାରତାୟ ବନ୍ଧଭୂସନରୂପେନ ଉଦିତଂ ଅଭିହିତଂ ୱିସେସରୂପତ୍ତା, ନ ପନେତେନେତଂ କରୀୟତୀତି।

୨୫୨। ଇଦାନି ହେତ୍ୱାଲଙ୍କାରଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଜନକୋ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଜନକୋ ଚ କସ୍ସଚି ‘‘ସତ୍ତା ଅସତ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଭାୱାଭାୱସଙ୍ଖାତକାରିୟସ୍ସ ଜନକହେତୁ ଚ ଞାପକୋ ଚ କସ୍ସଚି ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞେନ କେନଚି ସମ୍ବନ୍ଧେନ ଅୱବୋଧେନ୍ତୋ ଞାପକହେତୁ ଚାତି ଏୱଂ ହେତୱୋ ଦୁୱିଧା ସିୟୁଂ।

ଇହ ଫଲପକାସକହେତୁମ୍ହି ୱୁତ୍ତମାନେ ''ଇମିନା ହେତୁନା ଇଦଂ ଫଲଂ ଜାତ''ନ୍ତି ସରୂପକଥନମତ୍ତଂ ୱିନା ୱିସେସରୂପାଲଙ୍କାରୋ ଇଧ ନତ୍ଥୀତି ଆସଙ୍କିଯ ଅଲଙ୍କାରସରୂପୱିସେସୋ ଏସୋତି ଦସ୍ସେତୁମପରଦ୍ଧମାହ। ତେସଂ ଫଲପକାସନଖମାନଂ ହେତୂନଂ ପଟିସଙ୍ଖରଣଂ ୱିସିଟ୍ଠଭାୱେନ ପକାସଂ କତ୍ୱା ତଦ୍ୱତୋ କଥନଂ ଅଲଙ୍କାରତାଯ ଅଲଙ୍କାରସଭାୱେନ ଉଦିତଂ ପସିଦ୍ଧଂ ହୋତି, କୱୀହି ପଚ୍ଛିତଂ ୱା ହୋତି। ସାଲିଅଙ୍କୁରାଦୀନଂ ସାଲିବୀଜାଦଯୋ ୱିଯ ଜନ୍ଯସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତୋପକାରକୋ ଜନକହେତୁ ନାମ, ୱିଜ୍ଜମାନଅଗ୍ଗିଆଦୀନଂ ଧୂମାଦଯୋ ୱିଯ କସ୍ସଚି ୱିଜ୍ଜମାନଉଞ୍ଞାପକୋ ଞାପକହେତୁ ନାମ। ଅଲଙ୍କାରସ୍ସ ଭାୱୋ ଅଲଙ୍କାରତା। ଅଲଙ୍କାରତଯାତି ଛନ୍ଦଂ ନିସ୍ସାଯ ମତ୍ତାହାନି।

୨୫୩।

ଭାୱାଭାୱକିଚ୍ଚୱସା,

ଚିତ୍ତହେତୁୱସାପି ଚ;

ଭେଦା'ନନ୍ତା ଇଦଂ ତେସଂ,

ମୁଖମତ୍ତନିଦସ୍ସନଂ।

୨୫୩। ଉଦାହରତି ''ଭାୱ''ଇଚ୍ଚାଦି। ଭାୱୋ ସତ୍ତା ଚ, ଅଭାୱୋ ଅସତ୍ତା ଚ, ତେଯେୱ କିଚ୍ଚାନି ତେସଂ ୱସେନ ଚ, ଚିତ୍ତା ପସିଦ୍ଧହେତୁୱିପରୀତା ଅଚ୍ଛରିଯାରହା ହେତୱୋ ତେସଂ ୱସେନାପି ଚ ଭେଦା ହେତୁୱିକପ୍ପା ଅନନ୍ତା ଅନୱୱିଯୋ [ଅନୱଧଯୋ (?)], ଯତୋ ଏୱଂ ତସ୍ମା ତେସଂ ହେତୂନଂ ଇଦଂ ମୁଖମତ୍ତନିଦସ୍ସନଂ, ତସ୍ମା ତମ୍ମୁଖେନ ସକ୍କା ହେତୁୱିସେସେ ପୱିସିତୁନ୍ତି।

୨୫୩।''ଭାୱା''ଇଚ୍ଚାଦି। ଭାୱାଭାୱକିଚ୍ଚୱସା ଭାୱଅଭାୱସଙ୍ଖତସତ୍ତାଅସତ୍ତାକ୍ରିଯାୱସେନ ଚ, ଚିତ୍ତହେତୁୱସାପି ଚ ପସିଦ୍ଧହେତୁନୋ ୱିରୁଦ୍ଧେନ ଅଚ୍ଛରିଯହେତୂନଂ ପଭେଦେନ ଚ, ଭେଦା ହେତୁୱିସେସା ଅନନ୍ତା ଯସ୍ମା ଅପରିଯନ୍ତା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଇଦଂ ୱୁତ୍ତମାନଂ ତେସଂ ହେତୂନଂ ମୁଖମତ୍ତନିଦସ୍ସନଂ ଅୱସେସହେତୂନଂ ଓଗାହଣଦ୍ୱାରମତ୍ତସ୍ସ ନିଦସ୍ସନଂ ହୋତି। ଭାୱୋ ଚ ଅଭାୱୋ ଚାତି ଚ, ତେଯେୱ କିଚ୍ଚାନୀତି ଚ, ତେସଂ ୱସୋ ଭେଦୋତି ଚ, ଚିତ୍ତା ୱିଚିତ୍ତା ଚ ତେ ହେତୱୋ ଚାତି ଚ, ତେସଂ ୱସୋତି ଚ, ମୁଖମେୱ ମୁଖମତ୍ତଂ, ମୁଖଞ୍ଚ ତଂ ୱା ମତ୍ତଂ ସାମଞ୍ଞଞ୍ଚେତି ଚ, ତସ୍ସ ନିଦସ୍ସନମିତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ। ମତ୍ତସଦ୍ଦୋ ଅୱଧାରଣେ ସାମଞ୍ଞେ ୱା ୱତ୍ତତେ।

୨୫୪।

ପରମତ୍ଥପକାସେକ-

ରସା ସବ୍ବମନୋହରା;

ମୁନିନୋ ଦେସନା'ଯଂ ମେ,

କାମଂ ତୋସେତି ମାନସଂ।

ଭାୱକିଚ୍ଚୋ କାରକହେତୁ।

୨୫୪। ଉଦାହରତି ''ପରମତ୍ଥ''ଇଚ୍ଚାଦି। ପରମତ୍ଥସଭାୱସ୍ସ ନାମରୂପାଦିନୋ ପକାସୋଯେୱ ଏକରସୋ ଅସହାଯକିଚ୍ଚଂ ଯସ୍ସା ସା ତାଦିସୀ। ସବ୍ବେସଂ ମନୋ ହରତୀତି ସବ୍ବମନୋହରା ମୁନିନୋ ଅଯଂ ଦେସନା ମେ ମାନସଂ ଚିତ୍ତଂ କାମମେକନ୍ତେନ ତୋସେତୀତି ଅଯଂ ଭାୱକିଚ୍ଚୋ କାରକହେତୁ ସନ୍ତୋସସତ୍ତାଯ କାରଣତୋ।

୨୫୪। ଇଦାନି ଉଦାହରତି ''ପରମତ୍ଥ''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ପରମତ୍ଥପକାସେକରସା ନାମରୂପଖନ୍ଧଆଯତନାଦିଉତ୍ତମତ୍ଥାନଂ ପକାସନସଙ୍ଖାତ ଅସହାଯକିଚ୍ଚୱତୀ ସବ୍ବମନୋହରା ୱୋହାରାନୁରୂପେନ ୱିସଯଭାୱୂପଗମନେନ ସବ୍ବେସଂ ମନୋହରା ମୁନିନୋ ଅଯଂ ଦେସନା ମେ ମଯ୍ହଂ ମାନସଂ

କାମଂ ଏକନ୍ତେନ ତୋସେତୀତି। ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନା ପୁବ୍ବେ ଅୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ସନ୍ତୋସସ୍ସ ସତ୍ତାସଙ୍ଖାତସମୁପ୍ପାଦଂ କରୋତୀତି କାରକହେତୁ ନାମ ହୋତି। ସା ଚ ଦେସନା ''ମାନସଂ ତୋସେତୀ''ତି ଏତ୍ତକେନ ଅଦସ୍ସେତ୍ୱା ''ପରମତ୍ଥପକାସେକରସା''ତି ସୱିସେସନଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅଲଙ୍କାରୋତି ଅଭିମତା। ଏକୋ ଚ ସୋ ରସୋ ଚେତି ଚ, ପରମତ୍ଥପକାସୋୟେୱ ଏକରସୋ ଏକକିଚ୍ଚମସ୍ସେତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ଭାୱକିଚ୍ଚୋ ଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ସତ୍ତାକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ କାରକହେତୁ ଜନକହେତୁ।

୨୫୫।

ଧୀରେହି ସହ ସଂୱାସା, ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସା'ଭିୟୋଗତୋ;

ନିଗ୍ଗହେନି'ନ୍ଦ୍ରିୟାନଞ୍ଚ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସୁ'ପସମୋ ସିୟା।

ଅଭାୱକିଚ୍ଚୋ କାରକହେତୁ।

୨୫୫।''ଧୀରେହୀ''ଚ୍ଚାଦି। ଧୀରେହି ସପ୍ପଞ୍ଞେହି ସହ ସଂୱାସା ସଂସଗ୍ଗେନ ଚ, ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଦେସିତସ୍ସ ଅଭିୟୋଗତୋ ଅବ୍ଭାସେନ ଚ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ନିଗ୍ଗହେନ ୱିସୟପ୍ପୱତ୍ତିନିରୋଧରୂପେନ ୱିଜୟେନ ଚ ହେତୁନା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧସଙ୍ଖାତୋ ଉପସମୋ ସିୟା ଭୱେୟ୍ୟାତି ଅୟଂ ଅଭାୱକିଚ୍ଚୋ କାରକହେତୁ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅଭାୱସ୍ସ କାରଣତୋ।

୨୫୫।''ଧୀରେହୀ''ଚ୍ଚାଦି। ଧୀରେହି ସହ ସଂୱାସା ସମଗ୍ଗୱାସେନ ଚ, ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ବୁଦ୍ଧଦେସିତସ୍ସ ଅଭିୟୋଗତୋ ନିରନ୍ତରାବ୍ଭାସେନ ଚ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ଚକ୍ଖୁଆଦୀନଂ ନିଗ୍ଗହେନ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣେସୁ ସୁଭାଦିଗ୍ଗହଣସ୍ସ ନିୱାରଣେନ ଚାତି ଇମେହି କାରଣେହି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଖନ୍ଧାୟତନାଦିକସ୍ସ ଉପସମୋ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ ଖନ୍ଧପରିନିବ୍ବାନଂ ୱା ସିୟାତି। ଅଭିଣ୍ହସୋ ୟୋଗୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ଅଭାୱକିଚ୍ଚୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଉପସମସଙ୍ଖାତଂ ଅସତ୍ତାକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ କାରକହେତୁ ଅୱିଜ୍ଜମାନସଙ୍ଖାତାୟ ଅସତ୍ତାୟ ଉପ୍ପାଦନତୋ ଜନକହେତୁ ନାମ। ଅଭାୱୋ କିଚ୍ଚମସ୍ସେତି ଚ, କାରକୋ ଚ ସୋ ହେତୁ ଚାତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ। ଭାୱକିଚ୍ଚୋପି ୱୁତ୍ତବ୍ୟତିରେକତୋ ଞାୟତି।

୨୫୬।

ମୁନିନ୍ଦ ଚନ୍ଦସଂୱାଦି-କନ୍ତଭାୱୋପସୋଭିନା;

ମୁଖେନେୱ ସୁବୋଧଂ ତେ, ମନଂ ପାପାଭିନିସ୍ସଟଂ।

ଭାୱକିଚ୍ଚୋ ଞାପକହେତୁ।

୨୫୬।''ମୁନିନ୍ଦି''ଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନ୍ଦେତି ଆମନ୍ତନଂ। ତେ ତୱ ଚନ୍ଦସଂୱାଦିନା ଚନ୍ଦସଦିସେନ କନ୍ତଭାୱେନ ଉପସୋଭିନା ସୋଭମାନେନ ମୁଖେନେୱ ପାପେହି ରାଗାଦୀହି ଅଭିନିସ୍ସଟଂ ଦୂରୀଭୂତଂ ମନଂ ଚିତ୍ତଂ ସୁବୋଧଂ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ଅୟଂ ଭାୱକିଚ୍ଚୋ ଞାପକହେତୁ ଅୱବୋଧସତ୍ତାୟ ଞାପନତୋ।

୨୫୬।''ମୁନିନ୍ଦ''ଇଚ୍ଚାଦି। ହେ ମୁନିନ୍ଦ ତେ ତୱ ଚନ୍ଦସଂୱାଦିକନ୍ତଭାୱୋପସୋଭିନା ଚନ୍ଦକନ୍ତଭାୱସଦିସେନ କନ୍ତଭାୱେନ ସୋଭମାନେନ ମୁଖେନ ମନଂ ତୁୟ୍ହଂ ଚିତ୍ତଂ ପାପାଭିନିସ୍ସଟଂ ରାଗାଦୀହି କିଲେସେହି ନିକ୍ଖନ୍ତନ୍ତି ସୁବୋଧଂ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି। ଇହ ମୁଖଂ ମନକନ୍ତଭାୱସମ୍ବନ୍ଧେନ ସମନ୍ନାଗତଂ ସୟଂ ୱିଜ୍ଜମାନମେୱ କିଲେସାପଗମସ୍ସ ଅୱବୋଧସତ୍ତଂ ଞାପେତୀତି ଭାୱକିଚ୍ଚୋ ଞାପକହେତୁ ନାମ ଜାତୋ। ଚନ୍ଦେନ ଅଭେଦୋପଚାରତୋ ଚନ୍ଦଲାୱଣ୍ଣେନ ସଂୱାଦୀ ସଦିସୋତି ଚ, ସୋ ଚ ସୋ କନ୍ତଭାୱୋ ଚେତି ଚ, ତେନ ଉପସୋଭିତୋତି ଚ, ପାପେହି ଅଭିନିସ୍ସଟନ୍ତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୨୫୭।

ସାଧୁହତ୍ଥାରୱିନ୍ଦାନି, ସଙ୍କୋଚୟତିତେ କଥଂ;

ମୁନିନ୍ଦ ଚରଣଦ୍ୱନ୍ଦ-ରାଗବାଲାତପୋ ଫୁସଂ।

ଅଯୁତ୍ତକାରୀ ଚିତ୍ତହେତୁ।

୨୫୭।‘‘ସାଧୁ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନ୍ଦ ତେ ଚରଣାନଂ ଦ୍ୱନ୍ଦସ୍ସ ରାଗୋ ବାଲୋ ଚ ସୋ ଆତପୋ ଚେତି ରାଗବାଲାତପୋ ତରୁଣକିରଣସମୂହୋ ଲୋହିତତ୍ତାଦିନା ସାଧୂନଂ ହତ୍ଥାରୱିନ୍ଦାନି କନ୍ତାଦିନା ଫୁସଂ ୱିସାରିତ୍ତେନା’ମସନ୍ତୋ କଥଂ ସଙ୍କୋଚଯତି ମକୁଲଯତି, ଅଞ୍ଜଲିପଣାମବନ୍ଧେନ ଅଯୁତ୍ତମେତଂ। ବାଲାତପୋ ହି ପଦୁମାନମୁମ୍ମୀଲନହେତୁ, ଅଯଂ ତୁ ଅପୁବ୍ବୋ ବାଲାତପୋ ଯୋ ପଦୁମାନି ନିମୀଲେତୀତି ଅନୁଚିତକାରିଯକାରଣା ଅଯୁତ୍ତକାରୀ ଚିତ୍ତହେତୁ, ଏୱଂୱିଧୋ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ ଭାୱକିଚ୍ଚତ୍ତେପୀତି।

୨୫୭।‘‘ସାଧୁ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ହେ ମୁନିନ୍ଦ ତେ ତୱ ଚରଣଦ୍ୱନ୍ଦରାଗବାଲାତପୋ ପାଦଯୁଗଲସ୍ସ ଅରୁଣୱଣ୍ଣସଙ୍ଖତଅଭିନୱସୂରିଯକିରଣୋ ସାଧୁହତ୍ଥାରୱିନ୍ଦାନି ସୁଜନାନଂ କରପଦୁମାନି ଫୁସଂ ଅତ୍ତନୋ ସଙ୍କନ୍ତାପିତ୍ତା ଫୁସନ୍ତୋ କଥଂ ସଙ୍କୋଚଯତି କରସମ୍ପୁଟରୂପେନ ମକୁଲଯତୀତି। ବାଲାତପୋ ନାମ ପଦୁମୱିକସନଂ ୱିନା ସଙ୍କୋଚନଂ ନ କରୋତି, ଏସୋ ଆତପୋ ଅଚ୍ଛରିଯୋ ୱିଚିତ୍ତୋତି ଗମ୍ମମାନତ୍ତା ଅଯୁତ୍ତସଙ୍କୋଚସତ୍ତାକରଣତୋ ଅଯଂ ଅଯୁତ୍ତକାରୀ ଚିତ୍ତହେତୁ ନାମ। ଅଯୁତ୍ତଂ କରୋତୀତି ଚ, ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ତଂ ହେତୁ ଚାତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୨୫୮।

ସଙ୍କୋଚଯନ୍ତି ଜନ୍ତୂନଂ, ପାଣିପଙ୍କେରୁହାନି’ହ;

ମୁନିନ୍ଦଚରଣଦ୍ୱନ୍ଦ-ନଖଚନ୍ଦାନ’ମଂସତ୍ତୋ।

ଯୁତ୍ତକାରୀ ଚିତ୍ତହେତୁ।

୨୫୮।‘‘ସଙ୍କୋଚଯନ୍ତି’’ଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ପାଦାନଂ ଦ୍ୱନ୍ଦେ ନଖା ଏୱ ଚନ୍ଦା କନ୍ତାଦିନା ତେସଂ ଅଂସତ୍ତୋ କିରଣା ଇହ ଲୋକେ ଜନ୍ତୂନଂ ସତ୍ତାନଂ ପାଣଯୋ ଏୱ ପଙ୍କେରୁହାନି କନ୍ତାଦିନା ସଙ୍କୋଚଯନ୍ତି ପଣାମକରଣସମ୍ପୁଟରୂପେନ ମିଲୀଯନ୍ତୀତି [ମିଲାଯଯନ୍ତୀତି (?)] ଯୁତ୍ତକାରୀ ଚିତ୍ତହେତୁ ଚନ୍ଦତୋ ପଙ୍କଜସଙ୍କୋଚସ୍ସ ଉଚିତତ୍ତା। ଖ୍ୟାତନଯେପୀତି।

୨୫୮।‘‘ସଙ୍କୋ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନ୍ଦଚରଣଦ୍ୱନ୍ଦନଖଚନ୍ଦାନଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପାଦଦ୍ୱନ୍ଦେ ନଖାୱଲିସଙ୍ଖାତାନଂ ଚନ୍ଦାନଂ ଅଂସତ୍ତୋ ରଂସଯୋ ଇହ ଲୋକେ ଜନ୍ତୂନଂ ପାଣିପଙ୍କେରୁହାନି ସଙ୍କୋଚଯନ୍ତି କରସମ୍ପୁଟାକାରେନ ସଙ୍କୋଚଯନ୍ତି ମକୁଲଂ କରୋନ୍ତୀତି। ଚନ୍ଦକିରଣେହି କତ୍ତବ୍ବାଯ ଏୱ ପଦୁମସଙ୍କୋଚସତ୍ତାଯ କତତ୍ତା ଚ, ପକତିଚନ୍ଦକିରଣକତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ ଚନ୍ଦମରୀଚିସମାନଅଞ୍ଜଞ୍ଚାଦିଟ୍ଟପୁବ୍ବୱିଚିତ୍ରଅଂସୂହି କତତ୍ତା ଚ ଅଯଂ ଯୁତ୍ତକାରୀ ଚିତ୍ତହେତୁ ନାମ। ପାଣଯୋ ଚ ତେ ପଙ୍କେରୁହାନି ଚେତି ଚ, ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ଚରଣଦ୍ୱନ୍ଦମିତି ଚ, ତସ୍ମିଂ ନଖାନୀତି ଚ, ତେୱ ଚନ୍ଦାତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୨୫୯।

ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ପଦତ୍ଥାନଂ, ଅନୁଦ୍ଦେସୋ[ଅନୁଦେସୋ (?)]ଯଥାକ୍କମଂ;

ସଙ୍ଖ୍ୟାନ’ମିତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ, ଯଥାସଙ୍ଖ୍ୟଂ କମୋପି ଚ।

୨୫୯। କମଂ ୱିୱରିତୁମୁପକ୍କମତି ‘‘ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ପୁବ୍ବେ ଖ୍ୟାତାନଂ ପଦତ୍ଥାନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ କେସଞ୍ଚି ଯଥାକ୍କମଂ ଉଦ୍ଦେସକ୍କମାନତିକ୍କମେନ ଅନୁଦ୍ଦେସୋ ପୁନ ଅତ୍ଥନ୍ତରନିଦ୍ଦେସନଯେନ ଅନୁକଥନଂ [କଥନଂ (?)] ‘‘ସଙ୍ଖ୍ୟାନ’’ମିତ୍ୟପି ଚ, ‘‘ଯଥାସଙ୍ଖ୍ୟ’’ମିତ୍ୟପି ଚ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ଖ୍ୟାତଂ। ୱିଧେଯ୍ୟତ୍ତା ତେସଂ ପଧାନତ୍ତମିତି ତଦପେକ୍ଖାଯ ନପୁଂସକତ୍ତଂ, ଅନୁୱଦିତବ୍ବତ୍ତାନୁଦ୍ଦେସସ୍ସାପ୍ପଧାନତ୍ତମିତି ନ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗପରିଗ୍ଗହୋ। ‘‘କମୋ’’ଇଚ୍ଚପି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ଲିଙ୍ଗୱିପରିଣାମୋ।

୨୫୯। ଇଦାନି କମାଲଙ୍କାରଂ ଉଦ୍ଦିସତି ‘‘ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନ’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ପଠମକଥିତାନଂ ପଦତ୍ଥାନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠକ୍କମମନତିକ୍କମ୍ମ ଅନୁଦ୍ଦେସୋ ଅତ୍ଥନ୍ତରଂ ନିସ୍ସାଯ ପୁନକଥନଂ ‘‘ସଙ୍ଖ୍ୟାନ’’ମିତି ଚ, ‘‘ଯଥାସଙ୍ଖ୍ୟ’’ମିତି ଚ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ, କମୋପି ଚ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ଏତ୍ଥ ପସିଦ୍ଧଂ ଅନୁଦ୍ଦେସଂ

ପୁବ୍ବବେନ ଅନୁଓଦିତ୍ୱା ଅପ୍ପସିଦ୍ଧଂ କମମ୍ପି କମପରିଯାଯଂ ସଙ୍ଖ୍ୟାନଯଥାସଙ୍ଖ୍ୟଦ୍ୱଯମ୍ପି ଅପରବ୍ବେନ ୱିଦଧାତି। ଏତ୍ଥ ୱିଧାତବ୍ବଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅନୁୱାଦସ୍ସ ଆହରିଯମାନତ୍ତା ଅନୁୱାଦୋ ଅପ୍ପଧାନୋ, ୱିଧାତବ୍ବୋ ପଧାନୋ। ଯଞ୍ହି ୱିଧାତବ୍ବଂ, ତଂ ପଧାନଂ, ଇତରମପ୍ପଧାନନ୍ତି ଇମିନା କାରଣେନ ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମା ‘‘ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ‘‘ସଙ୍ଖ୍ୟାନଂ, ଯଥାସଙ୍ଖ୍ୟ’’ନ୍ତି ଦ୍ୱଯଂ ଅପେକ୍ଖାଯ (ତସ୍ସ ଅପ୍ପଧାନତ୍ତା) [ଇଦଂ ପଦଦ୍ୱଯଂ ସୀହଳଅଟ୍ଠଖ୍ୟାଯଂ ନ ଦିସ୍ସତି] ନପୁଂସକଂ ହୋତି। ‘‘କମୋ’’ତି ଅପେକ୍ଖାଯ ‘‘ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ’’ତି ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗୋ ହୋତି। ଅପ୍ପଧାନୋ ଅନୁଦ୍ଦେସୋତି ନାପେକ୍ଖତି। କମମନତିକ୍କମ୍ମାତି ଚ, ସଙ୍ଖ୍ୟାଯ ଅନଭିକ୍କମୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୨୬୦।

ଆଲାପହାସଲୀଲାହି, ମୁନିନ୍ଦ ୱିଜଯା ତୱ;

କୋକିଲା କୁମୁଦାନି ଚୋ-ପସେୱନ୍ତେ ୱନଂ ଜଲଂ।

୨୬୦। ତମୁଦାହରତି ‘‘ଆଲାପି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ମୁନିନ୍ଦ ତୱ ଆଲାପହାସା ଚ ତେସଂ ଲୀଲାହି, ଉଦ୍ଦେସୋଯଂ। ୱିଜଯା କୋକିଲକୁମୁଦାନଂ ପରାଭୱେନ କୋକିଲା କରୱୀକା କୁମୁଦାନି ଚ, ଯଥୋଦ୍ଦେସମନୁଦ୍ଦେସୋଯଂ ୱୁତ୍ତାପେକ୍ଖାଯ। ୱକ୍ଖମାନାପେକ୍ଖାଯ ତୁ ଅଯମ୍ପି ଉଦ୍ଦେସୋୱ, ‘‘କୋକିଲା ୱନଂ, କୁମୁଦାନି ଜଲ’’ମିତି ଯଥୋଦ୍ଦେସମନୁଦ୍ଦେସୋଯଂ। ଉପସେୱନ୍ତେ ଇୱ ନିସ୍ସଯନ୍ତି ମଞ୍ଞେ। ଇତି ୱତ୍ଥୁତୋ ଏୱ ସମ୍ଭୱୋ ଇୱେତି ପରିକପ୍ପତେ। ଯଜ୍ଜେୱଂ ପରିକପ୍ପନାଯ କଥଂ ଯଥାସଙ୍ଖ୍ୟନ୍ତି ଚେ? ଅତ୍ରୋଚ୍ଚତେ – ଯତ୍ଥାଲଙ୍କାରନ୍ତରମପି ପତୀଯତେ। ତତ୍ଥୁଦ୍ଦେସାନୁରୂପାନୁଦ୍ଦେସସମ୍ଭୱେ ସଙ୍ଖ୍ୟାନମେୱାଲଙ୍କାରୋ ୱୋହରୀଯତେ ତସ୍ସେୱ ମୁଖ୍ୟତୋ ୱତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତତ୍ତା। ଯତ୍ଥାଲଙ୍କାରନ୍ତରଂ ନ ଗମ୍ଯତେ, ତତ୍ଥ ଅଙ୍ଗନ୍ତମେୱ କମୋତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ।

୨୬୦। ଉଦାହରତି ‘‘ଆଲାପି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ହେ ମୁନିନ୍ଦ ତେ ତୱ ଆଲାପହାସଲୀଲାହି ମଧୁରସରଲୀଲାହି ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ଦହସିତଲୀଲାହି ସଞ୍ଜାତା ୱିଜଯା ଜଯହେତୁ କୋକିଲା କରୱୀକା ଚ କୁମୁଦାନି କେରୱାନି ଚ ୱନଂ ଜଲଞ୍ଚ କମେନ ଉପସେୱନ୍ତେ ଇୱ ନିସ୍ସଯଂ କରୋନ୍ତୀତି ମଞ୍ଞେତି। ଏତ୍ଥ ‘‘ଆଲାପହାସଲୀଲାହୀ’’ତି ଉଦ୍ଦେସୋ, ‘‘କୋକିଲା କୁମୁଦାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତାପେକ୍ଖାଯ ଅନୁଦ୍ଦେସୋ, ‘‘ୱନଂ ଜଲ’’ନ୍ତି ୱକ୍ଖମାନାପେକ୍ଖାଯ ଉଦ୍ଦେସୋୱ ହୋତି, ତଦ୍ୱତୋ ଇଦିସୱିଜଯେନ କୋକିଲାଦୀନଂ ୱନାଦିନିସ୍ସଯକାରଣାଭାୱତୋ ଇୱସଦ୍ଦପଯୋଗେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ଏୱଂ ସତି ଅଯଂ ପରିକପ୍ପନା ନ ଭୱତି। କସ୍ମା? ନାନାଲଙ୍କାରସନ୍ନିପାତେ ସତି ଯୋ ଯୋ ଅଲଙ୍କାରୋ ୱତ୍ତୁନା ଇଚ୍ଛିତୋ, ତସ୍ସେୱ ମୁଖ୍ୟତୋ ୱୋହରୀଯମାନତ୍ତା। ଏୱଂ ପରିକପ୍ପନାଲଙ୍କାରସଂସଗ୍ଗେ ସତିପି ଉଦ୍ଦେସକ୍କମେନ ଦସ୍ସିତସ୍ସ ଅନୁଦ୍ଦେସସ୍ସ ମୁଖ୍ୟତ୍ତା ଅଯଂ କମାଲଙ୍କାରୋ ନାମ। ଇଦିସଞ୍ଚଞ୍ଚମ୍ପି ଏୱମେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଆଲାପୋ ଚ ହାସୋ ଚେତି ଚ, ତେସଂ ଲୀଲାଯୋତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୨୬୧।

ସିଯା ପିଯତରଂ ନାମ, ଅତ୍ଥରୂପସ୍ସ କସ୍ସଚି;

ପିଯସ୍ସା’ତିସଯେନେ’କଂ, ଯଂ ହୋତି ପଟିପାଦନଂ।

୨୬୧। ପିଯତରମାହରତି ‘‘ସିଯା’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଅତିସଯେନ ପିଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅତ୍ଥରୂପସ୍ସ ଅଭିଧେଯ୍ୟସଭାୱସ୍ସ ଯଂ ପଟିପାଦନମାଖ୍ୟାନଂ ହୋତି, ଏତଂ ପିଯତରଂ ନାମ ସିଯା।

୨୬୧। ଇଦାନି ପିଯତରାଲଙ୍କାରଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ସିଯା’’ଇଚ୍ଚାଦିନା, ଅତିସଯେନ ପିଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅତ୍ଥରୂପସ୍ସ ଅଭିଧେଯ୍ୟସଭାୱସ୍ସ ଯଂ ପଟିପାଦନଂ କଥନଂ ହୋତି, ଏତଂ ପଟିପାଦନଂ ପିଯତରଂ ନାମ ପିଯତରାଲଙ୍କାରୋ ନାମ ହୋତି। ଅତିସଯେନ ପିଯନ୍ତି ଚ, ଅତ୍ଥୋ ଏୱ ରୂପଂ ସଭାୱୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୨୬୨।

ପୀତି ଯା ମେ ସମୁପ୍ପନ୍ନା, ସନ୍ତ ସନ୍ଦସ୍ସନା ତୱ;

କାଲେନା’ଯଂ ଭୱେ ପୀତି, ତୱେୱ ପୁନ ଦସ୍ସନା।

୨୬୨। ଉଦାହରତି ‘‘ପୀତି’’ଇଚ୍ଚାଦି। ସନ୍ତ ସପ୍ପୁରିସ ମହାମୁନି ତଵ ସନ୍ଦସ୍ସନା ଚକ୍ଖୁପଥାପାଥମଵେନ ମଧୁରକଥାସଵନା ଯା ପୀତି ମେ ମମ ସମୁପ୍ପନ୍ନା, ଅଯଂ ପୀତି କାଲେନ ଇଦିସେନ ସୁଖେନ [ସୁଖଣନେ (?)]ତଵେଵ ନାଞ୍ଞସ୍ସ କସ୍ସଚି, କୋ ହି ନାମୋଞ୍ଞୋ ତଵାଦିସୋତି, ପୁନ ଦସ୍ସନା ଭଵେୟ୍ୟାତି।

୨୬୨।‘‘ପୀତି’’ଇଚ୍ଚାଦି। ହେ ସନ୍ତ ସପ୍ପୁରିସ ତଥାଗତ ତଵ ସନ୍ଦସ୍ସନା ମମ ନେତ୍ତେ ଆପାଥଗମନତୋ ଯା ପୀତି ମେ ସମୁପ୍ପନ୍ନା, ଅଯଂ ପୀତି କାଲେନ ଇଦିସକ୍ଖଣେନ ତଯା ସଦିସସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସାଭାଵା ତଵେଵ ପୁନ ଦସ୍ସନା ଦସ୍ସନତୋ ଭଵେତି। ଏତ୍ଥ ପୀତିଯା’ତିସଯହେତୁଭୂତଂ ଅତିଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ଦସ୍ସନେ ଅତିଗେଧଞ୍ଚ ପକାସନେନ ଅତିପୀତୀତି ପଦତ୍ଥଂ [ଅତିପିଯଂ ପୀଭିପଦତ୍ଥଂ (କ।)], ପକାସିତଂ ହୋତି। ‘‘ଅଯଂ ପୀତି ଭଵେ’’ତି ପୁବ୍ବକାଲେ ଉପ୍ପନ୍ନପୀତିଯା ପୁନାସନ୍ନଵତୋ ତଂସଦିସାଯେଵ ପୀତି ଗହିତା ଯଥା ‘‘ସୋଯେଵ ଵଚକୋ [ଵଦ୍ଧକୋ (ସୀ। ଵ୍ୟାଖ୍ୟାଯଂ)], ତାନିଯେଵ ଓସଧାନୀ’’ତି।

୨୬୩।

ଵଣ୍ଣିତେନୋ’ପମାନେନ, ଵୁତ୍ତା’ଧିପ୍ପେତଵତ୍ଥୁନୋ;

ସମାସଵୁତ୍ତି ନାମା’ଯଂ, ଅତ୍ଥସଙ୍ଖେପରୂପତୋ।

୨୬୩। ସମାସଵୁତ୍ତିଂଵତ୍ତୁମାହ ‘‘ଵଣ୍ଣିତେନି’’ଚ୍ଚାଦି। ଵଣ୍ଣିତେନ ପସଂସିତେନ ଉପମାନେନ ଅଧିପ୍ପେତସ୍ସ ମନସି ନିହିତସ୍ସ ଵତ୍ଥୁନୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଵୁତ୍ତା କଥନେନ ଅଯଂ ଵୁତ୍ତଲକ୍ଖଣା ସମାସଵୁତ୍ତି ନାମ। କସ୍ମା? ଅତ୍ଥସ୍ସ ଵତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତସ୍ସ ସଙ୍ଖେପୋ ସଙ୍ଖିପିତ୍ଵା କଥନଂ ରୂପଂ ସଭାଵୋ, ତସ୍ମା ତତୋଯମନ୍ଵତ୍ଥସଞ୍ଞା ସଙ୍ଖେପଵୁତ୍ତି ସମାସଵୁତ୍ତୀତି କତ୍ଵା। କସ୍ମା? ଅଯଂ ଗୁଣୀଭୂତା ସକତ୍ଥା ଅତ୍ଥନ୍ତରଂ ଵିଦଧାତି, ନ ତୁ ସକତ୍ଥପଧାନା।

୨୬୩। ଇଦାନି ସମାସଵୁତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି ‘‘ଵଣ୍ଣିତେ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଵଣ୍ଣିତେନ ପସଂସିତେନ ଉପମାନେନ ଉପମାନଵତ୍ଥୁନା କରଣଭୂତେନ ଅଧିପ୍ପେତଵତ୍ଥୁନୋ ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥସ୍ସ ଵୁତ୍ତା କଥନେନ ଅତ୍ଥସଙ୍ଖେପରୂପତୋ ଵତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତତ୍ଥସ୍ସ ସଙ୍ଗହରୂପତ୍ତା ଅଯଂ ଯଥାଵୁତ୍ତଲକ୍ଖଣା ସମାସଵୁତ୍ତି ନାମ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଵତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତତ୍ଥଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ଵା ମନସି କତ୍ଵା ତସ୍ସ ଉପମାଭୂତତ୍ଥସ୍ସ ଵଣ୍ଣନାଯ ମନସି କତସ୍ସ ପକାସନତୋ ଅଯଂ ସମାସଵୁତ୍ତି ନାମ। ଏତିସ୍ସା ପଦାଭିହିତୋ ସକତ୍ଥୋ ଅପ୍ପଧାନୋ, ଗମ୍ମମାନତ୍ଥୋ ପନ ପଧାନୋ ହୋତି। ଅଧିପ୍ପେତଞ୍ଚ ତଂ ଵତ୍ଥୁ ଚେତି ଚ, ସମାସେନ ସଙ୍ଖେପେନ ଵୁତ୍ତି କଥନମିତି ଚ, ସଙ୍ଖେପୋଯେଵ ରୂପଂ ସରୂପନ୍ତି ଚ, ଅତ୍ଥସ୍ସ ସଙ୍ଖେପରୂପନ୍ତି ଚ ଵିଗ୍ଗହୋ।

୨୬୪।

ସା’ଯଂ ଵିସେସ୍ସମତ୍ତେନ, ଭିନ୍ନା’ଭିନ୍ନଵିସେସନା;

ଅତ୍ଥେଵ ଅପରାପ୍ୟ’ତ୍ଥି, ଭିନ୍ନାଭିନ୍ନଵିସେସନା।

୨୬୪। ତସ୍ସା ପଭେଦଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ସାଯ’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ସା ଅଯଂ ସମାସଵୁତ୍ତି ଯଂକିଞ୍ଚି ଵତ୍ଥୁ ସାମଞ୍ଞାକାରପ୍ପତୀତଂ ‘‘ଇଦିସମିଦଂ ନାଞ୍ଞଥା’’ତି କୁତୋଚି ବ୍ୟଵଚ୍ଛିଜ୍ଜତେ କେନଚି ଗୁଣାଦିନା ଵଵତ୍ଥାପୀଯତେ, ତଂ ଵିସେସ୍ସଂ, ତମେଵ ମତ୍ତଂ ଵିସେସନଭେଦବ୍ୟଵଚ୍ଛେଦତୋ, ତେନ। ଭିନ୍ନା ଅତୁଲ୍ୟା ଅଵଯଵଧମ୍ମସ୍ସ ସମୁଦାଯେ ଵତ୍ତନତୋ। ଅଭିନ୍ନଂ ତୁଲ୍ୟାକାରଂ ଵିସେସନଂ ଯସ୍ସଂ ସା ଅଭିନ୍ନଵିସେସନାପି ଅତ୍ଥେଵ। ଅପରାପ୍ୟତ୍ଥି, ନ କେଵଲଂ ସାଯେଵ। କୀଦିସୀ? ଭିନ୍ନଞ୍ଚ ଅଭିନ୍ନଞ୍ଚ ଵିସେସନଂ ଯସ୍ସନ୍ତି ଭିନ୍ନାଭିନ୍ନଵିସେସନା। ଵିସେସ୍ସଂ ତୁ ଭିନ୍ନନ୍ତି।

୨୬୪। ଇଦାନି ତସ୍ସା ସମାସଵୁତ୍ତିଯା ଭେଦଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ସାଯ’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ସା ଅଯଂ ସମାସଵୁତ୍ତି ଵିସେସ୍ସମତ୍ତେନ ଗୁଣାଦିସଦିସଧମ୍ମେନ କରଣଭୂତେନ କେନଚି ଉପମାନଵତ୍ଥୁନା ମନସି କତଂ ‘‘ଇଦଂ ଉପମେୟ୍ୟଵତ୍ଥୁ ଇଦିସ’’ନ୍ତି ସାମଞ୍ଞାଵତ୍ଥତୋ ଵିସୁଂ କତଵିସେସ୍ସେନ ଭିନ୍ନା ଵିସୁଂ ଜାତା, ତଉକେନ ଅତୁଲ୍ୟା ଵା, ଅଭିନ୍ନଵିସେସନା ତୁଲ୍ୟଵିସେସନଯୁତ୍ତା ଅତ୍ଥେଵ ଭିନ୍ନାଭିନ୍ନଵିସେସନା ଅତୁଲ୍ୟତୁଲ୍ୟଵିସେସନଯୁତ୍ତା ଭିନ୍ନଵିସେସ୍ସଯୁତ୍ତା ଅପରାପି ଅତ୍ଥି। ଏଵଂ ସମାସଵୁତ୍ତି ଦ୍ଵିଧା ହୋତି। ଵିସେସ୍ସମେଵ ମତ୍ତମିତି ଚ, ଅଵଯଵେନ ସମ୍ବନ୍ଧଭେଦସଭାଵସ୍ସ ସମୁଦାଯେପି ପଵତ୍ତତ୍ତା ଭିନ୍ନାତି ଵୁତ୍ତା। ଅଭିନ୍ନାନି ଵିସେସନାନି ଯସ୍ସମିତି ଚ, ଭିନ୍ନାନି ଚ ଅଭିନ୍ନାନି ଚେତି ଚ, ତାନି ଵିସେସନାନି ଯସ୍ସମିତି ଚ ଵିଗ୍ଗହୋ।

ଅଭିନ୍ନଵିସେସନ

୨୬୫।

ୱିସୁଦ୍ଧାମତସନ୍ଦାୟୀ,

ପସତ୍ଥରତନାଲୟୋ;

ଗମ୍ଭୀରୋ ଚା’ୟ’ମମ୍ଭୋଧି,

ପୁଞ୍ଞେନା’ପାଦିତୋ[ପୁଞ୍ଞେନାସାଦିତୋ (ସୀ।)]ମୟା।

୨୬୫। ଉଭୟମୁଦାହରତି ‘‘ୱିସୁଦ୍ଧ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଅୟମମ୍ଭୋଧି ସାଗରୋ ପୁଞ୍ଞେନ ଚିରାନୁଚିତକୁସଲମୂଲେନ ହେତୁନା ମୟା ଆପାଦିତୋ ପତ୍ତୋ, କୀଦିସୋ? ୱିସୁଦ୍ଧଂ ଲୋକୱୋହାରତୋ ଦେୱାସୁରାନଂ ମଥନେ ୱିସେନାସମ୍ମିସ୍ସତ୍ତା ଅମତଂ ପୀୟୂସଂ ସନ୍ଦଦାତୀତି ୱିସୁଦ୍ଧାମତସନ୍ଦାୟୀ, ଅମ୍ଭୋଧି। ୱିସୁଦ୍ଧଂ ଦୋସଲେସେନାପ୍ପସମ୍ଫୁଟ୍ଠତ୍ତା ଅଚ୍ଚନ୍ତନିମ୍ମଲଂ ଅମତଂ ମରଣାଭାୱେନ ଅମତସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଧାତୁଂ ସନ୍ଦଦାତି ଉପଦେସକଭାୱେନାତି ୱିସୁଦ୍ଧାମତସନ୍ଦାୟୀ, ସବ୍ବଞ୍ଞୋ। ପସତ୍ଥାନି ନିରୱଜ୍ଜତ୍ତା ରତନାନି ମୁତ୍ତାମଣିଆଦୀନି, ତେସଂ ଆଲୟୋ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ, ଅମ୍ଭୋଧି। ପସତ୍ଥାନି ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ଅନେକଧା, ୱଣ୍ଣିତାନି ରତନାନି ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମସଙ୍ଖତାନି, ତେସଂ ଆଲୟୋ, ସବ୍ବଞ୍ଞୋ। ଗମ୍ଭୀରୋ ଚ ଅଗାଧତ୍ତା ସାଗରୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୋ ଚ ଅୟମାପାଦିତୋତି ପକତଂ। ଅୟଂ ୱିସେସ୍ସମତ୍ତଭିନ୍ନା ଅଭିନ୍ନୱିସେସନା ୱିସେସ୍ସସ୍ସ ଅମ୍ଭୋଧିନୋ ୱିୱଚ୍ଛିତା ସବ୍ବଞ୍ଞା ଭିନ୍ନତ୍ତା, ୱିସୁଦ୍ଧାମତସନ୍ଦାୟିତ୍ତାଦିନୋ ଚ ୱିସେସନସ୍ସ ୱୁତ୍ତେନ ପକାରେନାଭିନ୍ନତ୍ତାତି।

୨୬୫। ଇଦାନି ଉଦାହରତି ‘‘ୱିସୁଦ୍ଧା’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ୱିସୁଦ୍ଧାମତସନ୍ଦାୟୀ ଲୋକୱୋହାରତୋ ଦେୱାସୁରାନଂ ସମୁଦ୍ଦମଥନେ ୱିସେନ ଅମିସ୍ସତ୍ତା ୱିସୁଦ୍ଧଭୂତପୀୟୂସଦାୟକୋ, ଉପମାଭୂତସମୁଦ୍ଦୱଣ୍ଣନାୟ ବୁଦ୍ଧିୟଂ ୱତ୍ତମାନସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞସ୍ସ ପକାସନତୋ ୱିସୁଦ୍ଧାମତସନ୍ଦାୟୀ କାମାମିସାଦିଦୋସଲୱେନାପି ଅମିସ୍ସିତତ୍ତା ଅତିନିମ୍ମଲଂ ଜରାମରଣରହିତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଉପଦେସଦାନେନ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଦାୟକୋ, ପସତ୍ଥରତନାଲୟୋ ନିଦ୍ଦୋସତ୍ତା ପସତ୍ଥାନଂ ମୁତ୍ତାମଣିଆଦୀନଂ ରତନାନଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତୋ ସମୁଦ୍ଦପକ୍ଖେ, ସବ୍ବଞ୍ଞପକ୍ଖେ ପନ ପସତ୍ଥରତନାଲୟୋ ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ପସତ୍ଥାନଂ ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମସଙ୍ଖତରତନାନଂ ପୱତ୍ତିଦେସଭୂତୋ, ଗମ୍ଭୀରୋ ପକତିୟାଯେୱ ଅଗାଧୋ, ଏକତ୍ତନୟାଦିଚତୁବ୍ବିଧନୟେହି ଗମ୍ଭୀରୋ ଅୟଂ ଅମ୍ଭୋଧି ଚ ଏସୋ ସମୁଦ୍ଦୋ ଚ, ଚିରେନ ଗହିତସବ୍ବଞ୍ଞୋ ଚ ପୁଞ୍ଞେନ ଭୱନ୍ତରୋପଚିତକୁସଲକମ୍ମେନ ମୟା ଆପାଦିତୋ ପତ୍ତୋତି ୱିସେସ୍ସଭୂତସ୍ସ ଅମ୍ଭୋଧିନୋ ୱତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତସବ୍ବଞ୍ଞତୋ ଭିନ୍ନତ୍ତା ଚ, ‘‘ୱିସୁଦ୍ଧାମତସନ୍ଦାୟୀ’’ତି ଇଚ୍ଚାଦିକାନଂ ୱିସେସନାନଂ ଉଭୟୱିସେସ୍ସେପି ଯଥାୱୁତ୍ତନୟେନ ଅଭିନ୍ନତ୍ତା ଚ ଅୟଂ ସମାସୱୁତ୍ତି ୱିସେସ୍ସମତ୍ତେନ ଭିନ୍ନା ଅଭିନ୍ନୱିସେସନା ହୋତି।

ଭିନ୍ନାଭିନ୍ନୱିସେସନ

୨୬୬।

ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥପଦୋ ସାରୋ,

ଫଲପୁପ୍ଫୋପସୋଭିତୋ;

ସଚ୍ଛାୟୋ’ୟ’ମପୁବ୍ବୋୱ,

କପ୍ପରୁକ୍ଖୋ ସମୁଟ୍ଠିତୋ।

୨୬୬।‘‘ଇଚ୍ଛିତେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଅୟମପୁବ୍ବୋୱ ୱୁତ୍ତଗୁଣଯୋଗେନ ଅଚ୍ଛରିୟରୂପତ୍ତା କପ୍ପରୁକ୍ଖୋ ସମୁଟ୍ଠିତୋ, କୀଦିସୋ? ଇଚ୍ଛିତଂ ଲୋକିୟଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଂ ପଦଦାତୀତି ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥପଦୋ, କପ୍ପରୁକ୍ଖୋ। ଇଚ୍ଛିତଂ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଂ ପଦଦାତୀତି ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥପଦୋ, ଜିନୋ। ସାରୋ ସେଟ୍ଠୋ, କପ୍ପରୁକ୍ଖୋ ଜିନୋ ଚ। ଫଲାନି ପୁପ୍ଫାନି, ତେହି ଉପସୋଭିତୋ, କପ୍ପରୁକ୍ଖୋ। ସହ ଛାୟାୟ ଚନ୍ଦସୂରିୟାଲୋକୱିଲୋମରୂପାୟ ୱତ୍ତତେ ସଚ୍ଛାୟୋ, କପ୍ପରୁକ୍ଖୋ। ଜିନୋ ତୁ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତାୟ କାୟକନ୍ତାଦିରୂପାୟ ଛାୟାୟ ଯୁତ୍ତୋତି ସଚ୍ଛାୟୋତି। ଅୟଂ ୱିସେସ୍ସମତ୍ତଭିନ୍ନା ଭିନ୍ନାଭିନ୍ନୱିସେସନା

ଜିନତୋ ୱିସେସ୍ସସ୍ସ କପ୍ପରୁକ୍ଖସ୍ସ ଭିନ୍ନତ୍ତା, ଫଲପୁପ୍ଫୋପସୋଭିତତ୍ତସ୍ସ କପ୍ପରୁକ୍ଖେନେୱ ସମ୍ଭୱା, ଇଚ୍ଛିତଦ୍ଦପଦତ୍ତସ୍ସ ସାରତାଯ ସଚ୍ଛାଯତାଯ ଉଭଯତ୍ତେୱ ଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତୱିଧିନାତି।

୨୬୬।''ଇଚ୍ଛିତଦ୍ଦି''ଚ୍ଚାଦି। ଇଚ୍ଛିତଦ୍ଦପଦୋ ସତ୍ତେହି ଇଚ୍ଛିତାନଂ ଲୋକିଯଅୱିଞ୍ଞାଣକୱତ୍ଥାଭରଣାଦୀନଂ ଦାଯକୋ କପ୍ପରୁକ୍ଖୱଣ୍ଣନାଯ ଚିତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ଜିନପଦତ୍ତସ୍ସ କଥେତୁକାମତାଯ ଇଚ୍ଛିତଦ୍ଦପଦୋ ସତ୍ତେହି ପତ୍ଥିତାନଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରାନଂ ସକଲତ୍ଥାନଂ ଅନୁରୂପୱସେନ ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଦାଯକୋ, ସାରୋ ରୁକ୍ଖେସୁ ଈଦିସରୁକ୍ଖସ୍ସାଭାୱତୋ ଉତ୍ତମୋ, ସାରୋ ସଦେୱକାଦିସତ୍ତଲୋକେସୁ ତାଦିସସତ୍ତୱିସେସାଭାୱତୋ ଉତ୍ତମୋ, ଫଲପୁପ୍ଫୋପସୋଭିତୋ କପ୍ପଦ୍ଦୁମାନୁରୂପଫଲେହି ପୁପ୍ଫେହି ଚ ଉପସୋଭିତୋ, ସଚ୍ଛାଯୋ ଚନ୍ଦସୂରିଯାଲୋକେହି ଆୱରଣୀଯରୁକ୍ଖଚ୍ଛାଯାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ, ସଚ୍ଛାଯୋ ନୀଲପୀତାଦିଛବ୍ବିଧରଂସିଜାଲେହି ସମନ୍ନାଗତୋ, ଅପୁବ୍ବୋ ପୁବ୍ବେ ଅସଞ୍ଜାତୋ ଅଯଂ କପ୍ପରୁକ୍ଖୋ ଏସୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖୋ କପ୍ପପାଦପୋ ସମୁଟ୍ଠିତୋ ସତ୍ତାନଂ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ ଲୋକେ ପାତୁଭୂତୋତି। ୱତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତଦ୍ଦଜିନପଦତ୍ତତୋ ୱିସେସ୍ସସ୍ସ କପ୍ପରୁକ୍ଖସ୍ସ ଭିନ୍ନତ୍ତା ଚ, ଇଚ୍ଛିତଦ୍ଦଦାନସାରଭାୱସଚ୍ଛାଯସଙ୍ଖାତାନଂ ୱିସେସନାନଂ ଉଭଯସାଧାରଣତ୍ତା ଚ, ଫଲପୁପ୍ଫୋପସୋଭିତତାଯ ରୁକ୍ଖସ୍ସେୱ ୱିସେସନତ୍ତା ଚ ଅଯଂ ସମାସୱୁତ୍ତି ୱିସେସ୍ସଭିନ୍ନାୱ ଭିନ୍ନାଭିନ୍ନୱିସେସନା ହୋତି। ଇଚ୍ଛିତୋ ଚ ସୋ ଅତ୍ଥୋ ଚେତି ଚ, ତଂ ପଦଦାତୀତି ଚ, ଫଲପୁପ୍ଫେହି ଉପସୋଭିତୋତି ଚ, ସହ ଛାଯାଯ ୱତ୍ତମାନୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୨୬୭।

ସାଗରତ୍ତେନ ସଦ୍ଧମ୍ମୋ,

ରୁକ୍ଖତ୍ତେନୋ'ଦିତୋ ଜିନୋ;

ସବ୍ବେ ସାଧାରଣା ଧମ୍ମା,

ପୁବ୍ବତ୍ରା'ଞ୍ଞତ୍ର ତୁ'ଭଯଂ।

୨୬୭। ତଦୁଭଯଂ ୱିୱରତି ''ସାଗରତ୍ତେନି''ଚ୍ଚାଦିନା। ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାସିତୋ ସାଗରତ୍ତେନ ସାଗରଗୁଣସଦିସତ୍ତା ସାଗରରୂପେନ ଉଦିତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, କିତ୍ତିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଜିନୋ ରୁକ୍ଖତ୍ତେନ ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ଉଦିତୋ ତଂ ପତ୍ତୋ ଅନୁପେକ୍ଖିତସ୍ସ କକ୍ଖୱୁତ୍ତିଯା ଅମ୍ଭୋଧିଆଦିସଦ୍ଦାନଂ। ପକରଣାଦିନା ତୁ ତଥା ପତୀତ୍ତୁଦଯୋ, ଅଞ୍ଞଥା କଥଂ ଅମ୍ଭୋଧିଆଦିସଦ୍ଦାନଂ ଧମ୍ମାଦିସଚ୍ଛାଯକତ୍ତଂ ସିଯା। ଭେଦୋ ତୁ ଅଯଂ ପୁବ୍ବତ୍ର ''ୱିସୁଦ୍ଧାମତସନ୍ଦାଯି''ଚ୍ଚାଦିକେ ସବ୍ବେ ଯେ କେଚି ତତ୍ରୋପାତ୍ତା ୱିସୁଦ୍ଧାମତସନ୍ଦାଯିତ୍ତାଦଯୋ ସାଧାରଣା ତୁଲ୍ୟା ଧମ୍ମା ୱିସେସନାନି ଉଭଯତ୍ରାପି ସମ୍ଭୱା, ଅଞ୍ଞତ୍ର ତୁ ଅନନ୍ତରୱୁତ୍ତ ''ଇଚ୍ଛିତଦ୍ଦପଦୋ''ଇଚ୍ଚାଦୋ ପନ ତଯଂ ସାଧାରଣଂ [ଦ୍ୱଯଂ ସାଧାରଣଞ୍ଚ (କ।)], ଅସାଧାରଣଞ୍ଚ ୱିସେସନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେତି।

୨୬୭। ଇଦାନି ତେହି ଦ୍ୱୀହି ସମାସୱୁତ୍ତେହି ୱୁତ୍ତଦ୍ଦଦ୍ୱଯଂ ପକାସେତି ''ସାଗରି''ଚ୍ଚାଦିନା। ସାଗରତ୍ତେନ ସାଗରରୂପେନ ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଦେସିତପରିଯତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମୋ ଉଦିତୋ କଥିତୋ, ରୁକ୍ଖତ୍ତେନ ଜିନୋ ଉଦିତୋ। ସାଗରକପ୍ପରୁକ୍ଖାଦିସଦ୍ଦା ଅତ୍ତନୋ ଅଭିଧେଯ୍ୟଭୂତସାଗରରୁକ୍ଖାଦିକେ ଅତ୍ଥେ ମୁଖ୍ୟଭାୱେନ ଅପୱତ୍ତିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧିଯଂ ପୱତ୍ତଅତ୍ଥସ୍ସାପି ସାଧାରଣଭୂତୱିସେସନପରିଗ୍ଗହେନ ଗମ୍ମମାନେ ୱତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତସଦ୍ଧମ୍ମଜିନପଦତ୍ଥେଯେୱ ପକରଣାଦିତୋ ତାଦିସଅତ୍ଥପ୍ପତୀତିଯାସମ୍ଭୱତୋ ମୁଖ୍ୟଭାୱେନ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତଥା ହି ଯଦି ଏତେ ମୁଖ୍ୟତ୍ତେନ ନ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ଅମ୍ଭୋଧିକପ୍ପରୁକ୍ଖସଦ୍ଦା ସଦ୍ଧମ୍ମଜିନପଦତ୍ଥେ କଥଂ ପକାସେନ୍ତୀତି ତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଉଦାହରଣେସୁ ପୁବ୍ବତ୍ର ''ୱିସୁଦ୍ଧାମତସନ୍ଦାଯୀ''ଇଚ୍ଚାଦିପୁବ୍ବୁଦାହରଣେ ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ''ୱିସୁଦ୍ଧାମତସନ୍ଦାଯୀ''ତି ସବ୍ବେ ୱିସେସନଧମ୍ମା ସାଧାରଣା ଅମ୍ଭୋଧିସଦ୍ଧମ୍ମାନଂ ସମାନା, ଅଞ୍ଞତ୍ର ତୁ ''ଇଚ୍ଛିତଦ୍ଦପଦୋ''ତିଆଦିକେ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଉଦାହରଣେ ପନ ତଯଂ ''ଇଚ୍ଛିତଦ୍ଦପଦୋ, ସାରୋ, ସଚ୍ଛାଯୋ''ତି ୱିସେସନତ୍ତଯଂ ସାଧାରଣଂ। ଫଲପୁପ୍ଫୋପସୋଭିତଭାୱୋ ପନ ରୁକ୍ଖାୱେଣିକୋ, ''ଅପୁବ୍ବୋ''ଇଚ୍ଚାଦିକଂ ୱିସେସନମେୱ। ତଥା ହି ଇମିନା ରୁକ୍ଖଧମ୍ମଭୂତୋ କୋଚି ୱିସେସୋ ପକାସିତୋ ନ ହୋତୀତି ୱିସେସନତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞେସୁଯେୱ ୱୁତ୍ତଂ।

୨୬୮।

ୱତ୍ଥୁନୋ'ଞ୍ଞପ୍ପକାରେନ, ଠିତା ୱୁତ୍ତି ତଦଞ୍ଞଥା;

ପରିକପ୍ପୀଯତେ ଯତ୍ଥ, ସା ହୋତି ପରିକପ୍ପନା।

୨୬୮। ପରିକପ୍ପନଂ ପରିକପ୍ପେତି ‘‘ୱତ୍ଥୁନୋ’’ତ୍ୟାଦିନା। ୱତ୍ଥୁନୋ ସଜୀୱସ୍ସ ନିଜ୍ଜୀୱସ୍ସ ୱା ୱୁତ୍ତି ଅୱତ୍ଥା ଅଞ୍ଞପ୍ପକାରେନ ୱତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତପ୍ପକାରାପେକ୍ଖାଯ ଅଞ୍ଞେନେୱ ରୂପେନ ଠିତା, ତସ୍ସେୱ ତତୋ ଯଥାୱଟ୍ଠିତପ୍ପକାରତୋ ଅଞ୍ଞଥା ଅଞ୍ଞେନ ପକାରେନ ପରିକପ୍ପୀଯତେ ଯତ୍ଥ ୱୁତ୍ତିଯଂ, ସା ପରିକପ୍ପନା ହୋତି, ପରିକପ୍ପୀଯତେ ଅଞ୍ଞଥା କରୀଯତେ ୱତ୍ଥୁଟ୍ଠିତି ଏତିସ୍ସନ୍ତି କତ୍ୱା।

୨୬୮। ଇଦାନି ପରିକପ୍ପନଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ୱତ୍ଥୁନୋ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ୱତ୍ଥୁନୋ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ସୱିଞ୍ଞାଣକଅୱିଞ୍ଞାଣକପଦତ୍ଥସ୍ସ ୱୁତ୍ତି ପୱତ୍ତି ଅଞ୍ଞପ୍ପକାରେନ କପ୍ପନୀଯପ୍ପକାରତୋ ଅଞ୍ଞେନ ୱିଜ୍ଜମାନପ୍ପକାରେନ ଠିତା ପୱତ୍ତମାନା, ତଦଞ୍ଞଥା ତତୋ ୱିଜ୍ଜମାନପ୍ପକାରତୋ ଅଞ୍ଞେନାୱିଜ୍ଜମାନପ୍ପକାରେନ ଯତ୍ଥ ୱୁତ୍ତିଯଂ ପରିକପ୍ପୀଯତେ, ସା ପରିକପ୍ପନା ନାମ ହୋତି। ପରିକପ୍ପୀଯତେ ଅଞ୍ଞଥା କରୀଯତେ ୱତ୍ଥୁଟ୍ଠିତି ଏତିସ୍ସମିତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

୨୬୯।

ଉପମାବ୍ଭନ୍ତରତ୍ତେନ, କିରିଯାଦିୱସେନ ଚ;

କମେନୋ’ଦାହରିସ୍ସାମି, ୱିୱିଧା ପରିକପ୍ପନା।

୨୬୯। ଭେଦଂ ତସ୍ସା ଦସ୍ସେତି ‘‘ଉପମା’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଉପମା ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଯସ୍ସା, ତସ୍ସା ଭାୱୋ, ତେନ ଚ, କିରିଯାଦିୱସେନ ଚ ୱିୱିଧା ନାନପ୍ପକାରା ପରିକପ୍ପନା ଇଦାନି କମେନ ଉଦାହରିସ୍ସାମି।

୨୬୯। ଇଦାନି ତସ୍ସ ଭେଦଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଉପମାବ୍ଭନ୍ତରେ’’ତ୍ୟାଦିନା। ଉପମାବ୍ଭନ୍ତରତ୍ତେନ ଉପମାଯ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଚ କିରିଯାଦିୱସେନ ଚ ୱିୱିଧା ପରିକପ୍ପନା କମେନ ଉଦାହରିସ୍ସାମି। ଉପମା ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅସ୍ସା ପରିକପ୍ପନାଯେତି ଚ, ତସ୍ସା ଭାୱୋତି ଚ, ଅନେକେ ୱିଧା ପକାରା ଯାସମିତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଉପମାବ୍ଭନ୍ତରପରିକପ୍ପନା

୨୭୦।

ଇଚ୍ଛାଭଙ୍ଗାତୁରା’ସୀନା,

ତା’ତିନିଚ୍ଚଲ’ମଚ୍ଛରା;

ୱସଂ ନେନ୍ତୀୱ ଧୀରଂ ତଂ,

ତଦା ଯୋଗାଭିଯୋଗତୋ।

୨୭୦। ଉଦାହରତି ‘‘ଇଚ୍ଛା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଇଚ୍ଛାଭଙ୍ଗେନ ‘‘ବୁଦ୍ଧଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱସେ ୱତ୍ତେସ୍ସାମା’’ତି ବୋଧିମୂଲେ କତାଭିଲାସୱିନାସେନ ଆତୁରା ଦୁକ୍ଖିତା ଅତିନିଚ୍ଚଲସଭାୱପ୍ପତ୍ତା ଅତିନିଚ୍ଚଲଂ ନାସିକଗ୍ଗେ ନଯନେ କତାନତାୱସେନ ଅଚ୍ଚନ୍ତମକ୍ରିଯମାସୀନା ନିସିନ୍ନା ତା ଅଚ୍ଛରା ଯୋଗିନିସଙ୍କାସା ମାରଙ୍ଗନାତି ଯଥାୱଟ୍ଠିତାଯ ସଚେତନାନଂ ମାରଙ୍ଗନାଲକ୍ଖଣାନଂ [ମାରଙ୍ଗନାୱଲକ୍ଖଣାନଂ (କ।)] ୱତ୍ଥୂନଂ ୱୁତ୍ତି ୱୁତ୍ତା, ସାଯମଞ୍ଞଥା ପରିକପ୍ପୀଯତେ। ଧୀରଂ ଦେୱଙ୍ଗନାନମ୍ପି ସିଙ୍ଗାରଭାୱୋପଚରିତୱିଲାସାଦିସଯେନାପି ଅକମ୍ପିଯତ୍ତା। ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ। ଯୋଗୋ ମନ୍ତାନୁଟ୍ଠାନଂ, ତତ୍ଥ ଅଭିଯୋଗତୋ ଯୁଞ୍ଜନେନ ୱସମତ୍ତନୋ ଆଯତ୍ତଭାୱଂ ତଦା ନେନ୍ତୀୱ ୱହନ୍ତି ମଞ୍ଞେତି। ଏତ୍ଥ ଇୱ ସଦ୍ଦସୁତିଯା ଉପମାସନ୍ଦେହୋ ନ କାତବ୍ବୋ, ସୱସାନଯନମକୁବ୍ବନ୍ତିଯୋ ମାରଙ୍ଗନା ୱସଂ ନେନ୍ତୀୱାତି ପରିକପ୍ପୀଯନ୍ତେ। ହୋତି ଚ–

‘‘ୱସଂ ନେନ୍ତୀୱ ଧୀର’’ନ୍ତି, ନଯନେ ନୋ’ପମାନତା;

ନ ହି କତ୍ତୁକ୍ରିଯାଯ’ତ୍ଥି, ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟତାତି।

କ୍ରିଯାପରିକପ୍ପେପି ଅଯମ୍ପୁପମାବ୍ଭନ୍ତରା ପରିକପ୍ପନା, ନ କେୱଲକ୍ରିଯାପରିକପ୍ପନା ମାରଙ୍ଗନାନମଚଲୋପଓ୍ୱେସନସ୍ସ ଯୋଗାଭିଯୋଗେନ ସାମ୍ଯସନ୍ଦସ୍ସନତୋ, ତଥାଭୂତାଯ ଚୋପଓ୍ୱେସନକ୍ରିଯାଯ ଧୀରସ୍ସାପି ତାଦିସସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅୱସାନନଯନତ୍ତନ୍ତି ପରିକପ୍ପନତୋତି।

୨୭୦। ଇଦାନି ଉଦାହରତି ‘‘ଇଚ୍ଛା’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଇଚ୍ଛାଭଙ୍ଗାତୁରା ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧମୂଲେ ନିସିନ୍ନଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ‘‘ପଲୋଭେସ୍ସାମା’’ତି ମାରଙ୍ଗନା ଅତ୍ତନାଯେୱ କତାଯ ଇଚ୍ଛାଯ ଅନିବ୍ବତ୍ତିଯା ପୀଠଇତା, ଅତିନିଚ୍ଚଲଂ ହୁତ୍ୱା ନାସିକଗ୍ଗେ ପତିତଦିଟ୍ଠେହି ସମନ୍ନାଗତାନଞ୍ଞତ୍ତୁତ୍ତିଯା କ୍ରିଯନ୍ତରୱିରହତୋ। ଆସୀନା ଝାଯମାନା ନିସିନ୍ନା ତା ଅଚ୍ଛରା ଯୋଗିନିସଦିସା ତଣ୍ହାଅରତିରଗାସଙ୍ଖାତା ମାରଙ୍ଗନାଯୋ ଧୀରଂ ସିଙ୍ଗାରାଧିପ୍ପାଯେନ କତାନେକଲୀଲାୱିଲାସେନାପି ଅକମ୍ପମାନଂ ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଯୋଗାଭିଯୋଗତୋ ମନ୍ତଜପ୍ପନସଙ୍ଖାତଯୋଗେ ଯୁଞ୍ଜନେନ ୱସଂ ଅତ୍ତନୋ ୱସଂ ତଦା ଅତ୍ତନୋ ପରାଜିତକାଲେ ନେନ୍ତୀୱ ପାପେନ୍ତି ମଞ୍ଞେତି। ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବଦ୍ଧେନ ମାରଙ୍ଗନାସଙ୍ଖାତସଜୀୱପଦତ୍ଥାନଂ ୱିଜମ୍ଭମାନପ୍ପକାରଂ ଦସ୍ସିତଂ। ପୁନ ଅପରଦ୍ଧେନ ତେସମେୱ ଅୱିଜମ୍ଭମାନଯୋଗାଭିଯୋଗେନ ୱସୀକରଣଂ କପ୍ପିତଂ। ମାରଙ୍ଗନାନଂ ନିଚ୍ଚଲନିସଜ୍ଜାଯ ଯୋଗିନୀନଂ ମନ୍ତଜ୍ଝଯନସଦିସତ୍ତା ମାରଙ୍ଗନାନଂ ଯୋଗିନୀନଂ ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟତ୍ତଂ ସାମତ୍ଥିଯା ଗମ୍ଯତେତି ଏସା ଉପମାବ୍ଭନ୍ତରପରିକପ୍ପନା ନାମ। ‘‘ନେନ୍ତି ଇୱା’’ତି ପଯୋଗେ କତେପି କ୍ରିଯାପରିକପ୍ପନଂ ନ ହୋତେୱ। ଇଚ୍ଛାଯ ଭଙ୍ଗୋତି ଚ, ତେନ ଆତୁରାତି ଚ, ନିଗ୍ଗତଂ ଚଲଂ ଚଲନଂ ଅସ୍ମା ଆସନସ୍ମାତି ଚ, ଅତିସଯେନ ନିଚ୍ଚଲନ୍ତି ଚ, କ୍ରିଯାୱିସେସନଂ, ଯୋଗେ ଅଭିଯୋଗୋତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

‘‘ନେନ୍ତି ଇୱା’’ତି ଇଧ ଇୱସଦ୍ଦସୁତିଯା ଉପମାଜୋତନତ୍ଥଂ ଚେତି ସଂସଯୋ ନ କାତବ୍ବୋ, ସାଧମ୍ମସଙ୍ଖାତଗୁଣୱିସେସସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅସତି କ୍ରିଯାମତ୍ତସ୍ସ ଉପମାଭାୱତୋ। ୱୁତ୍ତଂ ହି–

‘‘ୱସଂ ନେନ୍ତୀୱ ଧୀର’’ନ୍ତି, ନଯେନ ନୋ’ପମାନତା;

ନ ହି କତ୍ତୁକ୍ରିଯାଯ’ତ୍ଥି, ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟତାତି।

‘‘ୱସଂ ନେନ୍ତୀୱ ଧୀର’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ନଯନେ ଗମ୍ଯମାନେ ପାପନେ ଉପମାନତା ଉପମାନଭାୱୋ ନତ୍ଥି, ହି ତଥେୱ, କତ୍ତୁକ୍ରିଯାଯ କତ୍ତୁସମ୍ବନ୍ଧିଯା କ୍ରିଯାଯ ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟତା ଉପମାନଭାୱୋ ଉପମେଯ୍ୟଭାୱୋ ନତ୍ଥୀତି ଅଯଂ ହେତ୍ୱତ୍ଥୋ।

କ୍ରିଯାପରିକପ୍ପନା

୨୭୧।

ଗଜଂ ମାରୋ ସମାରୁଳ୍ହୋ, ଯୁଦ୍ଧାଯ’ଚ୍ଚନ୍ତ’ମୁନ୍ନତଂ;

ମଗ୍ଗ’ମନ୍ୱେସତି ନୂନ, ଜିନଭୀତୋ ପଲାଯିତୁଂ।

୨୭୧।‘‘ଗଜ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ଯୁଦ୍ଧାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତମତିସଯେନ ଉନ୍ନତମୁଚ୍ଚଂ ଗଜଂ ହତ୍ଥିଂ ସମାରୁଳ୍ହୋ ମାରୋ ୱସୱତ୍ତୀ ତଂ ଜିନାତୀତି ଅତ୍ଥେନ ଜିନତୋ ଭୀତୋ ପଲାଯିତୁଂ କିଞ୍ଚି ନିଲୀଯନଟ୍ଠାନଂ ମଗ୍ଗଂ ପଥଂ ଅନ୍ୱେସତି ନୂନ ମଞ୍ଞେ। ଇତି କ୍ରିଯାପରିକପ୍ପନା ଆରୋହନକ୍ରିଯାଯ ମଗ୍ଗମନ୍ୱେସନତ୍ତନ୍ତି ପରିକପ୍ପିତତ୍ତା।

୨୭୧।‘‘ଗଜ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ଯୁଦ୍ଧାଯ ଯୁଦ୍ଧତ୍ଥଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅତିସଯେନ ଉନ୍ନତଂ ଦିଯଡ୍ଢସତଯୋଜନାଯାମାନୁରୂପୌଚ୍ଚଗୁଣସମନ୍ନାଗତଂ ଗଜଂ ଗିରିମେଖଲଂ ସମାରୁଳ୍ହୋ ମାରୋ ଜିନା ଭୀତୋ ପଲାଯିତୁଂ ମଗ୍ଗଂ ନିବ୍ଭୁଯଂ ପଥଂ ଅନ୍ୱେସତି ନୂନ ଗୱେସତି ମଞ୍ଞେ। ଯୁଦ୍ଧତ୍ଥଂ କୁରୁମାନୋ ଗଜାରୋହନଂ ମଗ୍ଗାନ୍ୱେସନତ୍ଥମିତି କୱିନା ପରିକପ୍ପିତତ୍ତା ଏସା କ୍ରିଯାପରିକପ୍ପନା ନାମ। ଅଚ୍ଚନ୍ତମିତି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେ ସସଙ୍ଖ୍ୟଭାୱେପି ପକରଣତୋ ଆଧିକ୍କେ ଏୱ ୱତ୍ତତି।

ଗୁଣପରିକପ୍ପନା

୨୭୨।

ମୁନିନ୍ଦ ପାଦଦ୍ୱନ୍ଦେ ତେ, ଚାରୁରାଜୀୱସୁନ୍ଦରେ;

ମଞ୍ଜେ ପାପାଭିସମ୍ବନ୍ଧ-ଜାତସୋଣେନ ସୋଣିମା।

୨୭୨। ମୁନିନ୍ଦ ତେ ଚାରୁ ଚ ତଂ ରାଜୀୱଂ ପଦୁମଞ୍ଚ ତମିୱ ସୁନ୍ଦରଂ ତସ୍ମିଂତେ ପାଦଦ୍ୱନ୍ଦେ ସୋଣିମା ଲୋହିତତ୍ତଗୁଣୋ, ଇତି ଯଥାୱଟ୍ଠିତା ଅଚେତନସ୍ସ ଲୋହିତତ୍ତଲକ୍ଖଣସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ୱୁତ୍ତି ୱୁତ୍ତା, ସାଯମଞ୍ଜୁଥା ପରିକପ୍ପୀଯତେ। ପାପାନଂ କିଲେସାଦୀନଂ ଅଭିସମ୍ବନ୍ଧେନ ଅତିସଯଂ ସମ୍ପିସନେନ ଜାତଂ ସୋଣଂ ରୁଧିରଂ, ତେନ ଜାତୋତି ମଞ୍ଜେ। ଇତି ଗୁଣପରିକପ୍ପନା ପାଦଦ୍ୱନ୍ଦସନ୍ନିହିତଲୋହିତତ୍ତଗୁଣସ୍ସ ''ପାପା…ପେ… ସୋଣେନେ''ତି ପରିକପ୍ପିତତ୍ତା।

୨୭୨।''ମୁନିନ୍ଦେ''ଇଚ୍ଚାଦି। ହେ ମୁନିନ୍ଦ ତେ ତୱ ଚାରୁରାଜୀୱସୁନ୍ଦରେ ମନୁଞ୍ଞପଦୁମସୁନ୍ଦରେ ପାଦଦ୍ୱନ୍ଦେ ସୋଣିମା ରତ୍ତୱଣ୍ଣଂ ପାପାଭିସମ୍ବନ୍ଧଜାତସୋଣେନ ମଞ୍ଜେ ସପରସନ୍ତାନଗତପାପାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧନେନ ଜାତେନ ରୁଧିରେନାତି ମଞ୍ଜେ। ସଙ୍କଞ୍ଚୁନୋ ପାଦେ ଭୱନ୍ତରସିଦ୍ଧପୁଞ୍ଞକମ୍ମାନୁଭାୱେନ ଜାତରତ୍ତୱଣ୍ଣଂ ''ପାପାଭିସମ୍ବନ୍ଧନେନା''ତି ପରିକପ୍ପିତତ୍ତା ଅଯଂ ଗୁଣପରିକପ୍ପନା ନାମ। ଚାରୁ ଚ ତଂ ରାଜୀୱଞ୍ଚାତି ଚ, ପାପାନଂ ଅଭିସମ୍ବନ୍ଧୋତି ଚ, ତେନ ଜାତଞ୍ଚାତି ଚ, ତଞ୍ଚ ତଂ ସୋଣଞ୍ଚାତି ଚ, ସୋଣସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୨୭୩।

ମଞ୍ଜେସଙ୍କେ ଧୁୱଂ ନୂନ-ମିୱ'ମିଚ୍ଚେୱମାଦିହି;

ସା'ଯଂ ବ୍ୟଞ୍ଜୀଯତେ କ୍ୱାପି, କ୍ୱାପି ୱାକ୍କେନ ଗମ୍ମତେ।

୨୭୩। ୱୋହାରଙ୍ଗଂ ପରିକପ୍ପନାସୂଚକେ ସଦ୍ଦେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ମଞ୍ଜେ''ଇଚ୍ଚାଦି। ଇତି ଏୱରୂପୋ ସଦ୍ଦରାସି ଆଦି ଯେସଂ ''ତକ୍କେମି, ପରିକପ୍ପେମି, ଚିନ୍ତଯାମି, ଯଥେ''ତ୍ୱେୱମାଦୀନଂ, ତେହି ସାଯଂ ପରିକପ୍ପନା କ୍ୱାପି ଯଥାୱୁତ୍ତେ ବ୍ୟଞ୍ଜୀଯତେ ପକାସୀଯତେ, କ୍ୱାପି କତ୍ଥଚି ପନ ୱାକ୍କେନ ଗମ୍ମତେ ମଞ୍ଜେଇଚ୍ଚାଦୀନମଭାୱେପୀତି।

୨୭୩। ୱୋହାରସୁଖଙ୍ଗଂ ପରିକପ୍ପନାପକାସକେ ସଦ୍ଦେ ଦସ୍ସେତି ''ମଞ୍ଜେ''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ମଞ୍ଜେ, ସଙ୍କେ, ଧୁୱଂ, ନୂନ, ଇୱ, ଏୱମାଦୀହି ସଦ୍ଦେହି ସାଯଂ ପରିକପ୍ପନା କ୍ୱାପି ଏତ୍ଥ ୱିଯ କତ୍ଥଚି ବ୍ୟଞ୍ଜୀଯତେ ପକାସୀଯତେ, କ୍ୱାପି କତ୍ଥଚି ୱାକ୍କେନ କ୍ରିଯାକାରକସମ୍ବନ୍ଧସହିତପଦସମୁଦାଯେନ ଗମ୍ମତେ ଇୱାଦିସଦ୍ଦଯୋଗାଭାୱେପି କେୱଲଂ ୱାକ୍ୟସାମତ୍ଥିଯେନେୱ ଞାଯତେ। ''ମଞ୍ଜେ''ଇଚ୍ଚାଦିପଦପଞ୍ଚକଂଦ୍ୱନ୍ଦସମାସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ଇତି ଏୱଂ ପକାରୋ ସଦ୍ଦସମୁଦାଯୋ ଆଦି ଯେସଂ ''ତକ୍କେମି, ପରିକପ୍ପେମି, ଚିନ୍ତଯାମି, ଯଥା''ତିଆଦୀନନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଗମ୍ମପରିକପ୍ପନା

୨୭୪।

ଦଯାସଞ୍ଚାରସରସା[ଦଯାସଞ୍ଜାତସରସା (କ।)], ଦେହା ନିକ୍ଖନ୍ତକନ୍ତିଯୋ;

ପୀଣେନ୍ତା ଜିନ ତେ ସାଧୁ-ଜନଂ ସରସତଂ ନଯୁଂ।

୨୭୪। ଉଦାହରତି ''ଦଯା''ଇଚ୍ଚାଦି। ରସୋ ସିନେହୋ, ତେନ ସହ ୱତ୍ତମାନୋ ସରସୋ। ଦେହୋ। ଦଯାଯ କରୁଣାଯ ସଞ୍ଚାରୋ ଦୁକ୍ଖିତସତ୍ତୱିସଯା ନିରନ୍ତରପ୍ପୱତ୍ତି, ତେନ ସରସୋ, ତତୋ। ଜିନ ତେ ଦେହା ସରୀରତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତକନ୍ତିଯୋ ସାଧୁଜନଂ ପୀଣେନ୍ତା ତପ୍ପେନ୍ତା ତମେୱ ଜନଂ ସରସତଂ ସପେମତଂ ନଯୁଂ ପାପେସୁଂ, ତାଦିସଂ ତଥାୱିଧଦେହନିକ୍ଖନ୍ତକନ୍ତୀ ନଂ ସାଧୁଜନଂ ପୀଣେନ୍ତି। ଗମ୍ମମାନପରିକପ୍ପନାଯଂ ଯତୋ କନ୍ତିଯୋ ଲଦ୍ଧସରସସରୀରସଂସଗ୍ଗା ସଯମ୍ପି ସରସା ଇୱ ଅତ୍ତାନଂ ସେୱମାନମ୍ପି ସାଧୁଜନଂ ସରସତଂ ନେନ୍ତୀତି ଗମ୍ମତେ।

୨୭୪। ୱାକ୍ଯଗମ୍ମପରିକପ୍ପନମୁଦାହରତି ‘‘ଦଯେ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ହେ ଜିନ ତେ ଦଯାସଞ୍ଚାରସରସା ଦୁକ୍ଖିତସତ୍ତୱିସଯାଯ କରୁଣାଯ ସୱିସଯେ ନିରନ୍ତରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ସଞ୍ଜାତସ୍ନେହତୋ ଦେହା ସରୀରତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତକନ୍ତିଯୋ ଦସଦିସାସୁ ନିଗ୍ଗତା ନୀଲାଦିଛବ୍ବଣ୍ଣରଂସିଯୋ ସାଧୁଜନଂ କତପୁଞ୍ଞଂ ଉତ୍ତମଜନଂ ପୀଣେନ୍ତା ସରସତଂସସ୍ନେହଭାୱଂ ପେମସହିତତ୍ତଂ ନଯୁଂ ତମେୱ ସାଧୁଜନଂ ପାପେସୁଂ। ‘‘ସରସତଂ ନଯୁ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ସାଧୁଜନ’’ନ୍ତି ସୁତସମ୍ବନ୍ଧେନ ଞାଯତି। କରୁଣାସିନେହସୋମ୍ମଦେହସଂସଗ୍ଗତୋ କନ୍ତିଯୋ ସଯମ୍ପି ନିସ୍ସଯଗୁଣତୋ ସୋମ୍ମଭୂତା ଅତ୍ତାନଂ ୱିସଯଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତଜନେପି ମୁଦୁଂ କରୋନ୍ତେୱାତି ଇଚ୍ଚାଦୀନଂ ଅଭାୱେପି ୱାକ୍ଯଗମ୍ମପରିକପ୍ପନା। ଏତ୍ଥ ଅଚେତନାନଂ କନ୍ତିୱହନଂ ଜନପସାଦସଙ୍ଖାତୱୁତ୍ତିଚ୍ଚିତି ‘‘ଦଯାସଞ୍ଚାରସରସା ଇଚ୍ଚା’’ତି ଏୱମାଦିଅଞ୍ଞପ୍ପକାରେନ ପରିକପ୍ପିତୋ। ଦଯାଯ ସଞ୍ଚାରୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୱତ୍ତୀତି ଚ, ସହ ରସେନ ସ୍ନେହେନ ୱତ୍ତମାନୋତି ଚ, ଦଯାସଞ୍ଚାରେନ ସରସୋତି ଚ, ନିକ୍ଖନ୍ତା ଚ ତା କନ୍ତିଯୋ ଚେତି ଚ, ସାଧୁ ଚ ସୋ ଜନୋ ଚେତି ଚ, ସରସସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

୨୭୫।

ଆରଭନ୍ତସ୍ସ ଯଂ କିଞ୍ଚି, କତ୍ତୁଂ ପୁଞ୍ଞୱସା ପୁନ;

ସାଧନନ୍ତରଲାଭୋ ଯୋ, ତଂ ୱଦନ୍ତି ସମାହିତଂ।

୨୭୫। ସମାହିତଂ ସମାହରତି ‘‘ଆରଭନ୍ତସ୍ସି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଯଂ କିଞ୍ଚି କାରିଯଂ କତ୍ତୁଂ ସତ୍ତୁଭଙ୍ଗାଦିକଂ ଆରଭନ୍ତସ୍ସ ସଜ୍ଜୀଭୂତସ୍ସ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ପୁମୁନୋ ପୁଞ୍ଞୱସା କୁସଲବଲେନ କାରଣେନ କୁସଲସାମତ୍ଥିଯେନ ପୁନ ସାଧ୍ଯତେ ସାଧ୍ୟଯମନେନେତି ସାଧନଂ, ତତୋ ତମେୱ ୱା ଅନ୍ତରମଞ୍ଞଂ, ତସ୍ସ ଲାଭୋ, ଅଞ୍ଞକାରଣଲାଭୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ସମାହିତଂ ୱଦନ୍ତି, ସମାଧାନଂ ସମାହିତଂ।

୨୭୫। ଇଦାନି ସମାହିତାଲଙ୍କାରଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଆରଭ’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅମିତ୍ତୱିଜଯାଦିକଂ କତ୍ତୁଂ ଆରଭନ୍ତସ୍ସ ଯସ୍ସ ପୁଞ୍ଞୱସା କୁସଲବଲେନ ପୁନ ଯୋ ସାଧନନ୍ତରଲାଭୋ ତସ୍ସେୱ କାରିଯସିଦ୍ଧିଯା ଉପକାରକସ୍ସ ଅଞ୍ଞସାଧନସ୍ସ ଯୋ ଲାଭୋ ଅତ୍ଥି, ତଂ କାରଣଲାଭଂ ସମାହିତଂ ୱଦନ୍ତି ତସ୍ସେୱ କାରିଯସ୍ସ ସମାଧାନତ୍ତା ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ସମାହିତଂ ଇତି କୱିନୋ କଥେନ୍ତି। ସାଧ୍ଯତେ ସାଧ୍ୟଯମନେନେତି ଚ, ତଞ୍ଚ ତଂ ଅନ୍ତରମଞ୍ଞଞ୍ଚେତି ଚ, ତସ୍ସ ଲାଭୋତି ଚ, ସମାଧାନମିତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

୨୭୬।

ମାରାରିଭଙ୍ଗାଭିମୁଖ-ମନସୋ ତସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ;

ମହାମହୀ ମହାରାୱଂ, ରୱୀ’ଯ’ମୁପକାରିକା।

୨୭୬। ଉଦାହରତି ‘‘ମାର’’ଇଚ୍ଚାଦି। ମାରାରିନୋ ମାରସତ୍ତୁନୋ ଭଙ୍ଗେ ଅଭିଭୱେ ଅଭିମୁଖଂ ନ ପରମ୍ମୁଖଂ ମନଂ ଯସ୍ସ ତସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ଉପକାରିକା ଆରଦ୍ଧମାରଭଙ୍ଗକ୍ରିଯାନୁଗ୍ଗାହିକା ମହାମହୀ ଅଯଂ ମହାରାୱଂ ମାରାରିଦୁସ୍ସହଂ ମହାନାଦଂ ରୱୀ ଅକାସି। ଇଧ ମାରାରିଭଞ୍ଜନଂ କାରିଯମାରଦ୍ଧଂ, ତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞୱସେନେୱ ମହୀରାୱୋ ଅପରଂ ସାଧନଂ ସମାପନ୍ନନ୍ତି ଲକ୍ଖଣଂ ଯୋଜନୀଯଂ।

୨୭୬।‘‘ମାରାରି’’ଚ୍ଚାଦି। ମାରାରିଭଙ୍ଗାଭିମୁଖମନସୋ ମାରସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସତ୍ତୁନୋ ମଦ୍ଦନେ ଅଭିମୁଖଚିତ୍ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ଉପକାରିକା ଆରଦ୍ଧମାରୱିଜଯସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭିକା ଅଯଂ ମହାମହୀ ମହାରାୱଂ ମାରସ୍ସ ହଦଯୱତ୍ଥୁଂ ମଦ୍ଦନ୍ତୋ [ମଦ୍ଦନ୍ତୀ (?)] ୱିଯ ସହିତୁମସକ୍କୁଣେଯ୍ଯଂ ମହାନାଦଂ ରୱୀ ଅକାସି। ଏତ୍ଥ ମାରଭଙ୍ଗଜନନଂ ସତ୍ଥୁହି ଆରଦ୍ଧକାରିଯଂ, ତସ୍ସେୱ ସିଦ୍ଧିଯା ହେତୁଭୂତଂ ଅଞ୍ଞକାରଣଂ ନାମ ମହୀରାୱୋ। ମାରୋ ଏୱ ଅରି ସତ୍ତୂତି ଚ, ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗୋତି ଚ, ତସ୍ମିଂ ଅଭିମୁଖଂ ମନଂ ଯସ୍ସେତି ଚ, ମହନ୍ତୀ ଚ ସା ମହୀ ଚେତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୨୭୭।

ଅୱତ୍ୱା’ଭିମତଂ ତସ୍ସ, ସିଦ୍ଧିଯା ଦସ୍ସନ’ଞ୍ଞଥା;

ୱଦନ୍ତି ତଂ ପରିଯାଯ-ୱୁତ୍ତୀତି ସୁଚିବୁଦ୍ଧଯୋ।

୨୭୭। ପରିଯାୟଵୁତ୍ତିଂ ପଟିପାଦେତି ‘‘ଅଢ୍ଢା’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଅଭିମତଂ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଂ ଧନଦାନାଦିଲକ୍ଖଣଂ ଅଢ୍ଢା ଅଞ୍ଜସା ଵାଚକଭାଵେନ ଅନାଖ୍ୟାୟ ତସ୍ସାଭିମତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ସିଦ୍ଧିୟା ନିପ୍ଫାଦନତ୍ଥଂ ଅଞ୍ଞଥା ଅଞ୍ଞେନ ପକାରେନ ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତିଅନୁଗୁଣେନ ୟଂ ଦସ୍ସନଂ ଵଚନଂ, ତଂ ସୁଚିବୁଦ୍ଧୟୋ ପରିଯାୟଵୁତ୍ତୀତି ଵଦନ୍ତି। ପରିଯାୟେନ ଵଚନଂ ପରିଯାୟଵୁତ୍ତୀତି।

୨୭୭। ଇଦାନି ପରିଯାୟଵୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅଢ୍ଢା’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଅଭିମତଂ ଇଟ୍ଠଂ ଧନଦାନାଦିସରୂପଂ [ଧନଧଞ୍ଞାଦିଂ (ସୀ॰ଟ୍ଠଅବ୍ଯାଖ୍ୟାୟଂ)] ୟଂ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଂ ଅଢ୍ଢା ଉଜୁମକଥେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅଭିମତତ୍ଥସ୍ସ ସିଦ୍ଧିୟା ନିପ୍ଫତ୍ତିୟା ଅଞ୍ଞଥା ଵତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତତ୍ଥସ୍ସାନୁରୂପେନାଞ୍ଞପ୍ପକାରେନ ଦସ୍ସନଂ ୟଂ କିଞ୍ଚି ଦସ୍ସନଂ କଥନମତ୍ଥି, ସୁଚିବୁଦ୍ଧୟୋ ପରିଯାୟଵୁତ୍ତୀତି ତଂ ଵଦନ୍ତି। ପରିଯାୟେନ ଵୁତ୍ତି କଥନମିତି ଚ, ସୁଚି ବୁଦ୍ଧି ୟେସମିତି ଚ ଵାକ୍ୟଂ।

୨୭୮।

ଵିଵଟଙ୍ଗଣନିକ୍ଖିତ୍ତଂ, ଧନ’ମାରକ୍ଖଵଜ୍ଜିତଂ;

ଧନକାମ ୟଥାକାମଂ, ତୁଵଂ ଗଚ୍ଛ ୟଦି’ଚ୍ଛସି।

୨୭୮। ଉଦାହରତି ‘‘ଵିଵଟଙ୍ଗଣେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଧନଂ ଵିଵଟେ କେନଚି ଅନାଵଟତ୍ତା ଅଙ୍ଗଣେ ପକାସପ୍ପଦେସେ ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଅଥ ଚ ପନ ଆରକ୍ଖଵଜ୍ଜିତଂ। ଧନଂ କାମେତୀତି ଧନକାମାତି ଆମନ୍ତନଂ। ତୁଵଂ ୟଦି ଇଚ୍ଛସି ଗନ୍ତୁଂ ଧନଂ ଵା, ୟଥାକାମଂ ଗଚ୍ଛେତି ଧନାଵହରଣମିଚ୍ଛିତମଞ୍ଜସା ଅଢ୍ଢା ତଂସିଦ୍ଧିୟା ଭ୍ୟାଜେନ ଵଦତି। ପରିଯାୟଵୁତ୍ତି।

୨୭୮। ଉଦାହରତି ‘‘ଵିଵଟ’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ଧନଂ ମୁତ୍ତାମଣିଆଦି ଵିଵଟଙ୍ଗଣନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ପାକାରାଦିପରିକ୍ଖେପରହିତତ୍ତା ନିରାଵରଣଟ୍ଠାନେ ୟେନ କେନଚି ଠପିତଂ ଅପିଚ ଆରକ୍ଖଵଜ୍ଜିତଂ। ଭୋ ଧନକାମ ତୁଵଂ ୟଦିଚ୍ଛସି ଧନଂ ଗମନଂ ଵା, ୟଥାକାମଂ ଗଚ୍ଛାତି ଚିତ୍ତେନିଚ୍ଛିତଧନାଵହରଣଵିଧାନଂ ‘‘ଧନମାହରା’’ତି ଉଜୁମଵତ୍ୱା ଏଵଂ ଭ୍ୟାଜେନ ଵୁତ୍ତତ୍ତା ଇଦଂ ପରିଯାୟଵୁତ୍ତି ନାମ। ଵିଵଟଞ୍ଚ ତଂ ଅଙ୍ଗଣଞ୍ଚେତି ଚ, ତସ୍ମିଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ଚ, ଆରକ୍ଖେନ ଵଜ୍ଜିତମିତି ଚ, ଧନଂ କାମେତୀତି ଚ, କାମଂ ତଣ୍ହଂ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ଵା ଚିତ୍ତମନତିକ୍କମ୍ମାତି ଚ ଵାକ୍ୟଂ।

୨୭୯।

ଥୁତିଂ କରୋତି ନିନ୍ଦନ୍ତୋ, ଵିୟ ତଂ ଭ୍ୟାଜଵଣ୍ଣନଂ;

ଦୋସାଭାସା ଗୁଣା ଏଵ, ୟନ୍ତି ସନ୍ନିଧି’ମତ୍ରହି।

୨୭୯। ଭ୍ୟାଜଵଣ୍ଣନଂ ଵଣ୍ଣେତି ‘‘ଥୁତି’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ନିନ୍ଦନ୍ତୋ ଵିୟ ଦୋସଂ ନିଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଵିୟ ଥୁତିଂ କରୋତି ଵଣ୍ଣଂ ଭାସତି, ତଂ ଭ୍ୟାଜଥୁତିଲକ୍ଖଣଂ ଭ୍ୟାଜଵଣ୍ଣନଂ ନାମ। କଥମେତ୍ଥ ଗୁଣା ପତୀୟନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଦୋସି’’ଚ୍ଚାଦି। ଅତ୍ର ଵୁତ୍ତିଵିସେସେ ଦୋସା ଵିୟ ଆଭାସନ୍ତି ପଟିଭନ୍ତି। ତାଦିସପଦାଦିନା ଦୋସାଭାସା ଗୁଣା ଏଵ ଇଦ୍ଧିମନ୍ତତାଦୟୋ ନ ଦୋସୋପି କୋଚି ସନ୍ନିଧିମଵଟ୍ଠାନଂ ୟନ୍ତି। ହୀତି ଅଵଧାରଣେ ଅତ୍ର ଭ୍ୟାଜଵଣ୍ଣନମେଵିଦଂ, ନ ନିନ୍ଦକମିତି।

୨୭୯। ଇଦାନି ଭ୍ୟାଜଵଣ୍ଣନଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଥୁତି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ନିନ୍ଦନ୍ତୋ ଵିୟ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଵିୟ ଥୁତିଂ କରୋତି ଵଣ୍ଣନଂ କରୋତି, ତଂ ଵଣ୍ଣନାକରଣଂ ଭ୍ୟାଜଵଣ୍ଣନଂ ନାମ ହୋତି। ନିନ୍ଦାସଭାଵେନ ପଵତ୍ତଥୁତିତ୍ତା ନିନ୍ଦା ଏଵେତି ଚେ? ଅତ୍ର ଅସ୍ମିଂ ଵୁତ୍ତିଵିସେସେ ଦୋସାଭାସା ଦୋସା ଵିୟ ପଟିଭାସମାନା ଗୁଣା ଏଵ ତାଦିସପଦପ୍ପୟୋଗେନ ଇଦ୍ଧିମନ୍ତତାଦୟୋ ଗୁଣାଵ ସନ୍ନିଧିଂ ଗୁଣସଭାଵାଵଟ୍ଠାନଂ ୟନ୍ତି ପାପୁଣନ୍ତୀତି। ଭ୍ୟାଜେନ ଵଣ୍ଣନମିତି ଚ, ଦୋସା ଇଵ ଆଭାସନ୍ତି ପଟିଭାସନ୍ତୀତି ଚ ଵାକ୍ୟଂ।

୨୮୦।

ସଞ୍ଚାଲେତୁ’ମଲଂ ଢଂ’ସି, ଭୁସଂ କୁଵଲୟା’ଖିଲଂ;

ଵିସେସଂ ତାଵତା ନାଥ, ଗୁଣାନଂ ତେ ଵଦାମ କିଂ।

୨୮୦। ଉଦାହରତି ‘‘ସଞ୍ଚାଲେତୁ’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ନାଥ ଵଂ ଅଖିଲଂ କୁଵଲଯଂ ଉପ୍ପଲଂ ପଥଵୀଵଲଯଞ୍ଚେତି ସିଲିଟ୍ଠଂ ସଞ୍ଚାଲେତୁଂ ଭମଯିତୁମିତୋ ଚିତୋ ଚ ଭୁସମଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅଲଂ ସମତ୍ଥୋପି ତାଵତା ତଂମତ୍ତେନ ତେ ଗୁଣାନଂ ୱିସେସଂ ଅତିସଯଲକ୍ଖଣଂ କିଂ କେନ କାରଣେନ ଵଦାମ। ଇହ ଉପ୍ପଲଚାଲନସାମତ୍ଥିଯଵିଭାଵନଵସେନ ନିନ୍ଦତି, ତାଵ ନିଖିଲଭୂମଣ୍ଡଲସଞ୍ଚାଲାଵିକରଣତୋ ପରମାଯ ଥୁତିଯା ସଂଯୋଜିତୋଯଂ ଭଗଵା ମହାନୁଭାଵଂ ଵିଚିତଵାତି ଭୁଵନମଣ୍ଡଲସିଖାମଣୀତି। ବ୍ଯାଜଵଣ୍ଣନମୀଦିସମଚ୍ଚନ୍ତଂ ରମଣୀଯଂ, ତଦିଦଞ୍ଚ ସଵ୍ଵଥା ସିଲେସମୁପଜୀଵତି।

୨୮୦। ଇଦାନି ଉଦାହରତି ‘‘ସଞ୍ଚାଲେତୁ’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ନାଥ ଵଂ ଅଖିଲଂ କୁଵଲଯଂ ନିସ୍ସେସଂ ନୀଲୁପ୍ପଲଵନଂ ପଥଵୀମଣ୍ଡଲଂ ଵା ସଞ୍ଚାଲେତୁଂ କମ୍ପେତୁଂ ଭୁସମତିସଯେନ ଅଲଂ ସମତ୍ଥୋ, ତାଵତା ତେ ଗୁଣାନଂ ୱିସେସମତିସଯଂ କିଂ ଵଦାମ କଥଂ ଭଣାମାତି। କୁଵଲଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଉପ୍ପଲଵିସେସଵାଚକତ୍ତା ପଠମଂ ନିନ୍ଦାଵ, ତସ୍ସେଵ ସଦ୍ଦସ୍ସ ପଥଵୀମଣ୍ଡଲଵାଚକତ୍ତା ‘‘ଇଦ୍ଧିମତୋ ତଵ ଇଦଂ କିଂ ୱିସେସ’’ନ୍ତି ଉତ୍ତମଗୁଣଵଣ୍ଣନା କତା ହୋତି। ଈଦିସା ବ୍ଯାଜଵଣ୍ଣନା ପସତ୍ଥା, ସା ଚ ସଵ୍ଵଥା ସିଲେସଂ ନିସ୍ସାଯ ପଵତ୍ତତୀତି। କୁଯା ପଥଵିଯା ଵଲଯଂ ମଣ୍ଡଲମିତି ସମାସୋ।

୨୮୧।

ୱିସେସି’ଚ୍ଛାଯଂ ଦବ୍ବସ୍ସ, କ୍ରିଯାଜାତିଗୁଣସ୍ସ ଚ;

ଵେକଲ୍ଲଦସ୍ସନଂ ଯତ୍ର, ୱିସେସୋ ନାମ’ଯଂ ଭଵେ।

୨୮୧। ୱିସେସଵୁତ୍ତିଂ ଵତ୍ତେତି ‘‘ୱିସେସିଚ୍ଛାଯ’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ୱିସେସେ ଅତିସଯେ କିସ୍ମିଞ୍ଚିପି କାରିଯୱିସେସେ ଇଚ୍ଛାଯଂ ଦବ୍ବାଦୀନଂ ଯତ୍ର ଵେକଲ୍ଲସ୍ସ ଅଭାଵସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ ଵଚନଂ, ଅଯଂ ୱିସେସୋ ନାମ ୱିସେସଵୁତ୍ତି ନାମ ଭଵେ।

୨୮୧। ଇଦାନି ୱିସେସାଲଙ୍କାରଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ୱିସେସି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ୱିସେସିଚ୍ଛାଯଂ ଅତିସଯେ କାରିଯୱିସେସେ ଇଚ୍ଛାଯଂ ସତି ଦବ୍ବସ୍ସ ଚ କ୍ରିଯାଜାତିଗୁଣସ୍ସ ଚ ଯତ୍ର ଯସ୍ମିଂ ଵୁତ୍ତିୱିସେସେ ଵେକଲ୍ଲଦସ୍ସନଂ ଅଭାଵକଥନମତ୍ଥି, ଅଯଂ ୱିସେସୋ ନାମ ଭଵେ ୱିସେସଵୁତ୍ତି ନାମ ସିଯାତି। ୱିକଲସ୍ସ ଭାଵୋତି ଚ, ତସ୍ସ ଦସ୍ସନମିତି ଚ ଵାକ୍ଯଂ।

୨୮୨।

ନ ରଥା ନ ଚ ମାତଙ୍ଗା, ନ ହଯା ନ ପଦାତଯୋ;

ଜିତୋ ମାରାରି ମୁନିନା, ସମ୍ଭାରାଵଜ୍ଜନେନ ହି।

ଦବ୍ବୱିସେସଵୁତ୍ତି।

୨୮୨। ଉଦାହରତି ‘‘ନ ରଥା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ସୁବୋଧଂ। ଅତ୍ର ଚ ୱିଜଯୋପକରଣଚତୁରଙ୍ଗାନୀକଲକ୍ଖଣଦବ୍ବାଭାଵେନ ସମତିଂସପାରମିତାସଙ୍ଖତସମ୍ଭାରାଵଜ୍ଜନସ୍ସେଵ ମାରାରିୱିଜଯଲକ୍ଖଣୋ ୱିସେସୋ ଵୁତ୍ତୋ।

୨୮୨।‘‘ନ ରଥା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ରଥା ତଯୋ ଅନ୍ତମସୋ ସପରିଵାରାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ରଥାନଂ ଅନୀକଵୋହାରତୋ ତାଦିସା ତଯୋ ରଥା ଚ ନତ୍ଥି। ମାତଙ୍ଗା ତଯୋ ଵୁତ୍ତନଯେନ ଅନୀକସଙ୍ଖାତା ତଯୋ ମାତଙ୍ଗା ଚ ନତ୍ଥି। ନ ହଯା ତଯୋ ତାଦିସା ଅନୀକସଙ୍ଖାତା ତଯୋ ଅସ୍ସା ଚ ନତ୍ଥି। ପଦା ନ ଅନ୍ତମସୋ ସାଯୁଧାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁରିସାନଂ ଅନୀକଵୋହାରତୋ ତାଦିସା ଚତ୍ତାରୋ ପୁରିସା ପଦା ଚ ନତ୍ଥି। ତଥାପି ମୁନିନା ସମ୍ଭାରାଵଜ୍ଜନେନ ହି ସମତିଂସପାରମିଧମ୍ମାନଂ ଆଭୋଗକରଣେନେଵ ମାରାରି ମାରପଚ୍ଚତ୍ଥିକୋ ଜିତୋ ଅଭିଭଵିତୋ। ଇହ ଜଯୋପକରଣଭାଵେନ ଠିତାନଂ ରଥାନୀକାଦୀନଂ ଦବ୍ବାନଂ ଵେକଲ୍ଲଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ସତ୍ତୁୱିଜଯସଭାଵାନଂ ସମ୍ଭାରାନଂ ଆଵଜ୍ଜନୱିସେସସ୍ସ ଵୁତ୍ତତ୍ତା ଏସା ଦବ୍ବୱିସେସଵୁତ୍ତି ନାମ। ରଥୋ ନାମ ଚତୁପୁରିସପରିଵାରୋ, ତାଦିସଂ ରଥତ୍ତଯଂ ରଥାନୀକଂ ନାମ। ହତ୍ଥୀ ପନ ଦ୍ଵାଦସପୁରିସପରିଵାରୋ ହୋତି, ତାଦିସଂ ହତ୍ଥିତ୍ତଯଂ ହତ୍ଥାନୀକଂ ନାମ। ଅସ୍ସୋ ତିପୁରିସପରିଵାରୋ, ତାଦିସଂ ହଯତ୍ତଯଂ ହଯାନୀକଂ ନାମ। ସାଯୁଧା ଚତ୍ତାରୋ ପୁରିସା ପଦାନୀକଂ ନାମ। ଇହ ରଥାଦୀସୁ ଠିତା ୱିଯ ସୀଘଂ ପାଦବଲେନ ଗନ୍ତ୍ଵା ଯୁଜ୍ଝମାନା ପୁରିସା ପାଦୋପଚାରେନ ‘‘ପାଦା’’ତି ଵୁତ୍ତା। ରଥାଦୀନଂ ପମାଣଂ ତଯୋତି ଅନୀକଟ୍ଠାନେ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ପୁରିସପମାଣସ୍ସାଵୁତ୍ତେପି ଅନ୍ତମସୋ ଚତ୍ତାରୋ ପୁରିସା ଅନୀକଂ ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ପକରଣତୋ ଚତ୍ତାରୋତି ଞାଯତି। ନୋ ଚେ?

ସାୱୁଧପୁରିସୱାଚକସ୍ସ ପଦାତିସଦ୍ଦସ୍ସ ‘‘ପଦାତଯୋ’’ତି ବହୁୱଚନେନ ରୂପସମ୍ଭୱତୋ ‘‘ରଥା ନ, ମାତଙ୍ଗା ନ, ହଯା ନ, ପଦାତଯୋ ନ’’ ଇତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଦବ୍ବୱିସେସୱୁତ୍ତି ଦବ୍ବେନ ଦବ୍ବପଟିସେଧନତୋ ୱିସେସକଥନଂ ୱିସେସସ୍ସ ୱୁତ୍ତୀତି ଚ, ଦବ୍ବେନ ଦବ୍ବପଟିସେଧେନ ୱିସେସୱୁତ୍ତୀତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ। କ୍ରିଯାୱିସେସୱୁତ୍ତ୍ୟାଦିଉଯମ୍ପି ଏୱମେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୨୮୩।

ନ ବଦ୍ଧା ଭୂକୁଟିନେୱ, ଫୁରିତୋ ଦସନଚ୍ଛଦୋ;

ମାରାରିଭଙ୍ଗଞ୍ଚା’କାସି, ମୁନିୱୀରୋ ୱରୋ ସଯଂ।

କ୍ରିଯାୱିସେସୱୁତ୍ତି।

୨୮୩।‘‘ନ ବଦ୍ଧା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଭୂକୁଟି ଭମୁଭଙ୍ଗୋ କୋପଜନିତୋ ନ ବଦ୍ଧା ନ ରଚିତା, ଦସନଚ୍ଛଦୋ ଚାଧରୋ ନେୱ ଫୁରିତୋ ନେୱ କମ୍ପିତୋ କୋପେନ। ତଥାପି ଚ ୱରୋ ଉତ୍ତମୋ ମୁନିୱୀରୋ ସଯଂ ମାରାରିନୋ ଭଙ୍ଗଂ ପରାଜଯଂ ଅକାସୀତି। ଭୂକୁଟିବନ୍ଧନାଦିକ୍ରିଯାୱିଗମେନ ନିବ୍ବିକାରୱିଜଯଲକ୍ଖଣୋ ୱିସେସୋ ଦସ୍ସିତୋ।

୨୮୩।‘‘ନ ବଦ୍ଧା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଭୂକୁଟି କୋପୱିକାରଭୂତୋ ଭମୁଭଙ୍ଗୋପି ନ ବଦ୍ଧା ନ କତା, ଦସନଚ୍ଛଦୋ ଦନ୍ତାୱରଣୋ ନେୱ ଫୁରିତୋ ନ କମ୍ପାପିତୋ। ତଥାପି ୱରୋ ଉତ୍ତମୋ ମୁନିୱୀରୋ ମୁନିଗୁଣୱୀରଗୁଣଯୁତ୍ତୋ ତଥାଗତୋ ସଯଂ ମାରାରିଭଙ୍ଗଞ୍ଚ ଅକାସୀତି। ଏତ୍ଥ ଭମୁଭଙ୍ଗରଚନାଦିକଂ କ୍ରିଯଂ ଅକତ୍ୱା ନିବ୍ବିକାରସ୍ସ ମାରଭଙ୍ଗସଭାୱୱିସେସସ୍ସ [ନିବ୍ବିକାରମାରଭଙ୍ଗସ୍ସ (କ।)] ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଏସା କ୍ରିଯାୱିସେସୱୁତ୍ତି ନାମ। ଭୂନଂ କୁଟି ୱଙ୍କତାତି ଚ, ମାରୋ ଏୱ ଅରୀତି ଚ, ତେସଂ ଭଙ୍ଗୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୨୮୪।

ନ ଦିସାସୁ ଟ୍ଠତ୍ତା[ତତା (ସୀ।)]ରଂସି,

ନା’ଲୋକୋ ଲୋକପତ୍ଥଟୋ;

ତଥାପ୍ଯ’ନ୍ଧତମହରଂ,

ପରଂ ସାଧୁସୁଭାସିତଂ।

ଜାତିୱିସେସୱୁତ୍ତି।

୨୮୪।‘‘ନି’’ଚ୍ଚାଦି। ଦିସାସୁ ଦସସୁ ଟ୍ଠତ୍ତା ପତ୍ଥଟା ରଂସି ନ ଭୱତି। ଲୋକେ ସକଲସ୍ମିଂ ପତ୍ଥଟୋ ୱିତ୍ଥତୋ ଆଲୋକୋନ ଭୱତି। ତଥାପୀତି ୱିସେସନିଚ୍ଛାଯଂ, ତଜ୍ଜାତିକତ୍ତାଭାୱେପି ସାଧୂନଂ ସୁଭାସିତଂ ସଦ୍ଧମ୍ମସଙ୍ଖାତଂ ପରମଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ଅନ୍ଧତମଂ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାୱେକଲ୍ଲତୋ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଅନ୍ଧକାରଂ ମୋହନ୍ଧକାରଂ ହରତୀତି ଅନ୍ଧତମହରନ୍ତି। ରଂସିଯା ଅନ୍ଧକାରାପହାରସମତ୍ଥାଯ ନିୱତ୍ତିଯା ୱିସେସୋ ସୁଭାସିତସ୍ସ ଦସ୍ସିତୋ।

୨୮୪।‘‘ନ ଦିସାସୁ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଦିସାସୁ ଟ୍ଠତ୍ତା ପତ୍ଥଟା ରଂସିପି ନତ୍ଥି, ଲୋକପତ୍ଥଟୋ ଆଲୋକୋପି ନତ୍ଥି। ତଥାପି ସାଧୁସୁଭାସିତଂ ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ପରମଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅନ୍ଧତମହରଂ ଅଟ୍ଠାନନ୍ତରୀରଣକ୍ଖମସ୍ସ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଅନ୍ଧକାରକମୋହତମଂ ହରଂ ହୋତୀତି। ଇଧ ଅନ୍ଧକାରୱିଦ୍ଧଂସନେ ସମତ୍ଥଂ ରଂସିଜାତ୍ୟାଦିକଂ ପଟିସେଧେତ୍ୱା ସୁଭାସିତସ୍ସ ଅନ୍ଧକାରାପହରଣସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱିସେସସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅଯଂ ଜାତିୱିସେସୱୁତ୍ତି ନାମ। ଲୋକେ ପତ୍ଥଟୋତି ଚ, ଅନ୍ଧେତୀତି ଅନ୍ଧୋ ମୋହୋ, ତମସଦିସତ୍ତା ଅନ୍ଧୋଯେୱ ତମୋତି ଚ, ତଂ ହରତୀତି ଚ, ସାଧୂନଂ ସୁଭାସିତମିତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୨୮୫।

ନ ଖରଂ ନ ହି ୱା ଥଦ୍ଧଂ, ମୁନିନ୍ଦ ୱଚନଂ ତୱ;

ତଥାପି ଗାଳ୍ହଂ ଖନତି, ନିମ୍ମୂଲଂ ଜନତାମଦଂ।

ଗୁଣୱିସେସୱୁତ୍ତି।

୨୮୫।“ନ ଖର”ମିଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନ୍ଦ ତୱ ୱଚନଂ ନ ଖରଂ ନ ଲୂଖଂ, ନ ଥଦ୍ଧଂ ୱା କଠିନଞ୍ଚ ନ ହି। ତଥାପି ତାଦିସଖରତ୍ତାଦିଗୁଣାଭାୱେପି ଜନତାଯ ଜନସମୂହସ୍ସ ମଦଂ ଗାଳ୍ହଂ ଦଳ୍ହଂ [ତଣ୍ହଂ (କ।)] କତ୍ୱା ନିମ୍ମୂଲଂ ଖନତୀତି। ଅଯୋସଙ୍କୁମ୍ହି ପସିଦ୍ଧଖରତ୍ତାଦିଗୁଣନିସେଧେନ ମୁନିନ୍ଦୱଚନସ୍ସ ୱିସେସୋ ଆୱିକତୋ।

୨୮୫।“ନ ଖର”ମିଚ୍ଚାଦି। ହେ ମୁନିନ୍ଦ ତୱ ୱଚନଂ ଖରଂ କକ୍କସଂ ନ ହୋତି, ଥଦ୍ଧଂ ୱା ନ ହୋତି। ତଥାପି ଜନତାମଦଂ ଜନସମୂହସ୍ସ ଜାତ୍ୟାଦିଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତଂ ଗଙ୍କଂ ଗାଳ୍ହଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ନିମ୍ମୂଲଂ ମୂଲମସେସେତ୍ୱା ଖନତୀତି। ଖଣନକ୍କମଅଯୋସଙ୍କୁଆଦୀସୁ ଲଦ୍ଧମାନଂ ଖରତ୍ତାଦିଗୁଣଂ ପଟିସେଧେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ମଦଖଣନସଭାୱସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱିସେସସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅଯଂ ଗୁଣୱିସେସୱୁତ୍ତି ନାମ ହୋତି। ନହି ମୂଲମସ୍ସ ଖଣନସ୍ସାତି ଚ, ଜନାନଂ ସମୂହୋତି ଚ, ତାଯ ମଦୋତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। “ଗାଳ୍ହଂ ନିମ୍ମୂଲ”ନ୍ତି ଖଣନକ୍ରିଯାଯ ୱିସେସନତ୍ତା ଗାଳ୍ହଂ ନିମ୍ମୂଲଂ ଖଣନଂ କରୋତୀତି ଯୋଜନା।

୨୮୬।

ଦସ୍ସୀଯତେ’ତିଦିତ୍ତଂ[…ତିରିତ୍ତଂ (କ।)]ତୁ,

ସୂରୱୀରତ୍ତନଂ ଯହିଂ;

ୱଦନ୍ତି ୱିଞ୍ଞୂ ୱଚନଂ,

ରୁଳ୍ହାହଙ୍କାରମୀଦିସଂ।

୨୮୬। ରୁଳ୍ହାହଙ୍କାରଂ ୱଦନ୍ତି।

୨୮୬। ଇଦାନି ରୁଳ୍ହାହଙ୍କାରଂ ଦସ୍ସେତି “ଦସ୍ସୀଯତେ” ଇଚ୍ଚାଦିନା। ସୂରୱୀରତ୍ତନଂ ସୂରଭାୱୱୀରଭାୱଂ ଅତିଦିତ୍ତଂ ତୁ ଅତିସଯେନ ପନ ଦିତ୍ତଂ ଯହିଂ ୱାକ୍ୟେ ଦସ୍ସୀଯତେ, ଈଦିସଂ ୱଚନଂ ୱିଞ୍ଞୂ କୱଯୋ ରୁଳ୍ହାହଙ୍କାରମିତି ୱଦନ୍ତୀତି। ସୂରୋ ଚ ୱୀରୋ ଚାତି ଚ, ତେସଂ ଭାୱୋତି ଚ, ରୁଳ୍ହୋ ଉଗ୍ଗତୋ ଅହଙ୍କାରୋ ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତିୱିସେସେତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୨୮୭।

ଦମେ ନନ୍ଦୋପନନ୍ଦସ୍ସ,

କିଂ ମେ ବ୍ୟାପାରଦସ୍ସନା;

ପୁତ୍ତା ମେ ପାଦସମ୍ପତ୍ତା,

ସଜ୍ଜା ସନ୍ତେୱ ତାଦିସେ।

୨୮୭। ଉଦାହରତି “ଦମେ”ଇଚ୍ଚାଦିନା। ନନ୍ଦୋପନନ୍ଦସ୍ସ ନାଗରାଜସ୍ସ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟମହାନୁଭାୱସ୍ସ ଦମେ ଦମନେ ମେ ମମ ନିରୱଧିସରନ୍ତିପ୍ପମେଯ୍ୟପ୍ପଭାୱାନୁଚରିତକିତ୍ତିନୋପି ପରସ୍ସ ବ୍ୟାପାରଦସ୍ସନା ପଯୋଗପଟିପାଦନେନ କିଂ ପଯୋଜନଂ, ନ କିଞ୍ଚି, ଯତୋ ମେ ପାଦସମ୍ପତ୍ତା ପାଦାୱନତା ତାଦିସେ କମ୍ମନି ସଜ୍ଜା ବଦ୍ଧକଚ୍ଛା ସନ୍ତେୱ ୱିଜ୍ଜନ୍ତେୱ, ତତୋତି ଯୋଜନୀଯଂ।

୨୮୭।‘‘ଦମେ’’ଚ୍ଚାଦି। ନନ୍ଦୋପନନ୍ଦସ୍ସ ନାଗରଞ୍ଞୋ ଦମେ ଦମକରଣେ ବ୍ଯାପାରଦସ୍ସନା ଭୁୱନତ୍ତଯେ ପୱତ୍ତମାନଆନୁଭାୱେନ ଚ ସମ୍ପତ୍ତିତକିତ୍ତିସମୂହେନ ଚ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ମୟ୍ହଂ ତାଦିସପଯୋଗଦସ୍ସନେନ କିଂ ପଯୋଜନଂ। ଯସ୍ମା ମେ ପାଦସମ୍ଭତ୍ତା ମୟ୍ହଂ ଚରଣାୱନତା ତାଦିସେ କିଚ୍ଚେ ସଜ୍ଜା ସନ୍ନଦ୍ଧା ପୁତ୍ତା ବହୱୋ ସନ୍ତି ଏୱ, ତସ୍ମାତି। ଚେତୋୱସିତାଯ ସୂରୱୀରଭାୱୋ ଇହ ଅତିଦିଟ୍ଠୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ବ୍ଯାପାରସ୍ସ ଦସ୍ସନମିତି ଚ, ପାଦେସୁ ସମ୍ଭତ୍ତାତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

୨୮୮।

ସିଲେସୋ ୱଚନା’ନେକା-

ଭିଧେଯ୍ଯେ’କପଦାଯୁତଂ;

ଅଭିନ୍ନପଦୱାକ୍ଯାଦି-

ୱସା ତେଧା’ଯ’ମୀରିତୋ।

୨୮୮। ସିଲେସଂ ନିଦ୍ଦିସତି ‘‘ସିଲେସୋ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଅନେକଂ ଭିନ୍ନମଭିଧେଯ୍ଯମତ୍ଥୋ ଯସ୍ସାତ୍ଯନେକାଭିଧେଯ୍ଯଂ। ଏକେନ ସମାନେନ ପଦେନ ସରୂପେନ ଆଯୁତମନ୍ୱିତଂ ଯଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତୀତି ଅନୁୱଦିତ୍ୱା ସୋ ସିଲେସୋତି ୱିଧୀଯତେ, ଯେନ କେନଚି ରୂପେନ ଉପମାନୋପମେଯ୍ଯଲକ୍ଖଣତ୍ଥାନଂ ସିଲେସନତୋ। ଅଯଞ୍ଚେୱଂଲକ୍ଖଣୋ ସିଲେସୋ ତେଧା ଈରିତୋ। କଥଂ? ଅଭିନ୍ନପଦୱାକ୍ଯାଦିୱସା ଅଭିନ୍ନମେକଂ ପଦଂ ସ୍ଯାଦ୍ଯନ୍ତତ୍ଯାଦ୍ଯନ୍ତରୂପଂ ଯତ୍ର, ତମେୱ ୱାକ୍ଯଂ ୱାକ୍ଯଲକ୍ଖଣୋପେତତ୍ତା। ତଂ ଆଦି ଯେସଂ, ତେସଂ ୱସାତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୮୮। ଇଦାନି ସିଲେସାଲଙ୍କାରଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ସିଲେସୋ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଅନେକାଭିଧେଯ୍ଯଂ ଏକପଦାଯୁତଂ ଉଭଯତ୍ଥ ସାଧାରଣତ୍ତା ତୁଲ୍ଯେନ ସଦ୍ଦରୂପେନ ଯୁତ୍ତଂ ଯଂ ୱଚନଂ ଅତ୍ଥି, ସୋ ସିଲେସୋ ନାମ। ସୋ ପନ ଯେନ କେନଚି ସାଧମ୍ମରୂପେନ ଉପମାନୋପମେଯ୍ଯଭୂତାନମତ୍ଥାନଂ ସିଲିଟ୍ଠତ୍ତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଫୁସିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ସିଲେସୋ ନାମ। ଅଯଂ ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୋ ସିଲେସୋ ଅଭିନ୍ନପଦୱାକ୍ଯାଦିୱସା ଅକତୱିକାରାନଂ ସ୍ଯାଦ୍ଯନ୍ତତ୍ଯାଦ୍ଯନ୍ତପଦସମନ୍ନାଗତାନଂ ୱାକ୍ଯଲକ୍ଖଣୋପେତୱାକ୍ଯାନଂ ପଭେଦେନ ତେଧା ଈରିତୋତି। ଅନେକମଭିଧେଯ୍ଯଂ ଯସ୍ସେତି ଚ, ଏକଞ୍ଚ ତଂ ପଦଞ୍ଚେତି ଚ, ତେନ ଆଯୁତନ୍ତି ଚ, ଅଭିନ୍ନାନି ପଦାନି ଯସ୍ମିନ୍ତି ଚ, ତଞ୍ଚ ତଂ ୱାକ୍ଯଞ୍ଚାତି ଚ, ତଂ ଆଦି ଯେସଂ ଅଭିନ୍ନପଦୱାକ୍ଯାନନ୍ତି ଚ, ତେସଂ ୱସୋ ଭେଦୋତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

୨୮୯।

ଅଦ୍ଧନ୍ତମହରୋ ହାରୀ, ସମାରୁଳ୍ହୋ ମହୋଦଯଂ;

ରାଜତେ ରଂସିମାଲୀ’ଯଂ, ଭଗୱା ବୋଧଯଂ ଜନେ।

ଅଭିନ୍ନପଦୱାକ୍ଯସିଲେସୋ।

୨୮୯। ଉଦାହରତି ‘‘ଅଦ୍ଧନ୍ତମି’’ଚ୍ଚାଦି। ଅଯଂ ଭଗୱା ସୂରିଯୋ ମହାମୁନି ଚ। ତତ୍ଥ ସୂରିଯୋ ତାୱ ଅଦ୍ଧନ୍ତମହରୋ ପକତିଯନ୍ଧକାରୋପହାରୀ, ମହାମୁନି ତୁ ଅନ୍ଧକାରମୋହତମାପହାରୀ। ହାରୀ ମନୁଞ୍ଞୋ ସୂରିଯୋ ମହାମୁନି ଚ, ସୂରିଯୋ ମହୋଦଯଂ ମହନ୍ତଂ ଉଦଯଂ ପବ୍ବତଂ ସମାରୁଳ୍ହୋ, ମହାମୁନି ତୁ ମହୋଦଯଂ ମହନ୍ତମବ୍ଭୁଦଯଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିସମଧିଗମରୂପଂ ସମାରୁଳ୍ହୋ ପତ୍ତୋ। ରଂସୀନଂ ମାଲା, ସା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରଂସିମାଲୀ, ସୂରିଯୋ ମହାମୁନି ଚ। ଜନେ ବୋଧଯଂ ନିଦ୍ଦାପଗମନେନ କିଲେସନିଦ୍ଦାପଗମନେନ ୱା ପବୋଧଯନ୍ତୋ ରାଜତେ ଦିବ୍ବତୀତି। ଅଭିନ୍ନପଦୱାକ୍ଯସିଲେସୋ ଭଙ୍ଗେନ ୱିନା ଯଥାୱଟ୍ଠାନମୁଭଯତ୍ଥ ପଦଯୋଜନତୋ।

୨୮୯। ଇଦାନି ଉଦାହରତି ‘‘ଅଦ୍ଧ’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ମହୋଦଯଂ ମହନ୍ତଂ ଉଦଯଂ ପବ୍ବତଂ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁପଦୱିସଙ୍ଖାତମହାଭିୱୁଦ୍ଧିଂ ୱା ସମାରୁଳ୍ହୋ ଆରୁଳ୍ହୋ, ସମ୍ପତ୍ତୋ ୱା, ଅଦ୍ଧନ୍ତମହରୋ ଚକ୍ଖୁୱାଠଅଗବ୍ଭେ ପଞ୍ଚଟପକତିଘନନ୍ଧକାରସ୍ସ, ଞାଣଲୋଚନସ୍ସ ଅନ୍ଧକରଣତୋ ଅନ୍ଧକାରୋତି ୱୁତ୍ତମୋହସ୍ସ ୱା ୱିଦ୍ଧଂସକୋ, ହାରୀ ତେନେୱ ମନୁଞ୍ଞୋ ରଂସିମାଲୀ ଅତ୍ତନୋ ରଂସିମାଲାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ଜନେ ପକତିନିଦ୍ଦାଯ କିଲେସନିଦ୍ଦାଯ ୱା

ସମନ୍ନାଗତେ ସତ୍ତେ ବୋଧଯଂ ବୋଧଯନ୍ତୋ ଅଯଂ ଭଗୱା ଦିୱାକରୋ, ଛହି ଭଗଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ବୁଦ୍ଧୋ ୱା ରାଜତେ ଦିଦ୍ଧତୀତି। ଦ୍ୱୀସୁ ପକ୍ଖେସୁ ପଦାନଂ ସମାନଭାୱେନ ଠିତତ୍ତା ଅଯଂ ଅଭିନ୍ନପଦୱାକ୍ୟସିଲେସୋ। ଅନ୍ଧୋ ଚ ସୋ ତମୋ ଚେତି ଚ, ତଂ ହରତୀତି ଚ, ମହନ୍ତୋ ଚ ସୋ ଉଦଯୋ ପଦ୍ଧତୋ ଚାତି ଚ, ମହନ୍ତୋ ଚ ସୋ ଉଦଯୋ ଅଦ୍ଭୁଦଯୋ ଅଭିୱୁଦ୍ଧି ଚାତି ଚ, ରଂସୀନଂ ମାଲାତି ଚ, ସା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଚ, ଭଗୋ ସିରୀ ଅସ୍ସ ସୂରିଯସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଚ, ଭଗୋ ସିରୀକାମପଯତନାଦିପ୍ପକାରୋ ଅସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ଅତ୍ଥୀତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ଅଭିନ୍ନପଦୱାକ୍ୟସଙ୍ଖାତୋ ସିଲେସୋ। ଅପରୋପି ଅତ୍ଥୋ ଏତ୍ଥ ସିଲିସ୍ସତୀତି ସିଲେସୋ। ‘‘ଭିନ୍ନପଦୱାକ୍ୟସିଲେସୋ’’ତିଆଦିକମ୍ପି ଇମିନା ନଯେନ ଞାତଦ୍ଧଂ।

୨୯୦।

ସାରଦାମଲକାଭାସୋ, ସମାନୀତପରିକ୍ଖଯୋ;

କୁମୁଦାକରସମ୍ବୋଧୋ, ପୀଣେତି ଜନତଂ ସୁଧୀ।

ଭିନ୍ନପଦୱାକ୍ୟସିଲେସୋ।

୨୯୦।‘‘ସାରଦେ’’ଛାଦି। ସୁଧା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସୁଧୀ, ଚନ୍ଦୋ। ସୋଭନା ସଦ୍ଧଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣରୂପଂ ବୁଦ୍ଧି ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସୁଧୀ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। ସାରଦୋ ସରଦକାଲେ ସମ୍ଭୂତୋ ଅମଲକୋ ନିମ୍ମଲୋ ଆଭା ସୋଭା ଯସ୍ସ ସୋ, ଚନ୍ଦୋ। ପରେସଂ ନିଦ୍ଧାନସାରଂ ଦଦାତୀତି ସାରଦୋ, ଅମଲକୋ ଆଭାସୋ, ଅମଲକସ୍ସ ହତ୍ଥାମଲକସ୍ସେୱ ୱା ଆଭାସୋ ଅସେସଞେଯ୍ୟାୱବୋଧୋ ଯସ୍ସ ସୋ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। ସଂ ସମ୍ମା କମେନାନୀଯମାନତ୍ତା ଆନୀତୋ ପରିକ୍ଖଯୋ କଣ୍ହପକ୍ଖୋ ଯେନ ସୋ, ଚନ୍ଦୋ। ସମଂ ୱୂପସମଂ ଆନୀତୋ ପରିକ୍ଖଯୋ ହାନି କିଲେସସତ୍ତୁକତୋ ଅଧିଗତକ୍ଖଯତ୍ତା ଯେନସୋ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। କୁମୁଦାକରସ୍ସ କୁମୁଦସ୍ସ ରଂସିଯା ସମ୍ବୋଧି ୱିକାସୋ ଯସ୍ସ [ରଂସିଯୋ ସମ୍ବୋଧି ୱିକାସ’ସ୍ସ (କ।)] ସୋ, ଚନ୍ଦୋ। କୁଯା ପଥୱିଯା ମୁଦଂ ପୀତିଂ କରୋତୀତି କୁମୁଦାକରୋ, ସମ୍ବୋଧୋ ଚତୁସଚ୍ଚାୱବୋଧୋ ଯସ୍ସ ସୋ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଜନତଂ ଜନସମୂହଂ ପୀଣେତୀତି। ଅଯଂ ଭିନ୍ନପଦୱାକ୍ୟସିଲେସୋ ୱୁତ୍ତେନ ୱିଧିନା ପଦାନଂ ଭିନ୍ନତ୍ତା।

୨୯୦।‘‘ସାର’’ଇଚ୍ଚାଦି। ସାରଦୋ ସରଦକାଲେ ସମ୍ଭୂତୋ, ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ନିଦ୍ଧାନସାରଦାଯକୋ ୱା, ଅମଲକାଭାସୋ ନିମ୍ମଲସୋଭୋ, ନିମ୍ମଲକେତୁମାଲାସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ତାଦିସମତ୍ଥକସୋଭୋ ୱା, ଅଥ ୱା ସାରଦାମଲକାଭାସୋ ସରଦକାଲେ ସଞ୍ଜାତନିମ୍ମଲସୋଭୋ, ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ନିଦ୍ଧାନସାରଦାଯକନିମ୍ମଲସୋଭୋ ୱା, ଅଥ ୱା ସାରଦଆମଲକଆଭାସୋ ନିଦ୍ଧାନସାରଦାଯକହତ୍ଥାମଲକସଦିସଞେଯ୍ୟାୱବୋଧୋ। ସମାନୀତପରିକ୍ଖଯୋ କଣ୍ହପକ୍ଖେ ସୁଟ୍ଠୁ କମେନ ଆନୀତୋ ପରିକ୍ଖଯୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ୱା ଚନ୍ଦୋ, ସମସଙ୍ଖତସନ୍ତିଂ ଆନୀତକିଲେସପରିହାନିସଙ୍ଖାତପରିକ୍ଖଯୋ ୱା। କୁମୁଦାକରସମ୍ବୋଧୋ କୁମୁଦୱିକାସନେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, କୁସଙ୍ଖାତପଥୱୀନିସ୍ସିତାନଂ ଜନାନଂ ପୀତିଜନନଚତୁସଚ୍ଚାୱବୋଧେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ୱା। ସୁଧୀ ସୁଧାସଙ୍ଖାତଅମତୱନ୍ତତାଯ ତନ୍ନାମକୋ ଚନ୍ଦୋ, ସୁନ୍ଦରପଞ୍ଞୱନ୍ତତାଯ ତନ୍ନାମକୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱା। ଜନତଂ ଜନସମୂହଂ ପୀଣେତୀତି। ଉଭଯପକ୍ଖେସୁ ପଦଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅତ୍ଥସ୍ସ ଯୋଜନତୋ ଅଯଂ ଭିନ୍ନପଦୱାକ୍ୟସିଲେସୋ। ସରଦେ ଭୱୋ ସାରଦୋ, ଚନ୍ଦୋ। ସାରଂ ଦଦାତୀତି ସାରଦୋ, ଭଗୱା। ‘‘ସାରଦୋ’’ତି ଇଦଂ ‘‘ଆଭାସୋ’’ତି ପଦସ୍ସ ୱିସେସନଂ ହୋତି। ଅମଲକୋନିମ୍ମଲୋ ଆଭାସୋ ଅସ୍ସ ଚନ୍ଦସ୍ସାତି ଚ, କମ୍ହି ମତ୍ଥକେ ଆଭାସୋତି ଚ, ଅମଲୋ କାଭାସୋ ଅସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋତି ଚ, ସାରଦୋ ଅମଲକୋ ଆଭାସୋ ଯସ୍ସ ଚନ୍ଦସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱାତି ଚ, ସାରଦୋ ଆମଲକସ୍ସ ୱିଯ ଆଭାସୋ ଞେଯ୍ୟାୱବୋଧୋ ଅସ୍ସ ଭଗୱତୋତି ଚ, ସଂ ସମ୍ମା ଆନୀତୋ ପରିକ୍ଖଯୋ କଲାହାନି ଅନେନେତି ଚ, ସମଂ ୱୂପସମଂ ଆନୀତୋ ପରିକ୍ଖଯୋ ହାନି କିଲେସସତ୍ତୁତୋ ଯେନେତି ଚ, କୁମୁଦାନଂ ଆକରୋତି ଚ, ତେସଂ ସମ୍ବୋଧୋ ୱିକାସୋ ଯସ୍ସେତି ଚ, ମୁଦଂ ପୀତିଂ କରୋତୀତି ମୁଦାକରୋ। କୁଯା ପଥୱିଯା ମୁଦାକରୋତି ଚ, ସୋ ସମ୍ବୋଧୋ ଚତୁସଚ୍ଚାୱବୋଧୋ ଯସ୍ସେତି ଚ, ସୁଧା ଅମତଂ ଅସ୍ସ ଚନ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଚ, ସୁ ସୋଭନା ଧୀ ବୁଦ୍ଧି ଅସ୍ସ ସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୨୯୧।

ସମାହିତତ୍ତୱିନଯୋ, ଅହୀନମଦମଦ୍ଧନୋ;

ସୁଗତୋ ୱିସଦଂ ପାତୁ, ପାଣିନଂ ସୋ ୱିନାଯକୋ।

ଭିନ୍ନାଭିନ୍ନପଦୱାକ୍ୟସିଲେସୋ।

୨୯୧।‘‘ସମାହିତେ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ସଂ ସମ୍ମା ଆହିତୋ ପତିଟ୍ଠାପିତୋ ଅତ୍ତସ୍ସ ୱିନଯୋ ୱିନଯନଂ ସଙ୍କଦ୍ଧ ସୱିସଯେ ଅପ୍ପଟିହତଚାରଓସେନ ଯସ୍ସ ସୋ, ଗରୁଢଓ। ୱିନଯନଂ ପୱିତ୍ତିକାଯଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଓସେନ ଦମନଂ ଯସ୍ସ ସୋ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। ଇତି ଅଭିନ୍ନପଦଂ। ଅହୀନଂ ସପ୍ପାନଂ ଇନା ନାଯକା, ତେସଂ ମଦଂ ମଦ୍ଦତୀତି ଅହୀନମଦମଦ୍ଦନୋ, ଗରୁଢଓ। ଅହୀନାନମୁତ୍ତମପୁରିସାନମ୍ପି ମହାବ୍ରହ୍ମାଦୀନଂ ମଦଂ ମଦ୍ଦତୀତି ଅହୀନମଦମଦ୍ଦନୋ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। ସୁନ୍ଦରଂ ଗତଂ ଗମନଂ ସମୁଦ୍ଦଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଜଲସଙ୍ଗମତୋ ପଠମମେୱୌଗ୍ଗମନସାମତ୍ଥିଯଯୋଗତୋ ଯସ୍ସ ସୋ, ଗରୁଢଓ। ସୁନ୍ଦରଂ ଗମନମସ୍ସ ନାଗୱିକ୍କନ୍ତଚାରତ୍ତା ସୁଗତୋ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। ଅଭିନ୍ନପଦଂ। ସୋ ୱୀନଂ ପକ୍ଖୀନଂ ନାଯକୋ, ଗରୁଢଓ। ୱିସଂ ଦଦାତୀତି ୱିସଦଂ ପାଣିନଂ ନାଗଲୋକଂ ପାତୁ ଅହିଂସନଓସେନ ପାଲଯତୁ, ସୋ ୱିନେତି ୱେନେଯ୍ୟେତି ୱିନାଯକୋ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। ପାଣିନଂ ସକଲସତ୍ତଲୋକଂ ୱିସଦଂ ଅସଲ୍ଲୀନଂ ପାତୁ। ଭିନ୍ନାଭିନ୍ନପଦୱାକ୍ଯସିଲେସୋଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ପଦାନଂ [ପନ (କ।)] ଉଭଯମିସ୍ସତ୍ତା।

୨୯୧।‘‘ସମାହିତେ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ସମାହିତତ୍ତୱିନଯୋ ସମ୍ମା ଆହିତାଯ ଠପିତାଯ ସରୀରସ୍ସ ସୱିସଯେ ଗତିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ, ସମ୍ମା ଆହିତେନ ଠପିତେନ ଚିତ୍ତଦମନେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ୱା, ଅହୀନମଦମଦ୍ଦନୋ ନାଗରାଜୂନଂ ମଦମଦ୍ଦନୋ, ଅହୀନାନଂ ଉତ୍ତମାନଂ ବକବ୍ରହ୍ମାଦୀନମ୍ପି ମଦମଦ୍ଦନୋ ୱା, ସୁଗତୋ ପକ୍ଖୱାତୱେଗେନ ସମୁଦ୍ଦଜଲଂ ଦ୍ୱିଧା କତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ଜଲେ ଅନେକୀଭୂତେଯେୱ ନାଗଭୱନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ନାଗେ ଗହେତ୍ୱା ଗମନେ ସମତ୍ଥତ୍ତା ସୁନ୍ଦରଗମନୋ, ସମନ୍ତଭଦ୍ଦକଅନେକପ୍ପକାରଗମନୋ ୱା, ୱିନାଯକୋ ପକ୍ଖୀନଂ ନାଯକୋ ସୋ ଗରୁଢଅରାଜା ୱିସଦଂ ଘୋରୱିସତ୍ତା ୱିସଦାଯକଂ ପାଣିନଂ ନାଗଲୋକଂ ପାତୁ ଅହିଂସନଓସେନ ପାଲେତୁ। ନୋ ଚେ, ୱିନାଯକୋ ୱେନେଯ୍ୟେ ୱିନେନ୍ତୋ ସୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପାଣିନଂ ସକଲସତ୍ତଲୋକଂ ୱିସଦଂ ୱିସାରଦଂ କତ୍ୱା ପାତୁ ଅହିତାପନଯନହିତୋପନଯନେନ ରକ୍ଖତୂତି। ଉଭଯପକ୍ଖେସୁ ‘‘ଅହୀନମଦମଦ୍ଦନୋ’’ଇଚ୍ଚାଦିକେହି ଭିନ୍ନେହି ଚ ‘‘ସମାହିତତ୍ତୱିନଯୋ’’ଇଚ୍ଚାଦିକେହି ଅଭିନ୍ନେହି ଚ ପଦେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଅଯଂ ଭିନ୍ନାଭିନ୍ନପଦୱାକ୍ଯସିଲେସୋ। ଅତ୍ତସ୍ସ ୱିନଯୋତି ଚ, ସମାହିତୋ ଅତ୍ତୱିନଯୋ ଯସ୍ସ ଗରୁଢଅସ୍ସ ତଥାଗତସ୍ସ ୱାତି ଚ, ଅହୀନଂ ଇନା ନାଯକାତି ଚ, ଅହୀନାନଂ ନାଗରାଜୂନଂ ମଦୋତି ଚ, ହୀନେହି ଅଞ୍ଞେ ଅହୀନା ଉତ୍ତମା, ତେସଂ ମଦୋତି ଚ, ତଂ ମଦ୍ଦତୀତି ଚ, ୱୀନଂ ପକ୍ଖୀନଂ ନାଯକୋତି ଚ, ୱେନେଯ୍ଯଜନେ ୱିନେତୀତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ। ଦୁତିଯପକ୍ଖେ ‘‘ୱିସଦ’’ନ୍ତି କ୍ରିଯାୱିସେସନଂ।

୨୯୨।

ୱିରୁଦ୍ଧାୱିରୁଦ୍ଧାଭିନ୍ନ-କମ୍ମା ନିଯମୱା ପରୋ;

ନିଯମକ୍ଖେପୱଚନୋ, ଅୱିରୋଧି ୱିରୋଧ୍ଯ’ପି।

୨୯୩।

ଓଚିତ୍ଯସମ୍ପୋସକାଦି, ସିଲେସୋ ପଦଜାଦି’ତି[ପଦଜାତିପି (କ।)];

ଏସଂ ନିଦସ୍ସନେସ୍ୱେୱ, ରୂପ’ମାୱିଭୱିସ୍ସତି।

୨୯୨-୩। ସିଲେସଭେଦମଞ୍ଞଥାପି ଦସ୍ସେତୁମାହ ‘‘ୱିରୁଦ୍ଧ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ୱିରୁଦ୍ଧାନି ଚାୱିରୁଦ୍ଧାନି ଚ ଅଞ୍ଞମଭିନ୍ନଞ୍ଚ, ତାନିଯେୱ କମ୍ମାନି କ୍ରିଯାନି ଯେସଂ, ତେ ତଯୋ ସିଲେସା। ନିଯମୋ’ୱଧାରଣମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୀତି ନିଯମୱା, ପରୋ ଅଞ୍ଞୋ ସିଲେସୋପି। ନିଯମସ୍ସ ଅକ୍ଖେପୋ ନିସେଧନଂ ଯସ୍ସ, ତଂ ୱଚନମଭିଧାନଂ ଯସ୍ସ, ତାଦିସୋପି। ନାସ୍ସ ୱିରୋଧୋ ଅତ୍ଥୀତ୍ଯୱିରୋଧି, ସୋପି। ୱିରୋଧୋ ଅସଙ୍ଗତି ଏତ୍ଥ ୱିଜ୍ଜତୀତି ୱିରୋଧି, ସୋପି। ଓଚିତ୍ଯଂ ସମ୍ପୋସେତୀତି ଓଚିତ୍ଯସମ୍ପୋସକୋ, ସୋ ଆଦି ଯସ୍ସ ଅଲଙ୍କାରନ୍ତରଗୋଚରସ୍ସ ସିଲେସସ୍ସ, ସୋ ପଦତୋ ଜାତାଦିସିଲେସୋପି। ଇତିତେ ପରେପି ସିଲେସଭେଦା ସନ୍ତି। ଏସଂ ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ନିଦସ୍ସନେସୁ ପଯୋଗେସ୍ୱେୱ ରୂପଂ ସଭାୱୋ ଲକ୍ଖଣଂ ଆୱିଭୱିସ୍ସତୀତି।

୨୯୨-୩। ଅୱୁତ୍ତସିଲେସୱିସେସେ ଦସ୍ସେତୁଂ ଉଦ୍ଦିସତି ‘‘ୱିରୁଦ୍ଧା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ୱିରୁଦ୍ଧାୱିରୁଦ୍ଧାଭିନ୍ନକମ୍ମା ଅପି ଉଭଯତ୍ଥସ୍ସ ୱିରୁଦ୍ଧେନ ଚ ଅୱିରୁଦ୍ଧେନ ଚ ଅଭିନ୍ନେନ ଚ କମ୍ମେନ ସମନ୍ୱିତା ତଯୋ ସିଲେସା ଚ, ପରୋ ଅଞ୍ଞୋ ନିଯମୱାପି ଅୱଧାରଣେନ ଯୁତ୍ତସିଲେସୋ ଚ, ନିଯମକ୍ଖେପୱଚନୋପି ଅୱଧାରଣସ୍ସ ପଟିସେଧପକାସକାଭିଧାନସିଲେସୋ ଚ, ଅୱିରୋଧିପି ଉଭଯପକ୍ଖାୱିରୋଧିସିଲେସୋ ଚ, ୱିରୋଧିଅପି ଉଭଯତ୍ଥସ୍ସ ୱିରୋଧିସିଲେସୋ ଚ, ପଦଜାଦି ପଦେନ ଜାତୋ ୱାକ୍ଯେନ ଜାତୋ ଓଚିତ୍ଯସମ୍ପୋସକାଦିସିଲେସୋପୀତି ଏସଂ ସିଲେସାନଂ ନିଦସ୍ସନେସ୍ୱେୱ ନିଦସ୍ସନସଙ୍ଖତୌଦାହରଣେସ୍ୱେୱ ରୂପଂ ସରୂପଂ ତେସଂ ଲକ୍ଖଣଂ ୱା ଆୱିଭୱିସ୍ସତି, ନିଦସ୍ସିଯମାନୌଦାହରଣେନେୱ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଗମ୍ମମାନତ୍ତା ୱିସୁଂ ନ

କଥେସ୍ସାମୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱିରୁଦ୍ଧାନି ଚ ଅୱିରୁଦ୍ଧାନି ଚ ଅଭିନ୍ନଞ୍ଚେତି ଚ, ତମେୱ କମ୍ମଂ କ୍ରିଯା ଯେସଂ ସିଲେସାନମିତି ଚ, ନିଯମୋ ଅୱଧାରଣଂ ଅସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୀତି ଚ, ନିଯମସ୍ସ ଅକ୍ଖେପୋ ପଟିସେଧୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଚ, ତଂ ୱଚନଂ ଅଭିଧାନଂ ଯସ୍ସ ସିଲେସସ୍ସାତି ଚ, ନାସ୍ସ ୱିରୋଧୋ ଅତ୍ଥୀତି ଚ, ୱଚିତ୍ତଂ ସମ୍ଭୋସେତୀତି ଚ, ସୋ ଆଦି ଯସ୍ସ ଉପମାସିଲେସାଦିନୋତି ଚ, ପଦତୋ ଜାତୋତି ଚ, ସୋ ଆଦି ଯସ୍ସ ୱାକ୍ଯସ୍ସାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ୱିରୁଦ୍ଧକମ୍ମସିଲେସ

୨୯୪।

ସୱସେ ୱଉଯଂ ଲୋକଂ, ଅଖିଲଂ କଲ୍ଲୱିଗ୍ଗହୋ[କଲୱିଗ୍ଗହୋ (ସୀ।)];

ପରାଭୱତି ମାରାରି, ଧମ୍ମରାଜା ୱିଜମ୍ଭତେ।

୨୯୪। ତତୋ କମେନ ତେଦସ୍ସୀଯନ୍ତି ‘‘ସୱସେ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଅଖିଲଂ ଲୋକଂ ସୱସେ ୱଉଯଂ ମାରାରି ଧମ୍ମରାଜା ଚ, କଲ୍ଲୋ ମନୁଞ୍ଞୋ ୱିଗ୍ଗହୋ କଲହୋ ଯସ୍ସ ମାରାରିନୋ, ୱିଗ୍ଗହୋ ସରୀରସମ୍ପଦା ଯସ୍ସ ଧମ୍ମରାଜସ୍ସ, ତେସୁ ମାରାରି ପରାଭୱତି ପରାଭୱମପେତି ବୋଧିଯଂ ପଟିଲଦ୍ଧପରାଜଯୱସେନ, ଧମ୍ମରାଜା ସମନ୍ତଭଦ୍ଦୋ ତୁ ୱିଜମ୍ଭତେ ଲୋକଉଯବ୍ଯାପିସମୁଲ୍ଲପିତୱିଜଯଦ୍ଧନିପୱତ୍ତିୱସେନ ସମଂ ଭୱତୀତି ଅଯଂ ୱିରୁଦ୍ଧକମ୍ମସିଲେସୋ ପରାଭୱୱିଜମ୍ଭନାନମଞ୍ଞୋଞ୍ଞୱିରୋଧତୋ।

୨୯୪। ଇଦାନି ଉଦ୍ଦେସକ୍କମେନ ଉଦାହରତି ‘‘ସୱସେ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଅଖିଲଂ ଲୋକଂ ସୱସେ ୱଉଯଂ ଅନନ୍ତେ ଯୁଞ୍ଜନତୋ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱଉଯନ୍ତୋ, ନୋ ଚେ, ସକଲଲୋକଂ ହିତେ ଯୁଞ୍ଜନତୋ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱଉଯନ୍ତୋ କଲ୍ଲୱିଗ୍ଗହୋ ମନୁଞ୍ଞକଲହୋ, ନୋ ଚେ, ମନୁଞ୍ଞସରୀରସମ୍ପତ୍ତିଯୁତ୍ତୋ ମାରାରି ପରାଭୱତି ବୋଧିମୂଲେ ଲଦ୍ଧପରାଜଯୱସେନ ପରାଭୱଂ ପାପୁଣାତି, ଧମ୍ମରାଜା ତଥାଗତୋ ପନ ୱିଜମ୍ଭତେ ଲୋକଉଯେ ପଭ୍ଭଚଜଯଘୋସୱସେନ ୱିଜମ୍ଭତୀତି। ପରାଭୱନୱିଜମ୍ଭନକ୍ରିଯାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ଅଯଂ ୱିରୁଦ୍ଧକମ୍ମସିଲେସୋ ନାମ। ସସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ୱସୋ ଇସ୍ସରିଯମିତି ଚ, କଲ୍ଲୋ ମନୁଞ୍ଞୋ ୱିଗ୍ଗହୋ ୱିୱାଦୋ ଦେହୋ ୱା ଯସ୍ସେତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

ଅୱିରୁଦ୍ଧକମ୍ମସିଲେସ

୨୯୫।

ସଭାୱମଧୁରଂ ପୁଞ୍ଞ-ୱିସେସୋଦଯସମ୍ଭୱଂ;

ସୁଣନ୍ତି ୱାଚଂ ମୁନିନୋ, ଜନା ପସ୍ସନ୍ତି ଚା’ମତଂ।

୨୯୫।‘‘ସଭାୱେ’’ଚ୍ଚାଦି। ସଭାୱେନେୱ ମଧୁରା ପିଯା ୱାଚା, ମଧୁରଂ ଅମତଂ, ପୁଞ୍ଞୱିସେସସ୍ସ ଉଦଯୋ ଅଭିୱଡ୍ଢି, ତେନ ସମ୍ଭୱୋ, ଯସ୍ସ ୱା ତଂ, ମୁନିନୋ ୱାଚଂ ସଦ୍ଧମ୍ମସଙ୍ଖାତଂ ଜନା ସୁଣନ୍ତି, ତସ୍ସଯଂ ଅମତଞ୍ଚ [ତସ୍ସ ଚ ନିସ୍ସଯଂ ଅମତନ୍ତି (କ।)] ପସ୍ସନ୍ତୀତି ଅଯମୱିରୁଦ୍ଧକମ୍ମସିଲେସୋ ସୱନଦସ୍ସନାନଂ ଅୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତାତି।

୨୯୫।‘‘ସଭାୱ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ସଭାୱମଧୁରଂ ‘‘ୱାଚାମଧୁରଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି କଉଦ୍ଧପଯୋଗଂ ୱିନାପି ମଧୁରତ୍ତା ପକତିମଧୁରଂ, ନୋ ଚେ, କେନଚି ପଚ୍ଚଯେନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ସଙ୍ଖରୱିସେସଂ ୱିନାପି ପକତିପଣୀତଂ, ପୁଞ୍ଞୱିସେସୋଦଯସମ୍ଭୱଂ ପୁଞ୍ଞୱିସେସଦେସକସ୍ସ ମୁନିନୋ କସ୍ସଚି କୁସଲୱିସେସସ୍ସ ଅଭିୱୁଦ୍ଧିଯା ସମ୍ଭୂତଂ, ନୋ ଚେ, ୱେନେଯ୍ଯଜନାନଂ ନିଜ୍ଜାନାଧିପ୍ପାଯେନ କତକୁସଲୱିସେସସ୍ସ ଅଭିୱୁଦ୍ଧିଯା ଆରମ୍ମଣତ୍ତେନ ପଟିଲଦ୍ଧଂ ମୁନିନୋ ୱାଚଂ ସଦ୍ଧମ୍ମସଙ୍ଖାତଂ ସୁଣନ୍ତି, ଅମତଂ ନିଜ୍ଜାନଞ୍ଚ ଜନା ୱେନେଯ୍ଯଜନା ପସ୍ସନ୍ତୀତି। ସୱନଦସ୍ସନକ୍ରିଯାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ଅଯଂ ଅୱିରୁଦ୍ଧକମ୍ମସିଲେସୋ। ସସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଭାୱୋତି ଚ, ତେନ ମଧୁରା, ମଧୁରମିତି ଚ, ପୁଞ୍ଞମେୱ ୱିସେସୋତି ଚ, ତସ୍ସୋଦଯୋତି ଚ, ତେନ ସମ୍ଭୱୋ ଯସ୍ସେତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଅଭିନ୍ନକମ୍ମସିଲେସ

୨୯୬।

ଅନ୍ଧକାରାପହାରାଯ,

ସଭାୱମଧୁରାଯ ଚ;

ମନୋ ପୀଣେତି[ଧିନୋତି (ସୀ। ଅଭିନୱଟୀକା ଚ)]ଜନ୍ତୂନଂ,

ଜିନୋ ୱାଚାଯ ଭାଯ ଚ।

୨୯୬।‘‘ଅନ୍ଧକାରେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଅନ୍ଧକାରଂ ମୋହସଙ୍ଖାତଂ ପକତିଅନ୍ଧକାରଂ ୱା ଅପହରତୀତି ଅନ୍ଧକାରାପହାରା, ୱାଚା, ଭା ଚ। ତାଯ ସଭାୱଭାସାଯ, ସୋଭାଯ ଚ ଜିନୋ ଜନ୍ତୂନଂ ମନୋ ଚିତ୍ତଂ ପୀଣେତୀତି ଅଯମଭିନ୍ନକମ୍ପସିଲେସୋ ପୀଣନଲକ୍ଖଣାଯେକାଯ କ୍ରିଯାଯ ୱାଚାଯ ଭାଯ ଚ ସମ୍ପନ୍ନୋତି।

୨୯୬।‘‘ଅନ୍ଧକାରା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଅନ୍ଧକାରାପହାରାଯ ମୋହନ୍ଧକାରଂ ପକତିଅନ୍ଧକାରଂ ୱା ଅପହରଣାଯ ସଭାୱମଧୁରାଯ ଚ ସଭାୱତୋ କଣ୍ଣସୁଖାଯ, ସଭାୱତୋ ନେତ୍ତାଭିରାମାଯ ୱାଚାଯ ଭାଯ ସରୀରକନ୍ତିଯା ଚ ଜିନୋ ଜନ୍ତୂନଂ ମନୋ ଚିତ୍ତଂ ଧିନୋତି ପୀଣେତୀତି। ପୀଣଯନସଭାୱାଯ ଏକାଯ କ୍ରିଯାଯ ସଦ୍ଧିଂ କରଣଭୂତାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱାଚାଭାନଂ ଯୋଜିତତ୍ତା ଅଯଂ ଅଭିନ୍ନକମ୍ପସିଲେସୋ। ଅନ୍ଧକାର’ମପହରତୀତି ଚ, ସଭାୱେନ ମଧୁରାତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

ନିଯମୱନ୍ତସିଲେସ

୨୯୭।

କେସକ୍କୀନଂୱ କଣ୍ହତ୍ତଂ, ସମୂନଂଯେୱ ୱଙ୍କତା;

ପାଣିପାଦାଧରାନଂୱ, ମୁନିନ୍ଦସ୍ସା’ତିରତ୍ତତା।

୨୯୭।‘‘କେସି’’ଚ୍ଚାଦି। କଣ୍ହତ୍ତଂ କେସକ୍କୀନଂଯେୱ, ନ ମନସି, କଣ୍ହତ୍ତଗୁଣୋ ପାପତ୍ତଞ୍ଚ ସିଲିଟ୍ଠଂ। ୱଙ୍କତା ଭମୂନଂଯେୱ, ନ ଅଜ୍ଝାସଯେ, ୱଙ୍କତାନତତ୍ତଂ ସଠତ୍ତଞ୍ଚ ସିଲିଟ୍ଠଂ। ଅତିରତ୍ତତା ପାଣିପାଦାଧରାନଂଯେୱ, ନ ଚିତ୍ତେ, ଅତିରତ୍ତତାଗୁଣୋ ରାଗୋ ଚ ସିଲିସ୍ସତେ। ‘‘ମୁନିନ୍ଦସ୍ସା’’ତି ‘‘କଣ୍ହତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧନୀଯଂ। ନିଯମୱା ସିଲେସୋ କେସକ୍କୀନଂୱାତି ଅୱଧାରଣପ୍ପଯୋଗାତି।

୨୯୭।‘‘କେସକ୍କୀନ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ କଣ୍ହତ୍ତଂ କେସକ୍କୀନଂ ଏୱ ହୋତି, କଣ୍ହତ୍ତସଙ୍ଖତମକୁସଲଂ ନ ଚିତ୍ତେ। ୱଙ୍କତା ଭମୂନଂଯେୱ, ନଜ୍ଝାସଯେ। ଅତିରତ୍ତତା ପାଣିପାଦାଧରାନଂ ଏୱ, ନ କେସୁଚି ୱତ୍ଥୁସୁତି। ‘‘କେସକ୍କୀନଂୱା’’ତିଆଦୀସୁ ନିଯମସଙ୍ଖାତଅୱଧାରଣପଦସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା କଣ୍ହଭାୱେନ ସଦ୍ଧିଂ ପାପତ୍ତସ୍ସ ଚ, ୱଙ୍କଗୁଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ସାଠେଯ୍ୟସ୍ସ ଚ, ରତ୍ତଗୁଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ରାଗସ୍ସ ଚ ସିଲିଟ୍ଠତ୍ତା ଅଯଂ ନିଯମୱନ୍ତସିଲେସୋ ନାମ। କେସାନି ଚ ଅକ୍କୀନି ଚେତି ଚ, କଣ୍ହସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ, ୱଙ୍କସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ, ପାଣଯୋ ଚ ପାଦାନି ଚ ଅଧରାନି ଚାତି ଚ, ଅତିରତ୍ତସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ନିଯମକ୍ଖେପସିଲେସ

୨୯୮।

ପାଣିପାଦାଧରେସ୍ୱେୱ, ସାରାଗୋ ତୱ ଦିସ୍ସତି;

ଦିସ୍ସତେ ସୋ’ଯ’ମଥ ୱା, ନାଥ ସାଧୁଗୁଣେସ୍ୱପି।

୨୯୮।‘‘ପାଣି’’ଚ୍ଚାଦି। ନାଥ ତୱ ପାଣିପାଦାଧରେସ୍ୱେୱ ସାରାଗୋ ସୋଭନୋ ରତ୍ତୱଣ୍ଣୋ ଦିସ୍ସତି, ନ ଚିତ୍ତେ, ସାରାଗୋ ରତ୍ତୱଣ୍ଣୋ ଛନ୍ଦରାଗୋ ଚାତି ସିଲିଟ୍ଠଂ। ଅଯଂ ନିଯମୋ ଅକ୍ଖିପ୍ପତେ। ଅଥ ୱା କଥଂ ନିଯମ୍ଯତେ, ଯତୋ ସୋ ଅଯଂ ସାରାଗୋ ସାଧୂନଂ ଗୁଣେସ୍ୱେୱ ୱିରାଗଲକ୍ଖଣୋ ଦିସ୍ସତେ

ଇତି। ତସ୍ମା କଥମଓଧାରୀଯତୀତି ନିଯମକ୍ଖେପଓଚନୋ ସିଲେସୋଯଂ।

୨୯୮।“ପାଣି”ଇଚ୍ଚାଦି। ହେ ନାଥ ତଓ ସାରାଗୋ ସୋଭନୋ ରତ୍ତଓଣ୍ଣୋ ପାଣିପାଦାଧରେସ୍ୱେଓ ଦିସ୍ସତି, ଚିତ୍ତେ ଲୋଭୋ ପନ ନ ଦିସ୍ସତି। ଅଥ ଓା ସୋ ଅଯଂ ସାରାଗୋ କତୁକମ୍ପତାକୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦଭୂତୋ ସାଧୁଗୁଣେସ୍ୱପି ସଜ୍ଜନାନଂ ସୀଲାଦିଗୁଣେସୁପି ଦିସ୍ସତି। “ଏଓା”ତି ଦସ୍ସିତନିଯମସ୍ସ ପଟିସେଧକେନ “ଅଥ ଓା”ତି ଓଚନେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ରତ୍ତଓଣ୍ଣସଙ୍ଖାତରାଗେନ ଲୋଭସ୍ସ ସିଲିଟ୍ଠତ୍ତା ଚ ଅଯଂ ନିଯମକ୍ଖେପଓଚନସିଲେସୋ। ସଂ ସୋଭନୋ ରାଗୋତି ଓିଗ୍ଗହୋ।

ଅଓିରୋଧିସିଲେସ

୨୯୯।

ସଲକ୍ଖଣୋ’ତିସୁଭଗୋ,

ତେଜସ୍ସୀ ନିଯତୋଦଯୋ;

ଲୋକେସୋ ଜିତସଂକ୍ଲେସୋ,

ଓିଭାତି ସମଣିସ୍ସରୋ।

୨୯୯।“ସଲକ୍ଖଣୋ”ଇଚ୍ଚାଦି। ସହ ଲକ୍ଖଣେନ ସସରୂପେନ ଦ୍ୱତ୍ତିଂ ସଓରପୁରିସଲକ୍ଖଣେନ ଓା ଓତ୍ତମାନୋ ସଲକ୍ଖଣୋ, ଚନ୍ଦୋ ମୁନିନ୍ଦୋ ଚ, ଅତିସୁଭଗୋ ସୋ ଚ, ତେଜସ୍ସୀ ସୂରିଯୋ ପଭାଓିସେସଯୁତ୍ତୋ ଚ, ନିଯତୋ ପତିଦିନମୁଦଯୋ ପଭାଲକ୍ଖଣୋ ଯସ୍ସ ସୋ ନିଯତୋଦଯୋ, ସୂରିଯୋ, ନିଯତୋ ଥିରୋ ଉଦଯୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ସମ୍ବୋଧିରୂପୋ ଯସ୍ସ ସୋ ନିଯତୋଦଯୋ, ମୁନିନ୍ଦୋ, ଲୋକେସୋ ବ୍ରହ୍ମା ମୁନିନ୍ଦୋ ଚ, ଜିତୋ ସଂକ୍ଲେସୋ ଝାନରତିଓସେନ କାଯଚିତ୍ତାବାଧୋ ଯେନ ସୋ, ବ୍ରହ୍ମା, ଜିତୋ ସଂକ୍ଲେସୋ ଦସଓିଧୋ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଲାଭା ଯେନ ସୋ। ସୋ ମଣୀନଂ ଇସ୍ସରୋ ଉପମଣି [ଉତ୍ତମମଣି (?)], ସମଣାନଂ ଇସ୍ସରୋ ମୁନିନ୍ଦୋ ଓିଭାତୀତି ଯୋଜ୍ଜଂ। ଅଯମଓିରୋଧିସିଲେସୋ ଲକ୍ଖଣସୁଭଗାଦୀନମୁଭଯତ୍ଥାପି ଅଚ୍ଚଓହିତତ୍ତା।

୨୯୯।“ସଲକ୍ଖଣୋ”ଇଚ୍ଚାଦି। ସଲକ୍ଖଣୋ ଲକ୍ଖଣେନ ସହିତୋ, ଅତିସୁଭଗୋ ଅତିସୁନ୍ଦରାଯ ଲକ୍ଖିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ, ନୋ ଚେ, ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣେହି ସହିତୋ ଅତିଓିଯ ସୋଭାଦୀହି ଯୁତ୍ତୋ, ତେଜସ୍ସୀ ଅନ୍ଧକାରଓିଧମନସଙ୍ଖତମହାନୁଭାଓେନ ଯୁତ୍ତୋ, ନିଯତୋଦଯୋ ପତିଦିନଂ ପୁବ୍ବଣ୍ହକାଲେ ନିଯମିତଗଗନୁଗ୍ଗମନୋ, ନୋ ଚେ, ନିରନ୍ତରପଓତ୍ତବୁଦ୍ଧତେଜସା ଯୁତ୍ତୋ ଥିରସବ୍ବଞ୍ଞୁପଦଓିସଙ୍ଖାତାଭିଓୁଦ୍ଧିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ, ଲୋକେସୋ ବ୍ରହ୍ମଭୂତୋ, ଜିତସଂକ୍ଲେସୋ ଝାନପୀତିଯା ଓିଜିତକାଯଚିତ୍ତଦରଥୋ, ନୋ ଚେ, ତିଲୋକସ୍ସ ଇସ୍ସରଭୂତୋ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନ ହତଦସଓିଧସଂକିଲେସୋ, ସମଣିସ୍ସରୋ ସୋ ଉତ୍ତମୋ ମଣି ଓିଭାତି ସୋଭତି, ନୋ ଚେ, ସମଣାନଂ ଇସ୍ସରୋ ଓିଭାତି ଦିବ୍ବତୀତି। “ସଲକ୍ଖଣୋ ସୁଭଗୋ”ଇଚ୍ଚାଦିକାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଦାନଂ ଅଓିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ଚ, ପଠମପାଦେ ଚନ୍ଦେନ ଦୁତିଯେ ସୂରିଯେନ ତତିଯେ ବ୍ରହ୍ମୁନା ଚତୁତ୍ଥେ ମଣିନା ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁପଦତ୍ଥସ୍ସ ସିଲିଟ୍ଠତ୍ତା ଚ ଅଯଂ ଅଓିରୋଧିସିଲେସୋ ନାମ। ସହ ଲକ୍ଖଣେନ ଓତ୍ତମାନୋତି ଚ, ଅତିସୋଭନୋ ଭଗୋ ସିରୀ ଓା ସିରୀକାମପଯତନାଦିକୋ ଓା ଅସ୍ସାତି ଚ, ତେଜୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଚ, ନିଯତୋ ଉଦଯୋ ଅସ୍ସେତି ଚ, ଲୋକସ୍ସ ଇସୋ ଇସ୍ସରୋତି ଚ, ଜିତୋ ସଂକ୍ଲେସୋ ଯେନେତି ଚ, ମଣୀନଂ ସମଣାନଂ ଓା ଇସ୍ସରୋତି ଚ ଓାକ୍ୟଂ।

ଓିରୋଧିସିଲେସ

୩୦୦।

ଅସମୋପି ସମୋ ଲୋକେ,

ଲୋକେସୋପି ନରୁତ୍ତମୋ;

ସଦୟୋପ୍ପ’ଦୟୋ ପାପେ,

ଚିତ୍ତା’ୟଂ ମୁନିନୋ ଗତି।

୩୦୦।‘‘ଅସମୋପି’’ଚ୍ଚାଦି। ନତ୍ଥି ସମୋ ରାଜଗୁଣାଦୀହି ଅସ୍ସାତି ଅସମୋ, କୋଚି ରାଜାଦି, ‘‘ଅସମୋ’’ତି ଲୋକେକସିଖାମଣିଭାୱେନ ମୁନି। ତତ୍ଥ ଯଦା ଅସମୋ ରାଜାଦି, ତଦା ଲୋକେ ସମୋତି ୱିରୁଦ୍ଧଂ ଅସମତ୍ତା ତସ୍ସ। ଅପିସଦ୍ଦୋ ୱିରୋଧଂ ଜୋତେତି। ପକ୍ଖନ୍ତରେ ତ୍ୱୱିରୁଦ୍ଧଂ, ଲୋକେ ଦେୱଦତ୍ତାଦୀନଂ ୱିରୋଧିସତ୍ତାନଂ ରାହୁଲାଦୀନଂ ଅୱିରୋଧିସତ୍ତାନଞ୍ଚ ସମତ୍ତା, ତତୋୟେୱାୟଂ ୱିରୋଧାଭାସାନଞ୍ଚସା ୱିରୋଧୋୟେୱ। ଲୋକେସୋ ବ୍ରହ୍ମା ମୁନି ଚ। ତତ୍ଥ ‘‘ବ୍ରହ୍ମା ନରୁତ୍ତମୋ’’ତି ୱିରୁଦ୍ଧଂ ଦିବ୍ବୟୋନିତ୍ତା ତସ୍ସ। ପକ୍ଖନ୍ତରେ ତ୍ୱବ୍ବାଘାତୋ ଉତ୍ତମନରତ୍ତା ତସ୍ସ। ଦୟୋ ଦାନଂ, ସହ ଦୟେନାତି ସଦୟୋ, କୋଚି ପୁରିସୋ। ସହ ଦୟାୟ ୱତ୍ତତୀତି ସଦୟୋ, ମୁନି। ତତ୍ଥ ପୁରିସୋ ଦାୟକୋ ପାପେ ଜନେ କଥମଦୟୋତି ୱିରୁଜ୍ଝତି। ମୁନି ପାପେ ରାଗାଦିକେ ଅଦୟୋତି ୱିରୁଜ୍ଝତି। ତସ୍ମା ମୁନିନୋ ଅୟଂ ଯଥାୱୁତ୍ତା ଗତି ପୱତ୍ତି ଚିତ୍ତା ଅବ୍ଭୁତାତି ଅୟଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱିରୋଧିସିଲେସୋ ଉଦାହଟୋ।

୩୦୦।‘‘ଅସମୋ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଅସମୋପି ଅତୁଲ୍ୟୋପି କୋଚି ରାଜାଦିକୋ ଲୋକେ ସମୋ ତୁଲ୍ୟୋ, ନୋ ଚେ, ସଦିସପୁଗ୍ଗଲରହିତୋ ଏୱ ରାହୁଲଭଦ୍ରଦେୱଦତ୍ତାଦିସବ୍ବଲୋକେ ଅନୁନୟପଟିଘାଭାୱେନ ସମୋ ହୋତି। ଲୋକେସୋପି ବ୍ରହ୍ମଭୂତୋପି ନରୁତ୍ତମୋ ନରୱରୋ ହୋତି, ନୋ ଚେ, ସକଲଲୋକାଧିପତି ହୁତ୍ୱା ଏୱ ନରୁତ୍ତମୋ। ସଦୟୋପି ଯାଚକେସୁ ଦୟସଙ୍ଖାତେନ ଦାନେନ ଯୁତ୍ତୋପି ପାପେ ପାପିଟ୍ଠେ ଅଦୟୋ ଦାନରହିତୋ, ନୋ ଚେ, ଦୟାସହିତୋ ଏୱ ଅକୁସଲେ ନିଦ୍ଦୟୋ। ମୁନିନୋ ଅୟଂ ଗତି ପୱତ୍ତି ଚିତ୍ତା ୱିଚିତ୍ତାତି ରାଜାଦିନୋ ଅସମସମତା ଚ, ବ୍ରହ୍ମା ହୁତ୍ୱା ଉତ୍ତମନରଭାୱୋ ଚ, ଦାନସହିତସ୍ସ କସ୍ସଚି ପୁରିସସ୍ସ ଦାନରହିତଭାୱୋ ଚ ୱିରୁଦ୍ଧୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ରାଜବ୍ରହ୍ମପୁରିସେହି ମୁନିନୋ ସିଲିଟ୍ଠତ୍ତା ଅୟଂ ୱିରୋଧିସିଲେସୋ ନାମ। ପୁବ୍ବପୁବ୍ବପକ୍ଖେ ୱିରୋଧୋ ଅପରାପରପକ୍ଖେହି ନିରାକତୋ ହୋତି। ପୁବ୍ବପକ୍ଖେ ଅପିସଦ୍ଦୋ ୱିରୋଧଂ ଜୋତେତି, ଅପରପକ୍ଖେ ଅୱଧାରଣନ୍ତି। ନତ୍ଥି ସମୋ ଯସ୍ସେତି ଚ, ନରୋ ଚ ସୋ ଉତ୍ତମୋ ଚେତି ଚ, ସହ ଦୟେନ ଦୟାୟ ୱା ୱତ୍ତମାନୋତି ଚ, ନତ୍ଥି ଦୟୋ ଦୟା ୱା ଅସ୍ସେତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଓଚିତ୍ୟସମ୍ପୋସକପଦସିଲେସ

୩୦୧।

ସଂସାରଦୁକ୍ଖୋପହତା-ୱନତା ଜନତା ତ୍ୱୟି;

ସୁଖ’ମିଚ୍ଛିତ’ମଚ୍ଚନ୍ତଂ, ଅମତନ୍ଦଦ ୱିନ୍ଦତି।

୩୦୧। ଉଦାହରତି ‘‘ସଂସାରେ’’ଚ୍ଚାଦି। ସଂସାରୋ ଅବ୍ବୋଚ୍ଛିନ୍ନଂ ୱତ୍ତମାନା ଖନ୍ଧପଟିପାଟିୟେୱ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖମତ୍ତାଦିନା, ତେନ ଉପହତା ପହଟା ଜନତା, ଅମତଂ ସୁଖଂ ଅମତଂ ୱା ନିବ୍ବାନଂ ଦଦାତୀତି ଅମତନ୍ଦଦାତି ଆମନ୍ତନଂ, ତ୍ୱୟି ଅୱନତା ପଣାମୱସେନ ଇଚ୍ଛିତମତିମତଂ ଦୁକ୍ଖାପଗମନିବ୍ବତ୍ତଂ କାୟିକଂ ଚେତସିକଞ୍ଚ ସୁଖଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ୱିନ୍ଦତି ପଟିଲଭତୀତି। ଏତ୍ଥ ଅମତଂ ସୁଧା ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ, ଅମତନ୍ଦଦୋ ଦୁକ୍ଖୋପହତେ ସୁଖୟତୀତି ଉଚିତନ୍ତି ‘‘ଅମତଂ ଦଦାତୀ’’ତି ପଦମଧିଗତେ ୱତ୍ଥୁନି ଓଚିତ୍ୟଂ ସମ୍ପୋସୟତୀତି ଓଚିତ୍ୟସମ୍ପୋସକୋ ପଦସିଲେସୋୟଂ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ‘‘ସୁଗନ୍ଧିସୋଭାସମ୍ବନ୍ଧୀ’’ତ୍ୟାଦ୍ୟୁପମାସିଲେସାଦୟୋ ସଙ୍ଗହିତାତି।

୩୦୧।‘‘ସଂସାର’’ଇଚ୍ଚାଦି। ସଂସାରଦୁକ୍ଖୋପହତା ଖନ୍ଧଧାତୁଆୟତନାନଂ ନିରନ୍ତରପୱତ୍ତିସଙ୍ଖାତେନ ଦୁକ୍ଖେନ ଉପହତା ଜନତା, ଅମତନ୍ଦଦ ହେ ସୁଧାଦାୟକ ନୋ ଚେ, ନିବ୍ବାନଦାୟକ ତଥାଗତ ତ୍ୱୟି ଅୱନତା ପଣମନୱସେନ ଓନତା ଇଚ୍ଛିତଂ ଅଭିମତଂ ସୁଖଂ କାୟିକଚେତସିକସୁଖଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅତିସୟେନ ୱିନ୍ଦତି ସେୱତୀତି। ଅମତଦାୟକା ଦୁକ୍ଖିତେ ସୁଖିତେ କରୋନ୍ତୀତି ଇଦଂ ଉଚିତମେୱେତି ଉଭୟତ୍ଥସ୍ସାପି ୱାଚକଂ ‘‘ଅମତଂ ଦଦାତୀ’’ତି ପଦଂ ତାଦିସଜନସ୍ସ ସୁଖଦାନେ ଓଚିତ୍ୟଂ ପୋସେତୀତି ଅୟଂ ଓଚିତ୍ୟସମ୍ପୋସକପଦସିଲେସୋ। ସଂସାରୋୟେୱ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଚ, ତେନ ଉପହତାତି ଚ, ଅମତଂ ସୁଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ୱା ଦଦାତୀତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୩୦୨।

ଗୁଣଯୁତ୍ତେହି ୱତ୍ଥୂହି, ସମଂ କତ୍ୱାନ କସ୍ସଚି;

ସଂକିତ୍ତନଂ ଭୱତି ଯଂ, ସା ମତା ତୁଲ୍ୟଯୋଗିତା।

୩୦୨। ତୁଲ୍ୟଯୋଗିତଂ ଯୋଜଯତି ''ଗୁଣେ''ଚ୍ଚାଦିନା। ଗୁଣୋ ଧମ୍ମୋ ସାଧୁ ଅସାଧୁ ୱା, ତେନ ଯୁତ୍ତେହି ୱତ୍ଥୂହି ସହ ସମଂ କତ୍ୱାନ ୱତ୍ଥୁତୋ ଅସାମ୍ୟେପି ତଥାଭାୱମାରୋପ୍ୟ କସ୍ସଚି ପୁରିସାଦିନୋ ଥୁତିନିନ୍ଦତ୍ଥଂ ଯଂ କିତ୍ତନମାଖ୍ୟାନଂ, ସା ତୁଲ୍ୟଲକ୍ଖଣା ତୁଲ୍ୟଯୋଗିତା ମତା, ୱତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତେନ ଗୁଣେନ ତାଦିସାନଂ ତୁଲ୍ୟଯୋଗିତାପଟିପାଦନତୋ ତଦନ୍ୱିଯେନ ତୁଲ୍ୟଯୋଗିତା ତଥା ଦ୍ୱିଧା ୱତ୍ତତି।

୩୦୨। ଇଦାନି ତୁଲ୍ୟଯୋଗିତାଲଙ୍କାରଂ ଦସ୍ସେତି ''ଗୁଣଯୁତ୍ତେହି''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଗୁଣଯୁତ୍ତେହି ସୁନ୍ଦରାସୁନ୍ଦରେହି ଯେହି କେହିଚି ଗୁଣେହି ଯୁତ୍ତେହି ୱତ୍ଥୂହି, ସମଂ କତ୍ୱାନ ତତ୍ୱତୋ ଅସମାନେସୁପି ସମାନତ୍ତବୁଦ୍ଧିଯା ଆରୋପନଂ କତ୍ୱା, କସ୍ସଚି ପୁରିସାଦିନୋ ଥୁତିଂ ନିନ୍ଦଂ ୱା ନିସ୍ସାଯ ଯଂ ସଂକିତ୍ତନଂ ଗୁଣାଗୁଣକଥନଂ ଭୱତି, ସା ତୁଲ୍ୟଯୋଗିତାତି ମତାତି। ଗୁଣେହି ଯୁଜ୍ଜାତି ଚ, ତୁଲ୍ୟେନ ଗୁଣେନ ସହ ଯୋଗୋତି ଚ, ସୋ ଏତେସଂ ରଂସିମାଲୀଭଗୱନ୍ତାଦୀନମତ୍ଥୀତି ଚ, ତେସଂ ଭାୱୋ ତୁଲ୍ୟଗୁଣସମ୍ବନ୍ଧୋତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ଏତ୍ଥ ତୁଲ୍ୟଗୁଣଯୁତ୍ତପଦତ୍ଥାନଂ ତଗ୍ଗୁଣସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ତୁଲ୍ୟଯୋଗିତାଭାୱତୋ ତପ୍ପଟିପାଦକୋ ଉତ୍ତିୱିସେସୋ ତଦନ୍ୱିଯେନ ତୁଲ୍ୟଯୋଗିତାତି ଞେଯ୍ୟା।

୩୦୩।

ସମ୍ପତ୍ତସମ୍ମଦୋ ଲୋକୋ,

ସମ୍ପତ୍ତାଲୋକସମ୍ପଦୋ;

ଉଭୋହି ରଂସିମାଲୀ ଚ,

ଭଗୱା ଚ ତମୋନୁଦୋ।

୩୦୩। ଉଦାହରତି ''ସମ୍ପତ୍ତେ''ଚ୍ଚାଦି। ତମଂ ନୁଦତୀତି ତମୋନୁଦୋ। ରଂସିମାଲୀ ସୂରିଯୋ ଚ, ଅଥ ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଚାତି ଉଭୋହି କରଣଭୂତେହି ହେତୁଭୂତେହି ୱା ଲୋକୋ ସତ୍ତଲୋକୋ, ସମ୍ପତ୍ତୋ ସମ୍ମଦୋ ପୀତି ଯେନ ତଥାୱିଧୋ ଚ, ସମ୍ପତ୍ତୋ ଆଲୋକସ୍ସ ସମ୍ପଦା ଯେନ ତଥାୱିଧୋ ଚାପୀତି। ଏତ୍ଥ ପୀତିଦାନାଦିଗୁଣଯୁତ୍ତେନ ରଂସିମାଲିନା ସମଂ କତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଥୁତିୱସେନ କିତ୍ତନନ୍ତି ଲକ୍ଖଣଂ ଯୋଜନୀଯଂ।

୩୦୩। ଇଦାନି ଉଦାହରତି ''ସମ୍ପତ୍ତି''ଚ୍ଚାଦିନା। ତମୋନୁଦୋ ଅନ୍ଧକାରଂ ପହରନ୍ତୋ ରଂସିମାଲୀ ଚ ଭଗୱା ଚ ଉଭୋହି କରଣଭୂତେହି ହେତୁଭୂତେହି ୱା, ଲୋକୋ ସତ୍ତଲୋକୋ ସମ୍ପତ୍ତସମ୍ମଦୋ ପଟିଲଦ୍ଧପୀତିକୋ ଚ ସମ୍ପତ୍ତାଲୋକସମ୍ପଦା ଚ ହୋତୀତି। ଏତ୍ଥ ପୀତିଦାନାଲୋକକରଣସଙ୍ଖାତଗୁଣଯୁତ୍ତେନ ସୂରିଯେନ ତୁଲ୍ୟଂ କତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଥୁତିୱସେନ ଗୁଣକଥନଂ ହୋତି। ସମ୍ପତ୍ତୋ ସମ୍ମଦୋ ପୀତି ଯେନେତି ଚ, ଆଲୋକସ୍ସ ସମ୍ପଦାତି ଚ, ସମ୍ପତ୍ତା ଆଲୋକସମ୍ପଦା ଯେନେତି ଚ, ତମଂ ନୁଦତୀତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ। ଉଦାହରଣେ ଅଦସ୍ସିତେପି ଅସାଧୁଗୁଣଯୁତ୍ତେନ କେନଚି ୱତ୍ଥୁନା ସମଂ କତ୍ୱା କସ୍ସଚି କାତବ୍ବନିନ୍ଦାପି ଏୱମେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୩୦୪।

ଅତ୍ଥନ୍ତରଂ ସାଧଯତା, କିଞ୍ଚି ତଂସଦିସଂ ଫଲଂ;

ଦସ୍ସୀଯତେ ଅସନ୍ତଂ ୱା, ସନ୍ତଂ ୱା ତଂ ନିଦସ୍ସନଂ।

୩୦୪। ନିଦସ୍ସନଂ ପଦସ୍ସେତି ''ଅତ୍ଥନ୍ତର''ମିଚ୍ଚାଦିନା। ଅତ୍ଥନ୍ତରଂ ନିଦସ୍ସେତବ୍ବାପେକ୍ଖାଯ ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି ଉଚିତଂ କାରିଯଂ ସାଧଯତା କେନଚି ୱତ୍ଥୁନା ହେତୁଭୂତେନ, ତେନ ଅତ୍ଥନ୍ତରେନେୱ ସଦିସଂ ତୁଲ୍ୟଂ ଫଲଂ କିଞ୍ଚି ଅସନ୍ତଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ୱା ସନ୍ତଂ ଇଟ୍ଠଂ ୱା ଦସ୍ସୀଯତେ ପଟିପାଦୀଯତେ, ତଂ ଏୱଂଲକ୍ଖଣଂ ନିଦସ୍ସନଂ ସିଯା।

୩୦୪। ଇଦାନି ନିଦସ୍ସନାଲଙ୍କାରଂ ନିଦସ୍ସେତି ‘‘ଅତ୍ଥନ୍ତରି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଅତ୍ଥନ୍ତରଂ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଉଚିତକାରିଯସଙ୍ଖାତମଡ୍ଢଂ [ଉଚିତକିଚ୍ଚ… (କ।)]ସାଧଯତା ସାଧଯନ୍ତେନ କେନଚି ୱତ୍ଥୁନା ତଂସଦିସଂ ତେନ ଅତ୍ଥନ୍ତରେନ ସମାନଂ ଅସନ୍ତଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ୱା ସନ୍ତଂ ଇଟ୍ଠଂ ୱା କିଞ୍ଚି ଫଲଂ ଦସ୍ସୀଯତେ ୱତ୍ଥୁହି ପଟିପାଦୀଯତେ, ତଂ ତାଦିସଂ ଫଲଂ ନିଦସ୍ସନଂ ନାମାତି। ଅତ୍ଥୋ ଚ ସୋ ଅନ୍ତରୋ ଅଞ୍ଞୋ ଚାତି ଚ, ତେନ ଅତ୍ଥନ୍ତରେନ ସଦିସମିତି ଚ, ନିଦସ୍ସୀଯତେତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଅସନ୍ତଫଲନିଦସ୍ସନ

୩୦୫।

ଉଦଯା ସମଣିନ୍ଦସ୍ସ, ଯନ୍ତି ପାପା ପରାଭୱଂ;

ଧମ୍ମରାଜୱିରୁଦ୍ଧାନଂ, ସୂଚଯନ୍ତା[ଦୀପଯନ୍ତା (ସୀ।)]ଦୁରନ୍ତତଂ।

୩୦୫।‘‘ଉଦଯା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ସମଣିନ୍ଦସ୍ସ ମହାମୁନିନୋ ଉଦଯା ପାତୁଭାୱେନ ପାପା ଲୋଭାଦଯୋ ପରାଭୱଂ ନିଧନଂ ଯନ୍ତି, ପରାଭୱନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉଦଯପୁବ୍ବକେନ ପାପପରାଭୱନତ୍ଥନ୍ତରେନ ସଦିସଂ ଫଲଂ ନିଦସ୍ସେତି। କିଂ କରୋନ୍ତା? ଧମ୍ମରାଜା ଧମ୍ମାନପେତୋ ରାଜା, ମୁନିନ୍ଦୋ ଚାତି ସିଲିଟ୍ଠଂ, ତେନ ୱିରୁଦ୍ଧାନଂ, ଦୁଟ୍ଠୋ ୱିରୁଦ୍ଧୋ ଅନ୍ତୋ ଅୱସାନଂ ଯସ୍ସ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ, ତଂ ସୂଚଯନ୍ତାତି ଧମ୍ମରାଜୱିରୋଧହେତୁକଂ ଅସନ୍ତଫଲମେତଂ ନିଦସ୍ସନଂ ପରାଭୱସ୍ସାନିଟ୍ଠତ୍ତା।

୩୦୫। ଇଦାନି ଉଦାହରତି ‘‘ଉଦଯା’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ସମଣିନ୍ଦସ୍ସ ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ଉଦଯା ଲୋକେ ପାତୁଭାୱେନ ପାପା ଲୋଭାଦଯୋ ଧମ୍ମରାଜୱିରୁଦ୍ଧାନଂ ରାଜଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତରାଜୂହି, ଧମ୍ମାଧିପତିନା ମୁନିନ୍ଦେନ ୱା ୱିରୁଦ୍ଧାନଂ ଦୁରନ୍ତତଂ ଅନିଟ୍ଠାୱସାନତଂ ସୂଚଯନ୍ତା ପକାସେନ୍ତୋ ପରାଭୱଂ ପରିହାନିଂ ଯନ୍ତି ପାପୁଣନ୍ତୀତି। ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବଦ୍ଧେନ ଉଦଯପୁବ୍ବକୋ ପାପପରାଭୱନସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ଥନ୍ତରୋ ଦସ୍ସିତୋ, ଅପରଦ୍ଧେନ ତଂସଦିସୱିରୋଧହେତୁକଂ ଦୁରନ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ଅସନ୍ତଫଲଂ ଦସ୍ସେତି। ଧମ୍ମରାଜୱିରୋଧହେତୁକଂ ଅସନ୍ତଫଲମେତଂ ପରାଭୱସ୍ସାନିଟ୍ଠତ୍ତା। ସମଣାନମିନ୍ଦୋତି ଚ, ଧମ୍ମେନ ଯୁତ୍ତୋ ରାଜାତି ୱା ଧମ୍ମେସୁ ରାଜାତି ୱାତି ଚ, ତେନ ୱିରୁଦ୍ଧାତି ଚ, ଦୁଟ୍ଠୋ ୱିରୂପୋ ଅନ୍ତୋ ପରିଯୋସାନଂ ଯେସମିତି ଚ, ତେସଂ ଭାୱୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

ସନ୍ତଫଲନିଦସ୍ସନ

୩୦୬।

ସିରୋନିକ୍ଖିତ୍ତଚରଣୋ-

ଚ୍ଛରିଯାନ’ମ୍ବୁଜାନ’ଯଂ;

ପରମବ୍ଭୁତତଂ ଲୋକେ,

ୱିଞ୍ଞାପେତ’ତ୍ତନୋ ଜିନୋ।

୩୦୬।‘‘ସିରୋ’’ଚ୍ଚାଦି। ଅଚ୍ଛରିଯାନଂ ଭଗୱତୋ ଚରଣାରୱିନ୍ଦଦ୍ୱନ୍ଦସମ୍ପଟିଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ପଥୱିଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ସମୁଗ୍ଗତାନମଚ୍ଛରିଯଗୁଣୋପେତାନମମ୍ବୁଜାନଂ ସିରସି ମତ୍ଥକେ ନିକ୍ଖିତ୍ତା ଚରଣା ଯେନ ସୋ ଜିନୋ। ଅମ୍ବୁଜୋପରିଚରଣନିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣେନତ୍ଥନ୍ତରେନ ସଦିସଂ ଫଲଂ ଦସ୍ସେତି। ଅତ୍ତନୋ ପରମଚ୍ଛରିଯଭାୱଂ ୱିଞ୍ଞାପେତି। ସନ୍ତଫଲମିଦଂ ନିଦସ୍ସନଂ ଜିନବ୍ଭୁତତ୍ଥଦୀପନସ୍ସ ଇଟ୍ଠତ୍ତାତି।

୩୦୬।‘‘ସିରୋ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଅଯଂ ଜିନୋ ଅଚ୍ଛରିଯାନଂ ଅତ୍ତନୋ ପାଦପଟିଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ପଥୱିଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉଗ୍ଗତତ୍ତା ଅଚ୍ଛରାପହରଣଯୋଗ୍ଗାନଂ ଅମ୍ବୁଜାନଂ ସିରୋନିକ୍ଖିତ୍ତଚରଣୋ ମତ୍ଥକେ ଠପିତପାଦୋ ଲୋକେ ସତ୍ତଲୋକେ ଅତ୍ତନୋ ପରମବ୍ଭୁତତଂ ଅତିଅଚ୍ଛରିଯଗୁଣଂ ୱିଞ୍ଞାପେତି ଅୱବୋଧେତୀତି। ଏତ୍ଥ ଅଚ୍ଛରିଯପଦୁମାନଂ ମତ୍ଥକେ ଚରଣନିକ୍ଖେପସଙ୍ଖାତେନ ଅତ୍ଥନ୍ତରେନ ପରମବ୍ଭୁତତଂ ୱିଞ୍ଞାପେତୀତି ଅଯଂ ସଦିସସନ୍ତଫଲଂ ଜିନବ୍ଭୁତତ୍ଥଦୀପନସ୍ସ ଇଟ୍ଠତ୍ତା। ସିରସି ନିକ୍ଖିତ୍ତାନି ଚରଣାନି ଯେନେତି ଚ, ଅଚ୍ଛରଂ ଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘାତଂ ଅରହନ୍ତୀତି ଚ, ପରମୋ ଉତ୍ତମୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଗୁଣୋ ଅସ୍ସେତି ଚ, ତସ୍ସ

ଭାୱୋତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୩୦୭।

ୱିଭୂତିଯାମହନ୍ତତ୍ତଂ, ଅଧିପ୍ପାଯସ୍ସ ୱା ସିଯା;

ପରମୁକ୍କଂସତଂ ଯାତଂ, ତଂ ମହନ୍ତତ୍ତ'ମୀରିତଂ।

୩୦୭। ମହନ୍ତତ୍ତମୁପଦସ୍ସେତି ''ୱିଭୂତିଯା''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ୱିଭୂତିଯା ସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅଧିପ୍ପାଯସ୍ସ ୱା ଅଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ୱା ପରମୁକ୍କଂସତଂ ପରମାତିସଯଭାୱଂ ଯାତଂ ଉପଗତଂ ମହନ୍ତତ୍ତଂ ନାମ ଈରିତଂ କଥିତଂ।

୩୦୭। ଇଦାନି ମହନ୍ତତ୍ତାଲଙ୍କାରଂ ଦସ୍ସେତି ''ୱିଭୂତି'' ଇଚ୍ଚାଦିନା। ୱିଭୂତିଯା ସମ୍ପତ୍ତିଯା ୱା ଅଧିପ୍ପାଯସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ୱା ପରମୁକ୍କଂସତଂ ଅତ୍ଯୁକ୍କଂସଭାୱଂ ଯାତଂ ଯଂ ମହନ୍ତତ୍ତଂ ସିଯା, ତଂ ମହନ୍ତତ୍ତମିତି ଈରିତନ୍ତି। ମହତୋ ଭାୱୋତି ଚ, ପରମୋ ଉକ୍କଂସୋ ଅତିସଯୋ ଯସ୍ସେତି ଚ, ତସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

ୱିଭୂତିମହନ୍ତତ୍ତ

୩୦୮।

କିରୀଟରତନଚ୍ଛାଯା-ନୁୱିଦ୍ଧାତପୱାରଣୋ;

ପୁରା ପରଂ ସିରିଂ ୱିନ୍ଦି, ବୋଧିସତ୍ତୋ'ଭିନିକ୍ଖମା।

୩୦୮। ଉଦାହରତି ''କିରୀଟେ''ଚ୍ଚାଦି। ଅଭିନିକ୍ଖମା ପୁରା ପୁବ୍ବେ ବୋଧିସତ୍ତୋ ମାଯାଦେୱିଯା ପୁତ୍ତୋ ପରମୁକ୍କଟ୍ଠଂ ଅନାଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ସିରିଂ ୱିଭୂତିଂ ୱିନ୍ଦି ପଟିଲଭି। କୀଦିସୋ? କିରୀଟେ ମକୁଟେ ରତନାନଂ ଛାଯାହି ସୋଭାହି ଅନୁୱିଦ୍ଧୋ ଛୁରିତୋ ଆତପୱାରଣୋ ସେତଚ୍ଛତ୍ତଂ ଯସ୍ସ ସୋ ତାଦିସୋତି ୱିଭୂତିଯା ମହନ୍ତତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଆତପୱାରଣୋ ରତନଚ୍ଛାଯାନୁୱିଦ୍ଧୋ''ତି।

୩୦୮। ଇଦାନି ଉଦାହରତି ''କିରୀଟ''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ବୋଧିସତ୍ତୋ ଅନ୍ତିମଜାତିଯଂ ମହାବୋଧିସତ୍ତୋ ଅଭିନିକ୍ଖମା ଅଭିନିକ୍ଖମନତୋ ପୁରା ପୁବ୍ବେ କିରୀଟରତନଚ୍ଛାଯାନୁୱିଦ୍ଧାତପୱାରଣୋ ମୋଲିରତନରଂସୀହି ରଞ୍ଜିତସେତଚ୍ଛତ୍ତୋ ପରମୁକ୍କଟ୍ଠଂ ସିରିଂ ୱିଭୂତିଂ ୱିନ୍ଦି ଅନୁଭୱୀତି। ଏତ୍ଥ ମୋଲିରତନକନ୍ତିଯା ସେତଚ୍ଛତ୍ତସ୍ସ ଓୱିଦ୍ଧଭାୱକଥନେନ ୱିଭୂତିଯା ମହନ୍ତତ୍ତଂ ହୋତି। କିରୀଟେ ରତନାନୀତି ଚ, ତେସଂ ଛାଯାଯୋତି ଚ, ତାହି ଅନୁୱିଦ୍ଧୋ ଛୁରିତୋ ଆତପୱାରଣୋ ଯସ୍ସେତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

ଅଧିପ୍ପାଯମହନ୍ତତ୍ତ

୩୦୯।

ସତ୍ତୋ ସମ୍ବୋଧିଯଂ ବୋଧି-

ସତ୍ତୋ ସତ୍ତହିତାଯ ସୋ;

ହିତ୍ୱା ସ୍ନେହରସାବଦ୍ଧ-

ମପି ରାହୁଲମାତରଂ।

୩୦୯।''ସତ୍ତୋ''ଇଚ୍ଚାଦି। ସ୍ନେହେନ ପିଯଭାୱେନ ଜାତେନ ରସେନ ରାଗେନ ଆବଦ୍ଧମତ୍ତନି ରାହୁଲମାତରଂ ବିମ୍ବାଦେୱିମ୍ପି, କିମୁତଞ୍ଞଂ

ଯୁୱତିଜନଂ, ହିତ୍ୱା ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଅନାସତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ସତ୍ତାନଂ ହିତାଯ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରାଯ ୱଡ୍ଢିଯା ବୋଧିସତ୍ତୋ ସିଦ୍ଧତ୍ଥୋ ସମ୍ବୋଧିଯଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେଯେୱ ସତ୍ତୋ ଆସତ୍ତୋ, ତତ୍ଥେୱ ଲଗ୍ଗୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ମହନ୍ତୱମୁକ୍କଟ୍ଠଂ ତାଦିସୱନିତାରତନାନାସଙ୍ଗନଲକ୍ଖଣମାଲକ୍ଖୀଯତୀତି।

୩୦୯।‘‘ସତ୍ତୋ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ସୋ ବୋଧିସତ୍ତୋ ସ୍ନେହରସାବଦ୍ଧଂ ପିଯଭାୱସଙ୍ଖାତରାଗେନ ଆବଦ୍ଧଂ ରାହୁଲମାତରଂ ଅପି ବିମ୍ବାଦେୱିମ୍ପି ହିତ୍ୱା ସଉହିତାଯ ସତ୍ତାନଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରତ୍ଥାଯ ସମ୍ବୋଧିଯଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେଯେୱ ସତ୍ତୋ ଲଗ୍ଗୋତି। ତାଦିସୈତ୍ଥିରତନେପି ଅଲଗ୍ଗତାକଥନେନ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଉକ୍କଟ୍ଠାସଯମହନ୍ତତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସଜ୍ଜା ବୁଜ୍ଝତି ଏତାଯାତି ଚ, ବୋଧିଯଂ ସତ୍ତୋ ଲଗ୍ଗୋତି ଚ, ସତ୍ତାନଂ ହିତମିତି ଚ, ସ୍ନେହେନ ପିଯଭାୱେନ ଜାତୋ ରସୋ ରାଗୋତି ଚ, ତେନ ଆବଦ୍ଧାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୩୧୦।

ଗୋପେତ୍ୱା ୱଣ୍ଣନୀଯଂ ଯଂ,

କିଞ୍ଚି ଦସ୍ସୀଯତେ ପରଂ;

ଅସମଂ ୱା ସମଂ ତସ୍ସ,

ଯଦି ସା ୱଞ୍ଚନା ମତା।

୩୧୦। ୱଞ୍ଚନଂ ୱଦତି ‘‘ଗୋପେତ୍ୱା’’ଇଚ୍ଚାଦିନା, ୱଣ୍ଣନୀଯଂ କିଞ୍ଚି ୱତ୍ଥୁଂ ଗୋପେତ୍ୱା ନିରଂକତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣନୀଯସ୍ସ ଅସମଂ ୱିସମଂ ୱିସଦିସଂ ପରମଞ୍ଞଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ୱତ୍ଥୁ ଯଦି ଦସ୍ସୀଯତେ କୱିନାତି ଅନୁୱଦିତ୍ୱା ସା ୱଞ୍ଚନା ମତାତି ୱିଧୀଯତେ।

୩୧୦। ଇଦାନି ୱଞ୍ଚନାଲଙ୍କାରଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଗୋପେତ୍ୱା’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ୱଣ୍ଣନୀଯଂ କିଞ୍ଚି ୱତ୍ଥୁଂ ଗୋପେତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣନୀଯସ୍ସ ସମଂ ସଦିସଂ ୱା ଅସମଂ ୱିସଦିସଂ ୱା ପରଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ୱତ୍ଥୁ ଯଦି ଦସ୍ସୀଯତେ କୱିନା, ସା ୱଞ୍ଚନାଇତି ମତାତି। ୱଞ୍ଚେତି ୱଣ୍ଣନୀଯଂ ଏତାଯ ୱୁତ୍ତିଯାତି ୱାକ୍ୟଂ।

ଅସମୱଞ୍ଚନା

୩୧୧।

ପୁରତୋ ନ ସହସ୍ସେସୁ,

ନ ପଞ୍ଚେସୁ ଚ ତାଦିନୋ;

ମାରୋ ପରେସୁ ତସ୍ସେ’ସଂ,

ସହସ୍ସଂ ଦସୱଡ୍ଢିତଂ।

୩୧୧। ଉଦାହରତି ‘‘ପୁରତୋ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ମାରୋ କାମୋ ତାଦିନୋ ଲୋଭାଦୀସୁ ତାଦିସତ୍ତା ମୁନିନୋ ପୁରତୋ ସମ୍ମୁଖେ ସହସ୍ସଂ ଇସୱୋ ଅସ୍ସାତି ସହସ୍ସେସୁ ଚ ନ ହୋତି। ପଞ୍ଚ ଇସୱୋ ଅସ୍ସାତି ପଞ୍ଚେସୁ ଚ ନ ହୋତୀତି ୱଣ୍ଣନୀଯୋ ମାରୋତ୍ର ଗୋପ୍ପତେ। ତସ୍ସ ଯୋ ତିଭୁୱନଂ ଜଯୀ। ପରେସୁ ଅଞ୍ଞସତ୍ତେସୁ ସରାଗେସୁ ଏସମିସୂନଂ ଦସୱଡ୍ଢିତଂ ଦସହି ଗୁଣିତଂ ସହସ୍ସଂ, କଥମଞ୍ଞଥାଭୁୱନତ୍ତଯଂ ଜଯେଯ୍ୟାତି ମାରଂ ଗୋପେତ୍ୱା ଦସସହସ୍ସୋପଲକ୍ଖିତୱତ୍ଥନ୍ତରସ୍ସ ଦସ୍ସିତତ୍ତା ଅସମୱଞ୍ଚନାଯଂ।

୩୧୧। ଇଦାନି ଉଦାହରତି ‘‘ପୁରତୋ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ମାରୋ ତାଦିନୋ ଲାଭାଲାଭାଦୀସୁ ଅୱିକାରିନୋ ତଥାଗତସ୍ସ ପୁରତୋ ଅଭିମୁଖେ ସହସ୍ସେସୁ ଚ ସହସ୍ସସରୋପି ନ ହୋତି, ପଞ୍ଚେସୁ ପଞ୍ଚ ଇସୁ ଚ ତାଦିସେ ଠପେତ୍ୱା ପଞ୍ଚ ଇସୁ ନ ହୋତି। ପରେସୁ ସୁଗତସମ୍ମୁଖେ ଈଦିସେସୁପି ଅଞ୍ଞେସୁ ସଂକିଲେସେସୁ ତସ୍ସ ତିଲୋକଜେତୁନୋ ମାରସ୍ସ ଏସଂ ସରାନଂ ଦସୱଡ୍ଢିତଂ ଦସଗଣନାଯ ୱଡ୍ଢିତଂ ସହସ୍ସଂ ହୋତି ଦସସହସ୍ସଂ ହୋତୀତି। ୱଣ୍ଣନୀଯଂ ମାରଂ ଗୋପେତ୍ୱା ଦସସହସ୍ସସଙ୍ଖ୍ୟାହି ଗଣିତସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସରସଙ୍ଖାତୱତ୍ଥୁନୋ ଦସ୍ସିତତ୍ତା ଅଯଂ ଅସମୱଞ୍ଚନା ନାମ। ସହସ୍ସଂ ଇସୱୋ ଅସ୍ସେତି ଚ,

ପଞ୍ଚ ଇସଓ୍ୱୋ ଅସ୍ସେତି ଚ, ଦସହି ଓ୍ୱଡ୍ଢିତନ୍ତି ଚ ଓ୍ୱାକ୍ଯଂ।

ସମଓ୍ୱଞ୍ଜନା

୩୧୨।

ଓ୍ୱିଓ୍ୱାଦ’ମନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ,

ମୁନିନ୍ଦଓ୍ୱଦନିନ୍ଦୁନା;

ସମ୍ପୁଣ୍ଣୋ ଚନ୍ଦିମା ନା’ଯଂ;

ଛଓ୍ୱ’ମେତଂ ମନୋଭୁନୋ।

୩୧୨।‘‘ଓ୍ୱିଓ୍ୱାଦ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ମନୋଭୁନୋତି କାମସ୍ସ। ସମଓ୍ୱଞ୍ଜନାଯଂ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦଂ ନିରଂକଢ୍ୱା ଛଓ୍ୱସ୍ସ ଦସ୍ସିତତ୍ତା।

୩୧୨।‘‘ଓ୍ୱିଓ୍ୱାଦ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନ୍ଦଓ୍ୱଦନିନ୍ଦୁନା ସବ୍ବଞ୍ଞୁନୋ ମୁଖଚନ୍ଦେନ ଓ୍ୱିଓ୍ୱାଦଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ସମ୍ପୁଣ୍ଣୋ ଅଯଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖୋ ଚନ୍ଦିମା ନ ହୋତି। କିଞ୍ଚରହି ଏତଂ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲଂ ମନୋଭୁନୋ ଅନଙ୍ଗସ୍ସ ଉବ୍ଭୂତିଯଂ ଛତ୍ତଂ ସମୁସ୍ସିତସେତଚ୍ଛତ୍ତନ୍ତି। ଓ୍ୱଣ୍ଣନୀଯଂ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲଂ ଠପେତ୍ୱା ତତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଚନ୍ଦସଦିସସ୍ସ ଛଓ୍ୱସ୍ସ ଦସ୍ସିତତ୍ତା ଅଯଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତି ସମଓ୍ୱଞ୍ଜନା ନାମ। ମୁନୀନଂ ଇନ୍ଦୋତି ଚ, ତସ୍ସ ଓ୍ୱଦନମିତି ଚ, ଇନ୍ଦୁସଦିସୋ ଇନ୍ଦୁ, ମୁନିନ୍ଦଓ୍ୱଦନମେଓ୍ୱ ଇନ୍ଦୂତି ଚ, ସମନ୍ତତୋ ପୁଣ୍ଣୋତି ଚ, ମନସି ଭୂତୋତି ଚ ଓ୍ୱିଗ୍ଗହୋ।

୩୧୩।

ପରାନୁଓ୍ୱତ୍ତନାଦୀହି, ନିବ୍ବିନ୍ଦେନି’ହ ଯା କତା;

ଥୁତିର’ପ୍ପକତେ ସା’ଯଂ, ସିଯା ଅପ୍ପକତତ୍ଥୁତି।

୩୧୩। ଅପ୍ପକତତ୍ଥୁତିଂ ପକାସେତି ‘‘ପରି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ପରେସଂ ଯେସଂ କେସଞ୍ଚି ଅନୁଓ୍ୱତ୍ତନଂ ସେଓ୍ୱା, ତମାଦି ଯେସଂ ତେହି ନିବ୍ବିନ୍ଦେନ ଓ୍ୱିରତ୍ତେନ ଅପ୍ପକତେ ଅସନ୍ନିହିତେ ବୁଦ୍ଧିଓ୍ୱିସଯେଯେଓ୍ୱ ଇହ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଓ୍ୱତ୍ଥୁମ୍ହି କତା ଯା ଥୁତି ସଂରାଧନଂ, ସାଯଂ ଅପ୍ପକତତ୍ଥୁତି ସିଯା।

୩୧୩। ଇଦାନି ଅପ୍ପକତତ୍ଥୁତିଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ପରାନୁ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ପରାନୁଓ୍ୱତ୍ତନାଦୀହି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅନୁଓ୍ୱତ୍ତନାଦୀହି ନିବ୍ବିନ୍ଦେନ ଉବ୍ବେଗଂ ପତ୍ତେନ ଅପ୍ପକତେ ଅନଧିଗତେ ବୁଦ୍ଧିଓ୍ୱିସଯେ ଏଓ୍ୱ ଇହ ଇମସ୍ମିଂ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଓ୍ୱତ୍ଥୁମ୍ହି କତା ଯା ଥୁତି ସଂରାଧନସଙ୍ଖାତା ପସଂସା ଅତ୍ଥି, ସା ଅଯଂ ଅପ୍ପକତତ୍ଥୁତି ନାମ ସିଯାତି। ପରେସମନୁଓ୍ୱତ୍ତନମିତି ଚ, ତଂ ଆଦି ଯେସଂ ପରପୀଠଆଦୀନମିତି ଚ, ନ ପକତୋତି ଚ, ରକାରୋ ସନ୍ଧିଜୋ, ଅପ୍ପକତେ କତା ଥୁତୀତି ଚ ଓ୍ୱାକ୍ଯଂ।

୩୧୪।

ସୁଖଂ ଜୀଓ୍ୱନ୍ତି ହରିଣା, ଓ୍ୱନେସ୍ୱ’ପରସେଓ୍ୱିନୋ;

ଅନାଯାସୋପଲାଭେହି, ଜଲଦବ୍ଭଙ୍କୁରାଦିଭି।

୩୧୪। ଉଦାହରତି ‘‘ସୁଖ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ଜଲେହି ଦବ୍ଭଙ୍କୁରେହି ଦବ୍ଭତିଣଗ୍ଗମେହି। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ତରୁପଲ୍ଲଓ୍ୱାଦୀହି। କୀଦିସେହି? ଅନାଯାସେନ ସେଓ୍ୱାପରିକ୍କେସାଦିନା ଓ୍ୱିନା ଉପଲାଭେହି ପାପୁଣିତବ୍ବେହି। ପରମଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି ନ ସେଓ୍ୱନ୍ତି ସୀଲେନେତି ଅପରସେଓ୍ୱିନୋ। ପରଚିତ୍ତାରାଧନବ୍ଯସନପରମ୍ମୁଖା ହରିଣା ଓ୍ୱନେସୁ ସୁଖଂ ନିରାକୁଲଂ ଜୀଓ୍ୱନ୍ତୀତି। ଏତ୍ଥ ରାଜାନୁଓ୍ୱତ୍ତନକ୍କେସନିବ୍ବିନ୍ଦେନ ସନ୍ନିହିତା ମିଗଓ୍ୱୁତ୍ତି ପସଂସିତାତି।

୩୧୪। ଇଦାନି ଉଦାହରତି ‘‘ସୁଖ’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ହରିଣା ମିଗା ଅପରସେୱିନୋ ୱୁତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାୟ ପରଂ ଅସେୱମାନା ଅନାୟାସୋପଲାଭେହି ପରପରିଗ୍ଗହାଭାୱତୋ ପରସେୱାପରିସ୍ସମଂ ୱିନା ଲବ୍ଭନୀୟେହି ଜଲଦଙ୍କୁରାଦିଭି ଉଦକଦଙ୍କୁରରୁକ୍ଖଲତାପଲ୍ଲୱାଦୀହି ୱନେସୁ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତାରଞ୍ଞେସୁ ସୁଖଂ ଜୀୱନ୍ତି ସୁଖଜୀୱନଂ କରୋନ୍ତୀତି। ଏତ୍ଥ ରାଜସେୱାବ୍ୟସନସ୍ସତେନ କେନଚି ଅନଧିଗତାପି ମିଗଜୀୱିକା ପସଂସିତା ହୋତି। ପରଂ ନ ସେୱନ୍ତି ସୀଲେନାତି ଚ, ଅଭାୱୋ ଆୟାସସ୍ସେତି ଚ, ତେନ ଉପଲଭିତବ୍ବାତି ଚ, ଦବ୍ବାନଂ ଅଙ୍କୁରାନୀତି ଚ, ଜଲଞ୍ଚ ଦବ୍ବଙ୍କୁରାନି ଚେତି ଚ, ତାନି ଆଦି ଯେସଂ ପଲ୍ଲୱାଦୀନମିତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୩୧୫।

ଉତ୍ତରଂ ଉତ୍ତରଂ ଯତ୍ଥ, ପୁବ୍ବପୁବ୍ବୱିସେସନଂ;

ସିୟା ଏକାୱଲୀ ସା’ଯଂ, ଦ୍ୱିଧା ୱିଧିନିସେଧତୋ।

୩୧୫। ଏକାୱଲିଂ କଥୟତି ‘‘ଉତ୍ତର’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ଯତ୍ଥ ୱୁତ୍ତିଯଂ ଉତ୍ତରଂ ଉତ୍ତରଂ ଉପରିଟ୍ଠାନମୁପରିଟ୍ଠାନଂ ପୁବ୍ବସ୍ସ ପୁବ୍ବସ୍ସ ୱିସେସନଂ ୱିଧିନିସେଧନୱସେନ ଏକାୱଲି ନାମ ସିୟା। ଅୟଂ ଏକାୱଲି ୱିଧିନିସେଧତୋ ୱିଧିୱସେନ ନିସେଧନୱସେନ ଚ ଦ୍ୱିଧା।

୩୧୫। ଇଦାନି ଏକାୱଲିଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଉତ୍ତର’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ଯତ୍ଥ ଉତ୍ତିଯଂ ଉତ୍ତରଂ ଉତ୍ତରଂ ଉପରୂପରିଭୱଂ ପଦଂ ପୁବ୍ବପୁବ୍ବୱିସେସନଂ ପୁବ୍ବପୁବ୍ବପଦସ୍ସ ୱିଧିନିସେଧନୱସେନ ୱିସେସନଂ ହୋତି, ସା ଏକାୱଲି ନାମ ସିୟା। ଅୟଂ ଏକାୱଲି ୱିଧିନିସେଧତୋ ୱିଧିନିସେଧୱସେନ ଦ୍ୱିଧା ହୋତୀତି। ଉତ୍ତରଂ ପୁବ୍ବନ୍ତି ଠାନୂପଚାରେନ ଠାନୀଭୂତଂ ପଦମେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ପୁବ୍ବସ୍ସ ପୁବ୍ବସ୍ସ ୱିସେସନମିତି ଚ, ଏକତୋ ଆୱଲିୟନ୍ତି ସଂୱଲିୟନ୍ତି ପଦାନି ଏତାୟାତି ଚ, ୱିଧିୱିଧାନଞ୍ଚ ନିସେଧୋ ପଟିସେଧୋ ଚାତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ। ଏତ୍ଥ ‘‘ଉତ୍ତରଂ ଉତ୍ତର’’ନ୍ତି ଚ ‘‘ପୁବ୍ବସ୍ସ ପୁବ୍ବସ୍ସ’’ଇତି ଚ କମେନ ୱିସେସନୱିସେସ୍ସଗୁଣେନ ଞ୍ଞାପନିଚ୍ଛାୟଂ ନିବ୍ବଚନଂ, ୱିସେସ୍ସଗୁଣଂ ଗମ୍ମମାନମେୱ।

ୱିଧିଏକାୱଲି

୩୧୬।

ପାଦା ନଖାଲିରୁଚିରା,

ନଖାଲୀ ରଂସିଭାସୁରା;

ରଂସୀ ତମୋପହାନେକ [...ପହାରେକ (ସୀ।)] -

ରସା ସୋଭନ୍ତି ସତ୍ଥୁନୋ।

୩୧୬। ଉଦାହରତି ‘‘ପାଦା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ସୁଗମ୍ମଂ। ଏତ୍ଥ ପାଦାଦୀନଂ ୱିସେସ୍ସାନଂ ନଖାଲିରୁଚିରତ୍ତାଦିୱିଧାନେନ ୱିସେସନେନ ୱିସେସିତବ୍ବତ୍ତା ଅୟଂ ୱିଧିଏକାୱଲି।

୩୧୬। ଇଦାନି ଉଦାହରତି ‘‘ପାଦା’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ସତ୍ଥୁନୋ ପାଦା ନଖାଲିରୁଚିରା ନଖପନ୍ତୀହି ମନୁଞ୍ଞା ନଖାଲୀ ନଖପନ୍ତିୟୋ ରଂସିଭାସୁରା ରଂସୀହି ଦିବ୍ବମାନା ରଂସୀ କନ୍ତିୟୋ ତମୋପହାନେକରସା ଅନ୍ଧକାରୱିଧମନେ ଅସହାୟକିଚ୍ଚା ହୁତ୍ୱା ସୋଭନ୍ତୀତି। ଏତ୍ଥ ପାଦାଦୀନଂ ପୁବ୍ବପଦାନଂ ନଖାଲିରୁଚିରତ୍ତାଦିୱିଧାୟକେହି ଉତ୍ତରୌତ୍ତରୱିସେସନେହି ୱିସେସିତତ୍ତା ଅୟଂ ୱିଧିଏକାୱଲି ନାମ। ନଖାନଂ ଆଲି ପାଠିଇତି ଚ, ନଖାଲୀହି ରୁଚିରାତି ଚ, ରଂସୀହି ଭାସୁରାତି ଚ, ତମସୋ ଅପହାରୋ ଅପହରଣମିତି ଚ, ସୋ ଏକୋ ରସୋ କିଚ୍ଚଂ ଏତାସଂ ରଂସୀନମିତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ନିସେଧଏକାୱଲି

୩୧୭।

ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ଯତୀ ନେୱ,

ସନ୍ତୋସୋ ନା’ଲଯାହତୋ;

ନା’ଲଯୋ ଯୋ ସଜନ୍ତୂନଂ,

ନା’ନନ୍ତବ୍ଯସନାୱହୋ।

୩୧୭।‘‘ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ଚତୁପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସୱସେନ ଯୋ କୋଚି ଯତି ନାମ ନେୱ ସିଯା। ଆଲଯେନ ତଣ୍ହାଯ ଆହତୋ ଚ ଯୋ, ସୋ ସନ୍ତୋସୋ ନାମ ନ ହୋତି। ଯୋ ଜନ୍ତୂନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅନନ୍ତବ୍ଯସନାୱହୋ ନ ହୋତି, ସୋ ଆଲଯୋ ନାମ ନ ଭୱତୀତି। ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠାଦୀନଂ ଯତିତ୍ତାଦିନିସେଧନୱସେନ ୱିସେସନାନଂ ପୱତ୍ତିଯା ନିସେଧଏକାୱଲି ଅଯଂ।

୩୧୭।‘‘ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ଚୀୱରାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଦସ୍ସିତଦ୍ୱାଦସୱିଧସନ୍ତୋସାନଂ ଅଞ୍ଞତରେନ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ଯତି ନ ଏୱ ଭିକ୍ଖୁ ନାମ ନ ହୋତି। ଆଲଯାହତୋ ତଣ୍ହାଯ ପହତୋ ସନ୍ତୋସୋ ନ ହୋତି। ଯୋ ଜନ୍ତୂନଂ ଅନନ୍ତବ୍ଯସନାୱହୋ ନ ଯୋ ସତ୍ତାନଂ ଅପରିଯନ୍ତପୀଠଆପାପକୋ ନ ହୋତି, ସୋ ଆଲଯୋ ନ ହୋତୀତି। ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠାଦୀନଂ ଯତିଭାୱାଦିପଟିସେଧୱସେନ ୱିସେସନାନଂ ପୱତ୍ତତ୍ତା ଅଯଂ ନିସେଧଏକାୱଲି ନାମ। ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠପଦଂ ଯତିସହିତସକଲସତ୍ତସମୁଦାଯସ୍ସ ସାଧାରଣଭାୱେନ ଠିତଂ, ଯତି ନ ଭୱତୀତି ଯତିତୋ ଅଞ୍ଞେସୁ ସକଲସତ୍ତସଙ୍ଖାତେସୁ ଅୱଯୱେସୁ ପତିଟ୍ଠାପନତୋ ‘‘ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ’’ତି ୱିସେସ୍ସୋ, ‘‘ଯତି ନେ’’ତି ଇଦଂ ୱିସେସନଂ। ସେସେସୁପି ୱିସେସନୱିସେସ୍ସତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତନିଯାମେନ ଯଥାରହଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ନ ସନ୍ତୁସ୍ସତୀତି ଚ, ଆଲଯେନ ହତୋତି ଚ, ନତ୍ଥି ଅନ୍ତୋ ଏତେସମିତି ଚ, ତାନି ଚ ତାନି ବ୍ଯସନାନି ଚେତି ଚ, ତାନି ଆୱହତୀତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

୩୧୮।

ଯହିଂ ଭୂସିଯଭୂସତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ତୁ ୱତ୍ଥୁନଂ;

ୱିନାୱ ସଦିସତ୍ତଂ ତଂ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିଭୂସନଂ।

୩୧୮। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମାହ ‘‘ଯହି’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ଯହିଂ ସଦିସତ୍ତଂ ୱିନା ଏୱ ୱତ୍ଥୂନଂ ପଦତ୍ଥାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଭୂସିଯଭୂସତ୍ତଂ, ତଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନାମ ୱିଭୂସନମଲଙ୍କାରୋତି।

୩୧୮। ଇଦାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାଲଙ୍କାରଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଯହି’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ଯହିଂ ଅଲଙ୍କାରେ ସଦିସତ୍ତଂ ୱିନା ଏୱ ୱତ୍ଥୂନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ତୁ ଭୂସିଯଭୂସତ୍ତଂ ଅଲଙ୍କାରିଯଅଲଙ୍କାରତ୍ତଂ ହୋତି, ତଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିଭୂସନଂ ହୋତୀତି। ଭୂସିଯଞ୍ଚ ଭୂସା ଚାତି ଚ, ତାସଂ ଭାୱୋତି ଚ, ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞଞ୍ଚେତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ‘‘ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଛଟ୍ଠୁନ୍ତଅସଙ୍ଖ୍ଯମବ୍ଯଯଂ, ସସଙ୍ଖ୍ଯେ ଚେତି ‘‘ଭୂସିଯଭୂସତ୍ତ’’ନ୍ତି ଇମସ୍ସ ୱିସେସନଂ କତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଅଲଙ୍କାରିଯମପେକ୍ଖାଯ ଅଲଙ୍କାରୱତ୍ଥୁ ଚ, ତମପେକ୍ଖାଯ ଅଲଙ୍କାରିଯୱତ୍ଥୁ ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନାମ। ତନ୍ଦୀପକାଲଙ୍କାରୋପି ତଦତ୍ଥିଯେନ ତନ୍ନାମକୋ ହୋତି।

୩୧୯।

ଦ୍ଧାମଂସୁମଣ୍ଡଲଂ ତେନ, ମୁନିନା ଲୋକବନ୍ଧୁନା;

ମହନ୍ତିଂ ୱିନ୍ଦତୀ କନ୍ତିଂ, ସୋପି ତେନେୱ ତାଦିସିଂ।

୩୧୯। ଉଦାହରତି ‘‘ଦ୍ଧାମଂସୁ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ସୁବୋଧଂ।

୩୧୯। ଇଦାନି ଉଦାହରତି ‘‘ଦ୍ଧାମଂସୁ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଦ୍ଧାମଂସୁମଣ୍ଡଲଂ ଦ୍ଧାମପଭାମଣ୍ଡଲଂ ଲୋକବନ୍ଧୁନା ତେନ ମୁନିନା କରଣଭୂତେନ ମହନ୍ତିଂ ମହତିଂ

ପୂଜନୀଯଂ ୱା କନ୍ତିଂ ସୋଭଂ ୱିନ୍ଦତି ସେଓତି, ସୋପି ମୁନି ତେନ ଏୱ ବ୍ଯାମଂସୁମଣ୍ଡଲେନ ତାଦିସିଂ କନ୍ତିଂ ୱିନ୍ଦତୀତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଦିସାନଂ ବ୍ଯାମଂସୁମଣ୍ଡଲମୁନିସଙ୍ଖାତାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ବ୍ଯାମଂସୁମଣ୍ଡଲଂ ପଠମୱାକ୍ୟେ ଅଲଙ୍କାରିଯଂ ହୋତି, ମୁନିପଦତ୍ଥୋ ଅଲଙ୍କାରୋ ହୋତି। ଅପରୱାକ୍ୟେ ଇମେ ଦ୍ୱେ ୱିପଲ୍ଲାସେନ ଅଲଙ୍କାରିଯଅଲଙ୍କାରା ହୋନ୍ତି। ଅଂସୂନଂ ମଣ୍ଡଲମିତି ଚ, ବ୍ଯାମଂ ଏୱ ଅଂସୁମଣ୍ଡଲମିତି ଚ, ଲୋକୋ ବନ୍ଧୁ ଅସ୍ସେତି ଚ, ସା ୱିଯ ଦିସ୍ସତୀତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୩୨୦।

କଥନଂ ସହଭାୱସ୍ସ, କ୍ରିଯାଯ ଚ ଗୁଣସ୍ସ ଚ;

ସହୱୁତ୍ତୀତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ, ତଦୁଦାହରଣଂ ଯଥା।

୩୨୦। ସହୱୁତ୍ତିଂ ୱଦତି ‘‘କଥନ’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ସୁବୋଧଂ।

୩୨୦। ଇଦାନି ସହୱୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘କଥନ’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। କ୍ରିଯାଯ ଗୁଣସ୍ସ ଚାତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସହଭାୱସ୍ସ ସହତ୍ତସ୍ସ କଥନଂ ସହୱୁତ୍ତୀତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ। ତଦୁଦାହରଣଂ ଯଥା ତସ୍ସ ଉଦାହରଣଂ ଏୱଂ ୱକ୍ଖମାନନଯେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି। ସହ ସଦ୍ଧିଂ ଭୱନମିତି ଚ, ସହଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତି କଥନମିତି ଚ, ତସ୍ସ ଉଦାହରଣମିତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ସହଭାୱୋ ଚନ୍ଦରସ୍ମିନଖଂସୁଆଦୀନଂ ପଦତ୍ଥାନଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ତେସଂ ତଂସହତ୍ତଂ ଯସ୍ମିଂ କ୍ରିଯାଯଂ ଗୁଣେ ୱା ଭୱତୀତି ସହତ୍ତଂ କ୍ରିଯାଗୁଣାନଂ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ‘‘କଥନଂ ସହଭାୱସ୍ସ କ୍ରିଯାଯ ଚ ଗୁଣସ୍ସ ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

କ୍ରିଯାସହୱୁତ୍ତି

୩୨୧।

ଜଲନ୍ତି ଚନ୍ଦରଂସୀହି, ସମଂ ସତ୍ଥୁ ନଖଂସୱୋ;

ୱିଜମ୍ଭତି ଚ ଚନ୍ଦେନ, ସମଂ ତମ୍ମୁଖଚନ୍ଦିମା।

୩୨୧।‘‘ଜଲନ୍ତି’’ଇଚ୍ଚାଦି। ସମନ୍ତି ସହ, ତସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ମୁଖଚନ୍ଦିମା। ସେସଂ ସୁବୋଧଂ। ଏତ୍ଥ ଜଲନୱିଜମ୍ଭନାନଂ ଉଭଯସାଧାରଣାନଂ କ୍ରିଯାନଂ ସହଭାୱୋ ୱିହିତୋତି କ୍ରିଯାସହୱୁତ୍ତି ଅଯନ୍ତି।

୩୨୧। ଇଦାନି ଯଥାପଟିଞ୍ଞାତୋଦାହରଣଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଜଲନ୍ତି’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ସତ୍ଥୁ ସତ୍ଥୁନୋ ନଖଂସୱୋ ନଖକିରଣା ଚନ୍ଦରଂସୀହି ସମଂ ଜଲନ୍ତି, ତମ୍ମୁଖଚନ୍ଦିମା ଚ ଚନ୍ଦେନ ସମଂ ୱିଜମ୍ଭତୀତି। ଏତ୍ଥ ଉଭଯପଦତ୍ଥାନଂ ସାଧାରଣଭୂତଜଲନୱିଜମ୍ଭନକ୍ରିଯାନଂ ସହଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଏସା କ୍ରିଯାସହୱୁତ୍ତି ନାମ। ଚନ୍ଦସ୍ସ ରଂସିଯୋତି ଚ, ନଖାନଂ ଅଂସୱୋତି ଚ, ତସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ମୁଖନ୍ତି ଚ, ତମେୱ ଚନ୍ଦିମସଦିସତ୍ତା ଚନ୍ଦିମାତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ। ସମଂଇତି ସହପରିଯାଯୋ ନିପାତୋ।

ଗୁଣସହୱୁତ୍ତି

୩୨୨।

ଜିନୋଦଯେନ ମଲିନଂ, ସହ ଦୁଜ୍ଜନଚେତସା;

ପାପଂ ଦିସା ସୁୱିମଲା, ସହ ସଜ୍ଜନଚେତସା।

୩୨୨।‘‘ଜିନୋଦଯେନ’’ଚ୍ଚାଦି। ଜିନୋଦଯେନ କରଣଭୂତେନ, ହେତୁଭୂତେନ ୱା ଦୁଜ୍ଜନଚେତସା ସହ ପାପଂ ମଲିନଂ କିଲିଟ୍ଠଂ, ସଜ୍ଜନଚେତସା ସହ ଦିସା ଦସଦିସାପି ସୁୱିମଲା ଅଚ୍ଚନ୍ତନିମ୍ମଲା ସୁୱିମଲଯସୋମାଲାୱଲଯିତତ୍ତା ସଜ୍ଜନଚେତୋ ପାପାପଗମେନେତି। ଏତ୍ଥ ମଲିନତ୍ତସ୍ସ ଚ ସୁୱିମଲତ୍ତସ୍ସ ଞାଯସମ୍ବନ୍ଧିନୋ ସହଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଅଯଂ ଗୁଣସହୱୁତ୍ତି।

୩୨୨। ‘‘ଜିନୋ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଜିନୋଦଯେନ ଜିତମାରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପାତୁଭାୱେନ, କରଣଭୂତେନ ହେତୁଭୂତେନ ୱା ପାପଂ ଲୋଭାଦିଧମ୍ମଂ ଦୁଜ୍ଜନଚେତସା ଦୁଜ୍ଜନାନଂ ଚିତ୍ତେନ ସହ ମଲିନଂ କିଲିଟ୍ଠଂ ହୋତି। ଇମିନାଯେୱ ଜିନୋଦଯେନ ଦିସା ଦସ ଦିସାଯୋ ସଜ୍ଜନଚେତସା ସହ ସୁୱିମଲା ସଜ୍ଜନଚେତସନ୍ତାନତୋ ପାପାନଂ ଅପଗମେନ କିତ୍ତିମାଲାଯ ଭୁୱନତ୍ତଯେ ପଞ୍ଚଟତ୍ତା ଅତିନିମ୍ମଲାତି ଉଭଯପଦଟ୍ଠାନଂ ସାଧାରଣଭୂତମଲିନଭାୱସୁୱିମଲଭାୱସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଗୁଣସ୍ସ ସହଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଏସା ଗୁଣସହୱୁତ୍ତି ନାମ। ଜିନସ୍ସ ଉଦଯୋତି ଚ, ଦୁଜ୍ଜନାନଂ ଚେତୋତି ଚ, ୱିଗତଂ ମଲଂ ଏତାହିତି ଚ, ସୁ ଅତିସଯେନ ୱିମଲାତି ଚ, ସନ୍ତୋ ଚ ତେ ଜନା ଚେତି ଚ, ତେସଂ ଚେତୋତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

୩୨୩।

ୱିରୋଧୀନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଯତ୍ଥ ସଂସଗ୍ଗଦସ୍ସନଂ;

ସମୁକ୍କଂସାଭିଧାନଟ୍ଠଂ, ମତା ସା’ଯଂ ୱିରୋଧିତା।

୩୨୩। ୱିରୋଧଂ ୱିଭାୱେତି ‘‘ୱିରୋଧୀନ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ୱିରୋଧୀନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିରୁଦ୍ଧାନଂ କ୍ରିଯାଦୀନଂ ଯତ୍ଥ ୱୁତ୍ତିୱିସେସେ ସଂସଗ୍ଗସ୍ସ ସନ୍ନିଧିନୋ ଦସ୍ସନଂ, କିମଟ୍ଠଂ? ସମୁକ୍କଂସସ୍ସ ଅତିସଯସ୍ସ ଅଭିଧାନଟ୍ଠଂ କଥନତ୍ଥାଯ, ସା ଅଯଂ ୱିରୋଧିତା ୱିରୋଧୀତି ମତା।

୩୨୩। ଇଦାନି ୱିରୋଧାଲଙ୍କାରଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ୱିରୋଧୀନ’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ଯତ୍ଥ ଉତ୍ତିୱିସେସେ ସମୁକ୍କଂସାଭିଧାନଟ୍ଠଂ ୱଣ୍ଣନୀଯୱତ୍ଥୁଗତଅଧିକକଥନାଯ ୱିରୋଧୀନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିରୁଦ୍ଧାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ କ୍ରିଯାଗୁଣାଦୀନଂ ସଂସଗ୍ଗଦସ୍ସନଂ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଦସ୍ସନଂ ସମ୍ବନ୍ଧଦସ୍ସନଂ ହୋତି, ସା ଅଯଂ ଉତ୍ତି ୱିରୋଧିତାତି ମତାତି। ୱିରୋଧୋ ଏତେସଂ ଗୁଣାଦୀନଂ ଅତ୍ଥୀତି ଚ, ସଂସଗ୍ଗସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ଦସ୍ସନମିତି ଚ, ସମୁକ୍କଂସସ୍ସ ଅଧିକସ୍ସ ଅଭିଧାନନ୍ତି ଚ, ୱିରୋଧୀନଂ ଭାୱୋ ଅସଙ୍ଗହିତୋତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ। ୱିରୋଧିତାଦୀପକୱୁତ୍ତି ତଦତ୍ଥେନ ତନ୍ନାମିକା ହୋତି।

୩୨୪।

ଗୁଣା ସଭାୱମଧୁରା, ଅପି ଲୋକେକବନ୍ଧୁନୋ;

ସେୱିତା ପାପସେୱୀନଂ, ସମ୍ପଦୂସେନ୍ତି[ସମ୍ପଦୂସନ୍ତି (କ।)]ମାନସଂ।

୩୨୪। ଉଦାହରତି ‘‘ଗୁଣା’’ଇଚ୍ଚାଦି। ଲୋକେକବନ୍ଧୁନୋ ଲୋକନାଥସ୍ସ ସଭାୱମଧୁରା ସାଧୁଜନସମ୍ପୀଣନେକଚାତୁରା ଅପି ଗୁଣା ଅରହନ୍ତତାଦଯୋ ସେୱିତା ପାପସେୱୀହି ତେସଂ ପାପସେୱୀନଂ ମାନସଂ ସମ୍ପଦୂସେନ୍ତି ଦୋସଦୁଟ୍ଠପାଦନୱସେନାୱିକରୋନ୍ତି ‘‘ତାଦିସୋ ଗୁଣାତିସଯୋ ତସ୍ସା’’ତି। ଏତ୍ଥ ଗୁଣାନଂ ସଭାୱମଧୁରାନଂ ପୀତିୱିସେସୁପ୍ପାଦନଯୋଗ୍ଗାନଂ ସମ୍ପଦୂସନେନ ସହ ୱିରୋଧୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୩୨୪। ଉଦାହରତି ‘‘ଗୁଣା’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଲୋକେକବନ୍ଧୁନୋ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଗୁଣା ଅରହତ୍ତାଦଯୋ ସଭାୱମଧୁରା ଅପି ପକତିମଧୁରା ଅପି ସେୱିତା ପାପସେୱୀହି ସେୱିତା ସମାନା ପାପସେୱୀନଂ ମାନସଂ ସମ୍ପଦୂସେନ୍ତି ଅତିସଯେନ କୋପେନ୍ତୀତି। ଏୱଂ ହୀନାଧିମୁତ୍ତିକେହି ସହିତୁମସକ୍କୁଣେଯ୍ଯୋ ତସ୍ସ ଗୁଣାତିସଯୋ ୱୁତ୍ତୋ। ନନୁ ସଭାୱମଧୁରୋ ଗୁଣୋ ପୀତିଂ ୱିନା ସମ୍ପଦୂସନଂ ନ କରେଯ୍ଯ, ସମ୍ପଦୂସନମ୍ପି ତାଦିସସଭାୱମଧୁରଂ ୱିନା ନ ଭୱେଯ୍ଯାତି ଅଞ୍ଞୋଞ୍ଞୱିରୁଦ୍ଧାନମେସଂ ମଧୁରଗୁଣସମ୍ପଦୂସନକ୍ରିଯାନଂ ସଂସଗ୍ଗଗୁଣାଧିକଦସ୍ସନଟ୍ଠନ୍ତି ଲକ୍ଖଣେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅପିସଦ୍ଦୋ ୱିରୋଧଦ୍ଧେ ୱୁତ୍ତୋ। ସଭାୱେନ ମଧୁରାତି ଚ, ଏକୋ ଚ ସୋ ବନ୍ଧୁ ଚାତି ଚ, ଲୋକସ୍ସ ଏକବନ୍ଧୂତି ଚ, ପାପଂ ସେୱନ୍ତି ସୀଲେନାତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

୩୨୫।

ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଦାନେନ, ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ୱତ୍ଥୁନୋ;

ୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ଯ’ମାଦାନଂ, ପରିୱୁତ୍ତୀତି ସା ମତା।

୩୨୫। ପରିୱୁତ୍ତିଂ ପୱତ୍ତେତି ‘‘ଯସ୍ସ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଯସ୍ସ କସ୍ସଚୀତି ପଟିଗ୍ଗାହକଂ ଦସ୍ସେତି। ୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ଯଂ ଆଦାନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସେସଂ ସୁବୋଧଂ।

୩୨୫। ଇଦାନି ପରିଣ୍ଟୁଟ୍ଠିଂ ଦସ୍ସେତି ''ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି''ଚ୍ଚାଦିନା। ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ୱତ୍ଥୁନୋ ଖୁଦ୍ଦକୱତ୍ଥୁନୋ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ପଟିଗ୍ଗାହକସ୍ସ ଦାନେନ ହେତୁଭୂତେନ ୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ଉତ୍ତମୱତ୍ଥୁନୋ ଯଂ ଆଦାନଂ ଗହଣଂ ଅତ୍ଥି, ସା ପରିଣ୍ଟୁତୀତି ମତାତି। ଦାନଗ୍ଗହଣପରିୱତ୍ତତା ପରିଣ୍ଟୁତ୍ତି ନାମ।

୩୨୬।

ପୁରା ପରେସଂ ଦତ୍ୱାନ, ମନୁଞ୍ଞଂ ନଯନାଦିକଂ;

ମୁନିନା ସମନୁପ୍ପତ୍ତା, ଦାନି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାସିରୀ[ମୁନିନ୍ଦ ସମନୁପ୍ପତ୍ତା, ଦାନି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାସିରିଂ (କ।)]।

୩୨୬। ଉଦାହରତି ''ପୁରା''ଇଚ୍ଚାଦି। ସୁବୋଧଂ। ଏତ୍ଥ ନଯନାଦିଦାନେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାସିରିଯା ଆଦାନନ୍ତି ପରିଣ୍ଟୁତ୍ତି ଅଯଂ।

୩୨୬। ଇଦାନି ଉଦାହରତି ''ପୁରା''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ମୁନିନା ପୁରା ପୁବ୍ବେ ପରେସଂ ମନୁଞ୍ଞଂ ନଯନାଦିକଂ ଦତ୍ୱାନ ଇଦାନି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାସିରୀ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାସଙ୍ଖାତା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣା ସିରୀ ସମନୁପତ୍ତାତି। ଇହ ଯସ୍ସ ଦିନ୍ନଂ ତତୋ ଏୱ ଗହଣେ ପରିଣ୍ଟୁତ୍ତିସଦ୍ଦସ୍ସ ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା ନଯନାଦୀନଂ ଦାନେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାସିରିଯା ଆଦାନତୋ, ଦାନାଭାୱେ ଆଦାନାଭାୱତୋ ଚ ପଟିଗ୍ଗାହକଜନେ ଅୱିଜ୍ଜମାନେପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତେନ ପରିକପ୍ପିତାତି ପରିଣ୍ଟୁତ୍ତି ହୋତି। ତେନେୱ ଦଣ୍ଡିଯଂ–

''ସତ୍ଥପ୍ପହରଣଂ ଦତ୍ୱା, ଭୁଜେନ ତୱ ରାଜୁନଂ;

ଚିରଂ ଚିତାଭତୋ ତେସଂ, ଯସୋ କୁମୁଦପଣ୍ଡରୋ''ତି [କାବ୍ୟାଦାସ ୨।୩୫୬]।

ଇମସ୍ମିଂ ଉଦାହରଣେ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକାନଂ ଆଯୁଧପ୍ପହାରଂ ଦତ୍ୱା ତୱ ବାହୁନା ତେସଂ ରାଜୂନଂ ଚିରଂ ରାସିକତୋ କେରୱନିମ୍ମଲୋ ଯସୋ ଆଭତୋତି। ଦଦାତି କମ୍ମଯୁତ୍ତତୋ ଏୱ ଆଦାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପରିଣ୍ଟୁତ୍ତିଫୁଟା କତା। ନଯନାନି ଆଦୀନି ଯସ୍ସ ଉତ୍ତମଙ୍ଗାଦିନୋତି ଚ, ସବ୍ବଂ ଜାନାତୀତି ଚ, ତସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୩୨୭।

କିଞ୍ଚି ଦିସ୍ୱାନ ୱିଞ୍ଞାତା,

ପଟିପଜ୍ଜତି ତଂସମଂ;

ସଂସଯାପଗତଂ ୱତ୍ଥୁଂ,

ଯତ୍ଥ ସୋ'ଯଂ ଭମୋ ମତୋ।

୩୨୭। ଭମଂ ସମ୍ଭାୱେତି ''କିଞ୍ଚୀ''ତିଆଦିନା। ୱିଞ୍ଞାତା ପୁରିସୋ କିଞ୍ଚି ଦିସ୍ୱା ଉଜ୍ଜଲନାଦିକଂ ଦିସ୍ୱାନ ତଂସମଂ ତସ୍ସ ପୁରେ ଦିସ୍ସମାନସ୍ସ ପଦତ୍ଥସ୍ସ ସଦିସମଞ୍ଞଂ ୱତ୍ଥୁଂ ସଂସଯାପଗତଂ ଅସନ୍ଦିଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ପଟିପଜ୍ଜତି ଜାନାତି ଯତ୍ଥ ୱିସେସେ, ସାଯଂ ଭମୋ ମତୋ।

୩୨୭। ଇଦାନି ଭମାଲଙ୍କାରଂ ଦସ୍ସେତି ''କିଞ୍ଚି''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଯତ୍ଥ ଉତ୍ତିୱିସେସେ ୱିଞ୍ଞାତା ଅୱବୋଧକାରକୋ କିଞ୍ଚି ଦିସାୱିଲୋଚନାଦିକଂ ଦିସ୍ୱାନ ତଂସମଂ ୱତ୍ଥୁଂ ତେନ ଦିସ୍ସମାନୱତ୍ଥୁନା ତୁଲ୍ୟମଞ୍ଞଂ ୱତ୍ଥୁଂ ସଂସଯାପଗତଂ ନିସ୍ସଂସଯଂ କତ୍ୱା ପଟିପଜ୍ଜତି ଜାନାତି, ସୋ ଅଯଂ ଅଲଙ୍କାରୋ ଭମୋତି ମତୋତି। ତେନ ତସ୍ସ ୱା ସମନ୍ତି ଚ, ସଂସଯୋ ଅପଗତୋ ଏତସ୍ମାତି ଚ, ଭମନଂ ଅନୱଟ୍ଠାନଂ ୱତ୍ଥୂନନ୍ତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ସଂସଯାପଗତନ୍ତି କ୍ରିଯାୱିସେସନଂ।

୩୨୮।

ସମଂ ଦିସାସୁ'ଜ୍ଜଲାସୁ, ଜିନପାଦନଖଂସୁନା;

ପସ୍ସନ୍ତା ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତି, ଚନ୍ଦାତପମନା ଜନା।

୩୨୮। ଉଦାହରତି ‘‘ସମ’’ମିଚ୍ଚାଦି। ଜିନସ୍ସ ପାଦେସୁ ନଖଂସୁନା ଦିସାସୁ ସବ୍ବାସୁ ସମଂ ଏକତୋ ଉଜ୍ଜଲାସୁ ସଜୋତୀସୁ ତା ଉଜ୍ଜଲା ଦିସା ପସ୍ସନ୍ତା ଜନା, ଚନ୍ଦାତପୋତି ମନୋ ଯେସଂ ତେ ତଥାୱିଧା। ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତି ସନ୍ତୁସ୍ସନ୍ତୀତି।

୩୨୮। ଇଦାନି ଉଦାହରତି ‘‘ସମ’’ମିଚ୍ଚାଦିନା। ଜିନପାଦନଖଂସୁନା କରଣଭୂତେନ ଦିସାସୁ ଦସସୁ ସମଂ ଏକକ୍ଖଣେ ଉଜ୍ଜଲାସୁ ତା ଉଜ୍ଜଲା ଦିସା ପସ୍ସନ୍ତା ଜନା ଚନ୍ଦାତପମନା ଚନ୍ଦାତପୋତି ପୱତ୍ତଚିତ୍ତା ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତୀତି। ୱିଜ୍ଜମାନନଖମରୀଚିଯଂ ବୁଦ୍ଧିମକତ୍ୱା ଚନ୍ଦାତପେ ବୁଦ୍ଧିଯା ପୱତ୍ତାପନତୋ ଭମୋ ନାମ। ସମନ୍ତି ଅସଙ୍ଖ୍ୟଂ। ଚନ୍ଦାତପୋଇତି ମନୋ ଯେସନ୍ତି ୱାକ୍ୟଂ।

୩୨୯।

ପୱୁଚ୍ଚତେ ଯଂ ନାମାଦି,

କଣ୍ଡୀନଂ ଭାୱବୋଧନଂ;

ଯେନ କେନଚି ୱଣ୍ଣେନ,

ଭାୱୋନାମା’ଯ’ମୀରିତୋ।

୩୨୯। ଭାୱଂ ଭାୱେତି ‘‘ପୱୁଚ୍ଚତେ’’ଚ୍ଚାଦିନା। କଣ୍ଡୀନଂ ଭାୱୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ, ତଂ ବୋଧେତୀତି ଭାୱବୋଧନଂ ଯଂ ନାମାଦି। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ୱିସେସନୱାକ୍ୟାନଂ ଗହଣଂ। ଯେନ କେନଚି ନିସେଧନରୂପେନ ଆକାରେନ ପୱୁଚ୍ଚତେ, ଅଯଂ ଭାୱୋ ନାମ ଈରିତୋତି।

୩୨୯। ଇଦାନି ଭାୱାଲଙ୍କାରଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ପୱୁଚ୍ଚତେ’’ ଇଚ୍ଚାଦିନା। କଣ୍ଡୀନଂ ୱଡ୍ଢନଂ ଭାୱବୋଧନଂ ଅଧିପ୍ପାଯପକାସକଂ ଯଂ ନାମାଦି ନାମପଦୱିସେସନପଦାଦି ଯେନ କେନଚି ୱଣ୍ଣେନ ଆକାରେନ ସାଗରାଦିଅନ୍ତରଂ ପଟିସେଧେତ୍ୱା ୱା ନୋ ୱା ପୱୁଚ୍ଚତେ, ଅଯଂ ଭାୱୋ ନାମାତି ଈରିତୋତି। ନାମଂ ଆଦି ଯସ୍ସ ୱିସେସନୱାକ୍ୟଦ୍ୱଯସ୍ସେତି ଚ, ଭାୱଂ ବୋଧେତୀତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ। କଣ୍ଡୀନଂ ଅଧିପ୍ପାଯସଙ୍ଖାତଭାୱପକାସକୋ ଉତ୍ତିୱିସେସୋ ତଦତ୍ଥେନ ଭାୱୋ ନାମ, ତସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭୂତଂ ନାମାଦିପଦସନ୍ତାନଂ ଇଧ ନିସ୍ସିତୋପଚାରେନ ଭାୱୋ ନାମାତି ଈରିତଂ।

୩୩୦।

ନନୁ ତେଯେ’ୱ ସନ୍ତା ନୋ,

ସାଗରା ନ କୁଲାଚଲା;

ମନମ୍ପି ମରିଯାଦଂ ଯେ,

ସଂୱଟ୍ଟେପି ଜହନ୍ତି ନୋ।

୩୩୦। ଉଦାହରତି ‘‘ନନୁ’’ଚ୍ଚାଦି। ମନମ୍ପୀତି ଈସକମ୍ପି। ମରିଯାଦନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଆଚାରସୀମଂ, ସଂୱଟ୍ଟେପି ପଲଯକାଲେପି। ସେସଂ ସୁବୋଧଂ। ଏତ୍ଥ ନ ଇମେ ପକତିସମୁଦ୍ଦାଦଯୋ ସମୁଦ୍ଦାଦଯୋ ହୋନ୍ତି, ଯେ ପଲଯକାଲେ ଅତ୍ତନୋ ୱେଲାନୁଲ୍ଲଙ୍ଘନସଙ୍ଖାତଂ ଅଚଲତ୍ତସଙ୍ଖାତଞ୍ଚ ମରିଯାଦଂ ପରିଚ୍ଚଜନ୍ତି। କିଞ୍ଚରହି ସନ୍ତା ଏୱେତେ ସମୁଦ୍ଦାଦଯୋ, ଯେ ଯଦି ପଲଯକାଲେପି ସମାପତେଯ୍ୟୁଂ, ତଦାପି ଅତ୍ତନୋ ମରିଯାଦଂ ନ ମୁଞ୍ଚନ୍ତି। କୋଚି ୱିପତ୍ତିଂ ପତ୍ତୋ ନିରତିସଯଂ ଧୀରତ୍ତମତ୍ତନୋୱବୋଧେତୀତି ଅଞ୍ଞନିସେଧେନ କଥିତଂ ନାମଂ କଣ୍ଡିସଭାୱଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ବୋଧେତୀତି ଭାୱୋଯମିତି।

୩୩୦। ଇଦାନି ଉଦାହରତି ‘‘ନନୁ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ସାଗରା ସଂୱଟ୍ଟକାଲେ ତୀରମରିଯାଦଂ ଅତିକ୍କମେନ୍ତା ପକତିସମୁଦ୍ଦା ସାଗରା ନ ଭୱନ୍ତି। କୁଲାଚଲା ତାଦିସକାଲେ ଅଚଲସଙ୍ଖାତମରିଯାଦମତିକ୍କମେନ୍ତା ସତ୍ତ କୁଲପବ୍ବତା କୁଲାଚଲା ନାମ ନ ଭୱନ୍ତି। କିଞ୍ଚରହି ସାଗରାଦଯୋ। ଯେ ସାଧୱୋ ସଂୱଟ୍ଟେପି

ସଙ୍ଖଓଭୁଓିନାସକକପ୍ପଓିନାସକାଲେପି ମରିଯାଦଂ ଅତ୍ତନୋ ଆଚାରମରିଯାଦଂ ମନମ୍ପି ଈସକମ୍ପି ନୋ ଜହନ୍ତି। ସନ୍ତା ଏଓ ତେ ସାଗରାଦୟୋ ନାମ ହୋନ୍ତି ନନୂତି। କୋଚି ବ୍ଯସନଂ ପତ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ଧୀରତ୍ତଂ ପକାସେତୀତି ଇହ ସାଗରାଦିଅହ୍ଯନ୍ତରପଟିସେଧରୂପେନ ଦସ୍ସିତସାଗରାଦିନା ୱତ୍ତୁନୋ ଅକମ୍ପନାଧିପ୍ପାଯଂ ଅଓବୋଧେତୀତି ଅଯଂ ଭାୱାଲଙ୍କାରୋ ନାମ। ମନନ୍ତି ଅପ୍ପକାଲୱାଚକମସଙ୍ଖ୍ଯଂ। ଅପୀତି ସମ୍ଭାୱନେ।

୩୩୧।

ଅଙ୍ଗଙ୍ଗୀଭାୱା ସଦିସ-ବଲଭାୱା ଚ ବନ୍ଧନେ;

ସଂସଗ୍ଗୋ’ଲଙ୍କତୀନଂ ଯୋ, ତଂ ମିସ୍ସନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚତି।

୩୩୧। ମିସ୍ସଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅଙ୍ଗ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଅଙ୍ଗମୁପକାରକଂ, ଅଙ୍ଗୀ ଉପକାରିଯଂ, ତେସଂ ଭାୱୋ ଅଙ୍ଗଙ୍ଗିଭାୱୋ ସାଧିଯସାଧନତ୍ତଂ, ତତୋ ଚ। ସଦିସଂ ସମଂ ବଲଂ ଯେସଂ ତେ, ତେସଂ ଭାୱୋ ଅଙ୍ଗଙ୍ଗିଭାୱମନ୍ତରେନ ଅପ୍ପଧାନଭାୱେନାୱଟ୍ଠାନଂ ତତୋ ଚ ହେତୁତୋ। ବନ୍ଧନେ ୱିସଯେ, ଯୋ ଅଲଙ୍କତୀନଂ ସଂସଗ୍ଗୋ ଏକତ୍ଥ ସନ୍ନିଧାନଂ, ତଂ ମିସ୍ସନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚତି।

୩୩୧। ଇଦାନି ମିସ୍ସାଲଙ୍କାରଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅଙ୍ଗଙ୍ଗୀ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ଅଙ୍ଗଙ୍ଗୀଭାୱା ଉପକାରକୌପକାରିଯସଙ୍ଖାତପଟିପାଦକପଟିପାଦନୀଯସଭାୱେନ ହେତୁଭୂତେନ ସଦିସବଲଭାୱା ଚ ସାଧିଯସାଧନଭାୱଂ ୱିନା ସମାନବଲୱନ୍ତଭାୱେନ ଚ ବନ୍ଧନେ ପଜ୍ଜାଦିବନ୍ଧନୱିସଯେ ଅଲଙ୍କତୀନଂ ଅଲଙ୍କାରାନଂ ଯୋ ସଂସଗ୍ଗୋ ସନ୍ନିଧାନଂ, ତଂ ମିସ୍ସନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଅଙ୍ଗଂ ସାଧନଂ ଅସ୍ସ ସାଧିଯସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଚ, ଅଙ୍ଗଞ୍ଚ ଅଙ୍ଗୀ ଚେତି ଚ, ତେସଂ ଭାୱୋ ସାଧିଯସାଧନସଙ୍ଖାତୋ ସମ୍ବନ୍ଧୋତି ଚ, ସଦିସଂ ବଲଂ ଯେସମଲଙ୍କାରାନମିତି ଚ, ତେସଂ ଭାୱୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିରପେକ୍ଖତାତି ଚ, ମିସ୍ସନଂ ମିସ୍ସୀଭୱନମିତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

ଅଙ୍ଗଙ୍ଗିଭାୱମିସ୍ସ

୩୩୨।

ପସତ୍ଥା ମୁନିନୋ ପାଦ-ନଖରଂସିମହାନଦୀ;

ଅହୋ ଗାଢହଂ ନିମୁଗ୍ଗେପି, ସୁଖଯତ୍ଯେ’ୱ ତେ ଜନେ।

୩୩୨। ଉଦାହରତି ‘‘ପସତ୍ଥା ମୁନି’’ଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନୋ ପାଦେସୁ ନଖା ତେସଂ ରଂସି ଏୱ ମହାନଦୀସଦିସତ୍ତା ମହାନଦୀ, ସା ପସତ୍ଥା ଅଚ୍ଛରିଯପ୍ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ ଗାଢହମଚ୍ଚନ୍ତଂ ନିମୁଗ୍ଗେପି ତେ ଜନେ ସୁଖଯତ୍ଯେୱ, ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଯତୋ ସେସନଦୀୱିଧୁରଂ। ‘‘ଅଯଂ ଅତ୍ତନି ଗାଢହଂ ନିମୁଗ୍ଗେପି ସୁଖଯତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ନିମୁଗ୍ଗେପୀ’’ତି ସମାଧିନୋ ସାଧିଯତ୍ତେନଙ୍ଗିତାଯାୱଟ୍ଠିତସ୍ସ ‘‘ପାଦନଖରଂସିମହାନଦୀ’’ତି ରୂପକଂ ସାଧନତ୍ତେନଙ୍ଗତାଯାୱଟ୍ଠିତନ୍ତି ମିସ୍ସମିଦମଲଙ୍କରଣଂ।

୩୩୨। ଇଦାନି ଉଦାହରତି ‘‘ପସତ୍ଥା’’ ଇଚ୍ଚାଦିନା। ମୁନିନୋ ପସତ୍ଥା ଅଚ୍ଛରିଯତ୍ତା ପସଂସନୀଯା ପାଦନଖରଂସିମହାନଦୀ ଚରଣନଖକିରଣସଙ୍ଖାତମହାଗଙ୍ଗା ଗାଢହଂ ଅତିସଯେନ ନିମୁଗ୍ଗେପି ତେ ଜନେ ସାଧୁସପ୍ପୁରିସେ ସୁଖଯତି ଏୱ ସୁଖିତେ କତୋ ଏୱ। ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ସେସନଦୀନମେସା ପୱତ୍ତି ୱିରୁଦ୍ଧାତି। ଏତ୍ଥ ସାଧନୀଯଭାୱେନ ଅଙ୍ଗିନୋ ‘‘ନିମୁଗ୍ଗେ’’ତି ସମାଧିଅଲଙ୍କାରସ୍ସ ‘‘ପାଦନଖରଂସିମହାନଦୀ’’ତି ରୂପକାଲଙ୍କାରୋ ସାଧନଭାୱେନ ଅଙ୍ଗନ୍ତି କତ୍ୱା ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀଭାୱେନ ଇମେସଂ ଅଲଙ୍କାରାନଂ ମିସ୍ସିତା। ପାଦେସୁ ନଖାତି ଚ, ତେସଂ ରଂସୀତି ଚ, ମହତୀ ଚ ସା ନଦୀ ଚେତି ଚ, ମହାନଦୀ ୱିଯ ମହାନଦୀ ପାଦନଖରଂସିଯୋ ଏୱ ମହାନଦୀତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ। ଗାଢହନ୍ତି କ୍ରିଯାୱିସେସନଂ। ଗାଢହଂ ନିମୁଜ୍ଜନଂ ଯେ ଅକଂସୁ, ତେପୀତି ଯୋଜନା। ସୁଖସମଙ୍ଗିନୋ ଜନା ସୁଖିତେ ସୁଖେ କରୋତୀତି ୱାକ୍ଯଂ।

ସଦିସବଲଭାୱମିସ୍ସ

୩୩୩।

ଫେସୋ ସଭାଵମଧୁରୋ, ରୂପଂ ନେତ୍ତରସାଯନଂ;

ମଧୂଵମୁନିନୋ ଵାଚା, ନ ସମ୍ପୀଣେତି କଂ ଜନଂ।

୩୩୩।“ଫେସୋ”ଇଚ୍ଚାଦି ସୁବୋଧଂ। ଇଦଂ ପନ ସମାଧିରୂପକୋପମାମିସ୍ସସଦିସବଲନ୍ତି।

୩୩୩।“ଫେସୋ”ଇଚ୍ଚାଦି। ମୁନିନୋ ସଭାଵମଧୁରୋ ପକତିମଧୁରୋ ଫେସୋ ଜିନାଫେଣିକୋ ବୁଦ୍ଧଫେସୋ ଚ ନେତ୍ତରସାଯନଂ ରୂପଂ ଲକ୍ଖଣାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନଂ ରୂପଞ୍ଚ ମଧୂଵ ମଧୁରତ୍ତେନ ମଧୁସମାନା ଵାଚା ଭାରତୀ ଚ କଂ ଜନଂ ନ ସମ୍ପୀଣେତୀତି। “ସଭାଵମଧୁରୋ”ତି ସମାଧିଅଲଙ୍କାରୋ ଚ, “ନେତ୍ତରସାଯନ”ନ୍ତି ରୂପକାଲଙ୍କାରୋ ଚ, “ମଧୂଵା”ତି ଉପମାଲଙ୍କାରୋ ଚାତି ଇମେ ତଯୋ ପୀଣନେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାପେକ୍ଖରହିତତ୍ତା ତୁଲ୍ୟବଲାତି ଇମେସଂ ମିସ୍ସତ୍ତଂ ହୋତି। ସଭାଵେନ ମଧୁରୋତି ଚ, ରସୀଯତି ଅସ୍ସାଦୀଯତୀତି ଚ, ରସୋ ରସଭୂତୋ ଆଯନଂ ଗତି ପଵତ୍ତି ଅସ୍ସାତି ରସାଯନଂ, ରସଵତ୍ଥୁ। ରସାଯନମିଵ ରୂପଂ ରସାଯନଂ, ନେତ୍ତାନଂ ରସାଯନନ୍ତି ଚ ଵାକ୍ୟଂ।

୩୩୪।

ଆସୀ ନାମ ସିଯା’ଭିସ୍ସ,

ଇଟ୍ଠସ୍ସା’ସୀସନଂ ଯଥା;

ତିଲୋକେକଗତୀ ନାଥୋ,

ପାତୁ ଲୋକ’ମପାଯତୋ।

୩୩୪। ଆସିଂ ଦସ୍ସେତି “ଆସି”ଚ୍ଚାଦିନା। ଇଟ୍ଠସ୍ସ ଅଭିମତସ୍ସ ଵତ୍ଥୁନୋ ଆସୀସନଂ ପତ୍ଥନମିଚ୍ଚନୁଵଦିତ୍ୱା ଆସୀ ନାମ ସିଯାତି ଵିଧୀଯତେ। “ଯଥେ”ତ୍ୟୁଦାହରତି। ତିଲୋକସ୍ସ ଲୋକତ୍ତଯଵତ୍ତିନୋ ଜନସ୍ସ ଏକଗତି ଅସହାଯଗତି ପଟିସରଣଭୂତୋ ନାଥୋ ଲୋକଂ ସତ୍ତଲୋକଂ ଅପାଯତୋ ପାତୁ ପାଲେତୂତି। ଏତ୍ଥାଭିଲସିତଂ ପାଲନମାସୀସିତନ୍ତି।

୩୩୪। ଇଦାନି ଆସୀଅଲଙ୍କାରଂ ଦସ୍ସେତି “ଆସୀ” ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଇଟ୍ଠସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତଵତ୍ଥୁନୋ ଆସୀସନା ପତ୍ଥନା ଆସୀ ନାମ ସିଯା। ଯଥା ତତ୍ଥୋଦାହରଣମେଵଂ। ତିଲୋକେକଗତି ତିଭଵସ୍ସ ଅସହାଯସରଣଭୂତୋ ନାଥୋ ଲୋକସାମି ଲୋକଂ ସତ୍ତଲୋକଂ ଅପାଯତୋ ପାତୁ ରକ୍ଖତୂତି। ଆସୀ ନାମ ପତ୍ଥନା, ତଦ୍ଦୀପିକାପି ଉତ୍ତି ତନ୍ନାମିକାଵ ହୋତି। “ତିଲୋକେକଗତୀ”ତି ଇମସ୍ମିଂ ଉଦାହରଣେ ପାଲନଂ ଆସୀସିତଂ। ତିଣ୍ଣଂ ଲୋକାନଂ ସମାହାରୋତି ଚ, ଏକୋଯେଵ ଗତି ପଟିସରଣନ୍ତି ଚ, ତିଲୋକସ୍ସ ଏକଗତୀତି ଚ ଵାକ୍ୟଂ।

୩୩୫।

ରସପ୍ପତୀତିଜନକଂ, ଜାଯତେ ଯଂ ଵିଭୂସନଂ;

ରସଵନ୍ତନ୍ତି ତଂ ଞେଯ୍ୟଂ, ରସଵନ୍ତଵିଧାନତୋ।

୩୩୫। ରସଵନ୍ତମୁଦାହରତି “ରସ”ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଯଂ ଵିଭୂସନମଲଙ୍କରଣଂ ରସାଭାସାଦିନୋ ପତୀତିଜନକଂ ଅଵଗମସମ୍ପାଦକଂ ଜାଯତେ, ତଂ ଵିଭୂସନଂ ରସଵନ୍ତଵିଧାନତୋ ସମ୍ପାଦନତୋ “ରସଵନ୍ତ”ନ୍ତି ଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ଯଥା ଅତ୍ଥପ୍ପତୀତି ଜନକୋ ସଦ୍ଦୋ “ଅତ୍ଥଵା”ତି।

୩୩୫। ଉଦ୍ଦେସେ ରସୀତି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠରସାଲଙ୍କାରଂ ଦସ୍ସେତି “ରସ”ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଯଂ ଵିଭୂସନଂ ଵୁତ୍ତାଲଙ୍କାରାନମନ୍ତରେ ଯୋ କୋଚି ଅଲଙ୍କାରୋ ରସପ୍ପତୀତିଜନକଂ ସିଙ୍ଗାରାଦିନଵଵିଧରସେସୁ ଏକସ୍ସ ରସସ୍ସ ଵା ତସ୍ସେଵ ରସାଭାସସ୍ସ ଵା ଅଵବୋଧନଂ ସମ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଜାଯତେ, ତଂ ଵିଭୂସନଂ ରସଵନ୍ତଵିଧାନତୋ ଅତ୍ତନୋ ରସସହିତଭାଵସ୍ସ ପକାସନତୋ ରସଵନ୍ତନ୍ତି ରସୀତି ଞେଯ୍ୟନ୍ତି। ଯଥା ଅତ୍ଥପ୍ପତୀତିଜନକୋ ସଦ୍ଦୋ “ଅତ୍ଥଵା”ତି ଵୁଚ୍ଚତି, ଏଵଂ ରସପ୍ପତୀତିଜନକୋ ଅଲଙ୍କାରୋ ରସଵନ୍ତୋ “ରସୀ”ତି ଚ ଵୁଚ୍ଚତି। ରସସ୍ସ ପତୀତି ଚ, ତଂ ଜନେତୀତି ଚ, ରସୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଚ, ରସଵତୋ

ଭାୱୋତି ଚ, ତସ୍ସ ୱିଧାନଂ ସମ୍ପାଦନନ୍ତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୩୩୬।

ରାଗାନତବ୍ଭୁତସରୋଜମୁଖଂ ଧରାୟ,

ପାଦା ତିଲୋକଗୁରୁନୋ'ଧିକବଦ୍ଧରାଗା;

ଆଦାୟ ନିଜସରସେନ କରେନ ଗାଳ୍ହଂ,

ସଞ୍ଚୁମ୍ବୟନ୍ତି ସତତାହିତସମ୍ଭମେନ।

୩୩୬। ଉଦାହରତି ''ରାଗ''ଇଚ୍ଚାଦି। ଧରାୟ ପଥୱୀଅଙ୍ଗନାୟ ରାଗେନ ଆନତଂ, ମୁଖଂ। ରାଗଂ ରତ୍ତୱଣ୍ଣଂ ଆନତଂ ନିନ୍ନମିତଂ, ସରୋଜଂ। ପଠମେ ଅବ୍ଭୁତସରୋଜସଦିସତାୟ ମୁଖଂ, ତେନ ସମାନାଧିକରଣନ୍ତି ରାଗାନତେନ ସମାସୋ। ଦୁତିଯେ ତୁ ରାଗାନତଞ୍ଚ ତଂ ଅବ୍ଭୁତସରୋଜଂ ପଥୱିଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ସିରୀପାଦସମ୍ପଟିଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଉଟ୍ଠହମଚ୍ଛରିୟପଦୁମଞ୍ଚ, ତମେୱ ତସ୍ସା ମୁଖସଦିସତ୍ତା ମୁଖନ୍ତି ରାଗାନତବ୍ଭୁତସରୋଜମୁଖଂ। ତିଲୋକଗୁରୁନୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପାଦା। କୀଦିସା? ଅଧିକବନ୍ଧୋ ରାଗୋ ଅନୁରାଗୋ, ରତ୍ତୱଣ୍ଣୋ ୱା ଯେସଂ ତେ, ତଥାୱିଧା। ନିଜମନୱରତଂ ସରସେନ ରସୱତା କରେନ ହତ୍ଥେନ, ରଂସିନା ୱା ଗାଳ୍ହଂ ଆଦାୟ ଗହେତ୍ୱା ସତତଂ ନିଚ୍ଚଂ ଆହିତୋ ସମ୍ଭମୋ ଆଦରୋ, ତଦଭିମୁଖତା ୱା, ତେନ ସଞ୍ଚୁମ୍ବୟନ୍ତି, ନିକ୍ଖିପନ୍ତି ୱା। ଏତ୍ଥ ସିଲେସରୂପକେହି ସମ୍ଭୋଗସିଙ୍ଗାରରସାଭାସୋ ଜନ୍ୟତେ। ସିଙ୍ଗାରୋ ଦୁୱିଧୋ ୱିପ୍ପଲମ୍ଭୋ, ସମ୍ଭୋଗୋ ଚେତି। ତେସୁ ୱିପ୍ପଲମ୍ଭୋୱ ସମଗ୍ଗୱଣ୍ଣନାଧାରତ୍ତା ମନୋହରୋ, ନେଦିସୋ ସମ୍ଭୋଗୋ। ସମ୍ଭୋଗାଭାସେ ତୁ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ତଥାପି'ହା'ଧିଗତଂ ସମ୍ଭୋଗାଭାସୋଦାହରଣଂ ବାଲପ୍ପବୋଧନତ୍ଥଂ କିଞ୍ଚି ୱିଚାରେସ୍ସାମ। ତତ୍ର ପାଦାନଂ କାମୁକତ୍ତଂ ଧରାୟ କାମିନିତ୍ତଞ୍ଚ ୱାକ୍ୟସାମତ୍ଥିୟା ୱିଞ୍ଞାୟତେ। ସଦ୍ଦେନ ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ପୁନ ୱୁତ୍ତଂ ସିୟା। ଅତ୍ର ପାଦାନଂ ତଂ ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ, ରତ୍ୟୁକ୍କଂସାଭାସୋ ଯଦି କୱିନା ପଟିପାଦେତବ୍ବୋ ନ ଭୱେୟ୍ୟ, ତଦା ଗାଥାୟମନନୁପପନ୍ନଂ ସିୟାତି ଏୱଂୱିଧୱଚନତୋୱ ପାଦା ରତ୍ୟାଭାସୱନ୍ତୋତି ଗମ୍ୟତେ। ରତିୟା ଆଲମ୍ବଣୱିଭାୱାଭାସୋ ଧରାକାମିନି, ରମ୍ମଦେସାଦିୱିସେସାଭାୱେ ଅଚ୍ଛରିୟପଦୁମୁଗ୍ଗମନାଭାୱତୋ ଅବ୍ଭୁତସରୋଜସଦ୍ଦସୱନେନ ଗମ୍ମମାନା ରମ୍ମଦେସାଦୟୋ ଉଦ୍ଦୀପନୱିଭାୱାଭାସା, ବ୍ୟଭିଚାରୀଭାୱାଭାସବୋଧକାନି କୱିୱଚନାନି ଅନୁଭାୱାଭାସୋ। ତଥା ହି ''ନିଜସରସେନ କରେନ ଗାଳ୍ହଂ ଆଦାୟା''ତି କରସ୍ସ ସରସତାଗାଳ୍ହଗ୍ଗହଣକଥନେନ ହରିସାଦୟୋ ଗମ୍ୟନ୍ତେ। ''ସତତାହିତସମ୍ଭମେନା''ତି ଇମିନା ଉସ୍ସୁକ୍କାଦୟୋ ପହୀୟନ୍ତୀତି ଏୱଂ ବନ୍ଧୱୁତ୍ତୀତି ୱିଭାୱାଦୀହି ବନ୍ଧଭାୱସାନଂ ମନସି ଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଆନନ୍ଦାଭାସୋ, ସୋ ରସାଭାସୋ ସମ୍ଭୋଗରସାଭାସୋ ୱୁତ୍ତୋତି।

୩୩୬। ଇଦାନି ଉଦାହରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଉତ୍ତରିପି ଦସ୍ସେତବ୍ବସିଙ୍ଗାରହସ୍ସକରୁଣାଦିରସୁଦ୍ଦେସସ୍ସ ଅନୁରୂପତୋ ସିଙ୍ଗାରରସୟୁତ୍ତମେୱ ଦସ୍ସେତି ''ରାଗା''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଧରାୟ ମହୀଅଙ୍ଗନାୟ ରାଗାନତବ୍ଭୁତସରୋଜମୁଖଂ ରାଗେନ ଅନୁରାଗେନ ଅଭିମୁଖଂ କତ୍ୱା ନମିତଂ ଅଚ୍ଛରିୟଗୁଣୋପେତପଦୁମସଦିସାନନଂ ନୋ ଚେ, ରତ୍ତୱଣ୍ଣଂ ଆନତଂ ଅବ୍ଭୁତସରୋଜସଙ୍ଖତମୁଖଂ ତିଲୋକଗୁରୁନୋ ଭୁୱନତ୍ତୟାନୁସାସକସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପାଦା ଅଧିକବଦ୍ଧରାଗା ଅଧିକବଦ୍ଧାନୁରାଗୱନ୍ତା ନୋ ଚେ, ପୁବ୍ବକମ୍ମେନ କତଅଧିକରତ୍ତୱଣ୍ଣା ନିଜସରସେନ କରେନ ସତତାନୁରାଗୟୁତ୍ତେନ ହତ୍ଥେନ ନୋ ଚେ, ଅୱିକଲତ୍ତା ସତତସମ୍ପତ୍ତିସହିତେନ କିରଣେନ ଗାଳ୍ହଂ ଆଦାୟ ଗାଳ୍ହଂ ଗହେତ୍ୱା ନୋ ଚେ, ଫୁସିତ୍ୱା ସତତାହିତସମ୍ଭମେନ ନିଚ୍ଚଂ କତାଦରେନ ନୋ ଚେ, ନିରନ୍ତରାହିତଅଭିମୁଖଭାୱେନ ସଞ୍ଚୁମ୍ବୟନ୍ତି ଚୁମ୍ବନ୍ତି ନୋ ଚେ, ଠିତିକ୍ରିୟାସାଧନତ୍ତେନ ଫୁସନ୍ତୀତି।

ରାଗେନ ଅନୁରାଗେନ ଆନତଂ ଅଭିମୁଖୀକତମିତି ଚ, ଅବ୍ଭୁତଞ୍ଚ ତଂ ସରୋଜଞ୍ଚେତି ଚ, ତେନ ସଦିସତାୟ ଅବ୍ଭୁତସରୋଜଞ୍ଚ ତଂ ମୁଖଞ୍ଚେତି ଚ, ରାଗାନତଞ୍ଚ ତଂ ଅବ୍ଭୁତସରୋଜମୁଖଞ୍ଚେତି ଚ, ରାଗଂ ରତ୍ତୱଣ୍ଣଂ ଆନତଂ ନିନ୍ନମିତି ଚ, ତଞ୍ଚ ତଂ ଅବ୍ଭୁତସରୋଜଞ୍ଚେତି ଚ, ତମେୱ ତାଦିସମୁଖସଦିସତ୍ତା ମୁଖମିତି ଚ, ତିଲୋକସ୍ସ ଗୁରୁତି ଚ, ଅଧିକଂ କତ୍ୱା ବଦ୍ଧୋ, ଅତ୍ତନୋ ପୁବ୍ବକମ୍ମେନ ୱା କତୋ, ରାଗୋ ଅନୁରାଗୋ ରତ୍ତୱଣ୍ଣୋ ୱା ଯେସମିତି ଚ, ରସେନ ଅନୁରାଗେନ ସମ୍ପତ୍ତିୟା ୱା ସହ ୱତ୍ତମାନୋତି ଚ, ଆହିତୋ ୱିହିତୋ ଚ ସୋ ସମ୍ଭମୋ ଆଦରୋ ତଦଭିମୁଖଭାୱୋ ୱା ଚେତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

ଏତ୍ଥ ''ରାଗାନତା''ତିଆଦିକେନ ସିଲେସାଲଙ୍କାରେନ ଚ ''ଅବ୍ଭୁତସରୋଜମୁଖ''ନ୍ତି ରୂପକାଲଙ୍କାରେନ ଚ ସମ୍ଭୋଗସିଙ୍ଗାରରସାଭାସୋ ଉପ୍ପାଦୀୟତି। ତାଦିସଂ ଇତ୍ଥିପୁରିସାନଂ ସମ୍ଭୋଗାଭାୱେନ, ତଦାକାରେନ ଚ କପ୍ପିତତ୍ତା ରସାଭାସୋ ନାମାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସିଙ୍ଗାରସ୍ସ ଆୟୋଗୱିପ୍ପୟୋଗସମ୍ଭୋଗୱସେନ ତିୱିଧତ୍ତେପି ଆୟୋଗୱିପ୍ପୟୋଗଦ୍ୱୟଂ ୱିପ୍ପଲମ୍ଭମେୱାତି ୱିପ୍ପଲମ୍ଭୋ, ସମ୍ଭୋଗୋ ଚେତି ଦୁୱିଧୋ ହୋତି।

ତେସୁ ୱିସ୍ସଲମ୍ପୋଓ ଅନୂନଓଣ୍ଣନାଯ ଭୂମିତ୍ତା ମନୋହରୋ। ସମ୍ଭୋଗୋ ପନ ତାଦିସୋ ନ ହୋତି। ସମ୍ଭୋଗାଭାସୋପି ହୀନୋ ହୋତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ପଯୋଗଂ କତ୍ୱା କୁରୁମାନାଯ ୱଣ୍ଣନାଯ ଉଚିତଭାୱେନ ଇହାଧିଗତସମ୍ଭୋଗସିଙ୍ଗାରରସାଭାସେନ ରସିଭୂତାଲଙ୍କାରସ୍ସ ଉଦାହରଣେ ରସାଭାସୋ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପାଦାନଂ କାମୁକଭାୱାଭାସେ ଚ ଧରାଯ କାମିନୀଭାୱାଭାସେ ଚ ୱାଚକପଦେନ ଅୱୁତ୍ତେପି ''ଧରାଯ ପାଦା ତିଲୋକଗୁରୁନୋ''ତି ଇଦଂ ଠପେତ୍ୱା ପାଣିଧମ୍ମପକାସକେହି ଅୱସେସପଦେହି ଞାଯତେ।

ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ରତିଆଭାସୋ ''ଅଧିକବଦ୍ଧରାଗା ରାଗାନତ''ନ୍ତି ଇମେହି ୱୁତ୍ତୋ। ଅଯଂ ରତିଆଭାସୋ ଇଧ ଠାଯୀଭାୱୋ ପୁରିସରତିଯା ଇତ୍ଥିଯା ଚ, ଇତ୍ଥିରତିଯା ପୁରିସସ୍ସ ଚ ଆଲମ୍ବଣତ୍ତା ପାଦକାମୁକଧରାକାମିନିଯୋ ଦ୍ୱେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଲମ୍ବଣୱିଭାୱାଭାସା ହୋନ୍ତି। ରମ୍ମଦେସାଦିୱିସେସଂ ୱିନା ଅଚ୍ଛରିଯପଦୁମୋଦଯସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅବ୍ଭୁତସରୋଜସଦ୍ଦସ୍ସ ଉଚ୍ଚାରଣେନ ଗମ୍ମମାନା ରମ୍ମଦେସାଦଯୋ ରତିଂ ଉଦ୍ଦୀପଯନ୍ତୀତି ଉଦ୍ଦୀପନୱିଭାୱାଭାସା ନାମ। ''ନିଜସରସେନ କରେନ ଗାଳ୍ହମାଦାଯା''ତି ଇମିନା କରସ୍ସ ସରସଭାୱସ୍ସ ଚ ଗାଳ୍ହଂ ଗହଣସ୍ସ ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ହରିସାଦଯୋ ଞାଯନ୍ତେ। ''ସତତାହିତସମ୍ପମେନା''ତି ଇମିନା ଉସ୍ସାହାଦଯୋ ଞାଯନ୍ତି। ତତ୍ଥ ହରିସୌସ୍ସାହାଦଯୋ ବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱାଭାସା ନାମ ହୋନ୍ତି। ତେ ବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱାଭାସେ ପକାସେନ୍ତାନି ଯଥାୱୁତ୍ତକୱିୱଚନାନି ଅନୁଭାୱାଭାସା ନାମାତି ଏୱଂ ବନ୍ଧେ ଦିସ୍ସମାନଠାଯୀଭାୱବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱୱିଭାୱଅନୁଭାୱେହି ଅତ୍ଥାୱବୋଧଂ କରୋନ୍ତାନଂ ପଣ୍ଡିତାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଯୋ ସନ୍ତୋସାଭାସସଙ୍ଖାତୋ ରସାଭାସୋ ଅତ୍ଥି, ସୋ ଇଧ ସମ୍ଭୋଗରସାଭାସୋତି କଥିତୋତି। ଠାଯୀଭାୱାଦଯୋ ଉପରି ଆୱିଭୱିସ୍ସନ୍ତି।

୩୩୭।

ଇଚ୍ଚା'ନୁଗମ୍ମ ପୁରିମାଚରିଯାନୁଭାୱଂ,

ସଙ୍ଖେପତୋ ନିଗଦିତୋ'ଯ'ମଲଙ୍କତୀନଂ;

ଭେଦୋ'ପରୂପରି କୱୀହି ୱିକପ୍ପିଯାନଂ,

କୋ ନାମ ପସ୍ସିତୁ'ମଲଂ ଖଲୁ ତାସ'ମନ୍ତଂ।

ଇତି ସଙ୍ଘରକ୍ଖିତମହାସାମିପାଦୱିରଚିତେ

ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରେ

ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରାୱବୋଧୋ ନାମ

ଚତୁତ୍ଥୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୩୩୭। ଏୱମୁଦ୍ଦେସାନୁକ୍କମେନ ଯଥାପଟିଞ୍ଞାତଂ ନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଇଦାନି ନିଗମନପୁବ୍ବକଂ ବହୁତ୍ତମେସଂ ନିଦ୍ଦିସିତୁମାହ ''ଇଚ୍ଚି''ଚ୍ଚାଦି। ଇତି ଇମିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ପୁରିମାନଂ ଦଣ୍ଡୀଆଦୀନଂ ଆଚରିଯାନଂ ଆନୁଭାୱଂ ବନ୍ଧଲକ୍ଖଣାନି ଅନୁଗମ୍ମ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ଅଲଙ୍କତୀନମଲଙ୍କାରାନଂ ଅଯଂ ଭେଦୋ ସଙ୍ଖେପତୋ ନିଗଦିତୋ କଥିତୋ। ସଙ୍ଖେପତୋତି ୱୁତ୍ତୋ, କସ୍ମାତି ଆହ ''ଉପରୂପରୀ''ତିଆଦି। ଉପରୂପରି ଦୀଘକାଲମାରବ୍ଭ ଯାୱେଦାନି ମତ୍ଥକମତ୍ଥକେ କୱୀହି ୱିକପ୍ପିଯାନଂ ପଭେଦିଯମାନାନଂ ତାସମଲଙ୍କତୀନଂ ଅନ୍ତଂ ପରିଯନ୍ତଂ ପସ୍ସିତୁଂ ଖଲୁ ଏକନ୍ତେନ କୋ ନାମ ଜନୋ ଅଲଂ ସମତ୍ଥୋ।

ଇତି ମହାସାମିନାମିକାଯଂ ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରଟୀକାଯଂ

ଚତୁତ୍ଥୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୩୩୭। ଏୱଂ ଉଦ୍ଦେସକ୍କମେନ ଯଥାପଟିଞ୍ଞାତେ ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରେ ନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଇଦାନି ନିଗମନମୁଖେନ ଏସଂ ଅତ୍ଥାଲଙ୍କାରାନଂ ବହୁଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି ''ଇଚ୍ଚାନୁଗମ୍ମ''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଇତି ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ପୁରିମାଚରିଯାନୁଭାୱଂ ପୁବ୍ବକାଲିକାନଂ ଦଣ୍ଡୀଭଦ୍ଦପାଣାଦୀନଂ ଅଲଙ୍କାରସତ୍ଥସଙ୍ଖାତାନୁଭାୱଂ

ଅନୁଗମ୍ମ ଅଲଙ୍କତୀନଂ ଅଯଂ ଭେଦୋ ସଙ୍ଖେପତୋ ନିଗଦିତୋ ମଯା ୱୁତ୍ତୋ ସଙ୍ଗହିତୋ। କସ୍ମାତି ଚେ? ଉପରୂପରି ଦୀଘକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱଜ୍ଜତନା କୱୀହି ରଚନାକତ୍ତାରେହି ୱିକପ୍ପିଯାନଂ ଅନେକପ୍ପକାରତୋ କପ୍ପିଯମାନତ୍ତା ପୁଥକ୍କରିଯମାନାନଂ ତାସମଲଙ୍କତୀନଂ ଅନ୍ତଂ ପରିଯନ୍ତଂ ପସ୍ସିତୁଂ ଖଲୁ ଏକନ୍ତେନ କୋ ନାମ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅଲଂ ସମତ୍ଥୋତି। ସଙ୍ଗହମନାଦିଯିତ୍ୱା କେନାପି ପରିଯନ୍ତଂ ଅଧିଗନ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପୁରେ ଭୱାତି ଚ, ପୁରିମା ଚ ତେ ଆଚରିଯା ଚେତି ଚ, ତେସମାନୁଭାୱୋତି ଚ, ୱିସେସତୋ ଅସଙ୍କରତୋ କପ୍ପିଯନ୍ତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

ଇତି ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରନିସ୍ସଯେ

ଚତୁତ୍ଥୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୫। ଭାୱାୱବୋଧପରିଚ୍ଛେଦ

୩୩୮।

ପଟିଭାନୱତା ଲୋକ-ୱୋହାର'ମନୁସାରିନା;

ତତୋ'ଚିତ୍ୟସମୁଲ୍ଲାସ-ୱେଦିନା କୱିନା ପରଂ।

୩୩୮। ତଦେୱ ଯଥାପଟିଞ୍ଞାତମଲଙ୍କାରୱିଭାଗଂ ବୋଧେତ୍ୱା ସମ୍ପତି ରସୱନ୍ତାଲଙ୍କାରପ୍ପସଙ୍ଗେନାଧିଗତଂ ରସଂ ସକଲ ସଂସାରଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣେକନିମିତ୍ତୱିମୁତ୍ତିରସେକରସୱିସୁଦ୍ଧସଦ୍ଧମ୍ମାଗମୱିଗ୍ଗାହସପ୍ପୀଣନୋଣତମତୀନଂ ପରମସଦ୍ଧାଲୁନମନଧିଗତତ୍ତେପି ଲକ୍ଖଣମତ୍ତେନ ଲୋକୱୋହାରକୋସଲ୍ଲମତ୍ତପରିଗ୍ଗହାୟ କିଞ୍ଚିମତ୍ତମୁପଦିସିତୁଂ ନ ସାକଲ୍ଲେନ ''ପଟିଭାନୱତା''ତିଆଦିମାହ। ପଟିଭାନଂ ତଂତଂଠାନାନୁରୂପପ୍ପୱତ୍ତା ପଞ୍ଞା। ସା ହି ସରସରଚନାୟଚ୍ଛନ୍ଦୋପକାରିକା, ତତୋୱ କଙ୍କଂ ''ପଟିଭାନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ''ପଟିଭାନୱତା''ତି। କୱିନା ଲୋକୱୋହାରାନୁଗନ୍ତବ୍ବୋ। ଯୋ ହି ସକଲଂ ଲୋକୱୋହାରଂ ନାନୁସରତି, ସୋ କୱିଯେୱ ନ ହୋତି। ତେନାହ ''ଲୋକୱୋହାରମନୁସାରିନା''ତି। ଯତୋ ଓଚିତ୍ୟଂ ନାମ କୱୀନଂ ପରମଂ ରହସ୍ସଂ ଲୋକୱୋହାରେପି ଉଚିତଞ୍ଞୁଯେୱ ପସଂସୀୟତେ, ସମୁଚିତଲୋକୱୋହାରାନୁସାରେନେୱ ଚ ୱକ୍ଖମାନାନୁକ୍କମେନ ୱିରଚିତା ରଚନା ସଚେତନାନଂ ରସସ୍ସାଦାୟ ସମ୍ପଜ୍ଜତେ, ତସ୍ମା ଓଚିତ୍ୟେ ସମୁଲ୍ଲସନ୍ତଂ ଦିତ୍ତଂ ଫୁଟମେୱ ବନ୍ଧନଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ତତୋୱଚ୍ଚନ୍ତମୋଚିତ୍ୟସମୁଲ୍ଲାସୱେଦିନା କୱିନା ଭୱିତବ୍ବଂ। ତେନାହ ''ପରଂ ଓଚିତ୍ୟସମୁଲ୍ଲାସୱେଦିନା''ତି। ସବ୍ବଞ୍ଚେତଂ ''କୱିନା''ତି ଏତ୍ଥ ୱିସେସନଂ, ''କୱିନା''ତି ଚେତଂ ''ନିବନ୍ଧା''ତି ଏତ୍ଥ ଅୱୁତ୍ତୋ କତ୍ତା।

୩୩୮। ଏୱଂ ଯଥାପଟିଞ୍ଞାତାନମଲଙ୍କାରାନଂ ଦସ୍ସନାୱସରେ ରସୱନ୍ତାଲଙ୍କାରପ୍ପସଙ୍ଗେନାଧିଗତନୱୱିଧସିଙ୍ଗାରାଦିରସେ ସକଲସଂସାରଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣଅସହାୟକରଣଭୂତୱିମୁତ୍ତିରସେନ ଏକରସଭୂତେ ଅତିପଣୀତେ ସଦ୍ଧମ୍ମାମତରସେଯେୱ ଲୁଦ୍ଧାନଂ ସଦ୍ଧାବାହୁଲ୍ଲସୁଦ୍ଧସଂୟମାନଂ ୱିମୁଖେପି ଲକ୍ଖଣମତ୍ତପରିଞ୍ଞାଣେନ ଲୋକୱୋହାରେସୁ ଅସମ୍ମୋହତ୍ଥଂ ସଙ୍ଖେପେନ ଦସ୍ସେତୁକାମୋ ଇଦାନି ''ପଟିଭାନୱତା''ଇଚ୍ଚାଦିମାହ। ପଟିଭାନୱତା ସରସରଚନାୟ ଅଚ୍ଛନ୍ଦୋପକାରଟ୍ଠାନୋଚିତପଞ୍ଞାୱିସେସୱତା ଲୋକୱୋହାରମନୁସାରିନା ସକଲଲୋକେ ୱୋହାରାନୁରୂପମନୁଗତେନ ତତୋ ଯସ୍ମା ଓଚିତ୍ୟଂ ନାମ ହଦୟତୋ ଅବହି କାତବ୍ବଂ, ରହସ୍ସମିୱ ବନ୍ଧତୋ ୱିୟୋଜନୀୟଂ ନ ହୋତି। ତସ୍ମା ପରମତିସୟେନ ଓଚିତ୍ୟସମୁଲ୍ଲାସୱେଦିନା ଉଚିତଭାୱେନ ୱତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତତ୍ଥସ୍ସ ଉଦ୍ଦୀପନସ୍ସେୱ ଅନୁରୂପପ୍ପକାରେନ ଇଟ୍ଠତ୍ଥସ୍ସ ସମୁଲ୍ଲାସନଂ ୱିତ୍ତିଂ ଜାନନ୍ତେନ କୱିନା ବନ୍ଧକାରକେନ ନିବନ୍ଧାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପଟିଭା ପଟିଭାନନ୍ତି ପଞ୍ଞାୟେତଂ ନାମଂ, ତତୋ ଜାତକଙ୍ଖସ୍ସପି ପଟିଭାତି ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ଅୟଂ ପଞ୍ଞାୱିସେସୋ ରଚନାୟ ଅଚ୍ଛନ୍ଦୋପକାରୋତି ଞାତବ୍ବୋ। ପଟିଭାନମସ୍ସତ୍ଥୀତି ଚ, ଲୋକସ୍ସ ୱୋହାରୋତି ଚ, ତଂ ଅନୁଗଚ୍ଛତି ସୀଲେନାତି ଚ, ଓଚିତ୍ୟେନ ସମୁଲ୍ଲାସୋତି ଚ, ତଂ ୱିଜାନାତି ସୀଲେନାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୩୩୯।

ଠାୟୀସମ୍ବନ୍ଧିନୋ ଭାୱ-ୱିଭାୱା ସାନୁଭାୱକା;

ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ନିବନ୍ଧା ତେ, ରସସ୍ସାଦାୟ ସାଧୁନଂ।

୩୩୯।''ଠାୟି''ଚ୍ଚାଦି। ଠାୟିନୋ ୱକ୍ଖମାନରତ୍ୟାଦୟୋ ତେହି ସହ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱିଭାୱାଦୀହି ଯୋଗେ ରତ୍ୟାଦୀନମସ୍ସାଦିୟତ୍ତମାନୀୟମାନତ୍ତା ଏତେସମତ୍ଥୀତି ଠାୟୀସମ୍ବନ୍ଧିନୋ। ସହ ଅନୁଭାୱେହି ୱକ୍ଖମାନଲକ୍ଖଣେହୀତି ସାନୁଭାୱକା, ଭାୱୋ ୱିଭାୱୋ ଚ, ୱକ୍ଖମାନୋ ଭାୱେନ ଭାୱାଭାସୋପି ଇମିନାୱ ସଙ୍ଗହିତୋ, ରସସ୍ସାଦାୟ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୩୩୯।''ଠାୟି''ଚ୍ଚାଦି। ଠାୟୀସମ୍ବନ୍ଧିନୋ ଠାୟୀପଦେନ, ତେନ ୱାଚ୍ଚରତିହାସାଦିଅତ୍ଥେନ ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୁପଗତା ସାନୁଭାୱକା ୱକ୍ଖମାନାନୁଭାୱେହି ସହ ପୱତ୍ତା ଭାୱୱିଭାୱା ୱକ୍ଖମାନଭାୱୱିଭାୱା ନିବନ୍ଧା ୱୁତ୍ତଗୁଣୋପେତକୱିନା ବନ୍ଧିତା ଏକତ୍ଥ ଆହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା ସାଧୁନଂ ଇସ୍ସାଦିଦୋସରହିତାନଂ ସଜ୍ଜନାନଂ ରସସ୍ସାଦାୟ ସିଙ୍ଗାରାଦିୱକ୍ଖମାନରସସ୍ସ ଅସ୍ସାଦନତ୍ଥଂ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି। ଇମାୟ ଗାଥାୟ ଠାୟୀଭାୱୋ ବ୍ୟଭିଚାରୀଭାୱୋ

କେୱଲଭାୱୋ ୱିଭାୱୋ ଅନୁଭାୱୋ ରସୋ ଚେତି ଇମେ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠା ଭୱନ୍ତି, କଥନ୍ତି ଚେ? ଭାୱୱିଭାୱାନଂ ''ଠାଯୀସମ୍ବନ୍ଧିନୋ''ତି ୱିସେସନଂ ଭୱତି, ତେନ ଭାୱସ୍ସ ଠାଯୀ ଚ ସୋ ଭାୱୋ ଚେତି ଚ ଠାଯୀପଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧତ୍ତା ଠାଯୀଭାୱୋ ଚ, ପୁନ ବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱେ ସତି ''ଠାଯୀଭାୱୋ''ତି ଇମସ୍ସ ସାଧକତ୍ତା ଇମସ୍ସେୱ ଠାଯୀଭାୱପଦସ୍ସ ପଯୋଗସାମତ୍ଥିଯେନ ଗମ୍ମମାନୋ ବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱୋ ଚ, ପୁନ ଠାଯୀପଦେନ ସମାସମକତ୍ୱା ୱିସୁଂ ଦସ୍ସିତଭାୱସଦ୍ଦସୁତିଯା ଠାଯୀଭାୱବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱେହି ଅଞ୍ଞୋ ଭାୱୋ ଚ, ତଥା ଏୱ ଠାଯୀପଦେନ ୱାଚ୍ଚରତିହାସାଦିଅତ୍ଥସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଉଦ୍ଦୀପନଦ୍ୱଯଂ ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱା ସଙ୍କେତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ତେହି ରତିହାସାଦୀହି ଅତ୍ଥେହି ସମ୍ବନ୍ଧିନୋ ଆଲମ୍ବଣୌଦ୍ଦୀପନସଙ୍ଖାତୱିୱିଧୱିଭାୱା ଚ, ଏୱମେୱ ସାନୁଭାୱକପଦେନ ସମାଯୋଗେନ ଦସ୍ସିତାନୁଭାୱୋ ଚ, ''ରସସ୍ସାଦାଯା''ତି ଇମିନା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠରସୋ ଚାତି ଏୱମିମେ ଠାଯୀଭାୱାଦଯୋ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି। ଠାଯିନା ସହ ସମ୍ବନ୍ଧୋତି ଚ, ସୋ ଏତେସମତ୍ଥୀତି ଚ, ଭାୱୋ ଚ ୱିଭାୱୋ ଚେତି ଚ, ସହ ଅନୁଭାୱେହି ୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଚ, ରସସ୍ସ ଅସ୍ସାଦୋତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

ଭାୱଅଧିପ୍ପାଯ

୩୪୦।

ଚିତ୍ତୱୁତ୍ତିୱିସେସା ତୁ, ଭାୱଯନ୍ତି ରସେ ଯତୋ;

ରତ୍ଯାଦଯୋ ତତୋ ଭାୱ-ସଦ୍ଦେନ ପରିକିତ୍ତିତା।

୩୪୦। ଇଦାନି ଯଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ଠାଯାଦୀହି ଭାୱୱିଭାୱାନୁଭାୱରସେସୁ ପଠମଂ ଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ଭାୱସଦ୍ଦମନ୍ୱତ୍ଥଯତି ''ଚିତ୍ତ''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତିଯୋ ରମଣହସନାଦିଆକାରେନ ପୱତ୍ତିଯୋ, ତାୱ ୱିସେସା ୱିସିଟ୍ଠସଭାୱତ୍ତାତି ଚିତ୍ତୱୁତ୍ତିୱିସେସା। ରତ୍ଯାଦଯୋ ଠାଯୀବ୍ଯଭିଚାରୀସାତ୍ତିକା। ତୁସଦ୍ଦୋ ୱିସେସେ। ଯତୋ ରସେ ସିଙ୍ଗାରାଦଯୋ ଭାୱଯନ୍ତି ନିପ୍ଫାଦେନ୍ତି। ତତୋ ଭାୱସଦ୍ଦେନ ପରିକିତ୍ତିତା ଭରତାଦୀହି କଥିତା। ଏତ୍ଥ ହି ଣ୍ଯନ୍ତୋ ଭୂଧାତୁ କରଣେ ୱତ୍ତତେ। ଯତୋ ଚାଯଂ ନ କେୱଲଂ କରଣେଯେୱ ୱତ୍ତତେ, ଅଥ ଖୋ ବ୍ଯାପନେ, ପଟିପାଦନେ ଚ, ତସ୍ମାସ୍ସ ପଟିଭାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଭାୱଯନ୍ତି ବ୍ଯାପେନ୍ତି। ଅଥ ୱା କୱିନୋ ଲୋକଟ୍ଠିତିଞ୍ଞାଣଲକ୍ଖଣଂ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଭାୱଯନ୍ତି ପଟିପାଦେନ୍ତୀତି ଭାୱାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୩୪୦। ଇଦାନି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ଠାଯୀଭାୱାଦୀସୁ ଠାଯୀଆଦୀନଂ [ଠାଯୀଭାୱାଦୀନଂ (କ।)] ତିଣ୍ଣଂ ସାଧାରଣୋ ଭାୱୋ ନାମ ଏସୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅନ୍ୱତ୍ଥୱସେନ ଦସ୍ସେତି ''ଚିତ୍ତ''ଇଚ୍ଚାଦି। ଚିତ୍ତୱୁତ୍ତିୱିସେସୋ ତୁ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉତ୍ତରି ୱକ୍ଖମାନାରମ୍ମଣହସନସୋଚନାଦୀହି, ନିବ୍ବେଦାଦୀହି, ଥମ୍ଭାଦୀହି ଚ ଆକାରେହି ପୱତ୍ତିସଙ୍ଖାତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଙ୍କରାକାରସଙ୍ଖାତା ୱିସେସା ପନ ଠାଯୀବ୍ଯଭିଚାରୀସାତ୍ତିକା ଯତୋ ଯସ୍ମା ରସେ ସିଙ୍ଗାରାଦିରସେ ଭାୱଯନ୍ତି ନିପ୍ଫାଦେନ୍ତି କରୋନ୍ତି। ନୋ ଚେ, ରସେ ସିଙ୍ଗାରାଦିରସୱିସଯେ ପଣ୍ଡିତାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଭାୱଯନ୍ତି ବ୍ଯାପନଂ କରୋନ୍ତି। ନୋ ଚେ, ତସ୍ମିଂଯେୱ ରସୱିସଯେ କୱିନୋ ଲୋକସଭାୱଂ ୱିସଯଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତଞାଣଲକ୍ଖଣଂ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଭାୱଯନ୍ତି ପଟିପାଦନଂ କରୋନ୍ତି। ତତୋ ଭାୱସଦ୍ଦେନ ହେତୁକତ୍ତରି ନିପ୍ଫନ୍ନେନ ରତ୍ଯାଦଯୋ ରତିହାସାଦଯୋ ପରିକିତ୍ତିତା ଭରତାଦୀହି ୱୁତ୍ତା ହୋନ୍ତୀତି। ''ରତ୍ଯାଦଯୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ହାସାଦଯୋ ଠାଯୀଭାୱା ଚ, ନିବ୍ବେଦାଦଯୋ ବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱା ଚ, ଥମ୍ଭପଲଯାଦଯୋ ସାତ୍ତିକଭାୱା ଚ ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତିଯୋତି ଚ, ତା ଏୱ ୱିସେସାତି ଚ, ଭାୱୋ ଇତି ସଦ୍ଦୋତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

ଠାଯୀଭାୱଅଧିପ୍ପାଯ

୩୪୧।

ୱିରୋଧିନା'ଞ୍ଞଭାୱେନ,

ଯୋ ଭାୱୋ ନ ତିରୋହିତୋ;

ସୀଲେନ ତିଟ୍ଠତି'ଚ୍ଚେ'ସୋ,

ଠାଯୀଭାୱୋତି ସଦ୍ଦିତୋ।

୩୪୧। ଠାଯାଦିକେ ତିୱିଧେ ଭାୱେ କମେନାହ ''ୱିରୋଧିନା''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ୱିରୋଧିନା ଅଞ୍ଞେନ ଜିଗୁଚ୍ଛାଦିନା ଭାୱେନ ଯୋ ଭାୱୋ ରତ୍ଯାଦିକୋ

න තිරොහිතො නච්ඡාදිතො, එසො භාවො අනුච්ඡිජ්ජමානත්තා එව තිට්ඨති සීලෙනාති, ඨායී එව භාවොති ඨායීභාවොති සඞ්ඛිතො කථිතො। යො භාවාදීහි ආලොකිතස්සාදං නීතො සමානීතො, සො සාමාජිකෙහි අස්සාදියමානත්තා රසොති වුච්චති। වුත්තඤ්හි "සවිභාව"ඉච්චාදි।

ෘ୪෧। ඉදානි ඨායීආදිකෙ තිවිධභාවෙ කමෙන නිද්දිසති "විරොධි"ඉච්චාදිනා। විරොධිනා අඤ්ඤභාවෙන රතිහාසාදීනං විරුද්ධෙන ජිගුච්ඡාදිනා අඤ්ඤභාවෙන යො භාවො රතිහාසාදිකො තිරොහිතො න බ්‍යවහිතො න හොති, එසො විරුද්ධභාවෙන අබ්‍යවහිතො භාවො තිට්ඨති සීලෙනාති ඉමිනා අත්ථෙන ඨායී නාම හොතීති කත්වා ඨායීභාවොති සඞ්ඛිතො කථිතොති। යො විභාවානුභාවාදීහි අස්සාදනීයත්තං පාපිතො සබ්බෙහි අස්සාදනීයත්තා රසොති වුච්චති, සො ඨායී නාමාති වුච්චති। අඤ්ඤො ච සො භාවො චෙති ච, තිරො කයිරිත්ථාති ච, ඨායී ච සො භාවො චෙති ච විග්ගහො।

ඨායීභාවප්පභෙදෞද්දෙස

ෘ୪෨।

රතිහාසා ච සොකො ච,

කොධුස්සාහභයම්පි ච;

ජිගුච්ඡාවිම්හයා චෙව,

සමො ච නව ඨායිනො।

ෘ୪෨। රත්‍යාදීනං නවන්නමෙව ඨායිත්තං සන්දස්සෙතුමාහ "රති"ච්චාදි। සමො චෙති එවං ඨායිනො නවාති යොජනා। නවෙවෙතෙ සකසකවිභාවානුභාවෙහි සමුල්ලාසිතා විසුම්පි බන්ධිතබ්බා කවිනා, අභිනෙතබ්බා ච නටෙන, තථා සෙසභාවාපි। තත්ථ යදි පනායං රති අසෙසසිත්ථිපුරිසගුණයුත්තානං ඉත්ථිපුරිසානං අඤ්ඤමඤ්ඤං ජනිතා, චන්දාදීහි උද්දීපනවිභාවෙහි උද්දීපිතා, උස්සුක්කතාදිවාධකෙහි අනුභාවෙහි පරිපොසිතා, සකසකානුභාවසාමත්ථියා පතීයමානෙහි අනෙකරූපෙහි බ්‍යභිචාරීහි චිත්තතා සියා, තදා තු ඨායී රති නටාභිනයෙන, සුබන්ධසවනෙන වා සබ්බෙහි අස්සාදියමානා සිඞ්ගාරරසත්තමාපජ්ජතෙ। එවං යථායොගං හාසාදිඨායීභාවානං හස්සරසාදිභාවාපජ්ජනෙ යුත්තිං සමන්නෙය්‍ය।

ෘ୪෨। ඨායීභාවො නාම රත්‍යාදයො නවෙවෙති දස්සෙතුං "රතිහාසා"තිආදිමාහ। රතිහාසා ච සොකො ච කොධුස්සාහභයම්පි ච ජිගුච්ඡාවිම්හයා චෙව සමො සන්තගුණො චාති එවං ඨායිනො නව හොන්ති। ඉමෙසං රත්‍යාදීනං නවන්නං සරූපකථනං "සිඞ්ගාරහස්සකරුණා"තිආදිකාය උද්දෙසගාථාය අනන්තරෙ නිද්දෙසෙ පාකටො හොති। රති ච හාසො චාති ච, කොධො ච උස්සාහො ච භයඤ්චෙති ච, ජිගුච්ඡා ච විම්හයා චෙති ච වාක්‍යං। ඉමෙ නව ච එවං බ්‍යභිචාරීභාවසාත්තිකාභාවො චෙති ඉමෙ යථාසකමනුරූපවිභාවානුභාවෙහි දිත්තං කත්වා පච්චෙකං කවිනා බන්ධිතබ්බා, නටෙන ගහෙත්වා දස්සිතබ්බා ච। ඉමෙසු තිවිධභාවෙසු අයං රති අසෙසපුම්ඉත්ථිගුණෙහි යුත්තෙහි නරනාරීහි අඤ්ඤමඤ්ඤං උප්පාදිතා, චන්දාදීහි උද්දීපනවිභාවෙහි උද්දීපිතා, උස්සාහාදිපකාසකකායිකවාචසිකපයොගසඞ්ඛාතානුභාවෙන පොසිතා, සකසකානුභාවසාමත්ථියෙහි ගම්මමානානෙකප්පකාරබ්‍යභිචාරීභාවෙහි විචිත්තකතා හොති। ඊදිසා'යං රති නටස්ස අභිනයෙන ච පසත්ථබන්ධසවනෙන ච සබ්බෙහි අස්සාදියමානසිඞ්ගාරාදිරසත්තං පාපුණාතීති විඤ්ඤාතබ්බා। හාසාදීනං සෙසඨායීභාවානං හස්සරසාදිභාවාපත්තියං යුත්ති එවං යථාරහං වෙදිතබ්බාති।

බ්‍යභිචාරීභාවඅධිප්පාය

ෘ୪ෙ।

තිරොභාවාවිභාවාදි-

ୱିସେସେନା’ଭିମୁଖ୍ଯତୋ;

ଯେତେ ଚରନ୍ତି ସୀଲେନ,

ତେ ହୋନ୍ତି ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ।

୩୪୩। ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ ଆହ ‘‘ତିରୋଭାୱ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ତିରୋଭାୱୋ ଠାଯୀନଂ ଏକସ୍ସାପି ଭାୱସ୍ସ ନିବ୍ବେଦାଦିନୋ ଅଚିରଟ୍ଠାଯିତା ଚ ଆୱିଭାୱୋ ପାକଟତା ଚ ନାନାରସନିସ୍ସଯତ୍ତା ତେ ଆଦଯୋ ଯସ୍ସ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଠାଯୀଧମ୍ମସ୍ସ ସୁଖଦୁକ୍ଖାଦିରୂପସ୍ସ ଗହଣଂ, ସୋୱ ୱିସେସୋ, ତେନ। ଠାଯୀଧମ୍ମସ୍ସ ସୁଖଦୁକ୍ଖରୂପସ୍ସ ଗହଣଂ, ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମସ୍ସ ସୁଖଦୁକ୍ଖରୂପସ୍ସ ଠାଯିନି ସମାରୋପନଞ୍ଚାଭିମୁଖ୍ଯଂ। ତଥା ହି ରତିଯଂ ପରିସମୋ ସୁଖାନୁୱିଦ୍ଧୋ ଭୱତି, ସୋକେ ଦୁକ୍ଖାନୁୱିଦ୍ଧୋ। ରତିଯଂ ସୁଖସଭାୱାପି ଗିଲାନିପ୍ପଭୁତଯୋ ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ ସକମ୍ମଂ ଦୁକ୍ଖମିମଂ ସମାରୋପଯନ୍ତେୱ। ତତୋ ତେନ ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ଯେ ଏତେ ଭାୱା ସୀଲେନ ଚରନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତେ ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ ହୋନ୍ତୀତି।

୩୪୩। ଇଦାନି ଉଦ୍ଦେସକ୍କମେନ ବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱେ ଲକ୍ଖଣତୋ ଦସ୍ସେତି ‘‘ତିରୋଭାୱା’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ତିରୋଭାୱାୱିଭାୱାଦିୱିସେସେନ ବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଅନେକରସଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତତ୍ତା, ଲୋକସ୍ସ ଭିନ୍ନରୁଚିକତ୍ତା ଚ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଠାଯୀଭାୱେ ବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱାନମତ୍ତନୋ ଗୁଣସ୍ସ ଲୀନତ୍ତଞ୍ଚ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ତସ୍ସେୱ ଗୁଣସ୍ସ ପାକଟତ୍ତଞ୍ଚାତିଆଦିକେନ ୱିସେସେନ ଅଭିମୁଖ୍ଯତୋ ଠାଯୀଭାୱାନଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖରୂପଂ ଅତ୍ତନି ଚ ଅତ୍ତନୋ ସୁଖଦୁକ୍ଖରୂପଂ ଠାଯୀଭାୱେସୁ ଚ ଆରୋପନସଙ୍ଖାତେନ ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ଯେତେ ଭାୱା ସୀଲେନ ଚରନ୍ତି ପକତିଯା ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତେ ଭାୱା ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ ନାମ ହୋନ୍ତୀତି। ଏୱମେୱ [ଏୱରୂପା (କା)] ପାଠଆ ସରୂପେନ ଏକୋ ପରିସମସଙ୍ଖତବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱୋ ରତିଯଂ ସଗୁଣେନ ଲୀନୋ ସୁଖାନୁୱିଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା, ସୋକେ ସଗୁଣେନ ପାକଟୋ ଦୁକ୍ଖାନୁୱିଦ୍ଧୋ ଚ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତେ। ଏୱମେୱ ସୁଖସଭାୱରତିଯଂ ଗିଲାନାଦଯୋ ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ ସକିଯଂ ଦୁକ୍ଖସରୂପଂ ଆରୋପେନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ତିରୋଭାୱୱିଭାୱାଦିୱିସେସେନ ଅଭିମୁଖଂ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତିରୋଭୱନମିତି ଚ, ଆୱିଭୱନମିତି ଚ, ତିରୋଭାୱୋ ଚ ଆୱିଭାୱୋ ଚେତି ଚ, ତେ ଆଦଯୋ ଯସ୍ସ ଠାଯୀଭାୱେସୁ ୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖସଭାୱାନଂ ଅତ୍ତନି ଆରୋପନସ୍ସେତି ଚ, ସୋଯେୱ ୱିସେସୋତି ଚ, ଅଭିମୁଖାନଂ ଭାୱୋତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ବ୍ଯଭିଚାରୀପଦେ ୱିସଦ୍ଦୋ ୱିସେସତ୍ଥେ ଅଭିସଦ୍ଦୋ ଅଭିମୁଖଭାୱେ ୱତ୍ତତି।

ବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱପ୍ପଭେଦ

୩୪୪।

ନିବ୍ବେଦୋ ତକ୍କସଙ୍କା ସମ-

ଧିତିଜଳଅତା ଦୀନତୁଗ୍ଗାଲସତ୍ତଂ,

ସୁତ୍ତଂ ତାସୋ ଗିଲାନୁ’ସ୍ସୁକହରିସ-

ସତିସ୍ସାୱିସାଦାବହିତ୍ଥା।

ଚିନ୍ତା ଗବ୍ବା’ପମାରୋ’ମରିସମଦ-

ମତୁମ୍ମାଦମୋହା ୱିବୋଧୋ,

ନିଦ୍ଦାୱେଗା ସବିଠଅଂ ମରଣ-

ସଚପଲାବ୍ଯାଧି ତେତ୍ତିଂସମେ’ତେ।

୩୪୪। ତେ ଦସ୍ସେତି ‘‘ନିବ୍ବେଦୋ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଦୀନତୁଗ୍ଗାଲସତ୍ତନ୍ତି ଦୀନତା ଚ ଉଗ୍ଗତଞ୍ଚ ଆଲସତ୍ତଞ୍ଚ, ଗିଲାନି ଉସ୍ସୁକ୍କୈତି ଉସ୍ସୁକ୍କଂ। ଚପଲୈତି

ଚାପଲ୍ଲଂ, ସହ ଚପଲେନ ସଚପଲୋ, ସୋ ଚାଯଂ ବ୍ଯାଧି ଚ, ମରଣଞ୍ଚ ସଚପଲବ୍ଯାଧି ଚ ସମାହାରୋ। ତଞ୍ଚ ସହ ବିଠଆଯ ୱତ୍ତତୀତି ସବିଠଅନ୍ତି ଏତେ ଯଥାୱୁତ୍ତବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱା ତେତ୍ତିଂସ ହୋନ୍ତୀତି। ଉସ୍ସାହୱତା ୱୀରରସୋ ତଂୱସେନେୱ ଅସ୍ସାଦୀଯତି। ଭୀରୁନା ତୁ ସୋୱ ଭଯାନକରସୱସେନେତି ଲୋକସଭାୱସ୍ସ ଅନେକତ୍ତା ତଦତ୍ଥମେତେ ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ ଏକେକସ୍ସରସସ୍ସ ବହୱୋ ୱଣ୍ଣନୀଯା, ଯତୋ ତଂୱଣ୍ଣନାଦ୍ୱାରେନ ସକୋପି ତେସୁ କିଞ୍ଚି ଅସ୍ସାଦେତୀତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ପନ ମାରଣୋପଗତୱେରିଦସ୍ସନମେକମେୱ ତଙ୍ଖଣେଯେୱ ଭିନ୍ନଂ ପକତିୱସେନ ଭୀରୁନୋ ଭଯସ୍ସ ହେତୁ, ସଙ୍ଗାମଲୋଲସ୍ସ ତୁ ଉସ୍ସାହନିମିତ୍ତଂ ସିଯା। ତଥା ନଟେନ କତଂ ୱିକତମାଭରଣଂ କ୍ରିଯାୱା ନୀଚପକତୀନଂ ଠାଯିନୋ ହାସସ୍ସ ହେତୁ, ଗମ୍ଭୀରପକତୀନଂ ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ ହାସସ୍ସ, ତସ୍ମା ଭାୱେ ୱଣ୍ଣଯତା କୱିନା ଭାୱା ତଥା ୱଣ୍ଣନୀଯା, ଯଥୋଚିତ୍ଯପରିପୋସୋ ସିଯା। ଓଚିତ୍ଯଭଙ୍ଗୋ ତୁ ମହତା ୱାଯାମେନ ପରିହରିତବ୍ବୋ।

ତେସୁ ନିବ୍ବେଦୋ ଅତ୍ତାୱମାନନଂ। ତସ୍ସ ଚ ଇଷ୍ଟୀନଞ୍ଚ ନୀଚାନଞ୍ଚ ଦାଲିଦ୍ଦିଯଂ ୱିଭାୱୋ, ଯୋଗୀନଂ ତୁ ତତ୍ତସଂୱେଦନଂ ୱିଭାୱୋ, ଅସ୍ସୁପତନଚିନ୍ତାଦଯୋ ଏତ୍ଥ ଅନୁଭାୱା।

ତକ୍କୋ ୱିତକ୍କନଂ। ତସ୍ସ ସନ୍ଦେହୋ ୱିଭାୱୋ, ସିରୋକମ୍ପାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ସଙ୍କାଯ ୱିରୁଦ୍ଧଚରଣଂ ୱିଭାୱୋ, କମ୍ପାଦଯୋ ଅନୁଭାୱୋ।

ସମୋ ଖେଦୋ। ତତ୍ଥ ଗତ୍ଯାଦି ୱିଭାୱୋ, ସେଦାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ଧିତି ସନ୍ତୋସୋ। ଞାଣାଦି ୱିଭାୱୋ, ଅନୁଭାୱୋ ଭୋଗାଲୋଲତାଦି।

ଜଳଅତା ଅପ୍ପଟିପତ୍ତି। ତସ୍ସା ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଦସ୍ସନାଦି ୱିଭାୱୋ, ଅନିମିସନଯନାଲୋଚନାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ଦୀନତା ଚେତସୋ ଅନୋଜତା। ତସ୍ସା ୱିଭାୱୋ ଦୁଗ୍ଗତତାଦି, ଅନୁଭାୱୋ ମଲିନୱତ୍ଥତାଦି।

ଉଗ୍ଗତା ଦାରୁଣତ୍ତଂ। ତସ୍ସା ୱିଭାୱୋ ବଲୱାପରାଧାଦି, ତସ୍ସ ଅନୁଭାୱୋ ତଜ୍ଜନାଦି।

ଆଲସତ୍ତସ୍ସ ପରିସମାଦି ୱିଭାୱୋ, ଜିମ୍ଭିତାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିଦ୍ଦା ୱିଭାୱୋ, ତସ୍ସାଦାଦଯୋ ଅନୁଭାୱୋ।

ତାସୋ ଚିତ୍ତକ୍ଖୋଭୋ। ୱିଭାୱୋ ଅସ୍ସ ଗଜ୍ଜିତାଦି, କମ୍ପନାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ଆଯାସପିପାସାଦି ୱିଭାୱୋ ଗିଲାନିଯା, ୱିୱଣ୍ଣତାଦଯୋ ଅନୁଭାୱୋ।

କାଲକ୍ଖମତା ଉସ୍ସୁକଂ। ୱିଭାୱୋ ତସ୍ସ ରମଣୀଯଦସ୍ସନିଚ୍ଛାଦି, ଅନୁଭାୱୋ ତୁରିତତାଦି।

ଚେତୋପସାଦୋ ହରିତୋ। ତତ୍ର ଉସ୍ସୱାଦି ୱିଭାୱୋ, ଅସ୍ସୁସେଦାଦଯୋ ଅନୁଭାୱୋ।

ସଦିସଦସ୍ସନାଦି ୱିଭାୱୋ ସତିଯା, ଅନୁଭାୱୋ ଭମୁସମୁନ୍ନମନାଦି।

ପରେସମୁକ୍କଂସାସହନତା ଇସ୍ସା। ତସ୍ସା ଦୁଜ୍ଜନତ୍ତଗବ୍ବାଦଯୋ ୱିଭାୱୋ, ଦୋସକଥନାୱଜାନନାଦଯୋ ଅନୁଭାୱୋ।

ୱିସାଦୋ ଖେଦୋ। ୱିଭାୱୋ ତସ୍ସ ଆରଦ୍ଧକାରିଯାସିଦ୍ଧାଦି, ବାଧଯତାପାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ଅବହିତ୍ଥା କାଯସଂୱରଣଂ। ତସ୍ସା ୱିଭାୱୋ ଲଜ୍ଜାଦି, ଅନୁଭାୱୋ’ଞ୍ଞତ୍ତୱିକ୍ରିଯା।

ଚିନ୍ତା ଇଟ୍ଠାଲାଭାଦୀହି, ଅନୁଭାୱୋ ମୁକୁଲିତନଯନାଦି।

ଗବ୍ବୋ ଅଭିମାନୋ। ୱିଭାୱୋସ୍ସ ଇସ୍ସରିଯାଦି, ଅନୁଭାୱୋ ଅୱଜାନନାଦି।

ଅପମାରୋ ଗାହଦୁକ୍ଖାଦୀହି [ଗାହଦୁକ୍ଖପତନାଦୀହି (?)], ଭୂପାତାଦଯୋ ଏତ୍ଥ ଅନୁଭାୱୋ।

ଅମରିସୋ ଅକ୍ଖମତା। ୱିଭାୱୋ ଅସ୍ସାୱମାନନାଦି, ସିରୋକମ୍ପନତଜ୍ଜନାଦଯୋ ଅନୁଭାୱୋ।

ମଦୋ ପମାଦୁକ୍କଂସୋ। ତସ୍ସ ୱିଭାୱୋ ପାନଂ, ଚଲମାନଙ୍ଗୱଚୋଗତିହାସାଦଯୋ ଅନୁଭାୱୋ।

ମତି କଙ୍ଖଚ୍ଛେଦୋ। ଉପଦେସାଦି ୱିଭାୱୋ, ମୁଖୱିକାସାଦି ଏତ୍ଥ ଅନୁଭାୱୋ।

ଅସମେକ୍ଖିତକାରିତା ଉମ୍ମାଦୋ। ତସ୍ସ ୱିଭାୱୋ ସନ୍ନିପାତଗହଣାଦି, ଅଟ୍ଟାନରୁଦିତଗୀତହାସାଦଯୋ ଅନୁଭାୱୋ।

ମୋହୋ ଭଯାଦୀହି, ଅନୁଭାୱୋ ଥମ୍ଭକମ୍ପାଦି।

ଦୁରାଚାରାଦୀହି ବିଳଅଂ, ଅଧୋମୁଖତାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ମରଣଂ ୱିଭାୱଅନୁଭାୱେହି ସୁପସିଦ୍ଧଂ।

ଚପଲତା ରାଗଦୋସାଦୀହି, ସଚ୍ଛନ୍ଦଚରଣାଦି ଅନୁଭାୱୋ। ବ୍ଯାଧି ପାକଟୋ।

ଯେ ୱା ପନଞ୍ଞେ ଇଧ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ଚିତ୍ତୱୁତ୍ତିୱିସେସାପି ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି ସୁଖୁମଭେଦା, ତେସୁ କେଚି ୱୁତ୍ତେସ୍ୱନ୍ତୋଗଧା ହୋନ୍ତି। ଯଥା ହି ଇଚ୍ଛାସଭାୱା ସବ୍ବେ କାମା ରତିଯଂ ଅନ୍ତୋଗଧା, ତଥା ଦୋସପ୍ପକାରା କୋଧା ମରିସୈସ୍ସାଦୀସ୍ୱନ୍ତୋଗଧା, ଦୁକ୍ଖସଭାୱା ସୋକସମବ୍ଯାଧିଗିଲାନି ୱିସାଦାଦୀସ୍ୱନ୍ତୋଗଧା। ପୀତ୍ଯାଦଯୋ ସୁଖସଭାୱା ହରିସେତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେସୁ ଭଯା ତାସୋ ଅଞ୍ଞୋ, ସଙ୍କା ତଥା ଅମରିସୋ। ତସ୍ମା ଇସ୍ସା, ତଥା ଗିଲାନିତୋ ସମୋ, ନିଦ୍ଦାଯ ସୁତ୍ତଂ, ଉସ୍ସୁକା ଚପଲତା, ତଥା ମୋହା ପଲଯୋ ୱକ୍ଖମାନୋ ଅଞ୍ଞୋତି ମନ୍ତବ୍ବଂ।

୩୪୪। ଇଦାନି ତେ ବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱେ ସରୂପେନ ଦସ୍ସେତି ''ନିବ୍ବେଦୋ''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ନିବ୍ବେଦୋ ଅତ୍ତନିନ୍ଦାସଙ୍ଖାତୋ ଚ, ତକ୍କସଙ୍କା ଚ, ସମଧିତିଜଳଅତା ପରିସମୋ ସନ୍ତୋସଲକ୍ଖଣା ଧିତି ଜଳଅତା ଚ, ଦୀନତୁଗ୍ଗାଲସତ୍ତଂ ଦୀନଭାୱଦାରୁଣଭାୱଅଲସଭାୱା ଚ, ସୁତ୍ତଂ ସଯନଞ୍ଚ, ତାସୋ ଚିତ୍ତକ୍ଖୋଭୋ ଚ, ଗିଲାନପରିମଦ୍ଦିତଭାୱୋ ଚ, ଉସ୍ସୁକହରିସସତିସ୍ସାୱିସାଦାବହିତ୍ଥା ଉସ୍ସାହପିତିସତିଇସ୍ସାଖେଦଆକାରସଂୱରା ଚ, ଚିନ୍ତା ଚ, ଗବ୍ବୋ ଅଭିମାନୋ ଚ, ଅପମାରୋ ଚ, ଅମରିସମଦମତୁମ୍ମାଦମୋହା ଅକ୍ଖନ୍ତିପମାଦାଧିକ୍କା କଙ୍ଖଚ୍ଛେଦୌମ୍ମାଦମୋହା ଚ, ୱିବୋଧୋ ପବୋଧୋ ଚ, ନିଦ୍ଦାୱେଗା ନିଦ୍ଦା ଚ, ଆୱେଗସଙ୍ଖାତୋ ସମ୍ଭମୋ ଚ, ସବିଳଅଂ ଲଜ୍ଜାସହିତଂ ମରଣସଚପଲାବ୍ଯାଧି ମରଣଞ୍ଚ ଚାପଲ୍ଲସହିତା ବ୍ଯାଧି ଚେତି। ଏତେ ତେତ୍ତିଂସ ବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱା ନାମ ହୋନ୍ତି। ତକ୍କୋ ଚ ସଙ୍କା ଚେତି ଚ, ସମୋ ଚ ଧିତି ଚ ଜଳଅତା ଚେତି ଚ, ଦୀନତା ଚ ଉଗ୍ଗୋ ଚ ଅଲସତ୍ତଞ୍ଚାତି ଚ, ଉସ୍ସୁକଞ୍ଚହରିସୋ ଚ ସତି ଚ ଇସ୍ସା ଚ ୱିସାଦୋ ଚ ଅବହିତ୍ଥା ଚେତି ଚ, ଅମରିସୋ ଚ ମଦୋ ଚ ମତି ଚ ଉମ୍ମାଦୋ ଚ ମୋହୋ ଚେତି ଚ, ନିଦ୍ଦା ଚ ଆୱେଗୋ ଚେତି ଚ, ସହ ବିଳଆଯ ୱତ୍ତତୀତି ଚ, ସହ ଚପଲେନ ଚାପଲ୍ଲେନ ୱତ୍ତତୀତି ଚ, ସଚପଲୋ ଚ ସୋ ବ୍ଯାଧିଚେତି ଚ, ମରଣଞ୍ଚ ସଚପଲବ୍ଯାଧି ଚେତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ। ମରଣସଚପଲାବ୍ଯାଧୀତି ସମାହାରଦ୍ୱନ୍ଦୋ। ତସ୍ମା ''ସବିଳଅ''ନ୍ତି ପଦଂ ଏତସ୍ସ ୱିସେସନଂ ହୋତି।

ଲୋକସଭାୱସ୍ସ ଅନେକୱିଧତ୍ତା ଏକୋଯେୱ ୱୀରରସୋ ଉସ୍ସାହୱତା ୱୀରରସାକାରେନ ଅସ୍ସାଦନୀଯୋ ହୋତି, ସୋଯେୱ ଭୀରୁନା ଭଯାକାରେନ ଅସ୍ସାଦନୀଯୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ଏକେକସ୍ସ ରସସ୍ସ ଇମେ ବହୂ ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ ୱଣ୍ଣେତବ୍ବା ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ସତି ଅନେକାଧିପ୍ପାଯକୋ ଲୋକୋ ତେସୁ କିଞ୍ଚି ଅସ୍ସାଦେତି। ଏୱଂ ସତି ବନ୍ଧୋ ସବ୍ବଜନସ୍ସ କନ୍ତୋ ହୋତି। ତସ୍ସଂ ଭାୱୱଣ୍ଣନାଯଂ ଯସ୍ମା ମାରେତୁମାଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ସତ୍ତୂନଂ ଦସ୍ସନମେକମେୱ ତଙ୍ଖଣେ ଜନାଧିପ୍ପାଯତୋ ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ପକତିଭୀରୂନଂ ପୁରିସାନଂ ଭଯସ୍ସ ଚ ଯୁଦ୍ଧଲୋଲସ୍ସ ଉସ୍ସାହନସ୍ସ ଚ କାରଣଂ ହୋତି। ଏୱଂ ନଟେନ ହସନତ୍ଥଂ କତୱିକତମାଭରଣଞ୍ଚ ତାଦିସକିରିଯା ଚ ଉତ୍ତାନପକତିକାନଂ ପୁରିସାନଂ ଠାଯୀହାସସ୍ସ ଚ ଗମ୍ଭୀରପକତିକାନଂ ବ୍ଯଭିଚାରୀହାସସ୍ସ ଚ ହେତୁ ଭୱେଯ୍ଯ। ତସ୍ମା ଭାୱେ ୱଣ୍ଣେନ୍ତେନ କୱିନା ଓଚିତ୍ଯଭଙ୍ଗମକତ୍ୱା ସବ୍ବଜମୋଚିତ୍ଯଂ ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଭାୱପ୍ପକାସକାନି ସୱିଭାୱାନୁଭାୱକୱିୱଚନାନି ୱଣ୍ଣେତବ୍ବାନି। ଏତ୍ଥ ଭାୱାୱବୋଧକୱିଭାୱାଦୀନଂ ଜାନିତବ୍ବତ୍ତା ତେହି ତେହି ଭାୱେହି ସଦ୍ଧିଂ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା।

ତେସୁ ଭାୱେସୁ ଅତ୍ତାୱମାନନଲକ୍ଖଣୋ ନିବ୍ବେଦୋ। ଇଞ୍ଚୀନଂ, ହୀନାନଂ [ହୀନାଚାରାନଂ (କ।)] ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେ, ଦାଲିଦ୍ଦିଯଂ ଆଲମ୍ବଣୱିଭାୱୋ ନାମ, ଯୋଗୀନଂ ଚେ, ତଥାୱବୋଧୋ ଆଲମ୍ବଣୱିଭାୱୋ, ଏତ୍ଥ ଅସ୍ସୁପତନଚିନ୍ତାଦିକଂ ଅନୁଭାୱୋ ନାମ।

ୱିତକ୍କସ୍ସ ସନ୍ଦେହୋ ଉଦ୍ଦୀପନୱିଭାୱୋ ନାମ, ସିରୋକମ୍ପାଦିକଂ ଅନୁଭାୱୋ ନାମ।

ସଙ୍କାଯ ୱିରୁଦ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତି ଉଦ୍ଦୀପନୱିଭାୱୋ, କମ୍ପାଦିକୋ ଅନୁଭାୱୋ। ଉପରି ‘‘ୱିଭାୱୋ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ଆଲମ୍ବଣୁଦ୍ଦୀପନେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଯଂ ଯୁଜ୍ଜତି, ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ।

ଖେଦଲକ୍ଖଣସ୍ସ ସମସ୍ସ ଗମନାଦିକଂ ୱିଭାୱୋ, ସେଦାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ସନ୍ତୋସଲକ୍ଖଣାଯ ଧିତିଯା ଞାଣାଦି ୱିଭାୱୋ, ଭୋଗେସୁ ଅଲୋଲଭାୱାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ଅଯୋଗ୍ଗତାଲକ୍ଖଣାଯ ଜଳଅତାଯ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାନଂ ଅଜାନନାଦି ୱିଭାୱୋ, ୱିୱଟନଯନେହି ଅଭିମୁଖୱିଲୋକନତାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ଚିତ୍ତସ୍ସନିତ୍ତେଜଲକ୍ଖଣାଯ ଦୀନତାଯ ଦୁଗ୍ଗତତାଦି ୱିଭାୱୋ, ମଲିନୱତ୍ଥତାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ଦାରୁଣତାଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଉଗ୍ଗଭାୱସ୍ସାତିସଯାପରାଧାଦି ୱିଭାୱୋ, ତଜ୍ଜନାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ଅଲସତ୍ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠାନପରିସମାଦି ୱିଭାୱୋ, ୱଙ୍କିକଭାୱୋ ଅନୁଭାୱୋ।

ସଯନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିଦ୍ଦାଦି ୱିଭାୱୋ, ଅସ୍ସାଦାଦି ଅନୁଭାୱୋ। ଏତ୍ଥ ଅସ୍ସାଦନଂ ନାମ ସେପ୍ପସୁଖପସ୍ସସୁଖାଦିକଂ।

ଚିତ୍ତକ୍ଖୋଭସଙ୍ଖାତସ୍ସ ତାସସ୍ସ ଗଜ୍ଜିତାଦି ୱିଭାୱୋ, ଗଜ୍ଜିତଂ ନାମ ଭଯଜନକୱଚନଂ। କୋପେନ କମ୍ପନା ଅନୁଭାୱୋ।

ପୀଳଆସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଗିଲାନସ୍ସ ଆଯାସପିପାସାଦି ୱିଭାୱୋ, ଦୁବ୍ବଣ୍ଣତାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ଅନୁରୂପକାଲସ୍ସ ଅନୋଲୋକନସ୍ସ ଉସ୍ସୁକ୍କସ୍ସ ରମ୍ମୱତ୍ଥୁଦସ୍ସନିଚ୍ଛାଦି ୱିଭାୱୋ, ତୁରିତତାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ଚେତୋପସାଦଲକ୍ଖଣସ୍ସ ହରିସସ୍ସ ମଙ୍ଗଲକୀଳଆଦି ୱିଭାୱୋ, ସନ୍ତୋସୱଚନାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ସରଣଲକ୍ଖଣାଯ ସତିଯା ସଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନାଦି ୱିଭାୱୋ, ଭମୁକ୍ଖେପାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ପରସମ୍ପତ୍ତିଅସହନଲକ୍ଖଣାଯ ଇସ୍ସାଯ ଦୁଜ୍ଜନଭାୱଗବ୍ବାଦି ୱିଭାୱୋ, ଦୋସକଥନାୱଜାନନାଦି ଅନୁଭୱୋ।

ଖେଦଲକ୍ଖଣସ୍ସ ୱିସାଦସ୍ସ ଆରଦ୍ଧକାରିଯାସିଦ୍ଧିକାରିଯବ୍ୟାପତ୍ତିଆଦି ୱିଭାୱୋ, ମନୋସନ୍ତାପାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ଆକାରସଂୱରଣଲକ୍ଖଣାଯ, ରସସଭାୱପଟିଚ୍ଛାଦନଲକ୍ଖଣାଯ ୱା ଅୱହିତ୍ଥଯଲଜ୍ଜାଦି ୱିଭାୱୋ, ତଦଞ୍ଞକ୍ରିଯାକରଣଂ, ଅଧୋମୁଖକରଣଂ, ପାଦେହି ଭୂମିଖଣନନ୍ତିଆଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ଚିନ୍ତାଯ ଇଟ୍ଠାଲାଭାଦୀ ୱିଭାୱୋ, ମକୁଲିତନଯନାଦି ଅଧୋଖିତ୍ତଚକ୍ଖାଦି ୱା ଅନୁଭାୱୋ।

ଗବ୍ବସ୍ସ ଇସ୍ସରିଯାଦି ୱିଭାୱୋ, ଅୱଜାନନାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ଅପମାରସ୍ସ ଯକ୍ଖପୀଳଆଦି ୱିଭାୱୋ, ଭୂମିପତନାଦଯୋ ଅନୁଭାୱୋ।

ଅକ୍ଖମଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଅମରିସସ୍ସ ଅୱମାନନାଦି ୱିଭାୱୋ, ସିରୋକମ୍ପନତଜ୍ଜନାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ପମାଦାଧିକ୍କଲକ୍ଖଣସ୍ସ ମଦସ୍ସ ସନ୍ତୋସପାନଂ ୱିଭାୱୋ, କମ୍ପମାନହତ୍ଥପାଦୱଚନଗମନହାସାଦୀ ଅନୁଭାୱୋ।

କଙ୍ଖାଚ୍ଛେଦନଲକ୍ଖଣାଯ ମତିଯା ଉପଦେସାଦି ୱିଭାୱୋ, ମୁଖସନ୍ତୋସାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ଅନୁପପରିକ୍ଖକାରିତାଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଉମ୍ମାଦସ୍ସ ସନ୍ନିପାତଜ୍ଜରଯକ୍ଖାଦି ୱିଭାୱୋ, ଅକାରଣରୋଦନହସନାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ମୁୟ୍ହନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ମୋହସ୍ସ ଅଧିକଭଯାଦି ୱିଭାୱୋ, ସଭାୱାନୱବୋଧନାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ନିଦ୍ଦାପଗମସଞ୍ଜାତସ୍ସ ୱିବୋଧସ୍ସ କାଲପରିଣାମାଦି ଆଲୋକସରଣାଦି ୱା ୱିଭାୱୋ, ଅକ୍ଖିମଦ୍ଦନାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ମନୋସମ୍ମୀଳନଲକ୍ଖଣାଯ ନିଦ୍ଦାଯ କସ୍ସଚି ଅଚିନ୍ତନଅକରଣାଦି ୱିଭାୱୋ, ଅକ୍ଖିପିଦହନାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ଭଯାଗମନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଆୱେଗସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକଦସ୍ସନାଦି ୱିଭାୱୋ, ଉତ୍ରାସକମ୍ପାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ଲଜ୍ଜାଲକ୍ଖଣାଯ ବ୍ରୀଳାଯ ଦୁରାଚାରାଦି ୱିଭାୱୋ, ଅଧୋମୁଖତାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ମରଣସ୍ସ ସତ୍ଥପହାରରୋଗାଦି ୱିଭାୱୋ, ମୁଖୱିକାରାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ଚାପଲ୍ଲସ୍ସ ରାଗଦୋସାଦି ୱିଭାୱୋ, ଅତ୍ତନୋ ସଚ୍ଛନ୍ଦଚରଣାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ବ୍ୟାଧିଯା ୱାତପିତ୍ତାଦୀନଂ ଉସ୍ସଦଭାୱାଦି ୱିଭାୱୋ, ନିତ୍ଥୁନନାଦି ଅନୁଭାୱୋ।

ଇମସ୍ମିଂ ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରେ ଅଦସ୍ସିତସୁଖୁମଭେଦା ଅଞ୍ଞାପି ଚିତ୍ତୱୁତ୍ତିୱିସେସା ସନ୍ତି, ତେସୁ ଇଚ୍ଛାସଭାୱା ସବ୍ବେ ଭେଦା କାମରତିଯଞ୍ଚ, ଦୋସପକାରା କୋଧଅମରିସୈସ୍ସାଦୀସୁ ଚ, ଦୁକ୍ଖସଭାୱା ସୋକସମବ୍ୟାଧିଗିଲାନୱିସାଦାଦୀସୁ ଚ, ପିତିଆଦଯୋ ହରିସେ ଚ ଅନ୍ତୋଗଧାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଂ ସମାନାନଂ ସଙ୍ଗହେ ସତିପି ତାସତୋ ଭଯସ୍ସ ଚ, ସଙ୍କାଯ ଅମରିସ୍ସ ଚ, ଅମରିସତୋ ଇସ୍ସାଯ ଚ, ଗିଲାନତୋ ସମସ୍ସ ଚ, ନିଦ୍ଦାଯ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଚ, ଉସ୍ସୁକ୍କତୋ ଚପଲତାଯ ଚ, ମୋହତୋ ୱକ୍ଖମାନପଲଯସ୍ସ ଚ ପାକଟୱିସେସେନ ଅଞ୍ଞଥା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଦସ୍ସିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସାତ୍ତିକଭାୱଅଧିପ୍ପାଯ

୩୪୫।

ସମାହିତତ୍ତପ୍ପଭୱଂ, ସତ୍ତଂ ତେନୋ’ପପାଦିତା;

ସାତ୍ତିକା’ପ୍ୟ’ନୁଭାୱତ୍ତେ, ୱିସୁଂ ଭାୱାଭୱନ୍ତି ତେ।

୩୪୫। ସାତ୍ତିକେ ୱଦତି ‘‘ସମାହିତେ’’ଚ୍ଚାଦିନା। ସମାହିତୋ ଏକଗ୍ଗତାଭାୱାପାଦନେନ କତସମାଧାନୋ ଅତ୍ତା ଚିତ୍ତଂ ତତୋ ପଭୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଯଂ, ତଂ ସତ୍ତଂ ନାମ। ତେନ ସତ୍ତେନ ଉପପାଦିତା ନିବ୍ବତ୍ତିତା ଥମ୍ଭାଦଯୋ ସାତ୍ତିକା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତେ। ତେ ଚ ପୁନ ଅନୁଭାୱାପି ଭୱନ୍ତି ଥମ୍ଭାଦିଭାୱସଂସୂଚନସଭାୱୱିକାରରୂପତ୍ତା। ତଞ୍ଚ ‘‘ଚିତ୍ତୱୁତ୍ତିୱିସେସତ୍ତା’’ଇଚ୍ଚାଦିନା ୱକ୍ଖତି। ତେନାହ ‘‘ଅନୁଭାୱତ୍ତେପୀ’’ତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ତେ ସାତ୍ତିକା ୱିସୁଂ ପୁଥଗେୱ ଭାୱା ଭୱନ୍ତି, ୱୁତ୍ତନଯେନ ଚିତ୍ତଭୱତ୍ତୱିରୂପତ୍ତା ତେସନ୍ତି।

୩୪୫। ଇଦାନି ଉଦ୍ଦେସକ୍କମେନାଧିଗତକେୱଲଭାୱସଞ୍ଜାତଂ ସାତ୍ତିକାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ସମାହିତ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ସମାହିତତ୍ତପ୍ପଭୱଂ ଏକଗ୍ଗତାଭାୱାପାଦନେନ କତସମାଧାନଚିତ୍ତତୋ ସମ୍ଭୂତଂ ସତ୍ତଂ ନାମ ହୋତି। ତେନ ଲାଭାଲାଭାଦୀସୁ ଏକାକାରସ୍ସ ହେତୁନା ଥିରଭାୱେନ ଉପପାଦିତା ନିପ୍ଫାଦିତା ଥମ୍ଭାଦଯୋ ସାତ୍ତିକା ନାମ ଭୱନ୍ତି। ତେ ସାତ୍ତିକା ଅନୁଭାୱତ୍ତେପି ଚିତ୍ତାକାରସଞ୍ଜାତଥମ୍ଭାଦିପକାସନସଭାୱୱିକାରସରୂପତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଅନୁଭାୱତ୍ତେ ସତିପି ୱିସୁଂ ଭାୱା ଭୱନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତ ‘‘ଚିତ୍ତୱୁତ୍ତିୱିସେସା ତୁ, ଭାୱଯନ୍ତି ରସେ ଯତୋ’’ତିଆଦିନା ଭାୱା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି। ଇମେ ସାତ୍ତିକାଭାୱାନୁଭାୱୱସେନ ଦୁୱିଧା ହୋନ୍ତି। ସମାହିତୋ ଚ ସୋ ଅତ୍ତା ଚେତି ଚ, ତତୋ ପଭୱମିତି ଚ, ସନ୍ତୋ ଉପସନ୍ତୋ ଚ ସୋ ଅତ୍ତା ଚେତି ଚ,

ସଭତୋ ଭୱନ୍ତୀତି ଚ, ସତ୍ତେନ ଉପ୍ପାଦିତାତି ଚ, ଅନୁଭାୱାନଂ ଭାୱୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ। ଅପୀତି ଅନୁଗ୍ଗହତ୍ଥେ ନିପାତୋ।

ସାତ୍ତିକଭାୱପ୍ପଭେଦ

୩୪୬।

ଥମ୍ଭୋ ପଲଯରୋମଞ୍ଚା,

ତଥା ସେଦସ୍ସୁୱେପଥୁ;

ୱେୱଣ୍ଣିଯଂ ୱିସ୍ସରତା,

ଭାୱା'ଟ୍ଠେ'ତେ ତୁ ସାତ୍ତିକା।

୩୪୬। ତେ ଦସ୍ସେତି ''ଥମ୍ଭୋ''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଏତ୍ଥ ଥମ୍ଭୋ ଅୱିସ୍ସରକାଯଚିତ୍ତତା। ପଲଯୋ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସମତ୍ତାୱସେସୋ ସୁତ୍ତାୱତ୍ଥାସଭାୱୋ ନିଦ୍ଦାପଭୱୋ। ସୁବ୍ଯତ୍ତଲକ୍ଖଣା ସେସା।

୩୪୬। ଇଦାନି ସାତ୍ତିକେ ଦସ୍ସେତି ''ଥମ୍ଭୋ''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଥମ୍ଭୋ କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଅୱିସରଭାୱସଙ୍ଖାତୋ ଚ ପଲଯରୋମଞ୍ଚା ନିଦ୍ଦାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଅସ୍ସାସପସ୍ସାସମତ୍ତାତିରିତ୍ତସୁତ୍ତାୱତ୍ଥା ଚ ପସାଦାଦିସମ୍ଭୱୋ ରୋମୁଗ୍ଗମୋ ଚ ତଥା ଏୱଂ ସେଦସ୍ସୁୱେପଥୁ ଚ ଭଯାଦୀହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଦାହୋ ଚ ସନ୍ତୋସାଦୀହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଅସ୍ସୁ ଚ କମ୍ପୋ ଚ ୱେୱଣ୍ଣିଯଂ ୱିରୂପତା ଚ ୱିସ୍ସରତା ୱିରୂପସଦ୍ଦତା ଚାତି ଏତେ ଅଟ୍ଠ ସାତ୍ତିକା ଭାୱା ନାମ ହୋନ୍ତି। ରୋମାନଂ ଅଞ୍ଚୋ ଉଗ୍ଗମୋତି ଚ, ପଲଯୋ ଚ ରୋମଞ୍ଚୋ ଚେତି ଚ, ୱେପନଂ କମ୍ପନମିତି ଚ, ସେଦୋ ଚ ଅସ୍ସୁ ଚ ୱେପଥୁ ଚାତି ଚ, ୱିରୂପୋ ୱଣ୍ଣୋ ଅସ୍ସେତି ଚ, ତସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ, ୱିରୂପୋ ସରୋ ଅସ୍ସେତି ଚ, ତସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୩୪୭।

ଯଦା ରତ୍ୟାଦଯୋ ଭାୱା,

ଠିତିସୀଲା ନ ହୋନ୍ତି ଚେ;

ତଦା ସବ୍ବେପି ତେ ଭାୱା,

ଭୱନ୍ତି ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ।

୩୪୭। ନ କେୱଲଂ ୱୁତ୍ତାଯେୱ ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ, ରତ୍ୟାଦଯୋପୀତି ଆହ ''ଯଦା''ଇଚ୍ଚାଦି। ଭୱନ୍ତି ବ୍ଯଭିଚାରିନୋତି ଯଥାଯୋଗଂ ଯଥାସମ୍ବନ୍ଧଂ ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ସୁବୋଧଂ।

୩୪୭। ଇଦାନି ନିବ୍ବେଦାଦଯୋ ୱିଯ ରତିହାସାଦଯୋପି କିସ୍ମିଞ୍ଚି କାଲେ ବ୍ଯଭିଚାରିନୋପି ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି ''ଯଦା'' ଇଚ୍ଚାଦିନା। ରତ୍ୟାଦଯୋ ରତିହାସାଦଯୋ ଭାୱା ନୱ ଠାଯୀଭାୱା ଯଦା ଠିତିସୀଲା ନ ହୋନ୍ତି ଚେ ୱିରୋଧୀହି ତେହି ତେହି ଭାୱନ୍ତରେହି ବ୍ଯୱହିତତ୍ତା ସଭାୱତୋ ଠିତିସଭାୱା ଯଦି ନ ହୋନ୍ତି, ତଦା ତେ ଭାୱା ରତ୍ୟାଦଯୋ ସବ୍ବେପି ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ ଭୱନ୍ତୀତି। ଯଥାସକଂ ବ୍ଯଭିଚାରିତାନୁରୂପୱିଭାୱାନୁଭାୱାନଂ ଯୋଗାନୁରୂପେନ ବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱା ହୋନ୍ତି। ରତିଆଦି ଯେସଂ ହାସାଦୀନମିତି ଚ, ଠିତି ସୀଲଂ ଯେସଂ ରତ୍ୟାଦୀନମିତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୩୪୮।

ୱିଭାୱୋ କାରଣଂ ତେସୁ'-

ସ୍ପତ୍ତିୟୁ’ଦ୍ଦୀପନେ ତଥା;

ୟୋ ସିୟା ବୋଧକୋ ତେସ-

ମନୁଭାୱୋ’ୟ’ମୀରିତୋ।

୩୪୮। ଇଦାନି ୱିଭାୱାନୁଭାୱେ ଦସ୍ସେତି ‘‘ୱିଭାୱୋ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ତେସଂ ରତ୍ୟାଦୀନଂ ଭାୱାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା, ତଥା ଉଦ୍ଦୀପନେ ଚ କାରଣଂ ଆଲମ୍ବଣୌଦ୍ଦୀପନୱସେନ ଦୁୱିଧୋ ୱିଭାୱୋ ନାମ। ତତ୍ଥ ଆଲମ୍ବଣୱିଭାୱୋ କନ୍ତାଦି, ଉଦ୍ଦୀପନୱିଭାୱୋ ଚନ୍ଦାଦି। ତେସଂ ବୋଧକୋ ଞାପକୋ କାୟିକୋ ଚ ୱାଚସିକୋ ଚ ବ୍ୟାପାରୋ ସିୟା, ଅୟଂ ଅନୁଭାୱୋ ଇରିତୋ।

୩୪୮। ଇଦାନି ୱିଭାୱାନୁଭାୱେ ଦସ୍ସେତି ‘‘ୱିଭାୱୋ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ତେସଂ ଠାୟୀଭାୱାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ଚ ତଥା ଉଦ୍ଦୀପନେ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଦୀପନେ ଚ କାରଣଂ ଆଲମ୍ବଣୌଦ୍ଦୀପନୱସେନ ଦୁୱିଧୋ ହେତୁ ୱିଭାୱୋ ନାମ, ତେସଂ ଠାୟୀଭାୱାଦୀନଂ ବୋଧକୋ କାୟିକୱାଚସିକୋ ୟୋ ସିୟା ନଟକୱୀନଂ ବ୍ୟାପାରୋ ଅତ୍ଥି, ଅୟଂ ଅନୁଭାୱୋତି ଇରିତୋତି। ୱିସେସେନ ଭାୱେତି ୱଡ୍ଢେତୀତି ୱିଭାୱୋ। ଅନୁଭାୱେତି ବୋଧେତୀତି ଅନୁଭାୱୋ। ଏତ୍ଥ ୱିଭାୱୋ ନାମ ରତିୱିସୟେ ନରନାରୀନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଲମ୍ବଣୱିଭାୱୋ, ଚନ୍ଦରମ୍ମଦେସାଦି ଉଦ୍ଦୀପନୱିଭାୱୋ ଚେତି ଦୁୱିଧୋ। ହାସାଦୀନମ୍ପି ଦୁୱିଧୱିଭାୱଂ ୟଥାରହଂ ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ଅନୁଭାୱୋ ନାମ ଠାୟୀଭାୱାଦୀନଂ ତେସଂ ତେସଂ ଭାୱାନଂ ପକାସକୱାଚସିକବ୍ୟାପାରସଙ୍ଖାତକୱିପୟୋଗୋ ଚ କାୟିକପୟୋଗଭୂତୋ ନଟାନଂ ଅଭିନୟସଙ୍ଖାତୋ ତଂତଂଭାୱସରୂପନିରୂପକୋ ଚେତି ଦୁୱିଧୋ ବ୍ୟାପାରୋ।

୩୪୯।

ନେକହେତୁଂ ମନୋୱୁତ୍ତି-ୱିସେସଞ୍ଚ ୱିଭାୱିତୁଂ;

ଭାୱଂ ୱିଭାୱାନୁଭାୱା, ୱଣ୍ଣିୟା ବନ୍ଧନେ ଫୁଟଂ।

୩୪୯। ୱିଭାୱାଦିୱଣ୍ଣନାୟମେୱ ଭାୱୱିସେସାୱବୋଧୋ ସିୟା, ଅଞ୍ଞଥା ‘‘ଦେୱଦତ୍ତସ୍ସ ସାସ୍ସୁଲୋଚନୟୁଗଂ ସଞ୍ଜାତ’’ମିତି ୱୁତ୍ତେ ସୋକା ଆନନ୍ଦା ରୋଗା ଚେତି କୋ ନାମ ସକ୍କୋତି କାରଣଂ ନିଚ୍ଛିତୁଂ, ଚିତ୍ତୱୁତ୍ତିୱିସେସଞ୍ଚ ଭାୱଂ ୱିନା ୱିଭାୱାନୁଭାୱଂ କୱି ୱଣ୍ଣେତୁଂ ନଟୋଭିନେତୁଂ ସାମଜ୍ଜିକୋ ୱା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ କୋ ସକ୍କୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁମାହ ‘‘ନେକ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ନେକହେତୁଂ ବହୁହେତୁଂ ମନୋୱୁତ୍ତିୱିସେସଞ୍ଚ ଭାୱଂ ୱିଭାୱିତୁଂ ପକାସେତୁଂ ୱିଭାୱାନୁଭାୱା ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣା ବନ୍ଧନେ ସଭାୱନିରୂପକପଦେ ଫୁଟଂ ୱଣ୍ଣନୀୟା, ୱିଭାୱାଦିରୂପକେନେୱ ଅୱୁତ୍ତମ୍ପି କିଞ୍ଚି ପତୀୟତେ।

୩୪୯। ‘‘ଦେୱଦତ୍ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୂନି ଅସ୍ସୁପୁଣ୍ଣାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ସୋକେନ ସନ୍ତୋସେନ ରୋଗେନ ୱାତି ୟଥା ଅସ୍ସୁକାରଣକଥନଂ ୱିନା ନ ଜାନାତି, ଏୱଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିସଙ୍ଖାତା ରତିହାସାଦୟୋ ତେ ତେ ଭାୱା ଅତ୍ତନୋ ପତୀତିୟାନୁରୂପଂ ୱିଭାୱାନୁଭାୱକଥନଂ ୱିନା କୱୀହି ୱଣ୍ଣେତବ୍ବା, ନଟେହି ଦସ୍ସେତବ୍ବା, ସବ୍ଭେହି ଅସ୍ସାଦନୀୟା ନହୀତି ଠାୟୀଆଦୀନଂ ୱଣ୍ଣନମେୱ କାତବ୍ବନ୍ତି ଇଦାନି ଅନୁସାସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ନେକ’’ଇଚ୍ଚାଦି। ନେକହେତୁଂ ତେସଂ ତେସଂ ଭାୱାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତ୍ୟାଦୋ ଆଲମ୍ବଣୱିଭାୱାଦିବହୁକାରଣୱନ୍ତଂ ମନୋୱୁତ୍ତିୱିସେସଂ ଭାୱଞ୍ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିୱିସେସସଙ୍ଖାତଭାୱଞ୍ଚ ୱିଭାୱିତୁଂ ପକାସେତୁଂ ୱିଭାୱାନୁଭାୱା ଅନନ୍ତରନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ବନ୍ଧନେ ରସଭାୱପ୍ପକାସନେ ଫୁଟଂ ପକାସଂ କତ୍ୱା ୱଣ୍ଣିୟା କୱିନା ୱଣ୍ଣନୀୟା ହୋନ୍ତୀତି। ନ ଏକୋତି ଚ, ସୋ ହେତୁ ଅସ୍ସେତି ଚ, ମନସୋ ୱୁତ୍ତୀତି ଚ, ତାୟ ୱିସେସୋତି ଚ, ୱିଭାୱୋ ଚ ଅନୁଭାୱୋ ଚେତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୩୫୦।

ସୱିଭାୱାନୁଭାୱେହି, ଭାୱା ତେ ତେ ୟଥାରହଂ;

ୱଣ୍ଣନୀୟା ୟଥୋଚିତ୍ୟଂ, ଲୋକରୂପାନୁଗାମିନା।

୩୫୦। ଇଦାନି ତେ ଭାୱା ଲୋକସଭାୱାନତିକ୍କମେନ ୱିଭାୱାଦୀହି ୱଣ୍ଣନୀୟାତି ଆହ ‘‘ସୱିଭାୱେ’’ଚ୍ଚାଦି। ସହ ୱିଭାୱେହି ସୱିଭାୱା, ତେ ଚ ତେ ଅନୁଭାୱା ଚ, ତେହି। ୟଥାରହନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ବନ୍ଧୀନଂ ୱସେନ ୟଥାରହଂ ୱଣ୍ଣନୀୟା।

୩୫୦। ଇଦାନି ୱିଭାୱାନୁଭାୱେ ନିସ୍ସାଯ ୱଣ୍ଣନୀଯା ତେ ଭାୱା ଲୋକସଭାୱମନତିକ୍କମ୍ମ କାତବ୍ବାତି ଅନୁସାସନ୍ତୋ ଆହ ''ସୱିଭାୱା''ଇଚ୍ଚାଦି। ଲୋକରୂପାନୁଗାମିନା ଲୋକୱୋହାରମନୁୱତ୍ତମାନେନ ତେ ତେ ଭାୱା ଠାଯୀଭାୱାଦଯୋ ତଯୋ ଯଥୋଚିତ୍ତଂ ଓଚିତ୍ଯାନୁରୂପଂ ସୱିଭାୱାନୁଭାୱେହି ୱିଭାୱସହିତେହି ଅନୁଭାୱେହି କରଣଭୂତେହି ଯଥାରହଂ ତେହି ତେହି ଭାୱେହି ସମ୍ବନ୍ଧୀନଂ ୱିଭାୱାଦୀନଂ ୱସେନ ଅନୁରୂପତୋ ୱଣ୍ଣନୀଯା ୱଣ୍ଣେତବ୍ବା ହୋନ୍ତୀତି। ୱିଭାୱେହି ସହ ଯେ ୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଚ, ତେ ଚ ତେ ଅନୁଭାୱା ଚେତି ଚ, ଅନତିକ୍କମ୍ମ ଅରହନ୍ତି ଚ, ଅନତିକ୍କମ୍ମ ଓଚିତ୍ଯମିତି ଚ, ଲୋକସ୍ସ ରୂପଂ ସରୂପମିତି ଚ, ତଂ ଅନୁଗଚ୍ଛତି ସୀଲେନାତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ।

୩୫୧।

ଚିତ୍ତୱୁତ୍ତି ୱିସେସତ୍ତା, ମାନସା ସାତ୍ତିକା'ଙ୍ଗତୋ;

ବହିନିସ୍ସଟସେଦାଦି-ଅନୁଭାୱେହି ୱଣ୍ଣିଯା।

୩୫୧। ସାତ୍ତିକା କଥଂ ୱଣ୍ଣନୀଯାତି ଆହ ''ଚିତ୍ତେ''ଚ୍ଚାଦି। ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତିୱିସେସୋ ଯେସଂ, ତେସଂ ଭାୱୋ, ତସ୍ମା ମାନସା ମନସି ଭୱା ସାତ୍ତିକା ଅଙ୍ଗତୋ ସରୀରତୋ ବହିନିସ୍ସଟେହି ନିଗ୍ଗତେହି ସେଦାଦୀହି ଅନୁଭାୱେହି ୱଣ୍ଣନୀଯା, ନ ପନ ସେଦସଲିଲମେୱ ଭାୱୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୩୫୧। ଏୱଂ ସାମଞ୍ଞେନ ଭାୱୱଣ୍ଣନକ୍କମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିସେସେନ ସାତ୍ତିକଭାୱୱଣ୍ଣନା ଇଦିସାତି ଦସ୍ସେତି ''ଚିତ୍ତ''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଚିତ୍ତୱୁତ୍ତିୱିସେସତ୍ତା ଚିତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିୱିସେସତ୍ତା ମାନସା ଚିତ୍ତେ ଭୱା ସାତ୍ତିକାଭାୱା ଅଙ୍ଗତୋ ସରୀରତୋ ବହିନିସ୍ସଟସେଦାଦିଅନୁଭାୱେହି ବହିନିକ୍ଖନ୍ତସେଦାଦୀହି ଅନୁଭାୱେହି କରଣଭୂତେହି ୱଣ୍ଣିଯା ୱଣ୍ଣନୀଯା ହୋନ୍ତୀତି, ଅଙ୍ଗତୋ ବହି ନିସ୍ସଟନ୍ତି ୱିସେସନେନ ୱିସିଟ୍ଠଭୂତସେଦାଦୀନମେୱ ଭାୱାନୁଭାୱତ୍ତଂ ୱିନା କେୱଲଂ ସେଦାଦଯୋ ୱୁତ୍ତା ସମାନା ଭାୱାଦଯୋ ନାମ ନ ହୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତୀତି ଚ, ସା ଏୱ ୱିସେସୋ ଯେସଂ ସାତ୍ତିକାନମିତି ଚ, ତେସଂ ଭାୱୋତି ଚ, ମନସି ଭୱାତି ଚ, ସେଦୋ ଆଦି ଯେସଂ ଖେଠଆଦୀନମିତି ଚ, ନିସ୍ସଟା ନିଗ୍ଗତା ଚ ତେ ସେଦାଦଯୋ ଚେତି ଚ, ତେ ଏୱ ଅନୁଭାୱାତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

ରସଅଧିପ୍ପାଯ

୩୫୨।

ସାମଜ୍ଜିକାନ'ମାନନ୍ଦୋ, ଯୋ ବନ୍ଧତ୍ଥାନୁସାରିନଂ;

ରସୀଯତୀତି ତଞ୍ଞୂହି, ରସୋ ନାମା'ଯ'ମୀରିତୋ।

୩୫୨। ଇଦାନି ''ରସସ୍ସାଦାଯ ସାଧୂନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ରସେ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଆହ ''ସାମଜ୍ଜିକାନ''ମିଚ୍ଚାଦି। ବନ୍ଧସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ, ତଦନୁସ୍ସରନ୍ତି ମନୋଭାୱନାୱସେନାତି ବନ୍ଧତ୍ଥାନୁସାରିନୋ, ତେସଂ ସାମଜ୍ଜିକାନଂ ସବ୍ଭାନଂ ମନସି ଯୋ ଆନନ୍ଦୋ, ଅଯଂ ଲୋକମଧୁରାଦିରସୋ ୱିଯ ବନ୍ଧେ ସିଙ୍ଗାରାଦି ରସୋ ନାମ ଈରିତୋ ତଞ୍ଞୂହି ରସଞ୍ଞୂହି। କଥମିତ୍ୟାହ ''ରସୀଯତୀ''ତି, ଅସ୍ସାଦୀଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କିଞ୍ଚ? ଯଥା ନାନାବ୍ୟଞ୍ଜନସଙ୍ଖତମନ୍ନଂ ଭୁଞ୍ଜମାନା ରସେ ଅସ୍ସାଦିଯନ୍ତି ସୁମାନସା ପୁରିସା ସନ୍ତୋସଞ୍ଚାଧିଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତଥା ନାନାଭିନଯବ୍ୟଞ୍ଜିତେ ୱାଚଙ୍ଗସତ୍ତୋପେତେ ଠାଯୀଭାୱେ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତି ସୁମାନସାପେକ୍ଖକା, ତସ୍ମା ଏତେ ନାଟ୍ୟାତିପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

୩୫୨। ଇଦାନି ''ରସସ୍ସାଦାଯ ସାଧୂନ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠକ୍କମେନ ସମ୍ପତ୍ତଂ ରସଂ ଦସ୍ସେତି ''ସାମ''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ବନ୍ଧତ୍ଥାନୁସାରିନଂ ବନ୍ଧସ୍ସ ଅତ୍ଥାନୁରୂପସାରୀନଂ ବୁଦ୍ଧିଯା ପୱତ୍ତାନଂ ସାମଜ୍ଜିକାନଂ ସବ୍ଭାନଂ ଚିତ୍ତେ ଭୱୋ ଯୋ ଆନନ୍ଦୋ ସନ୍ତୋସୋ ଅତ୍ଥି, ଅଯଂ ଲୋକେ ମଧୁରାଦିରସୋ ୱିଯ ଅସ୍ସାଦନୀଯୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତେନ ''ରସୀଯତୀ''ତି ଇମିନା ୱଚନତ୍ଥେନ ରସୋ ନାମାତି ତଞ୍ଞୂହିରସଞ୍ଞୂହି ଈରିତୋ କଥିତୋତି। ସମଜ୍ଜାଯଂ ନିଯୁତ୍ତାତି ଚ, ବନ୍ଧସ୍ସ ଅତ୍ଥୋତି ଚ, ତଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୀତି ଚ, ତଂ ଜାନନ୍ତୀତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ। ଯଥା ନାନାବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ଅଭିସଙ୍ଖତମାହାରଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତା ସତ୍ତା ଲୱଣମ୍ବିଲାଦଯୋ ତେ ତେ ରସେ ଅସ୍ସାଦେଯ୍ୟୁଂ, ସନ୍ତୁଟ୍ଠା ଚ ଭୱେଯ୍ୟୁଂ, ଏୱମେୱ ନାନପ୍ପକାରଅଭିନଯେହି ପକାସିତୱଣ୍ଣନାଯ ଅଙ୍ଗଭୂତେହି ଅନୁରୂପେହି ସତ୍ତେହି ଯୁତ୍ତେ ଠାଯୀଭାୱେ ଇସ୍ସାଦିରହିତପଞ୍ଞୱନ୍ତା ଅସ୍ସାଦେନ୍ତି, ତସ୍ମା ଇମେ ଠାଯୀଭାୱା ନଟାଭିନଯେହି ବ୍ୟଞ୍ଜିତତ୍ତା ଚ ସବ୍ଭାନଂ

ସନ୍ତୋସସଙ୍ଖତରସସ୍ସ ହେତୁତ୍ତା ଚ ନଟରସାତିପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ରସପ୍ପଭେଦ

୩୫୩।

ସୱିଭାୱାନୁଭାୱେହି,

ସାତ୍ତିକାବ୍ଭିଚାରିହି;

ଅସ୍ସାଦିଯତ୍ତ'ମାନୀଯ-

ମାନୋ ଠାଯେୱ ସୋ ରସୋ।

୩୫୩। ଠାଯୀନମେୱ ରସତ୍ତାପତ୍ତିମାହ ''ସୱିଭାୱେ''ଚ୍ଚାଦିନା। ଠାଯେୱ ସୋତି ସୋ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ରସୋ ଠାଯୀଭାୱୋଯେୱ, ନାଞ୍ଞୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୫୩। ଇଦାନି ଠାଯୀଭାୱାନମେୱ ରସସରୂପସ୍ସ ପାପୁଣନତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତି ''ସୱିଭାୱା''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ସୋ ରସୋ ଅନନ୍ତରନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ସୱିଭାୱାନୁଭାୱେହି ତେସଂ ତେସଂ ଠାଯୀନଂ ଅନୁରୂପେହି ୱିଭାୱସହିତେହି ଅନୁଭାୱେହି ଚ, ସାତ୍ତିକାବ୍ଭିଚାରିହି ପକାସେତବ୍ବଠାଯୀଭାୱସ୍ସେୱ ଅନୁକୂଲସାତ୍ତିକଭାୱବ୍ଭିଚାରୀଭାୱେହି କରଣଭୂତେହି ଅସ୍ସାଦିଯତ୍ତଂ ଆନୀଯମାନୋ କତ୍ତିନୋ ସାମତ୍ଥିଯା ପାପୁଣିଯମାନୋ ଠାଯେୱ ଠାଯୀଭାୱୋ ଏୱାତି କାରିଯୋପଚାରେନ ରସୋ ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବୋତି। ସହ ଭାୱେହି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଚ, ସୱିଭାୱା ଚ ତେ ଅନୁଭାୱା ଚେତି ଚ, ସାତ୍ତିକା ଚ ବ୍ଭିଚାରିନୋ ଚେତି ଚ, ଅସ୍ସାଦିଯସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

୩୫୪।

ସିଙ୍ଗାରହସ୍ସକରୁଣା, ରୁଦ୍ଦୱୀରଭଯାନକା;

ବୀଭଚ୍ଛବ୍ଭୁତସନ୍ତା ଚ, ରସା ଠାଯୀନ'ନୁକ୍କମା।

୩୫୪। ତେସଂ ନାମୱସେନ ୱିଭାଗମାହ ''ସିଙ୍ଗାରେ''ଚ୍ଚାଦିନା। ଠାଯୀନନୁକ୍କମାତି ''ରତିହାସା ଚ ସୋକୋ ଚା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତାନଂ ଠାଯୀଭାୱାନଂ ଅନୁକ୍କମା, ପଟିପାଟିଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୫୪। ରସାୱତ୍ଥାସମ୍ପତ୍ତରତିହାସାଦୀନଂ ଠାଯୀଭାୱାନଂ ଇଦାନି କମେନ ନାମନ୍ତରଂ ଦସ୍ସେତି ''ସିଙ୍ଗାର''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଠାଯୀନଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନଂ ରତିହାସାଦିଠାଯୀଭାୱାନଂ ଅନୁକ୍କମା ପଟିପାଟିଯା ସିଙ୍ଗାରହସ୍ସକରୁଣା ସିଙ୍ଗାରୋ ହସ୍ସୋ କରୁଣା ଚ ରୁଦ୍ଦୱୀରଭଯାନକା ରୁଦ୍ଦୋ ୱୀରୋ ଭଯାନକୋ ଚ ବୀଭଚ୍ଛବ୍ଭୁତସନ୍ତା ଚ ବିଭଚ୍ଛୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ସନ୍ତୋ ଚେତି ନୱ ରସା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି। ସିଙ୍ଗାରରସୋ ହସ୍ସରସୋତିଆଦିନା ରସସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ସିଙ୍ଗାରୋ ଚ ହସ୍ସୋ ଚ କରୁଣା ଚେତି ଚ ୱିଗ୍ଗହୋ। ସେସେସୁପି ଲିଙ୍ଗସମାସା ଇମେଯେୱ। ଇମେ ସିଙ୍ଗାରାଦୀନଂ ରତ୍ୟାଦୀହି ଅନଞ୍ଞତ୍ତା ଉପରି ରତ୍ୟାଦିୱିୱରଣେଯେୱ ଞାତବ୍ବା।

୩୫୫।

ଦୁକ୍ଖରୂପେ'ଯ'ମାନନ୍ଦୋ,

କଥଂ ନୁ କରୁଣାଦିକେ;

ସିଯା ସୋତୂନ'ମାନନ୍ଦୋ,

ସୋକୋ ୱେସ୍ସନ୍ତରସ୍ସ ହି।

୩୫୫। ସୋକାଦିରୂପୋକରୁଣାଦି କଥଂ ରସୋ ସିୟାତି ଆହ ''ଦୁକ୍ଖେ''ଚ୍ଚାଦି। ୱେସ୍ସନ୍ତରସ୍ସ ପୁତ୍ତଦାରୱିୟୋଗା କରୁଣା ସୋକରୂପୋ ଦୁକ୍ଖମେୱ ଅହୋସି, ସମ୍ପତି ପନ ସୋତୂନଂ ସବ୍ଭୂନଂ ଆନନ୍ଦୋୟେୱାତି ଏତ୍ଥାଧିପ୍ପାୟୋ।

୩୫୬। ହେତ୍ଥା ୱୁତ୍ତରସୋ ସନ୍ତୋସୋୱ, ସୋକକୋଧାଦିଲକ୍ଖଣୋ କରୁଣାରୁଦ୍ଦାଦିକୋ କଥଂ ରସୋ ନାମ ଭୱେୟ୍ୟାତି ଆସଙ୍କାୟମାହ ''ଦୁକ୍ଖରୂପେ''ଇଚ୍ଚାଦି। ଅୟଂ ଆନନ୍ଦୋ ''ସାମଜ୍ଜିକାନମାନନ୍ଦୋ''ତିଆଦିନା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ଦୁକ୍ଖରୂପେ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣେ କରୁଣାଦିକେ କରୁଣାରୁଦ୍ଦାଦିକେ ୱିସୟେ କଥଂ ଭୱେୟ୍ୟାତି ଚେ, ନେସ ଦୋସୋ ହି ତଥେୱ ୱେସ୍ସନ୍ତରସ୍ସ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ସୋକୋ ପୁତ୍ତଦାରୱିରହତୋ ଜାତସୋକୋ ସୋତୂନଂ ଇଦାନି ସୁଣନ୍ତାନଂ ସବ୍ଭୂନଂ ଆନନ୍ଦୋ ସିୟା ଆନନ୍ଦସ୍ସ କାରଣତ୍ତା କାରିୟୋପଚାରେନ ସନ୍ତୋସୋ ନାମ ଭୱେୟ୍ୟାତି। ୱୁତ୍ତନୋ ସାମଜ୍ଜିୟା କରୁଣାରସାଦିକଂ ପାପେତ୍ୱା ପକାସିୟମାନସ୍ସ ସୋକାଦିକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖରୂପେନ ଠିତତ୍ତା ସୁଣନ୍ତାନଂ ପୀତି ଉପ୍ପାଦିୟତେୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଦୁକ୍ଖଂ ରୂପଂ ସଭାୱୋ ୟସ୍ସ କରୁଣାଦିନୋତି ଚ, କରୁଣା ଆଦି ୟସ୍ସ ରୁଦ୍ଦାଦିନୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ଠାଯୀଭାୱନିଦ୍ଦେସ

ରତିଠାଯୀଭାୱ

୩୫୬।

ରମ୍ମଦେସକଲାକାଲ-ୱେସାଦିପଟିସେୱନା;

ଯୁୱାନ'ଞ୍ଞୋଞ୍ଞରତ୍ତାନଂ, ପମୋଦୋରତି ରୁଚ୍ଚତେ।

୩୫୬। ସିଙ୍ଗାରାଦଯୋ ୱିଭାଗତୋ ଦସ୍ସେତୁମାହ ''ରମ୍ମେ''ଚ୍ଚାଦି। ତତ୍ଥ ''ରମ୍ମଦେସ''ଇଚ୍ଚାଦିନା ଉଦ୍ଦୀପନୱିଭାୱା ଦସ୍ସିତା। ''ଯୁୱାନ''ନ୍ତି ଇମିନା ଆଲମ୍ବଣୱିଭାୱୋ। ଇତ୍ଥୀ ହି ପୁରିସସ୍ସ, ପୁରିସୋ ଇତ୍ଥିଯା ଆଲମ୍ବଣୱିଭାୱୋ। ପମୋଦୋତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାଭିରମଣୱସେନ ଆମୋଦରୂପୋ।

୩୫୬। ଇଦାନି ସିଙ୍ଗାରାଦିନାମକେ ତେରତ୍ଥାଦିକେ କମେନ ନିଦ୍ଦିସତି ''ରମ୍ମ''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ରମ୍ମଦେସକଲାକାଲୱେସାଦିପଟିସେୱନା ରମଣୀଯନିରାୱରଣସୁଚିପୱିତ୍ତୱାସାରହଦେସୋ ରମ୍ମଗୀତିକାଦିକଲା ରତିଜନକୱସନ୍ତାଦିଅନୁରୂପକାଲୋ ମାଲାଗନ୍ଧାଦି ଉପସୋଭିତକିରିଯାଦି ମନୁଞ୍ଞୱେସୋ, ଆଦିସଦ୍ଦେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଭାସିତମିହିତାଦିଚେତି ଇମେସଂ ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତାଦୀସୁ ଦିଟ୍ଠାଦିମତ୍ତମକତ୍ୱା ପଞ୍ଞାଯ ତେନ ତେନାକାରେନ ପୁନପ୍ପୁନାନୁଭୱନେନ ଅଞ୍ଞୋଞ୍ଞରତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିମିତ୍ତାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନସଙ୍କପ୍ପୱସେନାତିରତ୍ତାନଂ ଯୁୱାନଂ ତରୁଣିତ୍ଥି ପୁରିସାନଂ ପମୋଦୋ ଅଭିରମଣୱସେନ ସନ୍ତୋସୋ ପୀତି ରତି ରୁଚ୍ଚତେ ରୁଚ୍ଚନତୋ ''ରତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ରକାରୋ ସନ୍ଧିଜୋ। ଦେସୋ ଚ କଲା ଚ କାଲୋ ଚ ୱେସୋ ଚେତି ଚ, ତେ ଆଦଯୋ ଯେସମିତି ଚ, ରମ୍ମା ଚ ତେ ଦେସ…ପେ… ୱେସାଦଯୋ ଚେତି ଚ, ତେସଂ ପଟି ପୁନପ୍ପୁନଂ ସେୱନମିତି ଚ, ଅଞ୍ଞୋ ଚ ଅଞ୍ଞୋ ଚେତି ଚ, ତେସୁ ରତ୍ତାତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

୩୫୭।

ଯୁତ୍ତା ଭାୱାନୁଭାୱା ତେ,

ନିବନ୍ଧା ପୋସଯନ୍ତି ନଂ;

ସୋପ୍ଯା'ଯୋଗୱିପ୍ପଯୋଗ-

ସମ୍ଭୋଗାନଂ ୱସା ତିଧା।

୩୫୭।''ଯୁତ୍ତା''ଇଚ୍ଚାଦି। ତେ ଯଥାୱୁତ୍ତା ଭାୱାନୁଭାୱା ଯୁତ୍ତା ଆଲସିଯୌଗ୍ଗତାଜିଗୁଚ୍ଛାୱଜ୍ଜିତା ଯେ ସଙ୍କାଉସ୍ସୁକ୍କାଦଯୋ ଭାୱା ତଂବ୍ୟଞ୍ଜକା ତଦନୁରୂପା ଅନୁଭାୱା ଚ ଅଯୋଗାଦିକେ ସିଙ୍ଗାରେ ଯଥା ଯଥା ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି, ତାଦିସିଯାୱ ଯୁତ୍ତିଯା ନିବନ୍ଧା ନଂ ରତିଂ ସମ୍ପୋସଯନ୍ତି, ସୋଯେୱମେୱଂ ପୋସିତୋ ସିଙ୍ଗାରୋ ନାମ ରସୋ ସମ୍ପଜ୍ଜତେ। ସୋପି ତିଧାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ଅଯୋଗୋ ନାମ ପୁବ୍ବେ ଅସଙ୍ଗତାନଂ ଅନୁରାଗେନ ସଙ୍ଗମମିଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ଇତ୍ଥିପୁରିସାନମସଙ୍ଗମୋ। ଅତିସଯୱିରୁଢହପେମାନମୁଭିନ୍ନମ୍ପି ସିଲେସୋ ୱିପ୍ପଯୋଗୋ। ବଲୱକାମାୱେସୱିସେସାନଂ କାମୀନଂ ଦସ୍ସନାଦିସମଞ୍ଜନଂ ସମ୍ଭୋଗୋ।

୩୫୭। ଇଦାନି ରତିଯା ପୁଟ୍ଠକାରଣଂ ପୁଟ୍ଠପଯୋଗଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି ''ଯୁତ୍ତା''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ତେ ଭାୱାନୁଭାୱା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠବ୍ୟଭିଚାରୀଭାୱେସୁ ରତ୍ୟାନୁରୂପବ୍ୟଭିଚାରୀଭାୱୋ ତପ୍ପକାସକୋ ଅନୁଭାୱୋ ଚେତି ଇମେ ଦ୍ୱେ ଯୁତ୍ତା ହେତୁଭୂତାଯ ଅଯୋଗୱିପ୍ପଯୋଗସମ୍ଭୋଗସଙ୍ଗତାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ସିଙ୍ଗାରାନଂ ଅନୁକୂଲତ୍ତେନ ରତିଯା ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ଆଲସିଯୌଗ୍ଗଜିଗୁଚ୍ଛାଦିକେ ପରିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସଙ୍କାଉସ୍ସୁକ୍କାଦୀନଂ ରତ୍ୟାନୁକୂଲଭାୱାନଂ ୱସେନ ଯଥାଯୋଗଂ ନିବନ୍ଧା କୱୀହି ବନ୍ଧା ନଂ ରତିଂ ପୋସଯନ୍ତି ଯଥା ତପ୍ପକାସନେନ ପୂରେନ୍ତି ସଜ୍ଜେନ୍ତି, ଏୱଂ ସଜ୍ଜିତୋ ରତିସିଙ୍ଗାରୋ ନାମ ରସୋ ହୋତି। ସୋପି ସାମଞ୍ଞେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସିଙ୍ଗାରରସୋପି ଅଯୋଗୱିପ୍ପଯୋଗସମ୍ଭୋଗାନଂ ସିଙ୍ଗାରାନଂ ୱସା ଭେଦେନ ତିଧା ଭୱତୀତି। ତତ୍ଥ ଅଯୋଗୋ ନାମ ପୁବ୍ବେ

ଅଞ୍ଜମଞ୍ଜସଙ୍ଗମରହିତାନଂ ଅଭିନୱାନୁରାଗବଲେନ ସଙ୍ଗମଂ ପତ୍ଥେନ୍ତାନଂ ଥୀପୁମାନଂ ଅସଙ୍ଗମୋ। ୱିପ୍ପୟୋଗୋ ନାମ ସଙ୍ଗମାତିସୟେନ ୱିରୁଢହେପେମାନଂ ଥୀପୁମାନଂ ଅଞ୍ଜମଞ୍ଜୱିସିଲେସୋ। ସମ୍ଭୋଗୋ ନାମ ବଲୱକାମତଣ୍ହାୱିସେସୱସେନ ଯୁୱାନଂ କାମିନିକାମୁକାନଂ ଅଞ୍ଜମଞ୍ଜଂ ଦସ୍ସନାଦିଅସ୍ସାଦୋ। ଭାୱୋ ଚ ଅନୁଭାୱୋ ଚେତି ଚ, ଅୟୋଗୋ ଚ ୱିପ୍ପୟୋଗୋ ଚ ସମ୍ଭୋଗୋ ଚେତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

ଇମମଲଙ୍କାରଂ କରୋନ୍ତେନ ଆଚରିୟସଙ୍ଘରକ୍ଖିତମହାସାମିପାଦେନ ପନ ପରମମଧୁରସଦ୍ଦମ୍ଭାମତଲୁଦ୍ଧସୁଦ୍ଧସନ୍ତାନାନଂ ତପୋଧନାନଂ ଅଞ୍ଜରସାୱବୋଧନେ ପୟୋଜନାଭାୱେପି ଲୋକିୟେସୁ ତେସୁ ତେସୁ ୱୋହାରେସୁ ଅସମ୍ମୋହତ୍ଥଂ ସିଙ୍ଗାରାଦିନୱୱିଧରସାନଂ ଲକ୍ଖଣମଉସ୍ସେୱ ଦସ୍ସିତତ୍ତା ତଦନୁରୂପଲକ୍ଖିୟପରିଗ୍ଗହେ ଅସତି ଲକ୍ଖଣାୱବୋଧସ୍ସ ସୁକ୍ଖରଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣାୱବୋଧତ୍ଥଂ ତଂତଂଲକ୍ଖଣକଥନାନନ୍ତରଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଲକ୍ଖିୟସ୍ସ ମୁଖମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତବ୍ବଂ ହୋତି। ହେଟ୍ଠା ''ରାଗାନତବ୍ଭୁତସରୋଜମୁଖଂ ଧରାୟା''ତିଆଦିନା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସମ୍ଭୋଗସିଙ୍ଗାରରସାଭାସେନେୱ ହସାଭାସାଦୀନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ରସାଭାସରୂପସ୍ସ ଭାୱାଭାସସ୍ସ, ୱିଭାୱାଭାସସ୍ସ, ଅନୁଭାୱାଭାସସ୍ସ ଚ ଞାତବ୍ବତ୍ତା ସିଙ୍ଗାରରସସ୍ସ ଲକ୍ଖିୟମେୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଗୀତସ୍ସରେନ ଉପକଡ୍ଢିୟ ନେତ୍ତରସ୍ମି-

ବନ୍ଧଂ କରଂୱ ୱିୱସଞ୍ଚ କରଗ୍ଗହେନ;

ୟା ତାଦିସେପି ୱିନିୟୋଜୟି ଦୁକ୍କରେ ମଂ,

ସେରନ୍ଧତୀ ଅଧିଗତା ୱିଧିନା ମୟଜ୍ଜାତି।

ଗୀତସ୍ସରେନ ହତ୍ଥୀନଂ ଗୀତିକାୟ ପିୟତ୍ତା ଗୀତିକାଧନିନା ଉପକଡ୍ଢିୟ ଅତ୍ତନୋ ସମୀପଂ ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ନେତ୍ତରସ୍ମିବନ୍ଧଂ ନେତ୍ତସଙ୍ଖାତହତ୍ଥାଚରିୟସ୍ସ ରଜ୍ଜୁନା ବନ୍ଧଂ କରଗ୍ଗହେନ ହତ୍ଥଗ୍ଗାହେନ ସୋଣ୍ଡଗ୍ଗହଣେନ ୱିୱସଞ୍ଚ ଅପଗଟେଚ୍ଛାଚାରଂ ପରୱସଂ କରଂ ଇୱ ହତ୍ଥଂ ଇୱ ଗୀତସ୍ସରେନ ଅତ୍ତନୋ ଲୀଲୋପେତଗୀତିକାଧନିନା ଉପକଡ୍ଢିୟ ଅତ୍ତନୋ ସମୀପଂ ନେତ୍ୱା ନେତ୍ତରସ୍ମିବନ୍ଧଂ ଅତ୍ତନୋ ନୟନକନ୍ତିୟା ପଟିବନ୍ଧଂ କରଗ୍ଗହେନ ହତ୍ଥଗ୍ଗାହେନ ୱିୱସଞ୍ଚ ଅପଗତଧିତିଂ ମୂଳ୍ହଂ ମଂ ୟା କନ୍ତା ତାଦିସେପି ଦୁକ୍କରେ ୱିନିୟୋଜୟି, ସା ଇରନ୍ଧତୀ ଇରନ୍ଧତୀ ନାମ ନାଗମାନୱିକା ମୟା ଅଜ୍ଜ ୱିଧିନା ଭାଗ୍ୟେନ ଅଧିଗତା ଲଦ୍ଧାତି।

ଏତ୍ଥ ଗୀତସ୍ସରନେତ୍ତରସ୍ମିକରଗ୍ଗହସଙ୍ଖତାହି ଇମାହି ପଦାୱଲୀହି ଉଦ୍ଦୀପନୱିଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଥିୟା ପୁରିସୋ ଚ, ପୁରିସସ୍ସ ଥୀ ଚ ଆଲମ୍ବଣଂ ହୋତୀତି ''ସା ଇରନ୍ଧତୀ ମୟା''ତି ଇମିନା ଆରମ୍ମଣୱିଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ। ''ଉପକଡ୍ଢିୟ ବନ୍ଧଂ ୱିୱସ''ନ୍ତି ଇମେହି କାମେନ ଉଦ୍ଦୀପିତଠାୟୀଭାୱସଙ୍ଖତା ରତି ଦସ୍ସିତା। ''ତାଦିସେପି ଦୁକ୍କରେ ୱିନିୟୋଜୟୀ''ତି ଇମେହି ଉସ୍ସାହାଦିକା ଚ ''ୱିଧିନା ଅଧିଗତା ମୟଜ୍ଜା''ତି ଇମେହି ହରିସାଦିକା ଚ ବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱା ଦସ୍ସିତା। ରତିୟା ୱିରୁଦ୍ଧେ ନିବ୍ବେଦଆଲସିୟୌଗ୍ଗତଜିଗୁଚ୍ଛାଦିକେ ବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୱିଭାୱାଦିକେ ପକାସନ୍ତୋ ''ଗୀତସ୍ସରେନେ''ଚ୍ଚାଦିକା ରତିପ୍ପତୀତିୟା ଅନୁରୂପଂ ପୟୁତ୍ତା କୱିପ୍ପୟୋଗା ଇଧ ଅନୁଭାୱା ନାମ ହୋନ୍ତି। ନାଟକାଦିଦସ୍ସନୀୟସଦ୍ଦେ ଅଭିନୟୋ ଅନୁଭାୱୋ। ରମ୍ମଦେସରମ୍ମକାଲରମ୍ମୱେସାଦୟୋ ତଦଭାୱେ ରତିୟା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ସାମତ୍ଥିୟା ଗମ୍ମା ଭୱନ୍ତୀତି ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣାନୁଗତଲକ୍ଖିୟପରିଗ୍ଗାହୋ ସଦ୍ଧେହି କାତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ସତିବନ୍ଧତ୍ଥାୱବୋଧକାନଂ ସବ୍ଭିନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାୟପୀତିୟା କାରଣତ୍ତା କାରିୟୋପଚାରେନ ଏସୋ ବନ୍ଧୋ ରସୋ ନାମ ହୋତୀତି। ଉପରିପି ଏୱମେୱ।

ହସ୍ସଠାୟୀଭାୱ

୩୫୮।

ୱିକାରାକତିଆଦୀହି,

ଅତ୍ତନୋ'ଥ ପରସ୍ସ ୱା;

ହାସୋ ନିଦ୍ଦା ସମାଲସ୍ସ-

ମୁଚ୍ଛାଦିବ୍ଯଭିଚାରିଭି;

ପରିପୋସେ ସିଯା ହସ୍ସୋ,

ଭିଯ୍ୟୋ'ହିପଭୁତୀନ ସୋ।

୩୫୮।''ୱିକାରେ''ଚ୍ଚାଦି। ୱିକାରାକତି ଦେସୱଯାଦୀନଂ ୱିପରୀତୋ କେସବନ୍ଧନାଦି, ସୋ ଆଦି ଯେସଂ ଅଞ୍ଜଞାକତ୍ତାଦିନଚ୍ଚନାଦୀନଂ, ତେହି ୱିଭାୱେହି ହାସୋ ଚେତୋୱିକାସୋ, ସୋପି ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ବନ୍ଧୀ ୱା ଅଥ ପରସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧୀ ୱା, ତତ୍ଥ ଯୋ ୱିଭାୱସାମତ୍ଥିଯାଯେୱାଭିବ୍ୟତ୍ତିଂ ଯାତି, ସୋ ଅତ୍ତଟ୍ଠୋ। ଯୋ ପନ ୱିଭାୱଦସ୍ସନା ଉପ୍ପନ୍ନାପି ପୁରିସସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରତ୍ତାଦିନା ଛାଦିତୋ ସମାନୋ ପୁରିସନ୍ତରେ ହସନ୍ତାଭିବ୍ୟତ୍ତୋ, ସୋ ପରଟ୍ଠୋ। ସୋ ହାସୋ ନିଦ୍ଦାଦୀହି ବ୍ୟଭିଚାରୀହିଯେୱ, ଅନୁଭାୱପକ୍ଖେ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଅକ୍ଖିଫନ୍ଦନାଦଯୋ ଗହିତା। ପରିପୋସେ ସତି ହସ୍ସୋ ନାମ ରସୋ ସିଯା। ସୋ ହସ୍ସୋ ଭିଯ୍ୟୋ ଇତ୍ଥିପଭୁତୀନଂ ସିଯାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏତ୍ଥ ପଭୁତିସଦ୍ଦେନ ନୀଚପକତଯୋ ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି।

୩୫୮। ଇଦାନି ହସ୍ସରସସ୍ସ ପୋସନାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁମାହ ''ୱିକାର''ଇଚ୍ଚାଦି। ୱିକାରାକତିଆଦୀହି ଦେସୱଯୋଲିଙ୍ଗାନଂ ୱିପରୀତେହି କେସବନ୍ଧଗତିଚିଟ୍ଠିତିଆଦିକେହି, ନଚ୍ଚଗୀତଆଦିକେହି ଚ ଦୁୱିଧେହି ଆକତିସଙ୍ଖତେହି ହେତୁଭୂତେହି ଅତ୍ତନୋ ୱା ଅଥ ପରସ୍ସ ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୀ ସୋ ହାସୋ ଚେତୋ ୱିକାସଲକ୍ଖଣୋ ନିଦ୍ଦାସମାଲସ୍ସମୁଚ୍ଛାଦିବ୍ୟଭିଚାରିଭି ନିଦ୍ଦାସମଆଲସ୍ସମୁଚ୍ଛାଅକ୍ଖିଫନ୍ଦନାଦୀହି ଅନୁଭାୱେହି ସୁତସମ୍ବନ୍ଧେନ ତେହେୱ ନିଦ୍ଦାସମାଲସ୍ସମୁଚ୍ଛାସଙ୍ଖତବ୍ୟଭିଚାରୀହି କରଣଭୂତେହି ପରିପୋସେ ସତି ହସ୍ସୋ ହସ୍ସୋ ନାମ ରସୋ ସିଯା, ସୋ ହସ୍ସୋ ଭିଯ୍ୟୋ ଇତ୍ଥିପଭୁତୀନଂ, ନୀଚପକତୀନଞ୍ଚ ସିଯାତି। ୱିକାରା ଚ ସା ଆକତି ଚେତି ଚ, ସୋ ଆଦି ଯେସନ୍ତି ଚ, ନିଦ୍ଦା ଚ ସମୋ ଚ ଆଲସ୍ସଞ୍ଚ ମୁଚ୍ଛା ଚେତି ଚ, ତେ ଆଦି ଯେସଂ ଅକ୍ଖିଫନ୍ଦନାଦୀନଂ ଅନୁଭାୱାନନ୍ତି ଚ, ତେ ଚ ବ୍ୟଭିଚାରିନୋ ଚେତି ଚ, ଇତ୍ଥୀ ପଭୁତି ଯେସଂ ନୀଚପକତୀନନ୍ତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

ହସ୍ସପ୍ପଭେଦ

୩୫୯।

ସିତମିହ ୱିକାସିନଯନଂ,

କିଞ୍ଚା'ଲକ୍ଖିଯଦିଜନ୍ତୁ ତଂ ହସିତଂ;

ମଧୁରସ୍ସରଂ ୱିହସିତଂ,

ସଂସସିରୋକମ୍ପମୁପହସିତଂ।

୩୬୦।

ଅପହସିତଂ ସଞ୍ଜଲ'କ୍ଖି,

ୱିକ୍ଖିତ୍ତଙ୍ଗଂ ଭୱତ୍ୟ'ତିହସିତଂ;

ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ହସ୍ସା କଥିତା ଚେ'ସଂ,

ଜେଟ୍ଠେ ମଜ୍ଝେ'ଧମେପି ଚ କମସୋ।

୩୫୯-୩୬୦। ହସ୍ସେ ଭେଦମାହ ''ସିତ''ମିଚ୍ଚାଦିନା। ଇହ ହସ୍ସେ ୱିକାସୀନି ନଯନାନି ଯସ୍ସ ତଂ ସିତଂ, କିଞ୍ଚି ଆଲକ୍ଖିଯା ଦିଜା ଦନ୍ତା ଯସ୍ସ ତଂ ହସିତଂ। ଏୱଂ ମଧୁରୋ ସରୋ ସଦ୍ଦୋ ଯସ୍ସ ତଂ ୱିହସିତଂ। ଅଂସସିରୋକମ୍ପେନ ସହ ୱତ୍ତମାନଂ ଉପହସିତଂ, ସହ ଜଲେନ ଅସ୍ସୁନା ୱତ୍ତମାନାନି ଅକ୍ଖୀନି ଯସ୍ସ ତଂ ଅପହସିତଂ। ୱିକ୍ଖିତ୍ତାନି ଇତୋ ତତୋ ପସାରିତାନି ଅଙ୍ଗାନି ଯସ୍ସ ତଂ ଅତିହସିତଂ ନାମ। ଏସଞ୍ଚ ସିତାଦୀନଂ ମଜ୍ଝେ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ହସ୍ସା ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ କମସୋ ଯଥାକ୍କମେନ ଜେଟ୍ଠେ ମଜ୍ଝେ ଅଧମେପି ଚ କଥିତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପୁରାତନେହୀତି ୱିଞ୍ଞାଯତି।

୩୫୯-୩୬୦। ଇଦାନି ହସ୍ସଭେଦଂ ଦସ୍ସେତି "ସିତ"ମିଚ୍ଚାଦିନା। ଇହ ଇମସ୍ମିଂ ହସ୍ସୱିସଯେ ୱିକାସିନଯନଂ ୱିୱଟନଯନଂ ସିତଂ ନାମ। କିଞ୍ଚି ଆଲକ୍ଖିଯଦିଜଂ ତୁ କିଞ୍ଚି ଦିସ୍ସମାନଦନ୍ତଂ, ତଂ ହସିତଂ ନାମ। ମଧୁରସ୍ସରଂ ମଧୁରନାଦଂ ୱିହସିତଂ ନାମ। ସଂସସିରୋକମ୍ପଂ ଅଂସସିରୋକମ୍ପସହିତଂ ଉପହସିତଂ ନାମ। ସଜଲକ୍ଖି ଅସ୍ସୁୱିଲୋଚନସହିତଂ ଅପହସିତଂ ନାମ। ୱିକ୍ଖିତ୍ତଙ୍ଗଂ ଅଚ୍ଚନେ ପସାରଣୱସେନ ୱିକ୍ଖିତ୍ତହତ୍ଥପାଦାଦିଅୱଯୱନ୍ତଂ ଅତିହସିତଂ ନାମ ଭୱତି। ଏସଂ ଛନ୍ନଂ କମସୋ କମେନ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ଜେଟ୍ଠେ ମଜ୍ଝେ ଅଧମେପି ୱିସଯେ କଥିତା ପୁରାତନେହି ଭାସିତାତି। ୱିକାସୀନି ନଯନାନି ଅସ୍ସେତି ଚ, କିଞ୍ଚି ଇସକଂ ଆଲକ୍ଖିଯା ଦିଜା ଯସ୍ସେତି ଚ, ମଧୁରୋ ସରୋ ଅସ୍ସେତି ଚ, ଅଂସୋ ଚ ସିରୋ ଚେତି ଚ, ଅଂସସିରସୋ କମ୍ପୋତି ଚ, ତେନ ସହ ୱତ୍ତତୀତି ଚ, ସହ ଜଲେନ ୱତ୍ତମାନାନି ଅକ୍ଖୀନି ଯସ୍ସେତି ଚ, ଅନୁସ୍ସରାଗମୋ। ୱିକ୍ଖିତ୍ତାନି ଅଙ୍ଗାନି ଯସ୍ସେତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ। ସିତହସିତଦ୍ୱଯଂ ଉତ୍ତମେ, ୱିହସିତୋପହସିତଦ୍ୱଯଂ ମଜ୍ଝିମେ, ଅପହସିତଅତିହସିତଦ୍ୱଯଂ ଅଧମେ ୱତ୍ତତେ। ଏୱଂ ସିତାଦଯୋ ଅନୁରୂପୱିଭାୱାଦିନା ପଯୁତ୍ତା ଇମେ ରସା'ୱତ୍ଥଂ ପାପୁଣନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ହସ୍ସରସସ୍ସ ଏୱମୁଦାହରଣଂ ଞାତବ୍ବଂ –

ପୂଜେସି କଣ୍ଠମଣିନା ଅପି ଯୋ ପସନ୍ନୋ,

ଧମ୍ମେ ପୁରା'ସମଧୁରଂ ୱିଧୁରଂ ସ ହନ୍ତୁଂ;

ଗୋପେନ୍ତିଯାପି ୱଚନେନ ଥିଯା ସଭାୱଂ;

ଭତ୍ତିଂ ଅକାସି ଫରୁସେ ମଯି ନାଗରାଜାତି।

ଯୋ ପୁରା ପୁବ୍ବେ ଧମ୍ମେ ତସ୍ସ ଧମ୍ମକଥନେ ପସନ୍ନୋ କଣ୍ଠମଣିନା ଅପି ଅତ୍ତନୋ ଅନଗ୍ଘକଣ୍ଠମଣିନାପି ତଂ ପୂଜେସି, ସୋ ନାଗରାଜା ସଭାୱଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଗୋପେନ୍ତିଯା ଅପି ଥିଯା ୱଚନେନ ଇତ୍ଥିଯା ୱଚନେନ ଅସମଧୁରଂ ତୁଲ୍ୟରହିତଂ ୱିଧୁରଂ ୱିଧୁରପଣ୍ଡିତଂ ହନ୍ତୁଂ ୱିନାସନତ୍ଥଂ ଫରୁସେ ଚଣ୍ଡେ ମଯି ଭତ୍ତିଂ ଅକାସୀତି। ଇହ ଏକସ୍ମିଂୟେୱ ୱତ୍ଥୁନି ନାଗରାଜସ୍ସ ପସାଦୱଧୱିଧାନାଦିୱିପରୀତପ୍ପୱତ୍ତି ଆଲମ୍ବଣୱିଭାୱୋ, ପଠମଂ ଅନଗ୍ଘପିଯୱତ୍ଥୂହି ପୂଜିତଭାୱୋ ଚ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଅତୁଲ୍ୟଭାୱୋ ଚ ଇତ୍ଥିୱଚନସ୍ସ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଭାୱୋ ଚ ତସ୍ସାଧିପ୍ପାଯସ୍ସ ଅଞ୍ଞାତଭାୱୋ ଚ ପୁଣ୍ଣକସ୍ସ ଚଣ୍ଡଭାୱୋ ଚେତି ଇମେହି ସଦ୍ଦୱଚନେହି ଉଦ୍ଦୀପନୱିଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଇମେହି ଉଦ୍ଦୀପିତଠାଯୀଭାୱସଙ୍ଖାତୋ ହାସୋ ୱାକ୍ୟସାମତ୍ଥିଯା ପକାସିତୋ ହାସୱିରୋଧିନିବ୍ବେଦାଦିୱଜ୍ଜିତା ସମାଲସିଯସନ୍ତୋସଅସ୍ସୁୱେପଥାଦିକା ବ୍ୟଭିଚାରୀଭାୱା ସାତ୍ତିକାଭାୱା ଚ ଏୱଂ ସାମତ୍ଥିଯେନ ଦୀପିତା। ତଦନୁରୂପୱିଭାୱାଦିପକାସକା ଯଥାୱୁତ୍ତକୱିପ୍ପଯୋଗା ଅନୁଭାୱା ନାମ ହୋନ୍ତି। ହସ୍ସଭେଦେନ ମଜ୍ଝିମେ ପୁରିସେ ୱତ୍ତନ୍ତାପି ହସିତୋପହସିତା ଦ୍ୱେ ଇମା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କରୁଣାଠାଯୀଭାୱ

୩୬୧।

ସୋକରୂପୋ ତୁ କରୁଣୋ-

ନିଟ୍ଠପତ୍ତିଟ୍ଠନାସତୋ;

ତତ୍ଥା'ନୁଭାୱା ରୁଦିତ-

ପଲଯତ୍ଥମ୍ଭକାଦଯୋ;

ୱିସାଦାଲସ୍ସମରଣ-

ଚିନ୍ତାଦୀ ବ୍ୟଭିଚାରିନୋ।

୩୬୧।‘‘ସୋକେ’’ଚ୍ଚାଦି। ଅନିଟ୍ଠସ୍ସ ପୁତ୍ତୱିଯୋଗାଦିନୋ ଦେସନିକ୍କଡ୍ଢନାଦିନୋ ପତ୍ତି ଚ ଇଟ୍ଠସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ, ଧନାଦିନୋ ୱା ନାସୋ ଚ ତତୋ ୱିଭାୱଭୂତେହି ସମ୍ପନ୍ନୋ ସୋକରୂପୋ ସୋକସଭାୱୋ ତୁ କରୁଣୋ ରସୋ ନାମ। ତତ୍ଥ ଉତ୍ତମାନଂ ସୋକୋ ପୁତ୍ତୱିଯୋଗାଦିଅନିଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିତୋ, ଧମ୍ମାଦିଇଟ୍ଠନାସତୋ ଚ ଜାଯତେ। ନୀଚାନଂ ତୁ ଦେସନିକ୍କଡ୍ଢନାଦିଅନିଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିତୋ, ଧନାଦିଇଟ୍ଠନାସତୋ ଚ, ପରେସଂ ଧନାଦିନାସତୋ ତୁ ଉତ୍ତମସ୍ସେୱ ମହାକାରୁଣିକତ୍ତା, ସେସଂ ସୁବୋଧଂ। ଅନୁଭାୱୋ ପନେତ୍ଥ ଯଥୋଚିତ୍ତଂ ନିରୂପଯିତବ୍ବୋ।

୩୬୧। ଇଦାନି କରୁଣାରସପୋସନକ୍କମଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ସୋକ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଅନିଟ୍ଠପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠନାସତୋ ପୁତ୍ତୱିଯୋଗାଦିନୋ, ଦେସଚାଗାଦିନୋ ୱା ଅନିଟ୍ଠସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ଚ ସୀଲାଦିନୋ, ଧନାଦିନୋ ୱା ଇଟ୍ଠସ୍ସ କନ୍ତିୱତ୍ଥୁନୋ ୱିନାସୋ ଚାତି ଇମେହି ଆଲମ୍ବଣୱିଭାୱେହି କରଣଭୂତେହି ଉପ୍ପନ୍ନୋ ସୋକରୂପୋ ତୁ ସୋକସଭାୱୋ ପନ କରୁଣୋ କରୁଣାରସୋ ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ କରୁଣାରସେ ରୁଦିତପଲଯତ୍ଥମ୍ଭକାଦଯୋ ରୁଦିତୋ ପଲଯୋ ଥମ୍ଭୋତିଆଦଯୋ ଅନୁଭାୱା ନାମ ଭୱନ୍ତୀତି। ଥମ୍ଭାଦୀନଂ ସରୂପୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋୱ। ୱିସାଦଆଲସ୍ସମରଣଚିନ୍ତାଦଯୋ ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ ତସ୍ମିଂଯେୱ ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ ଭୱନ୍ତି। ଇହ ପୁତ୍ତୱିଯୋଗାଦିଅନିଟ୍ଠପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ସୀଲଧମ୍ମାଦିଇଟ୍ଠନାସନେନ ଚ ଉତ୍ତମାନଂ ସୋକୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଦେସଚାଗାଦିଅନିଟ୍ଠପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଧନାଦିଇଟ୍ଠନାସନେନ ଚ ନୀଚାନଂ। ଅଞ୍ଞେସଂ ଧନାଦିୱିନାସନେନ ପନ ମହାକରୁଣିକତ୍ତା ଉତ୍ତମସ୍ସେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମିଂ ୱିସଯେ ସୋ ସୋକୋ ସେସାନଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ଯଥାରହଂ ପଯୋଗୋ କାତବ୍ବୋ। ସୋକସ୍ସ ରୂପୋ ସଭାୱୋତି ଚ, ଅନିଟ୍ଠସ୍ସ ପତ୍ତୀତି ଚ, ଇଟ୍ଠସ୍ସ ନାସୋତି ଚ, ଅନିଟ୍ଠପ୍ପତ୍ତି ଚ ଇଟ୍ଠନାସୋ ଚେତି ଚ, ରୁଦିତଞ୍ଚ ପଲଯୋ ଚ ଥମ୍ଭକୋ ଚେତି ଚ, ତେ ଆଦି ଯେସମିତି ଚ, ୱିସାଦୋ ଚ ଆଲସ୍ସଞ୍ଚ ମରଣଞ୍ଚ ଚିନ୍ତା ଚେତି ଚ, ତା ଆଦି ଯେସମିତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ। ଇମସ୍ସ କରୁଣାରସସ୍ସ ଲକ୍ଖିଯମେୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ –

ଆକଡ୍ଢିତେ’କସତରାଜପୁରକ୍ଖତୋ ଯୋ,

ଧମ୍ମେନ ଆସନମଲଂକୁରୁତେ ଜିନୋୱ;

ସୋ ଅସ୍ସୱାଲମୱଲମ୍ବିଯ ଦାନି ନୀତୋ,

ଯକ୍ଖେନ ଲୋକତିଲକୋ କୁରୁତେ କିମେକୋତି।

ଯୋ ଏକସତରାଜପୁରକ୍ଖତୋ ରାଜୂନଂ ଏକସତେନ ପରିୱାରିତୋ ଜିନୋ ଇୱ ବୁଦ୍ଧୋ ଇୱ ଧମ୍ମେନ ମଧୁରଧମ୍ମକଥନେନ ଆସନଂ ଧମ୍ମାସନଂ ଅଲଂକୁରୁତେ ସଜ୍ଜେତି, ଲୋକତିଲକୋ ଲୋକସ୍ସ ପିଯତାଯ ତିଲକାଲଙ୍କାରଭୂତୋ ସୋ ୱିଧୁରପଣ୍ଡିତୋ ଯକ୍ଖେନ ପୁଣ୍ଣକେନ ଆକଡ୍ଢିତୋ ହୁତ୍ୱା ନୀତୋ ଅସ୍ସୱାଲଂ ଅୱଲମ୍ବିଯ ଇଦାନି ଏକୋ କିଂ କୁରୁତେତି। ଇହାନୀତୋତି ଦସ୍ସିତପିଯୱତ୍ଥୁୱିଯୋଗୋ ସୋକସ୍ସ ଆଲମ୍ବଣୱିଭାୱୋ ହୋତି। ‘‘ଆକଡ୍ଢିତେକସତରାଜେ’’ଚ୍ଚାଦିନା ସକଲେନ ୱାକ୍ଯେନ ଉଦ୍ଦୀପନୱିଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ, ଉଦ୍ଦୀପିତସୋକସଙ୍ଖାତଠାଯୀଭାୱୋ ଚ ୱିସାଦାଲସ୍ସଚିନ୍ତାଦିକୋ ବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱୋ ଚ ରୁଦିତପଲଯଥମ୍ଭକାଦିକା ୱିଭାୱାଦିବୋଧକଅନୁଭାୱା ଚ ୱାକ୍ଯସାମତ୍ଥିଯେନ ଦୀପିତା ହୋନ୍ତି।

ରୁଦ୍ଦଠାଯୀଭାୱ

୩୬୨।

କୋଧୋ ମଚ୍ଛରିଯାଦୀହି, ପୋସେ ତାସମଦାଦିଭି;

ନଯନାରୁଣତାଦୀହି, ରୁଦ୍ଦୋ ନାମ ରସୋ ଭୱେ।

୩୬୨।‘‘କୋଧୋ’’ଇଚ୍ଚାଦି, ସୁବୋଧଂ। ଏତ୍ଥ ପଠମେନ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଅୱିକ୍ଖେପୌପହାସାଦଯୋ ୱିଭାୱା ଗହିତା, ଦୁତିଯେନ ଉଗ୍ଗସମ୍ଭମାଦଯୋ ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ, ତତିଯେନ ଭୂକୁଟିପୁରଣଓଟ୍ଠନିପ୍ପୀଳଅନାଦଯୋ ଅନୁଭାୱା।

୩୬୨। ଇଦାନି ରୁଦ୍ଦରସସ୍ସ ପୋସନକ୍କମଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘କୋଧୋ’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। କୋଧୋ ମଚ୍ଛରିଯାଦୀହି ମଚ୍ଛରିଯଅୱିକ୍ଖେପୌପହାସାଦୀହି ଆଲମ୍ବଣାଦୀହି ୱିଭାୱେହି ଚ ହେତୁଭୂତେହି ତାସମଦାଦୀହି ତାସମଦୌଗ୍ଗତସମ୍ଭମାଦୀହି ବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱେହି ଚ ନଯନାରୁଣତାଦୀହି ନେତ୍ତରତ୍ତସୁଭଙ୍ଗଓଟ୍ଠପୀଳଅନାଦୀହି ଅନୁଭାୱେହି ଚ କରଣଭୂତେହି ପୋସେ ସତି ରୁଦ୍ଦୋ ନାମ ରସୋ ଭୱେତି। ମଚ୍ଛରିଯଂ ଆଦି ଯେସନ୍ତି ଚ,

ତାସୋ ଚ ମଦୋ ଚେତି ଚ, ତେ ଆଦି ଯେସମିତି ଚ, ନୟନାନି ଚ ତାନି ଅରୁଣାନି ଚାତି ଚ, ତେସଂ ଭାୱୋତି ଚ, ସା ଆଦି ଯେସମିତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

ରୁଦ୍ଦରସସ୍ସ ଉଦାହରଣମେୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ –

ଯକ୍ଖେନ ଭୋ ଅଧିଗତୋସି ମନୁସ୍ସଭକ୍ଖେ,

ନା'ସ୍ସସ୍ସ ୱାଲ'ମୱଲମ୍ବ ପୁରଂ ଅୱେକ୍ଖ;

ୱେରମ୍ଭୱାତମୁଖଚୁଣ୍ଣିତସବ୍ବଗତ୍ତୋ,

ମଚ୍ଚୋ କଥଂ ପୁନପି ପସ୍ସତି ଜୀୱଲୋକନ୍ତି।

ଭୋ ମନୁସ୍ସଭକ୍ଖେନ ଯକ୍ଖେନ ଅଧିଗତୋସି ଗହିତୋ ଅସି, ଅସ୍ସସ୍ସ ୱାଲମୱଲମ୍ବ ୱାଲଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ଇଦାନେୱ ପୁରଂ ଅୱେକ୍ଖ ତୁଯ୍ହଂ ନଗରଂ ଓଲୋକେହି, ତଥେୱ ହି ୱେରମ୍ଭୱାତମୁଖଚୁଣ୍ଣିତସବ୍ବଗତ୍ତୋ ୱେରମ୍ଭୱାତସ୍ସ ଅଭିମୁଖିଚୁଣ୍ଣିତସକଲସରୀରୋ ମଚ୍ଚୋ ମନୁସ୍ସୋ ଜୀୱଲୋକଂ ସତ୍ତଲୋକଂ ପୁନପି କଥଂ ପସ୍ସତୀତି। ଇହ ମଚ୍ଛରିଯାଦିୱିଭାୱା ଚ କୋଧାଦିସଙ୍ଖାତୋ ଠାଯୀଭାୱୋ ଚ ୱାକ୍ୟସାମତ୍ଥିଯା ଦୀପିତା ହୋନ୍ତି, ଅପରଦ୍ଧେନ ତାସମଦୌଗ୍ଗତାଦିବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱା ୱିଭାୱିତା ହୋନ୍ତି। ସମୁଦାଯେନ ନଯନାରୁଣତାଦଯୋ ଅନୁଭାୱା ସୂଚିତା ହୋନ୍ତି।

ୱୀରଠାଯୀଭାୱ

୩୬୩।

ପତାପୱିକ୍କମାଦୀହୁ-ସ୍ସାହୋ ୱିରୋତି ସଞ୍ଞିତୋ;

ରଣଦାନଦଯାଯୋଗା, ୱୀରୋ'ଯଂ ତିୱିଧୋ ଭୱେ;

ତେୱା'ନୁଭାୱା ଧିତିମ-ତ୍ୟାଦଯୋ ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ।

୩୬୩।''ପତାପି''ଚ୍ଚାଦି। ପତାପୋ ସତ୍ତୁସନ୍ତାପକାରୀ ତେଜୋ, ୱିକ୍କମୋ ପରମଣ୍ଡଲକ୍କମନ୍ତଂ, ତେ ଆଦଯୋ ଯେସଂ ବଲାୱିକ୍ଖେପାଦୀନଂ ପଟିପୁଗ୍ଗଲଗତାନଂ ୱିଭାୱାନଂ, ତେହି ଜାତୋ ଉସ୍ସାହୋ ରସତ୍ତମାପନ୍ନୋ ୱୀରୋ ରସୋତି ସଞ୍ଞିତୋ, ଅଯଂ ୱୀରୋ ରଣଦାନଦଯାଯୋଗା ତିୱିଧୋ ଭୱେ ଯୁଦ୍ଧୱୀରୋ ଦାନୱୀରୋ ଦଯାୱୀରୋତି, ତେ ଯୁଦ୍ଧକରଣାଦଯୋ ଏୱ ତତ୍ଥ ଅନୁଭାୱା ଭୱନ୍ତି। ଧିତିମତିଉଗ୍ଗତାଦଯୋ ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ ଭୱନ୍ତୀତି।

୩୬୩। ଇଦାନି ୱୀରରସଭେଦଂ, ପୋସନକ୍କମଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି ''ପତାପ''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ପତାପୱିକ୍କମାଦୀହି ଅଞ୍ଞରାଜୂନଂ ଦଣ୍ଡଜତେଜସଙ୍ଖତପତାପୋ, ତେସମେୱ ପରମଣ୍ଡଲକ୍କମନସଙ୍ଖାତୱିକ୍କମୋ ଫଲଭେଦୋ ଚେତିଆଦୀହି ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଉସ୍ସାହୋ ୱୀରୋତି ୱୀରରସୋତି ସଞ୍ଞିତୋ କୱୀହି ଞାତୋ, ଅଯଂ ୱୀରରସୋ ରଣଦାନଦଯାଯୋଗା ଯୁଦ୍ଧଚାଗକରୁଣାଯୋଗେନ ହେତୁଭୂତେନ ତିୱିଧୋ ଭୱେ। ତେ ଏୱ ରଣଦାନଦଯା ଏୱ ଇମା ଅନୁଭାୱା ନାମ ହୋନ୍ତି। ଧିତିମତ୍ୟାଦଯୋ ଧିତିମତିଉଗ୍ଗତଗବ୍ବାଦଯୋ ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ ଭାୱା ହୋନ୍ତୀତି। ଯୁଦ୍ଧୱୀରଦାନୱୀରଦଯାୱୀରୱସେନ ୱୀରରସୋ ତିୱିଧୋ ହୋତି। ପତାପୋ ଚ ୱିକ୍କମୋ ଚେତି ଚ, ତେ ଆଦି ଯେସମିତି ଚ, ରଣୋ ଚ ଦାନଞ୍ଚ ଦଯା ଚେତି ଚ, ତାହି ଯୋଗୋତି ଚ, ତଯୋ ୱିଧା ପକାରା ଅସ୍ସାତି ଚ, ଧିତି ଚ ମତି ଚେତି ଚ, ତା ଆଦି ଯେସମିତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

ୱୀରରସସ୍ସ ଉଦାହରଣମେୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ –

ୱିଞ୍ଞାପେତ୍ୱା କୁୱେରଂ ସୁମହତି-

ମପି ଚେ'କୋୱକୁମ୍ଭଣ୍ଡସେନଂ,

ଉତ୍ତାସେତ୍ୱା ଗହେତ୍ୱା ମଣିରତନୱରଂ

ଲକ୍ଖମାଧାଯ କୁତେ;

ଜେତ୍ୱା କୋରବ୍ୟରାଜଂ ସଚିୱରତନ-

ମୁଦ୍ଧଚ୍ଚ ରଞ୍ଜଞ୍ଚଂ ସତମ୍ହା,

ଏତ୍ଥାନେତ୍ୱା’ଦିଯିସ୍ସଂ ସୁଯୁୱତିରତନଂ

କୋ ମମେ’ତ୍ଥ’ତ୍ଥି ଭାରୋତି।

କୁୱେରଂ ୱେସ୍ସୱଣମହାରାଜଂ ୱିଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ବୋଧେତ୍ୱା ସୁମହତିମପି କୁମ୍ଭଣ୍ଡସେନଂ ଅତିମହନ୍ତିଂ କୁମ୍ଭଣ୍ଡସେନଂ ଏକୋୱ ଉତ୍ତାସେତ୍ୱା ଭଯଂ ଜନେତ୍ୱା ମଣିରତନୱରଂ ଗହେତ୍ୱା କୁତେ ଅକ୍ଖକୀଳଆଯଂ ଲକ୍ଖଂ ଆଧାଯ ଠପେତ୍ୱା କୋରବ୍ୟରାଜଂ ଜେତ୍ୱା ରଞ୍ଜଞ୍ଚଂ ସତମ୍ହା ରାଜସମ୍ମନ୍ଧିନା ସତେନ ସଚିୱରତନଂ ଅମଚ୍ଚରତନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଏତ୍ଥାନେତ୍ୱା ସୁଯୁୱତିରତନଂ ସୋଭଗ୍ଗୈତ୍ଥିରତନଂ ଆଦିଯିସ୍ସଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସାମି, ଏତ୍ଥ ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ମମ କୋ ଭାରୋ ଅତ୍ଥୀତି। ଏତ୍ଥ ‘‘କୋ ମମେତ୍ଥତ୍ଥି ଭାରୋ’’ତି ଇମିନା ଉସ୍ସାହସଙ୍ଖାତୋ ଠାଯୀଭାୱୋ ପକାସିତୋ। ଏତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଉଦ୍ଦୀପନେସୁ କାରଣଭୂତସ୍ସ ଇତ୍ଥିରତନସ୍ସ ଆଦାନକ୍ଖ୍ୟାତନାଗରାଜଗତପତାପୱିକ୍କମାଦିୱିଭାୱୋ ଚ, ତଂତଂରୂପପ୍ପକାସକକୱିୱଚନସଙ୍ଖାତାନୁଭାୱୋ ଚ ‘‘ୱିଞ୍ଞାପେତ୍ୱା’’ଇଚ୍ଚାଦିନା ୱାକ୍ୟସାମତ୍ଥିଯେନ ପଟିପାଦନୀଯା ହୋନ୍ତି। ‘‘ସୁମହତିମପି କୁମ୍ଭଣ୍ଡସେନଂ ଏକୋ’’ତି ଚ, ‘‘ରଞ୍ଜଞ୍ଚଂ ସତମ୍ହା ସଚିୱରତନମୁଦ୍ଧଚ୍ଚା’’ତି ଚ ଇମେହି ଧିତିଉଗ୍ଗତଗଜ୍ଜାଦଯୋ ଚ, ‘‘ୱିଞ୍ଞାପେତ୍ୱା କୁୱେର’’ନ୍ତି ଚ, ‘‘ଉତ୍ତାସେତ୍ୱା କୋରବ୍ୟରାଜ’’ନ୍ତି ଚ, ‘‘ଏତ୍ଥାନେତ୍ୱା ଇଚ୍ଚାଦଯୋ’’ତି ଚ ଇମେହି ମତ୍ୟାଦଯୋ ଚ ବ୍ୟଭିଚାରିନୋ ଭାୱା ୱିଭାୱିତା ହୋନ୍ତି। ଇମେହି ୱିଭାୱାନୁଭାୱବ୍ୟଭିଚାରୀଭାୱେହି ଯୁଦ୍ଧୱୀରରସୋ ପୋସିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଇମିନାଯେୱ ନଯେନ ଦାନୱୀରାଦଯୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବା।

ଭଯଠାଯୀଭାୱ

୩୬୪।

ୱିକାରିସନସତ୍ତାଦି-

ଭଯୁକ୍କଂସୋ ଭଯାନକୋ;

ସେଦାଦଯୋ’ନୁଭାୱେ’ତ୍ଥ,

ତାସାଦୀ ବ୍ୟଭିଚାରିନୋ।

୩୬୪।‘‘ୱିକାରି’’ଚ୍ଚାଦି। ୱିକାରି ଅସଭାୱପ୍ପୱତ୍ତୋ ୱିରୁଦ୍ଧୋ ସନୋ ସଦ୍ଦୋ ସତ୍ତୋ ଚ, ତେ ଆଦଯୋ ଯେସଂ ସୁଞ୍ଞାରଞ୍ଞାଦୀନଂ ଇତ୍ଥିନୀଚପ୍ପକତିସମ୍ଭୱନ୍ତାନଂ, ୱିଭାୱାନଂ, ଗୁରୁଆଦୀନଂ ୱା ଉତ୍ତମାନଂ, ତେହି ଜାତସ୍ସ ଭଯସ୍ସ, କିତ୍ତିମସ୍ସ ୱା ଉକ୍କଂସୋ ଭଯାନକୋ ନାମ ରସୋ। ଏତ୍ଥ ସେଦକମ୍ପନପାଦଚଲନାଦଯୋ ଅନୁଭାୱା, ତାସାଦଯୋ ବ୍ୟଭିଚାରିନୋ।

୩୬୪। ଇଦାନି ଭଯାନକରସସ୍ସ ପୋସନକ୍କମଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ୱିକାରି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ୱିକାରିସନସତ୍ତାଦିଭଯୁକ୍କଂସୋ ପକତିୱିରହେନ ୱିକାରୱନ୍ତେହି ୱିରୁଦ୍ଧେହି ଅସନିସଦ୍ଦାଦିସଦ୍ଦେହି, ରକ୍ଖସାଦିସତ୍ତେହି ୱା ୱିଭାୱେହି ହେତୁଭୂତେହି ସଞ୍ଜାତୋ ସାଭାୱିକୋ, କିତ୍ତିମୋ ୱା ଭଯପଟିବନ୍ଧୋ ଉକ୍କଂସୋ ଭଯାନକରସୋ ନାମ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଭଯାନକରସୱିସଯେ ସେଦାଦଯୋ ଦାହସରୀରକମ୍ପନାଦଯୋ ଅନୁଭାୱା କାଯିକୱାଚସିକପ୍ପଯୋଗସଙ୍ଖତା ଅନୁଭାୱା ହୋନ୍ତି। ତାସାଦୀ ବ୍ୟଭିଚାରିନୋ ତାସସଙ୍କାଦଯୋ ଇଧ ବ୍ୟଭିଚାରୀଭାୱା ହୋନ୍ତୀତି। ସନୋ ଚ ସତ୍ତୋ ଚେତି ଚ, ୱିକାରୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଚ, ୱିକାରିନୋ ଚ ତେ ସନସତ୍ତା ଚେତି ଚ, ତେ ଆଦଯୋ ଯେସଂ ସୁଞ୍ଞାରଞ୍ଞାଦୀନମିତି ଚ, ତେହି ଜାତଂ ଭଯମିତି ଚ, ମଜ୍ଝେ ପଦଲୋପୋ, ତସ୍ସ ଉକ୍କଂସୋତି ଚ, ସେଦୋ ଆଦି ଯେସଂ କମ୍ପନାଦୀନମିତି ଚ, ତାସୋ ଆଦି ଯେସଂ ସଙ୍କାଦୀନମିତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

ଇତ୍ଥିନୀଚପ୍ପକତିକାନଂ ଭଯହେତୁ ୱିକାରିସନସତ୍ତାଦି, ଉତ୍ତମାନଂ ଗୁରୁଆଦି।

ଏତ୍ଥ ଲକ୍ଖିଯମେୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ –

ଯଂ ଦିଟ୍ଠିସଲ୍ଲପତନେନ ପରିପ୍ଫୁରନ୍ତୀ,

କୁମ୍ଭଣ୍ଡରକ୍ଖସଚମୂ ଗମିତା ସମନ୍ତା;

ଆଚକ୍କୱାଳଅନଗା'ମସ୍ସଗତଂ ପୁରୀୱ,

ଭୋତୋ ମୁହୁଂ ମୁହୁ'ମପସ୍ସି ସ ପୁଣ୍ଣକୋ'ହନ୍ତି।

ଦିଟ୍ଠିସଲ୍ଲପତନେନ ଦିଟ୍ଠିସଲ୍ଲସମ୍ପାତନେନ ପରିପ୍ଫୁରନ୍ତୀ କମ୍ପମାନା ସମନ୍ତା ପରିସମନ୍ତତୋ ଆଚକ୍କୱାଳଅନଗଂ ଚକ୍କୱାଳଅପଜ୍ଜତାୱଧି ଗମିତା ପଲାପିତା କୁମ୍ଭଣ୍ଡରକ୍ଖସଚମୂ କୁମ୍ଭଣ୍ଡରକ୍ଖସାନଂ ସେନା ଯଂ ଅସ୍ସଗତଂ ଅସ୍ସପିଟ୍ଠେ ନିସିନ୍ନକଂ ଭୋତୋ ଭୱତଂ ତୁମ୍ହାକଂ ପୁରୀ ଇୱ ପୁରିଯା ଦସ୍ସନମିୱ ମୁହୁଂ ମୁହୁଂ ଅପସ୍ସି ଖଣେ ଖଣେ ଅପସ୍ସିତ୍ଥ, ସୋ ଅହଂ ପୁଣ୍ଣକୋ ନାମ ଯକ୍ଖୋତି। ଏତ୍ଥ ''ଦିଟ୍ଠିସଲ୍ଲପତନେନା''ତି ଦିଟ୍ଠିସଲ୍ଲାରୋପନେନ ଚ ''ସ ପୁଣ୍ଣକୋ ଅହ''ନ୍ତି ଇମିନା ଚ ଭଯଜନନସ୍ସ ହେତୁଭୂତୱିରୁଦ୍ଧସତ୍ତସଙ୍ଖାତା ୱିଭାୱା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ''ମୁହୁଂ ମୁହୁ'ମପସ୍ସୀ''ତି ରସାୱତ୍ଥସମ୍ପତ୍ତଭଯୁକ୍କଂସସଙ୍ଖତୋ ଠାଯୀଭାୱୋ ୱିଭାୱିତୋ, ''କୁମ୍ଭଣ୍ଡରକ୍ଖସଚମୂ ଗମିତା ସମନ୍ତା ଆଚକ୍କୱାଳଅନଗ''ନ୍ତି ତାସସଙ୍କାଦିକା ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ ଭାୱା ଜୋତିତା। ''ପରିପ୍ଫୁରନ୍ତୀ''ତି ସେଦକମ୍ପାଦଯୋ ଅନୁଭାୱା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି।

ଜିଗୁଚ୍ଛାଠାଯୀଭାୱ

୩୬୫।

ଜିଗୁଚ୍ଛା ରୁଧିରାଦୀହି,

ପୂତ୍ଯାଦୀହି ୱିରାଗତୋ;

ବୀଭଚ୍ଛୋ ଖୋଭନୁ'ଦ୍ଦେଗୀ,

କମେନ କରୁଣାଯୁତୋ;

ନାସାୱିକୁନନାଦୀହି,

ସଙ୍କାଦୀହି'ସ୍ସ ପୋସନଂ।

୩୬୫।''ଜିଗୁଚ୍ଛା''ଇଚ୍ଚାଦି। ରୁଧିରନ୍ତାଦୀହି ପୂତିକିମିଆଦୀହି ୱିରାଗତୋ ଚ ଜାତା ଜିଗୁଚ୍ଛା ଗରହା କମେନ ଖୋଭନୋ ଉଦ୍ଦେଗୀ କରୁଣାଯୁତୋ ଚ ବୀଭଚ୍ଛୋ ଭୱତି, ନାସାୱିକୁନନମୁଖଚ୍ଛଦନାଦୀହି ଅନୁଭାୱେହି, ସଙ୍କାୱେଗାଦୀହି ବ୍ଯଭିଚାରୀହି ଚ ଅସ୍ସ ପୋସନଂ ଭୱତୀତି।

୩୬୫। ଇଦାନି ବୀଭଚ୍ଛରସସ୍ସ ପୋସନକ୍କମଂ ଦସ୍ସେତି ''ଜିଗୁଚ୍ଛା''ଇଚ୍ଚାଦିନା। ରୁଧିରାଦୀହି ରତ୍ତନ୍ତଗୁଣାଦୀହି ଚ, ପୂତ୍ଯାଦୀହି ପୂତିକିମିଆଦୀହି ଚ, ୱିରାଗତୋ ୱିରତ୍ତଭାୱେନ ଚାତି ଇମେହି ତୀହି ୱିଭାୱେହି ହେତୁଭୂତେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଜିଗୁଚ୍ଛା କମେନ ରୁଧିରାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱିଭାୱାନଂ ପଟିପାଟିଯା ଖୋଭନୋ ଅନୱଟ୍ଠାନୋ ଅସମାହିତୋ ଉଦ୍ଦେଗୀ ଉଦ୍ଦେଗୱା କରୁଣାଯୁତୋ ସୋକରୂପେନ ସହିତୋ ଚାତି ଏୱଂ ବୀଭଚ୍ଛୋ ରସୋ ନାମ ହୋତି। ନାସାୱିକୁନନାଦୀହି ନାସସଙ୍କୋଚନମୁଖପିଦହନାଦୀହି ଅନୁଭାୱେହି ଚ ସଙ୍କାଦୀହି ଚ ସଙ୍କାଆୱେଗାଦୀହି ବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱେହି ଚ କରଣଭୂତେହି ଅସ୍ସ ବୀଭଚ୍ଛରସସ୍ସ ପୋସନଂ ହୋତୀତି। ରୁଧିରାଦୀସୁ ତୀସୁ ପଦେସୁ, ଖୋଭନାଦୀସୁ ତୀସୁ ଚ ଗମ୍ଯମାନତ୍ତା ଅୱୁତ୍ତୋପି ଚସଦ୍ଦୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ, ତସ୍ମା ଖୋଭନାଦୀହି ତୀହି ଯୁତ୍ତୋୱ ବୀଭଚ୍ଛରସୋ ନାମାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ରୁଧିରଂ ଆଦି ଯେସଂ ଅନ୍ତାଦୀନମିତି ଚ, ପୂତିଆଦି ଯେସଂ କିମିଆଦୀନମିତି ଚ, ଉଦ୍ଦେଗୋ ଅସ୍ସ ବୀଭଚ୍ଛସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଚ, କରୁଣେନ ଆଯୁତୋତି ଚ, ନାସାଯ ୱିକୁନନଂ ସଙ୍କୋଚନମିତି ଚ, ତଂ ଆଦି ଯେସଂ ମୁଖଚ୍ଛାଦନାଦୀନମିତି ଚ,

ସଙ୍କା ଆଦି ଯେସଂ ଆୱେଗାଦୀନମିତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

ଇମସ୍ସ ବୀଭଚ୍ଛସ୍ସୋଦାହରଣମେୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ –

ଯକ୍ଖା ମଚ୍ଛକରଙ୍କକଙ୍କନଧରା ଯେ ନିମ୍ମିତା ପୁଣ୍ଣକେ-

ନୁ’ତ୍ତଂସୀକତପାଣିପଲ୍ଲୱଧରା ହାରୀକତନ୍ତୋରଗା;

ଲିତ୍ତା ଲୋହିତକୁଙ୍କୁମେହି ୱିଧୁରେନେ’ତେ ପିୱନ୍ତା ୱସା-

ମଜ୍ଜଂ ସୀସକପାଲପାତିହି ପୁରେ ଧୁତ୍ତା ୱିଯୋ’ପେକ୍ଖିତାତି।

ପୁଣ୍ଣକେନ ଯକ୍ଖେନ ନିମ୍ମିତା ମଚ୍ଛକରଙ୍କକଙ୍କନଧରା ମନୁସ୍ସଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତକରଭୂସନଧାରିନୋ ଉତ୍ତଂସୀକତପାଣିପଲ୍ଲୱଧରା ମତ୍ଥକମାଲିକତହତ୍ଥତଲସଙ୍ଖତପଲ୍ଲୱଧାରିନୋ ହାରୀକତନ୍ତୋରଗା ମୁତ୍ତାହାରୀକତମନୁସ୍ସନ୍ତସଙ୍ଖାତୌରଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଲୋହିତକୁଙ୍କୁମେହି ରୁଧିରସଙ୍ଖାତକୁଙ୍କୁମକକ୍କେହି ଲିତ୍ତା ସୀସକପାଲପାତିହି ସୀସକପାଲସଙ୍ଖାତେହି ସରାୱେହି ୱସାମଜ୍ଜଂ ୱସାସଙ୍ଖାତସୁରଂ ପୁରେ ଅଭିମୁଖେ ପିୱନ୍ତା ଯେ ଯକ୍ଖା ସିଯୁଂ, ଏତେ ଯକ୍ଖା ୱିଧୁରେନ ପଣ୍ଡିତେନ ଧୁତ୍ତା ୱିଯ ନଗରେ ସୁରାଧୁତ୍ତା ୱିଯ ଉପେକ୍ଖିତା ହୋନ୍ତୀତି। ଇହ ‘‘ଲିତ୍ତା ଲୋହିତକୁଙ୍କୁମେହୀ’’ତି ଚ ‘‘ଉତ୍ତଂସୀକତପାଣିପଲ୍ଲୱଧରା’’ତି ଚ ‘‘ହାରୀକତନ୍ତୋରଗା’’ତି ଚ ଇମେହି ଚିତ୍ତକ୍ଖୋଭକାରଣଭୂତୋ ରୁଧିରାଦିୱିଭାୱୋ ଚ, ‘‘ମଚ୍ଛକରଙ୍କକଙ୍କନରୋ’’ତି ଚ ‘‘ସୀସକପାଲପାତିହି ୱସାମଜ୍ଜଂ ପିୱନ୍ତା’’ତି ଚ ଇମେହି ଉବ୍ବେଗୱନ୍ତସଭାୱସ୍ସ ହେତୁଭୂତୋ ପୂତ୍ଯାଦିୱିଭାୱୋ ଚ ପକାସିତୋ। କରୁଣାଯୁତସଭାୱସ୍ସ କାରଣଭୂତୱିରଜ୍ଜନୱିଭାୱୋ ଚ ନାସାୱିକୂନନାଦିଅନୁଭାୱୋ ଚ ସଙ୍କାୱେଗାଦିବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱୋ ଚ ବୀଭଚ୍ଛସଙ୍ଖାତଠାଯୀଭାୱୋ ଚାତି ଇମେ ସବ୍ବେ ୱାକ୍ଯସାମତ୍ଥିଯେନ ଗମ୍ମାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ୱିମ୍ହଯଠାଯୀଭାୱ

୩୬୬।

ଅତିଲୋକପଦତ୍ଥେହି,

ୱିମ୍ହଯୋ’ଯଂ ରସୋ’ବ୍ଭୁତୋ;

ତସ୍ସା’ନୁଭାୱା ସେଦସ୍ସୁ-

ସାଧୁୱାଦାଦଯୋ ସିଯୁଂ;

ତାସାୱେଗଧିତିପ୍ପଞ୍ଞା,

ହୋନ୍ତେ’ତ୍ଥ ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ।

୩୬୬।‘‘ଅତି’’ଚ୍ଚାଦି। ଅତିଲୋକେହି ଲୋକାତିୱତ୍ତୀହି ମାଯାଦିବ୍ଯଗେହାରାମାଦୀହି ପଦତ୍ଥେହି ଜାତୋ ଅଯଂ ୱିମ୍ହଯୋ ଚିତ୍ତୱିକାରସଙ୍ଖାତୋ ଠାଯୀଭାୱୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ରସୋ ନାମ। ସେଦଅସ୍ସୁସାଧୁୱାଦରୋମଞ୍ଚାଦଯୋ ତସ୍ସ ଅନୁଭାୱା ସିଯୁଂ, ତାସାଦଯୋ ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ ହୋନ୍ତୀତି।

୩୬୬। ଇଦାନି ୱିମ୍ହଯରସସ୍ସ ପୋସନକ୍କମଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅତି’’ଇଚ୍ଚାଦିନା। ଅତିଲୋକପଦତ୍ଥେହି ଲୋକଟ୍ଠିତିମତିକ୍କମ୍ମ ପୱତ୍ତେହି ମାଯାଦିବ୍ଯଭୱନଆରାମୱିମାନାଦିପଦତ୍ଥେହି ହେତୁଭୂତେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଅଯଂ ୱିମ୍ହଯୋ ଚିତ୍ତବ୍ଯାପନସଙ୍ଖାତୋ ଠାଯୀଭାୱୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ରସୋ ଅବ୍ଭୁତରସୋ ନାମ ଭୱେ, ସେଦସ୍ସୁସାଧୁୱାଦାଦଯୋ ତସ୍ସ ଅବ୍ଭୁତରସସ୍ସ ଅନୁଭାୱା ସିଯୁଂ, ତାସାୱେଗଧିତିପ୍ପଞ୍ଞା ଏତ୍ଥ ଅବ୍ଭୁତରସୱିସଯେ ବ୍ଯଭିଚାରିନୋ ଭାୱା ହୋନ୍ତୀତି। ଅତିକ୍କନ୍ତା ଲୋକମିତି ଚ, ତେ ଚ ତେ ପଦତ୍ଥା ଚେତି ଚ, ସାଧୁଇତି ୱାଦୋତି ଚ, ସେଦୋ ଚ ଅସ୍ସୁ ଚ ସାଧୁୱାଦୋ ଚେତି ଚ, ତେ ଆଦି ଯେସଂ ରୋମଞ୍ଚାଦୀନମିତି ଚ, ତାସୋ ଚ ଆୱେଗୋ ଚ ଧିତି ଚ ପଞ୍ଞା ଚେତି ଚ ୱାକ୍ଯଂ।

ଇମସ୍ସ ଅବ୍ଭୁତରସସ୍ସୋଦାହରଣମେୱଂ ଦଟ୍ଠଙ୍ଂ –

ସ ପୁଣ୍ଣକେନା’ହଟନେକଭିଂସନେ-

ସ୍ୱ’ହୋ ନଟେନେୱ ସୁନିଚ୍ଛଲୋ’ଚଲା;

ନିପାତିତୋ ତେନ ଅୱଂସିରୋପତଂ,

ଅସନ୍ତସଂ ତଂ ମିନି ଦିଟ୍ଠିଯଟ୍ଠିଯାତି।

ସୋ ୱିଧୁରପଣ୍ଡିତୋ ପୁଣ୍ଣକେନ ଯକ୍ଖେନ ନଟେନ ଇୱ ଅନେକୱିକାରଦସ୍ସନକେନ ନାଟକେନ ୱିଯ ଆହଟନେକଭିଂସନେସୁ ଭଯଉମାନୀତାନେକୱିଧଭିଂସନେସୁ ୱଉମାନେସୁ ସୁନିଚ୍ଛଲୋ ତେନ ପୁଣ୍ଣକେନ ଅଚଲା ସଟ୍ଠିଯୋଜନୁବ୍ବେଧକାଳଆଗିରିପବ୍ବତମତ୍ଥକତୋ ନିପାତିତୋ ଅୱଂସିରୋପତଂ ଅଧୋସୀସଂ ପତନ୍ତୋ ଅସନ୍ତସଂ ଏୱଂ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠେପି ଅନୁଉସନ୍ତୋ ତଂ ପବ୍ବତଂ ଦିଟ୍ଠିଯଟ୍ଠିଯା ମିନି ପମାଣମକାସି, ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିଯନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଭଯହେତୁମ୍ହି ସତି ଭୀତିଯା ଚ ତତ୍ଥ ପରିଜାନନାଭାୱସ୍ସ ଚ ଲୋକସଭାୱଉା ତମତିକ୍କମ୍ମ ଭଯକରଣେ ଅସନ୍ତାସସ୍ସ ଚ ଦିଟ୍ଠିଯା ପବ୍ବତମିନନସ୍ସ ଚ ପୱଉଭାୱକଥନେନ ଲୋକାତିକ୍କନ୍ତପଦତ୍ଥସଙ୍ଖାତୋ ୱିଭାୱୋ ‘‘ଅସନ୍ତସଂ ତଂ ମିନି ଦିଟ୍ଠିଯଟ୍ଠିଯା’’ତି ଇମିନା ପକାସିତୋ। ‘‘ଅହୋ’’ତି ୱଚନେନ, ତସ୍ସ ସାମତ୍ଥିଯେନ ଚ ସାଧୁୱାଦସେଦଅସ୍ସୁଆଦଯୋ ଅନୁଭାୱା ୱିଭାୱିତା। ତାସଆୱେଗଧିତିଚ୍ଛାଦିବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱା, ୱିମ୍ହଯସଙ୍ଖାତଠାଯୀଭାୱୋ ଚ ସମୁଦିତୱାକ୍ଯସାମତ୍ଥିଯେନ ଜୋତିତୋ।

ସମଠାଯୀଭାୱ

୩୬୭।

ଠାଯୀଭାୱୋ ସମୋ ମେତ୍ତା-

ଦଯାମୋଦାଦିସମ୍ଭୱୋ;

ଭାୱାଦୀହି ତଦୁ’କ୍କଂସୋ,

ସନ୍ତୋ ସନ୍ତନିସେୱିତୋ।

ଇତି ସଙ୍ଘରକ୍ଖିତମହାସାମିପାଦୱିରଚିତେ

ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରେ

ରସଭାୱାୱବୋଧୋ ନାମ ପଞ୍ଚମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରୋ ସମତ୍ତୋ।

୩୬୭।‘‘ଠାଯି’’ଚ୍ଚାଦି। ମେତ୍ତାଦିସମ୍ଭୱୋ ସମୋ ଉପସମସଙ୍ଖାତୋ ଠାଯୀଭାୱୋ ଭୱତି, ତଦନୁରୂପେହି ଭାୱାନୁଭାୱେହି ତସ୍ସ ଉକ୍କଂସୋ ଯସ୍ସ, ସୋ ସନ୍ତୋ ନାମ ରସୋ ଭୱତି, ସୋ ଚ ସନ୍ତନିସେୱିତୋତି।

ଇତି ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରେ ମହାସାମିନାମିକାଯଂ ଟୀକାଯଂ

ରସଭାୱାୱବୋଧୋ ପଞ୍ଚମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୩୬୭। ଇଦାନି ସନ୍ତରସସ୍ସ ପୋସନକ୍କମଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଠାୟି’’ଚ୍ଚାଦିନା। ମେତ୍ତାଦୟାମୋଦାଦିସମ୍ଭୱୋ ମେତ୍ତାକରୁଣାପୀତିଆଦିୱିଭାୱେହି ସମ୍ଭୂତୋ ସମୋ କାୟଚିତ୍ତୋପସମୋ ଠାୟୀଭାୱୋ ନାମ ହୋତି, ଭାୱାଦୀହି ବ୍ୟଭିଚାରୀଭାୱାଦୀହି କରଣଭୂତେହି, ଅପିଚ ତସ୍ସ ସମସ୍ସ ଅନୁରୂପେହି ବ୍ୟଭିଚାରୀଭାୱାନୁଭାୱେହି ତଦୁକ୍କଂସୋ ତସ୍ସ ଠାୟୀଭାୱସ୍ସ ଉକ୍କଂସୟୁତ୍ତୋ ସନ୍ତନିସେୱିତୋ ସାଧୂହି ସେୱିତୋ ସନ୍ତୋ ସନ୍ତରସୋ ନାମ ହୋତୀତି। ମେତ୍ତା ଚ ଦୟା ଚ ମୋଦୋ ଚେତି ଚ, ତେ ଆଦୟୋ ୟେସମିତି ଚ, ତେହି ସମ୍ଭୱୋ ୟସ୍ସେତି ଚ, ତସ୍ସ ଉକ୍କଂସୋ ଅସ୍ସ ସନ୍ତସ୍ସେତି ଚ, ସନ୍ତଂ ନିସେୱିତୋତି ଚ ୱାକ୍ୟଂ।

ଅସ୍ସ ସନ୍ତରସସ୍ସୋଦାହରଣମେୱଂ ଦଟ୍ଠଙ୍ଗଂ –

ଏନ୍ତେସ୍ୱ କେସରିକରୀସ୍ୱ’ପି ୱେଠୟନ୍ତେ,

ନାଗେ ନଗଂ ମଦଗଜେ ୱିୟ ୱେଠଉଗ୍ଗମ୍ବଂ;

ୟକ୍ଖେ ୱିଚାଲୟତି ନୋଚଲି ଈସକମ୍ପି,

ସନ୍ତିଂ ଗତୋୱ ୱିଧୁରୋ ମଧୁରାପି ଭାୱୋତି।

କେସରିକରୀସୁ ସୀହହତ୍ଥୀସୁ ଏନ୍ତେସୁ ଅପି ଭିଂସନାକାରେନ ସମୀପମାଗଚ୍ଛନ୍ତେସୁପି ନାଗେ ୱେଠୟନ୍ତେପି ନାଗେସୁ ସରୀରଂ ୱେଠୟନ୍ତେସୁପି। ଜାତ୍ୟାପେକ୍ଖାୟେକୱଚନଂ, ୱେଠଉଗ୍ଗମ୍ବଂ ମଦଗଜେ ୱିୟ ୱିଚାଲୟତି ମଦଗଢଇତହତ୍ଥିମ୍ହି ଚାଲେନ୍ତେ ଇୱ ୟକ୍ଖେ ପୁଣ୍ଣକେ ନଗଂ କାଠଆଗିରିପଵ୍ୱତଂ ୱିଚାଲୟତିପି ଅନେକପ୍ପକାରେ ଚାଲେନ୍ତେପି ୱିଧୁରୋ ପଣ୍ଡିତୋ ସନ୍ତିଂ ଗତୋୱ ନିବ୍ବାନଂ ଆଲମ୍ବଣକରଣୱସେନ ସମ୍ପତ୍ତୋ ୱିୟ ଫଲସମାପତ୍ତିସମାପନ୍ନୋ ଇୱ ଅଥ ୱା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନସଙ୍ଖତନିରୋଧସମାପତ୍ତିସମାପନ୍ନୋ ୱିୟ ଈସକମ୍ପି ଅପ୍ପକମ୍ପି ମଧୁରା ଭାୱା ଅପି ମଧୁରସଭାୱତୋପି ନୋ ଚଲି, ନିସିନ୍ନଟ୍ଠାନତୋ ପଗେୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଏତ୍ଥ ଧାୱନରୋଦନକମ୍ପନାଦୀନଂ କରଣଭୂତଂ ସୀହାଦୀନମାଗମନଂ ନାଗୱେଠନଂ ପଵ୍ୱତକମ୍ପନନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱତ୍ତମାନେସୁପି ନିବ୍ବିକାରତ୍ତେନ ସନ୍ତିଂ ଗତୋତି ଇମିନା ସନ୍ତରସସ୍ସ ପକତିଭୂତେ ଉଦ୍ଦେସେ ଦସ୍ସିତୋ ନୱମୋ ଠାୟୀଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି, ଏତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଉଦ୍ଦୀପନାନଂ କାରଣଭୂତା ମେତ୍ତାଦୟାମୋଦାଦିୱିଭାୱା ସାମତ୍ଥିୟା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତୀତି। ଧିତିମତିସତିଆଦୟୋ ତଦନୁରୂପବ୍ୟଭିଚାରୀଭାୱା ଚ ତାଦିସାନୁଭାୱା ଚ ‘‘ଏନ୍ତେସୁ ୱେଠୟନ୍ତେ ୱିଚାଲୟତୀ’’ତି ଇମିନା, ସକଲୱାକ୍ୟସାମତ୍ଥିୟେନ ଚ ପକାସିତାତି ଦଟ୍ଠଙ୍ଗା।

ଇତି ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରନିସ୍ସୟେ

ରସଭାୱାୱବୋଧୋ ନାମ ପଞ୍ଚମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

ସୁବୋଧାଲଙ୍କାରଟୀକା ସମତ୍ତା।